COMMENTARIA IN CONSTITVTIONES, SEV ORDINATIONES REGIAS.

In quibus omnium Reſcriptorum, literarúmve Regiarum, Reſtitutionum, Reſciſſionum contractuum, Donationum, Inſinuationum, Præconiorum, vel aliarum rerum, quæ ad praxim pertinent, quæve in Iudiciis quotidianæ ſunt, explicatio fit diligens, ad iúſque accommodata.

Authore D. PETRO REBVFFO MONTISPESSVLANO *iurium Doct. ac comite, iurisq; Pontificij ord. profeſſ. Pariſ. & ibidem in ſupremo Senatu cauſarum Patrono.*

Tomus ſecundus.

Huius Tomi Tractatus pagina ſequens indicat.

IN VIRTVTE



ET FORTVNA.

LVGDVNI,
Apud Hæredes Gulielmi Rouillij,
SVB SCVTO VENETO.

M. DC. XIII.

SERIES TITVLORVM, QVI HOC secundo Tomo continentur.

CELE

CELEBERRIMO

CONSVLTISSIMORVM IVRIS CANONICI DOCTORVM COLLEGIO IN FOECVNDISSIMA BONOrum omnium, sanctorúmque studiorum parente Parisiensi Academia, Petrus Rebuffus Doctor, & collega deditissimus S.

CVM aliquando cogitarem, amplissimi, atque eruditissimi Collegæ, qua ratione sit, vt hoc ius nostrum, quod profitemur, à forensi (quod δικανικὸν Græci vocant) tametsi non omninò differat, ita tamen seiunctum videatur, vt qui in hoc nostro consenuerit, in altero tyro & planè nouus habeatur: cúmque perpenderem iurisne illius obscuritate, an huius facilitate, an hominum vitio id accideret: primùm venit in mentem multos, qui docentibus se tradunt in hoc nostro Iure perbellè biennio vel triennio proficere, aliquémque fructum, & accessionẽ non paruam disciplinæ consequi. Eorum autem, qui in foro versantur, plerósque aut ferè omnes audio, qui nec decẽnio quidem ea, quæ ad δικανικὰ illa pertinent, planè se intelligere ingenuè fateantur: huius rei causam animo colligens, eò adductus sum, vt existimarem scriptorum penuria atque inopia fieri: etenim in nostro quoniam plures habemus, qui in libros contulerunt ea quæ ipsi multis annis & tota penè ætate, vel vsu negotiorũ didicissent: vel tradita ab aliis accepissent, vberrimus sanè fructus nobis relictus est, vnde & ipsi haurire, & aliis abũdè largiri possimus. At rerũ forensiũ monumenta aut nulla, aut certè pauca extant. Itaque mihi nõ longè alia ratio tractandi illius iuris nũc apud nostros togatos, quam apud veteres Romanos videtur: etenim quemadmodum ante Tyberium Coruncanum (vt Pomponius ait) prisci Romani in latenti Ius ciuile retinere cogitabant, l 2 ff de ori. iur. *solúmque consultoribus vacare, potiùs, quàm discere volentibus se præstabant: ita ex nostris, qui consulentibus aut litigantibus dant operam, nullos, aut certè raros, videmus, qui simul velint quæ ex vsu forensi, quotidianisque responsis acceperint, scriptis mandare, aut saltem breui manu aliis tradere, aut docere, sed ea recondita magis in intimis (vt ita dicam) penetralibus sibi solis cõseruant, nec liberis quidem suis interdum priuatim scripta relinquunt, vt ipsis pereuntibus pereat simul omnis eorum labor, pereat vno momento doctrina tot annis, tot sudoribus comparata, quæ literis mãdata & laude summa, & vtilitate maxima apud posteros non caruisset. Quæ res mihi semper dolenda visa est. Quot enim videmus viros consultissimos in re fori è si exercitatissimos ex omnibus ordinibus? quot Senatores prouinciarũ præsides, iudices, causarũ denique patronos, atque oratores qui sunt velut iuris * ταμίαι, verique thesmothetæ, † qui ciuilis disciplinæ architectonicã pulchrè tenent, qui omnes nobis πράζιως thesauros toto vitæ suæ tempore quæsitos in latẽti retinẽt, & rogati quid ita hæc ipsa scribendo non doceant, respondent aut sibi non licere per ocium, aut res non eas esse, tãtásve, quæ doctis digna videantur. Alij scriptorum multitudinem dãnant. Alij animi sordes detegentes aiunt nolle publica facere, quæ sibi priuata victũ præbeant, supellectilémque augeant. Sed horum rationi locus aliquis esse posset, si dum viuunt, hæc sibi præcipua seruarẽt, posteritati non denegarent. Alioqui quæ est hæc tanta inuidia, aut potiùs illiberalitas? Aliorum autem, qui librorum multitudinem fastidiunt, rationem non improbarem, si modò præstantissimi cuiusque & exercitatissimi in sua arte hominis scripta non contemnerent, non deterrerent à scribendi labore tantos viros, sed magis ac magis ad id hortarentur. Illos verò, qui negotiis publicis ad-*

* Id est, custodes, dispẽsatores, œconomi,

† Id est, legũ vindices & erant magistratus Atheniensium.

dicti, muneribusq; Senatoriis occupati, ad scribendũ animũ adiicere se nõ posse aiunt, meritò excusare quis videatur, quòd graue sit vtrũque onus, ocium q; calamus postulet: sed egregia mehercule laude dignum, atque eximium aliquid, & supra vulgarem hominũ consuetudinem facerent, si nõ solùm reipub. suæ, sed & posteris consulant, suffuratis ad scribendum libros aliquot horis. Quod obliuione deleri grauissimum est, id non monumentis tradere negligentiæ tribuendum videtur. Scribebat totus reipublicæ deditus Cicero & Cato, scribebat Appius Claudius vnus ex Decemuiris: scribebant consules plures Romani, Vlpianus præfectus, & Paulus: & ne Imperatores omittam, scripsit inter arma Cæsar, & alij permulti, quorum nomen & scriptis ipsis, & rerum gestarum gloria vsque ad nostram ætatem peruenit. Quid igitur? omnibus scribendum censes? non omnibus sed præstantioribus, nec quidem omnia, sed potiora, & præstantiora, nec aniles fabulas, aut deliramenta scribenda censeo. Sed si quis vel acceperit scitu, audituque dignum aliquid, quod ad vitæ rationem pertineat, quod ad societatẽ humanam, ad ciuiles mores, ad ciuitatis tranquillitatem, denique ad bene beateque viuendum quis hæc deneganda posteritati existimet nisi planè μισάνθρωπος? Nec tamen iubeo scriptorẽ eum solũ, qui summus sit artis suæ artifex (quãquam hic maximè expetendus) qui cæteris excellat omnibus, sed puto satis, si nõ negligenda scribat, quisquis scribat, si lectione digna, si talia quibus fructum studiosis afferat, siue ab ipso inuenta, siue ab aliis audita: scitu tamen digna. Itaque ego initio, collegæ splendidissimi, cùm variè in ea scribendi sententia me haberem, his tandem rationibus sum confirmatus, vt existimarem non à me omittenda quæ ab aliis neglecta vitio negligentiæ danda putarem. Nam cùm essem in ea vrbe, quæ cæteris tum bonarum artium studiis, tum causarum forensium iurisque Gallici peritia longè prælucet, multa ab aliis audita, multa vsu quotidiano consuetudineque fori percepta adnotassem, quæ grata esse, & prodesse studiosis praxeos possunt, intermori ea nolui, sed contuli in commentaria: quoniam autem bona pars earum rerum ad constitutiones Regias pertinet, eas constitutiones interpretari cœpi: atque ita sum progressus, vt iam hic secundus tomus sit: & in his interpretationibus operæpretium me facturum duxi, si Sextum Ælium, quẽ laudauit Ennius, aliqua ex parte imitarer: Nam is edidit librum quem tripartita nominauit. Tripartita autem ideo dixit, quod lege duodecim tabularum præposita iungitur eius interpretatio: deinde subtexitur legis actio. Ita nos legibus Regijs subiecimus Commentaria, quæ continent legis actionem, quam praxim legis (vt vulgò diximus) eo in loco apud Pomponium intelligo. (l. 2. §. deinde ex his. ff. de legib.) Hunc autem Tomum vobis dicare placuit, velut otij nostri studiórumque communium obseruatoribus & testibus. Muneris enim necessitudine me vobis ita coniunctum semper existimaui, vt laborem quoque institutum, scriptáque mea vobiscum communia esse putem, nec omnino mea sanè dicere audeo: Cùm tam ocium, quam studia collegij esse debeant, cui mutui officij gratia in totum sumus consecrati, eique temporis omnis rationem reddere me debere arbitror: & quidem publicè omnium nostrum propter assiduas prælectiones, profitendique susceptam prouinciam notus est labor: priuatim verò horarum succisiuarum hæc erit ephemeris, qua dierum, quos foro dabamus rationem reddamus, vobis rerum nostrarum quotidianarum censoribus & iudicibus. Sed rogo vt ita sitis mihi æqui iudices, vt ordinarij temporis rationes expungatis. Has autem horas scriptorum nostrorum in eius temporis rationem referatis, quod lege collegij cessationi statuitur: quod si feceritis, dispunctis vtriusque temporis rationibus, me liberatum iri non dubito. Intereà hac lege hæc vobis scripta offerri velim, vt si quid fructus ex his studiosi capiant, communis omnium nostrum sit gratia: si quid verò malè collocatum sit, id mihi soli tribuatur, qui malè societati laborarim. Valete.

FRAN

FRANCISCVS A SALERONE IN SVPREMO PARISIORVM SENATV ADVOCATVS, Dom. Petro Rebuffo Comiti, Iurísque professori eximio.

Turgida Mæonij sileant figmenta poëtæ,
Cantata & suaui gesta superba melo.
Iliacæ clades, sileantq; incendia Troiæ,
Quæ pinxit resono carmine Virgilius.
Floridus excelsa vigeas tu laude, Rebuffe,
Quòd non visa canas dogmata, vera tamen.
Quòd iuris nodos insueto tu ordine soluas,
Quòd legi praxim iunxeris arte noua,
Aut edicta tuo quòd regia fonte rigantur,
Arida quòd praxis lege rigata viret.
Demulcent aures commenta poëtica tantùm.
Aures quod scribis pascit, & ingenium.

M. M. P. DE REBVFFO

HEXASTICHON.

En tibi Regis adest Gallorum Gallicus Hermes,
Galle, suis referans Gallica iura viris.
Nec sat erat patrias leges, queis sacra reguntur
Munera, perpetua nobilitasse cedro.
Iam tibi iudicium patet, insignisq; Senatus,
Iam tibi sunt calidi peruia tela fori.
Ergo tuum poteris malè grata silere Rebuffum
Patria: num statuas, num monumenta refers?
At positas odit statuas cane peius & angue,
Nec sibi gloriolas præmia sancta putat.
Sed sat habet prodesse homini, propriósque beare
Indigenas, sat habet ciuibus esse pius.

AD D. REBVFFVM.

Nulli notus erat, nisi post sua fata Menander,
Estque suo spretus tempore Mæonides,
Notus erat soli Pelignus Naso Corinnæ,
Post obitum nomen cœpit habere Maro.
Vnus adhuc magnum viuens es adeptus honorem.
Post igitur mortem dic mihi quantus eris?

TRACTATVS

DE RESCRIPTIS, SEV LITERIS REGIIS, IN FORENSI IVDICIO NON MINVS FREQVENS, quàm vtilis, incipit.

PRIMVM sciendum est rescriptorum multa, variaque esse genera, de quibus paulo post dicam quæst. 10. Et quoniam rescripta, quibus vtimur, pragmatici literas Regias appellant, idcirco hunc tractatum de Rescriptis, seu literis Regiis nuncupaui. Cùm autem hanc materiam in foro adeo vsitatam videam, vt vix litem vnam inuenias, in qua rescripti alicuius vsus non sit, decreui pro virili quambreuissimè & apertissimè potero, eorum tractatum perstringere: vtilitas enim rei non solum, vt id faciam, me admonet: sed etiam neglectus à iuris interpretibus (vt mihi videtur) in eam rem labor. Nam neque hactenus vllum vidi, qui rei magnitudini & vtilitati (si ad forensem vsum respicias) satisfecerit: quod neque nos quidem pollicemur: laborem enim tantùm nostrum ad fori consuetudinem nos promittimus relaturos, nihilque, quod ad praxim pertinere existimemus, auspicante Deo, prætermissuros.

Totius tractatus summa.

1 Et primum omnium, dicam quid sit rescriptum. Secundò, vnde dicatur. Tertiò, quid differat à beneficio, priuilegio, & mandato. Quartò, quis illa concedere possit. Quintò, quis illa impetrare. Sextò, contra quem impetrari iure valeant. Septimò, quæ in rescripti impetratione requirantur. Octauò, quibus dirigenda sint rescripta, seu literæ Regiæ. Nonò, super quibus rebus concedantur. Decimò, quotuplex sit rescriptum. Vndecimò, quis sit rescriptorum effectus, & vtilitas. Duodecimò, quomodo impugnentur rescripta, & literæ regiæ, vel amittantur. Decimotertiò, quomodo sentētia super rescriptis ferri debeat. Vltimò, text. legum Regiarum huic materiæ accommodum paucis elucidabo. Quibus diligenter excussis, quisque & rescriptorum materiam, & praxim curiarum super illis paruo negotio consequi poterit.

Rescriptum quomodo accipiatur.

2 Interim, vt facilius hæc intelligi materia possit, nosse oportet rescriptum hîc, vel rescribere, non accipi pro reddere, seu restituere, vel renunciare, vt Budæus ait in l. si vir vxori. ff. de præscrip. verb.

Sed rescribere idem est, quod per literas quicquam concedere, iubere, mandare, vel statuere, l. Imperator rescripsit. ff. de statu homi. l. Imperatores, Anton. & Seuerus rescripserunt. ff. de publicanis & vectigal. & l. Imperator Antoninus rescripsit. de legat. 2. [Et interponere se suam beneuolentiam diuus Pius rescripsit. l. cum hæres. ff. de acqu. hæred.] aliisque multis in locis, vt inferius apparebit. [Vocant etiam id genus epistolæ rescriptum, quando imperatores ad consultationem præfecti prætorio vel alterius aliquid statuebant, vt l. 1. §. 1. ff. de appell. quæ rescripta epistolas decretales vocat ius canonicum. gl. in summa. 3. dist. & interpretes in rub. de constit.] Et vt ordinem præscriptum prosequi liceat, ad primum pergo.

Quid sit rescriptum.

3 Primo videndum est, quid sit rescriptum. Panor. in rub. de rescript. describit verius, quàm definiat, quod propriè est id, quod scribitur ad obseruantiam iuris communis, vt quando princeps committit causam decidendam inter aliquos. per text. in l. falsò. C. de diuers. rescript. Idem Panor. in c. olim. de verb. signifi. hoc etiam antea docuerunt Bar. & alij in l. fi. ff. de con-

Intellectus ad l. falsò datur.

4 stitut. princip. † Sed illa l. falsò. hoc non mihi probat, ibi, cum ea, quæ ad ius rescribuntur, perennia esse debeant. Sed dupliciter potest intelligi. Primò quod illa, quæ scribuntur ad ius partium, sunt perpetua, alioqui esset contra. c. si autem. & c. plerunque. de rescript. vbi rescripta iustitiæ regulariter anno pereunt. Et tamen in dicta l. falsò. dicuntur esse perennia, & sic debet intelligi de rescriptis concedentibus ius parti, & ius partium respicientibus, vt si princeps concedat, quod quis conueniatur coram tali iudice, auth. habita. C. ne filius pro patre. quia decet principis beneficium esse mansurum. de reg. iur. in 6. Nec debet text. in dicta l. falsò. intelligi in aliis rescriptis iustitiæ, quæ comprobatione iudicis indigent, quia illa ferè anno pereunt. in dicto ca. plerunque. si dolo, vel negligentia quis non sit vsus, vt ibi, & ita obseruat vsus forēsis. Vel quidam intelligunt ea, quæ ad ius rescribuntur: id est ad obseruationem iuris, vel elucidationem. Illa enim sunt perpetua, sicut & ius. l. diuus. ff. de re iud. l. 2. de his, qui sunt sui vel alie. iur. & sic non obstabit dicto c. si autem. idem Panorm. in dicto c. olim. de verbo. signif. Bar. & Ias. in dicta l. fi. ff. de constit. princ. Dec. conf. 147. & pro tenui. col. 1. [Notandum est quædam rescripta esse, in quibus Princeps concedit ius parti: & in eo non requiritur iudicis ministerium, nec cōprobatio, & tūc illud est perpetuum, vt superius dictum fuit: vtpote si exemptionē concesserit ciuitati ob bene merita, vt l. 1. ff. de constit. prin.

4 Quædam

4 Quædam alia sunt rescripta, in quibus concessum est ius parti, requiritur tamen iudicis ministerium & comprobatio, vt si indulgentiam homicidæ concesserit, si illa gratia non fuerit iudici intra annum præsentata, non expirat gratia, sed opus erit impetrare alias literas à cancellaria, vt non obstante anno lapso possint adhuc præsentari: quod cancellaria concedet, licet literæ gratiæ sint à rege, seu eius magna cancellaria emanatæ.

Alia sunt in quibus ius non conceditur parti, sed tantum princeps vult, vt tales iudices de hac causa cognoscant, & literas quas de committimus vocant, concedit: & tunc nisi intra annum quis eis vsus fuerit, expirant, per c. plerunque. de rescr. & istæ literæ vocantur iustitiæ per iurium interpretes. De Ripa autem dicit rescriptum esse ius bis, iterumque scriptum. Sed inferius reprobo in secunda quæst. Gomes. verò sic definit, Rescriptum est quædam concessio: vel mandatum præter ius concessum circa iudicialia, vel extraiudicialia. Quæ etiam definitio non potest sustineri, quia dum vult concessionem esse præter ius, vel secundum ius non esset rescriptum. Tamen inferius probatur contrarium, etiam quia dicit esse mādatum, & in praxi beneficiali dico differre à rescri-
5 pto. † Ideo ergo nouiter sic definio, Rescriptum, est principis concessio, per literas authenticas legitimè facta. Primò in definitione dicitur, principis, hæc dictio comprehendit quemlibet primum locum capientem, qui rescribere possit. Clem. vna. de baptismo. scripsi in l. familiæ. ff. de verb. signif. Et ideo debet cōtineri sub hoc principis verbo, Papa, Rex, & quilibet alius, qui rescripta concedere potest. vt per totum titulum, de rescript. patet, in decretal. & inferius. quæstio. 6. vbi dico etiam per cancellariam concedi posse, sed nomine principum. vnde princeps dicitur hoc concedere. & concessiones inferiorum vix dicūtur rescripta, sed literæ excommunicationis, literæ citatoriæ, vel inhibitoriæ. c. olim. de rescrip. ibi, absolutionis literas. c. præterea. ibi, literæ concessio-
6 nis. de offi. deleg. † Secundò dicitur in definitione, concessio. per tex. in l. si quando concessio Imperialis. de inoffi. testam. & quia sola partis postulatio, & petitio, non dicitur rescriptum, sed iuncta ipsius principis concessio. l. 1. & l. nec damnosa. iuncta rubr. C. de precib. Imperat. offerend. l. 3. §. planè. & seq. ff. quod vi aut clam. l. 2. §. si quis à principe. ne quid in loco publi. l. 2. C. de petitio. bono. sublat. lib. 10. c. si gratiosè. & c. si propter. de rescrip. in sexto. Ideo pars dicitur impetrare rescriptum, quando ei conceditur. c. cæterum. eod. ibi, Impetrauerit literas, & c. 2. de dolo. & impetratum rescriptum vocatur, quando illud supplicans obtinuit. l. impetrata rescript. C. sent. rescind. non poss. & sic concedere ad principem refertur, impetratæ ad partem. Per literas dico, *Concedere principē, impetrare partem respicit.*
7 quia si solo verbo princeps concedat, & posteà non fiant literæ, non dicitur rescriptū. † Nam literæ vocantur rescriptum, & econtrariò. in c. 2. de dolo. & c. ad aures. & seq. ferè per totū. de rescr. c. 2. de offic. deleg. Et Galliæ vsus communis vocat omne rescriptum Regis, *lettres Royaux*, & quia multiplices sunt, solent dicere *lettres en forme de requeste ciuile*, vt scripsi in tract. de liter. ciuilib. Aliæ sunt literæ rescisionis contractuum, & literæ status, naturalitatis, ac aliæ, de quibus inferius Deo dante dicetur, & à generali incipere volui. Authenticas ideo dico, quia si fuerint epistolæ, aut aliæ principis literæ non authenticæ, non dicuntur rescripta. c. 1. & 2. de fide instrum. eaque tantummodo fas sit proferri, vel dici rescripta, in quibuscunque iudiciis, quæ in chartis, siue membranis subnotatio nostræ subscriptionis impresserit. d. l. sacri. C. de diuers. rescript. *Rescriptum vsus cōmunis literas vocat.*

8 Legitimè facta, ideo dicitur, quia contra ius non valent, nec contra fiscum. l. nec damnosa fisco, nec iuri contraria postulari oportet, & l. penult. C. de precib. Imperat. offeren. Nisi fiat mentio iuris, vel nisi Rex scribat, Non obstantibus quibuscunque constitutionibus in contrarium facientibus. l. fi. C. si contra ius. Et inferius dicam q. 9. vel etiam, legitimè facta, ob id ponitur in definitione, quia rescriptum non valet per subreptitionem, & obreptionem obtentum. Sed si preces veritate nitantur. l. fi. C. de diuers. rescrip. c. 2. de rescrip. & dicam inferius quæst. 9. Nec falsum rescriptum dicitur rescriptum, quia non legitimè concessum. vt in rub. de crim. fals. saltem simpliciter. vt in c. licet & c. quam graui. eo. scripsi in l. Paulus. ff. de verb. signifi. *Legitimè cōcessa quæ.*

Item, legitimè, continet alia requisita in rescripto, quæ à iure statuta sunt, quæ Goffred. & Hostien. tradunt in summa de rescript. & inferius describam in 7. quæst. & hæc definitio comprehendit rescriptum in genere, & sic explicata est prima quæstio, quàm breuissimè potui.

9 Secundum quæsitum fuit, quare dicatur rescriptum? Resp. iuris interpretes dici ius iterum scriptum: sed non video, quod rescriptum, sit ius, sed pro iure habetur: nam quod principi placuit, legis habet vigorem, sed non dicit esse ius. l. 1. ff. de constitut. princip. & Institut. de iure natura. Et in hoc decepti fuère iuris interpretes dicentes voluntatem principis esse ius, quod videtis non esse verum, sed voluntas principis per rescriptum patefacta seruabitur sicut lex quia voluntas principis legis habet vigorem, vt ibi. De Ripa verò scribit sic dici, quòd bis aut pluries scriptum sit. vnde si non scriberetur nisi semel, non esset rescriptum ex eius sententia: vel rescriptum dici potest, quasi rectè scriptum, id est, ad obseruantiam iuris. teste Ioan. Monach. in rub. de summa trin. col. 1. vel quia rasura ex eo debet abesse. c. inter dilectos. de fide instrumentorum. *Quare dicatur rescriptum.* *Ius non esse rescriptum cōtra docto. sustinetur.*

10 Ego non curo vnde dicatur, quia nullius vel admodum paruæ est vtilitatis. Nā si rescriptum quasi rursus scriptum dicas, hoc habita ratione supplicationis partis, pars autem scribit Regi supplicationem, & Rex illam rescribit, & quia rescribitur narratio, & supplicatio partis, ideo fortè rescriptum dictum fuit. Videte & iudicate: nam in quolibet ferè rescripto est narratio partis, & Principis concessio, vt inferius dicam quæst. quinta. *Rescriptum quod rursus scriptum.*

Accipitur duobus modis rescriptũ.

11 Notandum est tamen duobus modis, vt asserunt iurium interpretes, rescriptum accipi: largè & propriè. Largè appellatione rescripti venit beneficium, & priuilegium. Nam in rub. de rescriptis ponitur tantùm de rescrip. & tamen illo titulo tractatur de priuilegiis, & literis beneficialibus. vt Panor. & alij firmant in rubr. de rescrip. Propriè tamen secundum eos dicitur, quando ad iuris communis obseruantiam. dicta l. falsò. Bartol. in dicta l. fin. Ego verò arbitror etiam propriè dici rescriptum, siue accipiatur vt genus, siue vt species. nam rescriptum tanquam genus accipitur, & tunc continet suas species, videlicet priuilegium, mandatum, & omnes alias literas à Papa, vel Principe in forma rescripti legitimè emanantes, etiam quando accipitur pro noua impetratione beneficij, vel mandato, seu alias in specie rescriptum dicatur. Et propriè accipitur, siue sit genus, siue species, nempe species est propriè de genere, l. item legato. §. item interest. ff. de legati. 3. l. si is qui. §. vtrum, vbi not. de rebus dub. Et sic rescriptum accipitur in genere, & in specie, & vtrunque dicitur propriè, contra doct. imò in genere proprius dicitur, quam in specie, quod interdum transit in aliud nomen, vt priuilegium & aliter.

Rescriptum etiã in genere propriè dicitur rescriptum.

Rescripta multa continere possunt specialia.

12 Sed omittendum non est, quod rescripta, & priuilegia non valent, si contineant duo specialia. Bald. in l. 1. in fine. C. quando lic. ab emp. discedere. per l. primam. C. de dotis promiss. quæ sæpe in curia Regis allegatur secundum eum, quem refert Ias. cons. 36. in causa. col. 3. versic. 4. in tertio volumine. Ego dico contrarium, videlicet valere rescriptum continens etiam duo, & decem priuilegia, & specialia. nam certum est, quòd in vno rescripto Rex potest vni, vel pluribus multa priuilegia concedere, & specialia, sicut in diuersis, & quotidie hoc fit: vt in gratia concessa delinquenti, ostendo in tract. de remissio. & gratiis. alioqui sequeretur, quòd potestas principis esset diminuta, adeo quòd in vno rescripto non posset nisi vnum concedere. quod est erroneum, nec l. prima per eos adducta hoc probat. Sed Bartolus & alij in l. si is qui pro emptore. ff. de vsucap. dicunt in dubio principem non velle concedere duo specialia contra ius, sed quando in rescripto apparet, quòd princeps voluerit plura concedere specialia, quin possit, nemo inficiari debet. Sed in dubio derogare iuri in minimo videtur. Ideo specialia duo in dubio inducere non præsumitur, nisi de contraria appareat voluntate. Et sic debet intelligi dicta l. 1. quicquid in contrarium dicatur.

Contra ius etiam vocatur rescriptum.

13 Et sic dicerem rescriptum dici, omnem principis concessionem per literas authenticas legitimè factam: siue sit secundum ius, vt si mãdetur, vt fiat ius. c. licet. de officio ordin. Et quamuis Gomes. in rubr. dicat illud non valere, tamen est text. in cap. 1. de rescript. in contrarium. siue quippiam contra ius concedatur, vtpote quod adhuc audiatur condemnatus, etiam à curia suprema: vt in tract. de liter. ciuilib. dixi valere istud rescriptum, quod tamen non erit priuilegium, sed rescriptum: quamuis doct. dicant concessionem contra ius vocari priuilegium: quod frequentius procedit, vt si princeps concedat alicui immunitatem non soluẽdi collectas, dicetur priuilegium. vt in l 1. & per totum. C. de immunita. nemi. concedenda. lib. 10. vt scholasticis concessum fuit in authen. habita. C. ne filius pro patre, quod eis hodie malè seruatur.

Item si præter ius aliquid concedatur, dicit Gomes. istud propriè dici rescriptum, non verò contra ius, quia non valet, quod verum est, si non sit iuri derogatum in illo rescripto. vt in l. fi. C. si contra ius. doct. in c. 1. eod. & inferius dicetur.

Iuri & æquitati rescripta conuenire alioqui reiici debent.

14 Item rescriptum principis debet conuenire æquitati, & iuri, licet verba eius non patiantur. cap. causam. eod. gl. in c. paratus. 23. quæst. 1. Oldra. consil. 28. quæstio est. Et ideo iudices Regij has literas Regias comprobantes, seu interinantes debent respicere, vt iuri, & æquitati congruant: alioqui eas reiiciant: nempe mens principis rescribentis talis præsumitur, qualis de iure esse debet. l. ex facto. in princ. vbi Bald. not. 4. ff. de vulga. & Ias. consil. 57. Visis literis. col. penult. in tertio vol. & iudices debent iudicare secundum ius, quicquid scribat princeps. & ita Papa declarat in cap. si quando. de rescr. nisi expressè iuri deroget, vt inferius dicetur, & in his requiritur secunda iussio, vt in art. 1. inferius scribam.

In dubio quomodo rescriptum sit accipiendum.

15 Quæreret aliquis, quomodo in dubio rescriptum accipi debeat? Resp. doct. in dubio propriè accipi debere, vt species, & non vt genus; probat Panor. in c. Rodulphus. primo not. de rescript. & sic de rescriptio iustitiæ, non de priuilegio, seu gratia intelligetur: quia à propria verborum significatione in dubio recedere non debemus. l. non aliter. ff. de legat. 3. Domi. in c. si cui nulla. col. 1. de præb. in 6. & in dubio verba debent capi in specie. l. hoc legatum. ff. de leg. 3. Gemi. conf. 65. circa. col. 6. Ego verò super hoc dicerẽ rescriptum accipi pro subiecta materia, nempe si in materia priuilegiorum fiat mentio de rescriptis, ibi, accipietur rescriptum pro priuilegio, vel si materia generalis sit, in genere accipietur: si in materia delegatorum, pro literis commissionis, seu rescriptis ad lites, si in materia beneficiali, pro mandatis, & aliis rescriptorum formis: de quibus in praxi beneficiali scribo. Ideo prout conueniet materiæ accipietur vbique.

Bannitus & excommunicatus priuilegium non impetrant.

16 Et sic infertur, quod si statuto caueatur, vt bannitus non possit impetrare rescriptum per procuratorem, non poterit impetrare priuilegium, cùm in genere rescriptum contineat priuilegium, vt superius probaui. & hoc etiam docet Barba. in rubr. de rescript. in clemen. quia priuat ordinarium sua iurisdictione quoad illum casum alij commissum, vt docet Anto. Butrig. in capit. olim. de verborum signific. Vnde excommunicatus prohibitus impetrare rescriptum, in capit. 1. de rescript. in sexto. non poterit etiam impetrare priuilegium, vt docent Moder. in dicto. capit. 1.

& hæc

& hæc est bona ampliatio ad illud cap.primum.& hîc secunda finietur quæstio.

17 Tertia quæstio,quid differat rescriptum à beneficio,priuilegio,& mandato,quia melius congruit materiæ beneficiali, propterea id tractatur in praxi beneficiali, quam conscripsi.

18 Quartò quæritur,quis possit rescripta concedere? Resp. Primò Papa vt per totum titulum de resc.& c.Raynutius.de testa.clem.1.de resc.& hæc vocantur interdum literæ Apostolicæ in c.nonnulli.§.fi.eod.cap.literis Apostolicis & c.fin.eod.vel rescriptum apostolicum.in c.si proponente.eod.quandoque Papa vocat scripta nostra,in c.si pro te.de resc.in 6.& vocatur commissio rescriptum illud,per quod causa alicui committitur.c.sedes.& seq.eod.& aliis multis nominibus vocatur,vt dico in praxi beneficiali, & de iure nouo sexti,literæ vocantur vt plurimum,ex quo fortè desumpta est Franciæ nominatio,cùm in concilio Lugdun.illa iura edita sint.

Cõcedere rescripta quis possit.

19 Secundò,Imperator concedit rescripta.rub.de precib.Imper.offe.& in rub.de diuer.rescrip. & in aliis multis titulis illius libri.& l. rescriptum. ff. de pact. Et interdum vocatur diuina iussio. vt in authen. vt diuinæ iussionis subscriptionem habeat gloriosiss. quæstor. collat. 8. Et quamuis de iure non valeat rescriptum sine subscriptione principis, vel Cancellarij.vt ibi.& in l.sacri affatus.C.de diuer.resc.imò viginti librarum auri pœna punitur iudex,qui illud rescriptum receperit, & comprobauerit,vt probatur ibidem.licet hodie subscriptio principis in paucis casibus requiratur,nec Cancellarij , sed Scriniarij,seu secretarij, & rescriptum non subscriptum à secretario non solet sigillo à Cancellario muniri , & sigillatum non approbaretur , neque reciperetur in curiis Franciæ.

Subscribēdū à quo sit rescriptum.

20 Et vetus olim mos fuit principem scripto adire, & consulentibus per libellos respondere,vt in omnibus fermè legibus.Cod.est videre.Ideo dicebatur princeps rescribere,quāuis diuus Traianus,ne in exemplum trahi videretur,veritus ne contra leges,moresque maiorum ad alias causas proferrentur,illaque in iudiciis & foro pro lege acciperēt,diplomatibus,libellisque nunquam ex scripto respondebat, ne perniciosum inde exemplum , & quasi seminarium mali oriretur:sed tantum verbo,quibus visum est assensisse. Fertur aut priuilegia indulsisse. Alexand.lib. genial.6. c.23.in fin.

Rescribere cur in iure dicatur.

21 Aliquando rescripta vocantur sacri affatus.l. penult.C.de diuer.rescri.& sacrum oraculum. l.& si legibus.C.si contra ius vel oraculum.in l.fi. de diuers.rescript.Et sacræ formæ,aut iussiones. in rub. in medio litis non fieri sacras formas. & §.1.collat.8.vbi non licet rescripta in medio litis impetrare , vt secundum ea causa decidatur , sed secundum leges generales decidi debet. etiam nominatur Imperialis concessio in l.si quando.C.de inoffic.testa.& diuina iussio:vt dixi superius. sacræ literæ.in l.vna.C.de mand. princ. vel simpliciter literæ.vt c.2.& per totum.de resc.sed solet addi literæ Regis,vel Papæ.vt scripsi in præfat.ad tracta. de lite.oblig.in ord.reg.in primo Tomo. [Nec seruatur ex parte illa differentia quam scribit Alciatus in l.iubemus.C.de sacrosanct.eccles.vt oraculum dicatur indulgentia,quæ viua voce principis conceditur ab ore.Annotatio quæ scriptis tantum. Pragmatica , quæ adhibita causæ cognitione in modum sententiæ , vel alicuius vniuersitatis preces.l.prima.Cod.de vetera.lib. 12. Sed interdum promiscuè vnum pro alio accipitur.]

Nominibus multis vocata rescripta.

22 Tertiò,Rex Franciæ,& quilibet alius princeps non recognoscens superiorem rescripta concedere potest.Barba.in rub. huius tituli in clemen. allegat Bart.in l.4.§.actor.ff.de re iud.& l.infamem.de publ.iud.non ambigitur. de legib.& l.1.§.de qua re.de post.vbi parum probatur,decisio tamen est verissima,vt in hoc tit.*des lettres Royaux* patet.

Rex & cancellarius literas cõceduut

23 Quartò,cancellaria literas concedit,siue sit cancellaria Papæ.c.ad hæc sumus.de resc.c.porrecta.de confirma.vtil.siue Regis,aut Imperatoris:& duplex est cancellaria in hoc regno, magna, & parua.magna est, in qua præficitur magnus Regis Franciæ Cancellarius,& ista Cancellaria in magnis,& arduis rescribit , & generalibus negotiis,& per totum regnum. Altera est parua Cancellaria,huius respectu , quia solet tantum concedere ea , quæ non sunt ardua,& vbi opus non est expressa Regis concessione,& generali per totum regnum.

Duplex cancellaria.

24 Nempe Rex Franciæ in quolibet Parlamento Cancellariam ad concedenda iustitiæ rescripta instituere,& vni,qui vices Cancellarij sustineat,sigillum committere solet,vt in hoc tit.patet. Et pro literis iustitiæ non est necesse recurrere ad Papam,vel Regem,sed ad Cancellarium,vel vicecancellarium,qui sine alio speciali mandato literas concedit,quia præfectus est iustitiæ.glo.1.& ibi Panorm.& Fel.in c.cùm dilecta.de resc.gl.in verb.literarum.c.statutum.illo tit.in 6.& sic is,qui à Cancellaria obtinuit,non punitur tanquam falsarius,quamuis Papa,vel Rex nesciuerit.vt Ioan. And.& Fel.asserunt ibidem.

Cancellaria est in quolibet parlamēto.

25 Sed non est omittendum , quòd vna Cancellaria non concedit literas nisi in sua prouincia, vbi constituta est,& vt dicitur , in ressortu illo. Nec potest Tholosanus literas impetrare à Cancellaria Parisien.vt rescindatur contractus à iudicibus Tholosanis,seu aliàs.Nempe quælibet Cãcellaria debet esse contenta sua prouincia,& iurisdictione.Et sicut parlamentum constitutum est hominibus suæ iurisdictionis, & ressortus,ita & Cancellaria,alioqui vna concederet,& altera negaret,& sic mutuò se impedirent:& confunderetur iurisdictio,contra tex.in c.peruenit.11.quæst.

Cancellariæ quibus literas cõcedere non possit.

prima.etiam Cancellariæ sunt pares,& habent iurisdictionem separaram.Ideo vna non potest rescindere factum alterius prouinciæ,quia quælibet est adscripta,& delegata suo territorio,vt docet Bal.in l.minor autem.§.primo.ff.de mino.Sic censuit Senatus Parisiens. pro comite de Saningan, qui appellauerat ab execurione literarum impetrararum in Cancellaria Rothomagen. à Do.Archiepiscopo Rothomagen.quamuis causa tractaretur in senatu Parisiens.& bene appellatum pronunciatum extitit, ac in expensis condemnatus Archiepiscopus impetrans die 17. Decembris, Anno 1543.& aliis pluribus arestis idem fuit decisum, vt scripsi, in procemio constit. Regiar. in primo tomo:& fuit præceptum factum Senescallo Pictauien.ne obediret literis in Cancellaria Burdegalen.impetratis, Anno 1508.die 8.Martij Sed magnus Cancellarius, qui ad omnia negocia præfectus est,non vni loco, sed omnia regni negocia præuidet,& de his rescribit,& literæ istæ in toto approbantur regno.

Arestum.

Legatus & collegiũ cardinalium rescribit.

26 Quintò, legatus Papæ concedere potest rescripta, quia etiam statuta in sua legatione condere potest.cap.fi.& ibi Anto.Butri.de offic.leg.probat tex. in clemen.1.de resc.iuncta rub.& cap. 1.de locato.

27 Sextò,collegium cardinalium.argum.cap.ecclesia senatum.16.quæstio.1.hinc vacante sede ad collegium cardinalium appellatur, Bartol. in l. vbi absunt.ff.de tutor.& cura.dat.ab his.& potest quem ad famam restituere.Innoc.in cap.cum te.de re iudic.docto.in clement.ne Romani. de electio.

Curia suprema rescriptũ concedit, & Episcopus.

28 Septimò, curia suprema interdum recusante Cancellaria rescribere solet, quinetiam olim dum in sua integritate curiæ supremæ erant recusante Cancellario ad curiam solebant homines accedere,& ipsa prouidebat.vt scripsi in procem.concord.in verb.summas,sed ab eo tempore,quo literati regere desierunt,& curiæ & scientiæ sopiuntur.

29 Octauò,Episcopus potest rescriptum concedere adiuuando ius,non destruendo.c.2.de cõst. in 6.gl.in d.clem.ne Romani.in princ. de elect.& quicunque potest constitutionem facere, & habet iurisdictionem,potest rescriptum concedere.Host.in summa.§.quis possit.& Barb.in rub.huius tit.col.10.quod est verum, si supremam habet iurisdictionem,& legem facere posset, vt Dux Sabaudiæ,& Venet.vt not.Bar.in l.omnes populi.ff.de iusti.& iure.Barb.in rub.de resc.alioqui verius dicuntur literæ quàm rescripta.

Seneschalli an rescripta cõcedere possint.

30 Vltimò,solent Seneschalli & bailliui literas concedere,vt pulchrè sciũt practici Nemausen. Sed de his tractare non intendo principaliter, sed de literis tantùm Regiis.nam & rescripta apostolica in praxi mea beneficiali tractabuntur, & quia literæ ab inferioribus concessæ non vocantur regulariter rescripta,sed literæ restitutionis,absolutionis,commissionis,& aliàs pro materia,vt superius probaui.Ideo de his non tractabo hic.

Impetrare rescriptũ quis possit.

31 Quintò quis possit rescriptum impetrare?Resp.edictum est prohibitorium certarũ personarum.c.1.de resc.in 6.ergo est permissorium regulæ.argum.l.mutus. §.cum quæritur.ff.de procurat. Itaque omnis poterit impetrare rescriptum,qui non est à iure prohibitus.vt Hostiens.in summa.§.si quis impetrare.& Barba.in dicta rub.huius titul.in clem.docet. siue sit actor,siue reus.c.cæterum.c.ad hæc.c.cum contingat.c.olim.c.dilectus.& c.fin. de rescript. & c.dispendia.cod.in sexto. Sic appellatio est permissa,nisi sit prohibita.gloss.in l.qui restituere.ff. de rei vendicat. & testari est permissum omnibus, exceptis quibusdam.l.si quæramus.ff.de testamen.Panormit.in rub.de testamen.Ferunt etiam testimonium communiter omnes,nisi sint à iure prohibiti.c.1.& per totum.ff.de testib.& in decret.illo tit.scripsi in tractat.de reproba.& saluatio. testium.

Prohibiti rescripta impetrare.

32 Quæret quis,impetrare qui prohibeantur?Resp.serui.l.prima.C.de precibus Impe. offeren. nisi in casibus ibi traditis per Iasonem:attamen quia in hoc regno non habemus seruos, ideo hos omitto.

33 Filius autem familias in patris existens potestate non prohibetur impetrare rescriptũ, quòd non inueniatur prohibitus. nam licet sine consensu patris agere non possit.l.fi.§.necessitate.C.de bon.quæ libe.Tamen impetrare rescripta non prohibetur, quia hoc non est agere.vt concludunt Do.de Rota in decisio.185.commissio in nouis,quos sequitur Panorm.& Felin.in c.causam.1.col. 2.de iud.quia non refert per quem preces porrigantur.l. vniuersis.C.de precibus Impe.offe. Bald. in l.1.C.qui admitti.& Ægid. Bellamera decis.730.commissio. Barba.in rub.huius titul. num.34. & seq.collat.5.

Procurator falsus & reuocatus impetrare non possunt rescripta.

34 Tamen si falsus procurator impetraret mihi rescriptum, non valeret, & ego possem illi renunciare,*& le desaduoüer.* vt docet Old.conf.317.Seneca in prin.licet enim princeps inhabili concedendo rescriptum,illum habilem faciat.l.quidam.ff.de re iud.tamen falsum procuratorem non constituit verum.c.nonnulli.in fi.eod.

35 Idem in procuratore reuocato,cuius impetratio non valet.c.ex parte decani.de resc.c.in nostra.de procu.

Monachus in quibus rescriptũ impetrare valeat.

36 Idem puto in monacho, vt impetrare rescriptum gratiæ non prohibeatur, inquantum illi conuenire potest, à rescripto ad lites impetrando,etiam de consuetudine Franciæ non repellitur. licet Barba.in rub.de rescrip.col.12.in clemen.dicat de iure non posse,tum quòd sit mundo mortuus.c.placuit.16.q.1.tum quia seruos Dei non oportet lites frequentare.c.2.de postul.c.sicut.12. q.7.Sed

q. 7. Sed si monacho commissum est beneficium, omnia potest facere, sine quibus beneficium non regeretur.l.secunda. ff. de iurisdictione omnium iudicū.etiam data est ei defensio,quia cuilibet permissa:cap.cùm inter.de exceptio.ideo ad ista facienda rescripta impetrare potest.Nec solent in Francia ob hoc impugnari, quòd in fauorem monachi, vel religiosi sint impetrata. Addendum est hæreticum impetrare rescriptum non posse.l.2. Cod.de summa trinit.imò probatur ibi, quòd eo ipso quòd hæreticus impetrat rescriptum, præsumitur per fraudem impetrasse, quanquam secus sit in aliis.glossa in cap. super literis.infra eodem.facit cap.quicunque.de hæreti. in sexto.

37 Hæreticus rescripta non impetrat.

38 Idem si literas iustitiæ quis sine mandato impetret, quia non valebunt.c.nonnulli.in fi.eod. secus hodie dicunt doct.& in literis ad beneficia.gloss.ibi.

39 Notandum est,quòd vbicunque prohibetur impetrans ab impetrando,rescriptum non valet, siue ratione personæ prohibitum sit, vt dictum extitit,siue ratione rei.vt in l.sicut.C.de paga. siue propter turpitudinem finalis causæ,vt in nuptiis ex rescripto petitis.l.prima.Cod.si nuptiæ ex rescript. petan. siue quia res impetrata sit in lege prohibita, vt quis duas militias obtineat, l.is quidem. Cod. qui milita. non possunt. libro duodecimo. l. prima.de petit.bono.subla.libro decimo.& quando lex annullat rescriptum, vel ordinatio,tunc impetratum non facta illius legis, vel ordinationis speciali mentione non valebit.l.præscriptio.Cod.de operib.public.l.omnis. & l.diligenter. de aquæductu,libro vndecimo. Baldus in rubric.eod.colum.2.vbi dicit non puniri impetrantem rescriptum alia pœna, quàm quòd rescriptum est nullum, si impetratio non contineat delictum.argum.gloss.in l.nemo martyres.C.de sacrosanct.eccles.scripsi in §.monemus.de collat. in concorda.

Impetrare prohibitus si impetret, nil agit.

40 Et isti cum sint inhabiles ad impetrandum,non possent etiam pro vtilitate publica impetrare,secus in aliis inhabilibus,non tamen ad impetrandum,quia ille reciperentur pro republica. Fel. in rub.de resc.licet contrarium tenuerit Barbar.ibidem, quæ possunt conciliari si inhabiles impetrent facta inhabilitatis mentione, tunc Rex eum habilem facit. Secus si princeps hoc ignorabat. l.Barbarius.ff.de offic.præto.

Inhabilis an pro vtilitate publica impetrare possit.

41 Sextò quæritur contra quem impetrari possit rescriptum? Respons. contra quemlibet, siue sit clericus, siue laicus,siue maior, siue minor,dummodo is contra quem impetratur,sit in iurisdictione concedentis.vt in cap.penult.de officio vicarij.Host.in summa huius tituli.§.contra quem.Tamen si viliores in rescripto exprimerētur,non intelliguntur digniores includi. cap. sedes. eodem. Nec super maioribus, & grauioribus negotiis audiuntur,qui de minoribus,& tenuioribus tantùm faciunt mentionem,vt ibidem cautum est,etiam contra excommunicatum,& alios prohibitos impetrare,rescriptum impetrari potest:ne de sua malitia lucrum referant.c.intelleximus. de iudi.sed ipse contra alium non,vt superius docui.

Cōtra quem rescriptum impetretur.

42 Etiam rescripta impetrari solent, non citatis, nec vocatis illis in quorum præiudicium impetrantur.Sed effectum rescripti probationem,seu interinationem requirentis, non consequetur impetrans,nisi iudex hoc decreuerit,& rescriptum comprobauerit,per textum in l.nam ita diuus. ibi, quod desideras,an impetrare debeas adhibitis etiam his qui contra dicerent,id est qui læderentur.ff.de adoption. & si impetrare ibi intelligitur pro obtinere, quia non debet quis effectum rescripti obtinere,nisi iudices comprobent:& dicimus vulgò *interinent*,quicquid dicat gloss.ibi,& docto.&in l.final.ff. de natal. restituend. & hoc iure vtimur in Francia,quamuis Baldus in rub.de resc.dicat in impetratione rescripti, si magnum contineat partis præiudicium,citandum aduersarium,quem etiam multi praxis ignari doct.sequuntur:maximè Barba.consil.43.præclarè.column. 18. in primo volumine. Sed in regno Franciæ nullo modo citatur pars in impetratione rescripti. Sed in approbatione, & verificatione sic:quæ praxis probatur vltra.l.nam ita.& l.3.§.si causa cognita.ff.de bonorum possessio.& in l.libertus.de in ius vocand. Sic consuluit Bertrand.consil.149. illud est in fine.volumine primo.ex prima editio.& sic literæ Regiæ contra quoscunque impetrari possunt.

Citatio non requiritur in impetratione rescripti: sed in comprobatione.

43 Septimò quæ requirantur in rescripti impetratione,& vsu?Resp. Primò, oportet partem libellum narrandorum, seu memoriale conscribere,super quo postea literæ conficientur. facit l.si ego.§.dotis. ff.de iure dotium.ibi,nam mulier res quas solet in vsu habere in domo mariti,neque in dotem datæ,in libellum solet conferre, eumq; libellum marito offerre, vt is subscribat,&c. sic & libellum eorum super quibus pars vult rescriptum impetrare, ostendet,vt rescriptum fieri,& obtineri possit.l.1.C.de precib.Impe.offe.

Requisita in rescripti impetratione.

44 Secundò, quòd illud memoriale seu libellus fiat legitimè,videlicet per iurisperitum,vel solertem practicum,vel per vtrūque callentem,nec oportet,si agatur de rescisione instrumenti venditionis,totum instrumentum conscribere, sed vim illius & effectum porrigere,& narrare breui, & planè oportet.l.fi.C de precib.Impe.offe.

45 Tertiò,quòd postea illum libellum seu supplicationem offerat Papæ, vel Regi,seu Cancellariæ, & petat sibi concedi postulatum.l.prima. Cod.de diuer.rescrip.l.nec damnosa.ibi,postulari oportet, C. de precibus Imperat.offerend.l.1.vt lite pendente. vnde postea intelligetur concessio

Principis

Principis secundum supplicationem partis.per l.si defensor.§.1.ff.de interrogat.actio.vbi Iacobi. allegat Alex.sic consuluisse.consil.84.in causa.vol.1.

46 Quartò quòd postea hæc narratio cum concessione, in rescriptum dirigatur, & fiat rescriptum iuxta partis supplicationem, & Regis concessionem, quod rescriptum interdum solet in Cancellariis fieri,sed Cancellarius tollit à membrana illam partem, in qua sigillum imprimere opus erat,si deneget concedere,ne eidem amplius offeratur.nam vt dicit gl.de iudice quòd libellum ineptum lacerare debet.in l.1.ff.de assesso.ne eidem amplius detur, sic & Cancellarius solet.

Consensus vtriusque partis in rescripti impetratione non est necessarius.

47 Quintò consensus vtriusque partis non est in impetratione rescripti necessarius, sed remanet parti integrum recusationis ius, quando iudices dantur & oppugnandi rescripti,per text.in c. iudex.de offic.deleg.in 6.docto.in d.c.cæterum.Et Fel.in c.cum olim.de re iud.nec obseruatur in Francia.l.obseruandum.ff.de iud.vt scripsi in procemio primi Tomi const.Regia.

48 Sextò,quòd post rescripti concessionem impetrans adeat iudicem,cui rescriptum dirigitur. l.1.C.de preci.Impe.offe.ibi quem adire cura.

49 Septimò pars impetrans rescriptum, præsentare illud iudici,cui dirigitur,debet si eo rescripto vti velit,aliàs non.c.ex conquæstione. vbi In.de rest.spo.refert Bald.in c.super literis.col.6.nu. 20.de resc.De aliis autem quæ non diriguntur iudici,dicam infra quæstio.seq.& in praxi benefic. & Spec.multa scribit in tit.de resc.præsentat.per totum.

50 Octauò,iudex rescriptum cum honore recipere debet.cap.si quando.eo.vbi elucidaui,& in artic.1.infrà eod.scribam.

Iudex literas citationis post receptū rescriptum concedit.

51 Nonò,iudex post rescripti præsentationem,& receptionem debet concedere parti literas ad citandum partem ad comprobandum & interinādum illud rescriptum.c.exhibita. de iud.c.2. de resc.in 6.& debet rescriptum apostolicum in citatione inserere, vt eo viso deliberare valeat, qui ab altero conuenitur.ca.2.de dilati: sed iudices Regij,quibus diriguntur literæ Regiæ rescisionis, vel aliæ,non solent totum rescriptum mittere,quia ipsi sunt iudices iam constituti.

52 Decimò,iudex audire partes debet super his,quæ in libello,& rescripto expressa sunt.l.1.C. de preci.Impe.offe.ibi adire cura, vt auditis his,quæ in libellum contulisti,& reos inuestigare curet,& super his sententiam ferre.l.de qua re ff.de iudic.

Iudex rescriptum approbat,vel reprobat, & in expensis condemnat.

53 Vndecimò,iudex discusso diligēter negotio debet rescriptum approbare:vel refutare,& nos dicimus vulgo,*Interiner ou debouter d'iceluy*,probat l.rescripta.C.de preci.Impe.offe.ibi,ab omnibus iudicibus præcipimus refutari, vide art.2.infrà eod.& dicam in vlt.q.quomodo sententia ferri super rescripto debeat.

54 Duodecimò,iudex partem impetrantem,si rescriptum non comprobet in expensis cōdemnare debet.nam ad hoc est iudex competens:licet non sit in principali.text.in clem.1.eo.& in ca. cæterum.in fi.& in c.fi.Ibidem.c.statutum.§.1.illo tit.in 6.imò si nimia mentientis inueniatur improbitas,etiam seueritati subiaceat iudicantis.l.& si legibus.C.si contra ius.& art.2.inferius dicetur.facit l.2.C.vt lite pend.

Appellatur à rescripti reiectione ad senatum.

55 Decimotertiò poterit pars impetrans appellare,si rescriptum iniustè fuerit reiectum,nec fiet executio durante appellatione, quia hoc non inuenitur expressum,tamen bonum esset statuere, quòd sententia comprobationis rescripti,mitteretur executioni non obstan.&c.Sicut alia sentētia prouisionalis,quando executio posset retractari:vt scripsi in concord.in §.fi.de friuo.ap.sed ista appellatio,quæ à Regij rescripti executione interponitur,ad curiam supremam directò tendit,& ibi est releuanda, vt censuit Senatus anno 1531.die 15.Aprilis.& docet Imber.in Instit.foren.lib. 2.§.& quoniam.

Arestum.

Impetrans narrata in rescripto probat.

56 Decimoquartò, impetrans, si negetur verum esse,quod in rescripto ipse asserit,vel falsum esse dicatur,hoc probare tenetur.text.in c.2.vbi doct.de resc.& Ioan.And.in c.1.de lit.contestat. in 6.Panot.in c.quia circa.de consang.in 2.not.Nam ei qui dicit,incumbit probare,non opponenti.l.2.ff.de probat. & oportet probare narrata esse vera tempore impetrationis,vnde si quis narret se habere filiam,& habeat tempore impetrationis, quæ postea tempore comprobationis mortua sit,sufficit probare se habuisse tempore impetrationis.d.ca. quia circa.de consang.sicut dicitur de læsione probanda tempore contractus.in l.si voluntate.& l.2.C.de rescin.vend. Si verò excipiens dicat rescriptum per taciturnitatem impetratum,tunc ipse hoc probare debet.Panot.& alij in ca. fi.de præsump.quia is qui asserit probare debet.l.actor.C.de prob.Iste enim asserit partem tacuisse verum,ideo hoc debet probare.arg.l.3.C.de non.num.pecu.Soc.consf.164.visa bulla.col.2.vers. confirmantur etiam præmissa.in 2. vol.

57 Limita si impetrans haberet intentionem suam de iure communi fundatam, tunc non tenetur probare,sed aduersarius.Fel.in c.constiturus.eo.tit.vnde si ipse curatus dicat in rescripto,ad se decimas spectare tanquam ad Curatum, non tenebitur probare,quod Curato decima debeatur,sed se esse Curatum,vt plenè scripsi in tract.meo.de decimis.q.9.& in tractat.de congrua portio.in fine.

Probare quādo impetrās narrata in literis debeat.

58 Vltimò videndum est, an impetrans omnia,quæ in rescripto narrat,probare teneatur?Resp. Facias duas regulas.Prima est, quòd si coniunctim plura in rescripto narrentur,tunc illa copulatiuè probanda sunt. Ad veritatem enim copulatiuæ requiritur vtrunque verum esse,§.si plures.de hæred.inst. in Inst.& l.si hæredi.ff.de condit.institut.Do.de Rota dec.68.licet capitula,in nou.

59 Limi

59 Limitatur quando ex narratis alterum sufficeret ad victoriam caussæ.c.2. de resc.vt si dicatur collatum esse beneficium periuro,& is etiam resignauit illud,si probetur alterum,sufficit.Nam collatio periuro facta non valet.c.querelam.de iureiurand.Panorm.in c.cum nostris.de concessio: præbend. Etiam resignans est priuatus iure.c.ex transmissa.& per totum.de renunc.& tunc coniuncta in disiunctiuam resoluitur.per l.sæpe.ff.de verbo.signific.vnde si quis dicat se minorem,& vltra dimidiam deceptum:si probet se minorem,& deceptum non vltra quidem dimidiam,sufficit quia minoribus deceptis etiam citra dimidiam succurritur.in l.1. & per totum.ff.de minorib. secus esset in maiore.l.2.C.de rescindend. vendit. scripsi in tractat. de rescis. contract. inferius:& ideo si impetrem beneficium vacans per extrauagan.execrabilis:& per non promotionem,si probem non promotionem,sufficit, dummodo sufficienter hoc probem:videlicet quòd renuit pacificè,& quòd non fuit promotus. quicquid dicat Ægid.decis.735.si impetrans.&c.quæstio.140.in in decis.Neapol.

60 Tamen quando impetrans commissionem à Papa,narrat in supplicatione Titium multa commisisse crimina,ob id petit cõmitti probis viris,quibus de præmissis,vel de altero præmissorum si constiterit,dictum Titium priuent.Certè Papa consueuit delere illa verba,Vel altero præmissorum. Nam postquàm dictus impetrans diffamat Titium de pluribus delictis, debet arctari ad probandum omnia,de quibus illum diffamat,aliàs pœna talionis tenetur,vel ad diffamationis pœnam.tex.in c.super his.vbi doct.de accusa.c.licet Hely.de Simonia. Staph.in tract. de liter.iustit.fol.166.versic.Secundò notandum est. Ego tamen putarem vnum sufficere probare,& excusandum illum,si in aliis criminibus fuit à testibus deceptus.per gl no.in c.1.in fi.de elect.in sexto.

Diffamãs super pluribus delictis, ea probare debet.

61 Altera est regula quando in rescripto plura narrantur disiunctim,& alternatiuè,tũc alterum sufficit probare.c.inter cæteras, de rescrip. Ad veritatem enim alternatiuæ alterum sufficit.l.in eo quod plus.§.vbi.ff.de regul.iuris.reg.in alternatiuis.in sexto.quod est verum, si affirmatiuè poneretur:diuersum est,si negatiuè,vt si dicam non fuisse mihi solutum,nec quidẽ satisfactum,vtrunque probandum erit.l.si quis stipulatus fuerit.ff.de verb. obligatio. vel nisi materia vtrunque expostularet,vt si dicatur tutorem datum super pecunia,tutelàve sua, quia separatim non datur tutor bonis,& tuitioni personæ.dicta l.sæpe.ff.de verb.significat.& sic iudex arbitrari debet ex re,id est ex negocij qualitate,vt ibi abundè elucidaui. Et his patet quando quis teneatur probare omnia,vel vnum tantùm:& si sapis nunquam copulatiuè exprimas,sed alternatiuè.

Separatim in literis narrare debem*.

62 Octauò quibus dirigi rescripta debeant? Respon.literæ gratiæ quibus Papa confert sacerdotia,diriguntur illis,quibus ipse prouidet.c.ad aures.de rescrip. vt Paulus Episcopus &c. dilecto filio tali N.&c.

Dirigendæ quibus sunt literæ.

Si verò aliquem ad conferendum grauare velit,illi suum dirigit mandatum, seu rescriptum.c. eam te.& c.mandatum.eod.& c.si.de præbend. in sexto. vt patet in forma manda. in concord. & posteà executoriales literas dirigit alicui in dignitate constituto.per c.statutum.de rescript.in sexto.Ego plenè scripsi in forma literar.executoria.in concord.Franciæ,& in praxi benefic. Si autem loquamur de literis iustitiæ Papæ,vel legati, istæ diriguntur Archiepiscopis, Episcopis, & aliis prælat is,seu Vicariis,aut eorum Officialibus.c.2.& 3.eod.& aliis habentibus dignitatem, personatum, vel Canonicis secularibus Cathedralium ecclesiarum. dicto capit. statutum. in princip. eod.in sexto.

63 Caussas matrimoniales episcopis dirigere Papa solet.c.caussam matrimonij. de offi.delega. Tamen de iure etiam aliis habentibus dignitatem potest. text. in cap.1.de consanguin. & ibi Panor.& alij.Sed sine Papæ delegatione inferior ab Episcopo cognoscere non potest.cap.accedentibus.de excessib.prælat.

Matrimoniales caussæ episcopis dirigũtur.

64 Literæ vero iustitiæ Imperatoris,Regis vel aliorum,caussæ cognitionem desiderantes,iudicibus tantum Regiis,& magistratibus dirigi solent.Nec valerent regulariter in Francia, nisi dirigerentur istis.imò essent abusus,vt censuit Senatus anno 1517.die 2.Martij.& anno 1510.die 2. Ianuarij fuerunt annullatæ literæ directæ apparitori:quia caussæ cognitionem requirebant,quam non potest iste habere,nisi sint literæ status, & aliæ quæ ex consuetudine omnibus magistratibus dirigi solent,corã quibus caussæ introductæ sunt,non autem apparitoribus, quia coram illis non agitantur processus.

Literę Regię iustitię magistratibus Regis diriguntur. Arestum.

65 Aliæ verò literæ solam executionem requirentes apparitoribus, & seruientibus Regis, seu Imperatoris diriguntur,& ab eis illæ literę exequendæ sunt,non verò ab apparitoribus Baronum, vel aliorum dominorum,vt alibi scripsi.

Apparitoribus quando literæ sunt dirigendæ.

66 Item concessiones principum, & beneficia,aut parlamentis,aut cameræ computorum, aut Thesauri sunt intimandæ,& recitandæ,ac registrandæ.text.in l.fina.C. de aquæductu.lib.11.Alia pragmaticis relinquo.

Cõcessiones Regis parlamentis, aut Cameræ cõputorum sũt intimandæ.

67 Notandum est,quod in omnibus,& singulis fermè rescriptis quinque sunt partes. In prima est salutatio,*Henry*,&c.*A noz amez & feaux Conseillers les gens tenans,& qui tiendront nostre parlement à Paris salut & dilection,&c.*Et in his rescriptis solet salutari is,cui rescriptum dirigitur.vt scripsi in forma mand.in verbo,salutem,in concord. vbi scripsi caussas. In secunda parte rescripti narratio scribitur, *receuë auons l'humble supplication*, &c.vel *de la partie de tel.* &c. Narratur factum,super quo petitur rescribi.l.fin.C.de precib. Imper. offer. sine qua narratione non solet princeps rescriptum concedere.

Quinque partes in literis regiis.

Tertia

Tertia rescripti pars concessionem continet. ibi, *Parquoy ces choses considerees.* vel, *Pource est il que nous*, &c. Vbi breuiter recitatur factum, & ratio mouens principem, postea describitur principis concessio secundum qualitatem facti, & materiæ. In quarta non obstantia describuntur, & si rescriptum ad rescindendum contractum tendat, dicetur in fine, *nonobstant ledict contract fait & passé par ledit suppliant, & quelconques obligations, promesses, ou renonciations par luy faites, ou passees par foy, & serment*, &c. ista ponuntur pro subiecta materia, & solent in rescriptis ad lites addi, Non obstan. literis surrepticiis, vel obrepticiis in contrarium facientibus. de quo per Bertrand. in cons. 362. nil opponitur. col. 3. num. 8. in 1. vol.

In quinta. Datum, &c. apponi solet dies, mensis, & annus, licet olim dies & consul, alioqui non valebant rescripta. l. si qua. C. de diuer. resc. scripsi in forma mandati, in fine post glossam in data sexti. Et de communi stilo ista continere debet rescriptum, alioqui non valet, quia non est secundùm stilum emanatum. c. quàm graui. de crim. falsi. Et ex his literæ dignosci possunt Regiæ, an veræ sint necne, & an secundum stilum impetratæ.

Super quibus literæ impetrari possint.

68 Nonò, super quibus rebus rescriptum possit impetrari? Respon. super omnibus, tam spiritualibus, quàm prophanis. cap. secundo. & sequent. & per totum, de resc. etiam super rebus corporalibus, & incorporalibus. c. querelam. de elect. & c. dispendia. de rescript. in sexto. Item super ecclesiis & beneficiis c. 2. & cap. ad aures. c. cùm adeo. in cap. nostra. c. capitulum. eod. quod est verum, & rescripta in spiritualibus caussis, & super beneficiis conferendis à Papa dantur, & viris ecclesiasticis. cap. mandatum. de resc. §. 1. de mandat. apostolic. in concord. Siue caussa appellationis. c. 1. & per totum. de appella. Nam cum est appellatum ad Papam, & ipse caussam committit in partibus, vt in rubr. de causis. & sequen. in concord. Franciæ. Siue etiam in prima instantia in caussis tamen maioribus, quia in aliis Papa caussam committere in Francia non solet, per text. in dicta rubr. de caus. in concord. Quod est verum, quando impetratur ab eo, qui super his potestatem habet, aliàs non valet, quia non potest in messem alienam falcem immittere. c. nouit. de iudic.

Papa super spiritualibus rescribit, rex super temporalibus.

69 Et regulariter super omnibus rebus rescripta impetrari possunt, distinctione tamen habita, vt Papa, vel ecclesiastici viri super rebus spiritualibus concedant. Temporales verò super temporalibus rebus: & in quibus casibus iudices seculares cognoscant de spiritualibus, vt in possessorio, in hoc regno Franciæ in illis tangentibus possessorium rescripta concedere & rex poterit. argu. l. 2. ff. de iurisd. omnium iudic. & hoc Barba. probat in rubr. de rescript. & Guido Papæ. q. 1. in decisio. Delp. Tamen pendente lite non licet impetrare rescriptum, nisi vt deciditur in l. 1. & sequen. C. vt lite penden. Nec post prouocationem, vt ibi, in l. fina. patet. vel si impetretur, antequàm patroni agant causam, debet communicari & ostendi parti aduersæ, vel procuratori ejus, vt respondere possit eo die, quo causa agitabitur. vt est in rub. *des Procureurs*, articu. 8. & sequen. in ordinat. Regis, etiam rescriptum iurisdictionis (vt dicunt) attributiuum post primum non est impetrandum. articul. quart. titulo de recusatio. in ordinatio. Reg.

Literæ contra ius an valeant.

70 Rescriptum contra ius non valet. l. rescripta. de precib. Impera. offeren. & l. fi. C. si contra ius. c. rescripta. 25. q. 2. gl. in ver. noscatur. c. 1. eod. in sexto. Nec iudices illis obtemperare debent, vt dicetur articu. 2. inferius. Siue sit contra ius diuinum, quia inferior legem superioris non tollit. Clemen. ne Romani. de elect. c. cum inferior. de maior. & obedien. c. noli. 9. distinctio. Siue contra ius naturale, quod est immutabile. §. sed naturalia. de iure natural. in Instit. cap. fina. 9. distinctio. Idem si esset contra concilia generalia. c. ex parte. de capel. monach. Nam sicut sancti euangelij quatuor libros, sic sancta concilia suscipere, & venerari oportet. cap. sicut. & per totam decimamquintam distinctionem.

Si verò sit cōtra ius gentium, vt poté si rescriptum dominium rei meæ auferat, non valere probat glos. in l. quoties. C. de precib. Impera. offerend. & Anto. de Burgos in rub. de empt. & vend. col. pen. ac Ias. in l. fi. C. si contra ius. Panor. & alij in c. quæ in ecclesiarum. de consti.

Si autem sit contra ius ciuile, etiam dicitur vires non obtinere: nam Imperiali constitutum est sanctione, vt ea, quæ contra leges sunt, non solum inutilia, sed etiam pro infectis habenda sint. ca. Imperiali. 25. q. 2. & l. non dubium. C. de legib. Et Petrus Ferrar. in practic. sua in form. oppos. contra instrum. in glos. contra ius. sic ait. Deus nouit, quanta sit in principum Modernorum curiis abominatio de talibus rescriptis, & priuilegiis contra ius elicitis, & impetratis.

Etiam non valet rescriptum contra ius municipale, vel consuetudinarium non facta illius iuris mentione. Bal. in l. fi. C. si contra ius. & Matth. de Afflict. in const. Neapoli. lib. 2. rub. vt bannito liceat infra duos menses redire. tertio notab. num. 7.

Literæ quando præter voluntatem, vel importunitatem concessæ videantur.

71 Ratitio est, quia talia rescripta censentur concessa præter principis intentionē, propter multas & varias occupationes, tunc iuris non recordantis. cap. cæterum. de restit. in integra. c. ex parte. 1. de offic. delega. non enim præsumitur voluisse iura tot vigiliis excogitata subuertere vno rescripto. l. si quando. C. de inoffic. testamen. c. ecclesia. de electio. & hoc declaratur in artic. 2. infrà eod. Vel propter importunitatem supplicantium concessa videntur. l. 1. C. de petitio. bono. subla. lib. 10. glos. in dicto c. 1. de consti. Sic consuluit Ancha. consil. 313. nisi legibus. in princi. quia non præsumitur, Papam, vel Imperatorem aliquid voluisse contra ius. & ideo deficit eius voluntas in hac concessione, non potestas. Bald. & Ias. in dicta l. rescripta. cap. mandatum. ibi, non fuit intentio mandatoris. de rescript. Idem puto si Rex in hoc regno rescriberet contra ordinationes

Literæ contra ordinationes.

Regias,

Regias,quæ sunt ius Gallorũ,& hoc per rationes prædictas,vt scripsi in rub.de firma.& irreuocab. concord. stabil.in verf. Quartò vis & robur.alioqui firmæ leges non essent,quia per rescripta destruerentur eo momento quo fierent.

72 Limitatur quãdo rescriptum est per modum priuilegij,tunc quia natura priuilegij est derogare iuri,etiam absque expressa derogatione tolletur ius.c. priuilegia.3.dist.gl.in d. verb.noscatur.& ibi doct.& Bal.in l.item lapilli.col.2.ff.de rerum diuisio. Solet tamen Rex ex stilo iuri derogare, alioqui non valeret,quia stilus non esset seruatus. *Casus in quibus valet rescriptum cõtra ius.*

73 Secundò,nisi emanaret contra legem notissimam,contra quam princeps solitus esset rescribere.Panor.& alij in c.1.circa finem.eodem tit.Ideo dixi valere rescriptum appellationis , in quo derogatur ordinationi disponenti,vt illico appelletur,rubr.de appella.artic.1. quia solitum est illi ordinationi derogari,etiam vt quis post decem dies possit appellare contra auth.hodie.C.de app. quia regnicolæ à die notitiæ appellant, etiam post decem annos interdum.per c.concertationi.de ap.in 6.scripsi in procem.ordina.in 1.Tomo.

74 Tertiò,quando non est omnino iuri derogatum,sed in aliquo,vt si differatur solutio creditorum per annum,vel per quinquennium.per l.quoties.C.de precib.Impera.offerend.de quo plenè scribo in tractat.de rescript.dilato.annal.& quinquen.infrà:quia in his quod differtur,non aufertur,per d.l.quoties.& in mora modici temporis non est magnum præiudicium.l.si debitori.vbi scripsi.ff.de iudic.

75 Item valet rescriptum cum clausula , Summariè , & de plano,quia ordo iuris,in totum non tollitur.clem.sæpe.de verb.sig.alias fallen.tradit Fel. in c.nonnulli.col.3.cum seq.de rescrip.& Ias. in l.rescripta.C.de precib.Imper.offer. *Litera licet summariè causa tractetur,valent.*

76 Quartò,quòd est facta mentio illius iuris contrarij in rescripto , tunc princeps illi derogare videtur.doct.per illum text.in l.si.C.si contra ius.quod est verum,vt valeat contra ius ciuile,secus contra ius diuinum,quia inferior non tollit legem superioris. clem.ne Romani.de elect.quamuis contrarium teneat Lucas in l.vna.col.2.C.de pistor.lib.11.

77 Quintò,valet rescriptum si non lædat alium , & prosit petenti.d.l. rescripta. ideo non valet rescriptum,vt transactio rescindatur,quia lædit alium.l.caussas.C.de transact.nisi ex certa principis scientia,vt ibi, & quando esset modica læsio,secus si magna,gl.in d.c.rescripta.25.q.2.c.1.& c. cùm olim.in verb.præiudicium.de consuetud. Nisi lex prohiberet illud impetrare.l.1.C.si nup.ex rescrip.petan. & tunc non valebit nisi facta illius prohibitionis mentione , vel alia clausula æquipollente,vt scripsi in gl.pro expressis.in forma manda.in concord.Ias.in d.l.rescripta. *Literæ si alius lædatur non valent.*

78 Sextò,non valet rescriptum si crimen supplicantibus indulgeat,vt in dicta l.rescripta, alioqui parendum est rescripto regulariter.nam quod principi placuit,etiam per rescriptum,legis habet vigorem.l.1.ff.de const.princip.§.sed & quod principi.de iure natural.in Instit.scribam in art. 1.& 2.infrà eod.& in rub.*des graces*.

Septimò,si secunda interuenerit iussio recipi rescriptum solet.§.deinde.in auth.de mand.prin. colla.3.& in § & hoc verò iubemus.in auth.vt nulli iud.colla.9.

79 Vide casus in quibus rescriptum à iure prohibetur impetrari, quos congerit Lucas de Penna in d.l.vna.C.de pistor.lib.11.[.l.fi.C. de can.frumenta.lib.11.]& vltra eum tex.in §.illud.in authen.de testib.colla.7.in illis tamen casibus valebunt etiam rescripta,si dicatur non obstante lege in contrarium faciente.l.fin.C.si contra ius.Bar.& alij in l.si quis.in prin.ff.de leg.3.Si tamen plura sint obstantia,nihil proderit clausula non obstantibus.Ias.conf.233.col.7.in 2.vol.l.si non leg.ff.de hære. instit. Guido Papæ in tract.suo de rescript.nisi diceretur,non obstantibus quibuscunque,vt scripsi in forma mand.in si.alia superius tractaui.q.5. *Casus in quibus rescriptũ prohibetur impetrari.*

80 Rescriptum etiam fisco damnosum non valet.l. nec damnosa fisco,nec iuri contraria postulari oportet.C.de preci.Imper.offer.vt si quis petat exemptionem à tributis.l.in fraudem.C.de anno.& tribut.lib. 10. ideo literæ remissionis condemnationum non valent,nisi caussa, & qualibet facti qualitas exprimatur. *Fisco damnosum rescriptum non valet.*

Vnde si quis condemnatus ad mille libras, à principe remissionem petat, non valebit illa concessio , si non fecerit mentionem ex qua caussa fuerit condemnatus, quia facti seriem non continent.c.super eo.de coha.cler.cap. dilectus.primo.de rescript.Bald.& Ias.in dicta l.nec damnosa.& quia est fisco damnosum. *Remissio cõdemnationis pœnæ seu cõpositio, aut immunitas petita non valet.*

81 Idem si supplicauerit pro compositione facienda condemnationis iam factæ, & tacuit condemnationis caussam.Fel.in cap.postulasti.col.4.versi.& per istum tex.de rescrip.facit text.in cap. dilectus.ibidem.

82 Idem si quis immunitatem à gabellis petat,teste Bertach.in tracta.de gabellis,in septima parte,q.9. quia gabellæ principis rescripto non remittuntur.l.omnium.& l.quicquid.C.de vectiga.& commissis,vbi docto. Nisi cum clausula,ex certa scientia,vel non obstante aliqua lege in contrarium disponente.Bart.in l.si.C.si contra ius.

83 Ideo non valet rescriptum in quo quispiam remissionem pœnæ iam exactæ per fiscum , seu eius Thesaurarium obtinuit , non facta exactionis mentione , vt asserit Bald & Ias.in dicta l.nec damnosa. tum quòd est subreptitium , tum etiam quod est fisco damnosum , & ideo de incorporatione fisco facta , est facienda mentio , quia hoc acquisitum perdere est damnosum. l. liberto octoginta.ff.de bon.liberto.gloss.in verbo,per in integrum restitutionem.l.1.§.si quis autem.ff.de

itinere

itinere actuq; priua.doct. in l.non amplius.de lega.1.Ias.in l.cum quis.col.1.C.de iur.& fact.ign. Etiam si in modico fiscum lædant,vt in concedenda exceptione fiscali debitori.Pau.in dict.l.nec damnosa.Secus si motu proprio concedantur.per tex.à contrario in d.l.nec damnosa fisco postulari oportet,ergo si motu proprio concederet,valeret,doct.ibi,quia prohibetur postulari,non cōcedi,doct.in l.3.ff.quod quisque iuris.

Iussio secunda quando requiratur.

85 Vnde dicit tex.in §.& hoc verò iubemus.vers.si verò,in auth.vt nulli iudi.colla.9.si vero huiusmodi in scriptis iussio publicum respiciat, inquiret eam, & si quidem non lædatur fiscus,quæ in eo comprehensa sunt adimpleat, si verò ad læsionem fisci,nihil super ea omnino agi,nunciare verò nobis primum , vt secunda nostra fiat de hoc iussio , & sic in his secunda expectatur iussio, quæ habet vim motus proprij. teste Bal.in d.l. nec damnosa.& refert Ludouic Roma.in l.si verò. §.de viro.fallen.51.versic. Secundò probatur.ff.soluto matrimonio.Etiam habet vim clausulæ ex certa scientia.c.si quando.vbi doct.de rescript.Refert & sequitur Corset.in tractat.de potesta.Regia.q.16.in suo tracta.de geminatis,& secunda iussio regulariter expectanda est,vbi rescripta sunt contra ius,vel vtilitatem publicam, aut fisco damnosa,aut aliàs inciuilia,vt sunt solitæ facere curiæ supremæ regni,quæ solent dicere ex iterato, & expresso Regis mandato,vel interdum dicunt, Rex talem recipit,non curia:quando hoc apparet esse iniustum,& tamen importunitas nescit opportunitatem habere.

Literæ contra publicam vtilitatem non valent.

86 Rescriptum contra vtilitatem publicam non valet,in rub.C.si contra ius,vel vtili.publ.Ideo non valent literæ quibus princeps concessit,vt in publica via ædificetur in præiudicium transeūtium.in l.2.§.meritò.ff.ne quid in loco publico.quia non vult princeps damnificare subiectos.Sed si aliquid tale iussum est,omnino non respicias illud,nisi pragmaticam nostram sacram ostendat formam:& tunc suscipies quidem talem formam,non autem aliquid ages,ex ea,antequam ad nos nuncians secundam præceptionem nostram suscipias,sic scribit Imperator Triboniano quæstori in §.deinde competens.in auth.de mand.princi.colla.3. quem tex.iudices maximè in Parlamentis habere debent , vt secunda expectetur iussio. Et generaliter si quid huiusmodi contra ius,vel vtilitatem publicam in quolibet negocio proferatur, non valeat.l.iubemus.1.C.de sacrosanct.eccles.hodie publica spernitur vtilitas , & omnes ferè ad sua tendunt commoda,& publicā reiiciunt vtilitatem,vnde totus destruitur mundus,nisi Deus suscitauerit nobis quendam reipubl.patrem, hoc vt faciat orare debemus.

Secundæ literæ quando valeant.

87 Secundum rescriptum non faciens mentionem primi, nullius est roboris.cap.cæterum.eod. tum quia est subreptitium,& obreptitium, tum etiam quia reuocatio literarum est odiosa.Panor. & alij in c.ex literis.de off.deleg. Ad hæc quia iniuria videtur fieri iudici dato per primas literas, vt sine caussa reuocetur.l.litigatores.ff. de arbitr. tum etiam quòd voluntas concedentis videtur deesse.c.fi.de dilat. in fi.ibi nostræ intentionis non fuerit primum mandatum per posterius reuocare,& in omni actu voluntas & potestas necessaria sunt.c.super inordinata.de præb.Bal.in l.cum te.col.1.C.de donatio.ante nupt.scripsi in gl.subire voluerint.§.1.de colla.in concord.& quia non præsumitur mutata statim voluntas.l.non ad ea.ff.de condit.& demonst.

88 Siue sit in prima instantia impetratum,siue in caussa appellationis.c.ex literis.de off.delega. tum quòd eadem sit caussa principalis,& caussa appellationis quoad hoc.l.1.in fi.vbi Angel.ff.an per alium caussæ appellatio.reddi possint. & in auth.vt cum de ap.cognosc.in princ.& hoc quando primò impetratæ fuissent literæ in caussa appellationis , & postea aliæ impetrarentur.per cap. bonæ.de confirm.vtili.Imol.in cap.ex literis.col.2. de offic. delega.Feli.in d.cap.cæterum.num.4.

Processus, & litis faciēda est in literis mentio.

89 Etiam de processu inchoato per rescriptum mentio fieri debet.ca. inter monasterium. de re iud.& de processu & lite pendente coram ordinario.c.vt debitus.de ap.quod limitat decem modis.Fel.& alij in c.3.de rescript.Ibi quilibet videre poterit.

90 Etiam sufficit mentio priorum literarum per clausulam non obstantibus prioribns literis, quando in primis non erat aliqua forma de nouo data ad caussam : sed simplex erat primum rescriptum.c.caussam.2.de iud.ibi non obstantibus prioribus literis in caussa ratione prauia procedatis.d.c.ex literis.de offic.deleg.

Expressio quę requiratur in literis.

91 Secundò non sufficeret indefinita prioris rescripti expressio , sed clausulæ notabiles exprimendæ sunt:vtpote quod de consensu vtriusque partis primum impetratum fuerit.d.c.cæterum. iuncto c.2.de dolo.ca.cum dilecta. ibi per subreptionem obtentas,cùm in eis illius articuli. &c.de rescrip.Ideo non sufficeret dicere pro expressis habentes primas literas,quia in his,quæ sunt facti, potest Papa circumueniri.ca.1.de constit.in 6.& primæ literæ sunt facti,ideo de illis debet concedens habere notitiam , si illas velit reuocare.prout consuluit Cardi.conf.142.videtur.col.pe.quia non est præsumendum quòd velit recedere à prioribus, nisi constet.l.non ad ea.ff.de condi.& demonstr. & si fuerit facta mentio rescripti primi , valet secundum,licet clausula,non obstante,non fuerit apposita.teste Bal.in d.c.cæterum.col.1.

92 Hodie contrarium verum arbitrarer,propter stilum qui habet,vt in singulis literis hæc clausula non obstantibus apponatur. ideo si in aliquo rescripto non reperiretur apposita , illud rescriptum nullius esset momenti, quia non esset secundum stilum,ob id nullum.c.quàm graui.de crimine falsi,& rescriptum non contineret suas partes,quas scripsi q.8.suprà.

93 Item si in primo rescripto erat clausula appellatione remota,non sufficit facere mentionem illius rescripti simpliciter, nisi illius etiā clausulæ fuerit expressa facta mentio.c.ex conquæstione. vbi

vbi Panor.in secundo notab.de restit. spol. Et quæ dicatur notabilis clausula, relinquitur arbitrio iudicis de subreptione cognoscentis,vt docent iuris interpretes in dic.c.3.

94 Tertiò, quia est multiplex expressio, videlicet in genere,in specie, & in indiuiduo, vt per Bart.in l.1.ff.de vulgar.& hodie in rescriptis solet fieri expressio generalis,& tã ampla,quæ omnino sufficit,vbi solet communius dici:nõ obstantibus quibuscunque literis,etiam si de his facienda esset mentio expressa,& ad verbum. Et ideo non prosequor multa quæ tradit Fel.in c.nõnulli.& c.cæterum. eod.titul. & non potest dari certa doctrina,qualis mentio fieri debet de clausulis priorum literarum, sed arbitrio iudicis relinquitur, qui debet considerare, an si expressio facta fuisset,literas obtinuisset,vel saltem non ita facile.per c.2. de dolo.c.postulastis. de rescript.Felin. in dicto c.cæterum.col.1. Expressio multiplex.

95 Limita non procedere in rescripto nullo, vt de eo non sit facienda mentio. c.ex tenore.de rescript.quia postquam est nullius roboris:ergo non annullabit primum validum. text. in ca.cum nostris.iuncta gl.in verbo, de facto. de concess. præbend.sic nec testamentum secundum nullum collet primum validum.l.sancimus. C. de testament. Ideo si auditor datus ex primo rescripto remittat caussam, tanquam procedere non valens, secunda impetratio non faciens mentionem de hac remissione,& commissione etiam inutili non valebit. teste Bellamera decis.600.si delegatus. & Felin.in dicto c.cæterum.num.5.facit c.bonæ.de confirma. vtili.in fine.ibi diximus,primæ literæ tandiu suum debent habere vigorem, donec de iniqua sententia cognitio plenior habeatur. Francisc.consil.174.in causa.colum.2.num.5. Rescripti inutilis an sit facieñda mẽtio.

96 Quartò,literæ secundæ subreptitiæ nõ sunt ipso iure nullæ,sed ita demum si pars opponat. Panor. & alij in d.c.cæterum.& c.inter.de re iud.facit cap. plerumque. eo.vbi post annum valent secundæ, quando aduersarius primis literis non fuit vsus, ergo ab initio non erant nullæ. Nam quod in initio nullum est,non firmatur tractu temporis.regul. iuris.ff.l.quod in initio.& in sexto, ca.non firmatur.& hoc iudicium datur,si postulatum fuerit.l.4. §.hoc autem iudicium.de damno infect.& quilibet renunciare potest iuri in fauorem suum introducto. c. si diligenti.de foro compet.l.penul. C.de pact.etiam clausula decreti apposita in actu, intelligitur si impetrans vti velit. Ioan.Monac.in c.statutum.de pręben.in sexto.per l.proinde.ff.si certum petatur.scripsi in §.si quis verò.in verb.ipso iure.de collat. in concorda. Et sic patet,quòd rescriptum primum subreptitium non erit ipso iure nullum,& si in secundo non fiat expressio illius, secundum etiam non erit ipso iure nullum.oportet igitur,quòd pars excipiat. Subreptitiæ literę an sint nullæ.

97 Et ideo licèt in dicto c.cæterum. eod. sit hæc clausula, non obtinent alicuius roboris firmitatem.Tamen intelligitur,si pars opponat. per tex. quem nõ adducunt doct.in c.2.de offic.deleg. Ibi literæ opponuntur,& facit c.inter.de re iudica. Et ista est communis sententia in iudicialibus, vt actus etiam nullus sustineatur non opponente parte, quia imputetur ei,cur non opponit:nam tacẽdo ratum videtur habere,cùm actus in fauorem personæ nullus ratificari possit.l.filio.ff.de iniusto testamen.Ioan.Monach.in c.super eo.de elect.in sexto. & ideo processus factus in vim illius rescripti valebit.scripsi in §.si quis verò.de colla.in concorda. Declarat c. cæterum.

98 Quæro si pars impetrauerit rescriptum,& videat sibi esse damnosum,an cogatur illud pręsentare,& eo vti:Respon.non cogendum,per c.ex conquæstione. de restit. spol. vbi Innoc. & Bal. in c.super literis.col.6.num.20.de rescript.potest enim renunciare isti rescripto à se impetrato.per dictum capitulum si diligenti,& facit gl.in cap.1.de verb. signifi. in sexto.nisi in quinque casibus, quos notat Felin.in rub.de rescript.num.3. Præsentare & vti rescripto impetrato, an quis teneatur.

99 Hodie tamen ex lege Regia post impetratum semel vnum rescriptum super iurisdictione, non potest aliud impetrari,vt iurisdictio auferatur à primo.sed poterit ille iudex iuris authoritate recusari.vt est in ordinatio.Reg.rubr.de recusatio. articu. 4. vbi scripsi.& hoc est introductum, vt lites breuientur,quæ prolongantur ex impetratione tot rescriptorum, antequam sint à iudicibus comprobata, saltem ante illam constitutionem. [Nota tamen non valere processum factum ante rescripti præsentationem vt docet Specul. in titul. de rescript. præsenta.Bald. & Purputa. in l.eum qui.ff.de iuris.om.iud.Feli.in cap.fin.col.pen.de præsumpt.& in c.cum ex officij.colu.12. de præscript.] Secundæ literæ auferẽtes iurisdictionẽ à primo iudice non valent.

100 Quintò,si iudices secundi rescripti nulli,vel primi velint cognoscere, debet opponi exceptio, & postea si cognoscant, debet pars appellare, aliàs approbare censeretur processum.per textum in cap.cùm dilectus.de electio.& in cap.ex parte M.de appellatio. & ista opinio seruatur in curiis,alioqui valebit processus, quicquid dicat Panormita. in dicto cap. cæterum.& sequaces.Et primam opinionem communem & seruandam asserit Franciscus Curt. consilio 175. contra ea. col.2.Et quòd valeat processus si pars non opponat,firmat Panor.sibi contrarius in cap.cùm contingat.num.2.de rescript. Oppositio partis est necessaria contra iudicem cognoscẽtẽ.

101 Sextò,si duo fuerint rescripta,ad diuersos iudices impetrata,& dubitetur de prioritate,quia sunt eiusdem datæ, tunc neutrum valebit.per textum,in dicto c.2.de offic.deleg.vbi interrogandus erit princeps. Rescripta iustitiæ eiusdẽ datæ nulla.

102 Septimò quamuis olim non esset solitum dari iudicem ab altera parte petitum,nisi in verecundiam iudicis petiti. l. obseruandum. ff. de iudi.hodie solet dari iudex petenti saluo iure recusationis.c.causam.2.& c.insinuante.de offic.deleg.gl.in c.ad hæc,de rescrip. & hoc iure vtimur in Iudex petitus datur saluo iure recusationis.

Francia: & quamuis in rescripto non dicatur Saluo iure recusationis, tamen semper exceptum censetur.cap.ad hæc.vbi glos.de rescript.doct.in rubri.de appellatio.& in cap.suspicionis.de.offic. delega. & hoc in ciuilibus. In criminalibus verò solet interrogari reus, an aliquam suspicionis causam habeat contra talem,& talem iudices:& si dicat se non habere, dicetur an velit eos in iudices habere,qui ei dabuntur,si non dissentiat,vel causam aliquam contra eos non adducat, quia durum est coram iudice suspecto litigare.c.cùm inter.de exceptio.Ideo debet delegans videre, vt iudices non suspecti dentur, nec hæreticus iudex dari debet contra hæreticos, vel pro illis, quia semper iis fauetet, etiamsi modica insit suspicio,nec etiamsi sit aliqua suspicione notatus.

Speciale rescriptum derogat generali.

103 Rescriptum speciale derogat generali,etiam non facta illius mentione.cap.1.& cap.pastoralis.in fi. eo.facit cap.studuisti.de offic.lega. Siue fuerit prius impetratum,siue postea,quia generi per speciem derogatur.per regul.iuris in sexto. & quia generalis dispositio, quæ sequitur non refertur ad decisionem specialem. argu.l. doli clausula.ff.de verb.oblig.l.sanctio legum.de pœnis.& ideo rescriptum generale secundò impetratum non tollet primum speciale.

Speciale quādo rescriptū dicatur.

104 Si autem vtrunque sit generale,illud quod est magis speciale attenditur.l.seruo.ff.de pecu. lega.Et dicitur magis speciale illud,quod respicit personas,si alterum respiciat causam, vt si causæ pupillorum alicui committantur, alteri vero causæ vltimarum voluntatum, si contingat causam substitutionis agi contra pupillum, is erit iudex, cui causæ pupillorum commissæ sunt.Bald. in l.1.quæst.3.ff.de offic.consul.& in l.executorem. colu.5. C.de execu.rei iudica.Decius in dicto cap.1.num.71.Idem in rescripto habente causam magis fauorabilem.vt docet Bart.in extrauag. ad reprimendum.in verb.non obstantibus, quem sequitur Paulus Castren.in l.non est nouum.ff. de legib.sic consuluit Deci.consil.3.& diligenter.

Priuilegium secūdum nō derogat primo.

Clausula nō obstan. in literis valde generalis poni solet.

105 Secundum priuilegium non derogat primo. c. veniens. de præscript. siue sit speciale, siue generale.gl.in summa.25.q.2.in fi.& in regul.generi.facit l.3. C.de silentiar.lib.12.& Ias.in l.postquam liti.C. de pact.quia priuilegia non æstimantur ex tempore, sed ex causa. l. priuilegia. ff. de

106 priuileg.credit. † Hodie videntur sublatæ difficultates istæ,cùm in singulis literis soleāt poni,non obstan. Valde generales,& clausula,etiam si expressa sit facienda mentio,ob id ista non fusius pertractabo, quia in curiis de hoc non frequenter dubitatur, etiam de hac clausula dixi in forma manda.apostolic.in concor.

Rescriptum non faciens mentionem de priuilegio an valeat.

107 Rescriptum non faciens mentionem priuilegij,valet.cap.1.vbi docto.de litis contestat.in 6. & in c.1.de rescrip. Quod est verum, quando priuilegium respiceret merita causæ,seu ius partis, tunc rescriptum non derogat priuilegio, nec fit præiudicium parti habenti ius,quia illud poterit etiam coram iudice rescripti pars allegare,ob id rescriptum valebit. Vnde priuilegiati,vt nō soluāt decimas de terris,quas propriis manibus colunt,poterunt conueniri in vim rescripti,& ipsi priuilegium allegabunt.c.ex parte.primo.de decim.& illud exhibebunt.c.cùm personæ.de priuileg.in sexto.Vel si princeps concesserit mihi immunitatem, posteà generali edicto imponit onera,non intelligitur tollere meum priuilegium.Bal.in dicto c.1.colu.penul.nu.16.Vbi plus dicit generale statutum non tollere priuilegia, nisi de ipsis mentio fiat derogatoria, nec tollit speciales consuetudines,nisi contra ius inductæ sint,vel sint illicitæ,vel expressæ.l.3.§.diuus.ff.de sepul.viol.

108 Si ergo per rescriptum,vel mandatum tolleretur ius,non valeret mādatum, vel rescriptum non facta priuilegij mentione.c.constitutus.de rescrip.

Si autem impetretur rescriptum contra priuilegium concernens dilatoriam, seu iudices, non valebit non facta mentione priuilegij.per textum in cap. cùm ordinem. de rescript. vnde si impetrem rescriptū contra scholasticum habentē suos iudices. vt in auth.habita.C.ne filius pro patre. nō valebit rescriptum:quia derogaretur iudicibus iam datis quoad cognitionem. per c.cæterum. de iudic. Barba.& alij in dicto cap.cùm ordinem. Et sic non valet regulariter rescriptum contra priuilegium,si non fiat priuilegij mentio, si illi priuilegio derogetur,aliàs contra. Idem si priuilegium det formam rescriptis impetrandis,vt non valeat rescriptum,nisi facta mentione illius formæ,& ordinis.per dictum c.cùm ordinem.vbi alia super hoc videri poterunt.

Literæ an sint intotum nullæ.

109 Sæpius etiam dicitur rescriptum non valere, vel propter subreptionem vel obreptionem, aut aliàs.Quæro an sit in totum nullum,vel in illo articulo tantùm, in quo falsum expressum est? Respond.Si vitium respicit totum rescriptum,tunc totum rescriptum vitiabitur, vtpote quando manifestum est in constructione peccatum. vt in cap.ad audientiam. 1.de rescrip.& ibi Bal.& alij per illud verbum, fidem te nolumus adhibere, vel subreptio fuit causa obtinendi rescriptum super omnibus,tunc in totum corruet.cap. constitutus.vbi glo.& Panor.& in cap.super literis.de rescript.Carol.Ruinus,consil.70.quia.nume.11.in quinto volu.Idem si sit contra stylū.c.quàm gra-

110 ui.de crimine falsi. † Idem est quando exprimitur falsum, quia mendax precator carere debet penitus impetratis. cap. sedes. de rescrip. quia non est tam odiosus tacens verum, quàm falsum exprimens, quia ex ignorantia hoc tacere potuit, sed dolus in exprimente falsum præsumitur.Panorm.ibidem.& Lapus alleg. 89. in Dei nomine.& c. factum super quo. tamen idem in vtroque est dicendum,quando dolosa est subreptio, rūc nullum in totum est rescriptum per tex. in dicto cap. super literis.de rescript.Idem quando connexitas est,vt quia in persona est commissa subreptio,tunc in totum vitiatur rescriptum. c.sedes. & ibi Panor. vlti. not.de rescri.& in dicto c.constitutus.in 1.glo.& in c.super literis.nu.5.in fi.ibidem.

111 Alioqui regulariter ſubreptio in vno articulo, non vitiat capitula ſeparata,& diuiſa.vt eſt tex.in cap.ſi eo tempore.de reſcrip.in ſexto.vide regulã ſic conſtitutam, cum limitationibus, per Feli.in dicto cap.ſedes.& per Riminald.& Iaſ.in l.ſi ex falſis.C.de trãſac. Carol.Ruy.dicto conſil. 70.quia id de quo.col.3.num.8.& 11.in quinto volu.vbi dicit maximè procedere,quando vnum capitulum gratiæ tendit ad commodum vnius, & aliud ad commodum alterius. Nam vnius factum alteri nocere non debet.l.ſi vnus.§.ante omnia.ff.de pactis. Subreptio in vno anvitiet in toto.

112 Notandum eſt quòd ſubreptio tollitur per clauſulam motus proprij. c. ſi motu proprio.de præbend.in ſexto. Sexaginta alios effectus illius clauſulæ cumulaui in forma mand.in verb.motu proprio,in concord.Franciæ. ſubreptio quomodo tollatur.

Secundò,etiam tollitur per clauſulam non obſtante.c.non poteſt.de præbend.in ſexto.

113 Tertiò,per clauſulam,ſi non ſit alteri ius quæſitum:ipſa enim tollit omnem ſubreptionem quæ à tertio allegari poſſet,dicente ſibi reſcriptum præiudiciale. nec eſt opus alia mentione colo ratæ poſſeſſionis.Cardinal.conſil.94.nobiles viri, quia reſcriptum videtur concedi ſub conditione,ſi non præiudicetur alteri in iure quæſito.c.quamuis.de reſcript.in ſexto.& cap.ſi poſtquam.de præbend.illo libro.hoc docet Fel.in cap.ſuper literis.col.7.nu.11.de reſcript.

Quartò,idem in clauſula,ex certa ſcientia,glo.in c.2.de filiis presbytero. Bauer.in §.hæreditas. col.6.de hæredib.inſtituend.in Inſti.Fel.in c.cum inter.de exceptio.

Quintò,idem dicunt quidã in clauſula, Ex plenitudine poteſtatis, cùm tantum operetur ſicut motus proprius.vt conſuluit Alexand.conſil.33.in quinto vol.& Barba.conſil.27.in ſecundo vol. & conſil.13.col.8.in 3.vol.& Hippo.in l.de vno.nu.24.ff.de re iud.alibi dico.

Sextò,clauſula pro expreſſis habentes.Felin.in c.in noſtra.correlar. 9.de reſcrip.Dec.conſ.341. viſo puncto.col.1.Ego pleniſſimè ſcripſi in forma mand.in verb. pro expreſſis.in concor.Franciæ.

Septimò idem dicunt quidam in clauſula ſupplentes omnes defectus, de qua conſuluit Dec. conſil.341.viſo puncto.col.2.Panorm.& alij in c.illa.de electio.

114 Decimo quæro quotuplex ſit reſcriptum? Reſpõ. Imperator in rubr.C.de diuerſ.reſcript.dicens varia ac diuerſa eſſe reſcripta,ſed in duo membra nos partiemur:quoddam enim eſt reſcriptum gratię,quoddam iuſtitię.Hæc diuiſio probatur in extrauagan.ſedes apoſtolica. de offic. deleg.in communib. Hoſtienſ.in ſumma de reſcript. & alia ſunt communia, quæ quidam vocant mixta, quæ tamen ſub ſimplicibus contineri aiunt Iaſ.& recẽtior.in l.2.ff.de verb.oblig.& in §.omnium. de actio.in Inſt.& ob id voco ea communia,quia & à Papa,& à ſecularibus principibus concedi poſſunt, ſicut iureconſul.vocant communia prædiorum ruſticorum,& vrbanor.& Imperator communia vtriuſque iudicij,& communia de legat.& fideic. & communia de manumiſſ. communia de vſucap. Sic & legitimationis reſcriptum,& alia multa communia ſunt quæ ſcribo in praxi beneficial. Solent autem concedi & à Papa,& à principibus ſecularibus,ad diuerſa tamen tendunt,& varia concedunt, vt plenè explico in dicta praxi benefic. Quotuplex ſit reſcriptũ.

115 Reſcripta gratiæ ſunt,in quibus aliquid gratioſè conceditur, & de his quæ à Papa conceduntur,quæ beneficialem tangunt materiam,plenè ſcripſi in praxi beneficiali, & differentias inter reſcripta gratiæ,& iuſtitiæ,ibi videre licet. Alia autem reſcripta gratiæ, ſeu literæ, quæ à ſecularibus conceduntur principibus,ſunt remiſſiones,gratiæ,& indulgentiæ:de quibus ff.ad ſenatuſconſul.Turpil.& in rubr.C.de abolitio.& ego tractabo in his ordinat. Regiis,in tract.de remiſſio. & gratiis,& indulgen. Reſcripta gratiæ & iuſtitiæ quæ.

116 Reſcriptum iuſtitiæ eſt quod ad iuſtitiam adminiſtrandam tendit, vt ſi detur iudicibus delegatis poteſtas ius,& iuſtitiam partibus adminiſtrandi.Calder.in conſil.vltim.rubr.de reſcript.vt in toto titul. de offic. deleg. [Vnde ſi in reſcripto narretur aduerſarium indebite contradicere, cenſetur ad iuſtitiam tendere.Barba.in rub.eo.col.2. vel ſi Papa mãdet in reſcripto fine canonico terminetis,quod in ſpiritualibus facere conſueuit, in temporalibus verò dicere ſolet, fine debito terminetis,tex.in c.1.de confirma.vtil.glo.in c.ex conquæſtione. fin. inde reſti.ſpol.Bal.in rubr.de reſcrip. nam ſpiritualis cauſa eſt iure canonico decidenda. c. ſuper ſpecula. de priuileg. aliàs per leges vel canones finem debitum accipere oportet.cap.venerabilis.de iudic.]Et iſta reſcripta tria continere membra dicit Gomeſ.in rubri.de reſcript.in ſexto,nu. 15. Nam quædam conceduntur per viam breuis,de quo plenè ſcribo in praxi beneficial.alia per viam commiſſionis,alia per viam reſcripti ſpecialiter nuncupati.

117 Reſcriptum per viam commiſſionis à Papa emanans eſt, quando ipſe alicui Epiſcopo, vel vni ex Dominis de Rota,ſeu duobus,aut pluribus aliiſve cauſam committit.cap.cæterum.cap.ſedes.& ſequen.de reſcrip.& in cap.2.de dolo.c.cùm olim.de offic. delega. vide in regul. cancellar. 31.Et ſolet ſic fieri.Dignetur S.V.cauſſam,& cauſſas,quam & quas deuotus S. V. orator,N.clericus Pariſien.diœceſis habet,& mouet, habereque & mouere vult, & intendit contra,& aduerſus quendam Ioann. aſſertum clericum, aduerſarium, omnéſque alios,& ſingulos ſua communiter, vel diuiſim intereſſe putantes, de & ſuper Parochiali eccleſia N.dictæ diœceſis, quam quondam B.dum viueret obtinebat,rebúſque aliis in actis cauſæ huiuſmodi latius deducendis, & illorum occaſione alicui ex Romæ. Pontificis de veſtri ſacri palatij cauſarum auditoribus committere audiendas, cognoſcendas, finéque debito terminandas, cum omnibus, & ſingulis,earum incidentibus,dependentibus,emergentibus, & annexis, cum poteſtate dictum Ioannem, omnéſque Literæ commiſſionisque ſint.

alios, & singulos supra dictos, & in executione citationis præsentium vigore ad partes decernendæ nominandos, in Roman. Curia, & extra eam, & in partibus quoties opus fuerit. Et istæ commissiones, quæ fiunt auditoribus, potius sunt distributiones nullam iurisdictionem habentes, secundum Feli. in rubr. de rescript. col. 2. plus dicens impetrationes commissionum quæ fiunt talibus, etiamsi obtentæ sint ab excommunicato valere ad limitationem capit. 1. de rescript. lib. 6. & alias scripsi in interpretat. cap. postulastis. de cleri. excomm. minim. vnde si causa delegetur alicui, vt cognoscat de re ad Titium pertinente, iudex poterit & de possessorio, & de petitorio cognoscere: quia verbum pertinere amplissimè patet, in l. verbum pertinere. vbi abundè scripsi, ff. de verborum signific.

Commissio à Rege concedi solet.

118 Commissio etiam dari solet à Rege, & solet interdum committere per literas, quod audiãtur testes in aliqua prouincia. in authen. apud. iuncta l. iudices. C. de fide instru. Qui aliquando audiuntur ratione processus, vt ibi interdum propter suspiciones iudicum, seu consiliariorum, vt in tracta. de euoca. & de supplic. in primo Tomo ordinatio. Regiar. interdum ad futuram rei memoriam. l. in lege Aquilia si deletum. ff. ad legem Aquiliam. c. fina. vt lite non contesta.

Interdum conceditur rescriptum commissionis propter vtilitatem iurisdictionis, vel aliam, vt si erigi petatur nouum tribunal, vel an illud transferri in alium locum sit vtile nec ne, vel super alia vtilitate, & tũc solet committi alicui magistro libellorum, vel alteri, cui Rex committere voluerit. Et istæ commissiones pro variis rebus variari solent, & istud petitum solet postea concedi propter hoc, quod in commune vtile est, vt docet iurisconsult. in l. 3. §. vtrum. ff. ad Senatusconsult. Sylla.

Delegare quãdo commissarij Regij possint.

119 Et isti commissarij deputati etiam à Papa, vel à Rege, non possunt aliis committere, cùm sint nudi ministri. clemen. 1. de officio delega. si iudices fuerint, contra. vt ibi in text. & glos. nam in cap. si pro debilitate, vel pro qualibet alia graui causa, vel necessitate tractandis caussis, quæ tibi à sede apostolica committuntur interesse non poteris, liberum tibi sit personis discretis, & idoneis vices tuas committere. ita tamen, quòd si res tanti est, consulere te debeaut. de offic. delega. & hodie commissarij à Rege non solent delegare negocium sibi commissum: sed si ipse commissus explere non possit, Rex alium in eius locum sufficit, & subrogat, etiamsi causæ cognitio sit delegata, quia industria personæ eligitur, ideo non potest ipse aliis delegare. cap. quoniam. §. is autem. de offic. deleg. Et quando Papa, vel Rex concedit. vt si non possit cognoscere, talis cognoscat, etiam non poterit primus iudex delegare, quia intelligitur si non possit cognoscere per se. cap. coram. de offic. deleg.

120 Commissiones aliæ possunt fieri non solùm à Papa, vel à Rege, sed etiam ab aliis magistratibus, & iudicibus ordinariis. vt dicta l. iudices. C. de fide instrumen. Et quando in commissione est dies præfixus, nisi de communi consensu prorogatus sit, eo transacto mandatum expirat. c. de causis. de offic. delega. vbi additur, quòd si pars non pareat iudici delegato, si certa pœna à iure præstituta sit, illa est infligenda, aliàs est arbitraria.

Literę de cõmittimus quibus dentur.

121 Item concedit Rex omnibus priuilegiatis literas, quas de committimus vocamus, in quibus committit causam consiliarij, aduocati, vel procuratoris, seu alterius priuilegiati, consiliariis supplicationum, seu Requestarum. Et sine his literis non solent ipsi cognoscere, vel nisi causa ad eos remittatur à Senatu, vel à magno Consilio, vel aliàs: vt scribo in ordinario. Reg. rub. *des Conseillers tenans les Requestes du palais.*

Nulla dictio debet esse in rescripto superflua.

122 De rescripto specialiter nuncupato tractatur in c. super literis. de rescri. & in rub. de precib. Impera. offeren. cum tit. seq. C. Et in rescripto nulla dictio debet vacare, & superflua esse. per l. primam. ff. quod metus cau. glo. in cap. solitæ. de maiorita. c. si Romanorum. 19. dist. Bald. & Barba. in rubr. eod. quamuis sæpius multæ etiam sint clausulæ, quæ parum prosunt, vel repetitæ. [Formam rescripti docet iurisconsul. in l. & Attilicinus. ff. de serui. rustico. præd.]

Secunda diuisio rescriptorum.

123 Rescriptorum est alia diuisio: nam quoddam est Obrepticium, Subrepticium, Falsum, Inciuile, & Irrationabile. In primis videamus quid sit Obreptitium.

Obrepere quid, & subrepere.

124 Obrepere primò secundùm Budæum est latenter progredi, & fallaciter adire, vt serpentes humi repentes solent. Vnde fit, vt, quicquid sensum fallit, id obrepere dicatur, vt obrepit non intellecta senectus. Cicero in Cato. obrepsit dies, fames, & obliuio, ac cætera id genus. in l. si quis obrepserit. ff. de fals. Ex eo fit, vt obrepere pro fallere, hoc est incautum aggredi accipiatur, vt & Vlpia. de Carbon. edicto ait in l. 3. §. puberi. ibi, sed si cùm esset pubes, quasi impubes obrepserit, dicendum est nihil eum egisse. Accursius, obrepsit existimauit ab obripio esse, ac preces obreptitias & subreptitias. Perot. ab obripiendo & subripiendo, dictas esse tradidit, inferius dicam, quid sentiam. Obrepere ad magistratum dicitur, qui falsa specie, vel probitatis, vel doctrinæ ad magistratum assumitur, & vt vulgo loquimur, per hypocrisim, vel per abusum. Budæ. Et obrepere iudici per acta, vel libelli interpellationem pro eo quod est falsò se insinuare, & prætextum facere. l. si quis obrepserit. ff. de fals. Oldendorp. de copia verbor. Vnde dicunt obrepimus, cùm tacendo aliquid impetramus, quod exprimere necesse erat, expressúmque principem à concessione abalienasset. facit l. sed si hac lege. §. patronum. ff. de in ius vocan. ibi, dum arrogantur per obreptionem. cùm enim hoc ipso quòd arrogatur, celat conditionem, ergo in celando consistit obreptio. facit l. si fideiussor. §. si cùm debitor. ff. mand.

125 Subrepimus verò, cùm à principe per falsam rei narrationem aliquid extorquemus. Putà rescri

reſcriptum, priuilegium,& alia:hoc Spiegel.in ſuo dictiona. † Ego autem ſententiam Budæi probo,quòd deducatur obrepticium à verbo obrepo,non obripio,& pro hac ſententia eſt text.quem non adducunt doct.in l. ſi fideiuſſor. §.ſi cùm debitor.ff.manda.ibi,ne fortè creditor obrepat,non dicitur obripiat, ſed ad elucidandum obrepticium & ſubrepticium , arbitror non eſſe faciendam differentiam an ex vno,vel altero oriatur,cùm in idem conueniant.Nam ſiue ſubrepticium à ſubripio dicas,quod eſt clam aufero,ſiue per mendacem narrationem impetro, ſiue ab obrepo,quod ſignificat clam & latenter aggredi,& fallere,ſemper reſcriptum ſubrepticium dicetur,& obrepticium,in quo veritas precibus,& poſtulationi non eſt adiecta,vt exponit tex.in dicta l.ſi quis obrepſerit.de falſis.Nam quòd in principio obrepſerit , dicit , poſtea exponit, veritatem precibus non adiecit,quod poteſt eſſe,& tacendo verum,& exprimendo non verum. Et ideo obrepere non accipietur in his legibus ſimpliciter pro fallere:vt dicit Budæ.ſed pro eo,quod veritatem non adiicere. Et ſic hodie promiſcuè vtimur. Nam obrepere quis etiam dicitur , cùm exprimitur falſitas, quia veritatem precibus non adiicit.per l.ſi autem.§.1.ff.de nego. geſt. ibi: Item ſi fundum tuum, vel ciuitatis per obreptionem petiero,negocium tuum gerens,vel ciuitatis.Ergo etiam in non veri expreſſione conſiſtit obreptio:vt ibi dicit glo.forte dicens me habere mandatum,cùm non haberem.facit l. magis puto. §. penult. ff. de reb.eo.ibi,Manet actio pupillo,ſi poſtea probari poſſit obreptum eſſe prætori.l.cùm verò.§.ſubuentum.ff.de fideicom. liberta.& probat tex.in l.vna.C.ſi nup.ex reſcri.petant.vbi quod in principio vocat ſubrepticium , in fine obrepticium,& huius eſt ſententiæ Bar.Iaſ.& alij in l.2.C.ſi contra ius.Panor.& alij in c.ſuper literis.eod. Et hoc iure vtuntur practici , vt nullam aſſignent differenriam inter hæc duo verba, & vnum ſine alio non ſolent proferre in impugnandis reſcriptis. *Subrepticiū, & obrepticium.*

126 Obrepticium & ſubrepticium nullum affert fructum. l.2. C.de legib.& l.fin.ſi contra ius. Imò iudices ſi diſſimulauerint , vel vlterius litigantem audierint, vel ad aliquid allegandum admiſerint,triginta librarumauri condemnatione plectendi ſunt.Ibidem.nam mēdax precator carere debet impetratis,l.& ſi legibus.C.ſi contra ius.c.ſedes.in ſi.eod.dicetur in praxi beneficiali. *Obrepticiū, & ſubrepticium impetranti nullū affert fructū.*

127 Tamen notandum eſt reſcriptum non poſſe impugnari,licet ex geſtis aliquid omiſſum ſit. dum tamen factum ſit ſufficienter narratum , & non tacuerit pars ex dolo illud , quod potuiſſet mouere concedentem ad negandum.l.1. C.ſi contra ius.ca. poſtulaſti.de reſcri.Vide Soci.conſil. *Sufficit factū eſſe narratum.*

128 164.viſa bulla.col.2.in 2.vol. † Sed deteſtabilius eſt,& grauius,falſum exprimere,quàm verum tacere.teſte Panor. in cap. quia circa. de conſangui.Sed quoad effectum nihil,quia nec literæ ſubrepticiæ,nec obrepticiæ valent.ſed non punitur pœna falſi is,qui verum tacet,vel falſum Papæ dicit in literis,ſed caret impetratis.c. ſuper literis.de reſcrip. plenè Feli.in rubr.Ibidem,quia aliud eſt falſum dicere,aliud facere,de quo infra dicam.nam qui falſum dicit mendax eſt,qui immutat veritatem,& falſum committit,falſarius eſt:de quo per totum titu. de crimine falſi.& ff.& C.de falſis.& l.& ſi legibus.C.ſi contra ius.Bal.& alij in c.cùm dilecta.de reſcrip.& quomodo tollatur ſubreptio,ſcripſi ſuperiùs in quæſtione nona,in fine. *Falſum exprimere, deterius eſt quā verū tacere.*

129 Aliud eſt falſum reſcriptum:& eſt illud quod nunquam à Cancellaria,vel à principe emanauit,ſed priuatus ſibi effinxit,aut alius,vt patet in rubri.de crimine falſi.c.licet. & c.quàm graui. & per totum,glo.in c.in memoriam. 19. diſt.Vnde dicit glo.in l.ſicut.C.de pagan.quòd ſi aduerſarius retinet inſtrumentum,quod credo falſum,poſſum illud vi eripere,& ad principem referre, ſed non frangere, quamuis gloſ.dicat contrà.Sed tex.ibi dicit,ſi quod reſcriptum,ſi qua lex fortè prætenditur,abreptæ huiuſmodi chartæ ex eorum manibus,ad noſtram ſcientiam referantur.Sed hodie per iudicem fieret,& arreſtaretur in manibus ſcribæ,ſeu Grapharij,quia nō debet quis ſibi ius propria authoritate dicere.l.extat.ff.quod metus cau.Et vbi reſcriptum eſt de falſo ſuſpectum, clauſula,De plenitudine poteſtatis,nihil operatur,imò magis reddit ſuſpectum illud reſcriptum, quia ſtylus ſcribendi præuaricatur propter clauſulam inſolitam,gloſ.ſingul.in l.ſi quis.ff.de cond. inſtit.Bal.in rub.eo.de reſcrip.col. 2. Sed in dubio præſumitur verum.l.ſi peculium.in ſi.ff.de pecul.lega.Et ideo is qui allegat falſum , vel ſubrepticium,hoc debet probare.c.accedens.de crimine falſi.quia ei qui dicit &c. l.ei.ff.de probat.l.actor.C.eo.vt dixi in 9.quæſt.ſuprà.Puniendi enim ſunt iudices decem librarum auri mulcta , qui vetuerunt precum argui falſitatem. l. puniri. C. ſi contra ius.dicetur in artic.2.infrà eodem. *Falſum reſcriptū quid, & an differat à ſubrepticio.* *Declaratur l.ſicut.* *Reſcriptum in dubio præſumitur verum.*

130 Item Franciæ pragmatici vocant inciuile,& irrationabile reſcriptum,in quo veritas narratur quidem,ſed eſt contra ius,vel contra id quod æquum,& bonum eſt[vel publicam vtilitatem. ſic vocat Iuriſc.inciuiles pœnas in l.moris.§.ſed & damnare.ff.de pœnis.Facit]l.inciuiles.C.de rei vendi.l.2.C.de inoffic.teſtam.l.inciuilem.C.de fur.& l.medicus.ibi,inciuile factum.ff.de variis & extraor.cogni.l.inciuile.ff.de legib.& vide in art.2.infrà eo.in his ordinat.Reg. *Inciuiles literæ & irrationabiles.*

Irrationabile reſcriptum,quod eſt contra rationem,& rationi obuium.de quo tex.in c.cauſam. 2.in ſi.de teſtib.& dicitur communiter in reſcriptis in hoc regno, *nonobſtant lettres obreptices,ou ſubreptices au contraire*. Etiamſi non diceretur, *nonobſtant quelconques lettres*, intelligeretur de inualidis. nota.in c.cauſam.de reſcript.Iaſ.conſi.233.col.7. in ſecundo volum.

131 Et in praxi hoc iure vtimur , vt procuratores, & aduocati contra reſcripta ſoleant dicere his Gallicis verbis, *Ie dis que ces lettres ſont ſubreptices,& obreptices,inciuiles,& irraiſonnables*. Nam poteſt eſſe , quòd pars dixerit veritatem , & princeps non concedenda conceſſerit, vt ſi alicui indulgeat,ne debita ſua ſoluat, hoc inciuile eſt, & irrationabile. l. 2. C.de precib.Impe.offeren.Vel *Praxis Galliæ in oppugnandis reſcriptis.*

post rem venditam traditam, si quis impetret, quòd ei restituatur, hoc inciuile est, l. inciuile. C. de rei vendica. etiamsi duplum offerret. l. non est probabilis. C. de rescin. vendi. nisi sit minor, vel dolus insit: aut alia causa. vt dico in tracta. de rescis. contract. inferius.

Literæ inciuiles sunt reiiciendæ.

132 Item is cui dirigitur rescriptum inciuile, non tenetur illud comprobare, seu vt practici dicunt, interinare, sed illud reiicere debet. text. in cap. si quando. eod. & not. Bal. in l. puniri. C. si contra ius. contra miseros prælatos, & rescriptorum executores, qui admittunt, & comprobant quæcunque rescripta, non aduertentes an sint iusta nec ne, vnde Innocentius in capit. inquisitioni. de sententia excommunicationis. pulchrè ait, quòd si ex mandato Papæ, & rescripto principis oritur scandalum, iudex non debet exequi illud rescriptum, nec subditus parere. c. Iulianus. cum sequen. 9. quæst. 3.

Papę pro indigno scribēti an sit parendum.

133 Imò si Papa scribat pro notoriè indigno, tale rescriptum præsumitur subrepticium, & non est seruandum. Anto. But. in cap. cùm adeo, de rescrip. vt si conferat in Francia ignaris parochiales ecclesias in ciuitatibus, vel villis muratis sitas, contra §. statuimus. 2. de collat. in concord. Barba. in rubr. eod. in cle. col. 17. facit tex. in ca. eam te. de ætate & quali. ibi, nec aliqua occasione, vel etiam literarum nostrarum obtentu institui patiaris, quæ scientia, moribus, & ætate consilij non congruant institutis, tamen in his literis non licet de principis potentia disputare, vt in l. 1. ff. de consti. princip. sed de voluntate & scientia, vt in quæstio. 12. inferius plenè dicetur.

Subrepticiū rescriptū nō valet.

134 Et rescriptum iustitiæ per falsi suggestionem, vel veri suppressionem non tenet, si dolo impetratum fuerit. cap. super literis. de rescrip. l. præscriptione. C. si contra ius. Imò quando subreptū est in rescripto, illud per insidias elicitum censetur. c. veniam. 35. quæstio. 9. In dubio tamen præsumitur quòd ex simplicitate, & ignorantia fecerit. glos. ibi in dicto c. super literis. quam doct. probant. sed Hosti. distinguendum censet, an impetrans fuerit doctus, vel ignorans. per glos. in l. dolum. C. de dolo. l. sed si maritus. ff. qui & à quib. c. 2. de renuncia. in sexto. Bal. in l. & si legibus. C. si contra ius. & Barba. in rub. de rescript. in cle. col. 20.

Odiosum, fauorabile, & mixtum.

135 Item rescriptum adhuc diuiditur, quoddam est odiosum, fauorabile alterum, & aliud mixtum. Odiosum quod in odium aliquorum, vel alicuius datur, vel pœnam, aut odium cōtinet, & hoc restringitur arg. l. cùm quidam. ff. de lib. & posth. vt si mandetur quod tam priuilegiati quàm non priuilegiati teneantur soluere Regi, vel alteri centum, non comprehenduntur hi, qui priuilegium in corpore iuris clausum habent. per tex. iuncta glo. in l. 2. §. legatis. ff. de iudic. quia hoc odiosum est. vt scripsi in scholastic. priuileg. 179. Fauorabile quod fauorem continet, & hoc ampliatur l. placet. ff. de liber. & posthu. quæ rescripta gratiosa vocat Ioan. Monach. eo. tit. in sexto. Mixtum quod partim fauorem, partim odium continet, argu. l. sed si hac. §. fin. ff. de in ius vocando, & hoc nec restringi, nec ampliari debet. nisi quoad ea, quæ sunt consequutiua rescripti. l. qui procuratorem. ff. de procura. Vide in l. venia. C. de in ius vocan.

Cōclusio in rescriptis attendenda.

136 Et in his rescriptis attenditur conclusio. Bald. in l. præscriptione. in fin. C. si contra ius. sicut in contractu, l. si voluntate. C. de rescinden. vend. & in libello, doct. in l. edita. C. de edend. l. 1. ff. illo tit. Et ad iustificandum placitum, seu rescriptum Regis sufficit quæcunque occasio. Bal. in c. ecclesia. col. penul. vt lite penden. refert Ias. in consi. 144. circa primum. col. 3. volu. 2.

Integrè sunt producendæ literę Regię.

137 Insuper hæc rescripta nihil operantur, nisi integrè producantur. Bald. & Barba. in rub. de rescript. allegant Specu. in tit. de rescrip. præsenta. in princ. versicu. obiicitur. argum. l. inciuile. ff. de legib. & integrum dicitur, quod ex omnibus suis partibus constat, ita quòd totum legi possit ad verbum. l. fin. C. de precib. Imper. offeren. cap. contigit. de fide instrumen. Et sic intelligi debet ordinatio Regia posita in rubri. *des lettres d'estat.* articul. 4. vbi dicitur quòd nullus debet admitti ad allegandum literas status, nisi promptam illarum fecerit fidem. Et hanc fidem oportet, quòd faciat integram, quia non sufficit partem literarum producere, & partem non, vt ibidem dico. & in tract. de liter. dilato. art. 3. & quid dicatur integrum, abūdè scripsi in l. sylua. §. integra. ff. de verb. signific.

Subreptio intra quod tēpus opponi possit.

138 Quæro intra quod tempus possit de subreptione excipi? Respon. quando in literis gratiosis interuenit subreptio, tunc aut opponitur dilatoriè contra literas: vt in cap. ad audientiā. secundo de rescript. cap. si super gratia. de officio delega. in sexto. & tunc opponi debet ante litem contestatam, sicut omnes dilatoriæ. cap. pastoralis. de excep. cap. inter. de te iud. Si verò opponatur peremptoriè contra gratiam, & tunc poterit vsque ad sententiam opponi, sicut in aliis peremptoriis. Innoc. Panorm. & alij, in c. constitutus. in fin. de rescript. Et quando dilatoriè opponatur, declarat Bart. in l. cùm quærebatur. in fin. ff. iudicat. solui. & in l. 1. in fine. C. de ordi. cognit. Si verò agatur de rescripto iustitiæ, tunc regulariter in initio litis opponi subreptio debet. l. ita demum. C. de procurato. vide quæ scripsi in tracta. excep. in except. rescripti.

Effectus rescriptorū & vtilitates.

139 VNDECIMÒ videndum est: quis sit rescriptorum effectus? Respon. multi sunt, ac eorū vtilitates, vt inferius statim apparebit. [Et dicit tex. in l. si vnū ex familia. in fin. ff. de lega. 2. rescripta summam habere vtilitatem & effectum vt sequitur.]

Primus est, vt laxetur per ea aliquid de iuris, vel ordinationis rigore. l. cùm hic status. in princ. ff. de donat. inter virum & vxo. quod probatur in literis naturalitatis, quæ rigorem legis, & ordinationis mitigant, vt scribo inferius in tracta. De liter. naturalit. Nempe de iure quilibet debet ordinari sub titulo ecclesiæ suæ ciuitatis, & illi præfici, & non extraneus. c. 1. 70. dist. l. in ecclesiis. C. de episco. & cleri. Literæ enim naturalitatis laxant de iuris & ordinationis rigore, vt etiam extraneus

neus in ecclesiis Franciæ præficiatur.vt scripsi dicto tit. De liter.naturalit.

140 Secundò,rescribit Imperator,vt declaret constitutionem iuris.l.rescripto diuorum fratrum ad Rutilium Lapum ita declaratur constitutio. ff.de munc.& honori.l.2.in fine.de iure immunit. l.si hominem.in fin.ff.deposi.l.cùm pater.de pactis dotalib. Rescriptum declarat.

141 Tertiò,rescriptum cõfirmat,quod aliàs est inualidum, vt in rub.de confirma.vtili.vel inutili.in decretal.& in l.semper.in fi.ff.de iure immunita.ibi, idque etiam confirmatum videtur rescripto diui.l.si idem.ibi,quæ sententia rescripto Imperatoris nostri Antonini confirmata est.ff.de iurisd.omn.iud.l.adoptio.non iure facta à principe confirmari potest.ff.de adoptio.Quamuis violenta possessio non possit rescripto confirmari.l.authoritatem.C.vnde vi. Confirmat inutile.

142 Quartò,per rescriptiones negocia Imperator remittit ad præsides prouinciarum. l. generaliter.ff.de offi.præsid. Et hoc patet in rubri.de euocatio.ordinat.5.vt ibi scripsi in primo Tomo constitut.Regiat. Remittit princeps negotia rescriptis.

143 Quintò,rescriptum vires sumit ab intentione rescribentis.cap.ad aures.ibi,cùm non sit intentionis nostræ.de rescrip.c.fin.ibi,nostra feratur intentio.ibidem.l.ex facto.in prin.ibi,beneficia quidem principalia ipsi principes solent interpretari. vbi Ias.ff.de vulg.Et intentio principis,talis esse præsumitur,vt alius non grauetur,nec iniuriam patiatur.teste Bal. in dicto c.ad aures.facit c. quamuis.de rescrip.in sexto.etiamsi motu proprio concessum sit,quia hæc voluntas similis est testamento, in quo iniuriam testator facere non præsumitur. l. impuberi.ff. de adminiſt.tut.de voluntate.vide Feli.in c.sciscitatus.col.8.nu.13.de rescrip. Vires sumit rescriptum à principis intentione.

144 Sextò,rescriptum limitat ius.in l.2.§. verba.ff.ad Velleia.ibi,sed ita demum eis subuenit,si non callidè sunt versati,hoc etiam diuus Pius,& Seuerus rescripserunt. Limitat ius.

145 Septimò,voluntatem defuncti interpretatur.l.licet.ff.de leg.1.l. vnum ex familia.§.fi.ff.de leg.2.& potest sumi argumentum à contrario ex rescripto. per l. si procuratorem.§. si ignorantes. ff.mand.Barba.in rub.de rescr. in clem.col.20. & Corsetus in sing.incip.Argumentum.Et illa interpretatio in similibus casibus ligat.l.fi.§.definimus.C.de legib. Interpretatur.

146 Octauo,geminatum rescriptum operatur tantum, quantum clausula motus proprij. teste Bal.in l.nec damnosa.C.de precib.Impera. offer.argum.§.& hoc verò iubemus.in authen.vt nulli iud.colla.9.iuncta l.1.C.de peti.bono.subla.li.10. sequitur Roma.in repet.l. si verò.§.de viro.Fallen.31.ff.soluto matri.refert Barba.in rub.huius tit.in clem.col. 16.non tamen inuenio,vt tot effectus habeat sicut clausula motus proprij. Geminatum rescriptum quid profit.

147 Nonò,illicitum facit licitum,& permissum,nam & fœminæ ex rescripto principis adoptare possunt,licèt de iure sit illicitum.§.fœminæ.de adopt.in Inst.l.nam & fœminę.& l.nonnunquã. ff.illo titulo,& sacrilegij instar est,diuinis super quibuscunque administrationibus, vel dignitatibus promulgandis,obuiare beneficiis.l.sacrilegij. C.de diuer.rescrip.& solet impetrari à principe, vt intra legitimum tempus mulieri nubere liceat.l.solet.ff.de his qui notant.infam. Illicitum,rescriptum facit licitum.

148 Decimò,prodest ad dignitatem retinendam. l.fin. ff. de senator.vnde vidua in dignitate constituta,quæ inferiori nubere vult,potest sibi impetrare,ne nubẽdo dignitatem pristinam amittat.vt ibi. Dignitas per rescriptum retinetur.

149 Vndecimò,vt liceat nubere quibuscunque, ac si scænicæ filia non esset.l.Imperialis. §. his illud.C.de nupt.hoc tamen rarum est, & non seruatur, cùm libera sint matrimonia in Francia, etiam vilibus personis.

150 Duodecimò supplet, cùm quæstio decidi non potest. l. mora.ff.de vsur.ibi, diuus quoque Pius Tullio Balbo rescripsit, an mora facta intelligatur,neque constitutione vlla,neque iuris authorum decisione decidi posse, &c. l. nam vt ait. ff. de legib. & in rub. C. de relatio. & l. quia. de præscrip.verb. Rescriptum supplet.

151 Decimotertiò,videtur quis confiteri contenta in rescripto.l.cùm precum.vbi addidi.C.de libe.cau. Ioan. And. in cap. fi. de iureiur. in 6. etiam si rescriptum reprobetur tanquam subrepticium.Panor.per illum tex.in c.examinata.no.4.de iudi.Barba. consi.18.præclarè.col.11.in 2.volu. quod est verum,si pars acceptaret illam confessionem, secus si impugnaret.Bar.in l.post legatum. col.3.ff.de his qui.vt indi.Franc.Marc.in decis. Delphi. quæst.234.in prima parte.facit quod not. Ias.in l.1.§.editiones.col.penul.ff.de edend.& consi.161.in causa.col.3. in secundo volu. Confitetur impetrãs contenta in rescripto.

152 Decimoquartò,forma data in vno rescripto,ad cognitionem vnius causæ,potest seruari & in aliis.c.multi. ibi, formam ad omnia similia.2.q.1.& c.licet.16.q.3.ibi,tunc formam pro cæteris scripsimus.text.in l.Mela.ibi,hanc formam ab Hadriano datam obseruandam esse Imperator noster rescripsit.ff.de alimen.& ciba.leg.vide Feli.in rub. huius tituli.in prin.adeo quòd si forma data sit in vno rescripto, & simile emergat negocium, poterit eadem seruari forma.allegatur Archid.& Domi.in c.ignorantia.38. dist.Et ideo interpretatio facta per rescriptum in vno negocio, facit ius quoad omnes.per no.in c.in caussis.de re iudi.Roma. consi.260.in proposito.in princ.ob id doc.dicunt rescriptum vim constitutionis habere,maximè inter partes. Forma in vno data in aliis seruatur.

153 Ideo rescriptum actoris cogens reum, vt personaliter compareat,extenditur ad actorem,vt ipse etiam sic comparere teneatur.c. 1.de iudic. in sexto. & rescriptum remouens reo appellationem,& actori tollere videtur.Bal.in c.1.eod.& si causa tractari debeat summariè quoad reum,debebit etiam summariè tractari quoad actorem, si conueniatur.cle.sæpe. in verb.voluerit.de verb. signifi.Feli.& alij in c.1.de mutuis petitio.

Limitatur nisi fauor, vel odium, aut summa ratio, aliud in altero induceret. Bal. in dicto c. 1. in fi. de rescrip. & Feli. in rub. col. 2.

Secundò, nisi motu proprio concessum esset rescriptum. per l. 3. ff. quod quisque iur. Panor. in c. fi. de mutuis petit. De hoc motu proprio abundè scripsi in glos. concord. in forma mand. in verb. motu proprio.

Actio ex rescripto datur.

154 Decimoquintò, ex principis rescripto actio datur. l. eleganter. in princ. ff. de pig. act. Bald. in rub. de rescrip. in fi. & ibi Barba. quod est verum, quando rescriptum eò tendit, & ad concedēdum ius, secus in aliis rescriptis, quæ cognitionem tantùm iudicibus concedunt, & nullum ius parti tribuunt, vt scripsi superiùs in proxima quæst. in rescripto commissionis.

Effectus rescriptorum gratiæ, vt prouideatur impetranti.

155 Decimussextus, effectus rescriptorum gratiæ est, vt alicui prouideatur. c. duobus. in fi. eod. in 6. iustitiæ vero, vt iustitia administretur, & cuique quod suū est reddatur, vt patet de offi. deleg. per totum. & in rub. ff. de offic. eius cui est mandata iuris. & alij sunt effectus pro rescripti qualitate, vt scripsi in praxi beneficia.

Virtutes legis habēt rescripta.

156 Decimoseptimò, omnes virtutes legis possunt attribui rescriptis principis. teste Bal. in l. 1. & per totū. ff. de natal. resti. l. qui in prouincia. §. diuus. ff. de ri. nup. [l. si cui. in princ. ff. ex quib. caus. maior. & ideo rescriptū vim legis habet. l. cognitio. & ibi. Dec. vlt. no. ff. de iuris. om. iud.] Aliquando est lex gratiæ, vt cùm fama restituitur. l. 1. §. de qua. ff. de postul. c. cùm te. de re iud. per Inno. & alios. & quando bannitum restituit. l. relegati. ff. de pœn. Quandoque est lex odij, vt quando pœnā irrogat. §. sed & quod principi. de iure nat. in Insti. & l. 1. ff. de consti. princ. interdum est lex authoritatis. vt l. 1. C. de his qui ven. ætā. impetr. l. 2. de adop. Nonnūquam est lex dispensationis. l. quidā

Princeps nō vult impossibile, nec excessum nec iniustitiam.

157 consulebat. ff. de re iud. & l. Barbarius. de off. præt. † Item princeps vult omnes actus suos regi à iustitia Poli, & fori, propter tamen modicum excessum non vult vituperari. l. quoties. C. de preci. Imperat. offe. Et si excedat partis iustitiam, nunquam præsumitur velle excedere, nisi in modico. Bal. in d. l. 1. ff. de consti. princ. imò secundum eum quicquid placet principi, debet intelligi si sit possibile, & honestum. nam impossibilia princeps non potest, nec ei placent, & impossibile est cuius contrarium est necessarium. Est autem necessarium ius diuinum, ita & naturale hæc

Reuocatio factorū intelligitur de illicitis.

158 Bald. vbi supra. † Vnde si Papa reuocari mandat, quicquid authoritate primarum literarum factum fuit, intelligi debet si temerariè, & iniustè factum fuerit, alioqui non. per tex. in c. audita. de restitur. spol. non enim videtur Papæ vel principis intentio, vt velit per rescriptum suum reuocare ea, quæ rite statuta sunt. cap. eam te. de æta. & quali. Sic consuluit Roma. consil. 354. circa propositam. colum. 1. & Ias. consil. 213. col. vltim. in 2. volum. Felin. in cap. in præsentia. col. 2. de proba. & sic intelligi potest illa clausula posita in literis Regiis, *nonobstant quelconques lettres à ce contraires*, &c.

Petitionis & libelli loco est rescriptū.

159 Decimooctauò, rescriptum loco libelli, & petitionis habetur. l. 1. & per totum. C. quando libellus principi datus. vnde sicut non valet libellus si causam ineptam contineat, c. dilecti. de iudi. c. 1. de libel. obla. sic nec rescriptum.

Renunciare potest suo rescripto impetrans.

160 Decimononò, potest impetrans suo renunciare rescripto, vt vult text. & ibi doct. in cap. ex conquæstione. de resti. spol. text. & ibi glos. in clemen. constitutionem. in verb. nolle vti. de elect. glos. & doct. in c. cùm olim. de offi. delega. Bal. in l. 1. C. vt lite penden. Alexan. consil. 34. Viso themate. col. 2. in primo volu. Etiam postquàm iudici est præsentatum. teste Panor. in dicto c. ex conquæstione. Areti. consil. 33. consultatio. colum. 2. Etiam post citationem, dummodo parti satisfiat de expensis, & de eo quod interest. Butr. in c. super literis. col. 7. versi. Or aduerte. de rescrip. quamuis Panor. teneat contrà in dicto c. ex conquæstione. & Roma. consil. 343. ex themate. col. pen. in tertio dubio, quia per præsentationem, & citationem literæ effectæ sunt communes: ideo illis renunciari non potest. Panorm. & alij in c. ex tenore. de rescrip. Quorum sententia intelligi & conciliari potest, quando aliquod ius esset parti aduersæ acquisitum, tunc in præiudicium illius partis renunciare impetrans non posset, sed quoad præiudicium renunciantis sic. vt docet Bald. in l. postquàm liti. in fine, C. de pact. facit tex. in c. ex parte. in fin. eod. Sicut dicitur de rescripto impetrato ad vtilitatem publicam, cui non renunciat impetrans. vt Hostien. firmat in dicto c. ex conquæstione. de restit. spoli. facit l. 3. §. verum. & quæ ibi addidi, ff. ad Senatusconf. Sylla. Feli. in rubr. de rescri. colum. 2. sed hoc non videtur vtile, nisi dicas quod fortè alio rescripto permittatur, vt quandoque fit.

Appellatio tollitur rescripto.

161 Vigesimò, rescriptum appellationem tollere potest in illa caussa, in qua cōceditur. c. primo de rescript. Nam quamuis appellatio defensio dicatur, est tamen iuris ciuilis, vt dicūt doct. in rub. de appell. vel forma est de iure ciuili, ideo tolli potest, non substantia, quia illa clausula non tollit querelam. capit. pastoralis. in fine princip. de appellatio. capit. concertationi. ibidem. in sexto. Nec supplicationem. l. si quis aduersus. C. de precib. Imperat. offerend. cum authen. ibi posita, nisi remoueatur propter delictum, vel ob contumaciam. clement. vna. de dolo. vel ob infinitatem vitandam. glos. in l. fin. C. vt lite pen. Imol. in l. ex consensu. in fi. ff. de appellat. Quod est verum in principe non recognoscente superiorem, sed alius appellationem tollere non potest, nec quidem legatus de latere. Panor. & alij in d. c. 1. eo. quia iuri derogare, nisi quatenus ei permissum sit, non potest. glos. singul. in c. fin. de hæretic. in sexto. inferiores tamen appellationem ab interlocutoria tollere possunt per l. fina. C. de senten. & interlocur. omn. iudi. & ita ferè omnes docent doct. in

162 d. l. fi. † Ego verò teneo inferiores non posse appellationem ab interlocutoria, nec quidē à defini

definitiua tollere, tum quòd iuri derogare non possunt, & inferior legem superioris tollere non potest, clem. ne Romani. de elect. tum etiam si interlocutoriam tollere possent: Et in consequens appellationem à definitiua, quia non est diuersa ratio in vtraque quoad hoc, vt plenè scribo in 2 not. in l. quod iussit. ff. de re iudi. sed text. in d. l. fin. C. de sent. decepit iturium interpretes. Nam ibi dicitur, quòd soliti sunt interloqui iudices, vt non liceat ante sententiam ad appellationis, vel recusationis conuolare auxilium. nam ille text. intelligi debet iudices sic per interlocutionem posse respuere ab interlocutoria appellationem, quæ à iure tollitur. vnde iudices insequendo ius ab interlocutoria appellationem reiiciunt, si possit in definitiua reparari. per l. 2. Cod. de appella. recipi. Sed quòd possint appellationem à iure permissam tollere, nullo iure cauetur, nec quidem possunt committere appellatione remota, vt dixi in nouis meis interpretatio. ad illam legem. Et si proferant interlocutoriam in qua dicant appellationem non recipiendam, appellari potest, sicut — *Intellectus d. l. fin. C. de senten.*

163 si proferrent à definitiua non esse appellandum. † Et quamuis docto. dicant nil prodesse de consuetudine illam clausulam appellatione remota positam in rescripto. in dicto c. 1. eod. ego tamen vidi contrariam consuetudinem in Francia. nam quando Rex committit aliquibus, vt cognoscant appellatione remota, nunquam vidi postea recipi appellationem. Nam postquam committit illis, vt sic iudicent, ipsi authoritate Regia iudicant, & sicut ipse princeps esset iudicaturus. l. 1. ff. de officio præfect. prætor. Ideo sicut à principe non appellaretur. l. 1. ff. à quibus appella. non licet. sic nec ab ipsis commissariis. Sicut si committeretur, vt processum facerent, & postea principi referrent, & is pronunciaret. vt scribitur de commissis à Moyse. Exod. 18. cap. dicam pleniùs in tract. de appel. in ordinatio. Reg. — *Clausula appellatione remota, quid prosit.*

164 Vigesimusprimus effectus est, vt rescriptum contra stilum impetratum sit de falso suspectum, ideo non valet. cap. 2. eod. & c. in memoriam. 19. distinct. & non præsumitur à Papa vel eius Cancellaria emanatum. ca. porrectum. de confirmat. vtili. ibi, cùm igitur à Cancellaria nostra huiusmodi literas emanasse non credamus. Idem si clausulæ insolitæ in eo apponantur. gloss. in l. si — *Rescriptum côtra stilum est suspectū.*

165 quis. ff. de condit. instit. c. caussam quæ. 2. de testib. cap. ex parte. de capel. Monach. † Idem si tollat ius tertij. Panor. in c. ex parte. secundo, de offic. deleg. per c. super eo. ibidem. & c. quamuis. de rescrip. in 6. Præsumitur enim falsum priuilegium, quod tollit ius tertij, cum princeps non soleat huiusmodi priuilegia concedere. Fel. & alij plenè in dicto c. 2. & Curt. consil. 66. & consil. 74. — *Priuilegium ius tertij tollēs præsumitur falsum & suspectum.*

166 circa fin. & sic rescriptum ex his præsumitur. † Idem si prohibitum sit impetrari. l. 3. C. de Paga. l. 3. de fund. patrimo. lib. 11. Adhæc si careat debita solennitate. l. vnicuique. C. de proxi. sacro. scrinio. lib. 12. & Masuer. in sua practic. rub. de liter. no. §. item multis modis. nu. 52. docto. in l. iubemus. C. de testa. Insuper quando rasum est in loco suspecto. c. inter. & c. ex literis. de fi. instru. Præterea ratione personæ illius, qui illud impetrauit. l. 2. C. de precib. Impera. offerend. Siue partis vel notarij ratione. l. si cui. §. iisdem. ff. de accu. l. nō omnes. §. à Barbaris. de re militari. & alio modo suspectum præsumitur, prout in l. fi. C. de fide instru.

167 Operatur autem ista suspicio, vt interim isti rescripto non credatur, nec executioni detur. c. si quando. eod. c. porrecta. de confir. vtili. — *Suspicio rescripti, quid prosit.*

Secundò, vt iudex, cui rescriptum directum est, interpellare debeat, & monere Papam, vel principem à quo progressum fuerit. d. c. in memoriam. 19. dist.

Tertiò, vt post monitionem, si Papa, vel Cancellarius, vel is à quo emanauit rescriptum, remitti petat ad se impetrantem, tunc ad concedentem debet iudex illum sub fida custodia mittere. d. c. 2. in fin. ibi, venire compellas. c. 2. de crimine falsi. & d. c. in memoriam.

Quartò, quòd impetrans tanquam falsarius puniri poterit, & extra ordinem nisi probauerit illud rescriptum sibi sub illa forma concessum. c. porrecta. de confir. vtili. l. iubemus. Cod. de proba. Curt. consil. 56. super processu. col. pen. vbi suspicio falsi pro veritate habetur, nisi ab impetrante contrarium probetur.

168 Vigesimussecundus effectus est, quod si rescriptum valeat, iudex datus etiam non suus, cognoscere poterit de illa caussa, qui aliàs non posset. c. 3. de resc. l. 1. C. si contra ius. Sed quamuis rescriptum iustitię non valeat, tamen ad hoc valebit, vt iudex de subreptione cognoscere possit. cle. 1. eod. l. 2. C. si contra ius. vbi text. dicit de caussa conuenit ferre sententiam. † Intelligi debet de causa subreptionis, de qua cognouit, non de principali, quia de qua cognouit, de eadem pronunciare debet. l. de qua re. ff. de iudi. quicquid iactent doct. super d. l. 2. vt dixi in noua interpre. illius legis. Secundò, vt iudex rescriptum irritum pronunciare possit, & ab effectu rescripti partem repellere, & vt solet dici, *le debouter & priuer de l'effect, & interinement de ses lettres.* d. c. porrecta. ibi, denuncies non valere. de confir. vtili. & c. ad nostram. ibi, denuncietis irritas & inanes: ibidem dico art. 2. glo. 14. infrà. Tertiò, in expensis condemnare debet impetrantem. c. 3. eod. & c. 2. de dolo. ac d. cle. 1. doct. in c. super literis. de rescr. & hoc seruatur in curiis Franciæ. quamuis contrarium consuluerit Ias. cons. 2. in themate. volu. 1. sed & quod in expensis condemnare debeat impetrantem hic iudex. est tex. & ibi doct. in c. dispendia. de rescri. in 6. glo. & doct. in c. si illo tit. in decre. Iacob. in l. non idcirco. ff. de iudic. & hodie est tex. in concord. in §. si quis verò. de friuol. appel. vbi etiam vult vt condemnetur in expensis, damnis, & interesse. facit tex. in c. cùm appellationibus. de app. lib. 6. sic consuluit Barba. consi. 50. illud afferam. col. 4. in 1. vol. — *Iudex rescripti ratione quomodo cognoscat.* — *Intellectus ad l. 2. si contra ius.*

169 Vigesimotertiò, literę non afficiunt, nec ligant ante literarum præsentationem. c. vt nostrū. de appel. c. si capitulo. de concess. præbend. in sexto. etiam quæcunq; clausula adfuerit, nisi princeps — *Literæ post præsentationem & fulminationem ligant.*

velit à data rescripti tempus currere, vt in literis dilationem annalem, vel quinquennalem continentibus, vt inferiùs dico in illo tracta. Ideo fulminationem processus non potest executor facere ante literarum executorialium præsentationem, & receptionem, etiam si bullam gratiosam recepisset. text. in c. cùm teneamur. ibi, mandatum nostrum pro alicuius prouisione receperis. de præbend. & c. vt debitus. de appellatio. cap. susceptum. de rescript. in 6. Domi. de Rota decisio. 459. circa tertium. in not.

170 Vigesimoquartò, iudex, cui dirigitur rescriptum, potest cognoscere de his, quæ in rescripto continentur, & quæ possunt comprehendi sub narratione, & conclusione rescripti, vnde si rescriptum ad restitutionem concludat, pars non potest agere, vt res ei detur, vel ad aliud diuersum. vt docet Bald. in l. 2. col. 7. C. si contra ius. & Fel. in c. super literis. col. 1. de rescrip. alij multi sunt effectus, sed tu bone lector ex his instrui poteris paruo negocio ad alios.

Quomodo literæ amittantur, & impugnentur.

171 Duodecimò quomodo rescripta & literæ Regiæ amittātur vel impugnētur? Resp. Primò, ratione intētionis, si non fuit intētio concedētis. c.

Impugnandi literas praxis.

172 mandatum. & seq. de rescript. c. proposuit. de concess. præbend. † Vnde in comprobandis rescriptis non debent aduocati, vel alij impugnantes literas dicere, quòd princeps hoc concedere non potuit, sed quòd noluit, & si veritas eidem expressa fuisset, non hoc scripsisset. l. fin. ff. de const. princ. l. ex facto. ff. de vulga. & tunc nullam iniuriam facimus principi, sed reputamus eum iustum, & bonum, & maiestas illius in suo esse conseruatur per illa duo nomina. teste Bal. in l. 1. ff. de constitut. princip. plus addens omnia principis mandata debere intelligi cum iustitia, & saluo alterius iure. l. authoritatem. & l. meminerint. C. vnde vi. & iniuriam facit principi, qui illius literas lacerat, vel non permittit eas præsentari, vel legi. text. not. c. ex literis. de offic. delega.

Duobus modis amittuntur literæ.

173 Etiam sic amittitur rescriptum, & duobus præcipuè modis, expresse & tacitè. Expresse, si reuocatum fuerit, vel illi impetrans renunciauerit, vt sequitur. Tacitè si sit subrepticium, obreptitium, & in multis casibus inferiùs conscriptis, vt sequitur: non licet tamen appellare à concessione rescripti, sed ab executione sic, & ita solemus in Francia appellare. & sic iudicauit Senatus, anno 1526. die 18. Iunij. [Etiam quidam dicebant rescripta morte concedentis amitti. l. mandatum. C. mandati. si tamen executioni semel mandata fuerint, non expirant. c. si super. de offi. dele. in 6. Vnde censuit Senatus, post mortem Regis partes non teneri nouas impetrare literas nouitatis, vel alias, sed impetratis standum erit, anno 1379. die 6. Octobris, vt est in lib. consilij.]

Arestum.

174 Secundò, ratione falsi impugnatur rescriptum, vt per totum titulum de crimine falsi. Etiā effectus rescripti sic amittitur. in c. olim. de rescrip.

Tertiò, quando est surreptitium, & obreptitium. c. ad aures. & c. super literis. de rescri. vt superiùs abundè elucidaui in q. 10. vbi etiam dixi impugnari posse quòd inciuile sit, & irrationabile, & tunc etiam amittitur.

Quintò, quando causa ex qua princeps mouetur est falsa, quia rescriptum intelligitur, si preces veritate nitantur. l. fin. C. si contra ius. c. 2. de rescript. Cardinal. consil. 96. Papa vniuit. in princip. [Vel si ita est glo. in c. 2. de rescript. & in regula cancel. 66. c. graue. de offic. ordi.]

Falsa causa vitiat rescriptum.

Quartò, quòd præiudicat tertio contra c. quamuis. de rescrip. in 6. c. super eo. de off. deleg. l. 2. §. merito. ff. ne quid in loco publ. fiat. & superiùs scripsi de hoc.

Sextò, si contineat scandalum, non enim vult princeps, vt cum scandalo aliquid fiat. cap. nihil. de præscript. c. cum teneamur. de præbend.

Septimò, impugnatur rescriptum, si malos exitus est pariturum, ideo consulendus est iterum princeps. c. requisiuit. de sponsal. Cardin. Zabar. consi. 96. Papa in fi. c. vbi. de elect. in 6.

Continens repugnantiā est nullum.

Octauò, impugnatur si repugnantiam contineat. l. vbi repugnantia. ff. de regul. iur. Nam si scripturæ inuicem repugnantes non valent. l. scripturæ. C. de fide instru. & c. scripturæ. illo tit. in decr. multò fortiùs vna & eadem, quando est sibi contraria. l. si Titius. ff. de condi. instit. sic consuluit Cardinal. Zabarel. consi. 136. præmitto. col. vlt. num. 23.

Nonò, quando iniustum est, inciuile, vel indecens, quod concessum est, vt superiùs dixi in 10. q. & in diuis. surreptitij & inciuilis. Nam contra iustitiam nil debet Papa facere. c. in causis. de re iudic. Gesta enim sua redemptoris gestis conformari debent. ca. significasti. de elect. Idem in alijs principibus. l. fi. C. de donatio. inter virum & vxorem.

Decimò, impugnatur quando non est facta mentio causæ, quæ publicam concernebat vtilitatem, vnde si beneficium debeatur Theologo, vel doctori in iure, in c. super Specula. & c. quia nonnulli. de magistris. & de coll. in concor. non valebit collatio etiam iure præuentionis facta, nisi exprimatur quod non obstanre illa causa vult conferre. c. dilectus. 1. de rescript. Cardinal. consi. 142. videtur dicendum. col. 3. num. 6. quod facit ad intellectum §. declarantes. de manda. apostolic. in concord. vide quæ ibi dixi, quoad concor.

Exceptiones legitimæ nō possunt tolli.

Vndecimò, quando legitimæ, & rationabiles tolluntur exceptiones, oppugnari solet tale rescriptum. nec debet comprobari. per cap. ex parte. secundo, de offic. delega. vbi amplissimè Feli. & Decius.

Duodecimò, rescriptum impugnatur, quando litis non est facta mentio. ca. inter monasterium. de re iudic. & alibi scripsi.

Limitatur, quando lis non est contestata. Bald. in l. 1. C. de relatio. Sic consuluit Francisc. consil. 174. in caussa. col. 2. nu. 4. Vide limitationes per Felin. in d. c. inter monasterium.

Decimotertiò

Decimotertiò impugnatur,quòd impetrans non habebat mandatum.c.nonnulli.§.1.de rescr. Tamen si appareat rescriptum,præsumitur mandatum,vt decidunt doct.in c.ex parte decani. de rescript.& Anto.Capit.in decis.Neapol.q.4.in causa.num.19.plus dicens quòd si non constet,an principalis impetrauerit per se,an per procuratorem,tunc dicens ipsum impetratum per non habentem potestatem, hoc probare debet:sed hodie in Francia ista non solent obiici,vt alibi scripsi,nec audiretur ista obiiciens in curiis Franciæ.

Decimoquartò,quando est contra ius.l.rescripta.de precib.Impera.offerend.dixi superiùs q.9. facit rub.& maximè l.fin.C.si contra ius.

Decimoquintò, opponitur quòd rescriptum est fisco damnosum, & sic non valet.l. nec damnosa.C.de precib. Imper. offer.plenè scripsi suprà in 9.q. sed hoc debet opponere etiam procurator Regius,vel aduocatus. Fisco dānosum non valet.

Decimosextò, si sit impetratum contra vtilitatem publicam, vt per totum tit.C. si contra ius vel vtilit.public.& superiùs scripsi d.q.9.

Decimoseptimò, quando est contra stilum,ideo non valet.c.ex literis.de constit.c.quàm graui.de crimin.fals.vtpote si mandetur quod res sine caussæ cognitione restituatur.c.2. eod.

175 Decimooctauò, non vtendo per vnum annum, rescriptum iustitiæ perditur,& sic oppugnatur.c.si autem.& c.plerumque.eo.& superiùs dixi in q.1. Hoc etiam docet Masuer.in sua practica,rub.de liter. not.§. Item literæ adiornamenti, vbi dicit à data literarum hunc annum computari,quamuis gloss.& docto.in d.c.plerunque.dubitent. Anno perditur rescriptū.

Decimononò, secundum tollit primum, si de eo faciat mentionem.c. cæterum.de rescript.vt superiùs proximè scripsi,& ideo hoc opponi poterit.

Vigesimò, si excommunicatus sit impetrans. cap.1.eo.lib.6.abundè scripsi in interpreta.cap. postulastis.de cleri.excommun. minim.idem si sit impetratum ab alio, qui non potuit impetrare. prout scripsi supra quæst.5.

Vigesimoprimò, morte impetrantis, vel eius contra quem est impetratum,extinguitur mandatum,c.significauit.de rescript.vel morte mandantis,re integra.c.relatum.& c.gratum.ac cap.licet.de offic.deleg. Morte impetrantis & dātis an extinguatur rescriptum.

Vigesimosecundò, per probatam iudicis recusationem.c.causam.secundo.& c.insinuante. de offic.delega.c.vt nostrum.de appel.dixi in tract.de recusat.

Vigesimotertiò, quando negocium refertur ad principem, & superiorem, tunc primus iudex ratione primi rescripti non cognoscet,nec decidet. c.licèt.de offic.delega.c.vt nostrum.de appell. dixi in tract.de euocatio.in primo Tomo ordina.Regiar.

Vigesimoquartò,per fraudem illius qui duo paria literarum ad diuersos impetrauit iudices,vt aduersarium fatigaret.c.ex tenore.de rescript.c.dispendia.illo titul.in 6.

Vigesimoquintò, quoad effectum amittitur rescriptum, quando iudex non sequitur formam illius.c.cùm dilecta.de rescript.Idem si iuris ordinem peruertat.c.exhibita.de iudic.

Vigesimosextò,si iudex cui dirigitur mandatum nolit, vel non possit cognoscere,cap.sciscitatus.de rescript.

Vigesimoseptimò, si factum in constructione sit vitium. cap.ad audientiam.primo,de rescript. vbi dicit Bald.scriptores Cancellariæ debere esse valde peritos in arte Grammaticæ,licèt hoc rarò eueniat.vide quæ scripsi de hoc vitio in praxi beneficial.in elucidat.bullæ,vbi nouum ad illud cap.ad audientiam dedi intellectum.& Bertrand.consil.112.visis quibusdam.in princ.in 2.vol.dicit habere locum tam in rescriptis Papæ,quàm Imperatoris & Regis,ac etiam in priuilegiis,quod forte non est verum, nisi in literis Papæ.per text.in l.imperator Titus Anto. ff.de statu homi.vt dico in dicto praxi beneficial.

176 Vigesimooctauò, iniquum est impetrantem petere vt pro parte comprobetur, & in parte non,quia non debet ex parte obligationem comprobare,& ex parte tanquam de iniqua conqueri.l.si ita.in fine,ff.de oper.liberto. iudex tamen potest in aliquo articulo literas approbare,& in alio reiicere,si sint articuli disiuncti,& diuisibiles.per c.si eo tempore.de rescrip.in 6.quia vtile non debet per inutile vitiari per reg.iur.in 6. & l.1.§.pen.de verb.oblig.Ideo pars non potest pro parte petere vt comprobetur.arg.l.edita.C. de edend.secus in iudice. Interinari pro parte rescriptum an possit.

Vigesimononò,quomodo amittatur priuilegium,scripsi in praxi beneficiali.in q.quæ sit differentia inter rescriptum,mandatum,beneficium,& priuilegium.& vide quæ scribit Petrus Ferrar. in pract.in forma opponendi contra instrumenta.in ver.aliis rationibus,& Nepot.de Montealbāno in forma opponendi contra rescriptum.vbi alia elici poterunt,per quæ & impugnari,& amitti rescriptum potest. Nos solemus impugnare maximè ratione subreptionis,& obreptionis,& inciuilitatis,& postea causas exprimimus, ob quas dicitur surreptitium,inciuile,vel irrationabile.

177 Vltimò, quomodo iudicatum sit super his rescriptis? Respond. vt paucis agam, iudicet iudex secundum tenorem rescripti, & conclusionem. per text. in c.cùm R.Canonicus.in fin. de offic.delega. Ibi,iuxta rescripti à te obtenti tenorem fine debito terminare procuret.l.cùm precib. in fin.Cod. de proba.ibi, Vt secundum tenorem rescripti nostri possis consequi sententiam, & si forma data sit in rescripto, iudex illam sequi debet, alioqui non valebit processus, nec sententia. capit. cùm dilecta. de rescript. capit. venerabili. de officio delega.nec debet iudex cognoscere,nec pronunciare de his,quæ non continentur in rescrip. Iudicandum super his rescriptis quomodo sit

c.cùm

c.cùm olim.primo,de offic.delega. quia super illis non habet cognitionem, nisi fuerint connexa c.translato.de constitut.

Praxis pronunciãdi super literis Regiis.

In Francia autem iudex approbat rescriptum, & tunc solet dicere, comprobamus literas Regias, his fere verbis, *Auons enteriné les lettres Royaux impetrées par tel*, &c. Et solet exprimere in quo approbat, si in omnibus approbare non intendit. Ac etiam si in omnibus approbet, adhuc dicere solet, *Et en enterinant les lettres Royaux auons rescindé, cassé, & annullé ledit contract mentionné esdites lettres, & condamné partie aduerse és despens*, &c. Iudex ergo approbando literas, solet rescindere contractum, qui rescindi mandabatur in literis, & partem aduersam oppugnantem in expensis condemnat. vt scripsi in 7.q. superiùs. Item si literæ sint obreptitiæ, vel inciuiles, iudex eas tales declarat. vt artic.2.gloss.14.infrà eo.dicitur, repellitque partem ab effectu literarum condemnando eam in expensis, & vulgò dici solet, *Auons declaré & declarons les lettres impetrées par tel estre subreptices, & obreptices, & auons debouté l'impetrant de l'enterinement & effect d'icelles, & si l'auons condamné és despens*, &c. Ista sunt in effectu, quæ iudices sequuntur, alia multa sunt, secundum rescriptorum diuersitatem, quæ varias possunt habere sententias, sed hoc pragmaticis notum est, ob id alia non prosequar hic, sed leges Regias aggredior, vt ordinem in initio præscriptum seruem. [Et quamuis verba harum constitutionum manifesta sint, vtpote Gallica, attamen non erit negligenda eorum interpretatio, sicut de edicto prætoris dicit Vlpia.in l.1.§.quamuis.ff.de ventre inspiciendo.]

Articulus 1.

Philippes le Bel. Artic. II. des premieres.

Item que les lettres du Roy soyent receües benignement.

GLOSSA PRIMA.

Benignè sũt literæ Regiæ recipiendæ.

HIc articulus elicitur ex c.si quando.de rescrip.& innouat inibi statuta. Et notanda sunt quæ in hoc articulo requiruntur. Primò, quòd literę regię benignè recipiantur, & non austerè, nec iracundè, sed cum mansuetudine, & liberalitate animi: de qua loquitur text.in l.1.C.de thesaur.lib.10. vbi Lucas de Penna. Et intelligendus est generaliter iste text.de literis principis, siue ad petitionem, siue motu proprio, siue ex certa scientia concessæ sint: vt consuluit Cardin.consil.142.videtur col.vlt.Felin. & alij in dicto cap.si quando.de rescrip. Bald.in cap.cum adeo.ibidem. Alex.in consil.125.viso titul.in fin.vol.secundo.etiam si sint epistolæ, vel aliæ quæcunque: quia hic dicit, *lettres du Roy*, & epistolæ sunt *lettres du Roy*. [& non dicit hîc *lettres authentiques ne patentes*. postquam ergo non distinguit, nec nos distinguere debemus. l. de pretio.ff.de public.in rem actio.]

Et reueremment.

GLOSSA SECVNDA.

Cum reuerẽtia literæ Regiæ recipiãtur.

SEcundò, literæ Regiæ recipi debent reuerenter, & solent deposito pileo, dum præsentantur recipi, & sic dici à iudicibus, *Dieu donne bonne vie au Roy*. Iudices autem delegati Papæ dicere solent in processu hæc verba, hodie fuerunt nobis exhibitæ literæ sanctissimi domi. nostri Papæ Iulij tertij, quas cum honore & reuerentia, qua decet, recepimus. Facit text. in ca.regnum.23.q.5.in fin.ibi, ipsis autem principibus, & potestatibus fidem, & reuerentiam seruari oportet, quam qui non exhibuerit, apud Deum præmia inuenire non poterit, & c.dicat.ibidem. & primæ Petri 2.c. scribitur Regem honorificate. & hæc reuerentia est honoris cum timore in signum subiectionis exhibitio. secundum glo. ad Hebræ.12.c.& de hac scribit Ioan.de terra rubea, in tracta.contra rebelles regum, in artic.3.in fine tertij tracta.

Sed iste text.non dicit à quibus sint recipiendæ literæ. Respond.non solum à iudicibus, verùm & ab hominibus subditis, quibus mittuntur, quia generaliter, loquitur iste text.ergo generaliter de omnibus intelligetur. l.1.§. generaliter.ff.de lega. præstand. vnde Imperator scribit iudicibus, & magistratibus, qualiter se habere debeant. in §.festinabis.in authen.de manda.princip.colla.3. sic dicens, talem præbebis temetipsum omnibus, & publicè, & priuatim, vt terribilis quidem sis delinquentibus, & indeuotis circa fiscalia. Mansuetissimus autem & mitis omnibus placidis, & deuotis, & paternam eis exhibeas reuerentiam.

Et mises à execution diligemment par les Iuges

GLOSSA TERTIA

Diligenter literæ Regiæ exequendæ.

TErtiò, debent iudices, quibus mandata Regis diriguntur, diligenter ea exequi, & hîc iudices vocamus quoscunque habentes causæ cognitionem, apparitores etiam tenentur diligenter exequi. nam si iudices tanquam maiores ad hoc tenentur, ergo & alij inferiores Regis officiales, & omnes magistratus iudicum nomine hîc continentur, quibus literæ dirigi possunt. de quo scripsi supra in 8.q. Alioqui ex mora punientur, vel recusatione. l.nullus.de Fabricen.C.lib.11.continebitur etiam Senatus, ac consilium magnum, & primum, & alij quicunque. Nam omnes, quibus diriguntur, diligenter literas Regis exequi debent, & quãuis nominentur hîc iudices quantum ad executionem, respicit tamen omnes quoad reuerẽtiam, & benignitatem recipiendi literas, & de omnibus intelligitur. Etiam in literis missis, epistolis, & aliis literis Regiis. Adeo quòd si Rex scribat mercatori, vel alij epistolam, vel alias literas etiam benignè, & reuerenter recipiendæ sunt. & iste text.loquitur de literis Regiis: de literis autem Cancellariarum, si recusentur non solent magistratus ad Regem rescribere: sed iustitiam super his administrare, vel ad Senatum referre seu appellare.

Simon

Sinon qu'ils ayent cause iuste, parquoy ne le doyuent faire.

GLOSSA QVARTA.

Quartò excipit, si iustam habeant iudices causam, cur eas exequi non debeant. dicto c. si quando. glo. in c. 2. de fil. presbyter. ergo debent habere cum effectu causam, & non sufficit, quòd videatur causa. l. nomen filiarum. §. fi. ff. de ver. sig. & quod hîc vocat, iustam causam, in c. si quando. de rescrip. vocat rationabilem, & sic non sufficit assignare causam, nisi rationabilis fuerit. Nam quod ratione caret, extirpãdum est, c. corepiscopi. 68. dist. & quando assignatur ei ratio, † princeps non debet contra rationem iterum scribere, quia cùm sit animal rationale, & sub illius definitione contineatur, cauendum est, ne ad alteram definitionem vertatur, si velit, vt literæ iniquæ exequantur. Nempe licèt ipse sit dominus legum, non tamẽ morum, & rationis. vt dicit Bald. in l. princeps. ff. de legib. & l. 2. n. 40. col. 6. & seq. C. de serui. & aqua. Et principes non rationabiles, non sunt homines, sed pecudes, in cuius definitione continentur, imò etiam si adiiceretur pœna in his literis contra non exequentes, adhuc non erunt exequendæ, quia hîc text. generaliter loquitur. & d. cap. si quando. & sufficit sequi has leges de rescriptione loquentes. Et hoc si executor literarum videat, vel præsumat verisimiliter imminere scandalum ex executione. Nam tunc dicit Inno. in c. inquisitioni. de sent. excom. quòd si mandatum Papæ contineat hæresim, vel statum ecclesiæ perturbet, vel alia mala ventura sint, tunc non debet subditus parere, quia debet obuiare malo, & non adiuuare. per c. si dominus. cum seq. 11. q. 3. & c. seq. vnde notoriè indigno, quem Papa dignum facere non potest, quia de iure naturali, vel si induceretur scandalum, aut peccatum, non debet prouideri, si hoc Papa mandauerit: quia potestatem peccandi non accepit is, cui dirigitur tale rescriptum, cùm potestas data sit ad ædificationem, non ad destructionem. vt docet diuus Paul. & c. 1. 40. dist. Panor. & alij in d. c. si quando. & c. cùm adeo. eo. & Aufrer. in decis. Tholos. q. 488. Item & c. an sit parendum.

Recusari literæ Regiæ cum causa possunt.

Princeps est rationabilis.

Literæ quãdo non erũt exequendæ.

Item licèt literæ Regis sint irrationabiles, tamen adhuc iudices cum honore & reuerentia eas accipiant, sed eas non exequantur: quia ad reuerentiam non dicitur hîc, quod assignetur iusta causa. Imò quantumcunque sint irrationabiles illæ literæ, si iudex eas proiiceret, vel frangeret, puniretur tanquam Regis contemptor. de quo scripsi in tract. no. q. 19.

Auquel cas ils nous rescriuent.

GLOSSA QVINTA.

Quintò, quando iudex literas non vult exequi, debet ad principem rescribere. d. c. si quãdo. ibi, aut per literas tuas, quare adimplere non possis rationabilem caussam prætendas. ex quo tex. sumpta est hæc ordinatio. & facit text. in §. deinde. versic. si quis autem. in authen. de mand. prin. colla. 3. ibi, tunc suscipies quidem talem formam, non autem aliquid agens ex ea, antequam ad nos nuncians secundam præceptionem nostram suscipies.

Rescribere iudex literas recusans debet.

Et iste text. intelligitur tam de literis Regis sigillatis, & authenticis, quàm etiam de literis missis, & epistolis, vt si is ad quem missæ sunt, non possit adimplere, quod ad principem rescribere causam debeat: alioqui vidi ad aliquem missas secundas literas, vt ipse veniret ad Regem dicturus causam, cur non adimpleuit mandatum in primis literis contentum, vel cur non rescripserit caussam, & tunc erit necesse adire principem, quod si rescripsisset, non esset necesse. Ideo iudices & alij in hoc prouidi esse debent, vt rescribant.

Sed videndum est, quid iudex debeat ad principem rescribere vel alij? Respond. Primò quòd recepit tales literas benignè, & reuerenter, vt decet.

Rescribere quid iudex recusans debeat.

Secundò, quòd semper affectauit, & affectat mandatum principis totis (vt aiunt) neruis exequi: quia fœlicitatis (vt adagio dicitur) est mater obedientia. & obedit is qui obtemperat, & vltro obsequitur recta monenti. Musæus author est.

Tertiò, quòd in hoc rescripto inuenit aliqua, quæ iniusta prima facie sibi visa sunt. Ideo parcat principis maiestas, si ea velit illi detegere.

Quartò, quòd illas literas perlegit semel, & sæpius, & diligenter qualitatem negocij considerauit, atque super eis consuluit Regios magistratus, qui etiam eas literas asperas, & duras inuenerũt. d. ca p. si quando. Et hoc ideo scribitur, quia quod transcursoriè legitur, non censetur intellectum. doct. in c. fraternitatis. de testib. l. 1. ff. de his quæ in testa. delen.

Quintò, quòd ista videns, fuit coactus ad Regiam maiestatem rescribere de prædictis iuxta suam voluntatem in ordinatio. suis declaratam. vtpote hîc, in omnibus tamen suæ obtemperare cupiens iussioni.

Sextò, quòd oret principem pati benignè, & sustinere modestè, si non adimpleuerit, quòd prauè fuerat eidem suggestum, vt habetur in d. c. si quando. Nam sicut Papa scribit, vt moueri subditus non debeat, sic nec princeps debet moueri, nec offendi si mandatum eius iniustum executioni datum non fuerit, vt ibi. & in c. cùm adeo. de rescri. c. si dominus. 11. q. 3. alia addere poteris, quæ scribo in tract. nominatio. q. 14. & pro materia. Sed per quem poteris scribere. respon. text.

Et rendent lesdictes lettres à ceux qui les porteront.

GLOSSA SEXTA.

Sextò requiritur, quòd iudex reddat literas parti impetranti, quæ eas detulit iudici, non autem vult iste text. vt iudex per se, vel nuncium eas portet, vt hîc dicitur. Tamen vtrunque parti dare debet, tam literas, quàm eius responsum: aliàs ægrè ferret princeps, si literæ

Literæ recusatæ parti reddi debẽt.

si literæ solæ redderentur sine iusta causa.vt hîc.

Et per hoc patet Regem nolle iudices pari labores,aut expensas ad mittendum literas,sed hoc fieri debet expensis partis procurantis, vt dicitur in cle.causam.in verb.porrecto libello.de elect. vbi dicit gloss.expensis intimantis,scripsi in §.teneantur.in verbo,dare.de colla.in concord.Si tamen iudex non rescriberet, & postea princeps mitteret ad eum, vt ipse veniret, pars non tenetur illi quicquam dare, nec expensis partis veniet. vt superiùs dictum fuit,sed suis,postquam non fecit secundum hanc legem,quia primò causam mittere debebat.vt hîc.

Idem si non esset pars,sed Regis nuncius,illi debent literæ tradi cum responsione.quia hic tex. dicit reddendas literas portitori earum,& sic patet hîc,per quem iudex ad Regem rescribere debeat,videlicet per partem portantem literas, vel per Regis nuncium,qui si nolit expectare,debebit per alium rescribere,vt Rex volũtatem magistratus cognoscat,& videat se non contemptum, sed per nuncium factum esse,vt iudex non rescripserit causam,sed quomodo debet mitti hoc responsum,sequitur in text.

Auec leurs transcripts,ou responses,sous leurs Seaux.

GLOSSA SEPTIMA.

Literæ iudicis ad Regẽ sigillatæ sine quas pars nõ apperiat.

SEptimò requiritur,quòd iudices suas mittãt responsiones sigillatas sigillo suo,ne pars eas immutare, addere, vel cancellare, seu inducere possit.probatur in l.iudices.vbi docto.C.de fide instrumen.& in hoc text.ibi,*Sous leurs Seaux*,& de sigillo iudicum debet intelligi,non de priuato.vt doc.no.in c.quoniam contra.de proba.& pars sub pœna falsi non debet eas literas clausas aperire.c.cùm olim.de offic.delega.

Et s'ils estoient refusans.

GLOSSA OCTAVA.

Iudex recusans & non rescribẽsquo modo puniri debeat.

NOnò,si iudices,magistratus,& alij recusauerint ad Regem rescribere,puniũtur,vt hîc, videlicet, ad damna partis, & aliàs arbitrio iudicis, non enim recusationem iudicis in exequendo puniri vult, si iustam causam alleget: quia interdum per importunitatem concessæ sunt literæ,quas princeps nollet concessisse.vt arr.2.dico de Antiocho tertio,vel propter nimias occupationes non valuit considerare,an iustum esset,quod petebatur,& concessit.vt dicitur in c.2.de rescri.in decretal.integra.Solet etiam concedere propter subreptionem, & obreptionem: ideo si postea ista executioni non demandentur,non molestè ferret princeps. Alia scripsi in tract. vt benefic.ante vacat. vel bona confiscata peti ante declarationem non debeant,ibi pleniùs videre licebit.

Ou negligens par malice,le Roy veut qu'ils payent le dommage,& qu'ils soyent punis.

GLOSSA VLTIMA.

Negligentia iudicũ quo modo puniẽda.

VLtimò requiritur, quòd iudex fuerit negligens ex malitia, ergo si sine malitia recusans,aut negligens fuerit, non punietur:nec malitia præsumẽda est.l.merito.ff pro socio. Ideo is qui allegat eam,probabit.l.quoties.§.qui dolo.ff.de probatio.nisi ex qualitate facti appareret malitia, vel ex persona, eò quòd literæ erant contra amicum iudicis,in his casibus de malitia præsumitur.

Et quamuis iudices negligentes puniri ex sola negligentia debeant.l.obseruare.ff.de offic.proconsul.l.Diuus.de offic.præsid.tamen hîc sine vera malitia,vel præsumpta,non punietur.Sed dicit text.in l.nullus.in fi.C.de Fabricens.lib.11. quòd si aliqua tarditas vel negligentia post datas à sublimitate tua ad eminentissimam præfecturam literas, in destinandis authoritatibus amplissimæ tuæ sedis intercesserit.Et ex hoc armorum transuectio fuerit impedita,in quinquaginta libras auri,tam numerarium pro tempore officij eiusdem amplissimæ sedis, quàm alios quorum interest, condemnari præcipimus, &c. Et habet locum illa mulcta in casu suo, vbi Pyrrhus scribit,quòd ij, ad quos peruenient literæ Regiæ, debent eas incontinenti executioni mandare,aliàs sunt in mora,& valet statutum aduersus moram ipsorum factum,vt hîc.

Damnorum nomine expensæ continentur.

Item damnorum nomine veniunt expensæ, vt plenè scripsi in interpretatio.l.vnicæ.in præfat. C.de senten.quæ pro eo quod interest profer. Et si nulla essent damna, expensas solum pars soluere tenetur post condemnationem, & non ante,& sic requiritur Regis, vel delegatorum ab eo sententia,quia mulcta ipso iure non infligitur,& adhuc requireretur declaratio.per c.cùm secundum leges.de hæretic.in 6.

Sentẽtia Regis iniusta exequenda.

Et sic patet istum textum loqui in rescriptis sine causæ cognitione emanatis, diuersum est in literis,quæ cum causæ cognitione processerunt,vt in sententia à Rege lata auditis partibus, quæ executioni danda est,licet videatur iniusta.per text.in c. pastoralis.§.quia verò.de offic.deleg.c.de cætero.de re iudicata. alioqui elusoria essent principum decreta. contra l.si prætor.ff.de iudic.Sic consuluit Bald.consil.44.dominus Baillardinus in 1.volu.quia post principis sententiam ad inferiorem non spectat de ea cognoscere, an iusta fuerit superioris sententia nec ne.l.à diuo Pio.ff.de re iudic.d.c.de cætero.vbi docto.

Quod est verum in ciuilibus, in criminalibus non, si iniusta notoriè appareret.l.inde Nerat. ff ad le.Aquil.ne innocens opprimatur.l.1.in fi.vbi Bart.ff.de quæstio.& ibi Hippo.nam melius est nocentem impunitum relinquere,quàm innocentem condemnare.l.absentem.ff. de pœnis. Ideo tunc differri debet executio per triginta dies.iuxta c.cum apud.11.q.3.& l.si vindicari.C.de pœn.

Vnde non licet soli principi post delegationem, & condemnationem à senatu, vel concilio

factam

factam, augere pœnam statutam, aliàs esset absque caussæ cognitione procedere, & inauditum condemnare.contra cap.1.de caus.posses. Ideo debet sententiam sequi eorum, quibus delegauit. Etiam iudices non possunt post sententiam sine principe, ergo simul possunt. l. acta.§.1. ff. de re iud.alibi scripsi.hactenus de primo artic.vide quæ Aufrer.docet in stilo parla.aresto 182.item iniunctum est omnibus.

Charles VII. Article LXVI. des premieres. *Articulus* 1.

Item que plusieurs souuentesfoys obtiennent de nous,& de noz Chancelleries.

GLOSSA PRIMA.

EX hoc text.patet literas in hoc regno emanare, aut à Rege,aut à Cancellaria,quæ duplex est:magna videlicet, in qua præsidet magnus Cancellarius, & Nomophylax. Et hic concedit literas vbique exequendas, quia iurisdictio Regis extenditur ad omnes regni subditos.Et sigillum est maius,quàm in aliis Cancellariis,& forma Regis est impressa huic sigillo,& Rex dicitur immediatè cõcedere,& sic intelligitur hic tex. *obtiennent de nous.* Duplex Cancellaria.

Altera est Cancellaria, quæ statuitur regulariter in omnibus Parlamentis, & ista non potest concedere literas, nisi subditis hominibus, & degentibus in illa parlamenti iurisdictione,seu ressortu,vt superiùs scripsi q.4.Et huic sigillo non sunt nisi insignia Regis impressa:non verò in magno,sicut in altero magno sigillo,quo vtitur magnus Cancellarius.

Plusieurs lettres,mandemens,& impetrations.

GLOSSA SECVNDA.

HIc plura describit nomina,vt omnia comprehendat,quæ elucidaui in praxi beneficia. & fusius quàm doct.in c.eam te.de rescript.vide in tit.C.de manda.princip.& in auth. in illo tit.collatio.3.

Impetrations,vocat generaliter quicquid impetratur.l.3.ff.quod quisque iuris. Impetratio quid.

par importunité des requerans.

GLOSSA TERTIA.

MVlta per importunitatem conceduntur,quæ aliàs non concederentur.Et illa non valent.l.1.C.de petitio.bonorum subla.lib.10.Et dicitur importunitas frequens inhiatio, seu petitio.Nam si Rex semel & iterum recusauerit, & postea concedat,per importunitatem dicitur concessum:& non valet.vt in d.l.1.&2. Concessa per importunitatem non valent, & quæ sit importunitas.

Item non valet electio facta ad importunum populi clamorem.c.Osius.de elect.cap.miramur. 61.dist.glo.in c.tuæ.de præbend.

Idem in sententia lata ad clamorem populi.l.decurionum.C.de pœnis.

Item bona quæ monasterium recepit propter importunitatem alicuius, quem monasterium ad religionem induxit,non spectabunt ad monasterium,sed ad consanguineos inducti,c.fin.20.q. 3.Panor.in c.præterea.de offi.deleg.

Præterea tractus per importunitatem ad ludendum,si lucretur, non tenetur ad restitutionem: quia paria sunt,aut facere per vim, aut importunitatem.Innoc.in c.quia plerique.de immuni.ecclesia.refert Imol.in c.clerici.col.6.de vita & hone.cleric.Ioan.Lupus in repetit.c.per vestras.§.8. in præfa.de dona.inter virum & vxorem. Ad ludendũ tractus, ad restitutionẽ non tenetur.

Vnde licèt princeps à seipso donata non reuocet,§.1. in authent.de referend.colla.2.quia decet principis beneficium esse mansurum,per reg.decet. in 6.tamen concessa per importunitatem reuocat iure.d.l.1.& c.intellecto.de iureiur.& c.quamuis.de rescript.in 6. Princeps per importunitatem donata reuocat.

Ad hæc donatio facta à marito vxori ex frequenti mulieris petitione, & sic per importunitatem non valet nec morte confirmatur.Bal.in d.l.1.& Ias.in l.1.§.si vir.in fi.ff.de acquir.posses.quia per importunitatem videtur inuito concedente data.c. audacter.8.q.1.vbi glo.& c.vnusquisque. 22.q.4.& l.priuatus.ff.qui & à quib.

Et in hoc creditur soli principi.arg.c.cùm à nobis.de testib.Ioan.de Platea in d.l.1.in fi.cle.vna. de proba.Andr.de Isernia in §.porrò.in fi.quæ fuit prima causa benefic.amitten.Et error rescripti probatur per dictum Papæ,vel Imperatoris.glo.& Bald.in l.nec exemplum.C.de falsis.

Et præsumitur per importunitatem concessisse, quando curiali præsenti magno viro concessit.Bald.& Barba.in c.cùm adeo.de rescrip.cum quidam soleant esse ad extorquendum pecunias, & officia importuni. Importunitas an præsumatur.

Idem si concedat mulieri,vel principi,seu magno viro, quia non præsumitur libertas animi,& hoc quando concessit aliquid contra ius.Bald.in l.2.col.6.C.de seruitut.& aqua.

Idem si concedat rem alienam, vel in præiudicium tertij.l.2.§.si quis à principe.ff.ne quid in loco public.Fulgos.consil.20.pro pleniori.col.3.versi.superest.

Si verò concedat absenti, fauorem non habenti, tunc videtur concedere ex certa scientia, & non per importunitatem. Nam eò quòd scit esse contra ius, dispensare videtur. per l.quidam.ff. de re iudic.gloss.in verb.literarum.c. statutum.de rescrip.in 6.Panor.in c.pastoralis.§.præterea.de offic.deleg.Imol.in cle.& si principalis.in glo.vlt.de rescript.

Ideo omnes concessiones immensæ, & prouisiones factæ in principio adeptæ dignitatis, vel regni,nullius sunt momenti,quia factæ per importunitatem videntur.not.in cap.sicut.in 2.& cap. intellecto.de iureiur.Calde.consil.3.illo titul.Feli.in c.1.col.4.de probatio.vbi dicit se consuluisse ad annullandum promissiones factas per principes, vt eas obseruare non teneantur, & ita Ioan. Cõcessiones Regis ab initio factæ coronationis non valent.

Lupus

Lupus in dicta repetitio.cap.per vestras.§. 80. in præfat. de donatio.inter virum & vxor.in initio censentur factæ, quando intra annum,quia adhuc nouus dicitur.arg.l.cùm quid.ff.si certum pet. vel aliàs arbitrio iudicis.l.1.ff. de iure deliberand. Multa scripsi quid dicatur nouum, in l.sylua.§. noualis.ff.de verborum significatio.

Ideo siue à principe ita factæ fuerint donationes, siue ab alio inferiore, vel alij actus, non valent.Imol.in cap.tuæ.de præben. Et hodie istæ importunæ preces destruunt dominos & subditos, cùm quidem dent & sua,& aliena.§.fi.de vsucap.in Inst.& l.2.C.de quadrien.præscrip. Alia de importunitate docebo in tract.vt benefic.ante vacatio.concedi non debeant,infra.

Et autrement.

GLOSSA QVARTA.

Videlicet per surreptionem,& obreptionem.vt in cap.super literis.de rescript.& superiùs scripsi,quæst.10. Idem si per nimiam occupationem impeditus concesserit non concedenda.vt in cap.in integra.de rescript.vel quia non fuit memor rescriptorum iam concessorum.c.ex parte. 1.de offic.delega.

Notandum est,quòd multis modis princeps per importunitatem constringitur.Primò ad preces mulierum.Bald.in c.1.col.vlt.de const.Ioan.de Neuisa.in sylua nuptiali circa finem.Aliquando per nimiam lætitiam,per iracundiam, & aliàs:vt plenè scribo in d.trac.vt benefi.ante vacatio. peti & concedi non debeant.art.1.hîc ea missa faciam.

Parquoy les parties sont souuentesfois mises en grands inuolutions de procez.

GLOSSA QVINTA.

Mala prouenientia ex facili literarũ concessione.

Ecce per facilem rescriptorum concessionem partes inuoluuntur processibus multis. Et sic enumerantur mala,quæ ex literarum facili concessione eueniunt. Primò,partes processibus inuoluuntur.

Et souuentesfois en sont les bons droits des parties retardez & empeschez.

GLOSSA SEXTA.

Secundum est,quòd per literas Regias differuntur processus, & iura partium antequam cõprobatæ sint literæ coram iudicibus, & quandoque immortales fiunt ob hoc lites.c.dispendia.de rescript.in 6.l.properandum.C.de iudic.

Et doutent souuentesfois les Iuges de iuger,& donner appointemens contre nos letres, combien qu'elles soyent inciuiles,& desraisonnables.

GLOSSA SEPTIMA.

Parendum in licitis & honestis.

Aliud incõueniens hîc adiicitur, quia iudices dubitãt iudicare contra literas principis:dicũt enim obediendum principi, & si quis non obedierit,morte moriatur .cap. 2. de maiori. Et qui resistit præpositis suis peccat. capit. qui resistit. 11. quæstio.3.& in l.sacrilegij instar esse super quibuscunque administrationibus, vel dignitatibus promulgandis,diuinis obuiare beneficiis.C. de diuer.rescript. Sed hoc in licitis & iustis intelligitur. cap.1.de iureiurand.in sexto.vnde scribit glo.in §.deinde.in verb.nuncians. in authen.de manda.princip. coll.3.not.argum.contra miseros prælatos, qui timent in tantum literas domini Papæ,vt non audeant reclamare,quod facere non debent, & per hoc non deseruiunt legi Papæ, nec principi. Ideo Rex declarat, vt iudices non metuant, quia ipse non grauatè feret, quando iudices rescripta iniusta non recipient: vt superiùs scripsi.

Nous voulans obuier à tels inconueniens,auons discerné & declaré,discernons & declarons, que nostre intention n'est.

GLOSSA OCTAVA.

Quia solus Deus est scrutator voluntatis, & intentionis. c.erubescant impij.32.dist.& glo.in l.2.ff.de interrog.act. Ideo hic princeps illam declarat,vt sequitur,vt in simili Papa in c.ad aures.& c.mandatum.de rescript.scripsi alia iura superiùs,in præfat.

Que les Iuges de nostre Royaume n'obeissent n'obtemperent à nos letres.

GLOSSA NONA.

Literis iniustis non obediendum.

Declaratio Regis iuri conformis, vt iudices Regij non obediant,neque obtemperent literis Regiis,nisi sint iustæ,vt sequitur.Sic dicit Imperator in authen.de mand.princip.in §.si quis autem.colla.3. Si quis autem, cui tale aliquid iussum est, veniat,omnino non respicias eum,nisi sacram nostram pragmaticam ostendat formam pro hoc scriptam. Tunc suscipiens quidem talem formam, non autem aliquid agens ex ea, antequam ad nos nuncians,secundam præceptionem nostram suscipias,&c.

Sinon qu'elles soyent ciuiles,& raisonables.

GLOSSA DECIMA.

Idem statuit Imperator in §. & hoc verò iubemus. in auth. vt nulli iudic.collatio. nona.Ibi,& sic qui factus fuerit iudex hoc suscipiat.& exigat,si legitimè facta sint. Si verò contra legem,aut contra publicũ facta sint, pro non scriptis esse iubemus.

Antiochi lex vt sibi contra legem præcipienti non obediretur.

Et Antiochus tertius scripsit ciuitatibus,vt si quid per literas iuberet,quod aduersaretur legibus,ne curarent, perinde quasi ipso inscio scriptum esset.interdum enim principes, dum metuunt quosdam offendere, scribunt, quæ fieri nolunt. quicquid autem pugnat cum legibus, hoc velut inscio principe tentatum haberi dicit: cùm ipse nil aliud sit, quàm

quàm legum minister. vt est videre in apophthegma. Plutarch. de Antiocho tertio.

Voulons que les parties les puissent debattre, & impugner de subreption, obreption, & inciuilité.

GLOSSA XI.

VIt hîc conditor, vt partes impugnate literas possint de subreptione, & obreptione, & inciuilitate, & iniustitia, si tales literę fuerint. Ergo iudex hoc non potest, quia hoc iudicium non datur, nisi sit à parte postulatum. l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de damno infecto. Sed post partis oppositionem text. dicit, rescripta contra ius elicita ab omnibus iudicibus præcipimus refutari. l. rescripta. C. de precib. Imperat. offerend. Et dicit Anchar. consil. 313. nisi legibus, se non audere impugnare literas Papæ, nisi vidisset iura hoc permisisse, & consil. 398. præmitto. in fine. ideo Rex hoc etiam permittit hîc, & puniri debent iudices decem librarum auri mulcta, qui precum veruerint argui falsitatem, & subreptionem. l. puniri. iuncta l. seq. & l. & si legibus. C. si contra ius. quamuis doc. in c. super literis. de rescript. differentiam constituant inter rescriptum, subrepticium, & obrepticium. *subreptionis literas partes possunt impugnare, non iudex.*

Et qu'à ce les Iuges tant en nostre Cour de Parlement, qu'autres les oyent, & reçoyuent.

GLOSSA XII.

HIc statuit, vt iudices audiant partes literas impugnantes, & recipiant eas ad dicendum subrepticias, vel obrepticias, vel falsas, vt per totum titu. de fals. ff. & C. & in decret. vel si eas inciuiles, iniustas, ac irrationabiles allegent, de quibus dicẽdum est, vt scripsi in tract. de liter. ciuilib. seu vt dicunt in forma ciuili impetra. Et sicut superiùs dixi quæstio. 10. hic vocat Consiliarios, & alios omnes qui iurisdictioni Regiæ præsunt, iudices, quia omnes iudicant. Fit tamen separatio multoties. vt in primo artic. superiùs notaui.

Et que si lesdits Iuges trouuent lesdites lettres estre subreptices, obreptices, ou inciuiles.

GLOSSA DECIMATERTIA.

SOla igitur oppositio partis non sufficit, si iudici non fuerit probata. Bar. in repe. l. admonendi. col. 3. ff. de iureiur. Nam qui agere volunt, probationes habere debent. l. qui accusare. C. de edend. & actor probare debet, quod dicit. l. actor. C. de proba. Et quãuis iste tex. loquatur de literis subreptitiis, obreptitiis, & inciuilibus, tamen idem puto si iniustæ fuerint, vel aliud absurdum seu scandalum contineant, quia etiam reprobare eas iudices poterunt eadem ratione dictante. & ad quem spectet probatio subreptionis, vide quæ scripsi superius, quæstione decima. in illa diuisio. subreptitij, & obreptitij. *Oppositio partis probanda est.*

Que par leurs sentences ils les declarent subreptices, obreptices, & inciuiles.

GLOSSA DECIMAQVARTA.

STatuitergo Rex, quòd si literæ probatæ fuerint subrepticiæ, obrepticiæ, vel inciuiles, iudex illas declarare debet subrepticias, & obrepticias, ac nullas, & irritas. cap. porrecta. & c. ad nostram. de confirmatione vtili. vt sententia sit conformis petitioni. l. vt fundus. ff. communi diuid. c. licèt Hely. de simonia. Nam impetrans concludit eas comprobari, & interinari: reus allegat eas subrepticias, & obrepticias, & inciuiles, & eas sic petit declarari, & partem impetrantem priuari effectu literarum, & in expensis condemnari. l. fi. C. de diuers. rescri, ibi, nec aliquem fructum precator oraculi percipiat impetrati, licèt in iudicio afferat veritatem, nisi quæstio fidei precum Imperiali beneficio monstretur inserta, & posteà iudex profert sententiam, vt superiùs dixi in q. vltima. *Conclusio partium in literis Regiis.*

Ou telles qu'ils les trouueront estre en bonne iustice.

GLOSSA DECIMAQVINTA.

SI falsæ fuerint, falsas eas iudex declarare debet per totum titul. de crimine falsi, & impetrans repulsam diplomatis ferre debet. Et vt vulgus dicit, *doit estre l'impetrant debouté de ses lettres, & condamné aux despens*: si etiam bonæ fuerint, comprobari debent, & recipi, vt hic vult dicere tex. & vt scripsi superius quæstio. vltima. [Et sic excusari non debent iudices si iniustitiam commiserint prætextu rescripti vel mandati regis, quia illud debet intelligi cum causæ cognitione & seruatis seruandis. l. in causæ 1. §. causa cognita. ff. de mino. Bal. in c. 2. in fi. de rescrip. vbi si Papa mandet sententiam confirmari, intelligitur causæ cognitione adhibita. probat hoc Hippol. sing. 328. multi sunt.] *Iudex literas declarat inciuiles, &c.*

Et si les Iuges, soit en nostredit Parlement ou autres, trouuent que par dol, fraude, ou malice,
& par cautelles des parties lesdites lettres ayent esté impetrées.

GLOSSA XVI.

ECce modos, quibus literæ Regiæ perperam impetrantur. primò dolo, & tunc precator carere impetratis debet. c. sedes. & seq. de rescrip. Idem si per fraudem. c. ex tenore. ibidem, de rescrip. vtpote quò fatigarẽt aduersarium, vel vt prolongarent debiti solutionem, partes rescriptum impetrauerunt. Idem si per malitiam. c. super literis. de rescrip. & superiùs arti. primo dictum fuit. Idem si per cautelam & calliditatem, de qua in l. 1. ff. de dolo. vbi prætor aduersus varios, & dolosos, qui aliis obfuerunt calliditate quadam, subuenit, ne vel illis malitia sit lucrosa, vel istis simplicitas damnosa, & ibi in §. 1. Labeo definit dolum malum esse omnem calliditatem, & fallaciam machinationemque ad circumueniendum, fallendum, decipiendúmque alterum adhibitam. Potest cautela & fallacia notari, quando, vt differatur processus, pars literas impetrat, quod sæpius à malis fieri solet, vt sint lites immortales, vt in Francia esse solent. nescio quo fato nata sit Gallia, vt lites sic differantur. *Cassatio quibus literæ perperã impetrantur.*

Qu'ils punissent, & corrigent les impetrans selon ce qu'ils verront au cas appartenir.

GLOSSA VLTIMA.

Impetrīs literas perperam punitur.

ET sic ad mulctam arbitrio iudicis imponendam, & ad impensas, damna, & interesse partis condemnare iudices possunt. facit l & si legibus. C. si contra ius. vbi sic dicitur, & si legibus consentaneum sacrum oraculum mendax precator attulerit, careat penitus impetratis, & si nimia metientis inueniatur improbitas, etiam seueritati subiaceat iudicantis. c. super literis. vbi plenè doct. de rescript.

Consulēdus est princeps si literæ non videātur iustæ.

Vnde Aufrer. in arest. 182. sic ait, Item iniunctum est omnibus Seneschalis, vt si aliquæ literæ Regiæ præsententur, quæ contra rationem eis videantur, vel contra ordinationem curiæ, vel contra aresta magistrorum, quòd non statim pareant eis, sed per eos Rex consulatur, & intereà contenta in literis remaneant in suspenso, & requiritur secunda iussio, vt superiùs scripsi, 9. quæstio. post Feli. in. nonnulli: col. 20. de rescrip.

Articulus tertius.

François articl. 112. des publiées 1539.

Nous voulons.

GLOSSA PRIMA.

Voluntas principis nō est lex, sed pro lege habetur.

VOluntas principis pro lege habetur. vt in l. 1. ff. de consti. princi. non tamen omnis voluntas est lex, sed legis habet vigorē: quia vt lex seruari debet. §. sed & quod principi. de iure natu. in Insti. Nisi animo condēdi legem fuerit promulgata. vt dicunt doct. ibi. & scripsi in rubr. de Regia facultate primum mensem graduat. debitū nominandi. Et per verbum voluit, sit lex. l. voluit. ff. de interrogato. actio. [Voluntas alicuius iniusta est tanquam furiosi placitum.]

Que les impetrans des lettres.

GLOSSA SECVNDA.

Facta noua, an sine literis impetrētur.

IMpetrans literas ad proponendum facta noua condemnatur ad mulctam, temere appellantibus indictam. Et aliàs vt in hoc tex. Et tacitè videtur hic statuere, quòd sine literis non proponātur facta noua. Et hoc est verum in patria consuetudinaria, sed in patria iuris scripti non vidi impetrari has literas Regias, vt inferius dicā. nā à iure cōmuni conceditur tam appellanti quàm appellato, seu intimato. l. per hanc. C. de tempo. appel. Et frustra impetratur, quod iure communi conceditur. l. vna. C. de Thesau. lib. 10.

Mulcta imponitur proponenti noua facta etiā sine literis.

Quæro, an hæc ordinatio locum habeat, si quis noua facta calumniosè sine literis proponat. Et videtur hunc articulum cessare, quia hic articulus est pœnalis, & odiosus. Ideo restringendus, & vbi verba deficiunt, & mens. l. 4. §. toties. ff. de damno infecto.

Contrarium puto verius, quia sufficit per calumniam proponere noua facta. Nam ratio conditoris est, vt lites abbreuientur, & proponentes facta noua non molestēt aduersarios suos in his proponendis, sed qui proponit facta noua sine literis, molestat appellantes: & sic delinquit, ideo punitur per istam ordinationem, quæ non punit impetrātem literas ratione impetrationis, sed ratione propositionis, & adductionis factorum: quia facta noua adduxit, & si conditor de hoc fuisset interrogatus, verisimile est quòd sic respondisset, sic & nos respondebimus: per l. Titius. §. fi. ff. de libe. & posthu. Et hæc verba, *impetrans des lettres Royaux*, fuerunt eò apposita, quia sine literis quis non recipitur ad ea proponenda in hac patria consuetudinaria, sed si fuisset interrogatus, quid si quis in patria iuris scripti proponat sine literis, an habeat locum ista ordinatio, respondisset, habere locum, quia vult prohibere ne facta noua calumniosè proponantur, ergo oportet probare illam qualitatem, scilicet quòd per calumniam. Nec sufficit noua facta proposita sine calumnia per Bar. in l. non solum. §. sed vt probari. ff. de no. oper. nuncia. Hæc tamen mulcta non solet, saltem certa, in patria iuris scripti, vt à quibusdam audiui, imponi, sed quædam pro calumniæ modo.

Pour articuler calumnieusement.

GLOSSA TERTIA.

Ex sola literarum impetratione quis non punitur.

ET sic vides puniri impetrantes literas ad proponendum per calumniam facta noua, *pour articuler, non pour impetrer lettres*, sed requiritur quòd per calumniam proposuerit. Nam ex sola impetratione non punitetur. clemen. 1. de rescripr. scripsi in §. primo. de mand. Apostolic.

Calumniari quis dicatur & quomodo probetur.

Calumniari quis dicitur, si moretur, & frustretur, ergo calumnia consistit, quādo quis moratur & differt litem, vel frustratur, & frustrà vexat, & in vanum. l. si calumnietur. ff. de verb. sign. l. sed & ad eos. ff. ex quib. cau. maior. Ideo calumniatores vocantur, qui alios per fraudem, moram, & frustrationem litibus vexant, siue in ciuilibus, siue in criminalibus, & ad illam calumniam repellendam est inuentum iuramentum calumniæ. C. de iureiurand. propter calum. dando. & in decretal. de iura. calum. in sexto.

Quomodo probabitur quòd calumniosè proposuerit facta noua? videtur quòd iuramento proponentis, cùm in animo consistere videatur. §. sed iste. versic. namque. in verbo dicit. de actio. in Instit. c. vt circa. in fi. de elect. in 6.

Contrarium est verum, quia daretur parti materia deierandi, ideo dicerem probari primò, si pars proposuerit facta noua impertinentia, & nihil ad rem facientia, vt not. Bart. & alij in l. si duo. §. Iulia. ff. de iureiurand.

Idem si facta proposita non probauerit, nec aliqua ad rem facientia, tunc frustrandi animo

propo

proposuisse videtur, vt dicit hic text. *S'il est trouué qu'ils ne seruent à la decision du procez.* Nisi fuerit deceptus à testibus, vtpote quia mortui sunt, vel se absentarunt, aut aliàs. vt dicit glos. vlt. in capit. 1. de elec. in 6.

Faits nouueaux.

GLOSSA QVARTA.

1 QVæ dicantur facta noua? Respon. illa, quæ veteribus addita sunt, & de recenti adducta. Lius ciuile. ff. de iustic. & iure. Siue addat causæ principali in materia, siue in forma, siue in vtroque. Bald. in c. fraternitatis. col. 2. de testib. l. etsi. §. ex causa. ff. de mino. Et causa principalis fundatur in tribus, videlicet in re, causa, & actione, vnde super noua re, noua causa, vel noua actione non cadit prosecutio appellationis, & ideo non reciperetur probatio in alia re, vel actione, quia separatorum separata est ratio. l. Papinianus. ff. de minorib. l. si. de calum. Et noua dicuntur quæ nunc data sunt in causa appellationis, quæ in prima instantia non erant posita, super tamen eadem re, & actione. dicto c. fraternitatis. de testib. l. per hanc. C. de temporib. appellat. vbi plenè Alberic. & alij, & practici dicunt, *Ie veux articuler faits nouueaux dependans des faits ja articulez*, nam alij articuli reiicerentur. Noua facta quæ dicãtur.

Aliis etiam modis dicitur nouum. vt per doct. in l. per hanc. C. de temp. appell. Et ego abundè scripsi in l. sylua. §. noualis. ff. de verb. signif.

2 Regula ergo figenda est, quòd non deductum in causa principali deduci potest in causa appellationis, & non probatum probari. dicta l. per hanc. C. de tempo. appell. l. scio. ff. de appella. vide Ias. in l. ita demum. col. 3. & sequen. C. de procura. Regula: non deductum in causa appellationis.

3 Vnde si in prima causa non fuerit probatum sufficiens mandatum, poterit in causa appellationis probari. l. Titianus. ff. quod cum eo. & denunciatio litis motæ venditori fieri poterit, etiam in causa appellationis. l. si rem. §. quolibet tempore. vbi gl. ff. de euict. Itẽ si non fuerit probata conditio contractus in prima instantia, vel pactum de retro-vendendo, poterit probari in causa appellationis. dicto c. cum Ioannes. de fide instru. Et si non fuerit probata in prima instantia dispensatio, in causa appellationis probari poterit eadem ratione, & super hoc vigintinouem casus tradit Bertachi. in repertor. in verb. appellatio. num. 146.

4 Amplia etiam in appellato. tex. in dicta l. per hanc. ibi, item appellatori, quàm parti aduersæ, & probat l. ampliorem. in princ. C. de appel. Spec. in tit. de appel. §. 1. versi. sed pone. vbi dicit appellatum posse vti nouis probationibus. Panorm. in c. significauerunt. col. 2. de excep. quia per appellationem sententia suspenditur. c. venientes. de iureiurando. Et is, qui non appellauit, consequitur commodum ex facto appellantis. per text. in cap. ex parte S. in fin. de rescrip. Facit l. petendæ. C. de temporib. in integr. restit. petend. Appellatus deducit non adducta.

5 Imò dicunt do. de Rota decis. 365. si à definitiua. in no. quòd appellatus potest instare, vt sententia reformetur propter aduersarij appellationem. glos. in §. si verò neuter. in authen. de his qui ingrediun. ad appel. col. 5. quod non seruatur in hac patria consuetudinaria, quia pars non appellando videtur renunciare. Sicut quando sententia continet duos articulos, vnum condemnatorium, & alterum absolutorium. Et condemnatus non appellat, nisi ab articulo condẽnatorio, tunc appellatus non potest petere reuocationem alterius articuli, ex quo non appellat, & sententia respectu illius articuli transit in rem iudicatam. c. quod ad consultationem. de re iud. Secus si simpliciter appellatum fuisset. Dom. in c. biduum. §. quandoque. 2. q. 6. Et sic cum per ordinationes nouas quis teneatur declarare super quo articulo est appellans, non prodesset illa appellatio appellato. vt ibidem auspicante Deo scribam. Appellatus in vnó non prosequitur alia sentẽtiæ capitula.

6 Secundò, etiam procedit si sit dictum de nullitate sententiæ, quia adhuc appellãs poterit deducere non deductum. Bald. in l. 1. col. antepe. C. quando prouo. non est necesse. Felin. in dicto c. cum Ioannes. col. 6. num. 25.

7 Tertiò, procedit etiam si ordinatio, vel statutum prohiberet in causa nullitatis, vel appellationis probationes, quia debent recipi, si de nouo oriãtur, cùm in præcedenti iudicio claudi non potuissent, & ne frustra oriantur allegari possunt. arg. l. si fullo. ff. de condict. sine caussa. Facit cap. pastoralis. de exceptio. Bart. in l. inuitus. in vlti. col. C. de procura. In recursu arbitrorum adduci potest non deductum.

8 Quartò, habet locum etiam coram iudice ad quem recurritur ratione læsionis datæ ab arbitris, iuxta l. societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio. Frederic. consil. 285. Petrus rector. Tum quia prima videtur definitiua, & recursus habet vim eiusdem appellationis secundùm eum. in secunda quæstio. dicam in tract. de arbitris. infra.

9 Primò limita, quando appellans potuisset deducere in causa principali, & dolo quodam cessauit, vt partem fatigaret aduersam. glos. & doct. in c. ad audientiam. 2. de rescrip. & ca. inter. de re iudi. Bald. in dicta l. per hanc. Soci. in tract. fallentia. regula 323. produci. Facit quod not. Bart. in l. societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio. in parte, quæ coram arbitro dolo probare, vel allegare omisit, vt non possit ea postea deducere coram iudice, ad quem habetur recursus. Contrarium tamen tenet Imol. in dicto cap. ad audientiam. & in cap. Quintauallis. de iureiurando. Cuius sententia inualuit, quia dicta l. per hanc. simpliciter loquitur, nec repetitur declarata, vel limitata per alia iura, ergo habebit locum. Sed opponens condemnabitur in expensis. Et ita seruatur, & quia vix posset probari: quòd pars dolo omiserit. Ideo in hac patria solent impetrare literas Regias ad proponendum noua facta, vt dixi. Dolo omissum non potest adduci.

In interlocutoria appellatione nō adducitur nō deductū.

10 Secundò fallit, quando appellatum esset ab interlocutoria, ista enim debet ex actis antiquis iustificari, & non ex nouis. l. 2. ff. de appel. clem. appellanti. dē appel. Et idem quando appellatur ab executore. concludit Ioan. de Anan. consi. 26. in causa. col. 1. Ratio est, quia appellatio ab interlocutoria trahit oculos retro, deducens dedecus iudicis. c. vt debitus. de appel. Sed appellatio à definitiua habet oculos in supremum finem. Bal. in l. eos. §. si quid autem. in fi. C. de appel. vbi dicit appellationem ab interlocutoria, licèt aliquando tolerabilis sit, odiosam, quia derogat ordinariæ iurisdictioni. Sed appellatio à definitiua est magis fauorabilis, ideo magis adiuuanda per quascunque probationes. dicta clem. appellanti. & c. 1. de appel. in sexto. & Ioannes Aubert appellans fuit condemnatus ad emendam: eo quod facta noua proposuisset, & allegasset interlocutoriam esse definitiuam, vt docet Aufrer. in stylo Parla. aresto 221. Item fuit dictum pro domino.

Arrestum.

11 Fallit quando interlocutoria esset contra absentem lata. l. ait prætor. & ibi Barto. ff. de appell. recipien. quia non debet ipsi imputari, cur non illa allegauerit, cùm id temporis præsens non erat. Idem si iudex noluerit audire allegationes & probationes in interlocutoria. dicta l. ait prætor. §. quod tamen. Idem etiam quando illa interlocutoria non posset in definitiua reparari, vel haberet vim definitiuæ, vel aliquid de nouo ortū sit. c. insinuante. de offic. deleg. Aufrer. in decis. Tholosa. in prima parte rub. an appellans aliqua de nouo proponens. in princip.

12 Tertiò, restringe in iudice inquirente super aliquo crimine, qui nō poterit ferre sententiam suam per nouas probationes. Bal. in dicta l. per hanc. & Soci. dicta regul. 323.

Exceptiones dilatoriæ nō possunt in appellatione deduci.

13 Quartò, in dilatoriis exceptionibus non procedit, per textum in l. ita demum. C. de procurato. vbi exceptio dilatoria, quæ in causa principali fuit omissa, non potest in causa appellationis opponi. Ratio ibi traditur per Bartol. quia appellatio non restituit ad eum statum, in quo erat causa ante litem contestatam. Sed ad eum tantum in quo erat postea. Angel. in §. appellantur. col. 24. versi. addas quod licèt. de except. in Insti. Et quia in appellatione non deductum deducitur, & non probatum probatur, in termino statuto ab homine. secus in termino statuto à iure, vt in dilatoriis, & declinatoriis. Angel. in rubr. de exceptio. col. 25. in Insti. versic. quintò quæro. Roma. singul. 144. vltimò dico, &c.

Nouū omnino nō potest deduci in causa appellationis.

14 Quintò, limitatur si omnino nouum, & diuersum est illud, quod volo deducere in causa appellationis per l. si mater. §. fina. cum l. sequ. ff. de except. rei iudic. l. eos. C. de appellat. de bella Pertica in quæst. 120. de temporibus. & sic quando quis vult proponere illa quæ non continebantur in articulis iam deductis, non potest, nisi fauore publico. l. non tantum. §. penult. ff. de excusa. tut. Petrus de bella Pertica quæst. 248. dum quæritur. &c. Et sic illa, quæ tangunt deducta in causa principali possunt deduci, non alia noua prius non deducta. Panorm. & Feli. in c. significauerunt de except. & in c. prudentiam. colum. 1. de offic. deleg. Hippo. singul. 240. Regula legis per hanc. &c. vt in prin. huius glos. dictum fuit.

Appellatus nouis factis respōdet expensis partis appellantis.

15 Sextò, in hoc Franciæ regno non potest pars sine impetratione literarum Regiarum in causa appellationis noua facta adducere, quæ si à principe eidem concedantur, poterit pars aduersa illis nouis factis respondere, *Et articuler au contraire*, & attestationes facere expensis partis noua facta ponentis, & hoc solet in literis exprimi. Et sic fuit centies iudicatum in Senatu, maximè Anno 1521. die 2. Maij, pro magistro Ioan. Vallois, contra Iulianum Boucher appellantem, qui ideo fuit ad emendam ab appellantibus soluendam condemnatus, sed si pars ipsa appellata intra dilationem non perfecerit attestationes, & ideo fuerit eidem secunda concessa dilatio, expensis impetrantis non perficientur in hac secunda dilatione, imò impetrans assistere poterit expensis intimati: quia venit ex gratia. vt censuit Senatus Anno 1543. die 17. Decembris. Et sic literæ impetrari possunt ad ponendum noua facta veteribus non contraria, alioqui non propter vitandam subornationem. clemen. 2. de testib. & doct. in cap. fraternitatis. illo titul. [Et quando expensis proponentis facta noua, factæ sunt attestationes partis aduersæ, si eas pars recuperare velit ab appellante, sufficit expensas liquidas soluere, de non liquidis verò cautionem dare, iuxta legem statuliber rationem. ff. de statuliber. Ita iudicauit Senatus anno 1516. in vigilia S. Matthæi, Bouchard, & de Thou, aduocatis postulantibus.]

Arrestum.

Arrestum.

Facta noua quādo deduci possint vel non.

16 Vltimò non potest noua facta pars deducere, si iā fuerant deducta. quia noua non sunt, etiam si iam reiecta fuissent, vt probant docto. in dicto c. fraternitatis. de testib. & clem. vltim. illo tit. & tunc oportet producere processum principalem, vt videri possit, an isti articuli producti fuerint necne.

Cautela pro eo qui plus probauit quā posuerit.

Vel si pars plus probauerit, quàm posuerit, literas solet obtinere ad ponendum facta noua, & ad probationem illorum producit attestationes, *Employe sa production*, & pars aduersa poterit contrarium ponere, & probare expensis partis.

S'il est trouué qu'ils ne seruent à la decision du procez.

GLOSSA QVINTA.

Calumnia præsumitur in ponente facta nil facientia.

EO quòd facta noua non seruiunt decisioni processus, præsumitur quòd ponens eam calumniosè fecerit, & debet puniri, nisi possit excusari pro qualitate personæ, aut negocij, vt superiùs dixi, vt si vitæ sanctæ fuerit. Nam viris prouidis & honestis, ac sanctis defertur. c. nisi essent viri prouidi, & honesti. de præb. plura adducit Hippoly. consi. 1. circa fi.

Quid si vnus articulus seruiat, vel vltimum factum, an condemnari debeat tanquam calumniosus? Respon. non puto, quia hîc pluraliter loquitur, si non seruiant omnes, sed si vnus proposi-

to

to respondeat, non potest dici quòd non seruiat, prout de liberis scribitur in l.non est sine liberis, cui vnus filius, vel vna filia est. cum l.sequen.ff.de verbo.signifi. Et quia quælibet causa iusta, siue iniusta sine calliditate excusat à dolo, & calumnia. tex.no. in l.igitur.§.1.ibi, iustis rationibus ductus, vel non iustis sine calliditate. ff. de liberal. causa. glos. in l. vna.in fi.in verb.hoc iudicium, in vltimis verbis.ff.si quis ius dicenti non obtempe. Ias.in l.si quis id quod. de iurisd. om. iud. Hippol. in l.1.nu.25.C.ad legem Cornel.de sicar.etiam quando negatiuè aliquid prohibetur, vt hic, etiam alternatiuè requiritur vtrunque.per l.si quis ita stipulatus fuerit.ff.de verb.oblig.

Seront condamnez enuers nous en l'amende ordinaire du fol appel, en nos cours souueraines.

GLOSSA SEXTA.

TAxat mulctam ad quam condemnatus erit, qui calumniosè noua facta proposuerit, licèt mulcta regulariter sit arbitraria. l.aliud est fraus.§.1.ff.de verb. signi. & l. si qua pœna.ibidem, vbi abundè scripsi. Ideo hic alia non referam de mulcta.

Et vingt liures Parisis és inferieurs, & moytié moins aux parties.

GLOSSA VII.

MAiorem mulctam senatores imponere possunt, quàm alij inferiores iudices. per l.eos. C. de modo mulct. vt scripsi in dicta l.si qua pœna.& l.aliud. Ideo hic statuit impetrantem ad sexaginta libras condemnandum in curiis supremis, in inferioribus verò ad viginti libras Regi applicandas, & ad decem parti.

Sed quid caussæ est, quod maior mulcta adiudicetur fisco, quàm parti, postquàm laboribus, expensis, & damnis pars torquetur, non autem fiscus? Ergo maior mulcta videretur parti infligenda, quàm fisco. Respexit forte conditor, quòd pars repetit expensas & interesse à parte, ob id non est necesse quod maiorem habeat mulctam: & quia maior est offensa, & contemptus, qui fit principi, & superiori, quàm inferiori. vt patet in l. quisquis. & per totum C. ad leg. Iuliam maiestat. Ideo maior mulcta circa illum infligitur, quod est notandum. Maior mulcta quare fisco, quàm parti.

[Si tamen pars condemnetur ad duplum, & non dicatur cui applicari debeat, in dubio parti concedendum est, vt solatium habeat, dicit tex. in l. fin. ff. de litigios. Hodie nostri iudices omnia fisco adiudicant: quamobrem effectus est magnus lien.]

Et plus grosses si mestier est comme dessus

GLOSSA VLTIMA.

ET sic residet in arbitrio curiæ, & iudicum, an debeant maiorem mulctam, quàm in hoc articulo statuta sit imponere. Nam si videant partem omnino malitiis & calumniis deditam, augere mulctam possunt, tam erga Regem, quàm partem. Sed quantum possint? Respon. pro modo delicti seu culpæ, sed temperent iudices ab impositione grauioris mulctæ, nisi dolus partis eos trahat, quia melius est de misericordia, & benignitate reprehendi, & rationem Deo reddere, quàm propter crudelitatem. c.allegant.in fine.26.q.vlt.ad alia pertranseo. Grauis mulcta quando imponi possit.

Loys 12. Article 126. des premieres. *Articulus quartus.*

Item nous ordonnons que les principales parties.

GLOSSA PRIMA.

PRincipalis pars dicitur, cuius negocium quod agitatur, ad eam pertinet, non inconsequens. argumento l.si quis nec caussam. ff. si certum petatur. Bartol. & ibi addidi in l. ambitiosa. de decretis ab ordine faciendis. vel principales personas nomine proprio comparentes vocat Bar.& Bal.in auth.principales.C.de iureiur.propter cal.dando: vel de quarum præiudicio tractatur. Panor. Barb.& alij in c.pastoralis.de iudic. Bal.in c.querelā.col.3. de elect. vide Alex.consi.65.col.1.in fi.in 7.vol.& Dec.consi.268. conclusio.col.2.Soc.in c.in pertractandis.col.9.versiculo, quæritur tamen Spec.de iuramen. calum.& sic principalis persona esse in cancellaria, quando literæ expediuntur, nō poterit, vt facilius super literis deliberari possit, & concludi an iusta sit petitio, & an literæ concedi debeant. Principalis pars quæ dicatur.

Que ont lettres à seeller, leurs seruiteurs & solliciteurs n'entreront point au seau.

GLOSSA SECVNDA.

HIc prohibetur parti, ingredi in locum, vbi sigillantur Regiæ literæ, & sic *seau*, accipit pro loco in quo literæ sigillantur, quem vocamus communi vocabulo Cancellariam. & potest vocari officina diplomarica, vel rescriptorū, seu codicillaris. Budæ.in Foren.& quod locus alicui prohiberi possit, sicut hic parti, & eius seruitoribus, probatur in l.1.in fin.ff.de offic. præfect.vrbis.& in auth.si quis.C.de adult. quia in conspectu illorum liberæ non essent sententiæ. nam ipsi referre suis partibus, & dominis possent, quis fuerit in caussa, cur literæ recusatæ fuerint. Et ex hoc inimicitiæ graues exorirentur, quas hic tollere vult. Intellige vt eo tempore quo super literis disputatur cōcedendis necne, non debēt isti interesse, postea sic, à cessante ratione tex. hodie nulli nisi officiales ad hoc destinati ingrediuntur, vt inferius dicam. In cancellariā nulli dū literæ expediuntur ingrediuntur.

Affin que les lettres puissent mieux, & plus franchement estre deliberées, & debattues en leur absence.

GLOSSA TERTIA.

SIcur in absentia partis, & in secreto testes deponere debent, postquàm tamen citati iurauerint. l.iurisiurandi. C. de testibus. Ne metu partium veritatem dicere vereantur. l. nullum.C. de testibus.c.2.c.cum causam.& c.venerabil.ibidem. alioqui non valerent testium dicta, si publicè examinarentur. gl.in c.quia propter. in verbo secretè.de elect. Limitatur in §.cùm Testes in secreto deponunt.

verò.vbi scripsi,de collatio.in concord.quoad probationem nobilitatis. Sed in criminalibus sine citatione testes primò audiuntur. glos.in §. si duo. de pace tenenda.Sed postea præsente parte recoli solent, quod repetere testes, seu reuocare Budæ.ait in foren. latinè dici posse *Recoller & confronter les tesmoings*.

Sic & quando factum recitatur in cancellaria,pars debet abesse, & sollicitatores, ac famuli,vt facilius literæ disputentur,& veritas inquiratur, an literæ concedendæ sint.

Et aussi n'entreront audit seau,que les maistres des requestes de nostre hostel,Conseillers, Secretaires,& autres necessaires,pour le fait dudit seau.

GLOSSA QVARTA.

In cancellaria quæ personæ sint necessariæ.

QVod specialiter prohibuerat, hic generaliter, vt nullus ingrediatur intra cancellariam, quando literæ expediuntur,nisi sit Magister libellorum, Consiliarius, Secretarius, & alia necessaria persona.Sed quas vocat necessarias personas,relatores,calefactorem ceræ,& ianitores. Et quamuis olim solerent ingredi plures personæ, & aduocati communiter referebant, hodie tamen statutum est,vt tantùm magistri libellorum,Scriniarij,seu Secretarij,relatores, *Rapporteurs en Chancellerie,& le chauffe-cyre*,& aliæ personæ necessariæ,necessarias hic vocat non personas coniunctas,& consanguineas, vt in l. Imperator. ff. de pact.& l.quamuis adulterij.C.de adul. sed illas sine quibus actus vix fieri potest,sicut de impensis necessariis. in l. impensæ. ff. de verborum significatio. vbi scripsi.

Lesquels seront tenus faire serment és mains dudit Chancellier,de non reueler en maniere aucune aux parties les dits,& opinions de ceux qui auront parlé de la despeche de leurs lettres.

GLOSSA QVINTA.

Iurare debēt personæ necessariæ cancellariæ & quid.

OMnes itaque personæ in cancellaria necessariæ, iurare debent in manibus Cancellarij,se non reuelaturas dicta & sententias eorum, qui in literis expediendis opinati sunt. Sed quoties iurare debent?Respon.Semel in ingressu officij,nec solet quolibet die repeti iuramentum,vt superiùs in prima parte ordina.est statutum rubr.*des sermens*.

Reuelare secreta periculosum.

De hac relatione prohibita in curiis, vide in rubr. *de la Cour de Parlement*. articu. 19. cum multis artic. seq. vbi multa dicam mala, quæ ex his proueniunt. & in Apophth. Plutarchi sic dicitur, Philippides poëta Comicus Lysimacho imprimis charus fuit, ac familiaris, cui cùm Lysimachus offerret liberalitatem suam, diceretque, Quid vis tibi impertiam rerum mearum? quod voles (inquit) modò ne arcani quippiam: significans esse periculosum nosse magnatum arcana, quorum, si quid effutias, actum est de capite, quamquam & alioqui solent odisse conscios eorum,quæ nolint efferri.

Articulus quintus.

Charles VII. Article LXXII. des premieres.

Item auons ordonné,& ordonnons,que doresenauant ne soyent baillées lettres en nos Chancelleries,pour conduire le petitoire & possessoire, en matieres de nouuelleté ensemble.

GLOSSA PRIMA.

Petitorium nō potest cumulari cum possessorio.

IVrisconsultus ait,is qui destinauit rē petere,animaduertere debet, an aliquo interdicto possit nancisci possessionem, quia lōgè commodius est ipsum possidere,& aduersarium ad onera petitoris compellere, quàm alio possidente petere. l. is qui. ff. de rei vendi. Vnde olim in hoc regno, partes prosequebantur interdictum vti possidetis,& eo pendente literas impetrabant, vt possessorium & petitorium simul deciderentur: quod hic prohibet,quia nihil commune habet possessio cum proprietate. l.naturaliter.§. nihil. ff.de acquirenda possessio.

Aduertendum est,quòd hæc decisio est iuri conformis. Nam si loquamur in interdicto retinendæ,vt loquitur iste tex.ibi, *en matieres de nouuelleté*, non potest possessorium cumulari cum petitorio.Nam is qui nouitatem impetrat,& interdictum vti possidetis, dicit se possessorem. l. 1. & per totum.ff.vti possi.§.retinendæ.de interdic.in Insti. Et is qui agit rei vendicatione,& sic petitorio, dicit aduersarium possessorem.l.vna.C.de aliena.iudic.mut.cau. fac. doct.in §. omnium. Insti. de actio.Et sic iste dicens se possessorem in possessorio,& in petitorio dicens contrarium, non debet audiri. per c. licèt causam.de proba.ob id quod de iure fieri non debet, nec per literarum impetrationem, quia intentando rei vendicationem, videtur renunciare possessioni, si quam habeat: prout is,qui nunciat.l.1.§.in operis.ff.de noui ope.nun.Et quamuis Bart. & alij in d. §. nihil commune.Panor.& cæteri,in c.pastoralis. de causa poss. dicāt posse ista duo cumulari ratione diuersæ possessionis: nam rei vendicatio potest intentari ratione vnius possessionis, & interdictum vti possidetis ratione alterius:vnde contra commodatarium, & depositarium potero rei vendicatione agere ratione detentionis,quam habent:& aduersus colonos,custodes,& similes. l. officium.ff. de rei.ven.Verum quia etiam hi turbant dominum in possessione ciuili, interdictum etiā vti possidetis impetrare potero.l.clam possidere.§.qui ad nundinas.& §.nihil commune.ff.de acqui. poss. tamen est prohibitum etiam in hoc casu cumulare ista duo per hunc tex. vt de aliquo operetur, & quia generaliter prohibet. Item doct.in locis prædictis dicunt in iuribus incorporalibus possessorium, & petitorium posse simul cumulari. Nam in his remedia petitoria possessori competunt.l.sicuti.§.1.& l.sed & si quæratur.§.1.ff.si seruit.vendic.Ideo existens in possessione seruitutis potest,si in illa turbetur,non solum casum nouitatis impetrare, verùm etiam confessoriam actionem,

nem, quæ est remedium petitorium. §. æquè. de act. in Insti. vbi plenè Ias. & doct. gl. in verbo quicquid. in c. cum ecclesia. & in c. super. in gl. pen. de caus. poss. & in c. examinata. de iud. hoc tamen nō permitteretur etiam per literas in hoc regno. vt hic videmus, quia possessorium semper est prius decidendum, quàm petitorium, etiamsi actor cōuenisset me super petitorio, ego reus potero suspendere petitorium, & agere possessorio. per tex. in cle. vna. de causa possessio. Ioan. Fabri in l. ordinarij. C. de rei vendi. etiamsi actor vellet docere statim de iure, quia opus est finitum possessorium esse, & executionem super illo factam. vt in rubr. *des matieres possessoires*, in ordina. Reg. est statutum, & ibi dicetur in tertio Tomo. Ioan. Fabri hoc docet in l. incerti. col. vlt. C. de interdic. Iste tamen tex. non procedit, quando pars non opponeret, tunc ex officio iudex non repelleret, hoc autem iudicium non datur, nisi postulatum fuerit. l. 4. §. hoc autem. ff. de damno infec.

Secundò, limitatur in possessoriis adipiscendæ, & recuperandæ. Cùm iste text. hoc tantum prohibeat *en matiere de nouuelleté*, & sic in interdicto retinendæ. Secus ergo in aliis in quibus agens possessorio, potest cumulare possessorium cum petitorio, tum quia non sunt inuicem contraria: tum quia hic non prohibeatur. l. cùm fundum. §. fi. ff. de vi & vi armata. Et ita concludunt doct. in d. c. pastoralis. de causa possessio. & in c. cùm super. & c. cùm dilectus. ibidem. Ioan. Fabr. in l. ordinarij. C. de rei vēdicatio. & in clem. vna. de causa possessio. ac in dicto §. nihil commune. Alia scribam in tracta. de materia possessoria: ad quem nunc te reiicio. & ibi dicam an hodie per ordinatio. nouam hoc locum habeat.

Et si par inaduertance aucunes lettres estoyent octroyées au contraire.

GLOSSA SECVNDA.

Ergo si ex certa scientia secus: nam illæ valerent dummodo mentio in eis facta fuisset huius ordinationis, non à Cancellariis, sed ab ipso Rege, & in magna Cancellaria. per text. iuncta glossa in l. final. C. si contra ius. glossa in l. ratas. de rescind. vendit. Nam text. hic dicit, *si par inaduertance sont octroyées*. Si ergo ex certa scientia concedantur, hoc non est præter animi spem, ergo à contrario sensu valebunt, & iudices eas recipere debebunt. Literæ liect simul possessorium cum petitorio decidatur an valeant.

Que les Iuges n'y obeïssent en aucune matiere.

GLOSSA TERTIA.

Nullo modo iudices his literis obedire debent. Sed impetrantem in expensis condemnare, & fructu literarum priuare. Nam impetratio in præiudicium ordinationis non valet, vt fuit ordinatum à Rege, de quo scribit Gallus, in quæstio. per aresta, quæstio. 115. & Aufrer. in stylo Parlamen. aresto 84. quod est verum si impetretur à Cancellaria, secus si ab ipso Rege facta ordinationis mentione, quia eius est soluere, cuius est ligare. l. si puellæ. ff. de sponsal. maiorem sibi retinet potestatem. cap. dudum. de præbend. in sexto.

Et voulons que les impetrans d'icelles soyent punis d'amende arbitraire.

GLOSSA VLTIMA.

Vltra expensas addit, vt etiam aliqua mulcta impetrantibus tales literas imponatur, quæ est iudici arbitraria pro qualitate personæ, & quantitate bonorum. vt dixi in l. si qua pœna. ff. de verborum significatio. vnde si impetrans istam sciebat ordinationem, paulò maior debet esse mulcta: si verò huius erat ignarus, minor, vel nulla imponitur mulcta. Et sic in hoc regno Franciæ non cumulatur possessorium cum petitorio, imò solent pragmatici, in libello caussæ possessoriæ protestari, quòd non intendunt causas ad dominium pertinentes adducere, nisi ad confortandum, & iustificandum possessorium. teste Ioan. Barber. in viator. iuris in praxi legum Regiar. Fel. in c. licèt. nu. 9. de probatio. alioqui poterit pars aduersa petere, vt causæ dominium respicientes cancellentur, & reiiciantur, & iudex hoc pronunciabit, nisi quatenus adminiculum possessioni præbent, alia possem hic tractare, & adducere, quæ scribuntur in §. nihil commune. Sed ibi videri possunt. & quia in tracta. de mater. possessor. inferiùs tractabitur, ob id ibi dicenda nunc reiiciam. Protestatio aduocatorū in possessorio facienda.

Loys 12. Article LIIII. des publiées. 1512.

Articulus sextus.

Item auons ordonné, & ordonnons que doresenauant en nos Chancelleries, ne seront octroyées aucunes lettres de surceance de complaintes, ou fournissemens d'icelles: & pouruoyeront les Iuges desdites complaintes, ou surseances d'icelles, ainsi qu'ils verront estre à faire par raison.

Item prohibet hîc impetrari literas, vt differatur caussa nouitatis, & aliæ hîc expressæ. Nam partes solebant in his causis priuilegiatis & summariis impetrare literas: vt iudex differret caussam donec aliquid fieret, quod hic prohibet: quia hæ caussæ priuilegiatæ sunt, & summariè tractandæ. Et istud dicetur etiam non posse fieri per literas status. art. 2. in tract. de lite. dilator. annal. & status: vbi alia videri poterunt huic materiæ accommoda: his nunc contentus. Literæ impetrari non debēt vt causa nouitatis, & aliæ priuilegiatæ differantur.

François, Article CLXX. des publiées 1539.

Articulus septimus.

Nous defendons ausdites gardes des Seaux de bailler aucuns rappeaux de ban, ne lettres pour retenir par nos Cours souueraines la cognoissance des matieres en premiere instance, ny aussi pour les oster hors de leurs iurisdictions ordinaires, & les euoquér & commettre à autres, ainsi qu'il en a esté grandement abusé par cy deuant.

Exul à Cancellariis bānno liberari non potest.

ISta ordinatio prohibet tres casus in cancellariis Franciæ concedi. Primus est, ne exul & bannitus, à banno liberetur, quia nemo potest commeatum, remeatúmve dare exuli, nisi Imperator ex aliqua causa. l. relegati. in fine. ff. de pœnis. Et sic ad solum regem in hoc regno spectat dare commeatum, vel remeatum exuli. l. cùm indulgentia. C. de sent. pass. Nam quod cognitionaliter factum est, sine causæ cognitione destrui non solet. l. fi. C. de legib.

Bannitus ad annū postea reuertitur sine alia licentia.

Intellige siue fuerit perpetuo exilio mulctatus, siue ad tempus, quia ante tēpus præfinitum non poterit Cancellaria remeatum concedere, tum quòd hîc generaliter prohibet. Ideo generaliter intelligetur per legem primam, ff. de lega. præstan. Bannitus tamen ad annum potest reuerti post annum, sine superioris authoritate, & sine literis Regiis: quia vltima dies anni præbet ei licen. l. si quando. C. de restib. vt dicit Bal. in procem. ff. §. hæc autem tria. quem refert & sequitur Francisc. Cremen. sing. 47. cōsuluimus. Item siue à prēside, siue à Parlamento, vel alio potestatē habēte bannitus fuerit, l. relegatorum. ff. de interdict. & releg. quia in his casibus eadē est ratio, & sic decisio.

Exul sine causa à banno reuocari non debet.

Item à banno reuocari solet à principe, debet tamen esse causa, vt in d. l. relegat. nec sufficeret sola voluntas contra gl. ibi. nam vbi lex dicit caussam interuenire debere, illam adesse oportet. Sed in dicta l. dicitur, ex aliqua causa, ergo, &c. facit l. 1. §. de qua. ff. de postul. Bald. in l. 2. in fin. C. si penden. appella. mors interue. Fateor tamen quòd sufficeret quæcunque causa, cùm illa lex dicat ex aliqua causa, ergo sufficiet etiam modica à principe approbata. per glo. in clemen. vna. de foro compet. in verbo, aut ex aliqua. authent. habita. C. ne filius pro patre. & ibi dixi in interpre. illius text. Sed sine aliqua causa non posset princeps. Et adulatores principum hactenus illis nimis fauerunt, qui fauor multos adducit ad inferos. Sed sciant principes, quòd de omnibus, quæ ipsi faciunt, vel facient sine causa, si malè facta sint, reddent rationem, & nisi resipiscant, damnationem non euadent, nisi Deus illorum misereatur. Et dicit Dauid, in vnum simul diues, & pauper. Et plus torquebuntur principes ex his, quæ sine causa ducti sola voluntate, seu potius voluptate facient, quàm ex aliis factis, & puto multos principes damnatos per illam glos. Et consultores qui illis consuluerunt illud dictum impudicæ mulieris, si libet licet. Et diuus Paulus ait, principibus ad ædificationem datam potestatem, & non ad destructionem. Ergo sine causa cum cedat ad destructionem, non possunt hoc facere.

Solus princeps dicitur reuocare à bāno & quomodo.

Item inferiores non possunt concedere: quia per exilium amisit quis patriam, & honores. d. l. relegatorum. §. solet. ff. de interdi. & releg. quæ non possunt restitui ab alio quàm à principe, ob id ista hîc principi reseruat. vnde solet princeps in his literis sic scribere, *Parquoy nous ce consideré voulans misericorde preferer à rigueur de iustice, ledit suppliant auons rappellé, & de nostre grace speciale, pleine puissance, & authorité Royal, rappellons dudit bannissement, & iceluy auons mis, & mettons au neant. Et l'auons restitué & restituons à ses bonne fame, & renommée au païs: satisfaction faicte à partie ciuilement tant seulement si faicte n'est. Et sur ce imposons silence perpetuel, à nostre procureur present, & aduenir, &c. Pourueu que ledit tel dans tel temps à compter de la datte de ces presentes, se mettra & rendra prisonnier, en la prison de tel Iuge: pour oster & prendre droit d'iceluy cas, & soy purger d'iceluy, &c.*

Et sic intellige istum text. siue bannitus sit per contumaciam, siue in præsentia ratione criminis. Nam vtrobique est eadem ratio: & sic eadem iuris decisio. l. illud. ff. ad legem Aquiliam. Ideo interdum in literis datur causæ cognitio: quando quis se vult purgare, & dirigitur iudici, qui exilij sententiam protulit: interdum bannitus ex gratia restituitur: & tunc literæ omnibus magistratibus possunt dirigi, & absque cognitione causæ. Et quia ista materia bannitorum est ampla, & bene per doct. tractata: maximè per Nellum in tract. de bannitis. Ideo ad illum vos reiicio.

Literæ licēt causæ in prima instantia tractentur in Parlamento non valent.

Secundò ibi, *ne lettres*, prohibet concedi à Cancellaria rescripta, vt causæ retineantur in Parlamento decidendæ in prima instantia: quod erat frequentissimum ante istam ordinationem. Sed quia hoc est contra concordatum, in quo est statutum, quod omnes & singulæ causæ, exceptis maioribus, in iure expresè denominatis, apud illos iudices in partibus terminari, & finiri debeant: vt patet in rubri. de cau. Ideo hîc prohibetur, ne in prima instantia tractentur causæ in Parlamento. Quod non procedit in casibus à iure, vel ordinationibus expressis, vt in rubric. *quelles causes*, supra in prima parte. Etiam non prohibet hîc articu. supremis curiis, si videant iustum esse retinere causam, quin possint eam retinere.

Quot modis possit curia suprema cognoscere in prima instātia.

Notandum autem est, quòd curia suprema, multis modis de causis cognoscit in prima instantia. Primò, de causis priuilegiatis, vt parium Franciæ, & de aliis, de quibus in rub. *quelles causes sont introductes en premiere instance en la Cour de Parlement*. in ordinatio. vbi plenè dicam.

Secundò, cognoscit per viam commissionis, quando Rex ei expresè committit, sed extra Regem Cancellariæ hoc non possunt, vt hîc.

Tertiò curia cognoscit de causis per appellationem ad eam deuolutis, & hoc regulariter, quia ad hoc sunt præfectæ summæ Franciæ curiæ. vt scripsi in rub. de supplicatio. seu error. propositio.

Quartò per euocationem, quando princeps causam vnius Parlamenti, ad aliud euocat. vt plenè dixi in tracta. de euocatio.

Quintò, per supplicationem & erroris propositionem, vt etiam abundè scripsi in tractat. de supplicationibus.

Sextò, per literas ciuiles, vt etiam docui in tract. de liter. ciuilib.

Septimò, per supplicationem à parte factam Senatui. nam post appellationem pars supplicabit Senatui: & si hoc requirat causæ cognitionem, Senatus respondebit, faciat supplicationem in iudicio,

iudicio, & hoc significabitur parti: posteà litigabitur in magna camera, & actor petit requestam comprobari & interinari, alius contrarium. *D'estre debouté de sa requeste.* interdum solet procurator Regius, vel alius de causis forte publicis supplicare curiæ, vt prouideat: suprema solet curia prouidere, vbi de scandalo, vel de magno, & repentino agitur præiudicio. Et sic vidi sæpe seruari in curiis Franciæ quod est notandum. vide quæ scripsi in tracta. de liter. ciuil. in princip. in primo Tomo constit. Regia.

Tertiò, in text. ibi, *ny aussi pour les oster, &c.* prohibentur literæ concedi à Cancellaria, vt ab ordinariis iudicibus auferatur cognitio causæ: nam ordo confunditur, cùm sua iurisdictio cuilibet non seruatur c. peruenit. 11. q. 1. Et quia est contra rub. de causis. in concord. vbi scripsi alia, quæ ibi videri poterunt. Etiam prohibet hîc text. ne causæ euocentur ex vna curia etiam inferiore, & committantur alteri, quia partes subterfugij causa interdum hoc procurabant, & sine causa, & Cancellariæ solebant hoc committere, sed hic prohibet. Rex tamen euocare ipse potest, vt abundè scripsi in tract. de euocat. in primo Tomo constitutio. Regiar. Literę vt auferatur iurisdictio ab ordinario non valent.

Idem artic. CLXXI. Ibidem.

Et si lesdictes lettres estoyent autrement baillées, defendons à tous nos Iuges, de n'y auoir point de regard, & condemner les impetrans en l'amende ordinaire comme du fol appel, tant enuers nous, que la partie. Et neantmoins qu'ils nous aduertissent de ceux qui auroient baillées lesdites lettres, pour en faire punition, selon l'exigence des cas. Ar. iculus 8.

GLOSSA VNICA.

SEquentia statuit hic articul. Primùm quòd si literæ concessæ fuerint à Cancellaria in prædictis casibus, iudices illis nō obtemperent, & nullam rationem seu respectum ad illas literas habeant. Nam quod nullum est, nullum debet operari effectum. l. 4. §. cōdemnatum. ff. de re iud. c. ex tenore. de rescript.

Secundò, vult vt quilibet impetrans illarum literarum puniatur ad mulctam sexaginta librarū, quæ est emenda ordinaria temerè appellantis ad supremam curiam, & hæc emenda partim fisco applicabitur, partim appellato, vt dicetur in tract. de appel. Et quamuis iste text. dicat ad mulctam partem condemnandam, tamen etiam condemnabitur ad expensas parti, ratione temeritatis. l. eum quem temerè. ff. de iudic. & in Insti. de pœna teme. litigan. Impetrās literas in casibus supra prohibitis ad mulctam cō demnatur.

Tertiò præcipit iudicibus, quorum nomine (vt superiùs dixi) venit etiam parlamentum, vt certum faciant Regem de concessione illarum literarum, & quis illas concesserit literas, vt princeps illos concedentes puniri adhuc possit. Ergo iudex vel parlamentum non poterit Cancellariam punire ex iniusta literarum concessione: sed ad Regem tantum spectat, vt hic, quia hoc nomine Regis faciunt, ob id ad solum Regem pertinet. & quomodo punietur, arbitrio Regis relinquo, vel per suspensionem ab officio, vel priuationem pro delicti qualitate: quod hîc vocat *Selon l'exigence du cas*, aliquando vidi etiam à parlamentis puniri hos officiales Cancellariæ abutentes. Alia super hoc non rescribam, vt paucis hanc pertractem materiam, ideo lector bone omissa supplere poteris ex praxi nostra beneficiali, de his tamen Deo immensas agam gratias. Parlamētum an Cancellariam punire possit.

Amen.

Spes mea Christus.

TRACT

TRACTATVS

DE LITERIS DILATORIIS,

ANNALIBVS, QVINQVENNALIBVS, STATVS, ET ALIIS, IN iudiciis frequens.

Philippes le Bel, Artic. VIII. des secondes.

Articulus 1.

Item pour les lettres de respit.

GLOSSA PRIMA.

Lettres d'estat & respit quel.

SCIENDVM est vulgari sermone *respit*, idem significare, quod dilatio. Et quia dilatio multis ex causis datur, ob id multiplex est *respit*, vt scripsit Hostien. in summ. titul. de dilatio. & ego alias multas congessi. Sic & *respit* interdum datur militibus ratione militiæ, & vocantur *lettres d'estat*, literæ status, & generaliter *lettres d'estat* vocamus, in quibus mandatur causam differri, etiam in criminalibus. vt articul. 4. infra eod. Aliæ literæ dantur debitoribus pauperibus magnum perpessis damnum, & istæ literæ simplici nomine Gall. vocantur, *respitz*. Et quia super his multa vidi occurrere dubia: ob id ad ea tollenda, sequentia addenda censui.

Sũma totius tractatus.

2 In primis hic tractabitur, quæ dicantur hæ literæ, seu dilationes annales & quinquennales.
Secundò, à quo impetrari possint.
Tertiò, quibus concedi valeant.
Quartò, quibus dirigantur istæ literæ.
Quintò, in quibus casibus concedi non possint.
Sextò, quando concedi hæ literæ iure valeant.
Septimò, differentias inter dilationem annalem, & quinquennalem conscribemus.
Nonò, quæ possint contra has literas opponi.
Vltimò, quis sit effectus huius concessionis annalis, vel quinquennalis, & alia his cohærentia elucidabuntur, quæ hactenus à iuris interpretibus iustè tractata non fuerunt.

Annalis dilatio quid.

3 Primò quæro, quæ dicatur dilatio Annalis? Respon. quoad hanc materiam, illa, quæ annum concedit debitori ad soluendum: Quinquennalis, quæ quinquennium. Et moratoriam cautionem vocat iurisconsul. in l. cùm possessor. §. final. ff. de censi. & moratoriam præscriptionem Imperator in l. 2. C. de preci. Impe. offer. & has annales literas vel quinquennales vulgus vocat *respit*, vt superiùs dixi, in quibus literis solet sic princeps scribere,

Forma literarum annaliũ, siue quinquennalium.

4 *Henry, &c. A la supplication de tel N. pauure homme, &c. affermant auoir perdu la greigneur partie de ses biens, & cheuance, tant pour le fait, & occasion des guerres, & gens d'armes, qui ont eu cours en nostre Royaume, comme par autres fortunes à luy suruenues en plusieurs manieres despuis dix ans en ça, & pource quãt à present il ne pourroit bonnement faire satisfaction, ne payement, à plusieurs personnes ses creanciers ausquelz il est tenu en plusieurs & diuerses sommes, & autres choses, sans faire vile & miserable distraction de ses biens: nous audit suppliant au cas dessusdit auons donné & octroyé, donnons & octroyons de grace speciale par ces presentes, terme, respit, & delay de ses debtes payer à quelconques personnes, ses creanciers puissans d'attendre iusques à vn an à conter du iour de la datte des presentes, si autresfois il n'a heu de nous semblable grace, &c.* Et hæc est harum literarum summa, quæ inferiùs abundè elucidabitur.

A quo cõcedantur literę quinquennales, vel annales.

5 Secundò quæro, à quo valeant concedi hæ literæ? Resp. in vrbe à Papa, extra vrbem verò in locis in quibus Papa non habet iurisdictionem temporalem, non dantur à Papa hæ literæ moratoriæ laicis, arg. eorum quæ not. Inno. in c. inquisitioni. de sen. excom. c. venientes. de iureiur. c. si duobus. de app. Et hoc expressè decidit Ioan. Staphil. in tract. de liter. gratiæ. fol. 170. vbi plus dicit, non dari à Papa etiam clericis in odium laicorum. arg. c. nouit. de iud. & glo. in c. si clericus laicum. de fo. compe.

Annus, biennium, triennium vel quinquennium quando concedatur.

6 Sed in hoc regno solent à Rege hæ concedi literæ, vel ab eius Cancellaria. Princeps autem potest concedere alicui, vt non teneatur soluere suis creditoribus per annum, biennium, vel triennium, aut ad summum per quinquennium, quia quod differtur non aufertur. d. l. 2. Item in mora modici temporis non est magnum præiudicium. l. si debitori. ff. de iudic. Annum autem concedit omnibus communiter damnum passis: biennium contra vsurarios: triennium, clericis, seu viris ecclesiasticis: quinquennium autem passim, consentientibus creditoribus, vel maiori parte. Ita habetur in magno stilo. rubr. *respit*, & vltra quinquennium non posset dare, cum esset mora magni temporis, & sic magnum præiudicium secundùm Paul. in d. l. si debitori. & de rescripto ad decem annos

annos. Idem consuluit Ancha.consil.37.contra.& quia non concedi solet,vt infra dicam.Et ideo minimè mutanda sunt quæ semper certam interpretationem habuerunt. l. minime. ff. de legi. & nunquam audiui concedi vltra quinquennium. Et si concederetur,iudices hoc respuerent, nec literas comprobarent, vel interinarent, nec quidem in anno vel quinquennio, quia literæ in totum sunt nullæ.arg.c.cui non de sacerdotali.de præb.in 6. Et hoc pulchrè docet Ioan.Bessia.in cõsue.Aruer.eo.tit.art.1.per l.si sponsus.§.generaliter.ff.de dona.inter vi.& vxo.facit text.& ibi doc. in c.si eo tempore.de rescript.in 6.

7 Et ideo hanc dilationem concedere non possunt Seneschalli, vel bailliui, aut alij magistratus Regij,quia priuilegium,quod aliis præiudicat non potest concedi per alium extra principem.Archid.in c.peruenit.16.q.1.& glo.in summa.25.q.2.Alber. in d.l.quoties.col.1.& ita dicit se consuluisse Paul. ibi, quod princeps tantum non recognoscens superiorem possit concedere,alius verò recognoscens superiorem non,nisi iura Imperij habeat,vt dux Sabaudiæ.

Seneschali vel bailliui non concedunt has literas.

8 Item intellige, quòd princeps poterit concedere etiam sine partis aduersæ citatione, quia in his quæ non lædunt partem, aut modicè, non requiritur in impetratione priuilegij partis citatio Bar.in l.2.no.2.C.de tempo.ap.& in l.Gallus.§.& quid si tantum. ff.de libe.& posth.Bal.in l.fi.col. pen.C.de fruc.& lir.expen.& l.fi. quibus res iud.non nocet.Imol.in c.cum dilecta.col.vlt.de confir.vtil.Alex.consi.11.aliàs consului.in 7.vol.

Non est necessaria citatio in impetratione earum.

Nec est solitum in hoc regno partem citari in impetrationibus literarum Regiarum, sed in earum approbationibus sic, vt vulgus dicit, *à l'enterinement des lettres.* Et sic videtur sentire Albert.Brunus consil.1.col.10. versi.ad id quod dictum.in consil.feudalibus,& in consuetud.Aruer. eo.artic.2.

9 Secundo, intellige vt sicut dilationem habet impetrans non soluendi suis creditoribus intra annum, vel quinquennium, ita non poterit illo termino pendente suos debitores inquietare. Nam quod quisque iuris in alium statuerit,ipse eodem iure vtatur.l.1.& per totũ,ff.quod quisque iur.& super hoc multi decipiuntur, putantes interim suos molestare debitores posse. Matth. 18. c.in fi.ibi,serue nequam, omne debitum remisi tibi,quoniam rogasti me,nonne ergo oportuit & te misereri cõserui tui:sicut & ego tui misertus sum?&c.Tamen hodie non seruatur quoad debitores impetrantis: nam ipse eos conuenit, vt vidi,fortè eò quòd non fuit oppositum:& quia hoc rescriptum est in fauorem solius impetrantis, ob id ad alium non debet protrahi. l. prima. ff. de constitut.princip.

An impetrãs possit suos debitores inquietare.

10 Tertiò,etiam sine consensu creditorum vel maioris partis,imò sine alicuius debitoris assensu, & eis contradicentibus hæc dilatio impetrari poterit.doct.in d.l.2. C.de precib.impera.offer. quia gratiam facit princeps debitori damnum passo.

Hæ literæ annales impetrantur sine consensu creditorum.

11 Intellige, quando Rex concessit dilationem annalem tantum, quia mora modici temporis non affert magnum præiudicium.dicta l.si debitori.ff.de iud. Tunc præstito iuramento,quod hoc facit sine fraude,& pro vrgente necessitate,non audiuntur creditores oppositum volentes probare,nec etiam agnitionem debiti petentes,& cautionem sibi dari,vt docet Masuer.in rub.de obligat.§.item debitor. secus si dilatio sit quinquennalis, quia tunc & consensus creditorum vel maioris partis requiritur,quòd interueniat.l.fi.C.qui bonis cedere poss.Est tamen consuetum etiam in literis concedentibus dilationem annalem apponere istam clausulam,mandantes quatenus recepta ab eodem supplicante cautione,quam super hoc præstare poterit,& sic de iuratoria intelligetur,si aliam dare non possit.vt in rubric.& l.1.ff.qui satisdare cogant.scripsi in tracta.de famulo. salar.in hoc Tomo.

Cautio in dilatione annali an detur.

12 Tertiò, quibus concedi valeat hæc dilatio? Respon.debitoribus aliquod notabile damnum passis,ratione fortè belli,ignis,incendij,aut naufragij,vt in rubr.ff.& per totum de incend.ruina, & naufrag.vel ex alio quocunque casu,quę etiam à sapientissimis,ne quidem ab astrologis,qui futura se nosse temerè arbitrantur,præuideri possunt.l. quæ fortuitis.C. de pignorati.actio.& ob id vocantur casus improuisi.in l.1.C.de sicar.iustum enim & æquum est, ne iam afflicto per casum, iterum afflictio detur circa bonorum executionem:ideo princeps his damnum passis ex bono & æquo succurrit per has literas, vt creditores patientiam habeant per annum,& omnia eis redder debitor.Iuxta euangelij sententiam.

Quibus concedatur.

13 Et non solùm vni posset concedi,sed vniuersis hominibus alicuius terræ,damnum belli perpessis,vel aliud.vt probat Matth.de Afflictis in decis.Neapol.q.377.princeps.vnde aliquando vidi à rusticis alicuius pagi ab hostibus destructi has literas impetrari.

Hominibus vnius villæ possunt hæ literæ cõcedi.

14 Notandum est pro praxi literarum quinquennalium.Nam is,qui istas literas impetrauit,debet vocare creditores suos coram suis iudicibus, quos scit consentire velle, vnum post alterum, & iudex adigit singulos iuramento.Primò quæ summa eis iure debeatur, & an sit soluta, nec per fraudem debita, & an consentiant verificationi rescripti. Et tunc scriba & Grapherius scribit in dorso literarum quinquennalium iuramentum, & consensum illorum,& habito consensu maioris partis,in ius vocat minorem partem ad verificandum literas coram iudice,cui diriguntur,quo die præstituto requiritur,quòd debitor sit dispensatus ab episcopo de suo iuramento.Postea patet literas comprobari,& interinari, & confitebitur debitor cuilibet creditori suum debitum si creditor requirat, & pro qua summa requirit suum rescriptum verificari, & creditor recipere potest & acceptare illam confessionem,protestans ne ad aliud debitum & summam prodesse literę possint:

Praxis literarum quinquennalium.

fint:quàm ad illam expressam,requiritque debitor,vt ista minor creditorum pars audiat alios creditores, qui his literis consentiunt, sed creditores dilationem capiunt ad deliberandum,& allegandum debitoris fraudem, & alia quæ voluerint contra has literas dicere,quæ dilatio conceditur, quia finita respondebit debitor impetrans se offerendo si contrarium dicatur probaturum, cõsentientes creditores veros esse creditores,quòd per obligatorias literas,per acta,vel alias prout de iure conceditur probabit, etiam pericula in literis narrata vera, & si quis alleget fraudem in contrarium, eam probare debet.l.quoties.§.qui dolo.ff.de prob.etiam qui allegat solutionem his creditoribus factam,hoc probare debet.l.actor.de proba.C. & si allegetur impetrantem vendidisse bona,iustificabitur, vel dicet longè esse ante rescripti impetrationem,& qui falsam causam dicit, hoc probare tenetur: hæc in summa notanda sunt pro praxi harum literarum, quæ valde est occultata Nemausensibus.

Impetrans quinquennalem dilationem interim non tenetur garnire. Arestum.

15 Vnde non potest creditor concludere contra debitorem impetrantem, vt dilatione pendente garniat, & deponat pecuniam per modum prouisionis,& cùm aliquis appellasset à iudice, quòd per modum prouisionis non coegisset debitorem ad garniendum, fuit in Senatu prolatum eum perperam appellasse, & ad mulctam condemnatus, Anno 1537.die vigesimasexta Aprilis, post Pascha.

Quibus dirigantur.

16 Quartò, quibus istæ annales, & quinquennales literæ dirigi valeant?Respõ.in hoc regno extat lex Regia in rub.*des Seneschaux,Baillifs,&c.*ordinat.27.articul.12.his conscripta verbis, *Auront aussi nosdits Baillifs,& Seneschaux la cognoissance, & verification de toutes les lettres de chartres,edits,foires, & marchez,affranchissemens,respits,à vn,& cinq ans,& non lesdits preuosts.*

Et sic istæ literæ tantum dirigi possunt Seneschallis,bailliuis, & gubernatori Montispessulani. Non verò præpositis, aut baiulo Montispessulani. Et quibus dirigantur in omni materia literæ, scripsi in tracta.de rescript.in q.8.Ideo non repetam hîc.

In quibus casibus impetrari nõ possint.

17 Quintò, in quibus casibus hæ literæ dilatoriæ impetrari non possint?Resp.Regulariter in casibus priuilegiatis.vt d.l.quoties.C.de precib.Imper.offerend. Sed qui dicantur priuilegiati?Respon.Primò creditores ratione delicti.Nam illi non obstante hac dilatione poterunt debitorem conuenire. teste Guil. de Cun.in l.si ex parte.§.quamquam.per illum text.ff.quod cum eo.l. si rerum.de re iudi.hoc docet Ludo. Roma.in sing.179.quid si Tirius. quia reatus impedit ne delinquens literarum beneficio vti possit.argu.l.1. C. vbi senat.vel clarif. habetur in consuet.Ducatus Borbo.in rub.*respits.*& quinquennales.art.68.vbi est pulcher articulus,quem hic inserere curaui,quia in tota penè seruatur Francia.

Casus in quibus literæ annales & aliæ cessant.

Respits d'vn,deux, trois, quatre ans,quinquennales, ou autres delais de ne payer debtes, n'ont lieu contre le debte adiugé par sentence,louages de maisons,,arrerages de cens,rentes,deuoirs annuels emportans directe Seigneurie,bail à ferme,& acenses d'heritages,fruits & reuenus d'iceux, deuoirs de recepte,apprentissage,pension pour nourriture, & entretenemens des personnes, debtes des prodigues, insensez,des mineurs contractez auec eux,ou auec leurs tuteurs, ou curateurs, durant leur tutelle,ou curatelle,biens & deniers baillez en depostz,reliqua des administrations,& gouuernemens que les debteurs ont des biens de l'Eglise,& choses publicques,achepteurs de viures, & victuailles,ne pareillement des sommes prouenans des crimes, & delits,& exploits de iustice,ne de salaire de ceux qui ont besongné, & seruy pour les debteurs. Vides multos casus, quos inferiùs elucidabo, in quibus hæ literæ non prosunt, si concessæ fuerint, nec à iudicibus approbabuntur, seu verificabuntur.

Debitores futuri sunt priuilegiati.

18 Secundò,creditores futuri,quoad hoc dicũtur priuilegati. Ideo illis non præiudicat dilatio. arg.l.Aurelius.§.Tirius.1.ff.de liber.leg.clemen.fin.de rescript.vbi rescripta ad beneficia non trahuntur ad beneficia postea creata: sic nec istæ literæ annales, vel aliæ ad debita non facta, & ita seruat stilus curiarum vt scribit Guido Papæ in decis. Delph. q.109.rescripta annalia.facit text.in clemen.1.de cens.ibi,priuilegia verò seu exemptiones huiusmodi ad monasteria seu ecclesias,quę ad eos obuenire continget imposterum volumus non extendi. nec ad futuras literas trahuntur rescripta.c.fi.de rescrip.Hippol.in practic.crimina.§.aggredior.nu.43.cum seq.multa addidi ad d. clem.fi.de rescrip. Et dicuntur futuri creditores, qui facti sunt post datam literarum, non à tempore præsentationis.arg.c.eam re.de rescrip.& c.si eo tempore.illo tit.lib.6. & ita seruatur stilus,vt refert Guido Papæ in decis.Delph.d.q.109.rescripta annalia.

Futuri creditores qui.

Creditores aresto sunt excepti & ex sententia.

19 Tertiò creditores per arestum Parlamen. excipiuntur, quia executiones arestorum non debent retardari, nec impediri prætextu literarum quinquennalium, nec etiam aliarum sententiarum Seneschallorum, aut bailliuorum,quæ in rem transiuerunt iudicatam propter rerum iudicatarum authoritatem.l. seruo.§. cùm prætor.ff.ad Trebell. Masuer.in rub.de solutio.§.item dilatio moratoria, & Guido vbi supra quæstion. 97. pro conseruatione. Vbi dicit esse introductum pro conseruatione authoritatis curiæ Parlamenti maximè, & seruari Parif. ex stilo etiam in aliis sententiis, quoad expensas,vt condemnatus ad illas,non petat has literas,quia temerè & fraudulenter litigauit.l.eum quem temerè.ff.de iud.& dolus non debet ei prodesse,alioqui daretur materia litigandi,vnde cedere liti debebat debitor,postquam debere se sciebat.l.prima.ff.de eden.nisi iustam habuerit causam litigandi.doc.in l.qui solidum.§.etiam.ff.de legatis secundo.& Ioan.Staph. in tráct. de literis iustitiæ. ait contra executoriales non dari moratoriam: quia in executorialibus certi dies præscribuntur ad patendum iudicato,& arctatur tempus quadrimestre,quod datur cõdemna

demnatis.l.2.C.de vsur.rei iudic.l.si debitori.ff.de iudi.Chassa.tamen dicit se vidisse aliàs talia rescripta impetrata & interinata contra arestum curiæ.in catalog.Glo.mundi,in 5.parte,conside.24. num.199.quod non credo, quia curia non solet recipere,etiam contra sententiam iudicum inferiorum has literas,nisi condemnatio fuerit fraudulenter secuta,vtpote debitores confessi sunt debitum,& iudex condemnauit eos,vt alios excluderent,tunc illa fraus non prodesset.[Posset tamẽ admitti ad cessionem:& Senatus recepit ad cessionem quendam condemnatum ad expensas pro contumacia & ad prosequendum postea processum anno 1537.die 26.Ianuarij.]

20 Quartò,vasallus hoc non vtitur beneficio.teste Iacob.de bello visu.in c.1.de vassal.qui contra constitutio.Lotharij.in glo.facit text.in l.incola.2.ff.ad munici.vbi incola iam muneribus publicis destinatus,nisi perfecto munere incolatui renunciare non potest: sic & vasallus, cùm sit asscriptus ad aliquod seruitium, non potest illud detrectare,alioqui feudo priuabitur.ca.vno.quib. mo.feu.amit.Ias.in l.2.nu.24.C.de iure emphy.Alex.& alij in l.1.ff.si cer pet.Et sic in reliquis censUs,& redditus, non vtitur his literis vasallus aduersus dominum.& vt dicunt,*en arrerages de cens, rentes,deuoirs annuels emportans directe Seigneurie.* Maxima enim afficitur cliens ingratitudine, qui contra beneficium à se receptum dominum suo iure priuare vult. vt in c.1.de noua forma fidelita.Nam iste sic denegando solutionem delinqueret,ob id literæ non debent ei esse auxilio ad delinquendum & ingratitudinem committendam. Vassallus nõ potest impetrare has literas.

21 Quintò,idem in locatione & emphyteosi,& in aliis oneribus personalibus asserit glo.l.cùm fructuarius.ff.de vsufr.vbi hoc no.doc.& Spe.in tit.de loca.§.nunc autem.ver.128.refert Pyrrhus in consue.Aurelia.in rub.de executio.ex loca.c.18 anni.&c.& fortè procedit de consuetudine.vt ibidem.vide Masuet.in rubr.de solutio. §. item dilatio. vbi declarat habere locum quando percipiunt seu perceperunt fructus,& emolumenta rerum locatarum,& nunc volunt vti dilatione annali,vt non possint,alioqui daretur materia delinquendi.ideo in consuet.Aruerniæ.rub.*des respits.* artic.4.sic dicitur,*Receveurs,Louandiers,Fermiers ou acensseurs,ne se peuuent ayder desdits respits.*[Ita iudicauit Senatus pro D.Falcone Episcopo Tullens.contra Ioannem Fremin.anno 1549.die 3.Aprilis,*Que les fermiers d'heritages ne iouyroyent des lettres de respit.* Emphyteota & colonus nõ impetrat has literas.

22 Sextò,procedit in debito iurato,vt priuilegiatum ad hoc dicatur.glo.sing.in c.cùm non deceat.de elect.lib.6.in verb.effectus.vbi dicit quòd constitutio tollens aliam constitutionem , non refertur ad constitutionem iuratam,& idem de clausula non obstantibus. per dictam gloss.quam sing.clamat Panor.in c.1.col.2.de his quæ fiunt à maio. parte c.& Rom.sing.7.quod.ac cons.517. in casu.in fine.& consi.404.in casu.in fi.& consil.336.quod indultum.col.2.& in repet.l.si verò.§. de viro.col.18.fallen.23.ff.soluto.matri.& Barba.in clem.1.col.15.de elect.& in c.1.n.75.de rescr. Felin.in cap.2.num.20.de sponsal.Ias.in l.si mihi & tibi.§.fin.ff.de leg.1.& Vincen.Spec.in l.1.col. 2.ad legem Falcid.Bened.in repet.cap. Raynutius.in verbo testamentum.in secundo.num.18 de testa. Tho.Ferra.cautel.55.occulta. & pro illa glo.est text.in cap.constitutus.de rescrip.facit gl.in cle.dudum.in fin.in verb pacta.de sepul.vide Do.de Rota decis.633.in antiq.Alber.in tract.statutorum in prima parte.quæstio.16. Item quæro.Vital.de Camba.in tractat.clausul.in clausula non obstantibus.fol.7.Alexand.consi.27.viso libello.col.penul.in 1.vol.& consil.205.visis.in fine.in 2. volum.ac consil.38.visa in fine.in tertio volum.& consil.53.ibidem.ac consil.137.visa.col.2.in 6. vol.Barba.consil.23.scripsit.col.4.in 1.volu.& consil.47.scribitur.eodem vol.col.20.Domi.consil. 82.opponitur.Alber.Brunus in consi.12.col.9.in materia feudorum.Ioan.Crotus in c.1.de const. lib.6.Io.de Petrucia in tractat.de virib.iurament. in 62.effectu iuramenti,quia potentior est duplex funiculus.c.de treuga & pace. An in debito iurato hæ literæ locum habeant.

23 Imò talis non soluens tribus modis periurium incurrit,primùm,non soluendo,secundò,iudicem interpellando,tertiò.principi supplicando.l.si quis maior.C.de transac. Si tamen Rex motu proprio literas annales, vel quinquennales concessisset, non esset periurus.arg.c.venientes.de iureiur.l.fi.ff.qui satisda. cog.& ibi gl. hoc expressè tenet.facit l.2.C.de peti.bono.subla.lib.10.& scribit Lucas de Penna in l.1.col.3. C. qui mili.pos.vel non.lib.12.& in dubio concessum præsumitur ad postulationem,teste Alexan.dicto consil.205.visis his.in fi.vol.2.ob id in praxi seruatur, vt in literis exprimi soleat ad supplicationem,&c. Periurium tribus modis incurritur.

24 Item saluus conductus concessus alicui, non extenditur ad debita iurata, prout fuit conclusum Neapol.vt patet in decis.5. dominus Rex.hodie in hoc Franciæ regno est solitum apponi in his rescriptis clausula,prouiso, quod à prælato suo, vel alio potestatem habente de huiusmodi fide & iuramento secum fuerit dispensatum, & sic comprehenduntur debita iurata,quia habita dispensatione nil est quod impediat.not.in c.debitores. de iureiurand.alioqui nil vel parum prodessent hæc rescripta annalia, vel alia, quia in quolibet debito iuramentum interponeretur,aliàs creditor non consentiret. Saluus conductus non extenditur ad debita iurata.

25 Septimò,quando essent creditores pauperes,non valẽtes expectare,tunc charitas bene ordinata à se ipso incipit.l.præses.C.de serui.& aqua. Item facit quod pater tenetur alere filiũ,nisi ipse sit pauper,& possit filius seipsum alere.l.si quis à liberis.§.1.& §.de alimentis.ff.de libe.agnosc.Item maritus condemnabitur in solidum ad dotem soluendam soluto matrimonio,quãdo mulier erat pauperrima.Bar.& alij in l.maritum.ff.solut. matri. Et in dubio literæ verificari debent,& valent, nisi iste,qui allegat se pauperiorem,hoc probet,vt fuit Neapoli iudicatum,teste Matthæ.de Afflictis in deci.377.princeps.& istud est valde æquum,& frequentiùs in literis solet dici,*à quelconques* An contra pauperes creditores impetrari possint hæ literæ.

personnes

Pauperes qui.

personnes ses creanciers puissans d'attendre. † Et qui dicantur pauperes relinquitur arbitrio iudicis, vt dicit glo. in auth. præterea. C. vnde vir & vxor. qui si videat creditorem egere cum sua familia, vel aliquem pauperem creditorem infirmum, cùm nulla sit maior paupertas, quàm aduersa valetudo, inclinabit ad valetudinarium, vt soluatur illi non obstantibus his literis impetratis, & sic dicitur non valens expectare, quando sine præiudicio personæ, vel bonorum hoc fieri non posset, vel si aliquod graue damnum passus est creditor sicut debitor.

Contra debitum ex labore vel operis non dantur hæ literæ.

26 Octauò, non potest se iuuare his literis quinquennalibus, qui debet alicui ex labore personæ, & Gallicè *pour labeur de bras*, tunc non debent comprobari, hoc enim debitum est priuilegiatum, quia maior est labor personæ, quàm rerum. l. iu seruorum. ff. de pœnis. & dicitur *de salaire de ceux qui ont besoigné & serui pour les debteurs*, alioqui materia delinquendi præberetur, vt dixi, locarem enim multos, & postea opere facto impetrarem has literas.

Renuncians impetrationi quinq. ennalis an postea illud impetret.

27 Nonò, quando debitor in instrumento debiti renunciasset impetrationi rescripti annalis, & quinquennalis. de quo statuit Philip. Rex Franciæ, vt patet in stilo Parlamenti rub. de foro compe. ord. 4. quia quilibet potest renunciare priuilegio in fauorem suum introducto. l. pen. C. de pac. c. si diligenti. de foro compet.

29 Posset tamen princeps non obstante sua ordinatione concedere, & non obstante renunciatione de gratia speciali, dummodo faceret mentionem expressam cum clausula non obstante renunciatione, &c. cùm magna sit eius potestas. c. proposuit. de conceß. præbend. eamque restringere instar sacrilegij sit. l. 2. C. de cri. sacri. Masue. in rub. de solu. in fi. latè Alber. Brunus, consil. 1. col. 5. cum seq. in mate. feudal. & eadem facilitate qua renunciat, ei literæ concedi solent in Francia, cùm sigillum Franciæ petentibus se offerat liberale instar sedis apostolicæ, cap. sedes. de rescript. oporteret tamen & renunciationis & ordinationis in literis annalibus expressam facere mentionem, alioqui non valerent. vt per docto. in cap. super literis. de rescript. l. fin. C. si contra ius. Imò si quis renunciasset impetrationi literarum, & dispensationi, si fecerit mentionem de renunciatione impetrationis, & non dispensationis, non poterit se iuuare his literis tanquam surreptitiis, vt aliàs vidi.

Secunda impetratio harum literarum nõ valet, nõ facta mẽtione primæ.

30 Decimò, si semel data fuerit eidem dilatio annalis, alia secunda impetrata non facta primæ mentione non valebit, quia subreptitia. c. super literis. de rescrip. Et ideo debet fieri mentio in literis secundis de primis. c. cæterum. de rescript.

Debita Regia nõ comprehẽduntur his literis.

31 Vndecimò, debita Regia sunt priuilegiata, hæc enim non comprehenduntur in literis annalibus, vel aliis, quia non est verisimile, quod voluerit Rex includere debitum suum, & personam suam in hac moratoria dilatione, & quia fisco damnosum. l. nec damnosa. C. de preci. Imper. offe. vbi Io. Faber. & text. in l. cum possessor. §. fi. ff. de censi. facit in argu. cap. petitio. de iureiurand. latè Domi. in cap. deinde. col. 2. dist. 26. not. in l. Paulus. §. fi. ff. de pign. Et sua debita solet princeps excipere, & ideo vidi in literis annalibus, & aliis moratoriis hanc clausulam apponi, nostris, & nundinarum Campaniæ, & Briæ debitis duntaxat exceptis. in fi. literarum. ibi, *nos debtes, & icelles des foires de Champagne, & Brie excepté tant seulement.* Quia exactio fiscalium debitorum militibus, & priuatis, ipsisque templis, & cunctæ reipublicæ vtilis, & necessaria est. §. publicorum. in authent. de manda. princ. colla. 3. Hoc expressè tenet Lucas de Parma in tract. de priuileg. fisci, in 32. casu. Et quamuis hæc tria debita solum excipi soleant in literis, tamen quia alia in corpore iuris excipiũtur. Ideo illa volui annectere, licet illorum non fiat in literis mentio, censentur tamen à iure excepta, & per clausulam non obstantibus, non tolluntur priuilegia in corpore iuris clausa. gloss. in l. 2. §. legatis. ff. de iudic. & in authent. qua in prouincia. C. vbi de crimin. agi opor. dixi in scholastico priuileg.

Debita ecclesiæ aut pia non continentur.

32 Duodecimò, idem in debitis ecclesiæ, aut in debitis piis, & pro anima, quia propter quod vnumquodque tale, & illud magis. auth. multo magis. C. de sacrosanct. eccl. iuncta l. sancimus. illo titul. facit quod consuluit Angel. consil. 24. ecclesia. vbi collecta imposita non includit ecclesiam, nec posset hoc princeps concedere. per not. in cap. ecclesia sanctæ Mariæ. de constit. etiam quando episcopus dispensat super iuramento, solet in dispensationis literis apponere, exceptis tamen debitis nostris, & curiæ nostræ, in quibus nolumus quod huiusmodi gratia aliquatenus se extendat, & debet episcopus exprimere de debitis piis locis, sic: exceptis debitis nostris, & aliis quibuscunque debitis piis locis, &c. vt facilius iudices seculares in comprobatione rescripti ita excipiant. [Etiam vidi recusari literas illi, qui volebat eas impetrare contra illum, qui precium redemptionis soluerat pro eo in bello, nam hoc pium erat, & æquum, & is iure pignoris tenetur donec soluerit. l. ab hostibus. 1. C. de captiuis. ideo liberatus non agnosceret bonam fidem qui istas literas impetraret, imò potius omnia bona vendere debet vt satisfaciat.]

Debita pupilli nõ comprehenduntur.

33 Decimotertiò, idem dicerem in debitis pupillorum, quia ecclesia, fiscus, & pupillus æquiparantur. capitulo primo, de in integrum restitutione. & in decretal. & in sexto. Et quod in vno ex parificatis statuitur, & in alio videtur statutum. capit. de mulcta. de præbend. & in l. prima. Cod. quando Impera. inter pupil. Imbert. in institut. forens. libro primo. §. sed vt expletam. Scripsi de his in tractat. de sentent. prouision. articulo vltimo in fine. sic habetur in consuetudinario magno rubr. *l'execution des lettres.* versicul. item nota *que les respits*, & Boër. in quæstio. 296. in decis. Burdeg.

In dote non habẽt locum literæ istæ.

34 Decimoquartò, in dote idem docet Masuer. in rubri. de solut. §. Item & similiter, siue agatur de dote,

de dote soluenda, siue repetenda, & hoc fauore mulieris, ne remaneat indotata. l. 1. ff. soluto matri. & in consuetu. Aruerniæ. rub. *des respits*. artic. 3. Et idem posset dici in debitis fauore studij. docto. in dicta l. 1.

35 Decimoquintò, idem dicũt in emptore mercium à mercatore extero, qui si, postquam merces receperit, velit impetrare istas literas, illis iuuari non poterit ratione fraudis vitandæ, tum ne detur materia delinquendi. l. conuenire. ff. de pact. dotal. Ad hæc cùm emptor recipit merces exteri, intelligitur eo animo recipere, vt statim eis mercibus receptis soluat pretium. l. in omnibus. ff. de iudic. Et quia exteri non sunt molestandi. authen. omnes peregrini. C. communia. de success. ideo merx vendicari poterit. per l. Aurelio. §. 1. ff. de liber. leg. si extat: si non extat, etiam hæ literæ non valebunt. artic. 5. eodem tit. in consuetud. Aruer.

Emptor mercium à mercatore extraneo non impetrat has literas.

36 Decimosextò, debita nundinarum Campaniæ & Briæ ex priuilegio semper reseruantur, si tamen princeps vellet, posset cum magna causa derogare, vt supra dixi. quia eius est tollere, cuius est concedere. l. si puellæ. ff. de sponsa. l. eius est velle. & ibi Dec. de reg. iur.

Debita nundinarum Campaniæ & Briæ non comprehenduntur.

37 Decimoseptimò, in locationibus domorum, & pẽsionibus hac ratione debitis, hoc enim est valde priuilegiatum: vt plenè scripsi in tract. de liter. obliga artic. 6. Ias. & alij in §. item Seruiana. de actio. in Instit. & in l. postquam. ff. de pact. scripsi in tract. de liter. obliga. artic. 6 [Vnde compensatio fuit facta non obstantibus his literis, & impetrans fuit ad expensas condemnata Philippa Damy, vidua Simonis Pelé, anno 1527. die 4. Iunij.]

Nec locationes & pensiones ædium.

38 Decimooctauò, dilationes istæ non extendentur ad depositum. per tex. in l. penul. iuncta authen. ibi posita. C. depositi. Et ita censuit Senatus Burdegalen. pro quodam Hispano contra depositarium. vt refert Boër. in decis. suis, q. 296. princeps, cùm sit valde priuilegiatum. l. si. ibidem. alibi dicam priuilegia depositi.

Nec depositum.
Arestum.

39 Decimonono, Latomi seu alij artifices, qui factum promiserunt, non iuuantur hac moratoria dilatione, si possint facere, sed compelli possunt, l. item si in precio. §. penul. ff. locat. vbi Bald. Et est consuetudo in Francia, vt hi soleant ad factum compelli, imò non liberarentur per cessionem bonorum. teste Guiliel. de Cuneo. in l. 1. C. de ces. bon. sed in carceres coniici po[...]nt, donec obligationi pareant, etiam si ad hoc obligati non sint, vt vidi seruari. [Vide quæ scripsi in artic. 4. glo. 2. titul. de magistr. artificio.]

Latomi & alij artifices factum promittentes non iuuantur his literis.

40 Vigesimò, etiam legi in quodam libro cameræ computorum, vbi prohibetur dari dilationem clericis & monasteriis, quominus habeant vendere intra annum feuda, census, redditus, & hæreditates, ac alia bona acquisita iuxta gloss. in verb. domum. in c. vno. de relig. domib. in 6. Illa tamen bona vendere non tenerentur si ea triginta possederint annis. vt aliàs censuit Senatus, vt patet in libro de Olim. fol. 64. [Tamen hæ literæ annales comprehendunt etiam clericos, & fuerunt comprobatæ contra abbatem & conuentum sancti Iohan. les Silis anno 1542. die 20. Maij.]

Ecclesiæ & monasteria non liberantur à necessitate vendẽdi bona acquisita.
Arestum.

41 Vigesimoprimò, non valent literæ nisi exprimantur debita speciatim, pro quibus vult dilationem obtinere, vt aliàs fuit conclusum in curia, & de hoc scripsi in tractat. de restitut. articulo primo inferiùs.

Debitum specialiter non expressum vitiat literas.
Arestum.

42 Vigesimosecundò, in fideiussoribus non procederet priuilegium, sed interim poterunt compelli. Cyn. Bal. & Sali. Cum distinctione tamen in d. l. quoties. quia priuilegium personale non egreditur personam. §. sed & quod. de iure natural. l. quia. ff. soluto matri. alioqui priuilegium traheretur in infinitum. teste Staphil. in tracta. de liter. gratiæ.

Fideiussores non obstantibus his literis possunt compelli.

Hæc tamen quæstio ex consuetudine, & stilo communi regni Franciæ est sopita, quia in literis solet apponi dictum supplicantem, & eius fideiussores, aut alios pro eo quoquomodo obligatos ad soluendum, aut aliud faciendum, quàm quod superiùs expressum est, creditoribus suis antedictis, in corpore siue bonis minime compellatis, aut compelli permittatis, &c. Et sic hodie non est opus disputare hanc quæstionem, & vulgò dici solet, *Sans luy faire, ou donner, ne souffrir estre fait à luy, ny à sesdits pleiges, aucun destourbier, ou empeschement au contraire, &c. Et si son corps, ou aucuns de ses biens, ou de sesdits pleiges sont, ou estoyent pource prins, saisis, arrestez, ou emprisonnez, ou autrement empeschez, mettez les luy, ou faites mettre tantost & sans delay à pleine deliurance non obstant, &c.* [Et an illud priuilegium datum, vt intra annum non teneatur, possit reuocari. Iacob. in l. 1. in fi. ff. de offi. procura. Cęsar. tenet non posse quando transiuerat in contractum: ego putarem ex causa reuocari posse, sine causa non: nam decet principis beneficium esse mansurum per reg. iur. in 6.]

43 Vigesimotertiò, fuit aresto decisum in emptore, qui emerat domum, & pro precio impetrauerat has literas, vt non gauderet fructu literarum, & idem in locatione domus anno 1533. die 21. Ianuarij.

Emptor domus propter precio non iuuatur his literis.

44 Eodem tamen anno 11. Decembris fuerunt literæ annales interinatæ contra pistorem, quia merces possunt in hoc consistere, & ipse mercator esse potest, & panis potest mutuò dari. l. 2. §. fin. ff. si certum petat.

Arestum
Arestum cõtra pistorem:

45 Tamen in precio debito ex venditione rerum comestibilium, vini, piscium, ac cæterorum animalium & similium in pleno foro, seu mercatu facta, non habent locum hæ dilationes, vt concludit Boër. in d. decis. Burdeg. q. 296. princeps. col. 2. quia statim solutio fieri debet, si data non est à parte dilatio. l. 2. ff. de nundinis. l. in omnibus obligationibus. de iudic. alioqui posset dolosus sic multa accipere & statim has literas impetrare, & sic daretur materia delinquendi, & homines perirent fame, quia nullus vellet sic vendere.

Debitor victualium nõ iuuatur moratoria.

46 Ideo

Priuilegium mercatorum Parisien.

46 Ideo ex priuilegio dato mercatoribus Parisi. vt patet in libro nigro Castelleti, non possunt hi cessionem facere, nec quidem has impetrare literas,nec illi qui à grossariis mercatoribus recipiunt pisces ad vendendum, vel carnes fortè,coria,vel alia. Alioqui daretur materia delinquendi,contra l.conuenire.ff.de pact.dotal. Ideo compelluntur soluere per prehensionem personæ, & detentionem. Necnon alij minutarij vendentes fructus, poma,aut alios fructus,& eos recipientes à grossariis sic cogi solent. vt in Tornella Paris. fuit dictum die vltima Aprilis anno 1541.& sæpius fuit sic in curia iudicatum.

Arestum cõtra reuẽditores & minutarios Paris.

Non obstãte errore hæ literæ interinantur.

47 Item non obstante errore fuerunt receptæ literæ, in quibus dicebatur ante obligationem debitorem damna passum fuisse, allegauit errorem,& probauit damna post debitum interuenisse,ob id fuerunt ei interinatæ literæ prima Decembris anno 1533. per l.si librarius.ff.de reg.iur.l. error.C.de iuris & facti igno.l.errore.de testamen.

Annus à quo tempore currat.

48 Et sic incipit annus currere à tempore datæ.l.sancimus. C. de diuers.rescrip.alioqui ipse debitor posset custodire longo tempore rescriptum, & quando videret creditores eum molestantes,illud ostenderet, alij autem dicunt à tempore verificationis:sed inspicienda sunt verba rescripti, & in rescriptis ad tollendum dubium solet dici, *iusques à vn an,à conter du iour de la datte de ces presentes.* Sed si debitores haberent dilationem quinque annorum ad soluendum ex conuentione,habebunt etiam hunc annum à Rege in literis concessum.Quia istud priuilegium non est datum ad reuocandum aliud tempus,ergo nec vnum tempus cum alio confundetur.vt docet Bald. in l.fi.C.de vsur.rei iudic.quem sequitur Iacob.in l.fi.in fin.C.de repudia.hæredi.

An cautio sit necessaria,vt possit gaudere his literis.

49 Vltimò hac annali, vel quinquennali dilatione non vtetur debitor, quando nollet cauere. per l.vniuersa.C.de precib.Impera.offeren.& scribitur in literis concedentibus dilationem annalem,recepta ab eodem supplicante cautione, quam super hoc præstare poterit, vbi sunt ablatiui absoluti importantes conditionem.iuxta l.à testatore.ff.de condi.& demon.

50 Idem tenetur cauere qui dilationem à testatore habet.l. 1. & per totum.ff.vt lega.vel fideicom.no.cauea.& C.illo tit.

Idem si à parte detur terminus ad soluendum.l.in omnibus bonæ fidei.ff.de iudi.l.2.§.pen.illo tit.vbi loquitur quando à iure habet dilationem, est tamen differentia,vt not.in dicta l.vniuersa. & dicta l. in omnibus.

Cautio à principe remitti potest ex causa.

Istam idoneam cautionem posset remittere princeps ex causa, cùm ipse hoc concesserit.in d.l. vniuersa.ita tenent Cyn.Alberic.Bald.Salic.& Ias.in d.l.vniuersa.sic consuluit Ioan.de Ana.cons. 82.viso statuto.vbi latè probat,vide.

Non præstatur hodie cautio nisi iuratoria.

Hodie de consuetudine non vidi in forensi iudicio cautionem præstari nisi iuratoriam, si petatur à parte, alioqui de nihilo seruiret debitoribus literarum impetratio, cum nullus vellet pro eis cauere.& hæc solet in literis exprimi,vt dixi.

Quando istę literę à principe concedi possint.

51 Sextò, quando concedi possint istæ dilationes à principe? respondeo,quando aliquis debitor est perpessus damnũ notabile,& ob id soluere non valet.Si ergo fuerit diues,non debet hoc cõcedi ei beneficium,sed debet soluere:& idem si nullum perpessus fuisset damnum.Nam tunc vel soluere,vel bonis,seu foro cedere debet.vt in rub.ff.& Cod.de cessio. bono.& superiùs alia docui in Praxi. nam princeps habet respectum & rationem ad ista, & interim respirandi tempus debitori conceditur.

Differentia inter annalẽ & quinquennalem dilationem.

52 Septimò, quæ sit differentia inter annalem, & quinquennalem dilationem? Resp. multæ sunt.Nam in literis annalibus sufficit præstare cautionem,quam potest impetrans, etiam iuratoriam. vt patet in literis, *receüe caution dudit suppliant telle qu'il pourra donner*; &c. Et illam debet dare quando vult vti dicto rescripto,non quando impetrat.Petrus de bella Pertica.& alij in d.l.vniuersa.in fi.in quinquennalibus verò literis requiritur fideiussio,nempe vt impetrans ante literarum comprobationem det fideiussores de soluendo in fine quinquennij,vel det pignora.l.vniuersa.C.de precib.Impera.offeren.c.vniuersa.25.q.2.Ratio est,quia princeps non vult ex suo priuilegio damnum alicui inferre.l.nec auus.C.de emancipa.liber.& hoc tenuit Ias.& alij in d.l.2.& d.l.vniuersa.& Iacob.in l.si debitori.de iud. ff.

Intellige si petatur debet præstari, alioqui non. gloss. in dicta l.vniuersa. quam ibi comprobat per quatuordecim similia Ias. si verò non possit dare fideiussores, exigentur debita deducta vtilitate medij temporis.l. si constante.§. quoties.ff.solut.matri.vel committetur iuratoriæ cautioni.l. generaliter.C.de episc.& cleri.ne rescriptum sit superfluum.secundùm Alber.in dicta l.vniuersa. si soluere nollet,exigetur debitum sine medij temporis vtilitate.Cyn.& Paul.ibi,tamen illa satisdatio, & cautio hodie ex consuetudine non solet exigi, nisi iuratoria, nec in annalibus, nec in quinquennalibus literis.Fortè tamen si Rex daret sine causa dilationem,posset exigi,si literæ verificarentur.

Consensus creditorum necessarius in quinquẽnali.

53 Secunda differentia est, quia in literis dilationem annalem continentibus non requiritur consensus creditorum,vel maioris partis. Masuer.in rub.de obliga.§.item debitor.& superiùs dictum fuit.Secus in rescripto concedente quinquennium.per l.fi.C.qui bonis cedere possunt.non tamen impediunt executionem Aresti.Guido Papę q.97.vt dictum fuit superiùs.

Conuocatio omnium creditorum necessaria.

54 Requiritur etiam conuocatio, & coadunatio omnium creditorum in vnum. Bald. in dicta l.fin.in prin.tex.ibi,vt omnibus coadunatis,& debitis eorum computatis.dicta l.fi.& c.quia quando aliqua sunt communia pluribus vt singulis, ad hoc vt maior pars possit obesse minori parti,

oportet

oportet vt omnes in vnum locum conueniant,& rem discutiant.l.& suum hæredem. §. fin. ff. de pactis.Bart.in l.omnes.in 3. quæstione secundæ quæst.princ. ff. de iustitia & iure.hoc tamen non seruatur in Francia.Sed si quis habeat creditores Lugduni, & alios Tholosæ, aliósque Parisij,post ihipetrationem literarum citabit creditores Lugdunen.coram iudice ordinario Lugdun. & coram illo interrogantur creditores,quid illis debetur, qui respondebunt, & ostendent suum obligatorium instrumentum,& postea interrogabuntur, an comprobationi literarum consentiant,& si consenserint,impetrans accipiet hæc acta, & postea probabit coram iudice, coram quo interinatur rescriptum, creditores Lugdu. consentire. idem faciet in creditoribus Tholosanis, & sic postea coram iudice Parisien.vbi comprobatur rescriptum, probabit creditores varios consensisse,vt superiùs in praxi literarum quinquennalium scripsi.

55 Oportet igitur omnes citare creditores in verificatione quinquennalis,ad consentiendum, vel dissentiendum, & comparentibus datur aliqua modica dilatio ad dissentiendum, si dissentire ex caussa velint, si verò contumaces fuerint, secundò citabuntur, qui si non compareant pro consentientibus habentur:vt scribitur in stylo Burdega.rubr.*interiné de respit*,artic.vlt.& alias prouidetur prout est consuetum in aliis curiis. Citare oportet creditores ad cõsentiendũ quinquennali.

56 Item de ista coadunatione de iure debet apparere,quia non præsumitur,nisi quatenus constat,cùm sit quædam solennitas extrinseca.l. quæcunque.§.fin.ff.de public.Alex.consil.205.visis. in secundo vol.Ideò in processu super harum literarum verificatione,de hoc mentio fieri debet. Elapso temporeanni vel quinquennij constituitur debitor in mora.

57 Præterea elapsa dilatione quinquennali, vel alia annali, constituitur debitor in móra, quia dies interpellat pro homine l.magnam.C. de contrahen.stipul.licèt Bal.dubitet in l.fi.§.præterea. C.de iure dotium.sed hoc firmat Purpur.in l.vinum.col.4.ff.si certum petat. ideo anno 1546. die 18.Ianuarij,in magna camera fuit dictum, quendam appellantem non recipiendum,eò quòd appellauerat à sententia,qua iudex interinauerat suum annale rescriptum, & condemnauerat cum finito tempore anni ad soluendum, quia sine grauamine appellauerat, licèt iudex non deberet hoc facere,tum quia non petebatur,& stultus est iudex,qui vltra petita condemnat. l. fi. C. de fideicom.libert.Sed quia in vim suæ primę obligationis exequi poterat instrumentum finito tempore,ob id expresè condemnauerat ad id, quod tacitè inerat.ideo illa expressio non vitiabit sententiam per l.3.ff.de leg.1.& c.2.vbi glo.de elect.in sexto. Arestum. Cõdemnari an debeat quis pédente dilatione ad soluendũ postea.

58 Tertiã differentia, quia præscriptio moratoria quinquennalis dirigitur tantum officialibus regis. ideo dicitur in literis vniuersis iustitiariis nostris, aut eorum locum tenentibus: aliæ verò dilationis literæ omnibus etiam dominorum magistratibus, siue Regiis,vt in stylo magno rubri. *des respits*. fol. 8.patet.Ideo in literis solet scribi, *A tous les iusticiers de nostre Royaume,ou à leurs lieutenans salut*, &c. Hodie per ordinationem nouissimam Regis Francis. rub. *des Seneschaux*. ordin.27. artic.12.tollitur ista differentia,vt supra dictum fuit in quarta quæstio. Quibus dirigãtur literæ annales, & quinquẽnales.

59 Quarta differentia est,quòd maior pars creditorum non potest concedere dilationem quinquennalem in præiudicium minoris partis: nisi debitor velit cedere bonis.tex.in dicta l.fi. C. qui bonis cedere possunt.vbi electio datur creditoribus, vel quinquennale spacium eis indulgere,vel bonorum accipere cessionem.Angel. & alij in l.alia. §. eleganter. ff. soluto matrimo. hoc firmant post Bart.in l.quod maior.ad municipal.Alex.expresè consil.205.visis.vol.2.col.1.Iacob. in dicta l.& suum hæredem.§.fi.ff.de pactis. Petr.Iacob.in sua practica.rubr.de cessio.bono.versic.octauo. Sed in annali dilatione non requiritur nisi solus principis consensus. Maior pars quando possit consentire in præiudicium minoris.

60 Quinta,quòd obtinens dilationem quinquennalem confiteatur, & agnoscat omnia debita,pro quibus vult hanc dilationem sibi concedi,& creditores recipient confessionem:posteà poterunt probare contrarium,si verè non confessus fuerit:nec proderunt ei literæ.Ias.& alij in §.fin. de actio.in Instit.hoc non fit in dilatione annali, in qua non tenetur debitor agnoscere debitum. Boër.in decisio.Burdeg.q.296. princeps.col. 1. quia iste annus est debitori breuissimus, sicut primus annus matrimonij,coniugatis. Obtinẽs dilationẽ quinquennalem oportet cognoscat omnia debita contra quem impetrat.

61 Sexta differentia est, quia post dilationem quinquennalem non potest cedere bonis is,qui eam obtinuit.dicta l.fin.secus in illo,qui dilationem annalem, cùm non prohibeatur iure. l. præcipimus.C.de tempo.appellatio.Guido Papæ consil.124. circa.in septima quæst. aliquando etiam vidi post dilationem quinquennalem admitti aliquem ad cessionem,vide pulchrè Bal.consi.301. ad euidentiam.in quinto volumi. Post dilationem quinquennalem potest quis cedere bonis.

62 Septima differentia, quòd in dilatione annali concedenda requiritur, quòd debitor igne, bello,vel alio casu amiserit maiorem partem suorum bonorum:ideo solet dici in literis, *Affermant luy auoir perdu la greigneur partie de ses biens & cheuance*. Diuersum est in dilatione quinquennali. vbi solet princeps mandare iudicibus, si vobis constiterit, quòd maior pars creditorum dilationem quinquennalem concesserit,cogatis minorem partem ad concedendum similem terminum. &c. iuxta l.fi.C.qui bon.cedere possunt. Amissio bonorum quãdo probari debeat.

63 Octaua,quia in annali dilatione sufficit debitorem iurare,se impetrasse pro vrgenti necessitate,& sine fraude,& non erit opus alia probatione:nec audiri debent creditores volentes contrarium probare.Secus est in quinquennali,quia lapsus erit annus, ante probationes factas. vt scribit Boër.in decis.Burdegal.q.296.princeps.col.1. Non fit probatio contra annalem dilationem,secus contra quinquẽnalem.

64 Nona,quòd per casum fortuitum & inopinatum amiserit, quia si per ludum,aut voluptatem consumendo,non succurretur.Regul.damnum quod quis sua culpa.de reg.iur.li.6.Ideo solet dici in literis Casus fortuitus in an-

in literis, *tant pour le fait & occasion des guerres, & gensd'armes, qui ont eu cours en nostre Royaume, comme autres fortunes à luy suruenuës en plusieurs manieres, &c.* In quinquennali secus, quia non allegatur casus in illis literis.

[...]nali est probandus, in quinquénali non.

Casus à decé annis euétus allegatur.

65 Decima differentia est, quia requiritur in literis concedentibus dilationem annalem, quòd illi casus fortuiti & amissio prouenerit à decem annis citra. Et ideo solet apponi in literis, *Et depuis dix ans en çà.* In quinquennalibus verò literis diuersum est, vt scribitur in stylo Cãcellariæ magnæ.

Literę impetrantur contra dilationé quinquénalem, secus contra annalem.

66 Vndecima, vidi impetrari literas, contra literas quinquennales, narrando quòd is, qui eas impetrauit, est diues, & quòd bene solueret, si vellet, se iactauerat. Item quod post impettationem dictæ quinquennalis promiserat soluere, rogitans creditores, ne aliquid executionis contra eum faciant, & quod quidam creditores astu, & dolo consenserunt: ideo mandabit Rex, vt executio perficiatur. Contra autem literas annales, non vidi literas impetrari: quia fortè expirabit terminus antequàm essent impetratæ, & verificatæ: licèt Masuer. dicat, posse etiam literas impetrari. in rub. de obligatio. §. item debitor.

Quæ possint opponi cõtra has literas.

67 Octauò, quæ contra ipsas opponi possint literas? respon. Primò, quòd sunt literæ subrepticiæ, & obrepticiæ, & sic nullæ. c. super literas. de rescrip. dixit enim se amisisse bona propter bellum, & tamen bellum non fuit ibi.

Secundò, quòd nullum passus est damnum, vel paruum admodum, & de modicis non est curandum. l. scio. ff. de restitu. in integr. quòd si perpessus sit, probare debet impetrans.

Tertiò, quòd dolo amisit bona sua, ea vendendo, & dissipando, & is qui dolum allegat, illum probare debet. l. quoties. §. qui dolo. ff. de probatio. Et is qui dicit illi vendidisse, debet probare post impetrationem, vel statim ante. per textum, & ibi glos. in §. tutor. de authorita. tuto. in Instit. Doct. in l. 1. C. de iure fisci. lib. 10.

Quartò, quòd creditores, vel maior pars creditorum non consentiunt, iuxta l. maiorem. C. de pact. vel etiam si consenserint, impetrans tamen hoc probare debet, quia id ponit in suis literis, prout etiam superiùs dixi in praxi.

Fingentes se creditores pœna falsi tenentur.

68 Quintò opponitur, quòd illi, qui consentiunt, sunt ficti creditores, & simulati, facti tantùm ad hoc, vt possint debitori in his succurrere literis. Et an puniri debeant? Respon. Isti, quibus est solutum, si fingant se debitores, vel alij etiam de cõsensu debitoris, pœna falsi puniri possunt: quia hoc tendit ad aliorum damnum creditorum. ita asserit Ange. in tracta. de malefic. in glo. falsario. versic. quæritur. Bart. per tex. in l. si creditor. vbi glos. & Salice. C. de fal. facit quod consuluit Bald. consil. 220. ad euidentiam. in tertio volumine. Et hic impetrans debet probare eos veros creditores, vt superiùs dictum fuit.

Sextò, quòd etsi debitores sint, non tamen faciunt maiorem partem debiti, vt debent, per dictam l. maiorem. C. de pact.

Septimò, obiici potest, quòd cessat causa literarum, quæ habet ad vitandum miserabile cessionis, vel distractionis remedium. sed ob hoc non vitiatur, quia etiam oportet, quòd hæc vel alterum istorum faciat, quia iam omnia bona deglutiuit.

Octauò, ex falsa causa literas esse concessas opponere, si ita sit, potest, quia literæ dicunt, destructa esse bona, quæ in Vasconia habebat per bellum, & tamen ibi non fuit bellum, si remoueas mulierum prælium, quod ibi frequens esse solet, & sic literæ non valebunt, vt in toto titu. si ex fal. instrumen. & l. penultima. C. de transactio.

Hæredibus impetrantis an literæ quinquénales prosint.

69 Nonò opponitur, quòd hæ literæ concessæ sunt Titio debitori tanquam viuenti, qui postea defunctus est. Et ideo hæredibus non proderunt. per l. Neratius consultus. ff. de regul. iur. nisi de mente principis appareat, vt ibi. vel literæ ante mortem fuerint approbatæ, & pendente dilatione mortuus sit impetrãs, tunc etiam proderint hæredibus. doct. in c. cùm venissent. de iudic. c. significauit. de rescript.

Decimò opponi potest, quòd non impetrauit dispensationem super iuramento, & sic est periurus, ideo non potest vti suis literis, sed oportet quòd postquàm aliquis impetrauerit literas, antequam eas præsentet, quòd obtineat dispensationem à suo episcopo, vel eius vicario. cap. 1. de iureiur. vbi Panor. Scripsi abundè in interpretatione l. si quis pro eo. circa fi. ff. de fideiuss.

Vndecimò opponitur, quòd literæ à Seneschallo sunt concessæ, vel ab illo qui potestatem concedendi non habet, vt superiùs scripsi in 2. quæst.

Vltimò, quòd aliàs similes obtinuit literas, ideo istæ non valent, vt suprà dictum fuit, alia multa solent à pragmaticis opponi. Sed ista præcipua sunt. Nam multa interdum opponuntur, quæ parum seruiunt, vnde ea missa facio.

Effectus harum literarum.

70 Vltimò, quis sit effectus harum literarum? Respond. vt dilatione anni pendente, & comprobatione facta, nihil innouari debeat, sicut appellatione pendente, vt patet in rubr. ff. nil nou. appella. penden. etiam dilatione pendente nil est innouandum. l. siue pars. C. de dila. vt etiam abundè scribit Vital. de Camba. in tract. clausu. in clausula, nil nouari.

Dilatione pẽdente non capiũtur bona.

71 Et sic dilatione annali, vel quinquennali pendente non capientur bona debitoris, nec persona, etiam si esset obligatus rigoribus parui sigilli, vel conuentionum Nemausi, vel castro de *Lumbrieres*, etiam pendente verificatione, quia idem dicendum est de hoc tempore, sicut de tempore post verificationem, quemadmodum dicimus de tempore post appellationem, & ante. per c. non solum. de appel. in sexto. licèt quidam obseruent contra.

Et si

Et si debitor post rescriptum concessum prehenderetur, illa prehensio tanquam attentata reuocanda esset, & hoc de stylo seruari dicit Boër. in decis. Burdeg. q. 296. princeps. col. 2. per text. in l. fi. C. qui bon. cedere pos. quia executio nimis properè facta est. l. 1. C. de execu. rei iudi.

71 Item hic captus non teneretur dare fideiussorem de se præsentando, quia postquàm est indebitè captus, debet à carceribus extrahi, & aduersarius ad expensas & interesse condemnari, vt scribit Bald. in l. per diuersas. q. 15. C. mandati. Captus non tenetur dare fideiussorem de repræsentando.

Præterea ista dilatione pendente non current vsuræ, nec interesse, alioqui parum prodesset principis beneficium. l. non solum. 2. §. illud. ff. de libera. leg. Alber. & docto. in l. quoties. C. de precib. Imper. offeren. distinguunt. col. sexta. ibidem vide. Interesse nō debetur dilatione pēdente.

Ad hæc ista dilatione pendente debitores congrua securitate lætentur. c. fi. de treuga & pace. & veteri prærogatiua. l. vna C. de priuil. vrbis Constant. lib. 11. vnde poterunt interim inquirere, vnde pecuniam habere possint ad soluendum creditoribus lapso tempore: ideo si in securitate non essent, non possent sibi emendicare argentum, quo possent finita dilatione satisfacere.

Et estats.

GLOSSA SECVNDA.

Certum est, quòd qui semel actionē proponit, necesse habet vsque ad finem litem persequi. tex. in authen. qui semel. C. quomodo & quando iud. & vocatus reus habet se defendere. l. properandum. §. sin autem reus. C. de iudi. quia iudicium redditur in inuitū, l. inter stipulantem. §. 1. ff. de verb. oblig. Si tamen quis sit absens reipublicæ causa, vt legati, vel milites, succurrendum esse ei, qui se, patriam, & parentes tuetur, censuerunt iura. l. aduocati. C. de aduoca. diuerso. iudic. & in rub. ex qui. cau. maio. in integ. resti. ff. Et illum restituendum esse, si id temporis læsus esse dicetur, concedit l. 1. & per totum dictum tit. ex quib. caus. maio. in integrum restituant. Verumenimuerò, quia melius est iura intacta seruare, quàm post causam finitam remedium quærere. l. 1. C. quando liceat sine iudice se vindic. † Ideo praxis inuenit, vt iustitium iure militari, vel legatorum impetrare sit liberum, vnde qui militiæ, vel legationis caussa abesse vult, literas à principe impetrabit, in quibus Rex iudicibus mandat, vt causam in eodem statu relinquant, quandiu impetrans pro causa ista erit absens, & eò vocatæ sunt literæ status, quia in eodem statu & conditione remanet causa illa, in qua erat tempore quo istę literæ præsentantur, non quòd agatur de hominis statu, vt quidam dicere volebant, & fundatur hęc praxis in l. interdum. ff. de iudic. vbi sic scribitur: Interdum ex iustis causis, & certis personis, sustinendæ sunt cognitiones: veluti si instrumenta litis apud eos esse dicantur, qui reipublicæ causa aberant. & §. seq. ecce quomodo Iurisconsultus statuit differendam cognitionem propter absentiam causa reipub. Etiam vacante sede causa differenda est. c. 1. ne sede vacan. [& tex. ad hoc accommodus & expressus iuncta glo. in l. vnic. §. fi. C. in quibus caussis militant. fori præscrip. vti non possunt. ibi, nisi fortè conuentum ad rem propriam componendam vnius inducias ostenderint se accepisse, vt ibi glo. dicit, id est, relaxationem, vt non conueniantur.]

An cœptam causam quis prosequi teneatur. Origo literarū status. Status literæ cur sic dicātur.

Ex tex. d. l. interdum. patet, quando concedendæ sint literæ status, & text. dicit ex iustis causis, vtpote si agatur de libertate, vel hæreditate. l. Diuus. in fi. & l. si quis libertatem. ff. de peti. hæred. Idem si quis emerit seruum, qui est in potestate hostium: tunc quia difficile est tradere seruum, officio iudicis sustinenda & differenda est præstatio. l. fi. ff. de actio. empt. Status literæ quando concedēdæ sint.

Item ex personis, vt militibus, vt in §. 1. infra eod. dicetur. Et sic per hoc cessant difficultates iuris. Prima, quòd si causa cœpta sit, tenetur quis dimittere procuratorem. l. eundem. ff. de legatio. gloss. & Bartol. in l. fin. de in integr. restitu. Tamen in hoc regno quis non tenetur, si has impetrauerit status literas, & hoc est introductum, ne fortè interim procurator cum parte aduersa colludat: & quia non ita potest defendere causam, sicut pars, quia non erit æquè instructus, & ista not. doct. in c. querelam. de procurato. siue ergo causa ardua sit, siue non, istæ literæ impetrari poterunt. Cessabit etiam alia difficultas doct. posita in l. 2. §. si quis in iudicio. ff. si quis cautio. & per Alex. in l. quęsitum. de re iudic. ff. vbi citatus tenetur mittere procuratorem, si causa non sit ardua, tamen post has literas non poterit citari, nec inchoari causa, nisi tempore peritura esset. l. sed & si §. sed & si. ff. de iud. nec incepta prosequi, sed erit differenda, quia in mora modici temporis non erit magnum præiudicium. l. si debitori. ff. de iudi. Si tamen interim dubitaretur de testibus senibus, & valetudinariis, ad futuram memoriam examinari poterunt. per cap. fin. vt lite non contesta. sic concludit Anto. Capit. in decis. Neapolit. q. 127. Procuratorē an quis constituere teneatur.

Que nous donnons, & de plusieurs autres au nom de nous.

GLOSSA TERTIA.

Ecce igitur à quo concedantur literæ status, hic text. dicit, *que nous*, id est à Rege. Idem habetur inferiùs vt statim sequitur. A quibus literę hæ concedantur.

Mesmement en faueur de ceux, qui dient qu'ils vont, ou veulent aller à nos guerres.

GLOSSA QVARTA.

Hic patet quibus concedantur hæ literæ. Primò his, qui ad bellum proficisci volunt, & sic sola voluntas sufficit ab obtinendum has literas, quia sola destinatio sufficit quoad hoc, vt plenè scribit Felinus in cap. cùm adeò. de rescriptis. & scripsi in l. locus. ff. de verborum significatione. tamen voluntas debet ad actum venire, alioqui non proderunt literæ, vt inferiùs dicetur. Etiam hoc priuilegio gaudet is, qui vult ire, licet non sit miles, vel nobilis, sed sufficit Quibus literæ status cōcedantur.

Etiam non militi tribuuntur literæ status.

ficit quod Regi seruire possit, vt tubicen fortè, aut alij in aliis belli munitionibus: quia scholasticis non solùm priuilegia dantur, sed famulis, & aliis necessariis personis. auth. habita. vbi scripsi C.ne filius pro patre. facit l.inter. ff. ex quibus causis maio. intelligo si bellum à Rege indictum sit, secus si ab alio, cùm in regno nullus possit mouere bellum quàm Rex. vt alibi dixi.& Doct.no. in l.vna.C.vt armo.vsus inscio principe sit interd.lib.11.

Secundò conceduntur istæ literæ his, qui vadunt de præsenti.ibi, *qu'ils vont*. quia rebus suis superesse non possunt.l.1.ff.de procurat.

Residétibus in expeditione dantur literæ status etiã mulieribus.

Tertiò, etiam his, qui iuerunt, & ibi resident adhuc, vidi literas concedi. Et vxor, quæ sequitur virum, gaudet priuilegio istarum literarum, etiam in suis bonis propriis.per l.1.& 2.C.de vxori. mili. Secus si domi degant, quia cessat causa, vt decidit Anto.Capit.in decis.Neapolit.quæstione septuagesimasexta. quam exceptionem vocat hosticam, quia ratione hostium datur.vt in decis. 172.& idem de famulis necessariis militi.dicta l.inter.ex quibus causis maior.

Obsidibus dantur hę literæ status.

Arestum.

Quartò, etiam hæ literæ non denegantur obsidibus, quia impediti sunt, l.obsides.ff.de testam. & comprobatæ fuerunt hæ literæ ab vno obside impetratæ anno 1520. die penul.Februa.in hoc Senatu Paris.

Legatis literæ status cõceduntur.

Item his qui legatione reipublicæ funguntur. l. item.& l.hi qui. ff.ex quibus causis maior.& quandiu absunt ex illa causa.l.si cui.ff.eod. Si tamen fuerint concessæ alicui, & ipse non iuerit, nõ proderunt ei literæ, quia cessante causa, cessat effectus.l.vna.in princ.C.de caduc.tollen.& scribitur inferiùs in glo.octaua.& Rex debet attestari in suis literis ipsum eius gratia profectum miliiam. vt scribit Ioan.Gallus in quæstio.per aresta.quæst.119.incipien.vidi dici.

Plusieurs grands pertes & dommages viennent de iour en iour aux bons marchands de nostre Royaume, dont il nous desplait.

GLOSSA QVINTA.

Multa mala ex litis prorogatione veniunt.

ET sic per has literas, quia causæ differuntur & prolongantur, processus nutriuntur, multa accidere solent incommoda, quia instrumenta, & acta causæ amittuntur, & processus, partes moriuntur, & ignoratur vbi processus sit. Nam hæredes iustam ignorantiæ causam habent.l.qui in alterius. ff.de regulis iuris. Et sic regulariter ista impetratio est prohibita, ne causæ differantur, & ob dilationem posteà amittantur, & maximè dicit damna imminere mercatoribus: quia mercatores vendunt istis nobilibus (vt vulgò loquimur) ad creditum, & posteà dum soluere nolunt, conueniuntur à creditoribus, & pendente processu has impetrant literas, & mercatores perdunt sæpius principale, & accessorium, ideo Rex statuit vt sequitur.

Nous voulons & ordonnons que doresenauant nul ne donne telles lettres d'estat, si ce n'est par nous ou nos lieutenans.

GLOSSA SEXTA.

Nullus quã Rex cõcedit literas status.

REgula ergo hîc ponitur, vt nullus literas status concedat, quàm Rex. Et Rex concedere videtur, quando eius cancellarius concedit. nam qui per alium facit, per seipsum facere videtur. per regulam iuris. idem si Cancellariæ Franciæ concederent, quia per hoc etiam ipse concedere censetur, quibus authoritatem impartitur.l.1.§.omnia.C.de veter.iure enuclean. & habetur inferiùs artic.2.

Idem si locumtenens Regis eas concedere velit, hoc autem ei permittitur per istum text. & in rub.*du droit Royal*, in his ordi.

Locumtenẽs generalis in bello literas status cõcedit.

Et si sint plures, generalis locumtenens has concedet, non alij. §. sed ius quidem ciuile. de iure natu.& raro conceduntur nisi in magna Cancellaria.

Et intelligimus hîc locumtenentem generalem exercitus, non verò in iudicio, vel in aliis locis, sicut dicebatur de dictatore, cui summa belli tẽpore potestas commissa erat. l.2. ff. de origi.iur. Cuiusmodi frequenter etiam reperimus apud Liuium. Ideo annullatæ fuerunt per Senatum literæ concessæ à Mareschallo Franciæ *Bonecaut*, & eidem inhibitum, ne amplius concederet. Anno

Arestum.

1393. vt habetur in stylo parlamen.in aresto 146.item nota quòd in Parlamento.

Et si par aduenture aucuns autres de nos gens, & officiers les donnent, nous voulons, & ordonnons que nul ne soit tenu d'y obeyr.

GLOSSA VII.

Literæ nullę nullum præstãt effectũ.

STatuitur hîc, quòd si literæ concedantur ab illis, à quibus concedi non possunt, vt illis nullus teneatur obedire. Et sic istæ literæ reiicientur, nec comprobabuntur, nec causæ illorum differentur per istas literas, & in primis quæritur, an is dederit, qui dare potuerit, & an is acceperit, cui fuerant dandæ.l.naturali.§.1.ff.de confirma.tuto.

Et auec ce voulons que ceux à qui nous, où nos Lieutenans auront donné lesdites lettres d'estat, que d'icelles, ne se puissent ayder, ne portent aucun proffit, s'ils n'estoyent en leurs personnes en nosdites guerres.

GLOSSA OCTAVA.

In bello pręsentes gaudent his literis solùm.

ADdit ad prædicta, quòd licèt Rex, & eius locumtenens possint has status literas concedere, tamen non vult prodesse illis, quibus concedentur, si non fuerint in bello præsentes, & personaliter, & sic non prodessent, quando per alium, per hoc verbum, *en leurs personnes*, quod limitatur vt sequitur.

Ou par maladie où impotence de leurs corps ils estoyent excusez, & qu'ils eussent enuoyez suffisamment selon leur estat.

GLOSSA VLTIMA.

Hic limitat, quòd si aliquis prætextu valetudinis aduersæ fuerit absens à bello, poterit vti his status literis, sequen. concurrentibus, Primò, quòd fuerit æger. Secundò, quòd per illam ægritudinem non possit illuc accedere. Tertiò, quòd sit excusatus: ibi, *excusé*, à duce belli vel à Rege. Quartò, quòd miserit alios suo nomine, & suis impensis ad bellum, & sufficienter. Sed quando dicitur sufficienter misisse? Respon. quando illi, quos misit, fuerunt recepti & approbati à duce belli, & sic fuit excusatus secundùm ordinationes infra positas in rub. *des gens de guerre*, alia in sequen. dicentur. Miles antequam excusetur requisita.

Charles VII. Articl. 55. des premieres.

Item & pource que souuentesfois plusieurs matieres priuilegiées, comme de fournissement de complaintes d'appleigemens, & où il chet prouision: comme de doüaires, d'alimens, & production de tesmoins sont retardées, & differées, par le moyen de lettres d'estat impetrées de nostre Chancellerie, pour empescher lesdites prouisions, nous voulons & ordonnons que d'oresnauant és matieres dessusdites, que lettres d'estat n'ayent point de lieu. Et que nostredite Cour, ny autres Iuges n'y obtemperent aucunement. Mais se facent lesdites prouisions non obstant lesdites lettres d'estat, ainsi que faire se deuront, sans preiudice desdites lettres d'estat en autres choses. Articulus secundus.

GLOSSA VNICA.

Quæro in quibus casibus istæ literæ concedi non possint, & concessæ non prosint? Respon. iste text. in causis priuilegiatis, & quæ dicantur, declarat text. possessoriam materiam, vt *fournissement de complaintes, d'appleigemens*, ista declaraui artic. primo, tracta. de senten. executor. in primo Tomo & in stylo parlament. rubric. de rescript. ordinar. 14. sic habetur. Et quia sæpenumero, & infr. in materia furnimenti, querimoniæ applagiamentorum, & aliis in quibus cadit prouisio, sicut dotis, alimentorum, & productionis testium, literas status locum habere nolumus. [Vnde do. de Toute ville fuit reiectus à literis status, eo quòd promiserat dotem sorori suæ, & pendente processu has impetrauerat literas in Senatu anno 1524. die vigesima prima Februarij.] Literæ status in quibus casibus nō concedantur.

Secundò, *où il chet prouision*, & quando hoc fit, quando agitur de dote repetenda à milite, si impetret literas status non differetur repetitio, vt hic docet text.

Tertiò, in causis alimentorum non dantur hæ literę, ne interim fame pereat alimenta repetens. l. si longius. §. fin. ff. de iudic.

Quartò, in productione testium, quia interim testes mori possunt, & probationes perirent; vt lite non contesta. cap. fi. §. 1 & in stylo parlamenti rub. de rescrip. ordina. decimatertia. vbi sic scribitur, Si commissarius ad inquirendum veritatem, datis in alteram partium literis status vti contigerit, alteri parti tempus currit producendi, sed eis non obstantibus per commissarios in casu prædicto testes recipi, & examinari ad partis instantiam, contra quam literæ status producentur, ipsius producentis absentia non obstante volumus. Saluis tamen eidem nominibus, & testium reprobationibus, vtentibus autem literis status in aliqua causarum suarum interdicimus in aliis causis inuitis suis aduersariis placitare, de cæteroque in literis status illam clausulam adimi volumus, quæ solita erat concedi: quòd si impetrans in aliqua causarum suarum placitare vellet, ad id etiam absque gratia admittetur. Testes producuntur & audiūtur nō obstant. literis status.

Et sic hæ literæ non impediunt testes audiri, quando iam commissarius datus est ad audiendum testes, sed audiuntur reseruatis tamen reprobationibus testium. vide Panot. in cap. vltra tertiam. col. 2. post Innoc. & Ioan. Andre. de testibus dicentem, quòd tempora pro testibus producendis sunt limitata, quæ licet possint abbreuiari, non tamen prolongari. cap. spatium. 3. quæst. 3. Quid si pars petat suspendi & à receptione testium, vel causæ definitione, donec possit testes habere vltramontanos, captos, vel infirmos. Innoc. Hostien. & alij dicunt non debere audiri vltra statuta tempora, iudex tamen ex bono & æquo poterit vnam dilationem, si expedire visum fuerit, concedere. doct. in c. vltra tertiam. de testib.

Item si pars altera mortua est, dum vna testes producere volebat, tunc hæredes mortuæ citabuntur ad reassumendum processum, & arrementa causæ, & audientur testes non obstantibus literis status.

Ita censuit Senatus pro domino *Damboyse*, contra Comitem *Deu*, & multa alia scribit aresta Ioan. Gallus in quæst. 117. incipien. partibus. poterit etiam ei post aperturam attestationum, vel post sententiam, præmissa summaria cognitione, subueniri per in integrum restitutionis beneficium. c. 2. & c. ex literis. de in integrum restitutio. Arestum.

Et si diceres, nonne melius est differre, quàm post publicationem, & sententiæ probationem subuenire? Respon. Ioan. Andr. quòd non, ne materia delinquendi præbeatur. Si enim hoc differretur, quilibet tot diffugij vias inuenire posset, quòd lites eo prætextu fierent immortales. Et si procedatur ad vlteriora, nullum, vel modicum est præiudicium, ex quo per restitutionem subuenitur. Fatentur tamen prædicti doct. quòd iudex ex magna causa posset vltra tempora statuta aliquam dilationem dare, vel prorogare. argu. l. 2. ff. de re iudi. & l. nonnunquam. de iudi. Sed non immoderatam dilationem. argumen. l. si longius. ff. de iudic. c. consuluit. de offic. deleg. Sed pra- Restitutio quandoque militi cōceditur.

xis Franciæ hanc literarum impetrationem inuenit. Quod est notandum, & ita fuit iudicatum in hoc Senatu anno 1543. die 4. Decembris, pro eo qui appellauerat à iudice, qui repulerat impetrātem ab his literis, allegans se habere testes in exercitu, & fuit ei data dilatio ad conficiendum suas attestationes seu inquisitiones, & quando is non est bello detentus, aliæ solent ex causa concedi literæ, quibus conceditur noua dilatio producendi testes.

Arestum.

Quintò, quando bona proclamantur, non dantur istæ literæ, & is qui eas impetrauerat, fuit reiectus *en matiere de criées*, anno 1518. die vigesima tertia Februarij à Senatu.

Arestum. Arestum.

Sextò, sententia parata non debet differri, quominus proferatur, & quando processus est ad dicendum ius. articul. 1. de senten. in ordina. Regiis. Et sic fuit decisum in Senatu anno 1456. die 16. Martij.

Septimò, non dantur post recognitionem cedulæ, & condemnationem ad garniendum, quominus condemnatus garniat, vt censuit Senatus contra Domi. *de Macet.* generalem Franciæ pro domi. *Saint Blancé.* vt habetur in stylo Parlamen. aresto. 416.

Arestum. Contra Regem literæ status non dantur, nisi hoc exprimatur. Arestum.

Octauò, literæ status concessæ alicui non comprehendunt causas, quas impetrans habet contra Regem, nisi de illis fiat expressa mentio, quia non comprehenditur persona loquentis. l. inquisitio. C. de solutio. Nec est verisimile, quòd Rex suis causis voluerit derogare, nisi de illis fuerit dictum in literis, & ita censuit Senatus, vt scribit Ioan. Gallus in quæstio. per aresta. quæstio. 81. vidi in eodem parlamento. tamen Rex hoc solet concedere & exprimere. Aufre. aresto. 48. idem vidi.

Item in omnibus casibus prouisionalibus denegantur hæ literæ per istum text. quia non patiuntur dilationem, cùm mora in illis sit periculum allatura. l. de pupillo. §. si quis riuos. ff. de noui ope. nuncia. hos casus prouisionales abundè scripsi in tract. de senten. prouis. in primo Tomo constit. istarum. [Præterea literæ status non impediunt quominus in causa appellationis concludatur, vt censuit Senatus die 9. Maij, anno 1509. inter magistros Ioānem Baillonē & Guillelmum Poisset: nec etiam his literis iuuatur, si emat arma, & nolit soluere, donec è bello reuertatur, vel vestimenta, quia fortè non reuertetur, vt Traiano dixit quædam vidua. Alioqui isti armigeri reciperent quæ vellent, & nihil soluerent. Ob id fraudibus illorum est obuiandum. l. in fundo. ff. de rei vendic. quia hi solent habere vulpinam simplicitatem. Et pro hoc est tex. in l. vna. in fin. C. negotiatores ne milit. lib. 12. & ibi docet patruus meus Iacob. Rebuff.]

Arestum.

Postremò à literis status depulsus fuit bailliuus Altissiodoren. licet absens diceretur pro inquisitionibus faciendis & audiendis testibus ad vtilitatem regiam, tamen quia stipendia expectabat, & non erat nisi causa voluntaria, etiam agebatur de causa attentatorum: vt refert Aufrer. in stylo Parla. aresto 136. item per arestum.

Articulus tertius.

Idem Artic. 56. ibidem.

Item & pource aussi que souuentesfois pour empescher les defaux, qui se donnent en nostredite Cour contre ceux qui sont adiournez à comparoir en personne, les congez qui se donnent contre les appellans, ou autres semblables appointemens, és Procureurs de nostredite Cour se vantent d'auoir lettres d'Estat, ou de grace, ou d'estre receus par Procureur: ou autres semblables, combien qu'ils ne facent prompte foy desdites lettres, mais souuentesfois aduient que lesdites lettres, qu'ils allegent auoir, sont encores à seeller, & expedier en nostre chancellerie. Et les font seeller le iour ou le lendemain: voulons & ordonnōs que nostredite Cour ne reçoiue lesdits Procureurs à proposer auoir aucunes telles lettres de nous sinon qu'ils les ayent en la main, & en facent prompte foy en iugement. Et defendons ausdits Procureurs, que doresnauant ils n'allegent, ne facent alleguer auoir lesdites lettres, sinon qu'ils les ayent & facent prompte foy. Et sur peine d'amende arbitraire, laquelle voulons sur eux estre leuée, sans aucune grace.

GLOSSA VNICA.

In causis criminalibus literæ status non conceduntur. Rescriptum allegans debet illud probare.

1 ET sic hæ literæ status in causis criminalibus denegari solent. vt hîc, & arti. sequen. & ita pronunciauit Senatus anno 1512. die 6. Iulij.

Item notandus est hîc casus, in quo qui rescriptum allegat, illud probare tenetur. ca. cùm personæ. de priuil. in 6. Bald. in cap. cùm contingat. col. 2. de rescript. & promptam fidem facere, ac statim ostendere, alioqui excluditur, videlicet quando literas allegat
2 status, vt hîc. † Sed cui? Respon. iudici, coram quo allegatur. l. 50. ff. de probat. Decius in rubr. de probatio. col. 5. Iacob. in l. non potest. col. 2. de iudic.

Iudici probatio fieri debet. Non tenetur quis comparere si in citatione non sit inserta commissio.

4 Secundò debet incontinenti fieri probatio, & ostensio potestatis, & delegationis iudicis, alioqui non tenetur quis credere ei, nisi suas ostendat literas. cap. cùm in iure. de offic. delega.
5 Imò citatus non tenetur comparere, nisi in citatione inserta sit commissio. cap. præterea. de dilatio. ideo debet iudex mittere exemplum suæ potestatis, non verò originale, quia pars posset retinere. Bald. in marga. in verb. delegatio. quæstio. 8. Et iudex debet in actis scribere diem præsentationis rescripti. vt docet Specu. in titu. de rescript. præsenta. refert Guido Papæ in decis. Delphi. quæstio. 286. quia ante præsentationem nullam habet iurisdictionem. Innocen. & alij in cap. ex conquæstione. de restitutio. spolia. Specul. in titul. de competen. iudic. aditio. §. viso. versicul. nam eo ipso. Imò si vellet ante præsentationem iurisdictionem exercere, posset sibi resisti. argument. l. prohibitum. C. de iure fisci. libro decimo, docet Iacob. in l. cùm furiosus. no. primo. ff. de iudic.

6 Tertiò,

6 Tertio, idem in literis executionis, non enim debet quis exequi, nisi statim ostendat literas executionis.l.prohibitum.C.de iure fisci.libro decimo.facit cap.veniens.secundo.de testib.

7 Quartò, procurator fidem promptam facere debet literarum sui mandati, alioqui non recipitur agere volens.cap.1.de procurat.sed dominus tanquam contumax condemnatur. teste Bart.in l.1.in fin.ff.quod cuiusque vniuersi.no.Panorm. in c.constitutis.not.4.de procura.Guido Papæ in decis.Delphi.q.322.non creditur.vnde si quis tanquam procurator vult protestari, vel aliũ actum facere, debet instrumentum procuratorij prius ostendere. Bartol.in l.si quis inficiatus. ff.deposit. Idem si velit nominationes insinuare, vt scripsi in tracta.nomi.quæstio.14. Procurator non faciens promptã fidem mãdati sui nõ auditur.

8 Potest etiam mandatum procuratoris probari per testes. docto. in l.1.C.de procurato.& dict. c.1.illo titu.& in cap.cùm in iure. de officio deleg.Hippoly.in rubri. de probatio.fol.6.versic.quid autem in mandato procuratoris. Imò si non fuerit oppositum, valebunt gesta per procuratorem, antequam receperit mandatum.Barto.consi.73.quæritur vtrum procurator. Bald. in l. falsus.col. 7.de fur.C.Iacob.in dicta l.cum furioso. Mandatum procuratoris per testes probari potest.

9 Nisi fuerit procurator ad exigendum, & recipiendum pecuniã:quia istud debet probari per instrumentum, & non per testes, quia ipse debet acceptilationem soluenti scriptam dare, & sic suum mandatum per scripturam probare. vt dicit Bal. in l. falsus. col.penul.versic.scias tamen.C. de furt.quem refert Francisc.Cremen.singu.138.si procurator.& Ias.in l.1.col.3.C.de procurat. Exigere non potest procurator sine scriptura potestatis.

10 Item si opposuerim contra procuratoris personam, quòd non intendebam eum approbare per aliquem actum. Si tamen posteà sponte cum eo litigem, videor personam suam approbare. Bart.in l.licet.num.3.& sequen. C. de procura.nisi in quolibet actu protester, quòd non approbo. Bart.in l.inter quos.§.alieno.ff.de dam.infec.facit l.si proponas.§. si hæreditatem. ff. de inoffic.testa.Bal.consi.498.circa primum. col.2.in secundo volu. Protestatio contra procuratorem quid operetur.

11 Quintò, qui ex sententia agit, promptam sententiæ fidem facere debet.ca. veniens. secundo.de testib.

12 Sextò, qui per literas rescissionis agit, debet eas incontinenti ostendere, & omnia per quæ aliquis vult fundare iudicium, alioqui non recipitur.l.licet.C.de procurato. Priuilegiatus vel exemptus debet statim illam probare.

13 Septimò actor, qui dicit se priuilegiatum, vel exemptum, tenetur hoc incontinenti ostendere.c.cùm personæ.de priuileg.in sexto.Felin.in ca.contingit.colu. 1.de fide instru.Et qui conuenit coram conciliariis supplicationum aliquem, si opponatur quòd causa non est eis commissa, oportet quòd actor ex tempore ostendat, alioqui relaxabitur reus cum expensis: & vbi dicit quis se possessorem & saisitum alicuius rei, quæ tamen de iure communi in personam suam cadere non potest.Et allegat super hoc priuilegium, incontinenti docere debet de priuilegio, antequam pars respondeat, vt censuit Senatus anno 1520. contra procuratorẽ villæ de Tornaco, pro procuratore do. Decani Tornacen. vt in stylo Parlamenti habetur, rubric. an pars agens. in prima parte.§. item vbi.& quando in clericum fit executio in bonis mobilibus, si eam euitare velit, statim debet tonsuram ostendere.vt scripsi in tract.de liter.obligat.artic.2.num.112. Arestum.

14 Octauò, cessionarius tenetur in ipso litis auspicio fidem cessionis facere, quando nomine cedentis agit.Secus si suo & vtili actione, quia tunc sufficiet post litem contestatam. vt dicit Specul.in tit.de cessio.§.1.& in tit.de instrum. editio.§.nunc dicamus.versic.sed quid ecce.& in tit.de actore. §. 1.versic.sed pone quidam Archidiaco.in cap.1.de procura.in sexto:Bart.& Bald.in l. qui stipendia.C.de procura.& in l.1.in fi.de actio.& obliga.Panorm.& alij in cap.1.de probat.Aufrer. in decis.Tholos.quæstione 294.& ista est communis teste Alexand.in l.Aristo.ff.de acquir.hæredit.& Deci.consi.302.& pro tenuit Ioan.de Crassis in tracta.suo,de cessio. Cessionarius debet de cessione initio fidẽ facere.

15 Nonò, in casibus, in quibus quis facit mentionem relatiuè de instrumento, vel de actis, tenetur ante litem contestatam fidem illorum facere, secus si in modum probationis l. postquàm.§.si dies.ff.vt legat.no.caueat.domi.de Rota decis.34.si in libello.in nouis. & plenè Bart. & alij in authen.si quis in aliquo.C.de edendo. Dec. dicto consil. 302. col. 1. & 2. regulam alibi conscribam cum ampliatio.& limitat. Instrumentum relatum ostendi debet.

16 Decimò, in tutoribus, curatoribus, & aliis agẽtibus nomine alieno, & alia qualitate, vt illius qualitatis fidem promptã facere teneantur, aliàs repelluntur. l.non solum.§. qui alieno.vbi Paul. ff.de procurat.Specul.in titul.de actore. versic. sed pone, dicens idem in tutore, curatore, syndico, & œconomo atque aliis. Tutores, & alio agentes nomine prõptam fidem potestatis facere debent.

17 Sufficit tamen semel ostẽdisse. arg.l. boues.§.hoc sermone.ff.de verborum significatio.non tamen inuentarium ostendere tenetur tutor, cùm de eo non agatur.vt alibi dicam.

18 Vndecimò, pater vel alius consanguineus tenetur ostendere procuratorium. quia l.exigendi.C.de procura.non seruatur in hac patria, vt est in stylo Bituricen.art. 5. rubr. *desquelles choses les parties, &c.* licet in patria quæ iure scripto regitur, diuersum sit. L. exigendi. non seruatur in Francia.

19 Duodecimò, in beneficialibus non recipitur quis, impedire satagens executionem sententiæ, nisi sua intersit, & hoc debet incontinenti probare. teste Panorm.in cap. veniens.secundo. de testib.alij casus conscribuntur in stylo Bituricen. [Et qui attentata allegat, promptam illorum fidem facere debet, infra de appella.artic. 16.] In beneficialibus prompta fit fides.

20 Item si iudex procederet, postquam exhibitio instrumenti petita est, processus esset nullus. vt probat Dec.consi.302.& pro tenui.col.1.& seq.& Albert.Brunus in tract.statu.in verbo procurator.quæstio.5. Processus post petitionem exhibitionis est nullus.

Idem Artic.67. ibidem.

Articulus quartus.

Item que nous auons entendu que souuentesfois quand aucun delinquant, ou criminel est detenu prisonnier en aucunes de nos prisons, ou d'autres iusticiers de nostre Royaume: & que lon ne peut obtenir la remission des crimes cõmis par iceluy criminel, ou delinquant, lon impetre lettres d'estat & surceance d'aucunes de nos Chancelleries: & pour faire defence au Iuge qu'il ne procede au procez, ny à l'execution du delinquant iusques à deux ou trois mois, ou autres temps: pendant lequel lon fait poursuyure par deuers nous d'auoir & obtenir la grace, remission, ou pardon du delinquant, qu'aucunesfois par importunité lon obtient. Parquoy les delits & crimes demeurent impunis. Nous voulans obuier à telles fraudes & malices, auons ordonné & ordonnons que doresnauãt telles lettres ne soyent passées en nos Chãcelleries. Et en outre que si par importunité, telles lettres d'Estat estoyent données, & passées, nous ordonnons & commandons à tous nos Baillifs, & Seneschaux, & à tous les iusticiers de nostre Royaume, que à icelles lettres ils n'obeïssent, n'obtemperent en aucune maniere. Et leur enioignons que non obstant icelles lettres ils facent iustice, raison, punition, & correction des crimes, ainsi que au cas appartiendra, & sur peine d'en estre corrigez & punis.

Causæ criminales non sunt differẽdæ.

1 ISte articulus probatur in l.2.& 3.C.vt intra certum tẽpus criminalis quæstio terminetur. vbi in causis criminalibus dilationes rantũ necessariæ concedendæ sunt, non aliæ: imò si iudices examinationẽ distulerint, pœna vicenarum librarum auri ferientur. l. fi. ibidem. Ideo intra annum quæstio criminalis decidi debet. Sed non seruatur hoc in regno quoad hoc. Sed si aliquis captus, cui fit extra ordinẽ processus, petat, vt causa differatur, illud rescriptum non valebit concessum à cancellariis regni, si tamen ab ipso Rege ex causa concederetur, obtemperandum esset. [Sed si quispiam fuerit per contumaciam condemnatus falsi, vel alterius criminis, si postea compareat, condemnatur ad expensas ratione contumaciæ, pro quibus expensis receptus fuit quondam ad cessionem, & postea auditus super crimine, anno 1537. die 26. Ianuarij.]

Requisita in literis status.

2 Notanda sunt requisita in hoc titulo. Primò quod hæ literæ à Rege, vel ab eius cancellaria, seu locumtenente concedantur, in casibus tamen per has ordinationes non prohibitis, quia inferior non potest iuri derogare, nec tollere legem superioris. clem. ne Romani. de elect. per quam dixi superiùs, & actorem & reum teneri causam prosequi in glo.2.

3 Secundò, istæ literæ dirigi debent non solum parlamentis, sed etiam omnibus magistratibus, coram quibus causæ istius impediti pro republica exercentur, etiam magistratibus non Regiis. de hoc plenè scripsi in tracta. de rescript. in quæst.8. vt superiùs.

Secundæ literæ status de primis facere mẽtionem debent.

4 Tertio Rex mandat in his status literis istis magistratibus, vt causam non tractent intra tale tempus, & aliquando certum tempus præscribitur. vide per Panor. in c. vltra tertiam. col.2. de testib. Et si post hoc tempus elapsum miles alias impetret status literas, debet de primis facere mẽ-
5 tionem: aliàs non proderunt ei. c. cæterum. de rescrip. † Imò pars contra quam fuerunt impetratæ, impetrabit alias literas *contre estat* vocatas. In quibus ad verbum illas status literas describet, & posteà dicet illum, dilationis & subterfugij causa has obtinuisse secundas literas. Et quia sunt subrepticiæ, cùm dictus impetrans non sit circa bellum impeditus, nec de primis facta sit mentio, quas si expressisset, has secundas non obtinuisset. Ideo mandat Rex, vt pars admittatur ad impugnandum illas status secundas literas, & iudici vt ius super his reddat. & quando primæ sunt in magna Cancellaria concessæ, secundæ non derogabunt illis, nisi in eadem Cancellaria impetratæ fuerint, vel poterit pars opponere coram illo iudice, quibus literæ status fuerant directæ sine aliis literis. Vnde dom. de Tornon fuit reiectus à literis status, quia in eis Rex nõ afferebat eum esse in bello, cuius causa habuerat status literas, nec aliquis belli Dux, sub quo iuisset hoc testificatur. docet Aufrer. in stylo Parlamen. in aresto 99. Item vidi pronunciari.

6 Quando Rex proficiscitur ad bellum cum suis, tunc hæ literæ cõceduntur facilè impeditis vsque ad vnum mensem reditus Regis, & hæc est iusta causa, quia quilibet vassallus Regis sequi debet suum dominum euntem ad prælium, & eum non dimittere, alioqui feudum perdit. ca. vno. quibus modis feud. amittatur.

Arestum. Incertũ tempus interdũ ponitur in literis status.

7 Interdum incertum tempus adiicitur, sic, vsque ad quindecim dies post suum regressum, per hæc verba, *Nous vous mandons & commandons par ces presentes, à chacun de vous comme à luy appartiendra, que toutes causes, & querelles, debtes, & negoces, meües, & à mouuoir, tant en demandant, qu'en defendant, de nostre bien aymé le Comte de Sanserre, lequel, &c. vous tenez, ou faites tenir en estat, & surceance du iour de la datte de ces presentes, iusques à demy mois, ou iusques a quinze iours apres son retour, si plustost est retourné,* quod probatur in l. ab hostibus. in fi. & l. abesse. ff. ex quib. cau. maio. Et priuilegium quod datur in eundo, datur & ad reuertendum. c. quia diuersitatem. in fin. de concess. præbend. scripsi in scholastic. priuileg. 151.

Pendente tẽpore status nihil innouandum.

8 Quartò prohibet Rex, ne interim magistratus aliquid attentent, & innouent pendente hoc tempore, sic dicens, *Et cependant n'attentez, ou innouez, ne faites, ou souffrez aucune chose estre faite, attentée, ou innouée en cesdites causes, & querelles.* per rubri. nil nouari. &c. quæ etiam ad hunc casum extenditur.

Venta non debet fieri pendente tẽpore status. Arestum.

9 Imò nec ostensio quam ventam nostri pragmatici vocant, fieri potest post literas status iudici intimatas, vt censuit Senatus pro domi. Desgreuille, contra Senonen. archiepiscopum, vt patet in stylo Parlamen. aresto 379.

10 Imò omnia sunt nulla quæ fiunt post literas status præsentatas & cõprobatas, sicut id quod fit post appellationem. Et ideo omnia facta in contrarium reuocantur. c. non solũ. de appellatio. in 6.

11 Quintò,

10 Quintò, vult Rex, quòd si aliquid innouetur, reponatur in statu pristino, per hæc verba, *mais ce qui seroit fait, attenté, ou innoué au contraire reparez, ou faites reparer, & mettre tantost & sans delay au premier estat & deu, &c.* vt probatur in rub. ff. nil nou. appel. penden.

11 Sextò, patet has literas concedi à Rege, vel alio principe non recognoscente aliquem in superiorem, & sic gubernator Delphinalis, vel alius in regno concedere hodie istas literas non potest, excepto Regis locumtenente in bello, vt patet in stilo parlamen. rub. de rescrip. ordin. 13. vbi sic dicitur, Per literas status, & infra volumus & ordinamus, vt literæ status non nisi per nos, aut per locumtenentes nostros aliquibus de cætero concedanrur: quas nihilominus eo casu cuiquam suffragari nolumus, nisi in guerris nostris personaliter intersit, aut infirmitate, aut impotentia corporali præpeditus pro statu suo ad guerras nostras sufficienter transmiserit: alioqui talibus literis nullus obedire teneatur. Est ordinatio Philippi Pulchri prima in secundis, quam Aufrer. transferre in latinum voluit. Attētata post literas status reuocanda.

12 Septimò vidi dubitari, an hæ literæ concedi debeant ei, qui principi supplicauit, pro Aresti rescissione, & erroris propositione pendente. Censuit Senatus has literas impetrari posse, & prodesse cuidam impetranti anno 1537. die 16. Iulij in magna camera. Literæ status impetrari possunt etiā pendēte causa propositionis erroris aresti. Arestum.

Alia multa pragmatici de his tractant literis, sed quia facilia sunt, & omnibus obuia, ideo ea omissa nunc facio: de præmissis Deo gratias agens immensas. Amen.

TRACTATVS

DE LITERIS NATVRALITATIS, IN FORENSI IVDICIO VSV VENIENS.

Loys XII. és modifications. Article 33.

Item & pource qu'auons esté aduertis, que du viuant de nostredit feu Seigneur, & cousin le Roy Charles huitiesme, & dernier, a esté par luy donné, baillé, & octroyé par importunité, ou autrement, à plusieurs, & diuerses personnes, estrangers, & non natif de nostredit Royaume.

GLOSSA PRIMA.

Notandum est, quòd exteri, id est, extra regnum Franciæ nati, ex priuilegio, & consuetudine prohibentur bona in regno acquirere. Quod probatur in rub. C. non licere habitat. metropo. lib. 10. Et si acquisierint, cum ex rebus acquisierint regni, id fisco applicatur. Sunt etiam tanquā serui vsufructuarii, quicquid quærunt ex re & opera eorum, vsufructuario Regi acquirunt. §. item cū seq. Insti. per quas personas nob. acquir. vel sunt vt latini liberti, de quo in l. vna. C de lati. liberta. tollen. & in §. libertinorum. de libert. in Insti. Exteri in regno bona acquirere prohibentur.

2 Ideo bona acquisita in regno, (quæ præsumuntur ibi acquisita, si beneficia, vel officia exteri in regno habeant, sicut vxor præsumitur de bonis mariti acquisiuisse per l. quintus. ff. de dona. inter virum & vxor.) fiscus post mortem illorum capit, etiam si liberos naturales, & legitimos habeant: quia ex bonis regni ea acquisiuerunt. teste Bened. in c. Raynutius. in verbo & vxorem. no. 1042. de testamen. sequitur Chassa. in consuet. Burgund. in rub. *des confisca.* §. 1. nu. 37. Bona exteri an in regno præsumātur acquisita.

3 Hoc tamen non est verum, quando illi exteri in regno haberent vxorem, & liberos legitimos & naturales, qui ibidē nati essent: tunc illi etiam sine literis naturalitatis filij patri succedent. Nam licet pater sit exterus, tamen filij sunt regnicolæ, & priuilegio matris filij succedent patribus, & matribus sicut Illiensibus olim erat concessum. vt in l. 1. ff. ad munici. Nam partus sequitur (quoad hoc) ventrem. l. partum. C. de rei vend. §. 1. de ingenui. in Instit. Sicut bona fides, & ignorantia vnius coniugum reddit legitimam prolem. c. cum inhibitio. §. 1. de clandesti. desponsa. c. 2. qui filij sint legitimi. multò fortius in hoc casu natus in regno erit naturalis. Nam cessare debet fictio, vbi est veritas: & plus valet quod in veritate est, quàm quod in opinione. §. si quis rem suam. de lega. in Instit. Sed in veritate filius natus est in regno, ergo vere est filius regni. Igitur & hæres per Deum, vt diuus Paul. ait. Et concesso antecedente, vt in regno nubere possit exterus, & consequens concessum censetur: videlicet vt illi filiis bona acquirere etiam in regno possint. l. ad rem. ff. de proba. Filij naturales, & legitimi exteris succedunt nō autem fiscus.

4 Et sic exteri habentes vxorem, & filios in regno natos acquirentes bona in eodē regno possunt de eis siue inter viuos, siue in testamento, in fauorem tamen filiorum disponere. Imò etiam potest consequenter sicut natus in regno in fauorem vxoris disponere: quatenus ius & consuetudines patriæ patiuntur. vt not. videtur Chassa. in consuetud. Burgund. in tit. *Des droits des gens mariez.* Quòd est verum si filij in regno nati sint: secus si extra regnum, & sic potest intelligi opinio Bened. & aliorum. Et ita vidi extractum ex registris cameræ computorum Paris. Et sic etiam cen- Disponere potest extraneus de bonis suis.

Arestum. fuit Senatus Paris. anno [1519. die 13. Augusti pro Andrea de Coignam, appellante à Seneschallo Pictauie. contra procuratorem regium, & idem anno] 1548. in camera Domainij, pro Roberto de la *Riuiere*, filio Francisci de la *Riuiere*, in Portugalia nati, contra procuratorem regium, qui bona illius Francisci capi, & saisiri fecerat: cui se opposuerat filius dom. Roberti, in regno natus: & obtinuit: & bona fuere eidem Roberto adiudicata per Senatum. videatur aliud arestum latum anno 1520. die 27. Augusti contra procuratorem regium, pro Francisco de Poure & Arthus de Villiquier. aliud simile anno 1519. pro Cringant, appellante à Seneschallo Pictauien. contra procuratorem regium.

Filij extraneorũ vt succedant paretibus tria requiruntur. 5 Et sic tria sunt requisita, primum, quòd exterus vxorem in regno accipiat. Secundum, quòd filij sint in regno nati. Tertium, quòd sint nati ex illa vxore regni, non ex alia extranea. Et tunc sine literis naturalitatis, filij succedunt patribus exteris. Et istud est æquum & iustum: quicquid dicant Bened. Chassa. & alij consuetu. imò etiam hi extranei sic coniugati gaudent priuilegiis ciuium. vt fuit dictum referente Aufrer. in stilo parlamen. aresto 327. cùm mercatores.

Arestum. Bastardi non succedũt patribus. Consuetudo vt spurius succedat, an valeat. 6 Naturales verò filij non succedunt partibus suis, nec aliis consanguineis, siue exteris, siue aliis, nisi sint legitimati, quamuis in regno nati sint, & indigent literis naturalitatis vel legitimationis, sicut extra regnum nati: quia censentur extranei, cum extra matrimonium nati sint. Et ideo consuetudo, ne approbet istos coitus prohibitos, adhuc retinetur, vt non succedant: quia fictione iuris extra regnum nati cẽsentur: nec regnum eos cognoscit: cùm sint illegitimè nati, & cui est pater populus, pater est sibi nullus. gloss. in §. si aduersus. de nupt. in Institu. Imò non valeret statutum, vel consuetudo, vt spurius succederet: quia materiam delinquendi præberet, teste Hostien. in summa titul. qui filij sint legi. §. qualiter. versicul. quid si Imperator. & Bartol. in l. testamenti. colum. 2 ff. de testamen. Dec. consil. 271. & Roch. Curt. in tract. de consuetu. c. fin. tertio notab. versi. tertiò amplia.

Bastardi an disponant de suis bonis. Arestum. 7 Fuit tamen, vt quidam dicunt in hoc Parisien. Senatu pronunciatum, bona Bastardi capta & saisita à procuratore Regis esse executoribus tradenda. anno 1527. die decimasexta Aprilis. quia in regno natus erat, & ab homine regni. Si tamen hîc naturalis ducat vxorem in regno filij ei succedent, sicut exteris, de quibus supra. Et idem si de suis bonis disponat: vt iudicauit Senatus, prout refert Aufret. in stilo parlament. aresto 336. cum executores. [Et inter istos est differentia, quia si natus sit, ab extero bastardus, non succedit, nec de bonis acquisitis aliunde disponere potest, sed fiscus ei succedit.

Si verò natus sit in regno, & ab homine regni, tunc ne quidem succedit patri, nec consanguineis, sed si ex industria sua acquisierit aliqua bona, in illis bonis succedit filius, & consanguinei, & vxor excluso fisco, per titulum vnde vir & vxor: & arresto permissum fuit bastardis testari de bonis per eos acquisitis, & pronunciatum pro Thomæ Bure executoribus, contra procuratorem regium, anno 1527. die 16. Aprilis. & anno 1515. die 23. Iunij pro executoribus ducis Alexandri contra eundem procuratorem regium.]

Peregrinis non succedit rex, nec scholasticis extraneis. 8 Item quamuis Chassa. in consuetud. Burgun. in rub. *des confiscations*. §. 1. num. 37. dicat Regem succedere peregrinis transeũtibus per regnum causa visitãdi limina apostolorum, vel alterius deuotionis gratia, tamen hoc non est verum: quia cum isti bona illa non acquisierint in regno, illa reseruantur consanguineis, vel pauperibus dantur. Et in hoc seruatur authen. omnes peregrini. C. communia de success. licet non quoad omnia. vt scripsi in procem. ordina. nec etiam succedit fiscus scholasticis exteris decedentibus in regno, quia hi bona non acquisiuerunt ibidem.

Scholastici solent bona sua prodigere. 9 Nam regulariter scholastici in studiis bona solent prodigere, potius quam acquirere: vt etiam scripsi, in scholastici priuileg. 39. de quo verbo loquitur l. plebiscito. ff. de offic. præsid. ibi, quod intra dies proximos prodigatur.

Arestum. Naturales succedunt etiã in feudis. Arestum. 10 Item anno 1456. die 14. Augusti, fuit latum arestum contra comitem Vallismontinum dominum de Ionuilla, recusantem recipere in fidem & homagium quendam Ioannem de Vergeio bastardum pro terra de Sabliaco, quæ ei donata fuerat à patre suo naturali: & fuit dictum, quod reciperetur: contra §. naturales. Si de feudo defuncti conten. sit, inter do. & agnat. vasal. Nam postquam legitimati sunt, pro legitimis habentur: & feuda sunt instar patrimonialium in hoc regno: ideo legitimati in illis succedunt sicut legitimi. Et isti legitimati à Papa, & à Rege excludunt omnes alios consanguineos à successione: vt aresto cautum fuit, pro quodam Carolo de Hispania bastardo, prout refert Aufrer. in stilo parlamen. aresto 144. Item nota quòd filius.

Plusieurs lettres de naturalité pour tenir benefices, & offices en nostredit Royaume, pays & seigneuries, qui n'ont esté employez, & dont les parties se voudroyent par aduenture efforcer d'eux en ayder cy apres, Nous voulans à ce donner prouision, attendu que telles lettres, & octroys sont grandement preiudiciables à nos ordonnances sur ce faites, toutes lesdites lettres, de naturalité pour tenir benefices en nostre Royaume ainsi baillées & octroyées par nostredit feu Seigneur ausdits estrangers quels qu'ils soyent non residés en nostredit Royaume, qui n'auront sorty en effect. Auons reuocquées, cassées, & annullées, reuocquons, cassons, & annullons, & ne s'en pourront ayder les parties, qui les ont impetrées pour l'aduenir en aucune maniere: les ordonnances de nos predecesseurs Rois, faites en ceste matiere, touchant les estrangers, demeurant en leur force & vertu.

GLOSSA SECVNDA.

Naturalitatis literæ reuocatæ. 1 REuocat omnes literas naturalitatis, ad obtinendum beneficia, vel officia in regno, quæ non fuerunt sortitæ effectum. vt in simili Papa in cap. fin. de concess. præbend. in 6. reuocat

cat omnes gratias à suis prędecessoribus concessas, quæ effectum sortitę non fuerint:& ius in re quæsitum non fuerit. Et idem scribit in regul. Cancel.

2 Ex hoc textu patet, literas naturalitatis concedi extero, vt beneficium acquirere possit in regno quia hoc est prohibitum per Carolum septimum, vt refert Benedi. in repetitio. ca Raynutius. in ver.& vxorem. nu. 1044. de testamen. Et postea beneficium in regno obtinere poterit, vt abundè scripsi in tract. de pacific. possess. in quarta limita. nu. 117. Et sic ista prohibitio acquirendi exteris comprehendit etiam clericos extraneos. vt Bald. docet, consil. 174. præsupponendum. col. 2. in 5. vol. quem sequitur Soc. consi. 45. supponitur. in. 3. vol. per l. placet. & l. iubemus nullam. C. de sacrosanct. eccle. scripsi in proœm. constitutio. Regiar. in primo Tomo. glo. 1.

Beneficia in regno acquirere non possunt extranei etiam clerici.

3 Intellige si iure ei conferatur,& canonicè ea obtinere in regno post has literas poterit. non aliàs per c. quamuis. de rescrip. in 6. Et in literis dicitur, *Dont il pourra estre cy apres iustement & Canoniquement pourueu.* Quia beneficium ecclesiasticum sine canonica institutione obtineri non potest. c. 1. de reg. iur. in sexto.

4 Ideo per literas naturalitatis nullus poterit cogi ad conferendum extero, nec ipse per pecuniam, aut aliàs iniustè acquirere poterit, & si ita acquisierit, regnicola illud beneficium impetrare poterit ratione Simoniæ, vel alterius criminis per extraneum commissi, nō autem ob incapacitatem illius, quòd sit exterus, cùm sit per literas Regis naturalis regni factus:& sic illa incapacitas purgata per literas naturalitatis à Rege concessas.

Beneficia quę extranei in regno obtinent quando à regnicolis impetrari possint.

5 Item requiritur, quòd si duo beneficia, incompatibilia habere velit, quòd sit à Papa dispensatus. per c. dudum. secundo. de ele. quia licet Rex scribat vt beneficia vsque ad quingentos aureos, vel mille habere possit, tamen intelligitur, si iustè hoc fiat,& cum qualitatibus requisitis: vt habetur in §. volumus. de colla. in concorda.

Dispensatus extraneus esse debet.

6 Idem si sit secularis,& velit obtinere regulare beneficium, non poterit sine Papæ dispensatione: licet à Rege permittatur, vt secularia & regularia habere possit: quia inhabilitas iuris canonici per has literas non tollitur. c. cùm de beneficio. de præb. in 6. c. inter. de statu monach. §. volumus. de colla. in concor. imò si Rex permitteret vt secularia haberet beneficia, non posset obtinere regularia, etiam cum Papæ dispensatione. Nam Papa non tollit regni inhabilitatem,& non est habilis nisi ad secularia. ergo ad regularia est inhabilis.

Exterus secularis regularia beneficia habere non potest.

7 Item si non loquatur idiomate patriæ, opus est etiam dispensatione Papæ, qui regul. 19. Cancellarię derogabit. Alias ex collatione ordinarij curatum non posset obtinere beneficium. Alia vide quę scripsi in praxi beneficiali, in rescriptis mixtis, vbi plenè docui de his exteris, saltem in materia beneficiali.

Idiomate patrio non loquens, eget dispēsatione.

8 Item concedi solent istæ literę ad officia regni, vt exterus ea consequi possit: videlicet vt consiliarius, vel iudex esse possit, vel vt consulis, seu scabini, vel alio fungatur officio. Probat iste text. ibi, *lettres de naturalité pour tenir benefices,& offices en nostredit Royaume.*

Officia in regno exterus non habet.

9 Et quamuis quis non possit esse Seneschallus, Bailliuus, vel præpositus in loco suæ natiuitatis l. fi. C. de cri. sacril.& est statutum in ordina. Reg. rub. *des Seneschaux.* art. 7. Tamen exterus non debebit esse de illo officio prouisus, sed natus in regno, non tamen in illo loco vbi præfici vult. d. l. fi. ibi, ciuis. nec poterit cogi in sua patria ad officia illius loci exercenda. vt consuluit Bertran. consil. 50. recordor. in 1. vol. ex secunda editione. Tamen illa iura non seruantur de consuetudine regni. vt scripsi in primo Tomo constit. Regiar. in proœm. [Si tamen isti rex concederet officium senatoris, illum videtur habilem facere, ob id sine aliis naturalitatis literis retinere illud officium potest, per l. Barbarius. ff. de offic. prætor. l. quidam. de re iudic. Imò si rex donet extero castrum, vel alia bona in regno, tunc consanguinei succedent isti extero, vel ab intestato, vel ex testamento,& ipse de illis bonis disponere poterit, quia rex ei donando videtur naturalem regni facere quoad hoc,& habilem, vt iudicauit Senatus pro comite de Bernembourg, cui rex dederat quingentas libras in redditibus super comitatu de Guines.]

Ciuis in sua ciuitate an officia illius ciuitatis possit exercere.

10 Ratio solet inscribi in literis naturalitatis, cur concedantur ipsis exteris: videlicet propter virtutes & merita sua. Quæ tamen tenetur ipse probare. quia est fundamentum intentionis, ideo probandum. l. actor. C. de probat. Et bonum esset quòd obseruaretur. Nam hodie canes rabidi panes filiorum deuorant,& tollunt. Verum cum exteri sunt bonis moribus, scientia,& disciplina imbuti: bonum & æquum est, vt his literis donentur. arg. cap. cùm decorem. de insti. Sed alij blasphemiis,& vitiis irretiti: in patibulis locari potius, quàm his literis donari deberēt. Nam sunt quidam, qui dictum illud obseruant, sicut Iudæi, non fœneraberis fratri tuo, ergo alieno,& sic per fas & nefas ditantur.

Ratio cur literæ naturalitatis dētur, debet in eisdem literis exprimi.

11 Præterea concedi etiam solent istæ literæ laicis: vt bona acquirere possint in regno Franciæ, licitè tamen:& de acquisitis & acquirendis in regno testari,& liberè disponere possint:& quibuscunque personis illa relinquere. Nam postquam naturalis regni effectus est, tanquam naturalis poterit disponere de suis bonis. per text. in l. prima. Cod. de sacrosanct. eccles.& in l. in re mandata. C. manda.

Disponere possunt exteri de acquisitis post literas naturalitatis.

12 Non poterit tamen personis prohibitis relinquere. Nam illa verba, *& donner à telles gens, qu'il luy plaira, & bon luy semblera*, non includunt odiosos. Nam postea Rex se restringit, dicens, *Tout ainsi & par la forme & maniere, comme s'il estoit natif de nostredit Royaume, & comme sont les autres, qui sont nez, & natifs en iceluy.* Ex quo patet quòd inimicis regni, bannitis,& aliis prohibitis

Bannitis & aliis prohibitis, exteri bona sua non dent.

sua

ſua bona donare non poſſet, nec per teſtamentum relinquere.l.1.C.de hæredib.inſtit.l.1.vbi Lucas de Penna,de delaro.lib.10.

Romani de rebus ſuis in regno diſponunt. Areſtum.

13 Nec inter viuos donare. Audiui librum eſſe ſignatum d.l.4.20.15.456.in theſauro chartarum Parif in quo reperitur charta,per quam anno 1364.menſe Octobris,Rex concedit omnibus & ſingulis eccleſiæ Romanæ oriundis,vt poſſint de bonis ſuis in regno exiſtentibus teſtari,& hæredes habere,& quod hæredes illa gratia vtantur.Etiam anno 406.in menſe Iulio fuit ordinatum quòd Cameracen. ſuccederent ſuis parentibus in regno degentibus: prouiſo quod Galli etiam Cameracen.ſuccedant.[& hoc ſine literis naturalitatis vi huius conſtitutionis.]

Diſponere poſsũt extranei de bonis, etiamſi in literis naturalitatis nõ fuerit expreſſum.

14 Etiam infertur quòd extraneus habilis factus ad habendum beneficia, vel officia in regno videtur in conſequens, vt de bonis ibi acquiſitis teſtari poſſit,& de illis diſponere,quamuis in literis naturalitatis non ſit expreſſum,vt poſſit diſponere,poſtquam in literis Rex vult,vt officia vel beneficia iuſtè acquirere poſſit:& fructus illorum recipere, emolumentaq; ac ſi natus,& originarius regni eſſet.vnde ſi originarius regni eſſet,poſſet de illis diſponere:ergo & nunc,vt tantum in caſu ficto proſit fictio:quantum veritas in caſu vero,l.filio pater.ff.de liberis & poſth.Alioqui partim eſſet originarius, & partim non,quod non eſt dicendum:quia non poteſt quis eſſe in vno liber,& in alio non,vt dicunt doct.in l.1.§.hoc autem.ff.ad Trebel.nec moribus noſtris conuenit,filium temporalem,vel in parte habere.l.ſi tibi.ff. de adop.facit text.in l.ſi pariter.in fi.& l.duobus. de libe.cau.alioqui de quo prodeſſent ei literæ naturalitatis?licet quidam dicant,quòd ſi Rex extraneo concedat officium vel beneficium, videatur diſpenſare quoad illa vt ea obtineat.l.Barbarius.ff.de offic.prætor. l. quidam. de re iudic. Tamen poſt mortem bona illius fiſcus accipit. quia ille erat vt latinus libertus.

Clauſula in literis naturalitatis ponenda.

15 Et ita vidi ſeruari. Ideo tutius eſt in literis exprimere, quòd obtinere poſſit officium,vel beneficium,& fructus illorum recipere,& acquirere:ac etiam alia quæcunque bona,& de illis teſtari,& alias diſponere:ſiue inter viues,vel in vltima voluntate,prout ſibi placuerit.& ita ſoleo conſulere ad vitandas opiniones.

Officium habẽs in regno ibidem degere debet.

16 Item ſolet apponi, prouiſo quòd in regno degat. Nam Rex non intendit,vt pecuniæ ex regno extrahantur,vt patet in proœ.concord.Ideo ſi ipſe habeat officium,vel beneficium in regno, ibi degere debet,& pecunias extra regnum mittere non debet.vt plenè ſcripſi,in praxi beneficiali,in hoc reſcripto.

Financiam exterus dare tenetur.

17 Adhæc ſi non exprimatur in literis,ſolet exterus finãciam dare cameræ computorum,quam aliquando Rex donat, & hoc exprimitur in literis : alioqui taxari ſolet per magiſtros computorum,vt inferiùs patet.

Exprimenda in literis naturalitatis.

18 Item ſolent hæ literæ concedi, vt non ſolùm exteri acquirere poſſint in regno:ſed etiam in locis in quibus Rex dominium habet. Nam multæ ſunt prouinciæ additæ huic regno, quæ iuribus regni reguntur.l.ſi conuenerit.§. ſi nuda.ff.de pign.actio. Ideo exprimitur,vt ſi illic bona exterus acquirat,etiam ibi diſponere poſſit,alioqui dubium eſſet.

19 Item ſi extraneus titulo oneroſo,videlicet emptionis acquiſierit hæreditatem in regno, degens tamen extra regnum:ſi ibidem moriatur,poterunt ei ſuccedere conſanguinei.Secus,ſi in regno decederet:quia extrà non eſt inhabilis,nec ei poterit Rex ſuccedere,vt cenſuit Senatus,anno 1518.die vigeſimatertia Februa. Quia ea non acquiſiuit ex bonis regni : ideo commercium non cenſetur remotum exteris, vt patet per totum tit.C.quæ res vẽdi non poſſunt,niſi in certis rebus.

Areſtum.

Exteri qui ſint. Literis naturalitatis qui indigeant, & qui non.

20 Qui ſint exteri, hoc videtur notorium:videlicet qui in regno nati non ſunt, vel in prouinciis additis regno. Ob id,ſi quis natus eſt in Britannia, non indiget literis naturalitatis:idem ſi in Burgundia, ſiue in ducatu, vel comitatu. Quia vtriuſque prouinciæ Rex eſt dominus, licet de facto ab Imperatore comitatus detineatur. Sed iure poſtliminij nati ibi cenſentur eſſe regnicolæ: & non indigent nunc literis naturalitatis, licet olim conceſſæ fuerint,antequam eſſent regno acquiſiti:vt inferiùs ſcribetur.

Idem dicimus in natis in Sabaudia,cùm ſint in prouincia addita regno,& idem in natis in comitatu Perpinhani,vt etiam ſuccedant conſanguineis regni,quia de regno cenſentur.

21 Sed Auenionenſes impetrare has literas ſolent,& Itali,ac Lotharingi,Flandri,Germani,Angli,Scoti,& alij exteri.De quibus hîc plura alia dicerẽ,niſi de his multa ſcripſiſſem in tract.de pacifi.poſ.ex quarta limitat.& in praxi beneficial.in hoc reſc.[Notandum eſt tamẽ quod ius albinagij non habet locum Tholoſæ,nec in tota patria linguæ Occitanę,& hoc ex conceſſione Ludo.11. conceſſum eſt,& illud priuilegium vidiſſe Bened.aſſerit,& eſſe in archiuis domus communis ciuitatis Tholoſæ.in repe.c.Raynutius.in verbo,& vxorem.nu.1059.de teſta. Et ſic non valeret donatio facta per regem bonorum exteri decedentis in reſſortu Tholoſano,quia conſanguinei ſuccedere debent.]de his tamen gratias Deo opt. maximo ago.

Amen.

Spes mea Chriſtus.

TRACT

TRACTATVS

DE LITERIS REQVISITORIIS, SEV ROGATORIIS, ET AN, ET QVANDO MAGISTRATVS ROGATI ID, QUOD MANDATUR, EXEQUI DEBEANT.

Iurisdictiones distinctę.

NVNC dicendum est de requisitoriis, seu (vt vulgus Franciæ vocat) de literis rogatoriis, & de harum materia, quę valde pragmaticis frequens est, doctoribus verò praxim ignorantibus parum nota, ob id sequentia super his duxi scribenda: videmus enim quòd diuisum imperium cum Ioue Cæsar habet, vt dixit Vergil. & iurisdictiones cuilibet magistratui in sua prouincia & territorio assignatæ sunt. c. solitæ. de maiori. & obed. Sicut parochiæ à Dyonisio limitatæ. cap. pastoralis. de his quæ fiunt à præl. vnde si quis extra suam iurisdictionem cognoscere velit, non potest, quia ibi tanquam priuatus est. l. 3. ff. de off. præsid. c. nouit. de iud. Imò puniri potest iudex, qui extra suam iurisdictionem aliquid agit. Nam extra territoriũ ius dicenti non paretur impunè. l. fi. ff. de iurisdi. omnium iudic. c. fi. de consti. in 6. Et confunditur ordo ecclesiasticus, cùm sua vnicuique iurisdictio non seruatur. c. peruenit. 11. q. 1.

Literæ requisitoriæ quãdo dentur.

1 Ob id praxis not. inuenta est, vt quando iudex vnius territorij, Seneschallus, vel bailliuus, in causa, de qua iure cognoscit, indiget testibus, vel aliis personis ad euictionem fortè, vel alium actum, & hæ personæ alterius sunt territorij, Seneschalliæ, vel bailliuiæ, seu iurisdictionis, quod per literas requisitorias roget, aut requirat iudicem alterius iurisdictionis: vt permittat citationem fieri in sua iurisdictione, vel executionem, aut quod per ipsum mandatur faciat, offerens se in simili casu ita facturum. Iste est bonus citandi modus, teste Oldra. consil. 83. tertiò quæritur. circa fi. & Soci. consil. 167. non inutilis. in 3. q. in fin. vol. 2. fundatur hæc practica in clem. pastoralis. §. nos quoque. de re iudic. vbi dicit Papa: nos quoque regis ordinarius iudex quòd ad Imperatoris iudicium citaremus, vel citari, aut remitti faceremus eundem, nequaquam fuimus requisiti. c. Romana. §. contrahentes. & ibi docto. de foro compet. in 6. ibi, sed tunc loci diœcesanus ad denunciationem ipsorum faciet huiusmodi missionem, non dicit ad mandatum, cùm par in parem non habeat imperium. l. nam magistratus. ff. de arbit. l. ille à quo. §. tempestiuum. ff. ad Trebel. [Et Martia. in l. 1. ff. de assesso. vocat epistolam has literas rogatorias. & idem in l. diuus. 2. de custod. reo.]

Rationes praxis literarum rogatoriarũ.

2 Ratio quare hoc constitutum fuerit, videtur: ne singula turbentur officia. l. repetita. C. de epis. & cleri. l. consulta. C. de testa. vnus enim iudex alteri suffragari, & subsidium præstare debet, vnus enim alio indiget, vt in 2. constitu. C. post princip. scribitur, & in l. episcopale. C. de episc. audien. c. dilecto. de sent. excom. lib. 6. Soci. in c. sanè. in fi. de foro compe.

Praxis seruãda in executione rogatoriarum.

3 Secundò, non debet quis occupare alienam iurisdictionem. l. fi. C. vnde vi. vide Francis. Marc. in 2. parte decis. suarum. quæst. 91. & 118. & seq. & sic vnus iudex in territorio alterius non exercebit actus iurisdictionis: sed si velit citare aliquem seruiens qui citationem habet, ostendet eam magistratui loci, & requiret permissionem, tunc magistratus solet permittere, si iuri sit consonum, & solet ei dare suum apparitorem, vt exterus viator non abutatur: sed si magistratus non reperiatur, requiret apparitorem: vt secum veniat ad executionem faciendam, qui si nolit venire, exterus apparitor exequetur. & idem si nullus apparitor inuentus est, nec magistratus: sed executio fieri solet vocatis vicinis: vt est scriptum in summa rurali, in Rubr. *En terre d'aucun iusticier*. vbi plus dicit, quando executio fit contra magistratum loci, tunc non fit requisitio: quia contra se magistratus non concederet.

Capi non debet quis in territorio alieno sine requisitione magistratus.

4 Amplia istud non solùm procedere in citatione verbali, sed etiam in reali: vnde si Seneschallus Bellicadri vellet capere delinquentem in Montepessulano, non posset, nisi per literas rogatorias ad magistratus Montispessulani missas. l. 1. §. hæc autem. ibi, literæ ad magistratus dentur. ff. de ser. fugiti. l. fi. versi. tribuni. C. de his qui latro. aut aliis. l. omnes. & ibi gloss. de agricol. & censi. libr. 11. gl. in l. si quis fugitiuus. § item Cælius scribit. ff. de ædilitio edict. quam notar. Vital. de Camba. in tract. clausu. nil noui securit. penden. col. antepe. l. 1. ff. de requiren. reis. Aret. consi. 95. respondeo breuiter. col. 3. Soci. in c. postulasti. in secundo prin. arti. de foro compet.

Iniuria fit magistratui in cuius territorio quis capitur.

5 Imò prehendens & capiens aliquem in alieno territorio sine permissione, iniuriam infert iudici, in cuius territorio capit. c. ex parte. 1. de verb. sign. quem ibi ad hoc no. doct. & Chassa. in consuet. Burg. in rub. *des aduens*. in §. 1. & locus ante omnia esset resarciendus. l. si quis. §. pen. C. de præscrip. 30. vel 40. annorum. l. si quis ad fundum. C. ad leg. Iuliam de vi publi. Iac. de bello visu, in sua pract. rub. de fuga reor. fol. 53. num. 49

Apparitor curiæ supremæ sine requisitione capit.

6 Apparitor tamen curiæ supremæ quando prehendit aliquem, non tenetur (quia periculum est in

est in mora) requirere ar- equam ceperit, sed postea sic.ita censuit frequenter Senatus. [& anno 1382.die 18. Iunij Sen-tus iussit Seneschallo Nemaus.seu Bellicadri vt deinceps aresta & omnes literas parlamenti exequerentur sine aliis executoriis ducis vel alterius domini.]

Etiã si apparitor alterius inferioris magistratus inueniret reũ fugiẽtem, poterit eũ prehendere sine requisitione,& ducere ad carceres illius magistratus,vbi est cõprehensus,& postea poterit ab eo permissionẽ petere,& ei literas ostẽdere.Ias. & alij,in §.1.de actio.in Inst.vbi suspectus de fuga potest capi vbicũq; fuerit cõprehensus,etiã à parte,vt docet de Ripa in c.1.de iud.post Ias.in d.§.1.

Requisita in literas requisitoriis.

7 Est tamen notandum,quod tam in causa ciuili,quàm in criminali,literæ requisitoriæ debent esse iudicis rogantis sigillo, vel magistratus signatæ,alioqui non facerent fidem.l.si quia per calumniam.in fin.C.de epis.& cler.c.tertio loco.de probatio. secundo,requiritur quòd literæ sint publicæ.Oldra.consi.124 quòd remissio.

8 Tertiò,debent continere requisitionem.vt patet in l.1.ff.de req.reis.

Causa inseri debet in literis requisitoriis.

9 Quartò,sicut in ciuilibus debent literæ continere causam,videlicet propter contractũ in nostra iurisdictione factum, vel alias.d.§. contrahentes. ita in criminalibus debet delictum in literis rogatoriis per delinquentem commissum exprimi, & qualitas delicti probati,aut confessi,vt melius & tutius requisitus succurrat.text.in auth.vt nulli iud.§.si verò quis comprehensorum.coll.9. l.fi.ff.de off.præfe.vigil. & tunc sine nouo processu iudex requisitus procedet.secus si ageretur de punitione delinquentis,& sic de magno præiudicio Bald. in auth.clericus.C.de epis.& cler.Bart. & alij in l.magistratus.ff.de iuris.omnium iud.Iorda.Bricius,in repet.d.§.contrahentes.in fin.text.

Remittit iudex delinquentem cũ suis apparitoribus.

10 Notandum,quòd iudex requisitus poterit cum suis propriis seruientibus,si velit,delinquentem remittere,per ea quæ not.in l.pen.ff.si ex noxa.caus.agat. Iacob.de bello visu in sua practica, Rubr.de remis.faciend. nu 82. liberatur tamen tradendo seruientibus requirentis,si in literis requisitoriis hoc cautum sit.l.solent.ff. de custod. & exhibit.reo.l.vna.C.vt omnes causæ tam ciuiles.&c. circa fin.Tutius facit iudex remittens,si sibi procuret fieri instrumentum publicum de requisitione,captione,ac remissione,vt postea sit liberatus.text.in authent.de ecclesiasti.rer.immobil.alienat.colatio.5.§.sancimus.iunctis his quæ nota.in l.siue apud.C.de transactio.& si non confidat his apparitoribus,vel timeat quòd auferatur ab eis, debet dare suos seruientes comites.

Expensis cuius remissio fieri debeat.

11 Item hæc remissio expensis iudicis petentis remissionem & prehensionem rei delinquentis fiet.l.si culpa.ff.de rei vendi.l.sed si hæreditas.§.1.ad exhib.non debet tamen iudex requisitus aliquid pro salario capere, sed sua sponte, & liberaliter reum captum remittere.ca.statutum.§.insuper.de rescrip.in 6.l.diuus.2.ff.de custo.reor.Alioqui à superiore puniri posset.

Requisitus iudex quãdo prehendere debeat reum.

12 Intellige quòd iudex requisitus non tenetur delinquentem capere, nisi informationes fuerint ad eum missæ clausæ,ac sigillatæ,cum decreto de capiendo, & delicto per eum commisso.l.si cui.§.fi.ff.de accusa.glo.in l.de iure.ff.ad municipa.l.1.C.vbi causa status.text.de iure ad hoc melior,in l.non dubium.ff.de custod.reor.& §.si verò intra.in auth.de monach colla.1.& de manda. princi.§.sed etiam suscipientes.& tex.in l.interdum.§.1.ff. de publica.Henricus Bric.in c.1.in fi.de raptor.Henri.Bouet.in singul.incipi.Remissio.q.4.Imol.& alij post glos.ibi in dicta cle.pastoralis.

Informationibus non factis quando reus capi possit, vel non.

13 Hoc verum,quando ille capiendus haberet domicilium,quia tunc non potest capi non præcedentibus informationibus,Sali.in l.nullus.5.no.C.de exhib.reis.Benedi.in repe.c.Raynutius.in ver.mortuo.in 1.not.n.201.de testa.dixi in repet.l.diuus.fol.19.vers.hodie.ff.ad senatuscons.Silla. & idem si esset homo bonæ famæ & conditionis, alioqui si capiendus esset malæ famæ vel vilis, aut vagabundus, etiam sine informationibus iudex requisitus eum debet capere cum literis requisitoriis,quibus debet credere.d.§.sed etiam.de mand.prin.& §. si verò quis comprehensorum. in auth.vt nulli iud.coll.9.& hodie ex consuetudine generali non mittuntur,nisi literæ requisitoriæ,quia possent auferri ab apparitore,in quibus exprimitur Informationes esse factas:& per gentes regias visas,ac decreto iudicis fuisse statutum requirente procuratore regio,vt vbiq; extra loca sacra tales scelesti capiantur,q. rogamus,vt facias,aut fieri per seruientes nostros permittas,&c.

Capiatur vt. quis viuus, vel mortuus nõ potest iudex decernere.

14 Videndum est, an iudex possit decernere,quod reus capiatur viuus,vel mortuus,quod non puto:quia cum sit absens,damnari non potest.l.absentem ff.de pœn.Ioã. Fab.per illum tex.in l.2. §.sin autem.C.de his qui latro.&c.multò minus seruiens potest interficere delinquẽtem,vel verberibus afficere,quod si fecerit,vltimum supplicium non euadet.l.fi.C.de malefic. & mathemati. ideò dicit Alber.in tract. statu.in 4.p.q.36.quòd postquam aliquis captus est,non debent apparitores eum offendere, alioqui vltimo supplicio puniri debent.Et mirandum est,quod iudices hoc seruari non procurẽt,quia quotidie viatores hosce malè tractãt,licet innocẽtes sint hi q. capiũtur.

Apparitor verberãs captum,vltimo supplicio afficitur.

Resistens seruientibus impunè occiditur.

15 Si tamen delinquens resisteret,& seruientes eum occiderent,nulla erit noxia,quia ipse reus se videtur occidere.l.si seruus.C.de his qui ad eccle.confug.Floria.in l.si seruus.in fi.princ.ff ad legem Aquil.Angel.in tract.de malefic.in glo.fama public.versic.& primò quando officialis.l.2. & ibi doct.C.de deserto lib.12.Bald.in l.nec timorem.per illum tex.ff.quod metus caus.

Captum non potest iudex vel apparitor liberare.

16 Nota,quod iudex,cui remissa est prehensio,si semel delinquẽtum ceperit, non poterit eundem delinquentem dimittere, & liberare,iuris ordine non seruato.l.fi.ff.de offic.procurat.Cæsar. multò minus seruientes postquam ceperint aliquem, possunt eum pecunia eis (vt sæpe fit) data liberare,vel postquam eis traditus est:quod si fecerint,puniendi sunt.vt probatur in l.milites.ff.de custo.reo.l.ad commentariensem.C.illo tit.

17 Seruientes,ac *les bayles*,municipiorum,(vt dicunt)sistere,arestare,ac capere possunt.Sed non liberare

liberare captos, teste Iacob. de bello visu, in d. rub. de remiss. facien. n. 84. ratio est, quia non potest absoluere, qui non potest condemnare. l. 3. ff. de re iud. l. nemo qui. de reg. iuris. & si liberaret, condemnaretur ad repræsentandum eum suis sumptibus, & sic sæpius audiui multos condemnatos.

18 Item nec iudex, qui cepit delinquentem ad requisitionem alterius, potest eum retinere, etiam si delinquens velit, & requirat, dicens requirentem esse sibi suspectum: quia non est in hac parte nisi executor, ergo non poterit cognoscere, nisi esset eidem mandatum, & tunc daret eidem adiunctum. l. apertissimi. C. de iud. l. 1. ff. vbi caus. stat. Iacob. vbi suprà, nu. 70. Retinere nō potest iudex requisitus captum.

19 Amplia insuper siue requirens fuerit iudex ecclesiasticus, siue laicus, capit. Romana. §. contrahentes. de foro compet. Quandoque iudex ecclesiasticus requirit eundem ecclesiasticum, vt quando quis est hic excom. officialis huius ciuitatis rogat officialem Tholosanum, vt talem denunciet excommunicatum ibidem, vel citet ratione contractus hîc facti, & vocatur rogatum, in quo solent apponi hæc verba: in iuris subsidium requirimus & rogamus. Ecclesiasticus iudex requirit ecclesiasticum & laicum.

20 Aliquando ecclesiasticus exigente necessitate requirit laicum, cap. dilecto. in fin. de sentent. excom. lib. sexto. & dic quòd quando ecclesia est oppressa per laicos ratione hæresis, debet iudex secularis sine aliqua cognitione, statim, facta requisitione iuuare ecclesiam, & impartiri auxilium, cap. de liguribus. & cap. principes. 23. quæstio. 5. & qui tale officium negligit impartiri, debet priuari sua iurisdictione, cum parum ab hæresi distet. cap. ad abolendam. de hæretic. cap. vt inquisitionis. §. prohibemus. illo tit. lib. 6. Et facias regulam, quod iudex secularis tenetur sine aliqua cognitione impartiri suum officium in omni casu, de quo non potest cognoscere, cap. cum non ab homine. de iudic. cap. ad falsariorum. de crimi. falsi. c. degradatio. de pœn. lib. 6. Anto. de Butri. post Innocen. in cap. 1. de offic. ordin. Iudex laicus requisitus an cognitionē causę habeat.

21 Hodie cautum est à Rege Henrico 2. quòd iudices ecclesiastici possint hæreticos capere per suam familiam, vel familiam iudicis secularis, quæ debet ei obedire in hoc, nec tenetur etiam iudex ecclesiasticus iudicem requirere sæcularem, nec habet iudex sæcularis videre, an sententia iudicis ecclesiastici sit iusta, necne. cap. 2. de exceptio. lib. 6. quia pro ea præsumitur, cap. in præsentia. de offic. ordina. l. Herennius. §. Caia. ff. de euictio. Specu. princip. §. tractandum. fol. 31. nisi notoriè appareret de nullitate, glo. sing. in c. super literis. de rescrip. Bald. in l. 1. C. ne liceat tertiò prouoca. vide tamen Pet. Anch. in reg. ea quæ fiunt. de reg. iur. lib. 6. Bald. & alios in l. magistratibus. in fin. ff. de iurisdictio. omnium iudic. Capere quādo possunt iudices ecclesiastici.

22 Solet tamen iudex secularis citare partem ad opponendum, si quam habet exceptionem in executione. Bart. in l. à diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iudic. & l. 1. ff. nil nou. appel. penden. Cyn. in l. ab executore. C. quor. appel. non recip. Inno. & alij in c. ex ratione. de appel. vide Oldrad. cons. 89. episcopus. Et istud est commune in omni ordinario, siue sit secularis requisitus, siue requirens, siue vterque. Ægid. Bellameta in d. §. contrahentes. col. 3. de foro competen. lib. 6.

23 Considera siue iudex requirat alium iudicem, siue exactor, vel thesaurarius requirat præsidem, quod potest, & ad petitionem exactoris cogitur Bailliuus facere exactionem tributorum fiscalium. l. in fiscalibus. cum l. seq. & ibi de Platea. C. de exactot. tribut. lib. 10. & ibi dicit patruus meus per illum tex. quod thesaurarij non habent iurisdictionem. ideo nō possunt compellere nec dare dilationem ad soluendum debitum regium, & si dederint, tenentur interim soluere de proprio, & hodie hæc munerum materia est valde frequens, & vtinam non esset tam nota. vt dicam in rub. *des aydes, tailles, & gabelles.* Thesaurarius requirit iudices.

24 Item in missione in possessionem requiri potest iudex, in cuius territorio res sita est, ca. Romana. §. contrahentes. de foro compe. lib. 6. vide Bald. consi. 156. quidam in terra. in 5. vol.

25 Quod & intellige idem in sententiæ executione, vt iudex vnius iurisdictionis teneatur exequi sententiam alterius. text. in l. à diuo Pio. §. 1. ff. de re iudic. Bald. in l. fin. C. si à non compet. iud. Ias. in d. l. properandum. §. sin autem reus. Anto. Tremol. in add. ad Vber. de Bonacurso. rub. de imped. execut. § septimò. etiam in criminalibus. Hippol. consi. 86. licet iam. col. 2. & seq. Sententiam vnius alterius iudex exequi debet.

26 Quod declara, quando iudex pronunciauit secundum leges, secus si pronunciauerit secundum statuta, & consuetudines loci ipsius iudicis. Bal. in l. vna. in fi. C. de confess. quia statuta municipalia vnius territorij, alter iudex in exequendo sequi non debet: secundum eum in l. 1. in 4. q. C. ne filius pro patre. Alex. in d. l. à diuo Pio. §. sententiam. col. 3. Alex. & alij in d. §. sin autem reus. Hippo. in sing. 138. iudex vnius. Ias. in l. cum quædam. col. vlt. ff. de iurisdi. omn. iudic. sed in vsu forensi non solet fieri hæc differentia. [Imò executio fieri solet à iudice requisito, etiam si sententia sit lata secundum statuta vel cōsuetudines illius loci: alioqui nunquam fieret in hac patria, in qua consuetudo diuersa est in qualibet prouincia.]

27 Item dicimus hanc requisitionem fieri posse, siue sint iudices sub eodem domino, siue non, ideo iudex villæ nouæ, vel alius de regno, poterit requirere iudicem Auenionensem, & econtrariò, vt docet Bonifa. vital. in cle. pastoralis. vers. nos tam. de re iudic. & quotidie hoc fieri solet. Requiri etiā iudices alterius regni possunt.

28 Quod intellige ex vrbanitate, non ex necessitate, ad hoc vt possit cogi: quia par in parem &c. d. l. nam magistratus. Bonifac. vbi suprà per gloss. ibi: dicam tamen infrà an posset cogi per repressalias.

29 Ita etiam in testibus, quorum receptionem, & examinationem potest iudex vnius iurisdictionis alteri committere, vt litis sumptus euitentur. l. iudices. & authentic. apud eloquentissimum. C. de fide instrument. §. & quoniam. in authen. de testib. colla. 7. vide Bartol. & alios in l. 2. C. de nau Testium examinatio cōmitti potest magistratibus loci vnde sūt testes.

de naufrag.lib.11.& hoc debet facere,non partes cogere ad fundendum magnas impensas.

30 Procedet etiam tam in magnis causis,quàm in paruis,quia vbique est eadem ratio,Bonifac. in d.cle.pastoralis.d.versi.nos.& generaliter quando actus non potest expediri per iudicem vnius territorij,potest requirere alium, vt id expediat, & quando videt impensas magnas esse:nec erit credendum isti commisso,nisi fidem de sua faciat commissione in scriptis.per text.in l.vna.C.de manda.princip.l.prohibitum.& l.defensionis.C.de iure fisc.lib.10.

Superior nõ requirit sed præcipit.

31 Limita in superiore,qui non habet requirere,sed præcipere inferiori, vt archiepiscopus archidiacono,vel Bailliuus præposito, ita latum arestum Parisien.vt testatur Ioan.Gal.in quæst. per aresta.quæstio.95.fuit dictum per arestum.per docto.In dicta clem.pastoralis.& tunc in literis solent apponi hæc verba: *mandons & commandons*,& tunc quod præcipitur, necesse est fieri.cap.fin. 14.quæst.1.nisi rationabilis causa allegaretur.cap.si quando.de rescript.& superiùs scripsi in trac. de rescript.artic.1.& 2.

Literæ requisitoriæ nõ faciunt quem iudicem.

32 Secundò limita, quando iudex,cui scribitur,non esset iudex condemnati ratione domicilij, originis,aut ratione rei sitæ, vel alio modo,hæ enim literæ requisitoriæ non facerent eum iudicem.not.in c.fin.de foro competen. Vincen.Hercul.in dicta l.à diuo Pio.§.1.col.6.quod est notandum secundum eum, quia sicut priuatorum consensus non facit iudicem eum,qui nulli præest iurisdictioni.l.priuatorum.C.de iurisdi.omnium iud.ita iudex remittendo non facit iudicem, qui non est.

Requisitus an sine literis exequi possit.

33 Quæro an iudex requisitus sine literis requisitoriis possit exequi citationem, & alia facere? Respond.non,per text.in l.prima.ibi,literæ ad magistratus dentur.ff.de seruis fugiti.l.1.de requir. reis.§.si quis verò comprehensorum.in authent.vt nulli iudic.colla.9.text.in l.vna.C.de offic.comit.rerum priuatar.& in l.properandum.§.sin autem reus.C.de iudic.quem tex.Paulus,& Ias.dicunt meliorem iuris.allegaui tamen superiùs vltra eos meliores, & clarius exprimentes,& si sine literis procederent,esset nullus processus,vel sententiæ executio,secundum eos.Tum primo,quia officium suum non debet impartiri non petitus.l.4.§.hoc autem iudicium.ff.de damno infecto. & paria sunt,non esse,vel non apparere.l.duo sunt.ff.de testamen.tute.& sine literis facilè non appareret.tum etiam,quia consuetudo & vsus sic obtinuit Cy.Bald. & alij,in l.cum quædam puella. §.final.ff.de iurisdict.om.iudic.vbi dicunt, sic fuisse Florentiæ obtentum.& sic minimè mutanda sunt, quæ semper certam interpretationem habuerunt.l.minimè.ff.de leg. etiam consuetudo est, quod requisitus concedat literas, quas vocant,de pareatis,siue annexas,continentes sibi placere executionem fieri in suo territorio.

Limita in literis quas vocant *Clamores parui sigilli Montispessulani*, in quibus nulla literæ de pareatis dantur.per ordinat.reg.rub.*du petit seel de Montpellier*.articu.12.quam hic,eo quòd est huic materiæ conueniens,inserui.

Loys XII. Artic.153. Des premieres.

Articulus vetus.

Item pour obuier aux despens que les sergens font aux debteurs au moyen des annexes, qu'ilz vont obtenir des Seneschaux, Baillifz, ou vaguiers, aucunesfois deux, ou trois iournées loing dés debteurs.

GLOSSA PRIMA.

CAVSA igitur huius constitutionis est, ad vitandum expensas, quas apparitores faciebant in quærendis his literis de pareatis. Cum interdum oportebat eas quærere per tres vel quatuor dietas. ob id multæ fiebant expensæ debitori, qui in fine omnia ista reddere tenebatur.vt in l.properandum.§.sin autem alterutra. C. de iudic.ideo vocari has literas Clamores,dixi in tract.de liter.obliga.artic.1.quòd inducant debitores, contra quos fit executio,ad magnos clamores.& sic ab effectu nomina imposita sunt,sicut interdictorum nomina.§.1.de interdict.in Instit.ideo Rex statuit,vt sequitur:

Literæ clamores quare sic vocentur.

A esté ordonné que lesdites clameurs du petit seel, ne se prendra aucune annexe,ou lettres de pareatis,fors seulement que le sergent porteur desdites clameurs sera tenu d'insinuer icelles aux officiers ordinaires:où il viendra faire ladite execution:où ledit debiteur fera sa residence.

GLOSSA SECVNDA.

Literæ annexæ necessariæ.

1 AGitur specialiter statuit in hoc casu princeps, propter rationem expressam, ne apparitor quærat literas annexas, vel de pareatis dictas,à Seneschallis vel Bailliuis,sed sufficit quòd literas clamoris insinuet, & ostendat magistratui,in cuius territorio residet debitor,& in quo facit executionem, ergo in hoc casu est statutum, ne quis has literas annexas habeat. ideo in aliis casibus regula procedet.l.1.ff.de offic.eius.nam sicut literæ rogatoriæ debent dari à magistratibus requirentibus,vt suprà dictum fuit:ita & requisiti suas annexas & permissionis literas tradere debent, vt appareat executionem esse iure factam. & sic regula est, quòd literæ requisitoriæ debent interuenire.

2 Item deputati à generalibus monetarum Parisien.ad visitandum monetarios,non petunt pareatis etiam à parlamentis:vt est in rub.*Des monnoyers*.ordin.7.artic.84.

Requisitoriæ literæ quando non sint necessariæ.

3 Fallit quando sententia esset lata per iudicem,qui non præest territorio.vtpote per dominum Rectorem vniuersitatis,tunc executio fiet sine literis requisitoriis.Bal.in l.episcopale iudicium,C. de episcopal.audien.quod declara & limita,vt per Alexand.in l.à diuo Pio.§.1.ff.de re iudi. & per Iacob.in l.argentarium.§.1.col.2.de iud.

4 Secundò,

4 Secundò, limita quando ageretur actione in factum, seu iudicati, tunc enim sine literis exequi poterit, quia actio exerceri poterit vbique locorum, vbi reus sortitur forum. allegant l. fi. in fi. C. de præscrip. 30. vel. 40. anno. Bart. & alij in dicta l. à diuo Pio. §. 1. Paulus & Ias. in dicto §. sin autem reus. vbi doct. assignant diuersitatis rationem. ibi vide. sed tamen praxis etiam in isto casu has petit literas, aliàs sine literis oportet de nouo agi.

Iudicati actio exequi potest sine literis requisitoriis.

5 Tertiò, limita quando requisitus haberet iurisdictionem ratione originis, vel domicilij in personam condemnati, tunc etiam sine literis requisitoriis exequetur. Bal. in additio. ad Specul. in tit. de senten. col. 8. versi. sententia lata per vnum iudicem. esset tamen hoc nimis restringere iura. teste Iacob. in d. l. argentarium. ideo etiam hoc casu peti solent.

6 Quartò, si intra iurisdictionem parlamenti viator exequatur sententiam, vel arestum, sufficit obtinere literas de pareatis à Bailliuo, vel Seneschallo. sed si vnius curiæ parlamenti arestum in alia iurisdictione & ressortu parlamenti exequatur, tunc literæ annexæ obtinebuntur ab alio parlamento, aliàs non poterit fieri executio. vt censuit senatus Parisiẽ. pro Domi. *du Perier*. anno 1543. die 2. Iulij. quod est iuri consonum. in l. cum vnus. §. is qui possidere. ff. de bonis authorita. iudic. possid. & tunc impetrari solent à Rege literæ directæ alteri parlamento, vbi rex mandat, vt executionem faciant, & tunc parlamentum non solet hoc recusare.

Literæ annexæ à quo obtineri possint.

Arestum.

7 Sed parlamentum Tholosanum solet remissionem recusare, propter contractum factum cum principe, in quo promisit personas ressortus Tholosani non extrahere ex quacunque causa, nec eorum causas, & hoc conuenit rubri. de causa in Concord. potest tamen iudex ordinarius cõsentire, vt captus intra carceres suos iniiciatur, sed sine senatus permissu non poterit extrahi, vt iudicauit senatus, Anno 1544. die 28. Iunij in Tornella, quam Tholum Budæus in foren. vocat [Hodie aresta primi consilij & magni exequi possunt sine literis de pareatis per edictum regium, in titul. *du grand Conseil*. in fin.]

Parlamẽtum Tholosanũ remissionem non cõcedit.

Arestum.

8 Quintò, quando per sententiam esset imposita pœna personalis, tunc iudex territorij sine literis requisitoriis exequetur, vtpote si alicui interdictũ fuerit, ne in iurisdictione moretur, nõ morabitur etiam in ciuitate confœderata, per l. non dubito. in fi. ff. de captiu. & postlimi. reuers. quam singul. dicit Alexan. consi. 84. in causa. col. vlti. in 3. vol. & Barb. consil. 11. illud afferam. col. 17. in 2. vol. & consi. 64. scribitur. col. 6. in 4. vol. Soc. consi. 74. in præsenti. col. 3. in primo vol. tamen contrarium tenet Bald. in l. executorem. col. 9. in fin. & sequen. C. de execut. rei iudic. vbi requisitione opus esse scribit. & ista opinio est de iure verior, & seruatur secundum eum de consuetudine & doct. in dicto §. 1. l. à diuo Pio. istud est tutius: quòd literæ requisitoriæ dentur.

Requisitio nõ debet fieri in ciuitate fœderata.

9 Quæro, si magistratus requisitus ad literas requirentis nolit exequi, an puniendus sit, & qua pœna, vel an cogendus sit? Respondeo, quòd requisitus primò peccat recusando, quia non implet legem Christi dicentis: Alter alterius onera portate. ad Galat. 6. c. & c. ponderet. 50. distin. Ægid. de Bellamera, & alij in dicto §. contrahentes. vide Barb. in cap. 3. col. 3. de fideiuss.

Requisitus magistratus non obtemperans quomodo sit puniendus.

10 Secundò, non tenebitur postea requirens in simili casu impertiri auxiliũ, quod enim quisque iuris in alium statuit, ipse eodem iure vti debet. rubric. ff. quod quisque iur. cap. cum omnes. de constitu. & Terent. Omnium rerum vicissitudo est. moralis Cato: Tu quoque fac simile. Ideò in literis requisitoriis solet apponi: *Nos offerentes in similibus vobis complacere, &c.*

11 Tertiò, requisitus non faciens est periurus, ab initio autem iurauit seruare iura, consuetudines, & constitutiones. in authen. iusiurand. quod præstatur ab his. collatio. secunda, & iura, & consuetudines volunt hanc requisitionem debere perfici, alioqui in vanum requisitio fieret.

12 Quartò, tenetur ad interesse parti. Barto. in dicto §. 1. l. à diuo Pio. per l. si iudex. ff. de var. & extraor. cognitio. Aufrer. in decis. Tholos. quæst. 411. requisitus.

13 Quintò, secundum quosdam iudex requirens compellet requisitum, dicto §. primo. dict. l. à diuo Pio. vbi tex. vtitur verbo iussum, quod importat quandam superioritatem. rubr. quod iussu. ff. l. si quis mihi bona. §. iussum. ff. de acquir. hæred. facit §. si quis comprehensorum. vbi vtitur verbo iubemus. & quod præcipitur, imperatur, & quod imperatur, necesse est fieri, c. fi. 14. q. 1.

Requisitus à quo compelli possit.

14 Nam in hoc secundum eos requirens dicitur superior, quia hoc facit autoritate legis: vel melius dicunt alij, quòd superior requisiti compellet eum, cùm par in parem non habeat imperium. l. ille à quo. §. tempestiuum. ff. ad Trebel. & hoc per text. in cap. nullus. de iure patrona. hæc opinio de consuetudine inoleuit. nec obstat dict. §. primus, quia intelligi iussum debet per superiorem: vel vt alij habent, si hoc visum fuerit, & melius. nec obstat verbum iubemus. Nam licèt imperator iubeat, tamen non dat potestatẽ iubendi, vt docet Bellamera & alij in d. §. contrahẽtes.

Iubemus verbum, importat superioritatem.

15 Et si nullum haberet superiorem, vt si Rex Franciæ requireretur à Rege Angliæ, & nollet obtemperare, solent concedi repressaliæ, & ita fuit alias factum contra Auenion. à magistratibus regni requisitos. teste Iac. de bello visu. q. 3. dict. §. contrahentes. intellige, vt ibi per eum & Bonif. in dict. clemen. pastoralis.

16 Sextò, faceret litem suam iudex, qui requisitus negligit facere iustitiam. l. penulti. C. de pact. l. si filiusfami. ff. de iudic. c. 1. de re iud. lib. 6. Et tanquam conscius criminis debet puniri. l. prima. in fi. & l. Christianis. C. de paga. §. iudices. de pace tenenda inter subdi. & iura. firmand. in feud. & ibi. glo. in verb. neglexerint. Iacob. de bello visu. in sua practica. in rub. de fug. reor. versic. item suspecto aufertur. Iacob. in l. argentarius. §. fi. ff. de edend.

Iudex requisitus, si negligat facit litẽ suam.

17 Imò talis iudex sic negligens postquam fuerit condemnatus per superiorem ad mulctam,

Condẽnatus ad mulctam

non poterit impetrare rescriptum remissiuum illius mulctæ.texr. nota. in l.mancipia. C.de seruis fugiti.quem not.Do.Sanxon in ordina.Turo.artic.vltim.in princip.Solent tamen quotidie literæ istæ impetrari,quicquid in contrarium dicatur.

nō potest impetrare literas, vt ei remittatur.

18 Septimò,secundum alios pars habebitur pro citata,postquàm impeditur,ne citetur.clemen. causam.ibi,verùm si propter appellati,&c.de electio.facit l.fin.C.de nauicular. lib. 11.vbi Bartol. notat, quòd ob negligentiam vel delictum superioris puniuntur ciues. Ioann. Andr.in regul.non debet.de regulis iuris,libr.6.in nouell.facit quod habetur in concor.in rub.de interdi.indiffe.non ponend. vbi propter negligentiam superioris potest terra subiici interdicto, & tota ciuitas. & sic fuit Tholosæ mea memoria interdicta ciuitas instātibus cordigeris. vel audi quid statuatur quando requisitus non vult exequi.

Lesquels ordinaires feront lesdites executions ,ou les feront faire:& s'ils estoyent refusans & en demeure:lesdits sergens pourront faire ladite execution:& non autrement.

GLOSSA TERTIA.

Recusante Requisito apparitor exequitur.

1 Habes hîc practicam,vt ordinarius,cui ostensæ sunt literæ, ne apparitor extraneus abutatur, potest dictas literas executioni mandare per suos apparitores, quòd si ordinarius recuset,vel moretur, poterit viator extraneus exequi. & quamuis hic sit copulatiua,tamen accipitur pro alternatiua,vt l.sæpe.ff.de verborum signific.adeò quod si recuset ordinarius,exequi , vel differat, poterit viator authoritate huius legis executioni mandare suas literas: requiritur tamen satis longa mora, puta vnius diei, secus si differret per vnam horam, tunc non posset viator exequi,sed expectare haberet.argum.l.si longius.ff. de iudic.tenetur tamen requisitus statim atque est petitum hoc expedire,vel recusare, vt scripsi in forma litera. executor. in glo. distulerint.in concord.

Mora quæ requiratur.

Citare per edictum quādo apparitor extraneus possit.

2 Item poterit hic requirens citare per edictum, vel nuncium, sicut si esset in eius territorio. arg.l.2. C.vbi in rem actio.l.nulli.de iudic.& hoc placet Barto.in extrauagan.ad reprimendum.in verb. per edictum. col. vlti. Aret. d. consi. 58.diligenter.Ias.in l.cum quædam.col.vlti.& in l.fi.de iurisd.omnium iudi.sed melius est quod apparitor exequatur,vt hîc permittitur.

Viator capere potest delinquentem, sed non extrahere.

3 Vel si seruiens timeret criminosum fugam arripere velle, poterit illum capere ante requisitionem,idem quando non potest de facili recursus haberi ad iudicem illius territorij. argum.l.generali.C.de decu.lib.10.Sicut de debitore fugiente dicitur in l. ait prætor. §. si debitorem.ff.quæ in fraud.credito.Ias.in §.1.Instit.de actio.moder. in cap.1.de iudic.debebit tamen seruiens postea iudici illius territorij præsentare captum, & eidem reddere, ac facultatem petere extrahendi illum,alias non posset.dicto §. si vero quis comprehensorum.l.capit.ff.de adult.Iac.de bello visu in sua practi.rubr.de fuga reo.nu.49.Hippo.sing.203.iudex.

Requisitus nolens permittere reū capi, est sua iurisdictione priuandus.

4 Adde quòd si requisitus noler capere vel permittere in sua iurisdictione delinquentem capi, posset sua priuari iurisdictione per superiorem,quia abutitur illa.arg.c.vt priuilegia.de priuileg.

5 Vt puniatur,in quo deliquit.authent.omnes peregrini.C.commu.de success.capit.postulastis. Et ibi dixi vlti.not.de cleric.excomm.minim.vel poterit puniri pœna l.ad commentariensem.C. de custo.reor.Iaco.de bello visu vbi suprà nu.55.

6 Præterea poterit compelli requisitus per suum superiorem,& etiam requirens si nollet requirere.capitulo nullus.de iure patronatus.c.si fortè. 65. distin.c.1.de offi. ordi.inauthen.vt differen. §.illud.colla. 9. [Etiam solent impetrari literæ regiæ à cancellaria ad compellendum iudicem qui recusauit,alioqui rex permittet iudici,qui illam sententiam protulit,executionem per se facere.]

7 Fallit quando haberent iustam causam contradicendi. Vincen.in d.§. 1.col.13.Bal.consi.98. casus scribitur.in 3.vol.tene practicam text.quod si ordinarius recuset, vel differat,vt seruiens exterus possit exequi, & de hoc debet constare.nam seruiens in sua relatione scribet adhibitis duobus testibus,vel ipse poterit requirere ordinarium coram notario,& testibus.

Secularis magistratus an cogat ecclesiasticum.

8 Secularis verò non coget ecclesiasticum. c.2. de excep.Henri.in cap.1.de raptor.Fab.& Cyn. in authen.qua in prouincia.C.vbi de cri.agi opor.Bellamera,& Iacob.de Bello visu in d.§.contrahentes.quæstio.3.de for.compet.& ista opinio est tutior & melior. vidi tamen quandoque in hoc regno iudices Regios compellere clericos capiendo temporalitatem, quam vocant spectantem ad iudicem ecclesiasticum sub manu Regia, donec fecerit, quæ mandat d.secularis.alibi fusius dicam an bene,& quo iure.

Capere aliquem an cogatur priuatus.

9 Priuati tamen non possunt compelli ad capiendum aliquem. l.non est singulis.ff.de regu.iur. Albert.in l.1.§ fin.ff.de seruis fugiti.quia pecuniam possunt recipere pro capiendo,quod non possent, si tenerentur. l.4.§.vlt.ff.de condi.ob tur.cau l.solent.de præscri.ver.Si tamen apparitor præciperet laico,vt eidem autoritate Regia succurreret,dicens:*ayde au Roy*;laicus non debet recusare, qui si non obtemperet, poterit puniri pœna arbitraria, si delinquens euadat: secus si præciperet clerico,cum seruiens in eum potestatem non habeat, nec secularis iudex iurisdictionem.Masuer. in rub. de pœnis. §.item si seruiens. per l.liber homo in 2.ff.ad leg.Aqui.vide Ioan.Fab.in l.fi.C.de his qui latro.& Luc.de Penna,in l.vna.col.8.C.ne rustici ad vllum obsequi.auocen.lib.11.

Appellari nō potest à permissione exequendi.

10 Quæro Bailliuus Bituricen. ad requisitionem Bailliui Aurelianen.literas quas dicunt de pareatis dedit, seu annexas tribuit: permittendo quòd literæ regatoriæ iudicis Aurelianen. exequerentur in sua iurisdictione:nunquid pars ab isto consensu possit appellare? Respondeo: non, quia iudex requisitus non est nisi merus executor, & talis qui tenetur obtemperare requisitioni iustè

iuſtè factæ,vt ſuprà dixi, ergo pars non poterit appellare: & quia non grauatur pars.Collecta.Innocen. & Panot. in cap. cùm in iure.de offic.deleg. Aufre.in deciſ.Tholoſ.quæſt.42.requiſitus.

Citare quis an poſſit extra territorium.

11 Ex his ergo poſſet dubitari, an citare quis poſſit extra ſuum territorium. Reperio in hac quæſtione plures opiniones, propter quas res eſt adeò dubia, vt Cæſarea egeret declaratione, vt dicit Angel.in diſputat.incip. Bononien. in 2.quæſtio.tamen ne ego pragmaticos opinionibus & non ſententiis, ac dicteriis onerem, facio regulam: quòd iudex extra territorium ſuum non poteſt citare. tex. formalis in cle. paſtoralis.de re iudic.cle. vna,per locum à ſpeciali,de foro compe. cum aliis ſimilib. quia extra territorium ius dicenti non paretur impunè.l.fin.vbi Hippo.ff.de iuriſdictione omnium iudicum.

12 Amplia,ſiue fuerit citatio realis.l.ſicuti.§.Ariſto.& ibi Bald.ff.ſi ſeruir.vendic.& d.cle.paſtoralis.& d.clem.vna.de foro compe.Quia eſt executio, quæ extra territorium nõ poteſt fieri.l.cùm vnus.§.fin.ff.de bon.auth.iudi.poſſiden.& dicto §.ſin autem reus.Salyc.in l.2.C.de exhib.reis.ſiue verbalis,quæ etiam non valet facta extra territorium,niſi per literas rogatorias,vt hîc.

13 Tum primò, quia extra territorium,&c. vt dixi.Tum,quia citatio eſt ſententia.l.cum clericis.C de epiſc.& cler.quæ non poteſt ferri extra territorium, in quo is iuriſdictionem non habet. d.l.fi.& c.quoniam contra.de probat.nec exequi extra territorium. d.l.à diuo Pio.§.1.

14 Ad hæc actus citationis ſumit robur & effectum ſolùm à poteſtate attributa per citantem, ſed citans pedem immittere in alienum non poteſt,d.§.Ariſto.ergo non poterit citare.Feli.in c fi. col.1. de for.comp.Item quia initium citationis ſumit robur ab ipſo iudice qui eſt in alieno territorio tanquam priuatus,& in iudiciis attendimus initium.l.2.C.qui legi.perſ.ſtan.l.in vniuerſis.C. qui dare tutor. poſſint. inſuper in ipſo ortu citationis terretur citatus in continenti, quòd citatio eum apprehendit. Sed in alieno territorio nullus poteſt terreri,niſi per ſuum magiſtratum,qui in hoc eſt alio ſuperior.l.apud. ff. de manum.& Angel.vbi ſuprà.Ergo citatio extra territorium non poterit fieri.

15 Item quia non debet mittere falcem in meſſem alienam.c.nouit.de iudi.

16 Præterea executor citando repræſentat iudicem, qui mandauit.arg.l.& ſi prætor.ff.de offic. eius.Sed ſi iudex eſſet ibi,haberetur vt priuatus, nullamque haberet iuriſdictionem.l.3.ff.de offi. præſi.ergo nec executor.& ſic non poterit citare.Et hanc opinionem paucis tenet Ioan. Fab. Regni Franciæ Cancellarius,in §. fi.in fi.Inſti.de pœna temerè litig.idem tenuit Nico.de Matha.qui fuit magnus homo in iure teſte Old.conſ.88.Tertiò quæritur.in prin.& Soc.in c.ſane.in fi.de foro competen.& hæc opinio etiam de conſuetudine eſt approbata.

Papa quomodo etiam in terris imperij citat.

17 Primò, limita in Papa qui poteſt aliquem citare in terris non ſolùm eccleſiæ ſed etiam Imperij,cùm imperium ab eccleſia dependeat.c.nouit.de iud.l.1.& ibi Bar.in §.præſides.de req.reis. & in extrauag.ad repri. in verbo totius orbis.& in ver. per edictum. ſequitur Aret.conſi.58.diligenter.co.3.Hippol.in l.fin.in fin.n.147.ff.de iuriſdi.omni.iudic.

18 Hodie verò Papa in hoc Regno Franciæ non ſolet citare,vt quis compareat extra regnum, & ideo annullantur quotidie citationes,quæ fiunt,vt regnicolæ compareãt Auenioni,vel Romæ, aut alibi extra regnum. Ita extitit cõcordatum inter ſanctiſſimum d.Papam & Chriſtianiſſimum Regem in rub.de cau.in concor.poſſet tamen in cauſis grauioribus,vt ibidem ſcribitur.

19 Secundò,fallit quãdo iuriſdictio citantis nulli cohæret territorio, vt in iudice delegato,qui exiſtens in vno loco, citat in alieno loco,habet enim poteſtatem ſi ſit delegatus à Papa,vel à Rege in vtroque loco,ſicut delegans.c.cuncta per mundum.9.q.3. ſecus ſi eſſet ab ordinario delegatus,quia non poteſt plus iuris transferre,quàm habeat.l.traditio.ff.de acqui.re.do. Alex.in addi.ad Bar.in d.§.præſides.

Comes Palatinus citare poteſt.

20 Tertiò,fallit quando iuriſdictio citantis non eſſet coarctata,vt in comite Palatino,qui habet poteſtatem legitimandi vbique ſpurios,& poteſt in vna ciuitate legitimans citare coniunctos etiã extra territorium illius ciuitatis exiſtentes. l. omnes. §. verùm ſi apparitor.C.de epiſc.& cle.Aug. vbi ſuprà.Sed in his tribus non poteſt dici, quòd extra territorium quis faciat: cum Papa vbique habeat ſuum territorium. no.in cap.1.de conſti.& c.nouit.de iudi.extraua.vnam ſanctam.de maiori.& obedien. in communib. & comes Palatinus legitimare in hoc regno ſolet, ſed iuriſdictionem exercere non nouit.

21 Quartò,reſtringe quando citans omni iuriſdictione caret, ſed ſimpliciter habet notionẽ vt arbiter.l.ait prætor.ff. de re iudi. In eo enim eſt eadem ratio,ſicut in delegato carente territorio.l. diem proferre. & l. ſed ſi interpellatur. §. 1.ff.de arbi. Sed & in hac limitatione non dicitur citare extra territorium ſuum, cum nullum habeat, & hoc fit ex conſenſu partium, quæ ſic voluerunt, & non inſpicitur iuriſdictio,ſed perſonæ,quæ ſic compromiſerunt.

22 Quintò fallit, quando citatio propriè non ſtat in nomine citationis,ſed requiſitionis,vt illa qua vtuntur canonici volentes ad actum electionis procedere. c. cum nobis olim. de ele. & cap. cum clericis.de præben.lib.6.glo.in cle.1.de hæreti.§.1.in verb.requiſierint.

23 Sextò fallit, quando citatio ordinatur principaliter non ad obligatum citatum, vt compareat,vel det,aut faciat,ſed dirigitur ſolum ad effectum ſimplicis intimationis, vtpote ſententiam latam hîc per iudicem Bituric.is facit ea intimare Aureliæ cum nuncio, vel epiſtola,quod poteſt, quia actus intimationis non eſt pars iudicij, nec actorum. Ideo quolibet tempore expeditur, & quolibet loco.l.item veniunt.§.petitam.ff.de peti.hæred. gloſ.magna.in l.1.ff.de act.emp.clemen.

causam. de elect. c. 1. illo titu. lib. 6.& in addi.ad præpo.in c.1.qui matri.accu.pos.plura scripsi in tracta.nominatio.quæst.14.

Citatio contra sua putantes interesse.

24 Septimò tempera, quando citatio fieret generaliter contra putantes sua interesse, tunc extenditur etiam ad extraneos, in territorio tamen existentes. Bald.in l.testamenta.in fin.C.de testa. dicens ita fuisse per sapientes Perusij consultum, quia potius sapit edictum, quàm citationem,& nullum terret, nec adstringit. Et potius videtur quis citatus ad voluntatem exquirendam, quàm ad causam. Alex. in add. ad Bar. in l. 1. §.præsides.ff.de requi.reis.Paulus & alij in d.l.fi.ff.de iuris. om.iud.& c.1.qui matr.acc.pos. in addi.ad præpo. tunc non fit extra territorium, sed in territorio, & quia fit contra extraneos inuentos in iurisdictione, ergo erit valida: vt scripsi de hac plura in titulo de constit.in concord.

De citatione per edictum.

25 Octauò modera, quando citatio esset facta per edictum, quia iussus de citando, & etiam ipsa citatio expediuntur extra territorium. Ideo non mirum si etiam possint sortiri effectum, sicut sententia lata in vno, ligat etiam existentem extra territorium. Bar.in l.cunctos populos.& ibi alij moder.C.de summa Trin.Doct.in d.c.postulasti.de foro compe.Bart.in extraua.ad reprimendum.in verb. per edictum. Alioqui sequeretur absurdum, quòd si rei criminis effugerent de loco condemnationis, vel debitores, quòd essent ibi tuti, & sic fraudarentur creditores, quod non est dicendum, secundum Felin.in c.fi, col.1.de foro competen.

26 Intellige prædicta, quando iudex ignorat vbi sit reus,& vbi degit, secus si sciat, tunc debet citare per literas rogatorias.dicta cle.pastoralis. Iorda. Bricius in dicto §.contrahentes.doc.in cle. 1.de iudi.docui in tract.de citatio.

Consuetudo vt quis citetur extra territorium valet.

27 Nonò fallit, quando consuetudo esset in contrarium, per consuetudinem enim potest induci, vt quis in alieno territorio possit iurisdictionem exercere. Ias. & Hippol.in l.fin.11.limita.ff.de iuris.om.iud.per tex.in l.3.§.fi.de testib.Bald, in cap.primo.de testib.cog.text.in cap.vt litigantes. in fin.de offic.ordinar.lib.6.

28 Decimò limita, quando in finibus alterius territorij citandus inueniretur,& ex suo territorio iudex, vel seruiens voce citaret, tunc valeret.arg.l,fi.C.de præscrip.long.temp.Bal.in c.cum olim. col.2.de dolo,& contu.etiam sine literis requisitoriis, dummodò possit is, qui in alieno est territorio exaudire verbum alterius seruientis, existentis in suo territorio, in quo potest citare.no.in l. 1. in prin.ff.de verbo.oblig.

29 Vndecimò restringe, quando prima citatio esset facta in suo territorio, vtpote si reus inuentus in loco contractus,& ibidem citatus: postea aliæ citationes fieri poterunt etiam extra territorium.Innocen.in c.præterea.de dilatio.c.1.de rapto.Cardi.in dicta clem. pastoralis. Panormita.& Felin.in dicto c.fin.& alij docto.in d.§.contrahentes.

30 Intellige tamen, quod fit per literas rogatorias, vt hic. Et ita seruatur in forensi iudicio. Alias limitationes videre licet per Feli.& alios in dicto c.fin.de foro competen.

Appellatio à iudice requisito ad quem deuoluatur.

31 Vltimò, si in exequendo excedit iudex requisitus, an appelletur ad superiorem requirentis vel requisiti.vide Barto.& alios in dicta l. à diuo Pio. §. 1.& Aufrer. quæst.411.scripsi in tracta.de liter.oblig.art.7.vbi multa videre quilibet potest in 1.Tomo.

Apparitor exequens sine literis, an in carceres possit conijci. Arestum. Praxis apparitorum exequentiũ sine literis.

32 Non poterit tamen dominus loci in carceres detrudere viatorem regium, exequentem literas Regias sine literis requisitoriis, vt fuit pronunciatum Burdegalæ, prout refert Boër. in decis. suis, quæst. 8. quinta Martij. Sed arestare equum illius poterit, si tamen seruiens executioni à se sine permissu iudicis factæ renunciaret, non debet equus illius teneri, vt fuit decisum in hoc Senatu anno 1543.die prima Februarij.Et poterit postea viator aliam executionem de nouo facere, quam non debet iudex postea impedire: ideo cautela est, quando seruiens perperam fecit executionem, vt illi renunciet,& aliam de nouo faciat.

Et si ledit creancier veut enuoyer vn sergent du lieu, où il fait sa demeure, il ne sera payé si n'est comme il eust esté prins au plus prochain lieu du debteur, & dehors le Royaume seront comme parauant, iouste ledit style.

GLOSSA QVARTA.

Apparitores nõ sunt mittendi, sed de proxima ciuitate assumendi.

1 HOc est æquum, ne creditores ex malitia mittant diabolicos apparitores, qui omnia debitorum bona in expensis executionis consumant, videlicet ne plus recipiant debitores pro expensis apparitoris missi, quàm si receptus fuisset in illo loco, vbi est debitor, vel si non sit aliquis ibi in loco proximo, hoc tamen non ita exactè seruatur: etiã in curia parui sigilli: quia sæpius dum debitores mittunt literas clamoris ad seruientes loci, in quo debitor degit, solent illi colludere cum debitore, & pecunias ab eo recipere, vt executionem differat:& postea vix potest recuperare creditor suas literas: ob id solet creditor mittere viatores notos. Alia de salariis horũ dicã in tracta.de salariis. Et ne in his amplius remorer, hanc materiam executionis parui sigilli aduocatis Montispessulani, in hoc instructis, relinquam, qui ista illustrare poterunt. Finem igitur faciam, gratias de his Deo opt.maximo, virgini Mariæ, ac omnibus cœlicolis agens. Amen.

TRACT

TRACTATVS

DE RESTITVTIONIBVS ET RELEVAMENTIS IN IVDICIIS ADMODVM QVOTIDIANVS, ET VTILIS.

1 Restitutionum materiam frequentissimam, in curiisque Franciæ maximè agitatam intuens, in ordinem redigere vtilia, iure & praxi communi fundata, & quàm breuissimè potui, affectaui. In primis dicam, quid sit restitutio. Secundò, vnde dicatur. Tertiò, quis eam concedere, & coram quo possit. Quartò, quibus concedatur. Quintò, contra quem. Sextò, quibus ex causis. Septimò, ponam differentias inter restitutionem & appellationem. Octauò, elucidabo leges Regias huic materiæ congruentes. In quibus elucidandis multa de restitutionibus præcipuè minorum tractabo. Summa totius tracta.

2 Et sicut Deus optimus releuat eos, qui oppressi sunt: vt scribitur Iob 12. cap. sic & Dei instar princeps terrenus duplomatis patrocinio læsos alleuat, & in integrum restituit. vt etiam ibi dicitur. Et de hac principis restitutione inferius scribam. Princeps Dei instar restituit.

3 Ad primum veniens restitutio est ad rem, & ius pristinũ reductio. hæc definitio probatur in l. quòd si minor. §. restitutio autẽ ita facienda est, vt vnusquisque in integrum ius suum recipiat. ff. de minorib. vel est sui iuris integri receptio. Ibidem probatur. Nempe aut respicimus iudicem, & iudex dicitur reducere, vel reddere, pars verò recipere ius suum, quòd amiserat. probat ibi text. iubeat prætor emptorem fundum cum fructibus reddere, & precium recipere. Ideo vt comprehendatur vtrunque, potest addi reductio, seu receptio, quia iudex reducit, & pars recipit. Et ista reductio & receptio ad rem vel ius pristinum est restitutio, vel ad pristinam causam reductio. l. quæsitum. §. ex hoc interdicto. ff. de preca. Et sic tantum tribuit restitutio, quantum abstulit læsio. l. fin. C. de senten. passis. Noua authoris definitio restitut.

4 Quòd autem attinet ad definitionem doc. non mihi probatur: quòd restitutio sit in pristinũ statum repositio, nempe status non continet rei vel iuris restitutionẽ, quod debet continere. l. 1. C. de senten. pass. ob id definitio illorum non est tuta, nec continet singula definiti membra, vt debet. per l. primam. ff. de dolo. Ideo teneas superiorem, vel aliam afferas meliorem. Docto. definitio restitutio. reprobatur.

5 Item repositio significat iterum ponere in pristinum statum, & tamen restitutio ponit tãtum in pristinum locum ius, non verò reponit. Igitur definitio non est bona, & quia non probatur iure. quamuis docto. hactenus eam approbauerint, ego puto alteram meliorem. Sed in his non insistam, cùm satis sit intelligere vocabulum, & descriptionibus contenti veteres fuere. videre tex. in l. si locus. ff. quemadmo. seruit. amit. ibi, seruitus quoque in pristinum statum restituitur.

6 Notandum est, quòd licet Imperator statuat aliquem non esse restituendum. vt in l. prouidendum. §. si quis verò. C. de postul. & beneficium principale non valere. l. mancipia. C. de ser. fugiti. Tamen adhuc poterit princeps illum ex causa restituere, non obstante illa prohibitione, & illius facta mentione. l. fin. C. si contra ius. quia non potest sibi imponere legem, à qua non liceat recedere. l. princeps. ff. de legib. Et stolidi quidam videntur legum compilatores, qui ei potestatem auferre volunt, quod facit ad intellectum multarum ordinatio. ex publicatis anno 1539. vbi hoc statuitur, vt princeps hoc non possit concedere, & si concedat, non valeat, sed opus est derogatione illius ordinationis, quia non potest esse princeps, qui ex causa non possit suis legibus derogare. c. dudum. de præbend. in 6. l. 1. & l. leges sacratissimæ. C. de legib. Ideo in hoc insistere princeps debet, an iusta causa suadeat, & tunc restitutionem non prohibeat: si autem nulla sit causa, vel friuoola, nullam impartiatur restitutionem. Princeps restituit, licet lex prohibeat restitutionem.

7 Interdum denegatur alicui de iure communi restitutio, sed iure adhuc speciali & literæ restitutionis concedi poterunt. l. procurator, qui pro euictione. ibi, obligationis tamen onere prætoris auxilio non releuabitur. ff. de procur. quia principale auxilium non excluditur, quamuis commune sublatum sit. l. postquam. C. de pact. iuncta gl. & plenè iurium interpretes.

8 Item iurisconsultus sæpius hoc verbo releuare vtitur. vt in l. & post. §. 1. ff. de transact. l. 1. in fi. de eded. l. etiam. de minori. l. itẽ mela. ad legem l. Aqui. l. in eos. de custod. reor. l. 2. de adult. l. & Artilicinus. in fi. de seruit. rustic. præd. l. fi. §. hac actione. nautæ, caup. l. nomen. §. fi. de leg. 3. & l. quamuis. ad Velleia. vbi sæpius exprimitur, & in l. alterius. de tutel. & ratio. distra. [& in l. quæris. ff. de pactis dotal. & in l. etiam. §. 1. ibi, pupilla releuata. ff. de minor. ac in l. procurator qui pro euictione. ibi, obligationis tamen onere prætoris auxilio non releuabitur. ff. de procura. & alibi sæpius.] Et papa subiectos suos ab expensis & laboribus releuari summopere cupit, cap. vt litigantes. de offic. ordin. in sexto. & Imperator vult auariciã cessare, & iustitiam, & veritatem reseruari, quibus Deus placatur, & respublicæ releuantur. l. 1. §. optamus. C. de offic. præfect. prætor. Aphric. facit cap. primum. ne sede vacan. Releuare.

Leuament.

9 Leuamentum inuenitur in l.3.in fi.ff.si famil. furt. fecisse dicatur.de hoc abundè scripsi, in l. qui neque.§.solutum.ff.de verb.signi.alij habent l.solutum pro capite legis,ibidem.

Vnde dicatur restitutio.

10 Secundò, vnde dicatur restitutio?Respondeo à verbo restituo,de quo plura scripsi in l.restituere.& l.cùm prætor.ff.de verb.sign.ideo hîc sisto ratem.

Quis possit restitutionē concedere.

11 Tertiò, quis istā restitutionem concedere possit?Respon.tex.in l.in causæ.2.§.si cū l. seq.ff.de min.vbi sic scribitur,nunc videndum est, qui in integrum restituere possunt.& tam præfectus vrbis,quàm alij magistratus pro iurisdictione sua restituere in integrum possunt.& sic quilibet iudex ordinarius.sic consuluit Panor.consi.87.dominus Abbas in 1.vol.

Solus Rex in Frācia restituit, seu Cācellaria loco eius.

12 Etiam delegatus Papæ.c.causa restitutionis.de in integr.restit.& l.vlti.C.vbi & apud quos in
13 integr.restit.postula.Hostien.in summa ibi.§.1.& hoc seruatur in curiis ecclesiasticis. † Sed in curiis secularibus regni non recipietur restitutionem petens, siue maior,siue minor,nisi à principe literas restitutionis impetrauerit.Et Augusti remedium ad hoc implorandum est, quod non deficit iustè supplicantibus.l.ille à quo.§.penult.ff.ad Trebel.Bald.in l.si frater.C.qui testam.facere possunt.& alibi dicit text.in l.2.in fin.ff.de rebus eorum.Imperiali beneficio opus esse,& alibi beneficio principis subuenietur. l. fi. ff. de statu homi. & alibi ait iurisconsul.in l.diui.ff.de pœnis. in hæc verba : in integ.restitutio concessa est:sed id duntaxat à principibus fieri potest. Et quamuis ille text.loquatur in criminibus, idem tamen seruamus secundum vsum Franciæ,etiam in ciuilibus per prædicta.facit l.1.C.vbi & apud quem.ibi,princeps enim solus contra sententiam pro-

Cancellariæ Franciæ literas restitutionis cōcedūt.

14 curatorum suorum in integrum restituere solet. † Hodie quælibet Cancellaria Franciæ etiam solet concedere restitutiones, tam ex consuetudine generali regni Franciæ,quam etiam ex illarum institutione , sed hoc faciunt nomine Regio , & non alias,c.porrecta. de confirma.vtili.& probatur in tracta.de rescript.& literis Regiis,hoc Tomo,& vbi à Rege dicimus concedi,non excludimus Cancellariam , nisi in quibusdam casibus Imperij maximi , qui in magna tantùm Cancellaria conceduntur,vt dicam in tit.de Cancella.

Parlamētum interdū restituit sine literis regiis. Arestum.

15 Item curia Parlamenti restituit etiam sine literis , vt audiui anno 1539. circa finem mensis Maij , pro quadam filia de Molinis , quæ renunciauerat successioni paternæ. Et consuetudo eam sic coniugatam faciebat maiorem : verùm quia probatum fuerat,eam tempore matrimonij contracti fuisse nouem tantùm annorum,& læsam : ideo eam ad petendum diuisionem,non obstante renunciatione,& sine literis admisit magna camera. [Et pro hoc facit l.vna.in fi. ff.de offi.præfect.prætor. ibi, nec à sententiis eorum minores ætate ab aliis magistratibus nisi ab ipsis præfectis prætorio restitui possunt.]

Coram quo restitutio petenda.

16 Item dicunt quidam petendam restitutionē coram iudice à quo,vnde si minor appellauerit,& nō sit prosecutus appellationem , si aduersus illam velit restitui,debet peti restitutio coram iudice ad quem,quia coram eo contingit læsio.

17 Si verò restitui aduersus omissam appellationem cupit , tunc restitutio à iudice à quo concedi debet.Nam ab eo contingit læsio,cùm coram eo sit appellatum. Bar.Bal.& alij in l.præses. C. de appel.quos sequitur Carolus Ruinus in consi.119.videretur. nu. 17. in quinto vol.& Aufre.in deci.Tholo.q.392.vbi minor,qui non se præsentauit coram iudice ad quem, debet coram iudice à quo restitutionem petere, Præpos.& alij in c.ex ratione.de appel.

18 Sed quamuis doct. ita scribant , si minor non petierit restitutionem coram iudice à quo,poterit tamen impetrare literas directas iudici ad quem , si causa coram eo tractetur, cui mandabitur:vt si de narratis constiterit , eum restituat. Et ita solemus exercere in Francia. Si verò causa non tractetur coram iudice ad quem, tunc poterunt dirigi literæ iudici à quo, si is fuerit Regius: alioqui alteri Regio.Et ita seruamus quicquid in iure scribatur.

Restitutio an coram iudice domicilij sit petenda.

19 Item licèt in iure sit controuersum,an restitutio sit petenda corā iudice domicilij,quod quidam affirmant , quia iudicium rescindens præsupponit personalem actionem , quæ coram iudice domicilij intendi debet.l.quoniam.C.vbi & apud quem.Alij coram iudice rei sitæ arbitrantur.per l.1.& per totum C vbi in rem actio.& l. 1.vbi de hæredi.agitur.

20 Tamen in hoc regno in electione actoris est, vt impetret literas Regias , vel coram iudice domicilij defensoris,vel rei sitæ, dummodò quilibet fuerit Regius,& proximè ab eo ad Senatum appelletur,sicut in actione mista.de qua per Bart.in l.fi.C. vbi in rem actio.& videtur statutum in ordinat.Reg.rub.*des Seneschaux*,ordinat.27.art.18.ibi,*cognoistront aussi*.& quæ dixi supra eodem in præfa.& in tract.de rescis.contract.in glos.21.

Quibus restitutio concedatur.

21 Quartò, quibus restitutio concedatur? Respon.læsis & deceptis.l.1.ff.de mino.& l. 1.de in integr.restitu.

Minoribus conceditur restitutio.

22 Aliquando ratione ætatis succurritur aliquibus,vt minoribus,& de his tractatur in rub.ff.de minori.& in rubr. C. de in integ.restit.cum tit.seq.& dicetur inferius.Et minores quicquam iure agere prohibentur.l.fin.C.de senten.passis.& non solùm minoribus,verùm successoribus quoque minorum substitutis,& fideic.l.non solum.ff.de integ.rest. & in l. minor autem.§.fi.cum lege seq. ff.de minor. Patri pro filio omnimodo restitutio præstanda est , licèt filius restitui nolit.l.patri.ff. de minori.quia de incommodo patris agitur qui de peculio tenetur.ibidem.Tamen ei,qui ex voluntate eum defendit,denegatur restitutio.l.eum qui.ff.de minorib.

Maioribus restitutio cōceditur.

23 Interdum verò succurritur maioribus ex causa absentiæ reipubl.læsis, vel militiæ ,seu alia ex causa necessaria,& iusta,& tunc etiam quia variæ sunt causæ,ex quibus restitutio conceditur: ob

id

id multæ sunt etiam de his constitutæ leges. in tit.ff.& C. ex quibus causis maior. in integ.restit. & abesse reipublicæ causa eos solos intelligimus, qui non sui commodi causa, sed coacti absunt.l. reipublicæ.ff.ex quibus causis maio.sed hodie pauci essent,quia procurant cum eos abesse necessarium est sui commodi causa , vt dentur pecuniæ ciuitatis pro quadam causa ciuitatis efficta,& agunt sua,non ciuitatis commoda. Ita vidi in multis Franciæ vniuersitatibus. Et in hos rectores dicitur,muli mutuò se scabunt.

24 Nonnunquam ecclesia contrahit & læditur. Et illi etiam succurritur,vt per totum de restit. in integ.in decretal.sexto.& clem.& inferius aliquas exprimam causas. Ecclesia restituitur.

25 Est tamen differentia,quia minor restitutionem potest de iure petere vsque ad vigintinouē annos,& sic intra quadriennium postquam est effectus maior.l.fin. C.de tempo.in integ.resti.peten.hodie in Francia intra triginta quinque annos,vt inferius dicetur artic.2. Differentia inter restit. maioris & minoris.

26 Maior autem tenetur restitutionem petere intra quadriennium,à tempore læsionis computandum.dicta l.fi.& idem in ecclesia scribitur.in cle.vna.de in integ.restit.releuari tamen interdū etiam vsque ad triginta annos vidi ecclesiam læsam.

27 Item fauorabilior est restitutio , quæ competit minoribus, quàm maioribus, etiam reipubl. causa absentibus.Bald.in l.fi.ff.de in integ.restit.glo.in l.nec non.§.1.ex quibus causis maio. Areti. in l.cùm quidam.in princ.colum.2.de acqui.hæred. Sequitur Carol.Ruinus consi.99.viso.in primo vol.num.5.quamuis gl.& quidam docto.contrarium tenent,quibus Areti.in dicta l.cùm quidam respondet.Et pro prima sententia facit text.in l.verum. in fi.ff.de mino.vbi ætatis ratio magis habetur,quàm senatusconsulti,quia est naturalis,& fauorabilis. Restitutio minorū fauorabilior quàm maiorum.

28 Quintò, videmus contra quem restitutio detur. Respon.contra eum cum quo cōtractum, vel actum est,vel eius hæredem. vt docet Hostien.in summa restitutio.in integrum.§.contra quem. Cōtra quem restitutio detur.

29 Etiam minor contra minorem restituitur.l.verum.in fi.ff.de mino.

30 Item ecclesia aduersus ecclesiam.c.auditis.& c.suscitata.de in integ.restit.

31 Limitatur primò,quando secundus emptor sciebat venditorem habuisse causam à minore, tunc minor aget contra rei possessorem : quia ratione scientiæ videtur esse in mala fide. tex. in l. in causæ. 1.§.fi.cum l.sequen.ff.de minoribus. Contra possessoré quādo restitutio detur.

32 Secundus casus est, quando venditor non est soluendo , tunc contra possessorem agetur,& possessor contra suum autorem,ne minor rem suam perdat,vel re sua careat.d.l.fin.

33 Tertius casus,quando minoris interesset habere potius rem venditam,& corpora,quàm pecuniam.l.si ex causa.& glos.in l.planè.ff.de minori.sic consuluit Alexan.consi.67.videretur.col.2. in quinto vol.

34 Nos verò Galli in praxi solemus impetrare literas contra vtrumque,contra primum venditorem,vt veniat ad videndum rescindi venditionem, contra emptorem verò & rei possessorem, vt rescissa venditione restituat rem , & sic vno iudicio rescindens,& rescissorium cumulantur,vt sæpius scripsi fieri posse,& causa vitandi circuitum. l. cùm fundus.§. seruum.ff.si certum petatur. Et pro hac praxi facit tex.in l.in causæ.1.§.1.in fi.ff.de minori.ibi, & puto tutius aduersus vtrunque [& l.minor.in princ. ff. de euictio.] & ego hanc sententiam in publico auditorio sum consecutus,vt in simili dicit Marcel.in l.1.in fin.ff.ne de statu defuncto.[Notandum est quòd iure speciali venit,& per restitutionem non est in consideratione , nec quod dependet à principis indulgentia,cum impossibile dicatur.l.4.§.1 ff.de fideicom.liberta.l.idem Iulia.in fin.de lega.1.nec debitum dicitur,quod per in integrum resti.peti potest.l.fin. in glos.vltim.ff.de condict.indeb.l.2.§. tractari. ad Tertul.l.qui cum maior. §.1.de bonis libert. Et illud dicitur non posse fieri,quod per dispensationem fit.c.ventum.in glos.non possum. 1.q.1. glos.in c.gratia.in verb.non potest.de rescript.in 6.Limitatur quando princeps facilis esset ad hoc concedendum,& esset assuetus vel suæ cancellariæ , tunc imputandum erit non impetranti , imò posset cogi , si in alterius præiudicium tenderet non impetrando.l.sed & si per prætorem. §.hæc clausula.ibi,quoniam aditus potuit permittere.ff.ex quibus caus.ma.l.3.§.quid ergo.ff.de contra. actio. tut.ibi,si quidem non postulauerit à prætore vt promatur pecunia, vel hoc minus deponatur,sibi imputet. Facit text.egregius in l.1.§.permittitur.ff.de aqua quotid.& æstiua.ibi, indubitatè impetrat ius aquæ ducendæ. Nec est hoc beneficium sed iniuria,si quis fortè non impetrauerit. Georg. Nat.in repet.cle.sæpe.in princ. not.4.de verborum significatione.] Praxis restitutionis cōtra emptoré.

Loys 12. Artic. 58. Publiées 1512. *Articulus primus.*

Item qu'en tous relieuemens.

GLOSSA PRIMA.

1 Iste articulus est vtilis,in quo potest solui sexta quæstio,videlicet,quibus ex causis restitutio concedatur. Respon. variis ex causis , quæ facilè numerari non possent. Sed quasdam in vsu forensi magis frequentes exprimam.nam sicut releuari Papa subiectos suos ab expensis & laboribus summoperè vult.c.vt litigātes.de offic.ord. Sic & Imperator cupit auaritiam cessare,& iustitiam, & veritatem reseruari,quibus Deus placatur,& respublicæ releuantur. l. 1. versi.optamus.in fi.C.de offi.præfect.prætor.Aphricæ.& passim Gallicè vno & altero vtimur vocabulo,*relief & restitution.* Quibus ex causis restitutio concedatur.

Reges & principes læsis subueniunt.

2 Hodie verò Reges & principes læsis succurrunt, maximè Rex noster in hoc regno, vt superius dixi. Et quod medicamenta morbis, hoc Rex exhibet negociis. in authen. hæc constitutio innouat constit.colla.6.Nil enim est tam peculiare Regiæ maiestati, quàm humanitas,per quam solam Dei seruatur imitatio.l.fi.C.de dona. inter vir.& vxo.

Ætatis gratia conceditur restitutio, & quis prius.

3 † Sciendum breui est aliquas in vsu forensi esse causas,ob quas princeps diplomaticas concedit restitutiones,restituere & releuare solet.Primò,ætatis ratione,& is qui prius istis minoribus melius,& vtilius subuenit,fuit latorius,qui lege lata contra desipientes adolescentes plenè eis subuenit,deinde prætores.vt in l.1.& per totum ff.de minor.hoc docet do.Ayma.Riual.in historia iuris ciuilis.lib.2.de lege latoria.

Minores etiamsi iurauerint, restituuntur habita dispensatione iuramenti.

4 Vnde releuati vidi minores in contractibus, & aliis actibus etiam iuratis deceptos. Contra authen.sacramenta puberum.C.si aduer.vendit.quæ est mors & destructio adultorum,si seruaretur,teste Luca de Penna in l.3.col.3.C.de præd.curiali.li.10.quando dicit inuiolabiliter custodiãtur.verumtamen quia iuramentum non debet esse iniquitatis vinculum. c.& si Christus. de iureiuran.Ideo princeps releuat minorem habita dispensatione iuramenti: vnde dixi in proœmio ordinationum in primo Tomo,non seruari illam auth. sacramenta. quia habetur post dispensationem,ac si non iurasset.Ias.& alij in dicta auth. sacramenta.

Renunciatio restitutionis non valet.

5 † Etiamsi minor cum iuramento renunciauerit restitutioni, quia releuari solet,nec valet renunciatio. Bald. in l.2.quæst.5.C.de rescin.vendit.glos.& doct.in l. si iudex.ff.de minorib.Corne.consi.178. visa copia.col.vlt.in tertio vol.Et ea facilitate qua contrahit,& renunciat.

6 † Ideo dispensationẽ iuramenti petere potest ab episcopo, etiam non vocata parte, quæ tamen posteà vocatur in literarum restitutionis comprobatione,seu interinatione in hoc regno,quamuis contrarium teneant doct. in c. 1. de iureiur. videlicet vocandam partem in iuramenti dispensatione, quod non seruatur in vsu foren. quia pars non censetur lædi. Nam ex comprobatione literarum tantùm læditur, & aliquando habita iuramenti dispensatione literæ non comprobantur. Ob id in approbatione rescripti partem vocare oportet:vt abundè scripsi in interpretatio.l. si quis pro eo.ff.de fideiuss.vbi etiam scripsi,quando dispensatio principis secularis super iuramento requiratur vltra omnes doct.

Restituitur quis vt agat.

7 Secundò,restituitur quis,vt agat.per textum in l.2.ff.de except.rei iudic.& ad actionem amissam.l.si plures.ff.de fideiusso.

Renuncians bonis paternis releuatur.

8 Tertiò,releuatur filius,vel filia,si renunciet bonis paternis, maternis, vel fraternis,etiamsi cũ iuramento. iuxta c. quamuis pactum. de pactis.lib. 6. not.in l.pactum quod dotali.C.de pact.& l. pactum.de colla. impetrando in hoc regno literas à Rege seu eius Cancellaria habita postea dispensatione iuramenti à suo episcopo iuxta not. per Panor.in c.1.de iureiuran.[Vide tex.in l.3.§. si emancipatus primo.ff.de bono.posses.contra tabul.Alcia. lib.4.Pareg.c.22.]

Restituitur consentiens alienationi rei dotalis.

9 Quartò, mulieres alienationi rei dotalis consentientes, ex gratia princeps releuat,licet iurauerint non venire contra,si deceptas se dicant,& probent.auth.siue à me.& per totum C.ad Velleia.& cap.cùm contingat.de iureiur.habita (vt dixi) iuramenti dispensatione.domi.de Petruc.in tract. de effectu iuramen. in 8. effectu. Ideo his casibus quando pars dubitat ne pars contractum petat infringi ex hac causa vel alia,poterit petere ab eodem principe, vt confirmet contractũ inter eas factum.teste Bar.per illum tex.in l.si quos.C.de decurio.lib.10.sequitur Ias. in l.1.col.3.C. de Carbo.edict.Sed hoc iure in Francia non vtimur,verùm solent cauti procurare,vt per iudicem vel senatum confirmetur actus, & non per principem,tamẽ adhuc datur restitutio ex iusta causa.

Deceptus vltra dimidiũ iusti pretij restituitur.

10 Quintò,releuatur emptor, vel venditor deceptus vltra dimidiam iusti pretij.insequendo l. 2.C.de rescin.vend.c. cum dilecti.& c. cum causa.de contrahen.empt.vt videlicet venditio cassetur & annulletur,aut iustum suppleatur pretium. Et hoc iuxta iuris dispositionem, tamen in hoc regno sine literis regiis iudex non procederet ad hunc contractum rescindendum:vt plenè scripsi in tracta.de rescis.contractuum in glos.15.

Aduersus gesta vel cõtracta metu releuatur quis.

11 Sextò releuatur,qui metu vel contraxit,vel aliud egit.nam quæ metus causa gesta sunt,non habet rata Christianissimus Frãciæ Rex, sicut nec olim prætor.l.1.ff.quod metus caus.etiamsi iuramentum interuenerit, habita illius dispensatione.cap.si verò.de iureiurando.& not.Ias.in dicta authen.sacramenta puberum.& scripsi fusius in tract.de rescis.contractuum.in glo.12.

Frustra impetratur quod iure conceditur.

12 Dicet quis, frustra impetratur,quod iure communi conceditur.l.vna C.de Thesaur.lib.10. glos. in c. nuper. in verb. componendum. de decimis.Respon.sæpe enim postulatur,quod de iure communi cõceditur ratione subsistente, videlicet vt in hoc recognoscatur princeps.c.ex tuarum. de vsu palij.c.quia in causis.de procur.c.& si Christus.in fi.de iureiurand. c. 2.de dona.Tum quia plus timeri solet quod specialiter præcipitur,quàm quod generaliter imperatur.cap. quamquam. 23.dist.c.1.& ibi.glo.de rescrip.c. si aduersus. de hæretic & plus valent specialiter expressa,quàm generaliter.l.4.§.quæsitum.ff.si quis cautio.§.si verò filios.in authen. de nupt. colla.4.Tum etiam quia aliquando impossibile esset iudici aliquem restituere, vtpote aduersus libertatem amissam, tamen princeps ex magna causa restituet.tex.not.in l.si ex causa.§. fi.cum l.seq.ff.de minor.

Priuilegia interdũ confirmantur.

13 Ad hæc quia interdum datur in mandatis, quod in iuris corpore continetur.c.mos est.& ca. concesso.12.q.2.specialia interdum priuilegia per principem scripta lege confirmantur.l.fin.C.de aquæ ductu.lib.11.Et quod iustè actũ est ad auferendum suspicionem,aliquando à principe confirmatur. l. sacrorum. 12. q.2.Et per vnam legem indulta, per aliam legem roborantur.l.2.de curialib.vrb.Ro.lib.11.& l.solita.de cohorta.lib.12.& quod per vnam legem est stabile,per aliam legem ius quæsitum personis singularibus, vt agatur,securius,cõfirmatur.l.2.C.de prædiis.Tamiac. lib.11.

lib. 11. Lucas de Penna in l.vna. col.3. C. de castrensi peculio, lib. 12. & in l.cognouimus. C.de municip.& colo.lib. 11.Chassa.in consuetud.Burgund.in rub.*des successions*.in §.13.glo.vlt.

14 Hæc procedunt maximè in hoc regno Franciæ, in quo sumus soliti à cancellaria multa impetrare, etiam si iure communi concedantur, & aliàs iudex non procederet ad concedendum ea etiam quæ iure communi conceduntur, quia ista sunt consueta in hoc regno fieri, prout sępius vidi, maximè in hac patria consuetudinaria, in qua pro lege est consuetudo.l.de quibus.ff.de legib. scripsi in tractatu de consuetudine, & minimè mutanda sunt, quæ certam semper interpretationem habuerunt.l.minimè.ff.de legib.

In Francia à Cancellaria multa impetrantur, quæ iure cõmuni conceduntur.

15 Septimò impetrant quidam in hac patria literas releuamenti ab interruptione processus, qui per annum fuit intermissus, & discontinuatus: alioqui post interruptionem lata sententia non valeret.l.scire.§.consequens.& sequen.ff.de excusat.tuto.l.cùm non eo die.C. quando prouoca.non est necesse.Boër.in §.23.de iurisdict.omnium iudic.in consuetud.Bituricen.

Ab interruptione processus releuatur quis.

16 Intellige si annus tantum fuerit lapsus, secus si triennium, quia tunc princeps non solet literas concedere post peremptam instantiam, licet ex causa possit.l.& si fine.in fine, ff.de mino.& l. properandum.§.fi.C.de iudi. Soci.cons.299.capio.col.2.vol.2.sed de hoc prohibetur in ordi.Reg. rub.de appel.art.14 sed de minoribus conceditur in d.l.& si fine.§.fi.& in d.l.properandum.in fi. ac etiam ex causa vidi maioribus concedi.

17 Octauò, restituitur quis post iuramentum iudiciale, vel necessarium delatum, si instrumenta de nouo inueniret.l.admonendi.ff. de iureiur.vbi Francis.& alij scripsi in interpretatio.illius legis, & in procemio ordinatio.in primo Tomo.

18 Nonò, qui in patria consuetudinaria non appellant illicò, vt docet text.in art.1.rub.de appe. in ord.Regiis, poterunt à principe releuari, & quotidie conceduntur literæ releuamenti de illicò, vel si minor non prouocauit intra diem.l.& si fine.§.pen.ff.de mino. Aliquando etiam post decem annos à die noticiæ vidi aliquem maiorem restitutum, qui tamen statim post consilium à peritis habitum appellasse se dicebat: vt scripsi in procem.ordina.in 1.Tomo.

Aduersus iuramentum iudiciale, vel necessarium propter instrumenta de nouo reperta quis restituatur.

19 Decimò, quando quis non releuauit appellationem suam intra tres menses, appellatio est deserta.artic.5.rub.de appel.in ordin.Reg.ramen interdum releuatur à principe ex causa iusti impedimenti, vt eam releuare & prosequi possit.vt ibi fusius dicã. Ordinatio tamen Regia nouissima prohibet literarum impetrationem.in rub. de appel.artic.14.Sed in hoc non est in regno recepta, sed solet Rex ex iusta causa impedimenti releuare, sed interim executio sententiæ remanebit.vt est in artic.6.rub.de appel.vel quando in vno rescripto vult duas releuari appellationes, solet princeps hoc concedere.

Quod quis non appellauerit illico resti.

A non releuata appellatione princeps restituit.

20 Vndecimò, releuat princeps à sentẽtia, & re iudicata per in integrum restitutionem.l.si causa cognita.C.de transact.Alexan. consi.84.in causa.col.3.in 1.vol.& multa scripsi in tract.de liter. ciuilib.in primo Tomo: & ideo in hoc regno solet princeps quem releuare à sententia inferioris iudicis, vt condemnatus appellare possit, & non aliàs.

Contra sententiã restitutio cõceditur vt possit appellare.

21 Etiam minor aduersus vnum capitulum sententiæ restitui poterit.per l.etiam.§.1.& l.tutor. §.1.ff.de minorib.quod est verum quando capitula non sunt connexa, quia etiam appellari tunc in dicto cap.posset.cap.Raynutius.de testamen.

22 Sed non debet quis restitui aduersus tres sententias conformes, nisi prius iudici constet de iniustitia earum.Innocen.in c.auditis.& c.tum ex literis. de in integ.rest.Aufre.in deci.Tholos.q. 389.docto.in clem.1.de re iud.scripsi in tit.de friuol.appella.in concorda.

Aduersus tres sentẽtias cõformes nõ debet quis restitui.

23 Duodecimò, releuat princeps à nullitate.Guido Papæ consilio 83.non potest dominus. colum.penult.sed hoc per appellationem. solet enim princeps permittere, vt quis appellet, & sine appellatione non solet quis allegans nullitatem in hoc Franciæ regno admitti. & ideo releuatur, vt possit appellare: vt dico in ordina.Reg.art.vlt.rub.de sent.quamuis sit contra ius, quia à sententia nulla non est necesse appellare.l.1.C. quando prouocare non est necesse.Sed hoc iure vtimur: vt ibi dicam.

A nullitate releuatur.

24 Duodecimò, post conclusionem in causa non potest quis probare.c.cùm dilectus.de fide instrumen: solet tamen releuari soluendo expensas antequam didicerit testificata: vt ibidem patet per Felinum, & alios in c.fraternitatis.de testib.

Admittitur ad probandũ quis post cõclusionem in causa per literas.

25 Decimotertiò, si quis iurauit sibi legatum factum, & postea apparuit testamentum, per quod apparuit contrarium, tunc ex hoc testamento nouiter inuento poterit restitui hæres. per l.fin.C. de rebus cred. Et idem si ignorans fideicommissum illi renunciauerit.l.de fideicommisso.vbi docto.C.de transactio.l.de his.ff. illo tit. & ista est communis conclusio, à qua non est in iudicando discedendum.teste Alexand.consil.116.perspectis.col.1.volum.5.quod est verum, si iusta detinebatur ignorantia.vt ibi.

Aduersus iuramentum & renunciationem fideicõ. quis restituitur.

26 Decimoquartò releuat princeps, eum contra quem præscriptum est ex causa ignorantiæ, & impedimenti, etiam contra præscriptionem triginta annorum ex causa.tex.in l.1.§.si quis autem. ff.de itine.actuq; priuat.& in l.si partem.§.1.iuncta gl.quemadmodum serui.amit.Alex.consi.71. videretur.col.2.in 1.vol. vbi dicit etiam restitui contra præscriptionem quadraginta annorũ, quæ contra ecclesiam currit.per glos.in §.pro temporalibus. in auth.de ecclesiast.tit.colla.9.& Imol.in c.fi.de præscript.plenè Panorm.& Feli.in c.vigilanti.ibidem.col.1.& sequen.Et ista est communis opinio, teste Bertrando, in consil.15.ex themate.in 6.quæst.nu.40.& seq.& consil.29.in 1.volu.ex

Contra præscriptionem restit.

noua editio. Et istam sententiam secutus est Carol. Ruinus, consil. 63. videtur. in fi. vol. 1. & consil. 26. videtur. col. penult. in 3. vol. & consil. 103. viso. in fin. 5. vol. ac Areti. in l. Pantonius. ff. de acquir. hæredi. Quamuis multi teneant contra. tum quia hæc præscriptio parit plenissimam securitatem. l. omnes. in fi. C. de præscri. triginta annor. tum quòd non debet quis pati molestiam post quadraginta annos. l. fi. C. de fund. patrimo. lib. 11. Sed respon. verum esse de iure communi, sed de iure speciali sic. per restitutionem enim, & exclusionem remediorum non excluditur restitutio, & beneficium principis. l. postquam liti. iuncta gloss. C. de pact. & multa pro hoc scribit Ioan. Francisc. in tract. de præscri. in quarta parte, quartæ partis. q. 29. Et secundum istam opinionem fuit iudicatum Neapol. vt refert Matthæ. Afflict. in decis. suis, q. 37. quædam Altruda. Et ego multas tales restitutiones ex capite ignorantię, & iusti impedimenti, vidi impetrari. [Et quando restituitur actio amissa, vocatur actio restitutoria. in l. 1. §. planè. ff. de eo per quem factum erit.]

Contra contumaciam resti.

27 Decimoquintò, releuat princeps à contumacia, quando pars ex ea notabile præiudicium incurreret, quod arbitrio principis relinquitur. l. 1. ff. de iure delibe. solutis tamen parti aduersæ expēsis. l. sancimus. C. de iud. dicam in trac. de contumacia, & defectu, in tertio Tomo ord. sed minor in hoc facilè restitui solet. l. minor etiam. ff. de mino.

Contra errorem aduocati vel procura. resti.

28 Decimosextò, releuatur pars contra errorem aduocati, vel procuratoris, etiam post triduum literis à Rege impetratis. l. vltim. C. de erro. aduoca. licet ibi de iure non detur, nisi triduum. tamen hoc etiam postea concedi solet de consuetudine Franciæ.

Contra errorem calculi.

29 Item releuari potest quis ab errore calculi. vt in l. vna. C. de erro. calcul. & quando aliàs erratum fuit. vt ibi scripsi. in §. 1. l. cognoscere. ff. de verb. signific.

Contra errorem relatiō. seruientis.

30 Decimoseptimò, releuat princeps ab errore posito in relatione per seruientem, si fortè citauerit ad dies ordinarios, licet mādaretur ad dies extraordinarios, si de veritate appareat. vide formam in magno stilo. fol. 105.

A confessione releuatur confitens.

31 Item releuatur minor, vel ecclesia, nec non etiam priuatus à confessione, probato tamen errore. c. 2. & c. auditis. de in integ. resti. c. fi. de confessis. Aufrer. in decis. Tholos. q. 109. sed in minore, eo ipso quod confitetur, est læsus, etiam si nihil aliud probatum est. vt inferiùs dicetur. aliis etiam modis in errore fundatis solet princeps, si iusta insit causa, indulgere.

Vt quis gerat se pro hærede cum beneficio inuētarij conceduntur literæ.

32 Decimooctauò si quis velit se gerere pro hærede cum beneficio inuentarij, solet in hac consuetudinaria patria à principe literas impetrare, licet de iure non sit necesse. l. fin. C. de iure deliber. quas si impetrauerit, & intra annum non confecerit inuentarium, quando hæres erat absens, si verò præsens, duo menses dantur post mensem ab apertura tabularum, per text. in dicta l. final. & princeps quandoque etiam in hoc releuat. vt not. Chassa. in consuetud. Burgun. in §. 13. rub. *des successi.* in gloss. vltim. sed si fuerit minor, etiam si non confecerit inuentarium, vel confecerit, sed non rite, releuari & in integrum restitui potest. l. & si fine. §. sed quod Papinianus. ff. de minorib. & §. pupillis autem & minoribus ætate nil nostra præiudicat lex. est enim eis siquidem, secundum dictas à nobis causas, ne lædantur duplex quoddam subsidium, & per restitutiones, & per viam contra negligentes curatores. in authen. de hæredi. & falcid. collat. 1. & Alex. in l. bonorum. C. qui admit.

Maioribus post aditionē non succurritur, nisi ex magna causa.

33 Maioribus autē post aditionem vix est, vt succurratur, nisi ex magna causa, vel de nouo orta. arg. l. 3. C. de iure delibe. & l. fi. de repud. hæred. vbi doct. Et sic fuisse iudicatum asserit do. Mauric. in tracta de restitutio. c. 130. ego eis ex causa vidi succurri.

Aduersus sententiam arbitrorum resti.

34 Decimononò, releuat à sententia arbitrorum, mandatq; ne pendente appellatione ad curiā Parlamenti, seu recursu ad arbitrium boni viri, pars aduersa aliquid attentet seu innouet. vt in l. societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio. & ibi plenè Bartol. & ego plenius ibi in additio. ad eum. & ordin. reg. in tracta. de arbitr. inf. scribam.

Si quis non emendauerit libellum ante litem contestatā, resti.

35 Vigesimò, si quis non emendauerit libellum ante litem contestatam, mutauerit, vel correxerit, vel addiderit, quod addendum erat, postea non poterit. l. edita. Cod. de eden. solet tamen ex causa princeps eundem releuare soluendo parti expensas, quæ vt dicunt practici, de iure debentur. vt ibidem patet. & not. doct. in l. 1. ff. illo tit.

Ex bono & æquo princ. restituit in multis causis.

36 Aliis multis ex causis releuat princeps, vbi ex bono & æquo videt hoc faciendū, [quę causę numerari non possunt, sed quoties æquitas suggerit, literæ non denegentur. l. sed & si. §. Item inquit prætor. ff. ex quibus causis maior. in integ. resti.] & quando hoc facit sine causa, non solent literæ comprobari, nec interinari à iudicibus: sed pars ab illis repellitur literis, & effectu illarum: & in expensis condemnatur, & ita seruatur in forensi iudicio. verùm quia longum esset singulos enumerare casus, ob id eos nunc missos faciam, & quod facilè à pragmaticis suppleri possint.

Iudex imponens necessitatem adeundi principē super eo, quod ipse facere possit, punitur.

37 Notandum est, quòd omnis iudex, qui imponit alicui necessitatem adeundi principem super eo, quod ipse inferior facere poterat, & debebat, est puniendus. Bald. in cap. bonæ. in primo. col. penult. de postula. præla. per text. in §. si verò aliquis. in authen. de quæstore. colla. 6. quod facit contra quosdam iudices, qui sine literis Regiis procedere nolunt, à quibus adimenda essent officia.

Nupta prius consulari vel nobili vt retineat pristinā dignitatē, si inferiori nubere velit, impetrat literas.

38 Item nuptę prius consulari viro: impetrare solent à principe, quamuis perrarò, vt iterum nuptæ minoris dignitatis viro nihilominus maneant in consulari dignitate. l. fi. ff. de senato. & ita consului cuidam nobili fœminæ volenti nubere famulo sui quondam mariti. Ardent enim quædam viduæ quærentes virum, sicut materia formam. vt alibi dicit Bald.

39 Item

39 Item sciendum est, quod omnes in integrum restitutiones causa cognita à prætore permittuntur, vt secundum iustitiam eas causas examinet, an veræ sint, quarum nomine singulis subuenit. l. omnes. ff. de in integ. restit. ex qua lege pragmatici sumunt praxim in comprobationibus, seu interinationibus literarum, vt primò eas impetrent à Rege, seu eius cancellaria. Secundò, prætori & iudici cui diriguntur ostendant. Tertio, is iudex iustitiam earum causarum examinat, an iustum sit quòd minor releuetur, & an sit læsus, & an veræ sint causæ allegatæ in literis, & ideo literæ dicuntur comprobari seu vulgò interinari. Quartò, prætor & iudex cui hæ diriguntur literæ causa cognita pronunciat, & permittit impetrantes his vti literis. vt in text. habetur causa cognita à prætore permittuntur, & sic cessant opiniones doct. dicentes in impetratione rescripti partes præsentes esse debere, quod non est verum, sed postea causæ cognitio in verificatione requiritur. vt in d. l. omnes. quæ est scripta in curiis Franciæ. & ex illa hæc praxis colligitur. [Facit text. iuncta gloss. in l. nisi. ff. de minorib.] De interinatione literarum praxis.

40 Sed quibus iudicibus hæ literæ dirigi possint, dixi in tract. de rescis. contractuum, tam iudici domicilij minoris, quàm iudici vbi res est sita, ad actoris electionem, dummodo proximè ad parlamentum appelletur. vt censuit Senatus Paris. pronunciante D. præside à Sancto Andræa, anno 1545. die 23. Decembris. in conditione ex lege, quæ pro retractu datur, sicut in actionibus mixtis, & in personalibus in rem scriptis. glo. & doct. in l. fi. C. vbi in rem act. & l. 1. vbi de hæredit. Bart. in l. forma. ff. de censib. & Bald. in l. fi. C. de long. tempo. præscript. Panorm. in c. fi. de foro competen. Quibus iudicibus literæ restit. dirigi possint. Arestum.

41 Septimò, videamus differentias inter restitutionem & appellationem. Appellatio querelam iniquitatis sententiæ continet, in integrum verò restitutio erroris proprij veniæ petitionem, vel aduersarij circunuentionem. l. præfecti ff. de minorib. Differentia inter restitutionem & appellationem.

42 Secunda differentia, non appellatur à sententia Papæ, principis, vel parlamenti, sed bene in integrum restituitur. l. 1. ff. à quib. appel. non licet. & l. in causæ. §. si cum l. seq. ff. de minor. c. ex literis. de in integ. restit. [Illud etiam sciendum est, neque pupillum, neque rempubl. cum pro libertate iudicatur, in integ. restitui posse, sed appellationem esse necessariam. l. illud. ff. de appella.]

43 Tertia, appellatio extinguit iudicatum. l. 1. in prin. ff. ad Turpil. & ideo regulariter non mandatur executioni sententia post appellationem. c. venientes. de iureiuran. & l. vna. C. in integ. restitur. postulata, ne quid noui fiat. dixi in tract. de senten. executo. in præfa. in primo Tomo. Sed executio fit restitutione in integ. pendente. c. suscitata. de in integ. restitutio. vide Ias. in l. si causa cognita. C. de transact. & Aufrer. in decis. Tholosa. q. 54. & Francis. Marc. in decis. Delphi. q. 53. in 2. parte. & Guido Papæ q. 215. an executio. Executio fit in integrum restitutione pendente.

44 Quarta, aduersus sententiam latam pro libertate, potest appellari, sed non in integrum restitui. l. illud. 2. vbi Bart. ff. de app. quia appellatio extinguit pronunciatum. l. 1. in fin. ff. ad Turpil. sed non in integ. resti. vt superiùs dictum extitit.

45 Quinta, minor aduersus duas vel tres sententias potest restitui. l. minor autem magistratus. §. deniq;. ff. de minorib. cle. 1. de re iud. vbi doct. l. fi. C. si sæpius in integ. restit. postulet. c. fi. de in integrum restit. sed appellare non potest quis post tres sententias conformes. l. 1. & per totum Cod. ne liceat tertiò prouocar. glos. in l. 1. C si de mom. possess. fuer. appel. c. sua nobis. de appel. scripsi in concord. in tit. de friuo. appel. sed quando restitutio fieri debeat, dixi superiùs num. 22. Restituitur quis ex causa aduersus tres sententias, sed nō appellat.

46 Sexta differentia, si quis appellet temerè, condemnatur ad mulctam. l. quoniam. C. de appel. sed impetrans restitutionem non, sed ad expensas tenetur. Doc. in d. c. suscitata. tum quia iure non cauetur, & erubescimus sine lege loqui. l. illam. C. de colla.

47 Septima, appellare quis tenetur intra decem dies. auth. hodie. C. de appella. computandos à die notitiæ. ca. concertationi. illo tit. in sexto. diuersum est in restitutione in integrum, quæ in maiore intra quadriennium impetrari potest. l. fi. C. de tempor. in integ. rest. peten. vt superiùs dictum fuit in præfat. huius tractatus in fine. & prohibita appellatione non censetur prohibita restitutio. doct. in cle. 1. de re iudic. Prohibita appellatione non censetur restitutio prohibita.

[Octaua, restitutio non extenditur etiam ad accessoria. l. vltima. in fi. ff. de condi. indeb. diuersum est in appellatione. l. cum in vna. ff. de appell. vbi doct.] Alias multas adducere possem differentias, quas de industria omitto, quia parum conuenire video, & parum vtile esset eas abundantiùs prosequi, & ne in immensum hæc nostra crescant volumina, tu lector boni consule.

Ou restitutions.

GLOSSA SECVNDA.

1 Restitutionem superiùs definiui, restitutio & releuamentum vulgari idiomate, ac quoad effectum parum differunt, imò citius vtimur gallicè *De relief, ou releuement, que de restitution*, vt fuit superiùs dictum.

2 Quærendum autem est quando restitutio iure denegari minori maximè possit. respon. vbi est acquisitum ius tertio, vix est quisquam restituendus: ideo nec releuandus. vnde si quis ingrediatur religionem, & ibi professionem faciat, bona sunt interim acquisita consanguineis, si iste professus fiat postea secularis, non recuperabit bona iā consanguineis acquisita. l. quod si minor. §. 1. ff. de minor. Bart. & alij in l. gallus. §. & quid si tantum. ff. de liber. & posth. nam quod nostrum est, sine facto nostro, à nobis auelli non potest. l. quod nostrum. ff. de reg. iur. & princeps scribere solet sine præiudicio tertij. l. 2. §. si quis à principe. ff. ne quid in loco public. fiat. & ideo restitutio intelligitur sine præiudicio alicuius. c. quamuis. de rescrip. in 6. Quando minori restitutio denegari possit.

3 Secundò

An aduersus omissam allegationé minor restitui possit.

3 Secundò, non restituitur minor propter omissam allegationem, vt dicunt doct. per l. minor. 25. annis omissam. ff. de minor. tamen potest petere restitutionem aduersus sententiam, vt de nouo possit allegare ea, quæ fuit prohibitus per sententiam, & ea non obstante. vt dicit Bartol. in d. l. minor. autem magistratus. ibidem. & in l. 1. C. si aduers. rem iudic. & hoc asserit esse necessarium Carol. Ruinus in consil. 119. videretur. col. 4. num. 15. & seq. in 5. vol. plus dicens vt minor debeat petere restitutionem non aduersus moram, quam commisit in non offerendo pretium rei die præstituto: sed aduersus sententiam. Et vbi secundum eum denegatur minori restitutio propter moram tutoris, reseruatur actio ad interesse contra tutorem. l. quicquid. C. arbit. tutel. doct. in l. diuus. ff. de in integ. restit. & in l. 1. C. si aduers. rem iudic.

Minor non restituitur cû litigat per procuratoré.

4 Tertiò, non restituitur minor, quando litigauit per procuratorem, quem constituerat cum iuramento: quia per iuramentum perdit illud restitutionis beneficium. per authent. sacramenta. C. si aduers. vendi. l. cum mandato. ff. de minor. ideo aduocati minorum debent esse cauti, vt cum authoritate curatoris litigent, non verò constituant procuratorem: quia procurator est voluntarius administrator, curator verò necessarius. Ego autem vidi minorem læsum vtroque casu restitutum, nec praxis has seruat subtilitates.

Minor aduersus exceptiones dilatorias non restituitur.

5 Quartò, cessat restitutio, si minor fori tantum priuilegium amittat, & sic exceptiones dilatorias: quia de modico tractatur. reste Innoc. in cap. coram. de in integrum restitutio. Angel. & Francisc. in l. 2. §. conuenire. in fin. ff. de iudic. & Felin. in cap. fraternitatis. col. 4. de testib. Aufre. quæst. 53. & seq. Anto. Tremol. in additio. ad practi. de Bonacurso. rubric. de perempto. except. versicul. minor. 25. annis.

In actione funeraria non restituitur minor.

6 Quintò, in actione funeraria, si minor mandauerit funus ad se pertinens faciendum, etiam non restituitur. l. at si quis. §. si autem pupillus. ff. de religio. & de hac actione abundè scripsi in præfat. ad tract. de senten. prouis. in primo Tomo ordinat.

Aduersus damnum fato datû minor non restituitur.

7 Sextò, non solet restitui minor aduersus damnum fato datum, vt si mortua sint fulgure, vel alio casu animalia. l. verum. §. sciendum. ff. de minor. quia damni euentus restitutionem non indulget, sed inconsulta facilitas, & quia non est captus emendo sibi rem pernecessariam, licet mortalem. vt ibi, & non possunt casus fortuiti etiam à sapientibus præuideri. l. quæ fortuitis. Cod. de pignora. actio. Nam idem patrifamil. quamuis diligentissimo potuisset contingere. dicto §. sciendum.

Aduersus remissioné fideicom. non resti. minor.

8 Septimò, idem si actus possit se & ad damnum & ad lucrum habere, vt in remissione fideicômiss. l. de fideicommisso. C. de transactio. l. 1. C. de pact. & l. si pater. de inoffic. testa. tum quia est iure communi vsus. l. fi. C. de in integrum restitutio. tum etiam quia fato venit, & non videtur læsus, quia non dicitur constitutio damno esse ecclesiæ, quando potest se habere ad lucrum & damnum. text. in c. 1. de noui oper. nunciat. & ibi Panorm. in 4. not. Ias. consi. 63. circa primum. col. 7. versi. quartò facit. in 3. vol. Paul. consi. 379. Primò videndum. col. 1. in 1. vol. in 2. q.

In fructibus non restituitur minor.

9 Octauò, in rebus, quæ fortuitis casibus subiectæ sunt, vt fructus, non restituitur minor aduersus emptores, nisi aut sordes, aut euidens gratia tutorum siue curatorum doceatur. l. & si fine. §. cæterum. ff. de minor. vnde si locauerit fructus vineæ pretio solito, & fructus duplicati sint eo anno, non restituitur minor, quia hoc incertum erat. per l. si iactum retis. ff. de actio. empt.

Etiã si actus sit nullus minor restitui. in Francia.

10 Nonò, non restituitur, si ipso iure munitus sit, id est, si nullus sit actus. l. in causæ. 2. ff. de mino. Tamen in hoc regno Franciæ opus esset literis, etiam si actus esset nullus, vt dicam in titulo de appellat.

Pro minimo non restituitur minor.

11 Decimò, pro minimo restitutio non datur. l. scio. ff. de in integ. restitutio. ideo vt dixi, non restituuntur minores aduersus exceptiones dilatorias, quia minimi sunt momenti. Bald. in l. peremptorias. C. senten. rescindi non posse. Vnde dicunt quidam requiri in minore enormem læsionem antequam restituatur, in maiore verò enormissimam. Et hoc à Senatu Dolano probatum refert Ioan. Maurit. in tractat. de restitut. c. 23. per ea quæ not. Anto. & alij in cap. cum contingat. de iureiurand. sed poterat allegare text. in l. si ex causa. in princip. ff. de mino. qui text. loquitur, quando res minoris distracta est ex causa iudicati, tunc pecunia soluta ex illa causa debet minori reddi, nisi sua interesset potius corpora habere, & grande damnum subiret. Et si requirit ibi text. grande damnum ratione rei iudicatæ, & distractæ in l. penul. ff. de minorib. sed non regulariter. Quia sufficit quod damnum non sit minimum, quod aliàs ad duos solidos taxat. l. si oleum. in fin. cum leg. seq. ff. de dolo. licet arbitrio iudicis relinquatur. in l. 1. ff. de iure deliber. & in c. statutum. §. insuper. de rescript. in 6. Et nullo iure cauetur, quod enorme debeat esse damnum in restitutione minoris. imò glo. dicit illum pro leui damno restituendum. in l. in causæ. §. idem Pompo. ff. de minor. licet contrarium consuluerit Ias. consil. 63. circa. col. 6. in 3. vol. sed dixi in quo casu. Imò minor potest restitui, si iustam habeat affectionem. l. si in emptionem. ff. de minor. Ergo & si modicum subeat damnum pro qualitate personæ, & negocij. Alex. consil. 67. videtur. in 5. vol. Et ita seruant curiæ Franciæ, vt pro modico etiam audiant minores, sed non pro minimo, & leui re, quæ omnia arbitrio iudicis relicta sunt.

Dânum enorme nô requiri vt minor resti.

In delictis minor non resti.

12 Vndecimò, non restituitur minor in delictis. l. si ex causa. §. 1. & l. auxilium. ff. de minor. quid enim commune habet delictum cum venia ætatis? vt dicit tex. in l. Papinianus. ff. de minor. & hoc declarat Ias. in l. 1. §. nunciatio. ff. de nou. oper. nuncia. nisi contra delictum culpa & non dolo commissum, quia tunc restituitur. l. 1. C. si aduer. delictum.

13 Duode

13 Duodecimò, in actionibus tendentibus ad vindictam, & ad impositionem pœnarum, seu ad executionem ratione delicti. d. l. auxilium. §. in delictis. Aufre. in decis. Tholos. q. 53.

14 Decimotertiò, si minor læsus fuerit, pacem faciendo de patris, vel consanguinei morte. Alberic. docet in rub. C. de restit. in integ. & Cy. in l. 1. ibidem. Sequitur Matthæus de Afflictis in constit. Neapolit. in rub. de restitu. mino. quia hoc est valde fauorabile habere pacem, vt plenè scribit Corset. in tracta. de priuileg. pacis. Aduersus transactionē vel pacem de morte patris factā non resti. minor.

15 Decimoquartò, propter interrogatoria omissa, Aufrer. in decis. 53. Aduersus interrogatoria omissa nō resti. minor.

16 Decimoquintò, propter obiectiones omissas minor non restituitur, quia odiosæ sunt. glo. in clem. 2. de procur. Specul. in tit. de in integ. restitut. §. 2. vers. sed pone ecclesia litigabat. Feli. in cap. fraternitatis. 3. fallen. de testib. Nec propter obiectiones omissas.

17 Decimosextò, repellitur minor, si causam, ob quam restitui vult, specialiter non exprimat, vt dicam in gloss. vndecima, inferiùs. Minor si causam non exprimat, repellitur à resti.

18 Decimoseptimò, si gerebat negotia aliena fortè patris, vel domini: quia imputare sibi debet is, qui ea sibi commisit. l. 3. in fin. cum l. seq. ff. de minor. facit l. quæsitum. ff. de in ius vocan. alioqui maiori potius quàm minori subueniretur. l. cum mandato. ff. de minorib. limitatur in l. quod si minor. ff. de minor. quando negotia aliena sine domini mandato gessit, ne maiori, facto & occasione minoris damnum accidat. Minor aduersus gestū negotium mādato alterius non resti.

19 Decimooctauò si factum sit non retractabile, vt si minor vigintiquinque annis, maior autem viginti se in seruitutem venire patiatur, id est si precium participatus est, non solet restitui, sed hoc meritò: quoniam res non capit restitutionem, cum statum mutat. l. si ex causa. §. Papinianus. & §. fin. ff. de minor. nisi ex magna causa hoc à principe fuerit consecutus, l. seq. facit l. quòd si minor. §. 1. & l. si mulier. ibidem. & per totum titul. Cod. si aduers. liberta. & in hoc casu putarem etiam ex æquitate eum restituendum, quia vbi est maius periculum, ibi cautius est agendum. cap. vbi de elect. in sexto. Si factum sit non retractabile nō resti.

20 Decimonono, dicunt quidam quòd postquam minori est consultum contra tutorem, vel procuratorem, non potest petere restitutionem. l. in causæ. 2. ff. de minorib.

21 Quod est verum si plenè prouideatur minori, quia tunc subest iusta causa, de qua in l. 1. ff. ex quibus caus. maior. vtpote si fuerit negligens tutor. vt in l. Pantonius. vbi Bart. & Aret. ff. de acquir. hære. & in l. si infanti. C. de iure delibe.

22 Sed aduertite, quia si restitutio concedatur ratione minoris ætatis, tunc conceditur etiam si sit actio aduersus tutorem, vel procuratorem. vt dicit Are. in d. l. Pantonius. & Soc. in l. qui duos. ff. de reb. dub. per tex. in l. etiam. C. si tutor vel curator interuener. [Vnde si minor petat res per tutorem alienatas sibi restitui, tenetur pretium restituere, in suam vtilitatem conuersum, per l. pen. §. fin. ff. de rebus eorum ac medij temporis interesse quod taxatum fuit, habita ratione viginti ad centum per Senatum anno 1549. die 22. Martij ante Pascha pour l'Alaman, contra minorem, relatore do. de la Rosiere in secunda inquisitionum camera.] Si aduersus tutorem plenè prouideatur, minor an possit resti.

23 Vnde absens causa reipubl. restituitur contra omissam appellationem, per procuratorem, qui appellare neglexit. l. inuitus. C. de appella. glo. in l. is qui reipublic. ff. ex quibus causis maior. Et hoc est facilius & vtilius minoribus, quia vix eriperetur quicquam è manibus procuratorum, & Claua Herculi potius adimeretur, quàm ab istis, vulpinos processuum circuitus non ignorātibus.

24 Sed si restitutio concedatur ex clausula generali: si qua mihi iusta causa videbitur, & non ratione minoris ætatis, tunc si minor habeat actionem contra procuratorem, vel alium, non datur restitutio, quia non subest iusta restitutionis causa. Et sic consuluit Carolus Ruynus cons. 119. videretur. in fin. volum. 5. vide Bartol. & doctot. in l. in prouinciali. ff. de noui operis nunciat. Panormit. & alios in cap. ex parte. 2. de rescript. & plenius quàm alius hoc scripsit Zasius in suis intellect. singul.

[Vigesimò non restituitur minor vt agat contra statum defuncti post quinquennium, dicendo eum illegitimum, apostatam, aut aliàs. l. 2. ff. ne de statu defuncti post quinquen. quæra.]

25 Vltimò, non restituendum minorem dicunt in casu authent. si captiui. C. de episco. & cleri. quod est falsum, quia ibi minor excipitur. nec in l. 1. C. de filiofami. minor. nec si incoloratè restitui desiderat. l. minor autem. §. 1. ff. de minor. scribunt Innoc. & alij in cap. coram. de in integ. restitut. & in l. si creditor. C. si tutor vel curator inter. Roma. consil. 316. circa. non semper autem ea, quæ cum minoribus geruntur, rescindenda sunt, sed ad bonum & æquum reducenda, ne magno incommodo huius ætatis homines afficerentur, nemine cum eis contrahente, & quodammodò commercium eis interdiceretur. l. quod si minor. §. 1. ff. de minor. Aduersus l. si captiui. minor non resti. nec in his casibus.

Item hæc restitutio peti potest non solùm principaliter. c. si. de offi. iudi. l. quod si minor. §. restitutio. de minorib. sed etiam incidenter per viam exceptionis, vel replicationis, quando prima actio non erat ipso iure ei iuncta. text. in ca. causa restitutionis. de in integ. restitut. declarat Paul. & Ias. in l. nam postea. §. si minor. ff. de iureiuran. & Specu. in tit. de offic. iudic. §. incidenter. versic. in modum. etiam Bald. in authent. si omnes. C. si hæres ab hæred. se absti. per text. in l. defendente. ff. de authorit. tutor. qui parum probat. Sed text. in d. c. causa. melius. & Carol. Ruinus consi. 119. videretur. col. 4. nu. 16. in 5. vol. in vtroque tamen casu in hoc regno solent impetrari literę Regiæ, vt vidi obseruari. vt in procem. ordinatio. scripsi. Restitutio non solū peti potest principaliter sed incidenter.

Fondées

Fondées sur minorité.

GLOSSA TERTIA.

Fauore minorum multa introducta.

1 Fauore minoris ætatis multa introducuntur, vt dicit text. in l.curabit.C.de action, empt.quæ tradam art.seq.in gloss.tertia.& hoc verbum *fondées*,declarat istum articulum loquentem generaliter, *toutes restitutions*, &c. vt intelligatur de illis quæ in hoc text.exprimuntur,verum quia iste text.dicit,*ou autres semblables.* Et sic non solum intelligetur in casibus hîc conscriptis,verum etiam in similibus,& sic in omnibus penè restitutionibus,si eadem sit ratio in illis, vt speciatim exprimi causæ debeant. ergo & iuris decisio locum habebit.l.illud.ff.ad leg.Aquil.

Quot requirantur antequam minor restit.

2 Adde quòd antequam minori concedatur restitutio, sequentia requiruntur, primò, dicunt quidam; Quòd sit minor:istud videtur superfluum. Ideo dico requiri primò, quòd quis tempore minoris ætatis contraxerit, vel actum fecerit, secus si postea, etiam si contraheret intra illos quatuor restitutionis annos.l.fin.C.de temporib.in integrum restit.petend.

Minor debet probare ætatem minoré & quomodo probet.

3 Ideo minor debet probare quod tempore minoris ætatis illum actum fecit.l.si minorem.& l. minoribus.C.de in integ.restit.l.doli.circa fi.ff.de nouat.l.ea quæ.C.de tempor.in integrum restit. peten.Paulus consil.53.visis actis.col.1.in 2.volu. quod poterit probari per librum curati,qui eum baptizauit,vt est in ordinat.reg.rubr. *des registres des baptesmes*. artic.1.vbi dicam.vel per susceptorem seu patrinum,aut alios testes,non tamen plenè probabitur si probet se habuisse curatorem id temporis.vt dicit Alex.in d.consil.21.in 1.volu.etiam poterit minor per testes amicos & consanguineos probare suam ætatem.l.de ætate.vbi etiam plenè Bart.ff.de minor.l.de tutela.C.de in integ.restitut. vel etiam ex aspectu personæ.l. minor ex aspectu.ff.de minor.& aliis legitimis modis quos Doct.scribunt in d.l.de ætate.& l.de tutela.

4 Secundò,requiritur,quòd minor sit læsus, nec enim vtique eo quod minor est,statim & circunscriptum se docuit.l.nam & postea.§.si minor.ff.de iureiu.l.ait prætor.§.non solùm.& l.verum. §.sciendum. ff. de minor.& l.minoribus.1. & l.fin.Cod.de in integ.restit.minor.& Docto.ibidem plenè tractant.

Quando læsus minor dicatur,& quot modis.

5 Quæro quando læsus minor dicatur. Resp. si damnum aliquod patiatur.l.quod si minor.& l. patri.§.si minor.& per totum ff.de minor.

6 Hodie certo etiam iure vtimur,vt & in lucro minoribus succurratur,vt si sine dolo malo cuiusquam legatum repudiauerit, vel in optionis legato captus dum elegit deteriorem, vel si duas res promiserit illam aut illam,& preciosiorem dederit.l.ait prætor.in fi.cum l.seq.ff.de minor. vbi etiam illi subueniri dicitur, si res eius venierit,& existat,qui plus liceatur,& quotidie prætores eos restituunt,vt rursus admittatur licitatio,ibidem.

Voluntariè compromittens minor læsus dicitur.

7 Læsus etiam dicitur,quando voluntariè compromisit.l.si minor 25.annis filiofamil.in fi.ff.de minor.consuluit Paul.Castren.consil.428.visis & consideratis.col.2.in 1.vol.& Corn.consil. 178. visa copia.col.2.in 3.vol.

8 Item si minuatur patrimonium eius.l.minoribus.& l.si ex causa.§.1.ff.de minor & sic restitutio consistit tam in lucro cessante,quàm in damno emergente,sicut dicimus in interesse.in l.vna. C.de senten.quæ pro eo quod interest.

Læsus dicitur qui intercedit,& se obligat.

9 Idem si obliget se,vel rem suam.l.3.§.sed vtrum.ff.de minor.& non solùm in his succurritur, sed etiam in interuẽtionibus,vt puta si fideiussorio nomine se,vel rem suam obligauerit.l.ait prætor.§.non solùm.& l.si minor 25. annis filiofami.in fi.ff de minor.& non omnia quæ minores vigintiquinque annis gerunt irrita sunt, sed ea tantum, quæ causa cognita huiusmodi deprehensa sunt,vel ab aliis circumuenti, vel sua facilitate decepti, aut quod habuerunt amiserunt,aut quod acquirere emolumentum potuerunt, omiserunt,aut sese oneri,quod non suscipere licuit,obligauerunt,l.non omnia.ff.de minorib. Tamen si minor restitutus fuerit in eo, quod fideiusserit,non liberat reum principalem.l.minor.

10 Læsus etiam dicitur in tempore, vt si non procurauit intra diem,vel in Eremodiciis, si lapsum est tempus instantiæ dicta l.& si fine.§.penult.& final.ff.de minor.& l.properandum.in fine. C.de iudic.

11 Etiam læsus dicitur, si tutor eius,vel curator fuerit excusatus perperam, & sine causa.l.verum.§.ex facto.ff. de minor.

Non solum minor restituitur si læsus sit, sed si iustam affectionem habeat ad rem.

12 Et in summa restituendus erit minor, non solùm quando est læsus,sed etiam si iustam habeat affectionem ad rem,quia fuit maiorum suorum.l.si in emptionem.ff.de minor.& quando ex bono & æquo princeps viderit restituendum. l. quòd si minor. §.1.ff.de minor. & quomodo probetur læsio,docet Guido Papæ in decis.Delphi.q.142. sed qualiter.

13 Et licet de iure antiquo cautum esset, quòd minoribus curreret tempus in soluendis tributis,vel vectigalibus, adeò quòd propter eorum moram res eorum incidebant in commissum:sed restituebantur in integrum.l.si ex causa.§.si in commissum.ff.de minor.l.imperatores.in fi.de publica.Tamen hodie illis non currit ipso iure tempus.per l.fi. C.in quib.caus.in integ.restit.non est necessar.glo.in l.2.C.de fund.patrimo.lib.11.Francisc.Cremen.sing.29.quid si minor.

14 Nec refragatur l.quæcunque. C. de fide instrument. lib. 10. vbi venditio bonorum minoris facta à fisco propter tributa non soluta valet, sed hoc ideo, quia fuit facta venditio per administratores fiscales interueniente tutore vel curatore, aliàs non noceret minori.l.fina. C. si propter public.

public.pensitat. Sic consuluit Alexand.consi.31.ponderatis.col.1.in quinto vol.hodie etiam cum authoritate tutoris restituuntur ad appellandum, ab illo decreto interposito in venditione, & ab inde secutis.

15 Et sic minor debet se probare læsum, & hoc pro regula habeatur, quòd maximè procedit, quando petitur restitutio contra sententiam, quia tunc clarè probari læsio debet. per text. in l.fi. ibi, probationum luce. C.si minor se maior. dixer. & ideo per iuramentum probari non potest. c. cum venissent. de in integrum restitutio. vbi Papa non restituit nisi visis priuilegiis. vt docet Salyce. & alij in l.1.C.si aduers.rem iudic. quia restitutio aduersus sententiam est magni præiudicij, cùm ex sententia ius quæsitum tollatur. l. Iulianus. ff. de condict. indeb. iuncta l.si non sortem.§. hæredi. vbi glo.ibidem. Iaco.in l.1.C.qui & aduers.quos. & in d.l.fi. — Minor se probare læsum quando debeat.

16 Limitatur primò, quando minor diceret se læsum propter lapsum tempus, tunc sufficit probare lapsum esse tempus sine alia læsionis probatione. c.auditis. & c.coram. de in integrum restit. — Casus in quibus minor non tenetur se læsum probare.

17 Secundò, si læsio sit notoria, sufficit quòd allegetur, licet non probetur, clemen.appellanti. de appel. Collecta. in dicto cap.auditis. refert Aufre.in decis.Tholos.quæst.389.post Spec.in tit.de in integr.restit.§.2.versic.illud quoque. Barb.consil.79.clementissimi.col.1.vol.4.

18 Tertiò, aduersus probationem necessariam omissam, etiam non probata læsione restituitur minor, quia eo ipso satis apparet læsio, cap. auditis. vbi Panormit. octauo not. & in cap.suscitata. de in integrum restitutio. l.minor 25.annis omissam. ff. de minor. & hoc obseruatur teste Aufrer. quæst.53.licet Barto.in contrarium teneat in dicto §.si minor. l. nam posteà. ff.de iureiur. vbi vult eum ita demum restitui posse, si summariè probauerit se probationes habere, & omiserit. hodie in Francia restituitur si omiserit probare, & allegauerit se probationes habere: nec requiritur aliqua alia probatio. sed hic minor ponetur in illo statu, in quo erat ante probationem omissam, & si postea nil probauerit in principali succumbet, & ad omnes expensas condemnabitur. — Restituitur minor aduersus probationem omissã.

19 Quartò, etiam si minor appellationi renunciet ante sententiam, eo ipso dicitur læsus, quia iusta potuisset sequi sententia, sed si post sententiam non appellet, eo ipso non constat esse læsum, nisi causam doceat fuisse bonam. Bart. & alij in d.l.nam postea.§.si minor. & Aufrer.d.q.53. — Renuncians appellationi minor lædi censetur.

20 Quintò, si minor lite pendente potuit transigere minoris, quàm sit condemnatus, poterit, etiam si sententia transiuerit in rem iudicatam, petere restitutionem. l. si ex causa.§.nunc videndum. ff.de minor quem not. Roma.singul.398.volo tibi dare. & Francisc.Cremen.singul.28.obtinui. vbi scribit se in ardua facti quæstione obtinuisse. sequitur Benedict.in repe.cap.Raynutius.in verb.mortuo.1.num.234.de testamen. — Transigere valens si cõdemnetur restituitur.

21 Sextò, minor recipiens mutuum non tenetur probare se læsum, sed aduersarius habet probare pecuniam in minoris vtilitatem conuersam, per l.1.C.si aduer.credi. idem in ecclesia scribitur, & in monasterio. in c.quod quibusdam. de fideiuss. & cautelam, vt non teneatur probare creditor pecuniam conuersam in vtilitatem ecclesiæ. docet Bart.Cæpol.cautel.214.vnus est modus. vide, quia mihi non arridet, ob id eam non recito. facit text.in l.si quis cum sciret. ff.de vsucap.pro emptore. Alex.in l.si cum dotem.§.1.ff.solut.matri. vide text.in l.verum.in fin. ff.de minor. — Minor in mutuo an lædatur.

22 Septimò, minor, qui prouocauerat ad diuisionem, si postea transegerit etiam in præsentia consanguineorum. iuxta l.transactionem. C.de transaction. poterit petere in integrum restitutionem, etiam si aliud grauamen non habeat, nisi quòd ad diuisionem prouocauerat? quia is ad diuisionem non potest prouocare. l.si pupillorum. ff. de rebus eorum. & l.penult.C. de præd.minor. Corne.consil.108.in præsenti.in tertio vol. Sic censuit Senatus anno 1543.die sexta Augusti, quæ limitantur in aliquibus casibus, vbi minori licet prouocare ad diuisionem, quos scribit Soci. in tractat.fallen.reg.319.pupillus. Et Curtius senior, consil.67.sapienter.nu.52.cum seq.versic.capio nunc aliam. &c. Barb.in reper.tub.de rebus eccles.non alien.col.48.n.181.& sequen.& Soc.consi.165.in fine.volu.2.& Dec.consil.349.consuluit. & Carol.Ruynus, consil.212.visa & bene intellecta.in primo volum. — Prouocans minor ad diuisionem an lædatur. Arestum.

23 Octauò ad concedendum vel denegandum beneficium restitutionis in integrum aduersus contractum, inspicitur consuetudo, vel statutum loci, vbi contractus factus est, vel vbi res sita est, Barto.Paul.& Ias.in l.2.ff.de eo quod certo loco. Quia restitutio causatur ex læsione, quæ prouenit ex contractu. Ideo aduersus contractum datur restitutio. l.1.C.si aduers.vendi. vnde quædam mulier nupta, quæ vendiderat illam *de la couperie*, in territotio sitam Andegauen. non fuit restituta: quia consuetudo Andegauen. vbi res erat sita, potestatem alienandi nuptæ etiam minori concedebat. sic censuit Senatus anno 1548.die quarta Maij. — Ad concedẽdam resti. vel denegandam aduersus cõtractum inspicitur loci consuetudo, in quo cõtractum est. Arestum.

24 Vltimò nota alium casum singularem, in quo restituitur minor etiam non probata læsione, quando confitetur commisisse delictum, de quo non constat, nisi per suam confessionem. Nam ex sua confessione satis læsio probatur. Angel.in l.certum.§.in pupillo. ff.de confes. Ias.in d.§.si minor. Alex.consil.115.in causa.col.2.vol.3.& Hippol.sing.445.minor læsus. — Aduersus delictum cõfessum restituitur minor. Causa læsionis est probanda.

25 Et nota quòd quando quis petit restitutionem in integrum aduersus factum principis, non sufficit se probare minorem & læsum, sed oportet narrare læsionis causam. text.& ibi Bartol.in l. minor autem magistratus. ff.de minor. Iacob.in d.l.fi.in fi.C.de in integ.restit. Idem tamen hodie in aliis casibus per istum articulum, ne vagemur in incerto.

26 Quartò materiam continuando, requiritur antequam minor restitui possit, quòd sit læsus vel dolo aduersarij, vel sui facilitate. l. verum. §. sciendum. cum §.seq. l.non omnia. ff.de minor. — Requiritur minorem læsum facilitate sua vel dolo aduersarij antequã restit.

quia

quia non videtur circunscriptus minor, qui iure sit vsus communi.l.fin.C.de in integr.resti.Nec sufficeret probare se læsum fuisse,vt per Bart.& Iacob. in dicta l.fin.nisi probaret,se dolo aduersarij læsum, vel sua facilitate. Et quando sua facilitate decipiatur habes, vt quando emit plus iusto pretio, non tamen vltra dimidiam, quia tunc iure communi succurreretur. per l.secundam.C.de rescind.vendi. Et quamuis in l.ait prætor.in princip.ff.de minor. non dicatur de inconsulta faci-

Facilitas allegari debet, sed non probari.

27 litate, tamen in dicto §.sciendum. hoc scribitur. † ob id istud in libello debet adduci, quicquid dicant in contrarium quidam interpretes.vt firmat Carol Ruinus,consi.119.videretur. col.3.num.13.in 5.vol.tamen Barb.consi.79.clementissimi.col.1.in 4.vol.dicit minorem non teneri probare istam sui facilitatem,quia resultat ex iuris dispositione.l.1.ff.de minor.glo.in cle.appellanti. de appel. ideo sufficit in libello vel literis allegare, quòd per facilitatem suam est deceptus:secundum Bart.& aliorum sententiam.in l.fin.C.de in integr.restit.imò Barb.vbi suprà,concludit minorem restituendum etiam sine facilitatis allegatione, quia est notorium ipso iure. Sed quòd allegari debeat seruatur in curiis Franciæ,tamen non oportet,vt probetur, nam ex læsione probatur dolus,vel facilitas re ipsa.vt in l.si quis cum aliter.ff.de verb.oblig.

Antequam minor resti. requiritur actionem aliã non haberi.

28 Quintò, in minorum restitutione requiritur, quòd aliam actionem non habeat.l.in causæ. 2.ff.de minor.ibi,nam si communi auxilio, & mero iure munitus sit,non debet ei tribui extraordinarium auxilium.Guido Papæ in decis. Delphi. quæstio. 362. vtrum officium.superius dictum fuit. num.20.gloss.2.

29 Sextò,quòd etiam pro minimo restitutio non petatur.l.scio.ff.de in integr. restitu. superius scripsi abundè in glo.2.nu.11.

Minor resti. aduersus contractũ, quid restituere debet.

Septimò, quando restituitur minor aduersus contractum, debet restituere pretium quod recepit,& quatenus fuit factus locupletior.l. quod si minor.§. restitutio.ff.de minor.ibi, itaque si in vendendo fundo circumscriptus restituetur,iubeat prętor emptorem fundum cum fructibus reddere,& precium recipere.& l.patri.§.item ex diuerso.ibi,iuuenis autem eatenus ex precio reddere,quatenus ex ea pecunia locupletior factus est.ibidem.

30 Nisi fuerit ab emptore facta pretij solutio minori consumpturo, tunc minor nil reddet: si omne consumpserit.per l.si quis cum sciret.ff.pro empto.l.1.C.de reputa.quæ fiunt in iudic. Areti.consil.81.Alex.in l.si quis cum dotem. §. primo.ff.soluto matrimo. & Bauer.in §.fi.quibus non est permiss.facere testa.

Fructus à quo tempore minori restit.debeant.

31 Et sic non restituuntur fructus à tempore celebrati contractus,quia contractus valuit,& interim minor habebat pretium, & recepit emolumentum illius,& pars fructus rei,ideo ista compensari debent.iuxta l.curabit.C.de actio.empt.sed rei fructus restituentur minori à tempore litis contestatæ,& ita intelligetur d.§. restitutio.l.quod si minor.ff.de minor.sic fuit iudicatum in parlamento Delphin.teste Francis.Marc.in decis.21. in prima parte.quid in fideiussore dicetur artic. seq.in gloss.3.

32 Octauò, requiritur quòd minor læsus petat restitutionem,vel procurator pro eo habens ad hoc speciale mandatum.l.illud.ff. de minor.hoc autem non solet peti,nisi postulatum fuerit.l.4.§. hoc autem.ff.de damno infect.vbi doct.& dicam inferiùs.

Minor debet probare se esse intra tẽpora resti.petendæ.

33 Nonò,requiritur quòd minor probet se esse intra tempora petendi restitutionem,per l.nam & postea.§. si minor. ff. de iureiur.vbi Ias. videtur hoc reprobare,quia nemo debet illud allegare, quod aduersario timet opponi,ob id allegatur in contrarium.l.si minorem.C.de in integ.restitu. minor.sed vt opiniones concilientur, intellige minorem non teneri allegare ista, ad hoc vt restituatur,sed si pars opposuerit,hoc tenetur minor probare.vt dicetur artic 2.

Mercatores prohibiti merces dare minoribus & obligationes annullatæ.

34 Et sic minores iuuantur ætatis beneficio,vnde non debent maiores cum illis contrahere, alioqui ex vno latere claudicat contractus.l.Iulianus.§.si quis à pupillo.ff. de actio.empt.ideo anno 1526.in vigilia natiuitatis Dom.latum fuit arestum pro tutore cuiusdam minoris,& obligationes annullatæ,ac inhibitum omnibus mercatoribus,dare quascunque merces minoribus sine consensu patris,& matris,tutorum,& curatorum respectiuè,sub pœna amissionis mercium & mulctæ arbitrariæ,vt docet Moline.in tract.de vsuris.num.24.in princ.

Prescription.

GLOSSA QVARTA.

Quo iure inuenta sit præscriptio.

QVia præscriptio de iure ciuili inuenta est,vt est text.in §.1.Instit.de vsucap.ibi, iure ciuili constitutum fuerat.glos.in l.1.ff.de acquir.rer.dom.& in §.singulorum.vbi Ang.de rer.diuis.in Instit.quod est verum quantum ad temporis limitationem,videlicet vt tres,decem, vel viginti anni constituantur pro ea.vt in dicto §.1.in Instit.& in l.1.ff.de vsucap.eius tamen materia est de iure gentium. cùm eo iure per longi temporis spacium dominium quæratur.§.præterea.Institut.de rerum diuis.l.adeo.§.præterea.ff.de acquir.rerum dom.nempe sub illo tit.de acquir. rerum dom. tractatur communiter de acquisitionibus, quæ fiunt de iure gentium.l. quæsitum.ff.illo titu.& ista dominij acquisitio, quæ fit de iure gentium, bene currit etiam cum mala fide, quia non opera possessoris hoc factum extitit,sed fluminis,vel alia ex causa.teste Hannibal. de Canonic.in repetit.rub.de vsucap.ff.quæstio.1.at non inspicimus materiam rei,sed institutionem seu inductionem. vt habetur in l.1.ff.de contrahen.emp.ideo ibi ex solo temporis lapsu non quæritur dominium, sed si aliquid vltra factum fuerit, videlicet si arbores radices egerint,vt ibi videre est. Et sic Rex potest releuare, quod non obstante præscriptione quis petat rem præscriptam,

Princeps aduersus præscriptionem restituere potest.

ptam, quia cum præscriptio sit iuris ciuilis acquisitio, illam ius ciuile, videlicet princeps ex causa iusta tollet. l. eas. ff. de capit. diminu. Francisc. Curt. consil. 1. col. 9. post tract. Feud. & Alex. consi. 84. in causa. in 1. vol. post Bart. & alios in l. omnes populi. ff. de iustit. & iure. Io. Francisc. Bald. in tract. præscript. in 1. parte quæst. 4.

Supradicta etiam vera sunt in ecclesia, vt restitui contra præscriptionem possit. per glos. in authen. quas actiones. C. de sacrosan. eccle. vbi doct. & in c. auditis. de in integ. restit. & doct. in ca. 1. de præscrip. & in hospitali consuluit Roma. consil. 407. cùm præsupponatur. quem refert & sequitur Dec. consi. 36. & pro tenui. col. penul. & Io. Francisc. in tract. præscrip. in 1. quæst. quintæ partis. quæst. 2. Requiritur tamen iusta causa, alioqui sine causa rescriptum tollens præscriptionem non valet, vtpote si aliquis fuit absens reipublic. causa per decem, vel viginti annos, & interim res sua præscripta sit, tunc princeps non obstante præscriptione concedere potest, vt rem petat, & sic debebit comprobari tale rescriptum. §. rursus. de actio. in Instit. Et cùm alia ex iusta causa concessum erit, alias non nisi fauore minoris, & ecclesiæ, vt probatur hîc, dum dicit, quòd speciatim in rescripto debet exprimi causa restitutionis, ideo ratione ignorantiæ quem restituendum contra præscriptionem tradunt glo. & doct. in l. si patrem. ff. quemadm. seruit. amit. & in l. 1. C. de pact. Bart. in l. 1. §. si quis autem. ff. de itine. actúque priuat. & in l. Aristot. §. Labeo. de donatio. sic consuluit Alex. consi. 84. in causa. col. 2. in 1. vol. & consi. 89. viso puncto. col. 3. nu. 10. in 2. vol. & consi. 51. videretur. col. penul. in 5. vol. & Corne. consi. 100. cõsuluit. in 1. vol. & consi. 164. me subscripsi. in 2. vol. & hæc est sententia communis secundum quam est iudicandum.

Ecclesia cõtra præscriptionem restitui potest.

Antequam quis aduersus præscriptionem restit. requiritur iusta causa.

Et si princeps sine causa tollat præscriptionem, peccat, redditurusque est Deo rationem, vt dicit Feli. in c. quæ in ecclesiarum. de constit. quando princeps rescribit contra præscriptionem debet dicere, non obstante temporis lapsu, & quacunque prescriptione. vt asserit Chass. in consuet. Burg. rub. *des forests.* §. 8. nu. 10. cum seq. ex hoc habes, quòd si princeps concedat rescriptum contra præscriptionem, debet exprimi causa. vt hîc, & in specie, aliàs non valet restitutio. ideo non valet constitutio, vt non currat præscriptio contra talem, quia etiam bona Domainij Regis & patrimonialia, quoad vtile dominium, præscribi possunt, etiam contra ecclesiam Roma. vt patet in tit. vt ecclesia Roma. Bar. in l. supplicamus. §. in omnibus. ff. de publi. Panor. in c. super quibusdam. §. prætereà. de ver. sig. gl. & doct. in auth. quas actiones. C. de sacrosan. eccles. Feli. in c. ad audientiam. col. 8. de præscrip. Alex. consil. 84. in 1. vol. scripsi in tit. de præscrip. contra Regem prohibit. suprà.

Princeps restitutionem aduersus prę scriptiones sine causa tribuẽs, peccat.

Force.

GLOSSA QVINTA.

SI quis coactus fuerit vi donare, vel vendere, si rem tradiderit, poterit restitui, dummodo exprimat speciem violentiæ, nec sufficeret dicere se per vim coactum, nisi exprimat vim, videlicet quòd ductus fuerit rus, & ibi fuit captus ab hominibus armatis, qui ensibus euaginatis dixerunt se interfecturos illum, nisi daret talem possessionem, vel tali pretio venderet suam domum, sic exprimendo literæ à cancellariis concessæ ciuiles erunt, & rationabiles: & de multiplici vi tracta. gl. & doct. in l. 1. & l. extat. ff. quod metus caus. scripsi in tract. de rescis. contract. in gl. 13. ideo hîc non repetam. Sed nota, quòd magna impressio est, si superior bona subditi saysiat. vt scribit Ioan. Fab. in l. si per impressionem. C. quod metus causa. refert Bertrand. consi. 1. num. 19. in 1. vol. ex 1. editio. per capit. Abbas. quod metus causa. quod sæpius fit in Francia.

Species violentię exprimenda est in restitutione.

Magna impressio quãdo bona alicuius sunt saysita.

Contrainte.

GLOSSA SEXTA.

ET sic habes hîc, quòd princeps releuat, vt non obstante contractu coacto contrahens agere possit, & rem suam rehabere. per l. 1. & per totum ff. quod met. caus. debet tamen coactionis & metus species exprimi: vt est in hoc text. alioqui literæ concedi non debẽt, & quia de metu multa scripsi in tract. de rescis. contract. in glos. 12. ob id alia hic non repetam.

Dol.

GLOSSA VII.

QVo dolo quis inductus fuerit, est in literis restitutionis exprimendum, alioqui literas quis obtinere non poterit à Cancellaria: vt hic statuitur. Sed siue dolus sit dans contractui causam, siue in contractum incidat, literas solẽmus impetrare, quamuis contractus primo casu de iure nullus sit. Et in altero annullandus. l. & eleganter. ff. de dolo. & l. si dolo. C. de inutili. stipular. etiam habet locum iste text. in dolo re ipsa. l. si quis cùm aliter. ff. de obligat. verùm quia de multiplici dolo scripsi, & de eius materia in tractã. de rescis. contract. in glos. 9. ideo hic alia non dicam.

Dolo inductum si exprimi in literis debet.

Simulation.

GLOSSA OCTAVA.

SImulare est fingere, fraudulenter agere, & vnum pro alio ostendere. Lucas de Penna in l. cùm procuratores. C. de metalla. libr. 11. & simulare, est falsum pro vero tradere, & ea quæ absunt simul esse ostendere. & simulamus, quę non sunt, dissimulamus ea quæ sunt, glo. in l. 1. ff. de concuss. & l. 1. §. ex hoc rescripto. de ventre inspicien. & l. constitutiones. C. de iur. & fact. ignorant. hic quælibet comprehenditur simulatio, cum text. indefinitè loquatur, & indefinita

Simulare quid, & quotuplex.

finita æquipollet vniuersali.c.vt circa.vbi glo.not.de elect.in sexto.l.si pluribus.ff de legat.2.

2 Et duplex maximè est simulatio, quædam fit ex honesta causa, altera ex inhonesta.glo.in cap. quod interrogasti.27.dist.

Species simulationis exprimenda.

3 Notandum est, quòd quædam est simulatio, in qua contrahens nititur ostendere se id facturum, quod tamen aliter intendit, & tunc dicitur actus imaginarius.l.nuda.ff.de contrahen.empt. l.imaginaria.vbi doct. de reg. iur. & est sicut corpus sine spiritu, quãdo consensus est remotus ab actu.Bald.in rubr.plus valere quod agitur, alia dico abundè in titu.de verbo.signi.

4 Secundò, intendit quis vnum facere, & aliud ostendere: vt quia in veritate est pignus, tamen simulatur venditio.l.emptione.C.plus vale.quod agitur, quàm quod simula. concip.& si quis cupit super his releuari, exprimere debet causam simulationis, nec valeret rescriptum, scribens non obstante simulatione, vt inferius dicetur.

5 Vel actus interdum conditionalis simulatur purus. l. si ex pretio. C. si certum peta.Bald.in l. cum precibus.C.de probatio.

6 Tertiò mutatione personarum committitur simulatio. vt per Bald. in dicta rubr. & Vital. de Camba.in tract.clausul.in clausu.rei non sic gestæ.

Dicens contractũ simulatum debet exprimere in literis simulationem.

7 Igitur cùm multæ sint simulationum species, ille qui dicit contractum simulatum, debet exprimere & specificare speciem simulationis.Bart.in consil. 65. factum est tale. Petrus Nicole.col. 2.Bald.in l.ab Anastasio. C.manda. & Vitalis in §. qualiter opponi debeat exceptio simula. Et ita statuitur hic, sic etiã consuluit Alex.consi.111.viso superiore.col.1.vol.1. & consi.28.in causa.col. 3.lib.5.Ancha.consil.227.ad corroborationem.col.1.Dec.in reg. imaginaria.in fin.ff.de regul.iur. Barb.in c.ad nostram.col.2.de empt.& Felin.in c.contingit. col. vlt.de fide instrumen.

Aduersus simulatam vẽditionẽ quæ reuera pignus est, restitui quis potest.

8 Vnde si quis mihi mutuauerit centum aureos, & ego dem illi hypothecæ pratum, tamen ipse creditor in instrumento vult, vt venditio inscribatur: vt non teneatur ad fructus restituendos: si potero probare me contraxisse pignus, & non venditionem, restitutis centum aureis potero pratum repetere impetratis literis in quibus narrabo speciem simulationis, quòd pro pignore adiecit creditor venditionem: tunc quia plus valet, quod verè agitur, quàm quod simulatè concipitur. ideo concludam ad restitutionem rei meæ, soluto pretio annullata illa venditione ficta. verùm quia materia ista est prolixa, & bene per Cepol.in suo tracta.de simula.contract.descripta, ideo ad illum tractatum te nunc reiicio beneuole lector.

An exceptioni simulationis renũciari possit.

9 Solet à iuris interpretibus dubitari, si renunciatum sit simulationi, an possit agi. Et respond. exceptioni simulationis renunciari non posse. hoc docet Ludouic. Roman.in l.si quis cùm aliter. ff.de verb.oblig.Cardinal.& Imol.in c.ad nostram.de empt.refert & sequitur Felin.in c.si diligenti.num.22.in nono correlario.sexta limita.de foro competen.Nam sicut simulatus est contractus, ita & renunciatio.Barto.& alij in l.nemo potest.ff.de lega.1.

10 Sed si iuratum sit omnia in instrumento contenta vera esse, non audietur allegans simulationem: vt videntur decidere Panor. & Imol.in c.cum contingat. de iureiurand.& eos refert Feli. in dicto cap.si diligenti.

11 Contrarium tamen tenet glos. in l. emptione. C.plus valere quod agitur.quam glos.probat. Alexand.in dicta l.nemo.& consil.89.in fi.in secundo vol.& dicto consil.28.in quinto.& Ias.in §. item si quis in fraudem.num.7.de actio.in Instit. & in §. fuerat.nu.87. ibidem.ac in l.2.col.pen.ff. de iureiur.& consil.36.vol.1.ac Ferrat.cautel.decimasexta.alia addidi in glos.dicta l.emptione. in Cod.meo antiquo.

12 Et sic restituetur quis non obstante simulatione, etiam si renunciatũ fuerit, & cum iuramẽto per prædicta.Sed hoc habita iuramenti dispensatione: vt scripsi in interpre.l.si quis pro eo.ff.de fideius.& hoc seruatur in curiis Frãciæ, etiamsi iurauerit omnia contenta vera, adhuc restitui vidi.

Requiruntur tamen sequentia: Primò, quod simulatio interuenerit, alioqui non valebit rescriptum.

Quæ requirantur in simulatione.

13 Secundò, quod allegetur ad obtinendum literas, & in specie, vt hîc.

14 Tertiò, quòd probetur coram iudice, coram quo literæ comprobantur, & interinantur. Nam qui agere volunt, probare debent.l.qui accusare.C.de edend. & qualiter probari debeat.vide glo. in §.si tale aliquid.in auth.de instru. cautel.& fide.collat.6. Imol. & alios in dicto c.ad nostram.ac Vital.de Camba.in dicto tracta.clausul.versic.qualiter simulatio probetur.

Rescissio cõtractus simulati intra quod tempus peti debet.

15 Quartò, quòd princeps concedat literas, & indulgeat petenti, vt agat non obstante contractu simulato: alioqui iudex ordinarius non succurreret in curiis Franciæ.

16 Et quamuis possit peti intra triginta annos rescissio contractus simulati.per l.omnes. C. de præscript. triginta anno. etiam post triginta annos coram iudice ecclesiastico. vt consuluit Bald. consil.322.vtrum post triginta in 1.vol.tamen quidam dicunt in Francia rescissionem intra decẽ annos petendam, per artic.vnic.in tracta.de resciss.contract.in glo.19.sed ibi tenui contrariũ, tum quòd actus simulatus sit nullus, & sic non petitur rescindi, nec habet qualitates ibi requisitas, licet posset comprehendi sub verbo distractus, tamen melius puto vt non comprehẽdatur, quia odiosa est ordinatio à iure discedens: & quia ille tex.exprimit casus, videlicet, *Fondez sur dol, fraude, circumuention, crainte, violence, ou deception d'outre moytié de iuste prix*, & non exprimit simulationem, ergo non comprehendetur.

Crainte.

Crainte.

GLOSSA NONA.

QVidam est iustus metus, alter vanus. vt in tracta. de rescis.contract. glos.12.scripsi.& docto.in ca.si iustus.de appell.Ideo talis metus exprimi debet in literis Regiis, vt iustusne sit an vanus dignoscatur, & quis dicatur iustus metus, id est, non vanus, docui in l.iusta interpretatione.ff.de verborum signifi.vnde dicunt Bald.& alij.in l.interpositas.C.de transact.quòd non sufficit probare metum in genere, sed debet probari species & qualitas metus, scilicet mortis, cruciatus corporis, vel similis.sequitur Ias.consil.79. in causa.col.1.in primo vol.facit c.1.de his quæ vi metúsve causa fiunt.Alia scripsi in dict.tracta.de rescis.contract. in glos.duodecima.

Quotuplex metus.

Iustus metus exprimi debet in literis.

Ou autres semblables causes.

GLOSSA DECIMA.

SImilis causa vocatur causa restitutionis, seu releuamenti etiam concessa maioribus, licet hic tex.in principio dicat *fondez sur minorité*, tamen hic extendit, *ou en semblables causes*: quia idem est iudicium in similibus.c.inter.de rescript.Et sic quicunque siue sit maior, siue minor, tenetur exprimere in specie causam suæ restitutionis, siue hęc restitutio cōcedatur maiori ob defectum intellectus, vt furioso, prodigo, & huius generis hominibus, & tunc habet locum iste tex.vt de his scripsi in præfa.ad finem tract.de rescis.contract.

Causa restitutionis exprimi debet in literis.

Idem si restitutio petatur ratione sexus, vtpote si mulier sexus fragilitate decepta sit, & restitui petat per senatusconsultum Velleianum, causas sigillatim exprimet, ex quibus restitui desiderat. c.cùm contingat.de iureiurand.c.licet mulieres.illo.tit.in sexto. & passim mulieribus non subuenitur, vt contractus vel actus rescindere possint, sed in casibus tantum in iure expressis.text.in l. fin.vbi gl.C.de iur.& fact.ignoran.vide in concord.in forma literar.executoriar. in fin.in verb. similis forma.Quid simile dicatur, & quot modis.

Quamuis iste tex.in causis loquatur similibus, *semblables*. Idem tamen erit in maioribus.per tex.notab.in §.porrò.quæ fuit prima caus.benefic.amittend. ibi, ideóque iudex solers & discretus æquitati obseruandæ solicitus cuncta subtiliter dispensans prouideat, si qua fuerit antiquioribus causis similis, seu maior.l.cùm hi.§.causæ. ff.de transact. l.à sententia.de appell.Ideo in maioribus causis, si restitutio petatur, speciem debet designari & exprimi restitutionis causa: quia eadem ratio in illis est, quæ in aliis, & similis dicitur quoad restitutionem, & sic patet quòd consuetudo ad casus similes extenditur, secus in statuto.l.1.C.quæ sit long. consuetu. Alexan.consi.65.quoniam omne.col.3.nu.8.in 6.vol.alibi dicam.

Hæc constitutio extenditur ad maiores.

Lesdits reliefuemens ne seront donnez ne octroyez.

GLOSSA VNDECIMA.

ALiqui differentiam subtilem volunt tradere inter *donner*, scilicet ad petitionem, *octroyer*, sine petitione. Et sic etiam motu proprio literæ concessæ non valerent. Tamē non fundatur in iure hæc differentia. Sed vsus communis loquendi vnum pro alio accipit, qui in hoc attendi debet.l.Labeo.ff.de supel. leg. itaque Cancellaria siue motu proprio cōcederet restitutionem, siue ad partis petitionem, non valeret, nisi speciatim restitutionis exprimeretur causa: quia clausula motus proprij non tollit defectum intentionis concedentis.vt docet Ægidi. Bellamera decis.475.præmissæ.& Rota decis. 112.dicebant.in not.Felin. in c.causam.2.col.2.de test. scripsi in forma mand.in verb.motu proprio.vbi huius clausulæ 47.effectus inserui nota.

Motu proprio concessa restitutio sine expressione non valet.

Et sic patet hîc vnus casus in quo denegatur restitutio, videlicet, quando quis non exprimit causam restitutionis speciatim, alios casus in quibus minor non solet restitui, scripsi superius in glossa secunda.

En nosdites Chancelleries.

GLOSSA DVODECIMA.

ET sic patet hîc restitutiones non solùm dari ab ipso Rege, & tunc Cācellarius eas magno sigillo signat, sed etiam à qualibet Cancellaria Franciæ in sua iurisdictione: & hîc prohibet Cancellariæ cuilibet, sed ipse statuens non est prohibitus: quia non intelligitur comprehensa persona loquentis, tum etiam quia contra suam prohibitionem venire potest, cùm sit solutus legibus.l.princeps.ff.de legib.& l.ex imperfecto.C.de testa.

Restitutiones tam à Rege quàm à Cancellaria dantur.

Non valerent tamen literæ etiam ab ipso Rege emanatæ, nec à iudicibus comprobarentur, si causa restitutionis non esset sufficienter expressa, sed esset incerta: quia super incertis iudex iudicare non posset. §.curare.Insti.de actio.l.1.C.de senten.quæ sine certa quanti.ideo iudices, quibus diriguntur, eas incertas & confusas reiicerent nec comprobarent.

Certum enim est, quòd in quolibet Parlamento Rex habet Cancellariam suam, & ibi Vicecancellarium, qui subditis illius iurisdictionis, siue ressortus concedit literas, sed aliis alterius ressortus non subditis non potest concedere, sed magna Cancellaria sic, in qua Cancellarius præsidet. Et ibi conceduntur literæ in magnis rebus, & negotiis, & ad Regis præceptum, ac sigillantur literæ officialium Regiorum, & alia ardua, de qua Cancellaria iste text.non intelligitur, nisi vt superius dixi, de qua alibi tractabo.

Cancellaria in quolibet parlamento.

Sinon que la partie specifie.

GLOSSA DECIMATERTIA.

Specificare quid sit.

1 SPecificare dicitur, quasi ex genere speciem facere, & in specie tradere,& non in genere, declarat text.& ibi doct.in c.præsentium. §. testes.in fi.de testib. in sexto.vide text. in l. adeo. §. cùm quis ex aliena.ff. de acquir. rerum domi.Et sic in specie debet causas quis exprimere, ex quibus releuari cupit, & in indiuiduo, vt præfecti Cancellariis discernere & iudicare possint,an illa sit causa sufficiens ad concedendum restitutionem, vel an sit casus,in quo concedi non debeat: alioqui incerta expressio & generalis obscuram reddit petitionem. per l.ita fidei.ff.de iure fisci.Nam generalitas parit ambiguitatem.l.cùm Stichus. ff. de solutio.& not.in l. veteribus.de pact.

Generalis expressio causæ restitutionis non valet.

2 Ex hoc patet non valere generalem expressionem causarum, quibus restitui quis cupit, vt si quis se esse læsum vendendo illam domum,vel litigando cum tali dicat.

Generalis citatio côcessa côtra omnes non valet. Côcessio capiendi generalis non valet.

3 Ex quo infertur,non valere citationes generales vni concessas contra omnes nemine expresso,& excepto: quia iudex concedens posset ex hoc citari, illustres & alij prohibiti in ius vocari.l. 2.ff. de in ius vocan. Ideo est necesse nomina exprimere,& cognomina citandorum. per tex.in l. 1.C.de iure domi.impetr.vbi expressim Bart.& alij & Ludouic.Roma.consil.497. diligenter. col. vlt.& sequitur Ias.in §. quadrupli. num. 10. de actio.in Instit.& in additio.ad Vbertum de Bonacurso in rubr.quib.mod.cita.&c.

Generalis procurator nô potest petere vt quis detrudatur in carcerem.

4 Secundò, infertur non valere facultatem & concessionem datam apparitori prehendendi seu capiendi omnes & quoscunque debitores talis N.vt docent Angel.& Ias.in l.fin.colu.2. C.de edict.diui Adria.tollen.

Generaliter côsentire filio ad quascunque lites pater nô potest.

5 Tertiò, non potest procurator generalis petere quemquam in carceres detrudi sine clausula cum libera,vel speciali mandato,nec consentire vt captus liberetur à carceribus. l. non solùm.§. fi.ff.de procur.Bart.consi.84.in causa Statij.Alex.consi.133.circa executionem.in sexto volu.

6 Quartò,pater non potest consentire filio ad quascunque lites,quando causa requirit speciale mandatum.Bal.in l.fi.§.necessitate.C. de bonis quæ liberis.

Generalis gardia vel literę de debitis nô valet.

7 Quintò infertur,quòd gardiæ generales, & literæ de debitis nullius sunt momenti, si à Seneschalis & aliis concessæ fuerint.vt in ordina. Regiis,rubr. *des Seneschaux:* artic. 11.& ordina.27. art. 15.dixi in art.1.gl.3.tract.de liter.oblig.in primo tomo constit.Regia.

Commissio generalis legati non extendit se ad beneficia vacantia in curia.

8 Sextò,commissio generalis data legato,vel alteri non extenditur ad beneficia vacantia in curia.c.2.de præben. in sexto.nec ad ea quæ speciale exigunt mandatum.quæ doct. not.in §.fi.de his per quos agere possumus.scripsi in fi.tit.de elect.deroga.in concorda.

Commissio generalis arrestandi non valet.

9 Septimò,non valent commissiones generales de sistendo seu arrestando omnes, & quoscunque ad partis requisitionem:quia in illis requiritur causæ cognitio, & iudicis præceptum. & arrestari posset is, qui nullo iure potest, vt docet Iacob.de bello visu in practi.sua,rubr.de inquisi.nu. 30.& Ias.in dicto §.quadrupli.not.4.alia dicam in seq. glos.vide quæ scripsi in tracta.de euoca.art. 3.in primo Tomo.

Et declaire particulierement,& par le menu,les causes par lesquelles elle demande estre releuée.

GLOSSA VLTIMA.

Causæ restitutionis in indiuiduo sût exprimendę.

1 NOta quòd impetrans restitutionem debet peculiariter,distinctè ac speciatim & in indiuiduo causam restitutionis exprimere,& per istum tex.declarantur & tolluntur variæ doctorum sententiæ,scriptæ in l. minor autem magistratus. §. 1. ff. de minor. vbi princeps perrarò solet restitutionem minoribus permittere, si ipse sententiam dixerit, dum ea

Incoloratè quid, contra Budæum.

2 quæ pro causa sunt dicta non allegant. † Imò diuus Seuerus & Imperator Antoninus non audierunt incoloratè restitui desiderantem,id est sine colore & expressione causæ iustæ,vel coloratæ.glo.ibi.quamuis Budæ.in annot.in Pandect. dicat intelligendum illum textum,quando minor allegat ea, quæ si dicta pro causa fuissent, erant causæ profutura. tamen puto non restituendum & etiam tunc minorẽ,nisi speciatim illa exprimeret:vt hic vult text.& Innocen.in c.coram. de in inte.rest.princeps enim vult causam intelligere, ex qua possit concedere,vel negare restitutionem, aliàs dare restitutionem non vult:& istud esse valde singulare testatur Bart.in §.si autem. dicta l.minor. vbi dicit quòd si petatur restitutio aduersus sententiam principis, quod tunc libellus debet particulariter,seu articulatè continere causam,in qua fuit læsio,seu deceptio.Sed in aliis inferiorum sententiis generalis libellus admittetur.per l.verum.§. sciendum.& l.quod si minor.§. non semper. ff. de minor. Hic tamen statuit princeps, quòd in qualibet restitutione exprimatur causa specialiter,& particulariter,siue impetret quis literas ad rescindendum contractus siue sententias, aut alios actus,secundum Bald. in dicta l.minor autem.& ita expressum superiùs fuit,ibi, *ou autres semblables causes.*

Generalis procuratio ad petẽdam restitutionẽ non valet.

3 Item si constituam procuratorem ad petendum restitutionem in integrũ,& non dico in qua causa,vel super qua re,non valebit procuratoris constitutio. l.illud.§.1.ibi,cui id nominatim mãdatum sit.ff.de minor.& ibi ponderant ad hoc Bar. & Bald. in l.filiusfamilias.col.vlti.ff. de donar. Cin.& Iacob.in l.vna.C.etiam per procurat.in integ.restit.postul. posse. Et sic ad petendum restitutionem requiritur specialis mẽtio rei,vt in tali domo, super tali prato,sic vendito,& in tali causa,quam aduersus Ioannem habebam,in qua succubui,sed non requiritur specialis mentio personæ,

næ,contra quam debet peti in procuratoris cõstitutione, secus in literis restitutionis. Iason in l. si quis mihi. §. sed vtrum. primo notab. ff.de acquir.hæred.vbi dicit,per illum text.etiam iussum de adeundo hæreditatem debere esse specialem ,& debere exprimi, quæ hæreditas sit adeunda,nec sufficeret generale mandatum de adeundo quamcunque hęreditatem,per illum tex.Licet in consensu patris filio præstito contrarium doceat etiam glos.in l.si longius.§.fin.ff.de iudi.& Bal.in l.fi. §.necessitate.C.de bonis quæ libe.& superiùs in proxima glos.dictum fuit.

4 Item appellans ab interlocutoria debet sigillatim, & in specie grauaminum causas exprimere.Nec sufficeret eas in genere allegare,videlicet si diceret,ex causis, quæ ex actis colligi possunt, ca.1. de appel. in sexto. & clemen.appellanti.de appel.no.in l.eius qui.ff.de appel.recipien.& in l. Titiæ.de lega. primo. per Alexand.& Ias. [Facit text.in articul.vltim.de appellat.infra.& in artic. 7.tit.de expensis.]

Causę grauaminũ exprimi debẽt ab appellãte ab interlocutoria.

5 Ad hæc non sufficit, si quis renunciet doli exceptioni, nisi dicat in tali casu, & in tali actu. Bar.in l.si quis cùm aliter. in fi.ff.de verb. obligatio. quod est contra practicam aliquorum aduocatorum.teste Angel.in rubr.de except.in Instit.col.23. versic.decimo est videndum,&c. facit l.si vnus.§ illud.ff.de pact.

Generalis renũciatio doli exceptioni non valet.

6 Adde etiam,contra personam testis debet crimen specificè opponi, sic videlicet, dico quòd Titius est fur:quia surripuit librum talem Ioannis N. tali tempore,&c.cap.præsentium. de testib. lib. 6. ibi, facta sigillatim specificatione.& Dec. in c.primo notab. 2. de except. post Lanfranc.in repet.c. quoniam. in verbo testium. col. 16.de probatio.Nec sufficit dicere testem infamem,nisi causa dicatur, & si quis dicat aliquem esse suum inimicum,non sufficit si causam inimicitiæ non exprimat.vt dico in tract.de reprob.testium & saluatio.vbi abundè.

Depositio testis super crimine debet esse specifica.

7 Insuper iniuriæ speciem quis exprimere debet.l.prætor.ff.de iniur.& vbi statutum punit diffamantem aliquem, intelligitur, si ad diffamationis speciem venerit, & ad speciem delicti:secus si in genere dicat illum esse malum hominem.Bald. in l.Turpia.ff.de lega.1.refert & sequitur Bauer.in §.sed cùm aliquis.col.2.de testa.in Insti.

Iniuriæ species exprimi debet.

8 Ad hæc non valet legitimatio nisi qualitas spurietatis sit expressa. vt docet Felin. in c.postulasti.2.de rescript.col.4. & scripsi plenè in praxi benefic.in literis naturali.

Legitimatio nõ valet non expressa qualitate spurij.

9 Et quando petitur suppleri defectus contractus in genere, vel processus,non debent concedi literæ,nisi in petitione defectus exprimatur.Reg. Cancellar. 39.

10 Item quando petitur interponi decretum, debent causæ sigillatim exprimi.l.magis puto.§. ne passim.ff.de rebus eorum.& l.1.C.de prædi.curial.lib.11. vbi Barto.

In decreto causę speciatim exprimi debent.

11 Præterea quando cum inhabili dispensatur, debet fieri mentio expressa inhabilitatis, & in specie,nec sufficeret generalis.Ancha.in c.non potest.de præbend.in sexto.

Generalis dispensatio super inhabilitate non valet.

12 Nec sufficeret falsi suggestionem proponere,nisi speciatim declararetur.Inno.in c.meminimus.in fi.de appel.Bal.in l.ab Anastasio.in fi.C. mand. Guid.Papæ sing.332.non sufficit.& Cæpo. cautel.106.quando libellus.Ias.in l.finali.C.de iud.vbi alia recitat.

13 Vnde cum iste tex.prohibeat concedere,si concessæ literæ fuerint,an valeant,quod non videtur,quia factum contra legem. per l.non dubium.C.de legib.dicerem tamen quòd si expressio sufficiens esset, per quam iudex inquirere,& iudicare posset, quòd literæ non essent recusandæ. alioqui contra:vt superius dixi,in gl.12.& maximè si instaret procurator Regius dicens,& petens literas pronunciari nullas,eò quòd essent contra hunc articulum.hactenus de his.

An valeant literæ restitutionis non expressa causa restitutionis in specie.

François.Artic.134.des publiées 1539.

Articulus secundus.

Nous voulons oster aucunes difficultez & diuersitez d'opinions qui se sont trouuées par cy deuant sur le temps,que se peuuent faire casser les contrats faits par les mineurs.

GLOSSA PRIMA.

1 TRes habet partes,in prima ponitur constitutionis causa:in secunda constitutio.ibi, *ordonnons.*Tertia ponit limitationem,si non.

2 Nota,quòd ad tollendum diuersitatem opinionum est hæc constitutio edita.Dicebãr quidam minorem posse restitutionem petere intra quadriennium post legitimam ætatem perfectam,& istud quadriennium esse cõtinuum,per l.si superuacuam.C.de tempo. in integ. resti. peten. Alij dicebant vtile in sui principio, sed in progressu continuum.per l.annus.ff.de calum.Effectus erat,quod si esset vtile, non incipiebat currere,nisi quãdo minor certioratus erat,se esse læsum,vel ex præscriptione,vel alia causa.teste Bal.in l.falsam.col.2.C.si ex fal.instru.Card.in cle.1.q.25.de in integr.resti.& Panor. in c.1.in fi.de præscript.quia ille qui ignorat,nõ dicitur negligens:ergo non negligenter omittit.vt in c.vnic. de in integ.rest.lib.6.& c.2.& c.quia. de concess.præb.Alex.consi.1.in 4.vol.& Iac.in l.fi.col.2.C de temp.in integr.resti.peten.

Edita cur fuerit.

Quadriẽniũ restitutionis an sit continuum.

3 Ideo si quis per centum annos nõ peteret restitutionem in integrum:quia probabiliter ignorabat sibi competere,poterit tamen eam postea petere.teste Bal.in d.l.falsam.col.2.C.si ex fals.instru.Pau.Castren.in l.fi.C.de dolo. per l. fi.C.de tempo.in inte.rest.peten.Sic consuluit Alex.consil.89.viso puncto.col.3.nu.11.& in 2.vol.& consi.169.viso themate.in fin.ibidem & Hippol.in l. qui falsam.nu.91.ff.de fal.Caro.Ruinus cons.16.videtur.col.pen.nu.21.in 3.vol.

Ignorans restitutionẽ sibi cõpetere eam semper petit.

4 Præterea in d.l.superuacuam.dicitur dari quadriennium ad interponendam contestationem, finiendamque litem.Et sic intra illud quadriennium debet lis contestari & finiri,& iurium interpretes super hoc valde laborarunt. Sed aduerte in illo text. legendum esse ad interponendum

Intellectus ad legem superuacuam.

contestationem incundámq; litem. Et sic dabitur illud quadriennium ad contestandam,& ingrediendam litem super hac restitutione,& sic sufficiet minorem petiisse restitutionē, & literas præsentasse,atque litem cõtestatam fuisse. Et ita nouiter intelligitur illa lex,quicquid hactenus scripserint doct. Et sic legi in quibusdam antiquis exemplaribus. facit l. 2.ff.de collu.detreg.ibi,quinquennium autem non ad perficiendam retractationem, sed ad inchoandam puto præfinitum.

Declaratio cle. vni.de in integr.restit. Quatuor casus restitutionis impetrandę,& decidendæ.

5 Et sic intelligitur cle.vna.de in inreg.resti. ibi,iniri debet intra quadriennium continuum, li-
6 cet ibi corruptè legatur finiri, vt dixi in interpretationibus meis nouis. † Ex quo inferuntur casus sequentes. Primo,quòd restitutio petēda est intra quatuor annos, & incunda atque inchoāda lis à tempore læsionis.& ita seruat praxis quæ est optima iurium interpres. l.per hanc.in fin.ibi, pleniore subueniat veritatis lumine.C.de tempo.appel.& ibi Sali.ad hoc expendit illum tex.

7 Secundus casus est, vt lis inita & inchoata super restitutione de iure finiri debeat. iuxta l. properandum.Cod.de iudi.quæ tamen lex non seruatur in regno quoad hoc.vt scripsi in procem. ordi.in primo Tomo.

8 Tertius casus est, vt in integrum temporis restitutione illud tantum restituatur tempus,in quo aliquis læsus fuit,& sic intelligitur dicta clem.& in restitutione rei res ipsa cum fructibus, vt fuit dictum in definitione superius: vnde si per quadriennium quo quispiam petere restitutionem debebat,fuit ab hostibus captus,& detentus per annum,ad illum annum restituetur.l.sed & si per prætorem.§.quoties.ff. ex quib.caus.maior.

9 Quartus casus est,non solùm minores intra quadriēnium illud restitui possunt,verùm etiam successores illius.l.minor autem magistratus.in fi.cum l.seq.ff.de minor.etiam maiorum successores.l.non solùm.de integ.restit.& superius dictum fuit.

10 Igitur ex præmissis incertum erat,quando curreret tempus, quia minores semper dicebant se ignorasse læsionem: & post centum annos aliquando restitutionem petebant. ideo hîc statuit tempus trigintaquinque annorum minoribus ad petendam restitutionem, & postea audiri prohibet, siue ipsi se læsos esse sciuerint,siue ignorauerint: quia imputetur eis,cur intra illud tempus non viderint,& non perquisierint,& ad hoc facta est hæc constitutio taxans ætatem,& non scien-

Cautela pro maioribus factis.

11 tiam. † Quicunque igitur minor peruenit ad ætatem legitimam,debet de suo iure inquirere,omniáque sua perlegere documenta,& sui prædecessoris processus,si quos habebat,cum peritorum consilio videre,& inuentarium bonorum ac alia;& an habeat illa bona in inuētario conscripta,& fideles consultores adhibere,& sic debet quilibet si sibi sapit, facere, ne posteà serò sapiant Phryges,vt adagio dicitur.

12 Et hæc ordinatio non extenditur ad prætetita,sed futuris dat formam negociis.l.leges.C.de legib.c.fi.de consti. nec etiam extenditur ad causas cœptas per appellationem. cle.dispendiosam. in fi.de iudic.cùm hoc non dicatur hîc.

13 Si tamen quis fuerit læsus ante hanc ordinationem,& posteà ordinatio fuerit publicata,poterit minor restitui intra tempus hîc præstitutum:vt in l.3.§.scio.ff.de minorib.

14 Item si minor fuerit læsus in iudicio possessorio; restitutionem petet. per tex. in c.cùm non liceat. de præscript. & ibi Bald. ad hoc no.idem firmat Bal.in l.fi.C.qui legiti.perso.sequitur Matth.de Afflictis in constit.Neapol.rub.de resti.in integ.lib.2.nu.4. ergo procedet iste tex.& in possessorio,& in petitorio,cùm indistinctè loquatur.arg.l.de precio.ff.de publ.in rem actio.

Ordonnons qu'apres l'aage de trente cinq ans parfait,& accomply.

GLOSSA SECVNDA.

Tempus trigintaquinque annorū debet esse completum.

Requiritur ergo tempus completum, ad hoc vt minor à restitutione petenda excludatur.l.denique. §.primo.ff.de minorib. facit ca.cùm in cunctis.in princip.de electio.quia hoc exprimitur. Aliquando tamen sufficit inceptum, vbi hoc expressim scribitur.vt in l.qua ætate.ff. de resta. & in dicto capit. cùm in cunctis.§. inferiora.& sic post trigintaquinque annos completos non poterit minor petere restitutionem beneficio minoris ætatis in hoc Franciæ Regno.Si tamen quis impetrauerit intra 35. annos literas, & inierit litem,poterit illam prosequi: diuersum est,si tantùm impetrauerit literas, quia duo copulatiuè requiruntur in l.superuacuam.de temp.in integ. resti. peten. videlicet vt contestetur lis,& inita sit. cùm iste text. in vno corrigat,videlicet in tempore, ergo in alio non videtur corrigere. argu.l.cùm prætor.ff.de iudic. cap. nónne.de præsump.Sed vix praxis excluderet istum post impetrationem intra tempus factam ex æquitate,si allegaret causam, quare non esset prosecutus, & illa causa esset iusta.Et per istum text.cessant difficultates positæ in l.ea quæ.Cod.de temporibus in integr. restit. petend.vbi gloss.& doctor. dicunt, quòd masculus qui veniam ætatis petiit, poterit adhuc in integrum restitutionem petere vsque ad annum vtilem computandum à venia ætatis. Idem in fœmina, idem etiam est,quando lex, vel consuetudo taxat legitimam ætatem, vt coniugatus post vigesimum annum habeatur pro maiore: tunc ille debebit intra quadriēnium à tempore quo reputatur maior computandum petere restitutionem, & posteà non auditur:quia illa ætas taxata est loco ætatis legitimæ,videlicet vigintiquinque annorum.quod not.& sequitur Matth. de Afflictis in constitu.Neapolit.rub.de restit.minor.col.3. hîc tamen videmus taxatum esse tempus trigintaquinque annorum, siue taxatum fuerit tempus ex consuetudine antea,siue petierint veniam ætatis,& sic cessant illæ difficultates, siue habeatur ante pro maiore, siue non, semper his casibus habebit locum

Si consuetudo faciat maiorē,quando is restitui possit.

locum iste text.. vt intra trigintaquinque annos quis restitutionem petere possit beneficio ætatis, quod est notandum.

Verumtamen sicut maior vigintiquinque annis non restituitur de his, quæ gessit post vigintiquinque annos, licet sit in illo quadriennio petendi restitutionem, sic non restituetur coniugatus ab eo tempore quo per consuetudinem fit maior, & ita docent Paul. & Iacob. in dicta l. ea quæ. Ego tamen vidi sæpius literas restitutionis istis concedi, etiam de his quæ gesserant postquam facti erant maiores fictè, & sic etiam consuluit Pau. Castren. consil. 161. non est dubium. col. 2. in 2. volu. quia licet consuetudo faciat eum maiorem, & contractum ab eo factum validum, tamen non excludet restitutionem, si intra vigintiquinque annos factus sit. glo. in l. 1. C. si de momen. possess. fuer. appel. vnde cùm hîc sit taxatum tempus minoribus, & nihil dictum sit de maioribus læsis, reipublicæ causa absentibus, vel alia probabili ex causa: ideo maiores poterunt petere in integrum restitutionem intra quadriennium, computandum à die quo læsi fuerunt, & læsos se sciuerint, vt dictum fuit suprà. nam quod non mutatur, cur stare prohibetur? l. præcipimus. in fi. C. de appellatio. Facti maioris fictà restituuntur.

Ne pourra pour le regard du priuilege.

GLOSSA TERTIA.

1 ECce quod vocat hîc priuilegium minoris, seu fauorem, sic iurisconsultus dicit beneficium ætatis. in l. Iulianus. ff. de in integ. resti. & in l. ait prætor. §. penul. & l. præses. de mino. & interdum ætatis excusationem. in l. auxilium. in fi. ff. de mi. & priuilegium restitutionis. in l. item hi. ff. ex quib. cau. maio. Priuilegium minoris ætatis vocatur beneficium.

2 Beneficium restitutionis. in l. cum mandato. & l. præses. ff. de min. eò quòd bene faciat minoribus eos in integrum restituendo, & ab omni iniquitate in eos commissa eos protegat.

3 Ponderanda est dictio *ne pourra*, non poterit, quæ importat necessitatem, vt necesse sit minori quiescere à persecutione post trigintaquinque annos. per glo. in cap. primo. de regu. iur. in sexto. & ibi addidi.

4 Idem in ipsius hærede, successore, & fideiussore, vt possint petere restitutionem intra tempus, quo minor, & eo tempore etiam excludantur. Nam cùm persona minoris excludatur, ergo & successoris, & fideiussoris. l. 1. & per totum C. de fideiusso. minor. vbi datur regula, quòd restitutio minoris non prodest fideiussori, & quamuis minor restitutus sit aduersus principalem, tamen cogetur fideiussor soluere: & postea aget contra minorem, nisi minor contra fideiussorem etiam restituatur. dicta l. fi. ibidem. Intra 35. annos successor minoris, vel fideiussor an restituatur.

5 Limitatur non procedere, quando fideiussor pro re minoris stipularetur, & fideiuberet, vtpote si minor rem vendat, in qua est deceptus. si aliquis fideiusserit pro eo, illi fideiussori succurretur post minoris restitutionē. Idem si satisdederit. l. 2. ff. de administr. tuto. l. exceptiones, quæ personæ. in fin. ff. de exceptio. quia in hoc potest etiam maior decipi, videlicet in rei valore. text. in l. quisquis. C. de rescin. vendi. Nam sæpe de facultatibus suis amplius quàm in his est sperant homines. §. in fraudem. quib. ex cau. manumitte. non licet. in Instit. Quibus casibus fideiussor minoris restit.

6 Secundò limitatur, quando fideiussor sciuisset illum contrahentem minorem, & creditorem nolentem cum minore contrahere, nisi iste fideiussisset, tunc his duobus interuenientibus nō debet fideiussori succurri in necē creditoris. l. in causæ. 1. ff. de mino. quia postquam creditor nō esset cum minore contracturus, & fideiussoris obtentu cum eo contraxit, tunc non succurretur ipsi fideiussori: imò si ipse velit agere postea actione mandati contra minorem, is poterit restitui, nec tenebitur quicquam soluere fideiussori. dicta l. in causæ. quia in fideiussore videtur quidam dolus, vt ex sua fideiussione adstringat minorem, quia aliàs non teneretur, & promittens pro illo, videtur donare. l. si pupillus. ff. de arbi. tanquam si consumpturo traderet. l. si quis cùm sciret. ff. pro emptore. & ad hoc cauti debent esse, qui promittunt pro istis iuuenibus stolidis.

7 Tertiò non procedit, quando fideiussor successisset minori intra tempora restitutionis decedenti. per tex. in l. Stichum. §. quod vulgò. ff. de solu. Nam eo ipso quòd fideiussor succedit debitori, extinguitur obligatio fideiussoria, vt ibi: ergo poterit ratione minoris, cui successit, in integrum restitutionem petere; vt probant doct. in l. debitori. C. de pact.

8 Quartò non habet locum, quando dolus in contractu interuenisset, tunc fideiussor etiam ex persona sua de dolo agere posset. l. 2. C. de fideiuss. mino. quia tantùm fideiussor prohibetur agere ratione ætatis, non alia ex causa, vtpote si deceptus fuerit minor vltra dimidiam, vel dolo, aut metu inductus, & tunc minoris restitutio etiam fideiussori proderit. nec est opus fideiussori impetrare literas rescissionis, si minor eas impetret, alioqui contra glo. in dicta l. 2. vbi iuris interpretes.

9 Quintò, quando restitutio nullum esset allatura commodum minori, si restitutio sua nō prodesset fideiussori, tunc restitutio proderit fideiussori. alioqui esset minori inutilis, vt not. Bar. in l. cum filius. §. 1. ff. de ver. obli. Iacob. expressè in dicta l. 2. C. de fideiusso. mino.

10 Sextò, non procedit quando minor esset necessarius defensor fideiussoris, tunc restitutio etiam fideiussori proderit. l. minor. ff. de procur. Doctor. in l. Stichum. §. quod vulgò. ff. de solu. & in l. 1. de fideius. mino.

11 Septimò, quando creditor posset habere regressum contra alium, quàm fideiussorem, tunc minoris restitutio proderit fideiussori, cùm creditoris non intersit à quo cōsequatur. Iacob. in dicta l. 1. per l. minor. ff. de procurat. l. 2. de administr. tuto.

12 Intellige prædicta, quòd in quibus casibus fideiussori subuenitur, intelligitur si minor restitutionem petat: alioqui ante non est danda exceptio fideiussori. l. exceptiones, quæ personæ. ff. de excep. Nam cùm minor restitutus non est, non potest fideiussor, qui dicitur accessorius, infringere principale. Sed econtrariò sic. per l. cùm principalis. ff. de regu. iur. vide Hippo. in tract. de fideiusso. quæst. 36. num. 267. cum seq.

13 Et notandum est, quòd si aliquo casu concurreret æquitas, tunc poterit fideiussor implorare officium iudicis ad obtinendum exceptionem, quæ principali competit, licet de iure non competeret fideiussori, & sibi debet concedi. nam qui non potest exceptionem opponere, iudicis officium postulare potest. l. planè. vbi Bart. & alij, ff. de peti. hæredi. & l. fi. ibidem. Ias. in l. 1. col. 6. n. 9. ff. de iurisd. omn. iudi. Hippol. Marsil. in rub de fideiusso. q. 36. nu. 278. vbi alia videri possunt.

An restitutio sit personalis an realis.

14 Videndum est, an hoc beneficium restitutionis sit personale reale've, & quidam reale esse putant, quod ad successores transeat. l. non solùm. ff. de restit. in integr. Ego verò puto esse personale. arg. l. quia tale. ff. sol. matr. & l. exceptiones, quæ personæ. de exceptio. l. 1. vbi Areti. C. de fideiuss. mino.

15 Nec obest, quod hæredi vel successori detur, quia ob hoc non desinit esse personale: nam hæres nomine minoris petit restitutionem, non suo nomine, & censetur vna persona cum defuncto. in authen. de iureiuran. à morien. præst. col. 3. ob id non dicitur minus esse personale, quia non competit nisi personæ minoris, quam successor repræsentat. Ideo non excluditur, quare non potest reale, nec mixtum vocari, vt dicunt quidam in l. Marcellus. ff. de fideiuss. & Maurit. in tract. de restitu. parte 1. cap. 13. putat realem esse, quod alienum esse à iure videtis: alioqui concomitaretur rem, & rei nomine daretur, quod non est verum, sed tantùm personæ minoris. Et eius successor non excluditur nomine minoris: quia eadem persona censetur esse, & non alius: & quia nomine minoris petit, verumtamen interdum restitutio in rem datur minori. per l. in causæ. 1. §. interdum. ff. de minorib. & suprà, quæst. 7. diximus, quando restitutio dari possit contra rei possessorem, & contra tertium, sed est personale: quia soli personæ minoris datur. [Vel si cedatur, cessionarius nomine minoris agit. l. non solum. ff. de minor.]

Ou finent de minorité.

GLOSSA QVARTA.

Minor duobus modis dicitur.

1 FAuetur ergo minoribus: vt dicit text. in l. 3. §. præterea. ff. de suspect. tutor. ibi, quòd fauore pupillorum accipiendum est. & sic ætas quædam priuilegia, & quibusdam tribuit fauores. l. ætatem. ff. de censib. Ideo videamus ea, in primis quis minor dicatur, & text. in cap. in præsentia. de proba. dicit duobus modis minorem dici. Primò, quando est minor 14. annis. Secundò, quando est minor 25. annis. Et sic quis simulatque natus est.

2 Imò etiam posthumus quoad hoc ætatis beneficium, minor dici potest, vt inferius videbimus, sed minor ad contrahendum matrimonium, vel ad testandum, vel ad religionem profitendum, dicitur quis vsque ad 14. annos. l. qua ætate. ff. de testa. §. 1. de nupt. in Insti. & idem in professione facienda. c. beneficium. de regula. in 6. & minor intra pubertatem quoad adulterium. l. si minor. ff. de adult. gl. no. in cap. sicut. 27. q. 1. quoad hanc materiam dicitur minor à tempore, quo est conceptus, vel saltem natus. & nota in quibus faueatur minoribus frequentius.

Priuilegia minorum.

Iudex in Francia motu proprio sine literis regiis non restituit.

3 Primum ergo priuilegium est, quòd iudex motu proprio non petenti pupillo restitutionem in integrum concedere (si videat expedire) potest, teste Roma. singu. 456. quod iudex. sed hodie cum nullus iudex in Francia sine literis regiis restituat, hoc saltem in curia suprema procedet, quæ sine literis restitutionem concedit, sed petente minore, vel curatore pro eo, seu aliquo cōsanguineo, vel curatore. l. præfecti. ff. de minorib.

Iudex ex officio procuratorē & aduocatum dat minori.

4 Secundum est, quòd iudex ex officio aduocatum & procuratorem minori dabit. l. nec quicquam. §. aduocatos. ff. de offic. proconsul. etiam gratis & sine sumptibus aduocatus seruiet, aliàs ab officio aduocationis repelli poterit teste Guido. Papæ in decis. Delphi. quæstio. 561. si quis contra. quod non seruant quidam aduocati rapaces.

Minori plus petenti quomodo succurratur.

5 Tertium, minori plus tempore petenti succurritur, vt induciæ contra eum duplicari non debeant, teste Panor. in c. vnic. nu. 10. de plus petit. hodie non duplicantur induciæ, sed reus absoluitur cum expensis, salua facultate actori: vt possit reum tempore debito conuenire. vt scripsi in procemio ordi. in 1. Tomo.

Quilibet potest comparere pro minore.

Fauore minoris quilibet opponēs admittitur.

6 Quartum, quilibet pro minore comparere potest, & opponere, etiamsi sit fœmina. casus singu. secundum Barto. ibi & Areti. in l. 2. in fi. C. de nego. gest. & tunc iudex opponentem pro minore solet si sit habilis, creare curatorem, vt illum defendat.

7 Quintū, licet quis non admittatur ad excipiendum, vel probandum, quod sua non interest, tamen hoc non procedit fauore minoris. tex. in l. contra impuberes. C. de nego. gest. quem sing. dicit Alex. in l. ille à quo. §. 1. ff. ad Trebel. not. 1. & Barb. consi. 15. clementissimi. col. 4. in 1. vol.

Minor ex gestione quatenus locupletior, tenetur.

8 Sextum est, quod pupillus & minor non tenentur ex gestione negociorum, si aliena gesserint negocia, nisi quatenus factus est locupletior. l. si pupilli. ff. de nego. gest. Ias. in l. videamus. col. 2. ff. de in litem iurand.

Redimere negligēs captum à Turcis, priuatur successione, nisi sit minor.

9 Septimum, quòd redimere negligens captum à Turcis, vel in carcere detentum, debet successione priuari, nisi sit minor 18. annis. auth. si captiui. C. de episc. & cler. cui gratia ætatis succurritur quia quicquid videt ignorat. l. 1. C. de fals. monet.

Octauum

Octauum, quòd pupillus iuramentum sine tutore deferre non potest.l. iusiurandum quod ex conuentione.§.1.ff.de iureiu.quia rerum administrandarum ius ei non competit.vt dicit ibi Iurisconsul.probat Alex.consil.vlt.in 6.vol.

10 Nonum priuilegium est,quòd non incurrit periurium,quia ne sciens fallere non videtur. l. qui iurasse.in princ.ff.de iureiur.& impuberes nihil scire intelliguntur.l.fi.ff.de iuris & facti igno.

Periurium non incurrit minor.

11 Decimum,quòd si minor rem emerit,quæ ab eo euicta sit, licet non denunciauerit, tamen de euictione aget,quia mora re ipsa committitur in eo.l.in minorum.C.in quib.caus.in integ.rest. non est neces.Bald.in l.1.C.de pericu.& commod.rei vend.Anto.de Burgos.in c.fi.de emp.& ven. diuersum esset in maiore.l.si rem.ff.de euictio.

Minori non denuncianti litē succurritur.

12 Vndecimum,quòd domus illorum impuberum non confiscantur,si quis in illis falsam cuderit monetam,quia quicquid vident,ignorare censentur,& sic illud crimen.l.1.C.de fals.monet.

Pœna falsæ monetę fabricatę non tenetur minor.

13 Duodecimum,non punitur lege Cornelia de sicariis:si infans fuerit,& hominem occiderit. l.infans.ff.ad l.Cornel.de sica.quia dolus ab eo abesse videtur.c.1.de delict.puero.qui in lege Cornelia exigitur.l.in l.Cornelia.ff.de sica.

Pœna legis Corneliæ minor non tenetur.

14 Decimumtertium,quando diuiduntur bona,in quibus minor habet partem,ipse eligere potest,quam velit partem.cap.1.de paroch.Ias.in §.quædam.Inst.de actio.& in l.1.C.de reb.credi.& istud de consuetudine seruari testatur Guido Papæ,q.289.in decis.Delphin.ego tamen in Francia vidi electionem sorte factam, videlicet vt vnus habeat vnam partem,alter alteram,& si ad minorem sorte peruenerit vna pars illam acceptabit, & sic fit apud Paris.[Sed poterit minor natu, vbi non est cōsuetudo sortis eligere,& vt vulgò dicitur *oster vn des lots*.Ita censuit Senatus anno 1543. Iunij 16.pro Tristando Fretard contra Renatum Fretard maiorem natu.]

Minor in diuisione eligit.

15 Decimumquartum priuilegium est, quòd bona eorum immobilia non possunt absque decreto vendi,vel alienari.l.1.& per totum C.de præd.minor. & fuit dictum anno 1509.die 21.Febru.in hoc Senatu quòd processu pendente minor gauderet bonis possessis,tamen restituta prius pecunia emptori.

Arestum. Lite pendente minor alienatis gaudet.

16 Decimumquintum, in casibus in quibus minor non potest appellare, potest in integ.restitutio.implorare.glo.no.in l.1.C.si de momenta.posses.fuer.appel.facit glo.in l. & si fine.§.fin.ff.de minor.Alex.consi.80.in 7.vol.

Minor qui nō potest appellare,restituitur.

17 Decimumsextum,quòd post annum egredi poterit religionem.c.1.de reg.in 6.quando non obtinebat decimumquartum annum eo tempore,quo est egressus.c.beneficium.de reg.in 6.quia non potest approbare,quod facere non potest,nec profiteri.

Religionem egredi potest minor.

18 Decimumseptimum, quòd licet minor fidelitatem non præstiterit,& non iurauerit domino,tamen feudum non perdit.ca.1.§.si minori.& §.si quis decesserit.si de feud.contentio sit inter dom.& agnat.vassal.

Minor fidelitaté non pręstans,non priuatur feudo.

19 Decimumoctauum,si per regem mandetur,vt de qualibet domo vnus ad pugnam accedat, non arctatur minor decem & octo annorum.c.vno. in verb.à decimooctauo.de pace iuramen.firmand.Bened.in verb.adiectæ.col.2.in repe.c.Raynutius.de testamen.

Ad bellum minor non cogitur.

20 Decimumnonum, non perdit feudum,licet homagium intra annum non fecerit.§. præterea.de prohib.feud.aliena. per Frederi. nec emphyteosim amittit, si intra triennium non soluerit pensionem.per l.2.C.de iur.emphyteo.vbi Ias.nu.16.ita concludit & Guido Papę in decis.Delph. q.435.verum contra pupillum.facit text. & ibi doct.in c.si.de in integ.restitu.

Non faciens homagium minor feudo nō priuatur.

21 Vigesimum priuilegium est, minor non punitur pœna falsi.l.impuberem.ff. de fals.text.tamen in c.1.de delict.puer.dicit omne crimē cadere posse in puerum doli capacem, excepto delicto carnis,tamen in omnibus ferè pœnalibus iudiciis ætati & imprudentiæ succurritur.l.fere.ff.de reg.iur.vbi Pyrrhus dicit se vidisse impuberes per latera suspendi,& maiores per colla strangulari,prout etiam ego vidi in hac ciuitate Paris.& Tholosana.

Minor an pœna falsi puniatur.

22 Vigesimumprimum est, stāte statuto quòd contractus initus à minore sit nullus,non seruata solennitate dicti statuti,si minor contraxerit non seruata solennitate,& tradiderit rem,quamuis minor remaneat dominus, si tamen res pereat, non peribit periculo minoris,quia non remanet dominus de iure communi,sed de iure speciali,& tunc res non perit periculo domini.glo singul. in l.non omnis.§.1.in glo.1.ff.si cer.peta.Ias.in l.1.nu.16.C.de iure emphyt.Bauer.in §.sed si instituto.col.pen.de vulg.quod est notandum ad limitationem l.pignus.C.de pignor.actio.

Periculo domini quando res non pereat.

23 Vigesimumsecundum, in generali exclusione & derogatione priuilegiorum petrarò beneficio restitutionis minoribus competenti censetur derogatum.glo. sing.in l.postquam liti.Cod.de pact.quam ad hoc not.Bened.in repet.c.Raynutius.in verb.mortuo.2.nu.180.de testa.quia beneficium restitutionis requirit specialem derogationem.l.illud.§.si.cum l.seq.ff.de minor.sic consuluit Signo.consil.234.in quæstione.& Ias.consil.38.col.2.vol.3.Hippol.in rub.ff.de fideiusso.num. 282.vide Ioan.de Platea,in l.fi.C.de fide instrum.& iure hastæ fiscal.lib.10.& Bald.consi.236.vol. 1.& Aret.in cap.2.col.vlt.de probat.

Generalis derogatio, minoris priuilegia nō tollit.

24 Vigesimumtertium,si minor omiserit probare id,quod sibi vtile erat,restituetur.l.minor autem.§.1.& l.minor 25.annis omissam.ff.de minor.Spec.in tit.de testi.in integ.§.1.versi.illud quoque.vt superius scripsi.

Minor non probās quod sibi vtile est restituitur.

25 Vigesimumquartum, si minor voluntariè compromiserit, vbi sibi non erat vtile compromitti,restitui potest.l.si minor.§.minores.ff.de minor.Bald.in l.non videtur.C.de resti.in integ.A-

Compromittens minor restit.

lexand.consil.vltim.in 6.volum.& superiùs docui.

Minor fideiubens restit.

26 Vigesimumquintum,restituitur minor,quando fideiussit.l.ait prætor.§.non solùm.ff.de minorib.& l.de die.qui satisda.cogant.nisi pro suo procuratore. Specul.in titul.de restitut.in integ.§.primo.in prin.

Aduersus hæreditatē damnosam aditam minor restit.

27 Vigesimumsextum, quando hæreditatem adiuit damnosam, etiam restitui solet. d. §. non solùm.2.& quamuis interdum in integ.restitut. actionis ipso iure competat etiam sine restitutione,vt in actione de dolo,& quod metus causa, tamen restitutio quæ competit officio iudicis non datur nisi quis fuerit restitutus.vt pulchrè scribit Bar.in l.exceptiones,quę personę.ff.de exceptio. hodie tamen in Francia in forensi iudicio non fit differentia,nam nulla ferè restitutio datur,nisi à principe impetretur,& per literas Regias.vnde text.in d.l.exceptiones.in fin.dicit,nec ipse antè habeat auxilium,quàm restitutus fuerit,quod notes in practica.

Sententia cōtra minorem indefensum nulla, & cui fieri intimatio debeat.

28 Vigesimumseptimum,sententia lata contra minorem indefensum,est ipso iure nulla.l.si pręses.C.quomo.& quand.iudex.l.contra pupillum. ff. de re iud.& si appellatum fuerit,intimari debet tutori non pupillo.l.2.C.qui legiti.pers.Bar.in l.1.§.sufficit.ff.de admin.tuto.

Aduersus iuramē contractum restit. minor.

29 Vigesimumoctauum est,quòd vbi etiam iuramentum interuenerit,restituetur minor.Bal.in §.item sacramenta.de pace iuramen.firman.vbi dicit quendam præsumi tacitum & velatum metum consyderata qualitate personæ, ideo refutationes factæ à minoribus ita sunt validæ, si nec metus, nec fraus interuenerit, vnde boni præsides faciunt talia iuramenta remitti etiam per capturam personæ. arg.l. illicitas.ff.de offic.præsid.Barba.consi.6.illud.col.8.in 4.vol.hodie per literas habita iuramenti dispensatione illis succurri solet.

In dote constituta à tutore minor resti.

30 Vigesimumnonum, si tutor constituerit maiorem dotem quàm debebat, vel voluit quòd dos constituta naturam mobilium sortiretur, tunc minor restitui poterit.l.siue generalis.ff.de iure dotium.l.1.C.si aduer. dotem restitu. postul.& poterit restitui,etiam si in literis taceat,consanguineos consensisse.l.transactione.C.de transact.quæ tollit præsumptionem metus,sed non quòd si læsus fuerit minor,quin restitui possit non obstante amicorum præsentia.

Iudex supplet consensum consanguineorum.

Aduersus dissentientes cōsanguineos quomodo procedatur.

31 Si tamen statutum requirat consensum consanguineorum, & ipsi nolint consentire,aut discordent, iudex supplebit per l.bonorum.C. qui admitti.l.si cum dotem.§.eo autem tempore.vbi Bart.& doct.ff.solut. matri.Ias.in l.cum specialis. col.3.C.de iudi.& si dissentiant consanguinei in locanda puella nuptui, tunc supplicatio datur iudici, vt consanguinei recusantes dicant causam coram iudice ordinario, & iudex postea decernet, vel citabuntur dissentientes coram ordinario dicturi contradictionis causam, quam si iudex iustam inuenerit,matrimonium non fiet.si autem causas friuolas viderit,declarabit matrimonium posse perfici ad voluntatem & consensum aliorum consanguineorum, non autem appellabitur à contradictione illorum consanguineorum. prout docet Bart.quem alij sequuntur,in l.vlt.in fi.ff.de appel.recipien.

Causa de hæreditate dormit contra minorem.

32 Trigesimum priuilegium minoris est, quando agitur de hæreditate contra minorem, causa dormiet donec dicti minores peruenerint ad legitimam ætatem.l. 1. C. de Carbo.edict.quia per collusionem bonis interim priuari possent. Et hoc fuit sæpius seruatum in curia,vt in registris curiæ notatum est [Philippus tamen Valesius tunc Rex Franciæ, hoc ius reuocauit,volens causam interim agitari posse,hoc constituit anno 1333.]in aliis etiam multis casibus minoribus subueniri solet,& regulariter vbi est lęsus,vt superiùs dictum fuit artic.1.vbi scripsi quosdam casus,in quibus restitutionem vix petit.

In quibus casibus minores sunt deterioris conditionis, quàm maiores.

Minor non admittitur ad electionē, ad ordines, nec est iudex delegatus, nec ad administrationem reipub.

Minor qua ætate poteit esse aduocatus, procurator, notarius, doctor, protonotarius, consiliarius.

33 Sunt tamen ipsi minores in multis deterioris conditionis, quàm maiores,quia non possunt habere beneficia.c.super inordinata.de præbend.saltem curata.c.super eo.de refecti.in 6.c.indecorum.de ætat.plenè in quacunque ætate scripsi in tract.de pacifi.pos.in 4.limita.Secundò,ad ordines non assumuntur.cle.si.de ætat.& qualit. Tertiò,non possunt eligere,nec eligi.c.ex eo.de elec. in 6.Mandago in tract.de elec.c.7.Quartò,non potest minor 20.annis esse iudex delegatus Papę. c.cum vigesimum.de offic.deleg.l.cum prætor.ff.de iudi.vnde ad rempublicam administrandam ante 25.annum,vel ad munera,quę non sunt patrimonij,vel honores,admitti minores non oportet.Minores denique nec decuriones creantur, vel creati suffragium in curia ferunt.l.ad rēpublicam.ff.de muner.& honor. Quintò, minor 17 annorum prohibetur esse aduocatus.l.1.§.pueritiam.ff.de postulan.Sextò,procurator non erit ante 18.annum.c.qui generaliter.de procurat.in 6. Septimò,nec poterit esse notarius.l.impuberem.ff.de falsi.Octauò,doctor esse ante 18.annos prohibetur.d.§.pueritiam. Nonò,nec protonotarius.Bened.in repet.cap.Raynutius.in verb.adiectæ. num.13.de testam.vbi dicit statutum esse per Paul. secundum,quòd nullus fieret protonotarius, nisi vigesimum peregisset annum,aut si esset de sublimioribus,vel filiis,aut nepotibus principum, saltem decimussextus exigeretur annus. Decimò,minores non possunt esse consiliarij. Chassa.in consuetu.Burg.in verb.*ordonne à six*. facit text.in dicta l.ad rempublicam.ff.de munerib.& honor. Hodie est statutum vt ante 30. annos regium senatoris officium quis non subeat. vt patet in titulo *de la cour de Parlement*, in fin. Vndecimò, nec testis erit. Insti.de testamen.in princip.& l.3.§. lege Iulia.ff.de testibus. Duodecimò, non potest testari ante quatuordecim annos.l.qua ætate.ff. de testamen.alia prohibita minoribus congerit Bertach.in tract. de episcop.libr.2.quæst.31.& ferè in aliis in quibus mulieres sunt deterioris conditionis, de quibus in l.multis. ff.de stat.homin. doct.in l.2.de regulis iuris.[Et in quibus ætas consideretur docet Ioan.de Turre Cremata in cap. tanta.col.1.86.dist.Et quamuis pupillus & adultus regulariter æquiparentur,l.si curatorē.C.de in

integ.

inte.resti.& sunt in priuilegiis,tamen in multis differũt.Primò in citationibus.l.1.ff.de admi.tuto.

Secundò tutores inuiti nisi excusentur, suscipiunt tutelam.l.2.ff. de tutel.l.nec non.de tuto.& curat.Curatores verò adulti volentes.§.item inuiti.Instit.de curat.

Tertiò pupilli non faciunt testamentum, adulti sic.l.qua ætate.ff.de testa.l.si filiusfa.ibidem.§. præterea. quibus non est permissum facere testa. adultus etiam sine curatore testatur.l.Aurelius. §.Caius.ff.de libera.lega.

Quartò pupillus non restituit hæreditatem suo tutori eo authore, sed adultus sic,quia non est in eo authoritas necessaria.l.1.§.fuit quæsitum.ff.ad Trebel.

Quintò impubes in litem iurare non potest,adolescens cõtra,in l.videamus.ff.de in litem iurã.

Sextò contra impuberes dormit præscriptio 30. annorum.l.sicut.C. de præscrip.30.anno. sed contra adultos currit, licet restitui possit.l.fin. C.in quibus causis in integ.restit.non est necesse.l. etiam.Cod.de minor.latè Ioan.Francis.in tract.de præscrip.in prima parte sextæ partis,in 23.casu.

Septimò solus tutor defert iuramentum, quando pupillus est infans,sed adultus cum curatoris auctoritate.l.iusiurandum quod.§.1.ff.de iureiurand.

Octauò contractus impuberis non firmatur iuramento, quia non habet iudicem. authent.sacramenta.C.si aduers.vendit.

Nonò differunt in casu l.actu.§.fin.ff.de re iud.

Decimò,in l.certum.§.in pupillo.ff.de confessis.

Vndecimò,in l.Lucius.ff.de manumiss.testa.

Duodecimò,in l.si seruus decem.ff.de solut.

Plus deduire,ne poursuiuir la cassation desdits contratz.

GLOSSA QVINTA.

1 ECce quòd minores non possunt in hoc regno annullationem seu cassationem contractus petere, nec prosequi post trigintaquinque annos completos: etiam si impetrauerint à Rege,non valebunt literæ,vt Ioan.Gallus testatur in arestis suis,q.115.quia literæ secundum eum contra ordinationes non valent. vt scripsi in §.1.rub.de firma & irreuocab.concord.stabilit. in concord.& hoc verum si pars opponat,alioqui contra.l.petendæ.C.de tempo.in integ.resti.peten.docto.in l.properandum.C.de iudic. quilibet enim potest renunciare iuri pro se introducto.l. pen.C.de pact.c.si diligenti. de foro compet. scripsi in tract. de rescis.contract.glo.19.& in rub.de mercator.minutatim vendentibus. in glos.vlt.vbi vide. *Literæ cõtra ordinationes non valent.*

2 Vnde cùm hic tex. prohibeat minoribus prosequi cassationem & annullationem cõtractus, non tamen prohibet petere contractus seu actus confirmationem,si fortè pars vellet allegare cõtractum nullum, vtpote sine curatore factum, poterit hîc factus maior petere contractus confirmationem,etiam post 35.annos,sumendo arg.à contrario,quod obtinet in l.1.ff.de offi.eius,tum etiam quòd hîc non prohibeatur,& hoc est partim introductum in fauorem minoris, & sic in eius læsionem conuerti non debet.l.quod fauore.C.de legib. *Confirmatio cõtractus vel actus peti potest post 35. ann.*

3 Sed dubitari potest,an hic tex.loquens in contractibus, habeat locum in transactione & distractibus,quod non videtur,quia non est contractus.l.Labeo.2.§.1.ff.de ver.sig.Tamen verba sequentia,vt etiam in distractibus procedat,innuere videntur, dum text.generaliter loquitur,quod minor non poterit persequi ratione læsionis, circunuentionis, seu deceptionis, ergo vbicunque prætenditur læsio à minore, debet eam persequi intra 35. annos.sed in transactione prætenditur læsio,ergo cassationem illius prosequi debebit intra 35.annos. Item quia largè contractus nomine venit distractus, quãdo in vtroque est eadem ratio.saltem quod in vno statutum est,ad alium extenditur.vt plenè docui in d.l.Labeo.§.contractum.Et quia hic tex.fuit ad euitandum opiniones factus,quæ ita erant in transactione,sicut & in contractibus, ergo in illa habebit locum ordinatio,vnde minor læsus in transactione, quæ est distractus,debet agere,& prosequi causam restitutionis, & cassationis dictæ transactionis intra trigesimumquintum annum: alioqui postea non audiretur, quia hîc dicit non audiendum per viam restitutionis,nec releuari posse,nec per nullitatem ratione minoris ætatis: ergo nullo modo, quia omnes ferè modi restitutionis conceduntur,& compræhenduntur sub his,& ita seruant curiæ Franciæ.vide quæ dixi in tract.de resci.contract.in gloss.*contracts*.& seq. *An ordinat. hæc locũ habeat in trãsactione & distractib.*

4 Etiam si minor iusto fuerit impedimẽto detentus,debet agere intra hos trigintaquinque annos hîc statutos,quia hic prolongauit tempus,vt omne impedimentum tolleret, & sic mihi aliàs respond. Dom. Poyetus esse intelligendam ordinationem:imputari enim aiebat debere tali,qui intra illud tempus non egit,qui saltem intra illud tempus litem non est contestatus,dicit tex.in l. fin.C.de temporib.in integ.restit. petend. Et sic non deducetur absentia,seu tempus infirmitatis, vel alia iusta causa, quamuis in quadriennio secus esset.l.fin.C. de temporib.in integ.restit.peten. si tamen esset toto illo decennio impeditus,ex bono & æquo restitueretur.

5 Ideo decem anni rescissionis contractuum incipient currere post istum 35. annum, quia illo tempore contractus est perfectus, vt scripsi in tract.de rescis.contra.gl.21.vnde si minor beneficio ætatis non egerit intra hoc tempus, poterit sicut maior intra alios decem annos contractum, vel alium actum doli,vel metus ratione,seu deceptionis vltra medium,vel impedimenti rescindi petere,nec debet aduersus minores obseruari, quod pro ipsis excogitatum est.l.3.§.duæ causæ. in fin. ff. de carbo.edict. quia non debent esse deterioris conditionis in casibus à iure non expressis, quàm *Decem anni rescissionis à quo tempore currant.*

quàm maiores.& hic text.permittit minori,vt agat tanquam maior,quod nunquam posset facere,si decem anni comprehenderentur in 35.annis.ideo hoc tempus 35.annorum,non comprehẽdit tempus decem annorum. vt probat text.in authen.si tamen.C.de temporib.app.cle.quamdiu. de appella. & quæ ad augmentum inducta sunt,non debent ad diminutionem cedere.l. legata.ff. de leg.1.sed istud tempus est inductum ad augmẽtum,vt patet, ergo non inducet diminutionem, videlicet quod minori diminuantur decem anni rescissionis dari maioribus,etiam frustra iste tex. permitteret minoribus agere,sicut maioribus,si intellexisset,quòd decem anni dati maioribus essent finiri per istos 35. annos, & quòd non computentur, est text.valde accommodus in l.2.ff.de collus.detegend. [Et abbreuiatio temporis decennij est contra ius, vt dixi,ergo extendi non debet ad casus non expressos,vt scripsi in d.tit.de rescissio.contract.& quia hic excipit posse agi post istud tempus tanquam maior, ergo post tempus vt exceptio contineatur in regula l.1.ff.de regul. iur.facit text.in l.1.ibi,ex die missionis.C.de tempo.in inte.rest.peten.& l.ea quæ.ibidem.]ibi,sicubi planè ætas eius cuius retractatur collusio, differendam retractationem in tempus pubertatis, vel alterius rei suadeat,quinquennium non currere dicendum est.

Persequi quid sit.

6 Item hîc prohibet *poursuiure*,persequi,verbum enim persecutio,continet tam actionem,quàm officium iudicis. Adeò quòd prohibitus persequi,non potest agere,nec iudicis officium implorare,& sic nec rescissionem.vt plenè docui in l.actionis verbo.ff.de verb.sign.igitur prohibita est hîc omnis persecutio,etiam per viam denunciationis euangelicæ,cum factum hic prohibeatur.videlicet *poursuiure*,quod est notandum,quamuis doct.in c.nouit.de iud.concludant,denunciationem non esse prohibitam,licèt agere quis sit prohibitus,tamen persequi plus continet.

7 Nam si ex legis dispositione denegetur auxilium ex quauis causa, tunc denegabitur restitutio in integrum ratione illius clausulæ,ex quauis causa.Bart.in l.nemo.C.de tempo.appe.vt refert Areti.consi.104.breuitas.col.4.& Carol. Ruynus consil.123.quia circa.col.4.nu.11.in 2.vol.

8 Tamen alij dicunt specialem requiri expressionem ætatis,allegatur l.illud.§.fi.cum l.seq ff.de minor.adeò quòd in generali sermone non videtur comprehensa restitutio minoris.l.3.ff.rem ratam habet. sic consuluit Signor. consil.234.in q.col. 2. nisi effusa multitudo clausularum adesset.

Iudicium rescindens & rescissorium quid.

9 Animaduertendum est,doct.tractare de duplici iudicio,videlicet rescindendi & rescissorio,& rescindens est,per quod contractus dolo vel metu factus, vel aliàs iniquè conceptus,rescinditur. in l.quod si minor.§.restitutio.ff.de mino.Bart.in l.ab hostibus.§.sed quod simpliciter.ff.ex quibus caus.maior.

10 Rescissorium est,per quod rescisso contractu vel actu ago ad rei meæ restitutionem.§.rursus. de actio.in Insti.vt si minor vendidit rem,in qua fuit læsus.primò petet rescindi venditionem, & hoc erit iudicium rescindens:postea petet rem sibi restitui annullato cõtractu & rescisso,& rescissoria actio non est nomen actionis,sed quædam adiectio,quia rescisso contractu per actionem rei vendicationis ego potero rem meam petere. per totum tit.ff.de rei vend.Et Rofret.in tract.libel. in 1. parte rub.de actio.in rem rescissoria.de hac scribit. Imò dicunt doct.duplicem esse actionem restitutoriam & institotiam,quod non est verum.vt aliàs probaui,in l.verbis legis.ff.de verb.sign. & dixi in meis nouis interpreta.ad d.l.si.C.de temp.in integ.resti.peten.

An rescindẽs & rescissoriũ cumulari possint.

11 Dubitant etiam doct.an ista duo possint cumulari,& ex æquitate,& vt breuiter lites finiantur,cumulari posse concludit Guido Papæ decis.143.an prætendens.post Specu.in tit.de in integ. restit.§.1.versi.sed nunquid in eodem libello.& vt euitetur circuitus.l.dominus.ff.de condi.inde. & hoc seruari in curiis Franciæ docui in tract. de rescis.contract.in glo.21.superius.

12 Quod limitatur non procedere quãdo iudicium rescindens sufficiebat, vt si minor rem vẽdidit,in qua fuit læsus,si ab eo res petatur,poterit iudicium rescindens intentare,ac literas impetrare,vt illa venditio rescindatur,& vt ipse à rei petitione absoluatur.Probatur in d.§.sed & quod simpliciter.& Panor.in ca.ex literis.de in integ.restit.& sic seruat vsus curiarum regni Franciæ.

13 Et licet doct.controuertant,an officio iudicis restitutiones petantur,vel per actionem,quod officio iudicis communius est, per l.in causæ.2.ff.de minor.& in l. quòd si minor.§.fi.ibidem.Ibi, totum illud dependere è prætoris cognitionẽ, nos in Francia Regali officio vtimur,videlicet per literarum impetrationem;alioqui audiri non solent restitutiones in integrum impetrantes.

En demandant,ou en defendant.

GLOSSA SEXTA.

Excipiendo post tempus non restituitur minor.

1 ET sic neque tanquam actor, neque si res petatur ab eo tanquam reus restitutionem petere poterit ætatis beneficio, quamuis quæ temporalia ad agendum sunt, perpetua sint ad excipiendum.l.purè.§.fi.ff.de dol.excep.glo.& doct.in c.cum accessissent.de constitutio.in c.si autem.& c.plerunque.de rescrip.Tamen hîc etiam præstituit tempus reo,vt non possit petere cassari & rescindi contractum ratione minoris ætatis, etiam per viam exceptionis.ideo si petantur à minore reditus post trigintaquinque annos, & ipse dicat in illis se læsum,ob id petit contractum rescindi,non audietur per hunc text.si ratione ætatis,secus si doli,vel deceptionis vltra dimidiam.vt superiùs docui.

Etiam aduersus patrem minor resti.

2 Tamen intra istud tempus poterit petere restitutionem,etiam si curator interuenerit.l.2.& 3. C.si tut.vel cura.interue. etiam si pater interposuit authoritatem, & concesserit filio suo.l.etiam si à patre.ff.de mino.licet glo.dicat diuersum esse,si à patre læsus sit filius, quia tunc denegaretur restitutio.per l.fi.C.qui & aduer.quos.in Francia tamen vidi concedi filiis restitutiones cõtra facta

cta à patribus in fauorem vxoris contra filios, vel in fauorem filiorum secundi matrimonij,& hoc etiam nõ negatur in l.si superstite.ff.de dolo.& in l.2.C.si aduer.rem iud.Sed isto casu non allegabatur dolus patris, sed læsio pueri sui facilitate.per d.l.si superstite.quæ hoc permittit.& Bar.Aret. ac Iacob.in d.l.fi.dicunt, filium posse petere restitutionem aduersus patrem iure actionis, sed non
3 officio iudicis. † Nos impetramus literas regias,& sic rescissionem petimus. Nam in d.l.si superstite.conceditur, vt actione in factum possit filius agere aduersus patrem, non actione doli.per l.non debet. ff. de dolo. ne pater infametur, & bonum est, quòd restituantur etiam aduersus parentes, quia interdum isti veterani inescati pulchritudine secundæ vxoris, cui satisfacere vix possunt, se & suos filios spoliarent, vt has insatiabiles bestias satiarent.

4 Item non poterunt etiam hæredes agere, cum minor sit exclusus tempore,[& parcius subuenitur hæredi quàm minori.l.quod si minori.§.Scæuola.ff.de minor.] Diuersum esset, si minor decedat intra ista tempora 35. ann. quia tunc hæredibus etiam maioribus dabitur restitutio nomine minoris intra hoc tempus.l.non solum.ff. de rest.in inte.l.minor autem.§.fi.cum l.seq.ff.de minor.etiam instantia inchoata cum minore ad hæredem transit minoris, & contra hæredem rei.l.si intra.C.de in integ.restitut.vide vnum casum in quo hæredi datur restitutio, licet defunctus non potuisset restitui, vt quando in puncto mortis perficitur læsio.l.1.C.de reputa.milit.facit l.Pantonius.ff.de acquir.hæredi.

Hæres non agit cum minor esset exclusus.

5 Nec poterit etiam minor cedere restitutionis beneficio post hoc tempus, quia nihil ei competit, sed antè sic.per l.si minoris.ff.de administ.tuto.l.quod si minor.in princ.de minor.glo.in cap. hinc est.16.q.1.Nam quæ transmitti possunt,& cedi.l.vna.C.de priuileg.dotis.& Bart.in l.si stipulatus fuerim.de verb.oblig.Barba.consil.6.illud.nu.15.& col.eadem.in 4.vol.

An minor restit. renũciare & cedere ei possit.

6 Et potest minor restitutus illi restitutioni renunciare, & ea non vti etiam inuito aduersario quãuis renunciare non possit, vt non petat restitutionem.vt suprà dixi l.si iudex.ff.de mino. Nam quilibet potest renunciare priuilegio in fauorem suum introducto.l.pen. C. de pact.c.si diligenti. de fo.cõp.quod est verum quando effectus est maior.gl.in d.l.si iudex.& l.si intra.C.de in inte.rest.

7 Vnde non potero cogere minorem intra hos 35. annos, vt approbet contractum , vel vt restitutionem petat:quia est in sua facultate, vt decidit Anto.Capitius, in deci.Neapol.q.110.quamuis Petrus Anch.tenuerit contrarium in cle.vna.col.vlt.de in integ.resti.eo quòd contractus claudicet, tamen postquam datum est ei tempus hic præscriptum, non debet eidem tolli, indultum enim à iure beneficium nemini est auferendum, per regulam iuris.

Minor nõ potest cogi agere infra 35. annos.

8 Et is minor non poterit post hoc tempus agere etiam contra illum, qui rem possidet, quamuis interdum restitutio in rem detur, sed hoc si tempora largiantur.l. in causæ.1.§.interdum.ff.de minorib. & sic aduersus etiam tertium non datur restitutio post istud tempus, licet aliquando etiam contra tertium detur, vt scripsi in 5.q.superiùs in præfatio.

9 Ad hæc cum minor sit exclusus , non poterit procurator restitutionem suo nomine petere, licet possit quando est intra tempus restitutionis.l.vna.C.etiam per procurat.restit.impe.posse.sed requiritur quod idipsum nominatim mandatum sit.l.illud.§.si talis. ff. de minori.dixi in concord. rub.de elect.derog.in fi.vbi scripsi casus requirentes speciale mandatum.

10 Vltimò addendum est, quòd licet post 35.annos non possit minor petere in integ.restit.poterit tamen agere aduersus tutorem & curatorem, si culpa sua læsus fuerit. per tex. in l.etiam.vbi Pau.& alij C.si tutor vel curator interuenerit.Nam si ab vno exclusus sit remedio, ab alio non erit exclusus, vt superiùs dixi.vnde si anno 20.ætatis suæ contraxerit autore curatore,& eius culpa interueniente læsus fuerit, poterit post 35.annos actione tutelæ agere contra curatorem. Nec obstat iste text. vbi non potest agere fauore ætatis , sed si agatur actione tutelæ agit ætatis ratione, ergo non potest.resp.tex. dicit minorem non posse persequi annullationem & cassationem contractus ratione ætatis post 35. annos, sed agens actione tutelæ non prosequitur contractus cassationem. ergo hic non prohibetur, imò vnum prohibendo, aliud videtur concedere.l.cum prætor.ff.de iud.

Post 35. annos cõtra tutorem & curatorem minor agere potest.

11 Item liberum est minori agere, sicut maior ageret, sed maior si malè administrata essent eius negocia, ageret actione negociorum gestorum intra triginta annos.vt patet in tit.de neg.gest.igitur & minor sic aget , nec ætatis fauore sic agere, dicitur, sed tanquam maior,& maximè quia est exclusus omni alio remedio.ideò istud consequi poterit.l.cum mãdato ff.de minor.vbi dicit posse agere quãdo is, qui negocia gessit, non est soluẽdo.[Sed an post hos 35.annos detur restitutio, si minor repudiauerit hæreditatem , quam potest adhuc intra triennium post quadriennium à iure præstitutum amplecti, per l.fi.C.de repud.hæred.Ego arbitrarer non posse post 35.annos amplius agere, nec persequi, quia hic totum negat,& plus negatiua afficit quam affirmatiua.l.si quis sic stipulatus.ff.de verb.oblig.vide quæ dixi in l.quod si minor.§.Scæuola.ff.de mino.]

Par lettres de reliefuement, ou restitution, ou autrement, soit par voye de nullité pour alienation des biens immeubles faicte sans decret ne authorité de iustice, lesion, deception, ou circonuention.

GLOSSA SEPTIMA.

1 Hic prohibet petere cõtractuum rescissionẽ post trigintaquinque annos qui sunt continui. Siue per literas releuamenti, vel restitutionis, seu alias:& sic quibuscunque modis declarat, etiam si per viam nullitatis contractus rescindi peteretur.vtpote si minor dicat vendidisse bona immobilia sine decreto , tunc alienatio est nulla. l. si prædium. C.de prædiis minor. sine decret. non alienand. siue dicat se læsum , vel circunuentum. quomodocunque agat minor

minor post 35. annos, ratione minoris ætatis non audietur, vt hîc, etiam in alienatione bonorum immobilium facta sine solennitate à iure requisita.

Solennitates requisitæ in alienatione immobilium minorum.

2 Nunc videamus in alienatione rerum immobilium minorum quæ solennitates requirantur. respon. Primò requiritur causa vendendi, vtpote æs alienum. Vlpia. in l. magis puto. §. non passim. ff. de rebus eor. sic scribit: non passim tutoribus sub obtentu æris alieni permitti debuit venditio. neque enim est eis via distractionis tributa. & ideo prætori arbitrium huius rei senatus dedit, cuius officio inprimis conuenit hoc excutere, an aliunde pecunia possit ad extenuandum æs alienum expediri. facit l. lex quæ tutores. C. de admi. tuto. & l. ob æs. de prædiis minor. Dec. consi. 403. quamuis & si æs alienum non interueniat, tutores tamen allegent expedire hæc prædia vendere, vel alia comparare, vel certè istis carere, videndum est an prætor debeat eis permittere. & magis est ne possit. Prætori enim non liberum arbitrium est datum distrahendi res pupillares, sed ita demum si æs alienum immineat, proinde si permiserit ære alieno non allegato: consequenter dicemus nullam esse venditionem, nullumq; decretum, non enim passim distrahi iubere prætori tributum est, sed ita demum si vrgeat æs alienum. §. si æs alienum. ibidem.

3 Secundò, requiritur (vt ordinem l. persequar) quod aliunde pecunia haberi non possit, quærere ergo debet iudex, an pecuniam pupillus habeat, vel in numerato, vel in nominibus, quæ conueniri possint, vel in fructibus conditis, vel etiam in redituum spe, atque obuentionum. d. §. quærere. in d. l. magis requirere ergo debet eum qui se instruat de fortunis pupilli, nec nimium tutoribus, vel curatoribus credere, qui lucri sui gratia nonnunquam asseuerare prætori solent, necesse esse distrahi possessionem, vel obligari. requirat ergo necessarios pupilli, vel parentes, vel libertos aliquos fideles, vel quem alium, qui notitiam rerum pupillorum habeat: aut si nemo inueniatur, aut suspecti sint qui inueniuntur, iubere debet edi rationes. §. in primis. ibidem.

4 Tertiò, quòd liqueat iudici per discussionem bonorum ipsius pupilli, & sic ex actis constare debet, non posse aliunde solui debitum. dicta l. magis. §. item requirat, num aliæ res sint præter prædia, quæ distrahi possunt, ex quorum pretio æri alieno satisfieri possit. Si igitur deprehenderit non posse aliunde exolui, quàm ex prædiorum distractione, tunc permittet distrahi, si modo vrgeat creditor, aut vsurarum modus carendum æri alieno suadeat. ecce Iurisconf. verba: ex quibus patet quòd causæ cognitio iudicis debet præcedere, & sententia interlocutoria, quòd non extant mobilia, nec alia bona quæ cōmodius vendi possint. Angel. in §. 1. in auth. de ecclesiasti. rer. immobil. alienat. colla. 5. consuluit Barba. consil. 40. col. 4. in 1. vol. & consil. 6. illud. col. 3. vol. 4. ac Soci. consil. 235. in 2. vol.

5 Quartò, prętor æstimare debet, vtrum vendere potius, an obligare permittat, nec non, & illud vigilanter obseruare, ne plus accipiatur sub obligatione prædiorum fœnoris, quàm quod opus sit ad soluendum æs alienum. §. item prætor. ibidem.

Possessio magna ob æs alienum modicum vendi non debet.

6 Quintò, quòd si iudex distrahendum arbitrabitur, caueat ne propter æs modicum alienum, possessio magna distrahatur, sed si sit alia possessio minor, vel non tam vtilis pupillo, magis permitti eam iubere distrahi, quàm maiorem aut vtiliorem. d. §. Item prætor. facit l. & si sine. §. 1. ff. de minor. Bald. consil. 75. quidàm tutor. vol. 1. Alex. & Claud. Aquen. in l. iustè. ff. de acqui. poss.

Pecunia redacta ex vẽditione solui debet creditoribus.

7 Sextò, ne titulo tenus tutores ære alieno allegato pecunia abutantur, quam mutuam acceperunt. oportebit prætorem curare, vt pecunia accepta creditoribus soluatur, & de hoc decernere, dareq; viatorem qui ei renunciet pecuniam istam ad hoc conuersam, propter quod desiderata est alienatio, vel obligatio. §. ne tamen. ibidem. quod est notandum.

Subhastatio necessaria in re immobili minoris alienanda.

8 Septimò, quòd subhastatio seu licitatio interueniat, & plus offerenti detur. l. 1. C. de fide inst. & iure hastæ fiscal. lib. 10. Bart. in l. alio. ff. de alimen. & cibar. lega. & Matth. in decis. Neapol. q. 249. fuit in consilio.

Decretũ necessarium in alienanda re minoris immobili.

Certificatio subhastationis an sit necessaria in re minoris alienan.

9 Octauò, quòd decretum iudicis interueniat, in quo iudex dicet, venditionem esse faciendam, & ideò interponit suum decretum. l. 1. & l. si pupillorum. §. si prætor. ff. de reb. cor. & altero deficiẽte non valebit venditio. l. cum hi. §. causa. & §. si prætor. ff. de transact. Specul. in tit. de procura. §. 1. versic. sed quid si solùm per libellum. hæc tradit Fabia. de monte in tract. de empt. & vendi. quæst. quinta. princip. num. 95. vbi etiam aliud addit, scilicet iudicis subscriptionem. per l. 2. C. de assesso. nos istam subscriptionem non exigimus, dummodo scriba recitet, omnia esse in iudicis præsentia facta, qui decretum & authoritatem interposuit. [Et prius solet iudex permittere venditionem fieri, postea solennibus seruatis proclamatibus decretum & auctoritatem interponere, vt dixi in l. 2. ff. de offic. eius.] Sed nos aliud requirimus, videlicet quòd istæ licitationes seu proclamata certificentur esse facta secundum patriæ consuetudinem & stilum: vt dico in rub. de præconiis & subhastat. & de hoc decreto multa scripsi in concord. Franciæ. in rubric. de conclus. Lateranen. consi. in verb. decretis, quæ hîc non repetam, sed ibi videantur. [Item docto. dicunt post Azo. patrem habentem vsumfructum in bonis filij aduentitiis, cum sit legitimus administrator bonorum filij sui, poterit vendere bona filij immobilia sine decreto iudicis. vt Ias. refert in l. præses. C. de transact. sed ista sententia est contra ius, maximè contra l. magis puto. §. si pater. ff. de rebus eorum. & l. si prædium. & per totum Cod. de prædiis minor. & ista sententia contra Azo. seruatur in curiis Franciæ, adeò quòd semper vidi nullam pronunciari venditionem, etiam à patre factam de bonis immobilibus filij sine decreto, alioqui aliter posset sic priuare filium suum bonis aduentitiis.]

Sinon que ainsi en semblables contratz seroit permis aux maieurs d'en faire poursuite par relieuement, ou autre voye permise de droit

GLOSSA VLTIMA.

1 HIc tradit limitationem ad superiora, videlicet vt minor non possit rescissionem contractus petere post 35. annum. hoc verum beneficio ætatis: sed si alio iure permittatur maiori,& huic minori permittetur. Post 35. annos minor vt maior agere potest ad rescissionem.

2 Et sic innuit, vt tempus maioribus præstitutum ad rescissionem non computetur in hoc 35. anno, vt superiùs dixi, alioqui si minor contraheret in 24. anno,& esset deceptus vltra dimidiam, non posset agere post trigintaquinque annos, sicut maior, quia tempus decem annorum est lapsum, intra quod maiores restitutionem petere debent, vt in tract. de rescis. contract. dictum fuit.

3 Et ideo quando excluditur quis à beneficio minoris ætatis, nō excluditur ab alio, vnde intellige, quòd minor poterit agere sicut maior de iure communi ageret, vtpote ratione doli, metus, læsionis vltra mediā iusti pretij, seu alia ratione, non tamen habet priuilegia, quæ maior de iure speciali haberet, vtpote tanquam legatus, vel captus, seu alio iure speciali quis agere potest: minor illo iure non aget, si officio legationis functus non fuerit, vel captus, per glo. singu. in l. postquam. C.

4 de pact. † Vnde si minor læsus vltra dimidiam iusti pretij non agat intra 35. annos, petens rescindi contractum beneficio ætatis, post illud tempus poterit agere tanquam maior, videlicet remedio l. 2. C. de rescind. vend. & in omnibus casibus in quibus maior de iure communi agere potest, sed non in illis in quibus maior agit iure speciali, quia lex generaliter loquens nunquam videtur derogare, vel concedere, id in quo est aliquid specialiter statutum. l. decurionibus. vbi addidi in glo. C. de silentiar. l. 12. & glo. in auth. de hæredib. ab intest. venien. in verb. vacantibus. colla. 9. text. in c. veniens. de præsc. Ias. in l. & eleganter. col. 3. ff. de condict. indeb. & in l. si causa cognita. C. de transact. & consil. 38. vol. 3. Minor non agit tāquam maior priuilegiatus.

5 Quid si minor fuerit læsus in permutatione, & post 25. annos recepit fructus rei permutatæ, nonne videtur approbare contractum? quod videtur,& sic non posset postea petere rescissionem, per l. 1. C. si maior fact. alienat. rat. habuer. Contrarium fuit in hoc Senatu pronunciatum in muliere, quæ recepit fructus post mortem mariti suæ rei venditæ sine suo consensu, vel permutatæ, vt eo non obstante rescissionem petere possit. per l. 3. §. scio. ff. de minorib. quia fructus recipiendo non videtur contractum approbare. Nam eos recepit, ne in damno esset, videlicet ne pars aduersa reciperet fructus & rei & pretij: ideo in precij compensationem recepit fructus rei, quod permittit l. curabit. C. de actio. empt. & vide quæ scripsi in procę. ord. in gl. 5. de illo tit. C. si maior factus. Arestum. Qui recipit fructus non videtur approbare contractum.

6 Item in praxi vidi dubitari, an pendente restitutione minor cogatur stare contractui, vel sententiæ,& quidam dicebant non teneri. per rub. & l. vnam. C. in integ. resti. postulat. nil noui fiat. facit l. si causa. C. de transact. tamen in Francia, quando restitutionis causa longum exigit tractum, interim iudex per modum prouisionis contractum & sententiam seruandam dicet cautione data:& hoc vidi in praxi seruari. per cap. suscitata. de in integ. resti. scripsi ārestum in tract. de rescis. contract. in gl. 4. Capit. in decis. Neapol. q. 53. & Corneus consi. 111. in 1. vol. & abundè per Vital. de Camba. in tract. clausul. in hac clausula. Minor pendente restitutione cogitur stare cōtractui.

7 Nec impeditur executio retractabilis sententiæ pendente restitutione. Sed iudex pronunciabit faciendam executionem per modum prouisionis cautione data. d. c. suscitata. quicquid dicant doct. in l. fi. C. de ord. cognit. & c. auditis & c. ex literis. de in integr. rest. & in l. 3. §. ibidem. ff. ad exhibend. & l. ille à quo. §. si de facto. ad Trebel. Aufrer. decis. 54. & seq. & dixi fusius in tract. de sent. prouisio. & tract. de senten. executor. in 1. Tomo ordinatio. ibi quilibet videre poterit. Executio sententiæ nō impeditur pendente lite restit. aduersus eam cautione data.

8 Vltimò quæram, si minor semel fuerit restitutus, an iterum possit restitui? & tex. in l. fi. C. si sæpius in integrum restitutio postul. decidit non posse, nisi nouæ defensiones,& causæ prætendantur, vnde si minor repudiauerit hæreditatem, tanquam multis oneratam debitis, quæ sic erat, non restituetur nisi creditores conuenerint cum eo: & remiserint dimidiam debiti partem, vel aliam, tunc posse iterum restitui non negat ibi Imperator, nec Iurisconf. à contrario in l. & si fine. [Aliàs incipit, Ait prætor.] §. restitutus. ff. de minorib. vbi sic scribitur: Restitutus autem vt se hæreditati misceat, vel vt eam adeat, quam repudiauit, rursus restitui poterit, vt se abstineat, nisi interueniret contemptus patris. per l. fi. §. vbi autem pueriles. C. de bon. quæ liber. & scribit Maurit. in tract. de resti. c. 132. & seq. & Anto. c. in decis. Neapol. q. 165. vbi concludit quem secundo loco restitutum in instantia triennij. Minor semel restitutus an iterum possit restitui.

9 Si verò minor semel petierit restitutionem, quæ fuit ei per sententiam denegata, non impetrabit alias literas ad petendum iterum restitutionem super illa re, sed si non appellauerit à denegatione restitutionis,& literarum comprobatione, restitui postea poterit ad appellandum. text. in d. l. fi. C. si sæpius in integ. rest. postu. vbi doct. & c. fi. de in integrum restit. Host. in summa illius tit. §. quoties. vbi etiam dicit interesse. nam quando restituitur quis contra sententiam, habetur ac si lata non esset. c. cum ex literis. de in inte. rest. si verò quis restituitur ad appellandum, sententia remanet valida, sed inquiritur, an bene sit iudicatum,& suspenditur prima sententia, per ca. venientes. de iureiuran. [Nota etiam quòd decretum non requiritur in alienatione rei minoris mobilis, vt dixi, sed nec in alienatione rei immobilis, quando creditor vendebat rem pupilli sibi obligatam, vt docet Guido Papæ sing. 566. sed ego etiam hoc casu vidi decretum interponi solere, quicquid dicat Guido Vnde Ias. in l. præses. C. de transact.

Sed

Sed si quis contraxerit, & impetrauerit literas ad rescindendum contractum, si postea acquieuerit illis literis sine sententia, poterit denuò imperrare nouas literas super hac læsione, acquiescendo primis literis, & sic vidi iudicatum, quia ille tit. si sæpius in integ. restitut. postuletur, intelligitur post sententiam. l. ibidem.]

Alia de restitutionibus nunc tibi non restituam, quia reliqua te posse, bone lector, facilè intelligere, existimaui; nec potui te magis in rem præsentem perducere: quare si lubet, boni ista consules, & me amabis, gratias de his interim Deo optimo ago immensas. Amen.

TRACTATVS

DE RESCISSIONIBVS CONTRACTVVM, ET INTRA QVÆ TEMPORA RESCINDI, ET QVOmodo debeant, quotidianus profecto & vtilis.

PRÆFATIO.

Quomodo contractus conficiantur & dissoluantur.

1 SCiendum est quòd contractus conficiuntur ambarum partium consensu, & confecti vtramque partem obligant. l. 1. §. 1. ff. de pact. Et ideo dicuntur vltrò citroq; obligatorij. in l. Labeo. 2. §. 1. ff. de verb. sig. vbi abundè scripsi. Licet in initio libera potestas vnicuique sit contrahendi, vel non contrahendi, sed semel constitutæ obligationi & contractui renunciare, aduersario non consentiente, nemo potest. l. sicut. C. de actio. & oblig. [Imò etiam si venditor offerret duplum, non ob hoc rescinditur venditio. l. non est. C. de rescin. vend. vnde fuit reiectus magister Petrus Dagues aduocatus in parlamento, offerens duplum: & sic petens venditionem hæreditatis rescindi, licet esset vendita per decretum Magistro Matthæo machecol. anno 1516. die 23. Iunij.] Aliquando contractus vtriusque partis consensu dissoluuntur. in rub. C. quando liceat ab emptio. discede. & tunc cùm partes sint concordes, nil ad iudicem. l. 1. §. inde. ff. de noui oper. nunciatio. interdum tamen & quibusdam ex causis rescindi cótractus etiam altera parte inuita possunt. Ideò de his videndum erit causis, & quomodo rescindi in hoc maximè regno valeant: & quia hæc materia in curiis Franciæ est frequentissima, & vtilissima, ob id eam pertractare in animo fuit. Vnde lector beneuole boni eam (si nos amas) consules. multa enim tibi referam, quæ in publico auditorio consecutus sum, vt etiam dicit Iurisćon. in l. 3. §. duæ. in fi. ff. de Carbo. edicto.

Contractus aut annullus aut nullandus.

2 In primis discutiendum est, quòd contractus aut est nullus; aut tenet, sed tamen est annullandus. l. & elegantet. ff. de dolo. vbi contractus dicitur nullus, quando dolus dat contractui bonæ fidei causam, sed est annullandus, quando incidit in contractú bonæ fidei, vel dat etiam causam contractui stricti iuris. l. si dolo. C. de inutilib. stipulat. Actiones bonæ fidei quæ sint, non discutio: quia numerantur in §. actionum. de actio. in Inst. & in gl. c. cùm venerabilis. de excep. & quomodo in eis concludatur, & excipiatur, scripsi in tract. de excep. in vlt. q.

Conclusio quando contractus, est nullus.

3 Itaque dum contractus est nullus, agi potest coram iudice ordinario impetratis literis Regiis in hoc regno, & coram eo peti, vt declaretur nullus, & quatenus de facto processit rescindatur. c. si quis presbyterorum. de reb. eccle. non alienand. l. si dolo. C. de rescind. vendit. nam cum contractus nullus sit, rumpi non potest. l. nam etsi sub conditione. versic. post defectum. de iniusto. testa. c. ad dissoluendum. de desponsa. impube. nisi quatenus de facto processit. Tamen in regno Franciæ recipitur quis allegans contractum nullum: quia factus à prodigo, cui erat bonis interdictum, & allegans etiam modico pretio rem venditam: vt censuit Senatus anno 1543. die tertia Augusti. pro comite de Sanxerre, & tunc subordinatè petitur, sicut decimæ & congrua portio. vt scripsi in trac. de congrua portio.

Nullitas contractus, & deceptio allegari possunt. Arestum.

Vtilitas quádo cótractus est nullus, vel tenet

4 Interdum contractus tenet, sed ex aliqua causa est annullandus, & tunc pars potest coram ordinario aduersam conuenire partem, & petere illum contractum rescindi. l. 1. & per totum ff. & C. de rescinden. vendi. Et hanc prosequemur materiam per totum hunc tract. Et quando contractus est nullus, vtilitas de iure est, quòd emptor vel alius tenetur ad restituendum omnes fructus, quos recepit, quia ex nullo contractu, nil potest pars consequi, secus quando contractus tenet: quia tunc fructus lucratur emptor, vel alius possessor vsque ad litem contestatam. l. cùm fundus. si cer. pet. ff. quod est notandum.

Fructus à die litis contestatę restituuntur. Curię supremę rescindunt contractum nullú etiam sine literis Regiis.

5 Practica tamen regni est in vtroque casu, vt imperrentur literæ Regiæ directæ ordinariis iudicibus, vt rescindere, & annullare contractum debeant, & de consuetudine regni sine literis Regiis iudices non solent procedere ad nullitatis etiam declarationem, vel ad contractus rescissionem. in hoc tamen non comprehenduntur Curiæ supremæ, quæ sine literis ista facere solent: vt alibi

alibi scripsi in prooem. concorda.& emptor vix solet de consuetudine condemnari ad restitutionem fructuum, nisi à die litis contestatæ,licet contractus sit nullus, nisi de mala & peruersa illius fide appareret,vel alterius.& ita vidi seruari,licet aliter à iure disponatur: vt dictum fuit.

6 Notandum est,quòd contractus multis rescinditur modis. Primò, ratione personæ contrahentis,& hoc etiam multis modis. Aliquando ætatis causa,vt si infans contrahat,inutilis est contractus.Idem si minor habens curatorem,sine eo contrahat.l.1.& l.si minor.ff.de verbo.obligat.§. pupillus. de inutilib. stipulatio.in Institu.l.si curatorem habens.C. de in integrum restitu.Tamen non semper ea quæ cum minoribus geruntur rescindenda sunt, sed ad bonum & æquum sunt redigenda,ne magno incommodo eius ætatis homines afficerentur,nemine cum his cõtrahente.

Contractus minorũ multis rescinditur modis.

7 Et quodammodo commercium eis interdiceretur.l. quòd si minor. §. 1.ff. de minorib. per quem tex.poterit aduocatus contractum minoris, fisci, vel alterius defendens,suam exordiri defensionem,& adiicere poterit versicu.Itaque ibidem, nisi aut manifesta circunscriptio sit,aut negligenter in ea causa versati sint,prætor interponere se non debet:aduocatus verò volens contractum rescindere minoris sic exordietur:inter omnes constat fragile esse, & infirmum huiusmodi ætatis consilium, & multis captionibus suppositum,multorúmque insidiis expositum: ideo auxilium eis prætor pollicitus est, & aduersus captiones opitulationem. l. 1. ff.de minorib.& ita solebant antiqui, & egregij aduocati facere. & ita audiui sæpe domi. Montolonium & alios doctissimos aduocatos inchoantes postulare in hoc supremo Senatu.

8 Ex parte minoris tantùm est inutilis contractus. l. Iulia. §. si quis de pupillo.ff. actio.empt.Et ideo si ille contractus minori sit fauorabilis, non rescinditur, sicut nec sententia pro eo lata. l. non eo minus. vbi docto.etiam not. C. de procurato.l. furioso.de re iudica.ff.ob id non audiretur pars læsa in contractu minoris, si vtile sit minori contractum seruare, & literæ Regiæ concessæ non approbarentur à iudicibus.

Claudicat ex parte minoris cõtractus cum eo initus.

9 Etiamsi minor iustum rei pretium acceperit, quod ad malos vsus consumpserit, adhuc re-
10 scindi illum contractum petere poterit.l.si quis cùm sciret.ff.pro emptore. † Et rescindetur iste contractus impetratis literis Regiis, & res minoris restituetur non restituto aliquo precio, si totum malè fuerit consumptum.arg.l.mater.C.de rei vend.Sed si probetur versum precium in vtilitatem minoris, & quatenus probabitur versum,eatenus recuperabitur precium à minore, qui in hoc locupletior factus est.l.fi.C.de vsucap.pro empt.cap.quod in quibusdam.de fideiussorib.& ita fuit iudicatum in magna camera me audiente Paris.anno 1536.die decimatertia Martij.

Minor si cõsũpserit precium restituitur.

Arestum.

11 Et ideo si minor in suis contractibus decipiatur, potest petere in integrum restitutionẽ impetrando literas Regias,per totum tit.ff.de minori. & in rub. C.de in integr.resti.sed oportet duo probare,videlicet se minorem,& læsum.l.nam postea.§. si minor.ff.de iureiur.& non videtur circumscriptus minor,qui iure vsus sit communi.l.fi.C.de in integr.resti. vbi dicit Bal. oportere minorem exprimere se fuisse deceptum dolo aduersarij,vel sui facilitate:aliàs audiri nõ debet.l.1.ff.

Restitutio minori duo copulatiue requirit.

12 de mino.abundè scripsi in tracta.de restitu.artic.1.superiùs. † Vnde si minor sic deceptus fuerit,etiam in mobilibus poterit in integrum restitui per dictam 1.l.vt censuit Senatus Paris.pro domino *Corbie* Consiliario magni cõsilij,qui dum erat minor emerat equum & mulam, & cùm effectus fuisset maior in vim executorij instrumenti, executio in eum facta fuit,& iudex ad garniendum contentum in chedula illum condemnauerat,à qua sententia domi. *Corbie* appellauit, & cùm rescindi dictum contractum in curia petiisset,Senatus malè iudicatum pronunciauit,cõdemnans tantum domi. *Corbie* ad soluendum quantum valebãt tempore emptionis,& nõ plus, anno 1522.in mense Martio.Et eadem ferè est practica,siue contractus sit nullus,vt quãdo minor contraxit sine tutoris authoritate.l.1.ff.de author.tuto. si verò cum authoritate,contractus valet, sed rescinditur,probata læsione:vt in l.magis puto.§.ne passim.ff.de rebus eorum.

Etiã in mobilibus minori succurritur.

Arestum.

13 Item contractus redditur inutilis ex defectu naturalis consensus, vt si furiosus, demens, mẽte captus,aut phreneticus contraxerit.l.in negociis. & l.furiosi.ff.de regul iuris.in l.1.de verb. oblig.his enim casibus & similibus potest, si resipuerit is, qui contraxit, vel si non resipuerit,consanguineus seu curator impetrare literas Regias, in quibus contractum nullum factum per illum furiosum vel alium declarari petat: & ad rescindendum quatenus de facto processum fuit,vt superiùs diximus.

Furiosi, dementis,& similiũ cõtractus nullus.

14 Ratione subiectionis rescinditur contractus, vtpote si rex contrahat, vel alius potens princeps & tyrannus cum suo subdito:quia blanditiæ potentum inducunt iustum metum.l.1.C.si rector prouinciæ.gl.in l.1.in verb.quemadmodum.quod iussu.ff.& nõ computatur tempus illi subdito in vita tyranni.quia non potest tunc cum commodo suæ personæ agere. gl.in ca.licet.in fi.in verb. precibus.de electio. in pragmati. Lucas de Penna in l.litibus. col.3. de agricol.& censit.lib. 10.Barbat.in c.nam concupiscentiam. col. 5. de constit. & in clem. 1.col.4.de testib.& Ias.in l.de pupillo.§.si quis ipsi.in quinta quæst.Bart.de noui operis nunciat.

Subiectionis ratione rescinditur cõtractus.

15 Idem si seruus,vel filiusfam.cum domino,vel patre contrahat,tunc tantùm obligatur naturaliter.l.frater à fratre.ff.de condict.indebiti. l.lis nulla.de iudi.idem putarem etiamsi obligaretur ciuiliter.nam contractus ob metum reuerentialem rescindetur,vt inferius dicam.

16 Item si clericus contraheret cum suo prælato terribili, vt etiam ratione authoritatis possit petere contractum infringi.per l.primam.§. quæ onerandæ. ff. quarum rerum actio non datur.& ibi multa scripsi.

17 Idem in religioso quoad suum superiorem. authenti. ingressi. & ibi docto. C.de sacrosanct. eccle.& c.quia ingredientibus. 19.quæst. 3. Ideo contractum sic initum poterunt istæ personæ sic subditæ petere vt rescindatur, quatenus de facto processit.

Prodigi cõtractus rescinditur.

18 Item interdum quis à lege prohibetur contrahere, vt prodigus, vel à iudice, & tunc si læsus fuerit contrahendo, poterit petere etiam contractum rescindi, impetrando literas regias. l. is cui bonis. de verb.oblig.l. 1. de curato.furio.

Mutus & surdus an possint contrahere, & quãdo cõtractus illorum rescindatur.

19 Mutus verò si compos mentis sit, & signis intelligatur, contrahere potest: & valebit contractus consensu initus. secus si verbis fieri contractus deberet, tunc non valebit contractus, cùm loqui non possit, quod in stipulatione est necessarium. l. 1. ff. de verb.oblig.& §.mutum.de inutilib. stipulatio.in Insti.l. 1.in fi.& l.in quibuscunque. de actio. & oblig. ff. docto. in l.mutum.de acquir. hæred.l.vbi non voce.de reg.iuris.

20 Si verò habuerit curatorem, tunc contractus sine illius authoritate non valebit, ob id rescindi poterit.l.si curatorem.C.de in integr.restit.Idem in surdo dicit Petr.Ferrar.in sua practic.in forma actio.real.in verb.veris, & legit.col.2.probatur in dicta l. 1.in fi.de actio.& oblig.

Mulieris cõtractus an valeat, & quando rescinditur.

21 Ratione fragilitatis sexus, vt in muliere, si pro alio fideiubeat, petetur contractus rescindi, & rescindetur impetratis à rege literis: quod probatur in l. 1. & per totum ff. ad senatusconf. Velleia.& in casibus positis in l.fin.C.de iuris & facti ignor.quando læsa est ex suo contractu.l.quamuis.§.Marcellus.& seq.ff.ad Velleia.

Ex forma nõ seruata rescinditur cõtractus.

22 Secundò, contractus rescissio petitur ratione formæ non seruatæ, vt in stipulatione, si non interuenerit interrogatio simul & responsio. l. 1. ff.de verb. oblig. quia actus, non seruata forma corruit.l.cùm hi.§.si prætor.ff. de transact. Albert. Brunus in tracta. de forma & solennita. actus, rubri. 1.versic. quintò non omitto,&c.

23 Et in contractibus, qui re contrahuntur, si res non interuenerit, inutilis est contractus, & instrumentum obligatorium.l. rogasti. §. si tibi.ff.de rebus credit. & §. quibus modis re contrah. obliga.in Instit.

24 Idem si consensus deficiat in contractibus, qui consensu perficiuntur: vt in rub.de oblig.ex consensu.in Instit.& l.consensu.ff.de actio.& oblig.l.in venditionibus.de contrah.emptio. Et ideo contractus nullus petitur declarari, & quatenus de facto processit rescindi, & instrumentum restitui cassum & nullum, vt fusius inferius dicetur.

Contractus sine solẽnitate factus rescinditur.

25 Tertiò, propter defectum solennitatis rescinditur contractus, vt si venditum fuit minoris prædium, vel alia immobilia bona sine decreto, rescindetur alienatio. l.si prædium. & per totum C.de prædiis minor.l.magis puto.ff.de rebus eorum.

Alienatio rerũ ecclesiæ sine solennitate non valet.

26 Item si solennitas non fuerit adhibita in alienatione rerum ecclesiæ, quæ scribitur in cap. sine exceptione. 12.quæstio.2.scripsi plenè in compend.alienat.rerum eccle.in quibus casibus illa solennitas non requiritur: & quoties requiritur solennitas, & non interuenit, vt in vẽditione facta per licitationem, siue per incantum publicum, tunc illa alienatio ob solennitatis defectum rescindi poterit: & hoc impetratis literis Regiis in hoc regno, in quibus solennitatis defectus narrabitur, vt scripsi in tracta.de præconiis.infra.

27 Idem in aliis casibus in quibus in alienatione requiritur solennitas, si ea deficiat, contractus erit nullus, & mala fide factus præsumitur.l. 1. vbi gloss. singul. C.de fide instrumen.& iure hastæ fiscal. lib. 10.

28 Quartò, contractus rescinditur ratione prohibitionis, quæ interdum fit à lege, vt in infante, & personis superiùs expressis.

Aduocati, procuratoris, medici, officialis, & aliorũ, quãdo rescindatur contractus.

29 Item aduocatus prohibetur & procurator contrahere cum clientulo lite pendente. l. quisquis.§.præterea.C.de postul.& de quota litis pacisci.l.litem.C.de procur.quod si cõtra fiat, rescindetur hic contractus impetratis etiam literis Regiis.Medicus cum ægro, durante infirmitate contrahere prohibetur.l.medicus.de variis & extraord. cognit. ff. & medicos accipe eos, qui alicuius corporis, vel certi doloris sanitatem pollicentur.l. 1. §.medicos.ibidem.l.archiatri.de professorib. & medic. lib. 10.C.quem singul.ponderat Ias.in §.tripli.nume. 59.de actio.in Institu.& licet dicta l. medicis. loquatur, quando medicus compulit. Idem tamen est, quando æger proprio motu & spontaneo promitteret durante infirmitate, vt scribit Hippolytus in l.lege.§. constitutum.num.4. de sica.ff.quia semper promittere coactus infirmitate præsumitur.

Promissio pestiferi quãdo valeat.

30 Et idem iudicari vidi in chirurgo, cui tactus peste, si euaderet, promiserat ducentos aureos. fuit enim ad triginta aureos condemnatus tantùm reus aresto Senatus: & sic illa promissio pestiferi, vel alia debet ad arbitrium boni viri reduci, inspecta contagione, & operis quibus caruit vel Chirurgus: & si excederet in modico, non annullaretur. Et sic intelligi debet quod scribit Matth. de Afflict.Neapol.in decis.quæst. 123.dominus Carol.

Quadrigarij stipulatio excedẽs fuit per Senatum modificata.

31 Idem vidi seruari in quadrigario, qui tempore necessitatis fecerat sibi obligari quendam ad sex viginti libras, vt deferret res Aureliam tempore aduentus Imperatoris Caroli quinti anno 1544.& tunc esset tutius, sine conuentione precij ei res tradere deferendas, & posteà arbitrio boni viri soluetur ei.

Officialis an durante suo officio contrahere possit cum suis

32 Officiali annali durante suo officio cum suis subditis contrahere non permittitur. l. principalibus.cum seq. ff. si cert. petat. l.non licet.& l.qui officij.ff.de contrah.empt.Hodie cùm in hoc regno pauci magistratus sint annales, non rescinderentur tales contractus, etiam in annalibus, nisi

impressio

impressio probaretur.l.si per impressionem.quod merus causa.C.vt scripsi in procem. ordin.

33 Non potest hæres non visis nec cognitis verbis testamenti transigere. l.de his.de transactio. ff.quod si fecerit,rescindi factum solet.l.1.§.1.ff.quemadmo. testa.aper.vbi etiam gl.idem dicit in sententia.Et hoc probat Roma.sing. 195. tu legis.l. &c. rum fauore vltimæ voluntatis,vt facilem sortiatur effectum. l. vel negare. ibidem : tum odio hæredum occultantium testamenta.docto.in dicta l.de his.& l.non est ferendus.ff.de transactio.

subditis. Transactio non viso testamento rescindi solet.

34 Item in fraudem creditorum non potest quis alienare,alioqui rescinditur contractus.in rubri.ff.quæ in fraudem credito.& C.& §.item si quis in fraudem.de actio. Insti. doct.in l.post contractum.ff.de dona.

Alienatio in fraudem creditorum rescinditur.

35 Præterea alienationes post iudiciũ familiæ erciscũdæ acceptũ interdictæ sunt dũtaxat voluntariæ,nõ quæ vetustiorẽ causam & originem iuris habent necessariã.l.alienationes.ff.famil.ercisc.

Aduocatus actoris,& rei in minorũ rescissionibus quomodo exordiri debet.

36 Prohibetur interdum quis cõtrahere per legem municipalem,vtpote per statutum,vel consuetudinem,vt mulier nupta de consuetudine istius patriæ non potest contrahere, nisi mercatrix publica sit,vt patet in consuetudinibus,maximè per Boër.in consuetud.Bitur.rub.de consuetud. iuris status personarum.§.quarto.

Prohibiti contrahere per legem, contractus rescinditur, si contrahãt.

37 Et in quibus casibus prohibentur aliqui contrahere, si contra legem etiam municipalem contrahant,nullus est contractus.l.non dubium.de legib. C.quia lex resistit. Ideo non valet contract.Bar.in l.cùm lex.de fideiuss. ff. nec trãsfertur dominiũ ex illo contractu.l.quẽadmodũ.C.de agricol.& censi.lib.11.& in hoc tantum operatur prohibitio consuetudinis,vel legis municipalis, quãtum legis generalis:quia tantæ est potestatis in loco vbi seruatur,quãtæ lex generalis.l.omnes populi.vbi docto.ff.de iust.& iur.& l.1.C.de summa Trini. & hoc casu etiam impetrantur literæ Regiæ , de quibus supra scripsi.

38 Aliquando prohibentur aliqui contrahere à iudice, & tunc post prohibitionem non valet cõtractus.l.is cui.vbi docto.ff.de verb.oblig. exemplum etiam patet in l.vtrum.de petitio.hæredi. l.moris. §.sunt & aliæ.de pœn. Bart.& alij in l.filiusfami. §.diui.de lega.1.& tunc solent impetrari literæ Regiæ vt nullus cõtractus pronuncietur,vel annulletur,saltem quatenus de facto processit, vt superiùs dixi.

Contrahere prohibiti à iudice & arbitro, cõtractus rescinditur.

39 Ab arbitro si prohibeatur alienatio,quæ tamen postea fiat , potest etiam peti contractus rescissio:dominium tamen transfertur post prohibitionem,sicut cùm prohibetur cõtractus, & alienatio per pactum.l.ea lege.C.de condict. ob causam dat.l.si ita quis. §. ea lege.ff.de verbo.oblig.l. non distinguemus.§.nunc de officio.de arbitr.

40 Prohibitio etiam alienationis cum causa à testatore fieri potest, & si postea fiat, rescindi potest. l.filiusfamil.§. diui.& ibi amplè docto.ff. de legatis 1.& an transferatur dominium ibi disputant.sed quia idem in praxi concluditur , & ferè praxis eadem excercetur , ideo illud relinquo ad ibi notata.

Alienatio facta contra prohibitionẽ hominis rescinditur.

41 Et ideo quando fit prohibitio à testatore, ne domus alienetur , quia vult vt remaneat in familia,si ille,qui eam detinet alienauerit,omnes de familia, vel proximus etiam non restituto pretio,eam repetere poterit,& cõtractum rescindere.l. peto.§. fratre.& l.vnum ex familia.ff.de leg.2.

42 Si autem prohibitio fiat inter viuos , & tunc regulariter contra prohibitionem facta valebit alienatio , sed agi potest contra alienantem ad id quod interest. l. si ita quis.§.ea lege.ff.de verbo. obliga.l.fi.C.de reb.alien.non alienand. Bal.in c.vno.col.fi.de aliena. feud.

43 Nisi super re aliquid retineretur , vt census in re emphyteoticaria,tunc non valebit contractus.l.fi.C.de iure emphyteo.sed quia in praxi solemus impetrare literas Regias ad annullandum contractum,quatenus de facto processit, ob id eadem fere est practica siue contractus nullus siue annullandus.vt superiùs dixi.

44 Prohibetur quis contrahere quandoque ratione delicti , & tunc alienatio post delictum facta si in contrarium condemnatio secuta fuerit, non valebit. l. post contractum.ff.de donatio. vbi plenè Bartol.& cæteri,& in l. 1.de iure fisci.lib.10.Ideo illa alienata fiscus reuocat,si bona fuerint confiscata:qui etiam impetrat literas Regias , vt priuatus, prout vidi obseruari,quæ non solent ei denegari.

Delicti ratio ne quis contrahere prohibetur.

45 Quintò,rescinditur cõtractus interdũ ratione rei,vtpote si res sacta,religiosa,sancta:vel quæ non sit in commercio nostro , & alienata sit.Ista enim alienari prohibentur.l. inter stipulantem.§. sacram.ff.de verb.oblig.l.sancimus.1.& auth.præterea.C.de sacrosan.eccles.quia istę res in nullius bonis sunt.§.nullius.de rerum diuisio.in Instit.vnde si quis presbyterorum alienauerit rem ecclesiæ,etiam ipse alienans poterit rem alienatam petere,& rescindi per literas contractum quatenus de facto processit.c.si quis presbyterorum. de rebus eccle.non alienan.

Ratione rei quando contractus rescindatur.

46 Ad hæc res litigiosa alienari prohibetur. l. 1. C. de litig. & litigiosa res est,de cuius dominio causa mouetur inter petitorem & possessorem. auth. litigiosa. ibidem. hoc interdum rescripto concedi solet,vt alienari possit non obstante vitio litigiosi, [vt vidi in praxi seruari:& sic cõsuluit de Ripa,in lib.2.respon.de rescrip.c.29.]

Rei litigiosæ,dotalis,& publicæ rescinditur alienatio.

47 Res dotales etiam ius alienare prohibet. l. 1. & per totum ff. de fundo dotal.non alienan.& C.vnde si alienatio rei immobilis dotalis facta fuerit, etiam consentiente vxore, poterit rescindi, authen.siue à me.C.ad Velleia.

48 Item publica res , vel vsibus publicis destinata.l.bona.& l.inter publica.vbi scripsi.ff.de ver-

borum significatio. & in his & aliis similibus casibus rescinditur contractus, quatenus de facto processit, impetratis tamen (vt sæpius dictum extitit) ad hoc literis Regiis.

Ratione deficientis cōditionis, vel modi rescinditur cōtractus.

49 Sextò, petitur contractus rescindi ratione deficientis cōditionis. l. proinde. ff. de rebus credit. scripsi in l. cedere. ff. de verb. signif. idem si modus deficiat. l. quibus. §. fi. ff. de conditio. & demōstr. Bald. consi. 104. sex sunt, quæ in 1. vol. vnde si dedero domum alicui, vt me alat, si non me aluerit, agam, vt cogatur me alere, seu vt rescindatur donatio. l. fi. C. de rescinden. vendit.

Ratione vitij.

50 Vltimò, rescindi contractus petitur ratione alicuius causæ, vtpote propter vitium, si quis equū habentem vitium latens vendiderit, tunc agam actione redhibitoria intra sex mēses: vt rehabeat suum equum, vel actione quanto minoris post sex mēses, & intra annum. l. redhibere. & per totū ff. de ædilit. l. secunda. C. de ædilit. actio. & in his mobilibus non solent impetrari literæ Regiæ, sed directa via agi intra tempus à lege vel consuetudine præstitutum, ne plus exponatur in his literis, quàm valeat res. per l. mediterraneæ. C. de anno. & tribut. lib. 10.

Denunciatio facit vt contractus rescindatur.

51 Interdum rescinditur cōtractus ratione protestationis alicui factæ, seu denunciationis; vt si denunciauerim tibi, vt non emas talem domū, vel per proclama fuit prohibitū, ne talis res alienaretur, si postea alienata fuerit, rescindi contractus peteretur. per l. si fundum. C. de rei vendicatio.

Causæ inhonestæ & cessantis ratione rescinditur contractus.

52 Rescinditur etiam propter causam inhonestam. l. si plagij. ff. de verbo. oblig. vel cessante causa. vt in rubri. ff. & C. de cond. ob causam, vnde si dederim fundum causa matrimonij, cessante matrimonio & non cōtracto, repetere talem rem potero. l. quod Seruius. & seq. de conditio. causa data. & hoc directa via solet fieri etiam sine literis.

Simulatio, læsio, & metus contractus rescindunt.

53 Simulationis ratione rescinditur contractus. in rubric. C. plus valere quod agitur. & per Cępol. plenè in tracta. de simulatio. contract. scripsi in tracta. de restitu. & releua. in glo. octaua.

54 Ob enormem læsionem, puta quando quis est deceptus vltra dimidiam. l. 2. C. de rescinden. venditio. & inferius dicetur artic. 1. in glo. 14.

55 Ratione metus rescinditur contractus. nam quæ metus causa gesta sunt, rata prætor non habet. l. 1. & per totum ff. quod metus causa. & artic. 1. inferius scribam. glo. 12.

56 Item rescinditur factum durante absentia illius, qui reipublicæ causa aberat. l. 1. & per totū ff. ex quibus causis maio. & superiùs dictum fuit in tracta. de restitu.

57 Item si quis non sperans se liberos habiturum donauerit omnia bona sua, si postea liberos procreauerit, donationem rescindi per literas impetrabit. l. si vnquam. de reuocand. donatio. vbi amplè de Ripa, & domi. Tiraquel.

Absentię, ingratitudinis, & susceptionis liberorū causa rescinditur rei alienatio.

58 Per ingratitudinem reuocari petitur donatio, si ingratus fuerit donatarius donanti, vel eum non aluerit in eo casu, quo de iure tenetur. l. fi. C. de reuocand. donatio. & in casibus ibidem scriptis. & in c. fi. de donatio. aliis etiam in multis casibus rescinditur contractus, quos longum esset hic referre, & omnes videntur ferè comprehendi sub casibus præscriptis: ob id beneuole lector, hæc tam frequentia non aspernaberis.

Retineri res potest, licet cōtractus sit nullus.

59 Notandum est, quòd ex quibus casibus rescindi potest contractus, imò si nullus sit, retineri res in conscientia potest, donec declaretur nullus. teste Panormita in capitul. plerique. de immunita. ecclesia. & ideo lucratur quis fructus ante litem contestatam. l. cùm fundus. ff. si certum petatur. scripsi in procemi. ordinat. in glo. prima, faciunt ea quæ dixi in interpretatio. l. vnicæ. nota. primo. C. de senten. quæ pro eo quod interest proferunt. Ideo in hoc regno iudices non solent condemnare ad fructus etiam super contractu nullo, nisi à die litis contestatæ, vt prædixi. quod est notandum.

Trib⁹ modis cognoscūtur contractus.

60 Adde, quòd ex tribus cognoscuntur contractus, in qua specie sunt, scilicet ex forma verborum. l. prima. ff. de verborum obligatio. ex parte rerum. vt in l. secunda. ff. de rebus credit. & ex vtilitate. l. Lucius. ff. de donatio. iuncta l. prima. de pœnis. Bald. in consil. 494. facti series. in 3. vol.

Expensæ rescisso cōtractu repetuntur.

61 Quæro an rescissa venditione, vel contractu expensæ meliorationum repeti possint, quod sic, scribunt docto. in cap. 1. de in integrum restitutio. vt plenius dicetur inferius. vide in l. in fundo. & quæ ibi addidi, ff. de rei vendi.

Loys 12. Article XLVI. des publiées 1512.

Articulus vnicus.

Item, & affin que les domaines & proprietez des choses, ne soyent incertaines, & sans seureté és mains des possesseurs d'icelles, si longuement qu'ils ont esté cy deuant, & que la preuue des parties ne perisse, ou soit rendue difficile par laps de temps, és cas cy apres declarez: nous auons ordonné & ordonnons, que toutes rescisions de contracts, distracts, ou d'autres actes quelconques fondées sur dol, fraude, circonuention, crainte, violence, ou deception d'outre moytié de iuste prix, se prescriront d'oresnauant tant en nos pays coustumiers, que de droit escrit, par le laps de dix ans continuels à cōpter du iour, que lesdits contracts, distracts, ou autres actes, auront esté faits, & que la cause de crainte, violence, ou autre cause legitime empeschant de droit, ou fait la poursuite desdites rescisions, cessera: non obstant statuts, coustumes, ou vsances quelconques à ce contraires: ausquels quant à ce nous auons derogé & derogeons de nostre certaine science, pleine puissance & authorité Royale.

GLOSSA PRIMA.

Summa ordinationis Regiæ, & rationis quare inuenta sit præscriptio.

1 HIc articulus diuiditur in duas partes. in prima duæ ponuntur rationes huius legis Regiæ condendæ. in secunda decisio. secunda ibi *nous auons*. Prima ratio sumitur ex ratione vsucapionis. †. Bono enim publico introducta est vsucapio, ne scilicet
2 quarundam rerum diu, & ferè semper incerta dominia essent. elicitur ex verbis Iurisconsul. in l. prima. ff. de vsucapio. Cum ergo vsucapio & præscriptio sit introducta propter bonum publicum, vt ibi,

ibi,& à iure ciuili.§.1.Institu.de vsucap.c.quicunque.decimasexta quęstione 3.l.1.de acquirēd.rerum dominio.ff.& si ius ciuile non esset,præscriptiones non essent. dicit Bal.in repetitio.l.primæ, col.3.C.de emancipatio.libero.etiam est inuenta,vt sit litium finis.l.fi.ff.pro suo.quod etiam publicam vtilitatem concernit. l. properandum. in princip. C. de iudic. Et etiam sunt inuentæ propter libertates subditorum,ne de iure suo semper dubitent.tex.in authen.de tempore non solutæ pecuniæ.§.primo.collatio.septima.& ibi glo.in verb. diligentia.quam not.Bald.in §.si quis per triginta.col.2.si de feudo defunct.conten.fuerit,inter domi. & agnat.vassal.scripsi in repetitio.c.postulastis, in glo. retinere.de cleric.excommunic.mini.& in præfatione ad rub. de præscrip. in decreta. Et sic statuitur in hac constitutione,vt quis contractus rescissionem intra decem annos petat,ne incerta dominia sint longo tempore apud possessores,sicut olim,scilicet ante istam ordinationem. text. hic in manibus possessorum pro apud possessorem accipit, & est phrasis Gallorum sumpta ab Hebræis,vt scripsi in rubr.de nominat. reg.in verb.in manibus.in concord.§.1.

3 Ex quibus infertur non esse inconueniens,si ex causa videlicet publicæ vtilitatis lex ciuilis in quibusdam casibus auferat dominium.l. ius ciuile. ff. de iustitia & iure. l. item verberatum.de rei vendicatio. l. Lucius.de euictio. l.venditor.§.si constat.communia prædiorum.l.si priuatus.qui & à quibus.l.Antiochensium.de priuileg.credito.Bartol.in l.omnes populi.in prima quæstio. quartæ quæstio.princip.ff.de iustitia & iure.Felin. plenè,& alij, in cap.quæ in ecclesiarum.col. 8.de constitu.Ias.in l.Barbarius. col.7.cum seq.ff.de offic. prætor. Bartol. & alij in l.nemo potest.colu.4.de legatis primo.Ioan.Francisc.in tracta.de præscript.in prima parte,quæstione quarta.quamuis dominium sit de iure gentium. l.ex hoc iure,ff.de iustitia & iure.gl.in l.2.C.de precib.Imperat.offerend.vbi addidi,& in c.quo iure.8.distinct.Scripsi abunde in tract.de congrua portio.in fin.

Lex,vel ordinatio ex causa publica dominiū auferre potest.

4 Secundò infertur quòd homines non possunt renunciare præscriptioni. Bartol.in l.nemo.ff. de legatis primo.Panormita.& alij in rubri.de præscriptio. vbi vide abundantius.& per Petr.Ferr. in forma rei conuenti,in verb.præscriptionis.Felin.in c.si diligenti.in secundo correla.quinta fallen.de foro competen.

Renunciare præscriptioni quis non potest.

Et que la preuue des parties ne perisse,ou soit rendue difficile par laps de temps.

GLOSSA SECVNDA.

1 Alia ratio huius ordinationis est, ne probationes partiū pereant,vel difficiles ex lapsu temporis reddantur,cum hominum labilis sit memoria.l.peregrè.ff.de acquiren.possessio. ob id statuitur,vt intra decem annos contractus rescissio petatur,vt sequitur.& an probatio adimi possit, vel coarctanda sit,scribit text.in l.quoniam.C.de hæretic.& ego in concordat.in rubri.de nominatio.Reg.§.vlti.in glo.fin.

2 Sciendum est, quod vbi in lege vel ordinatione est scripta ratio,vt hîc,tunc illa constitutio complectitur omnes casus, qui sub ratione expressa comprehendi possunt, etiam si sequeretur iuris correctio: vt plenè scribit Curtius senior consi.9.num.50.cum sequen.

Ratio legis cōplectitur omnes casus, & extendit legē ad omnia quæ ratio continet.

Es cas cy apres declarez: nous auons ordonné & ordonnons que.

GLOSSA TERTIA.

1 Et sic ista ordinatio per hęc verba,*és cas cy apres declarez*,secundum quosdā est limitata in casibus hîc declaratis,quare extendi non debet.l.in agris.ff.de acquir.rerum dominio.l. 2.de seruis exportan.& quia est contra ius,ideo etiam restringenda: & si venerit nouus casus hîc non comprehensus, deciditur secundum ius,non per istam ordinationem,per ea quæ plenè scribit Felin.in c.cū ordinem.col.4.versic.limita.causa.de rescriptis.& exprimendo casus sequentes in aliis videtur prohibere.l.cùm prætor.ff. de iudic. cap.qualis. 25.distin.& quando non mutantur,cur stare alij casus prohibentur.l.præcipimus.C.de appellatio.

Ista ordinatio an habeat locū in casibus non expressis.

2 Ego tamen dicerem istum textum limitatum quoad probationem, vt velit dicere, quòd hoc statuatur ne probatio pereat,vel difficilis reddatur, in casibus postea declaratis.& non quòd velit istam ordinationem loqui tantum in casibus expressis hîc: quia esset sibi contraria.Nam infrà dicit *toutes rescissions & autres actes quelconques.*nec est verisimile quòd tam citò se corrigeret:scripsi in quarto notab.in repetitio.l.vnicæ.C.de senten.quæ pro eo quod interest.& sic conclusiuè tenebimus,hanc legem Regiam non solùm habere locum in casibus hîc descriptis, sed in aliis casibus similibus,& qui verbis text.conuenire poterunt,vt inferius dicetur.

Toutes rescissions.

GLOSSA QVARTA.

1 Qui totum dicit,nihil excludit.l.à procuratore. C. mandat.& in proœmio Digestorum patet de hoc verbo totum. & per Baldum,consilio 335.quædam mulier.volumine primo.scripsi,articulo primo,in principio tractatus de literis obligator.in primo Tomo constitu.Reg.& quia hîc dicit *toutes rescissions,& quelconques actes*, tamen intellige quòd omnes rescissiones,& quicunque actus fundati super dolo,fraude,&c.

Omnes rescissiones in dolo vel fraude fundatæ hic comprehenduntur.

2 Ergo si sint alij actus,qui non fundentur super dolo,vel alia qualitate,in text.expressa,non habebit locum hæc ordinatio per hunc text.sumendo argumentum à contrario, quod est validum. l.1.ff.de offic.eius.Si verò fundetur rescissio, eò quòd quis non potuit disponere,non habebit locum hic articulus.vtpote si quis post decem annos velit rescindere venditionem decimarum, vel alium contractum super ipsis factum per laicum,poterit,nec erit impedimento iste articulus.

Solennitatis vel potestatis defectu initi contractus an rescindi possint vltra decē annos.

3 Idem si petatur contractum venditionis rescindi ob solennitates omissas.vt scripsi in l.Imperatores.ff.de priuileg.credito.quia iste tex. de his nō loquitur.& quia verba ordinationis non cōueniunt,nec dispositio.l.4.§.toties.ff.de dam.infect.

4 Vnde si quis non visis verbis testamenti transegerit,& læsus fuerit, poterit etiam post decem annos petere,vt rescindatur trāsactio.argu.l.sicut.& l.omnes.C.de præscrip.triginta anno.nisi dolo factam allegaret,quia tunc hîc comprehenderetur, vt patet infra. [Idem si minor transegerit, vel alius super falsa causa,vtpote quia dicebatur aduersarium esse debitorem , qui vere in nullo erat,tunc etiam non valebit alienatio rei minoris cum decreto. l. si præses.C.de præd.mino.& sic post decem annos vsque ad 30.poterit rescissio peti.]

Cōtractus à clericis facti vt alij rescinduntur.

5 Amplia etiam,si essent contractus facti per clericos.nam si agant in curia seculari,vt de consuetudine solent,per literas Regias ad rescindendum huius contractum,tunc intra decem annos petere rescissionem illius debet:secus si ageretur in curia ecclesiastica. Barba.in rubri.de rebus eccle.non alienan. col. 16. cum sequen. vbi dicit curiam ecclesiasticam non teneri seruare leges & ordinationes, per ea quæ notant docto. in c. ecclesia sanctæ Mariæ.de constitu.scripsi in præfa.ad ordinatio.Regias in primo Tomo. & quia non reciperetur clericus in hoc regno, si ageret ad rescissionem sine literis Regiis, quæ officialibus Regiis dirigi solent, ob id clerici hac ordinatione adstringentur,& post decem annos,in casibus hîc contentis non agent.

Corporaliū seu incorporaliū rerum cōtractus rescinduntur.

6 Siue contractus facti fuerint super rebus corporalibus,siue incorporalibus,cùm hîc generaliter loquatur tex.Ideo si vendita fuerit dolo seruitus, vel redditus, seu ius pascendi, aut aliud ius, rescindetur ista iuris venditio, sicut si vendita fuisset res corporalis, cum iste tex. generaliter loquatur *toutes rescisions*,facit l. 1.§.generaliter.ff.de lega.præstan.

Arestū quod rescissione pendēte seruari contractus debet, data cautione.

7 Notandū tamen quòd pēdente contractus rescissione cogitur reus soluere id, quod est in cōtractum deductum, & interim seruatur contractus:ita fuit in hoc Senatu decisum pro quodam scholastico prosequente cōtractus rescissionem anno 1539. die decimaquarta Iulij.& ante anno 1515.die decimaquinta Maij,fuit condemnatus petens rescissionem contractus ad continuandū & soluendum redditus lite pendente, licet allegaretur furiosus is, qui redditus constituerat: sed cautio dari debet à recipiente. vt iudicauit Senatus anno 1523. contra viduam Ioannis Texier. vt est in stylo Parlamen.aresto 410.

8 Si tamen contractus non potest interim seruari, emptor repetet precium cautione data de tradendo,si fuerit dictum postea contractum valere.hoc censuit Senatus anno 1528. die 28. Augusti.quia datum ob causam,causa cessante repetitur.l. 1. & per totum ff. de condict.causa data. [Et sic iudicio rescissorio pendente solet iudicari,quòd pars re empta,vel alia gaudebit,data cautione.vt pronunciauit Senatus anno 1514.die 22.Martij,& pēdente rescissione dos,vel doarium solui debet,vt iudicauit idem senatus anno 1529. die 8. Aprilis pro domicella de la Ferté contra do.de Richarduille.]

Arestum.

Des Contracts.

GLOSSA QVINTA.

1 LAbeo ait contractum vltro citroque obligationem esse.l.Labeo.2.vbi abundè scripsi,ff.de verborum significatio.

Sex sunt quę firmum faciunt cōtractum.

2 Et sex sunt quæ habent solidare contractum , vtor verbis Bald.in consil.104.sex sunt.in primo vol.videlicet creditor & debitor,sunt enim correlatiua,& vnum sine altero esse non potest.l.1.ff.si cert.peta.l.1.C.de cupres.lib.11.

3 Secundò res,quæ debet esse talis,quæ in stipulationem deduci possit, non res sacra,non homo liber,nec aliæ,quæ in commercio nostro non sunt.l.inter stipulantem.§.sacram.ff.de verb.oblig.

4 Tertiò, causa quæ debet esse possibilis.l. non solùm. ff. de actio. & obligatio.§.si impossibilis. de inutili stipula.in Instit.& honesta,ac rationabilis.l.2.§.circa.de doli excep.ff.& finalis non perfunctoria,nec impulsiua.l.2.§.fi.ff.de donatio.nec debet esse causa inhonesta. l. iurisgentium. §. si ob maleficium.ff.de pact.l.1.de condi.ob turpem causam.

5 Quartò, conditionis existentia solidat contractum , quia alias si non euenerit conditio,non nascitur obligatio.l.cedere diem.ff.de verbo.signi.l. proinde.si certum petatur.

6 Quintò impletio modi,modus enim impleri debet.l.quæro.§. inter locatorem.ff.locat.l.quibus diebus.§.fi.de conditio.& demonstratio.l.cum mota.& l.siue apud.C.de transactio.alia persequere vt per Bald.cōsil.104.vbi quando ista deficiunt in cōtractu,vel alterum horum,poteris impugnare contractum & petere vt rescindatur, vt in præfat.supra scripsi:alia suppleri poterunt ex his quæ docui in d.l.Labeo.de verbo.signi.

Distracts.

GLOSSA SEXTA.

Contractus nomine non venit distractus.

1 DIstractus dicitur discessio ab actu, vel contractu facto , & quia appellatione contractus non venit distractus in odiosis,& vbi non est eadem ratio,&c. Ob id fuit hîc expressum.per l.vltimam.si tutor vel curator interuener. C. & ibi hoc no.Bal. & in l.1.quando liceat ab emptione discedere.Ias.& Gomes.in §.omnium.de actio.in Institu.

2 Vnde Bartol.& alij in l.ab emptione. de pact. ff. dicunt,quòd si debeatur gabella ex contractu,non debetur ex distractu:quod sequitur Porc. in rubr.de obligat.in Institut.& abundè prosequitur D,Tiraquell.in tract.de legib. connubialib. in glos. *contracter*. & sic continetur hîc transactio,

ctio,quæ propriè dicitur distractus, si tamen quis tràsegerit super matrimonio,& postea impetret literas regias ad cancellationem illius transactionis, dicens matrimonio valido renunciasse,ideo perebat illam tràsactionem cassari,causa fuit remissa iudici ecclesiastico, an fuerit matrimonium validum, & postea hoc cognito rescindetur transactio, si curiæ visum fuerit,sic censuit senatus anno 1528.die 12.Maij,facit c.lator.de re iudic.& c.tenor.eod.

3 Non refragatur quòd causas vel lites transactionibus legitimis finitas imperiali rescripto resuscitari non oportet.l.causas.C.de transactio.nec valent literæ, vel rescriptum impetratum còtra transactionē.doct.ibi, quia transactio imponit finem litibus.l. fratris. C.de transact. imò veniens contra transactionem est infamis,& aliis afficitur pœnis,de quibus in l.si quis maior. C.de transactio.respon.non valere rescriptum impetratum contra transactionem,si fuerit impetratum ab inferiore,sed à principe valebit,facta mentione illius transactionis ex iusta causa, puta si dolo inita sit transactio,& ita loquitur iste tex. & d. l.si quis maior.loquitur in tràsactionibus iuratis,vbi sunt duo vincula, sed idem hodie in hoc Regno, quia impetratur etiam rescissio iuratæ transactionis, habita tamen dispensatione iuramenti.Nam semper intelligitur voluntas superioris excepta.cap. venientes.de transactio.& antequam transactio possit retractari,necessaria est in integ.resti.quam princeps per suum rescriptum concedit.Alex.& Moder.in dicta l.si quis maior.glo.in l.nec non.§. quod eis.in verb.non prohibeant.ff.ex quibus causis maior. Arestum. Rescriptum contra transactionē impetratū quādo valeat.

4 Et ideo fuit annullata transactio à senatu,comprobando literas Regias, in quibus mandabatur rescindi transactionem factam dolo partis post arestum obtentum,& nō prolatum,quod pars quæ vicerat ignorabat,& arestum executioni mandari, ac partes ad talem statum remisit,in quali ante transactionem erant,pronunciatum fuit anno 1524.die 27.Nouemb.pro Huberto de Lōguemont contra Marguaretam Legant. Annullata transactio post arestum. Arestum.

5 Quid in retractatione calculi,an hîc comprehendatur,videtur quòd non, quia calcularij erroris retractatio etiam post decennij & vicennij tempus admittetur.l.penulti.ff.de administratio. rerum ad ciuitat.pertinent.& not.in l.vna. C.de errore calcul.fortè potest teneri contrarium per hunc tex. *distracts*,& ita seruaretur in forensi iudicio,si dolo facta fuerit,per verbum sequens,*fondez sur dol*, alias non.[Nam errore facta non comprehenduntur in hac ordinatione,tum quia non exprimuntur,tum quia extra dolum sunt.l.si per errorem.ff.de iurisd.om.iud.] quod est notādum. de hoc plenè scripsi in l.cognoscere.§.dispūgere.de verborum significa. ff.& sic omnes distractus in dolo vel fraude fundati, continentur, vnde actio ex empto, quæ pro euictione datur, quia est personalis,durat triginta annis,qui nō incipiunt, antequam res sit euicta.text.in l.empti.& ibi Salicer.C.de euictio.Ioan.Francisc. Bal. in tracta.de præscrip. in 4.parte 4.partis q.27.col.57.& ideo hîc non limitatur,quia non fundatur super dolo principaliter. De errore calculi.

Ou d'autres actes.

GLOSSA VII.

1 Actum quidem verbum generale esse,siue verbis quid agatur,vt stipulatione:siue re, vt numeratione pecuniæ,dicit iurisconsult. in l. Labeo. 2. ff.de verbor. signifi. vbi scripsi. Ideo si quis accepto tulerit debitori suo cum conueniret,vt promissorem daret, nec ille der,condici ei, qui accepto sit liberatus intra tempus decennij debet, per hunc tex. & per legem si quis accepto.ff.de conditio.caus.dat.& restringe semper per verba sequentia *d'autres actes fondez sur dol,circonuention*, *&c.* adeò quòd si alij actus hic non expressi non peterentur rescindi ratione doli, vel fraudis adhibitæ in actu, etiam post decem annos admitteretur rescissio,prout de iure, quia de his non loqueretur hæc lex Regia. Actus nomine quid, & an omnes actus contineantur.

2 Quæro si fiat contractus à muliere sine viri consensu, an post decem annos infringi possit. Boër.in §.4.in gl.consuetudo.versic.quid si vxor de facto.rub.de consuetud.iuris status persona.in consuetud.Biturig.dicit præsumi solennitatem consensus interuenisse post decem annos.arg. l. si filius.C.de petitio. hæredi. Ego tamen dicerem vxorem posse petere rescindi(quatenus de facto processit)istum contractum etiam post decem annos, si non allegetur fraudem vel dolum interuenisse,quia isti contractus hic non continentur,& non expressi hîc non mutantur,ergo stare non prohibentur.l.præcipimus.C.de appellatio.& quia nullus est hic contractus, tum quia mulier de consuetudine huius patriæ est prohibita contrahere sine viri consensu, vnde consuetudo resistit. Ideo non valet actus.l.cum lex.vbi Bart.ff. de fideiussorib.tanquam sit factus contra legem.l.non dubium.C.de legib.& quia consuetudo vtitur verbo non potest, quod negat potentiam,c. 1.de causa possessio. glo. in c. 1.de regulis iuris in sexto.hoc plenè scribit dominus Andre.Tiraquel.in tracta.de legib.connubialib.in gl.secunda,*ne peut*.vbi etiam dicit induci formam,cuius transgressio actum inutilem reddit.l.cum hi.§.si prætor. ff. de transact. igitur hic contractus petetur declarari nullus,& rescindi quatenus de facto processit, vt superius dixi.& ille consensus, cum videbitur non adesse,non probabitur.vt per doct.in l.sciendum.ff.de verb.obligatio. Contractus factus ab vxore sine viri consensu, an post decē annos annullari possit.

Quelconques.

GLOSSA OCTAVA.

1 In quibuscunque actibus habebit locum,in quibus agetur de dolo,violentia,& aliis hîc positis,vt sequitur,& ista dictio *quelconques*,id est,quicunque,est generalis,vt scripsi in l. si cui.ff.de verborum significatio.& ista generalitas restringitur per verba præcedentia, *és cas cy apres declarez*, ergo in aliis casibus non vult vt hæc ordinatio locum habeat. Generalitas interdum restringitur.

Testamenta & acta an intra decem annos retractari debeãt.

2 Quid in testamentis, docui in l. verba contraxerunt. de verb. sig. ff. vbi licet sub nomine contractus non comprehendatur testamentum, tamen sub nomine actus sic. vt in §. sed neque. de testamen. in Instit. & ideo si dolo quis induxerit testãtem ad faciendum testamentum, intra decem annos, illius debet peti (quatenus de facto processit) testamenti rescissio. per istum tex. & sic comprehenditur is, qui dolo aliquem institui fecerit, vt in rub. ff. & C. si quis aliquem testat. prohib.

Arresta intra quod tẽpus rescindi possint.

3 Quæro quid in arresto dolo partis habito, etiam dixi intra decem annos posse retractari per literas ciuiles: in tracta. de liter. ciuilib. in glos. 2. in sexta quæst. per istum tex. loquentem de actu generaliter, & sic de quolibet, & qui omnia dicit, nil excludit. l. Iulianus. ff de leg. 3. & c. solitæ. de maiorita. & obedient. [secundum tamen ea quæ suprà docui.]

Fondez sur dol.

GLOSSA NONA.

Dolus probari debet, & quomodo.

1 PONderanda est ista qualitas, & sequentes. Nam si contractus vel alius actus non fundetur super dolo, vel aliis, quæ sequuntur, rescindi post decem annos (prout de iure) poterit, quia hîc non comprehenditur. Nam qualitas adiuncta verbo debet intelligi secundum tempus verbi. l. in delictis. §. 1. ff. de noxalib. & quamuis hîc non facit mentionem mali, sed doli tantum, tamen intelligitur ratione materiæ de dolo malo. vt in l. 1. ff. de doli exceptio. qui dolus malus est machinatio studiosa ad decipiendum, fallendúmque alterum adhibita. l. 1. ff. de dolo. an excludat culpam vide Bartol. in l. quod Nerua. ff. deposit.

2 Sed quomodo probabitur dolus: resp. ex perspicuis indiciis. l. dolum. C. de dolo. scripsi in l. latæ culpæ. ff. de verb. sig. sed si dolum nõ possit pars probare, sufficiet re ipsa probari, id est, sufficiet deceptio. Nam res hoc probabit. per l. si quis, cum aliter. ff. de ver. obl. & ibi plenè docto. allegatur ergo dolus in libello, & probatur posteà deceptio, ex ipsa deceptione probabitur dolus. vt d. l. si quis. facit gl. in l. seruitutes. in magna. ff. de seru. etiã quia sola deceptio sufficit, vt hîc exprimitur.

Fundatus super dolo cõtractus quomodo intelligatur.

3 Quæro quomodo intelligi hæc verba debeant. *fondez sur dol, fraude:* &c. respõ. oportet dolum fuisse fundamentum contractus, & alia in hoc tex. posita, ob id debent partes intentionem suam super illo dolo fundare, & dicere, se dolo partis inductas ad contrahendum, ideo siue dicatur dolum dedisse causam contractui, siue incidisse in contractum, semper contractus ille comprehenditur hîc: quia fundatur & qualificatur dolo, l. & eleganter. ff. de dolo. dixi supra, in præfatio.

Inutilis contractus quãdo post decẽ annos rescindi possit.

4 Et sic non habebit locum, quando contractus diceretur inutilis extra dolum, vel violentiam, & casus hic expressos, vtpote si esset factus à furioso, demẽte, pupillo, monacho, prodigo, dormiẽte, & ebrio, his enim casibus contractus dicimus inutiles ratione personæ contrahentis. Et sic poterit post decennium quis petere annullationem contractus, quod est notandum, quia isti contractus non fundantur super dolo, vel circumuentione, vt dicit iste text. nisi pars illas personas circumuenerit, ideo putarem cum hæc ordina. requirat dolum, quòd intelligatur de vero dolo, non de præsumpto, l. quod Nerua. vbi Bart. ff. deposit. docto. in c. bona fides. co. Ias. in l. si quando. in fi. C. vnde vi. qui tamen re ipsa probabitur, vt dictum fuit.

Culpa initus contractus quando debeat rescindi.

5 Nec culpa sufficeret quoad hunc tex. vt si contractus sit culpa alicuius factus, peti rescissio intra decem annos debeat. arg. l. in actionibus. ff. de in litem iurand. nisi fuerit culpa in committendo quæ dolum saperet, quia tunc grauior est culpa quæ est in faciendo, quàm in omittendo. gl. in l. semel mora. ff. solu. matrimonio l. semper. §. in hoc. vbi glo. quod vi aut clam. abundè scripsi in l. diuus. ff. ad senatusconsf. Sylla. vel culpa latissima, de qua Bart. in l. quod Nerua. ff. deposit.

Dolo initus contractus intra decem annos potest rescindi, vltra non.

6 Et quãuis de iure intra triginta annos agere quis possit, vt actus dolo factus rescindatur, quia doli actio est personalis. §. præstereà. de actio. in Instit. & actiones personales præscribuntur triginta annis tantùm. l. 2. C. de constit. per l. omnes. de præscrip. triginta anno. l. 1. de annal. excep. Bart. in l. sequitur. §. si viam. ff. de vsucap. plenè Ioan. Balb. in tracta. de præscrip. in 4. parte 4. partis. q. 1. sed hic ad decem annos ius restringitur, in casibus in hoc articulo comprehensis.

Praxis petẽtis rescissionem.

7 Ideo minor, prodigus, & alij qui post decẽ annos literas impetrãt cauere debent, ne exprimãt se cõtraxisse, & dolo tãtùm partis inductos fuisse, sed debent dicere quòd ex fragilitate sensus vel ætatis hoc fecerunt. vt in l. 1. ff. de minorib. & hodie in minoribus est statutum. vt in rub. de restit. & releua. & si impetrans literas non adiiciat dolum, reus non allegabit ad excludendum minorem, qui non audietur volens suam allegare turpitudinem. l. iusiurandum quod ex conuentione. in fi. ff. de iureiur. Si tamen allegetur dolus, sed rescissio fundetur in aliis, videlicet in ætate, furore & aliis hîc non comprehensis, non nocebit. per §. affinitatis. de nupt. in Instit.

Fraude.

GLOSSA DECIMA.

Fraus inest dolo, solet tamen exprimi.

1 QVamuis dolo insit fraus, vt docet iurisconsultus in l. iurisgentium. §. sed si fraudandi. ff. de pact. tamen hic conditor ad maiorem elucidationem expressit & fraudem. Nam fraudis interpretatio semper in iure ciuili non ex euentu duntaxat, sed ex cõsilio quoq; desideratur. l. fraudis. ff. de reg. iur. & in praxi vtrúque solet exprimi, etiã circumuentio, ad rescindendum contractum, licet sufficeret vnum: & de hac fraude tractant doctores in rubr. ff. quæ in fraudem credit. & per totum tit. & in §. item si quis in fraudem. de actio. in Instit. ibi, alia videri poterunt.

Qualis dol° vel fraus requiratur ad contractum rescindendũ.

2 Notandum est, quòd sicut in metu requiritur talis metus, qui in constantem cadat virum. vt in glos. 12. infrà: ita in dolo, nempe ad hoc vt propter dolum, & fraudem rescindatur contractus requiri

requiritur quòd talis dolus & fraus cadat in prudentem virum. Ideo non omnis dolus annullat contractum, vt scribit Innoc. in c. cum dilectus. quod metus causa. Bald. in rub. C. de rescind. vend. circa fi. Alex. in l. & eleganter. in princip. ff. de dolo. in addit. ad Barr. & se obtinuisse in praxi dicit Hippoly. in sing. 407. non omnis metus. ego tamen dicerem in hoc leuiorem dolum in bono viro & simplici requiri, quàm in sagaci, astuto, & vafro: quia simplex non cogitat dolum. l. 1. ff. de dolo.

3 Notandum quòd apud Græcos fraus pluribus exprimi vocabulis solet. Strophes enim dicunt hypostrophas, paralogismos, paragogas, phenacismos, sophismata, gœtias, paraphoras, sceuorias, teste Cælio, libr. 6. ca. 30. sed quocunque vocetur nomine hic comprehendetur, adeò quòd si ad alienandum fraude inductus fuerim, intra decem annos alienationem irritari petam, & rescindi per hunc tex. post hoc verò tempus recipi non potero excludarque fine non recipiendi, vt dicunt practici. *Fraus apud Græcos pluribus vocatur nominibus.*

Circonuention.

GLOSSA VNDECIMA.

1 Circunuenire est propriè per circuitus & cauillationes decipere, seu insidiis inuoluere: tractum esse verbum à venatoribus dicunt, qui feras laqueis, retibus, & canibus circunuenire solent, & propriè illi circunuenti dicuntur, quos grassatores quasi ex insidiis adoriuntur, vt Cæsar docet in commenta. cum vndique se circunueniri animaduertisset, ideo quando aliquis ex insidiis alicuius decipitur, dicitur circunuentus. l. prima, in princip. ff. si quis omissa causa testa. l. 1. de dolo. *Circunuenire quid.*

2 Circunscribere verò est causam fraudibus, cauillationibusque in iudicio exornare, vt obtineas, & vincas, vt docet egregius Spiegel per l. exceptiones quæ. in fi. ff. de exceptio. & idem est in effectu circunuenire, quod circunscribere. l. & elegāter. ff. de dolo. l. item si pretio. § fi. loca. & ideo circunscribere siue in iudicio, siue etiam extra iudicium quis dicitur. l. cum maritus. ff. de pact. dotal. & l. exceptiones. allegata non probat quod dicatur solùm in iudicio, quia ibi dicitur, quod pro minore circunscripto, datur fideiussori exceptio, sed minor non erat circunscriptus in iudicio, saltem ibi non dicitur. *Circunscribere.*

3 Vnde si quis circunuentus & deceptus fuerit, ab aduersario, siue in contractibus, siue in aliis actibus, illum actum rescindi petere poterit intra decem annos, postea reiicietur, licet de iure ante triginta annos non præscribatur huic actioni personali, per l. omnes. C. de præscri. 30. vel 40. anno.

Crainte.

GLOSSA DVODECIMA.

1 Metus est instantis periculi, vel futuri causa mentis trepidatio. l. 1. ff. quod met. causa. vel est opinio magni mali impendentis. Cicer. lib. 3. q. Tusculana. & quæ metus causa gesta sunt, rata non habet prætor. d. l. 1. quæ verba posuit spiritus sanctus, in ore prætoris. Vt dicit Bald. in rub. de controuers. inuestitu. in fi. refert Barb. consi. 54. illud afferam. num. 10. in 1. vol. & Ioan. Neuisa. in silua nuptial. col. 34. in magno volu. & dicitur metus, eo quòd mentem teneat, scilicet liberam, ne ea quæ velit, agere possit. glo. in cap. ad audientiam. quod met. caus. & de iure quod metus causa gestum est, nullo tempore, vel modo, prætor habebit ratum. l. si mulier. ff. de eo quod met. caus. nisi per triginta annos in actione personali. gloss. ibi, & in l. 2. C. de constit. pec. nisi contra tertium possessorem. tunc enim per decem annos. vt in l. si vi vel metu. C. quod met. caus. vbi glos. & doct. hîc etiam per decem annos siue contra metum inferentem, siue contra alium, adeò quòd post decem annos non poterit amplius agi ratione metus, & imputetur eidem cur intra hoc tempus non egit. [Et hic est approbata sententia Placen. posita in d. l. si mulier. quæ affirmabat hanc actionem decem annis præscribi.] *Metus quid sit.*

2 Intellige competere rescissionem ob contractum metu factum, quando metus esset iustus. c. si iustus. de ap. & dicitur iustus, quando est probabilis, & non vanus quia tunc non rescinderetur, cum vani timoris nulla sit excusatio. l. vani. ff. de reg. iur. requiritur ergo metus mortis, vel cruciatus corporis. l. interpositas. C. de transact. l. continet. in fi. ff. quod met. caus. c. 1. illo tit. & debet metus esse talis qui in virum constantem cadat. c. cum dilectus. de his quæ vi metúsve causa fiunt. l. metum. 2. illo tit. ff. & in hoc inspicienda est qualitas personarum, quia si aliquis pusillanimus est, & leui metu terreri soleat, licèt non caderet in constantem virum, tamen illi succurreretur. argum. l. plenum. §. equitij. ff. de vsu. & habit. etiam minor metus in muliere consideratur, quàm in viro, c. 1. vbi doct. de his quæ vi metúsve causa fiunt. glo. in c. cum locum. de sponsal. faciunt not. per glo. in l. 1. C. vnde vi. Carol. Ruinus cons. 60. vol. 3. Hippo. sing. 407. & sic metus in constantissimo requiritur, qui in constantissimum caderet. l. metum autem. ff. quod metus causa. quamuis Dec. in reg. in omnibus causis. ff. de reg. iur. dicat superlatiuum pro positiuo poni, quod vix inuenitur. *Iustus metus quid dicatur.*

3 Ideo intelligerem constantissimum metum in homine constantissimo requiri: in alio constāte non tam magnus, in muliere, fragilis & leuis pro qualitate mulieris. Et ita cōciliari iura possunt loquentia de constantissimo, & constante. & in omnibus istis iustus dicitur metus, quando subest causa iusta periculi, per l. metum autem. in princ. vbi Bar. ff. quod metus causa. & Bal. in l. interpositas. col. 2. C. de transact. sic consuluit Alber. Brun. in consil. 82. super difficultate. col. 2. in materia feuda. vbi plus dicit alienationem factam in tyrannum dici iusto metu factam. allegat Bart. in l. prohibere. §. planè. ff. quod vi aut clam. An dicatur iustus metus & sufficiens relinquitur arbitrio Iudicis ex actibus probatis. teste In. in c. cum dilecti. de his quæ vi metúsve causa fiunt. Dec. in c. si. *Conciliātur iura de constantissimo viro & cōstāte loquentia.*

de ap.iustum metū.odiū, & alias phrases innumeras scripsi in l.iusta interpretatione.ff.de ver.sig.

Requisita in actionequod metus causa.

4 Nota igitur quòd ad hoc vt actio quod metus causa competat, requiruntur sequentia: Primò, quòd ille metus adhibitus caderet in constantem virum, vt suprà dixi, quod est verum vt reuocetur per actionem quod metus causa, sed quando est alius metus extra cruciatum corporis, & metum mortis in aliquo actu, ille actus rescindetur per officium iudicis, & eadem praxi vtimur. l. 1. §. quæ onerandę. ff. quarum rerum actio non dat. l. fi. §. si fœnerator. quod metus causa. l. medicus. de var. & extraor. cogni. Bart. in l. metum. & in d. l fi. ff. quod metus causa. Barba. consi. 60. sapienter. in 1. vol. vbi pulchrè scribit. & sic metus etiam filiorum attenditur. in l. iusti quidem. ff. quod metus causa. & consanguineorum. in c. sciant. de elect. in 6.

Metus in traditione attéditur.

5 Secundum requisitum est, quòd metus in contractu intercedat, & in ipsa traditione, alioqui si quis spōte solueret post metum adhibitum, illa solutio spontanea purgaret metum. per l. 2. C. de his quæ vi metúsve causa fiunt. Imò recipere à sponte soluente, etiam ob metus causam, non est maleficium, quia spontanea solutio purgat omne vitium, nec est ista turpis acquisitio, sed liberalis. l. si ob turpem. ff. de condi. ob turpem caus. Bal. consi. 33. in primis. in 2. vol. limitat Ias. in sex casibus, in d. l. si ob turpem. dicens modicam præsumptionem tollere istam, vt docet Panorm. in c. ad audientiam. circa finem, quod metus causa. [Notandum est tamen, paria esse vel compelli, aut timere ne compellatur, nam postquam scit quis se compelli posse, dicitur coacta voluntas. l. nouissimè. in princ. ibi, quid enim si compulsus, aut metu ne compelleretur auctoritatem accommodauerit? ff. quod falso tuto. aucto. gestum esse dicet. Anch. consi. 159. rationes. col. 2. vers. quartò hoc probo, alibi tamen hoc dicam, quia hoc non procedit indistinctè.

6 Tertium est, quòd res sit tradita, vel obligatio sit facta per metum, tunc poterit agere ad cancellandum dictam promissionem, & stipulationis instrumentum, vel excipere. vt d. l. metum. §. sed quod prætor. & §. volenti. ff. eod.

7 Quartò requiritur, quòd alius inferat metum iniustè, secus si iustè. l. si mulier. ff. quod metus causa. quia hunc sibi metum ipse infert. text. ibi, de se ergo queri debet. nec tunc rescinditur actus ratione metus, nisi iuste adfuerit causa.

8 Quintò, quòd inferens metum sit potentior eo, cui infertur, aliàs non esset verisimile. l. fin. ff. quod metus causa. vt si custos carceris dicat se compulsum per captum. l. qui in carcerem. ff. quod metus causa. nisi multitudo captorum hoc fecisset, vt interdum vidi.

9 Sextò, quòd sit in tali loco, in quo potuit inferri vis, vt in nemore, secus si coram principe, vel in ciuitate. d. l. fi. ff. eod. Ista declarat Rofred. in tract. libellorum, in hoc tit. quæ omnia reassumpsit Vital. de Camba. in clausula. non vi. versi. restat videre. in suo clausula. tracta.

10 Vltimò, requiritur, quòd restituens res metu habitas caueat & repromittat de dolo, videlicet quòd nil doli mali adhibuit in illis rebus, quas restituit, & hoc probatur in l. metum autem. §. ex hoc edicto. ff. quod met. causa.

Actus in dubio spōte gestus præsumitur nisi in interdicto recuperandę.

11 Notandum est quòd contractus & alius actus in dubio præsumitur sponte factus. per l. 2. C. de his quæ vi metúsve causa. alioqui præsumeretur delictum, contra l. meritò. ff. pro socio. Inno. & alij, in c. causam matrimonij. de offi. dele. ideo qui illum allegat, debet probare. l. quoties. §. qui dolo. ff. de probatio.

12 Fallit in agente interdicto recuperandę. ad suum beneficium, contra quem si obiiciatur spōtaneæ renunciationis exceptio, non obstabit: quia talis renunciatio præsumitur facta metu. nulla enim ratio verisimile hoc reddit, vt quisquam beneficium multis fortè expensis, & laboribus acquisitum, quo sustentari debet, facilè sine magna causa sua sponte resignet. c. super hoc. de renuncia. Alcia. in tract. præsum. reg. 3. in septima præsumptio. fol. 352.

Rescinditur contractus non obstante iuramento.

13 Et in istis iuramentum etiam non obstabit, quia etiam præsumitur metu extortum, vt docet Inno. in dicto cap. super hoc. in fin. vbi Panor. & alij, & in c. verum. de iureiuran. & ideo habita dispensatione, petere non obstante iuramento poterit, sed non ante dispensationem, quia iuramentum valet in c. ad aures. eo. tit.

Metus quomodo probetur.

14 Quomodo metus probari potest? Respond. ex indiciis & præsumptionibus. Bartol. in l. si ob turpem. ff. de condict. ob turpem caus. Anchar. consil. 299. visa. & consi. 410 ponderata. Ratio est, quia metus communiter solet clam inferri, vnde leuior sufficit probatio. arg. c. fi. de testib. cogend. Alex. consi. 156. viso processu. in 5. vol. & consil. 48. in tertio vol. & Corne. consil. 41. col. 3. in 2. vol. ac per duos testes. Bal. in l. nostram. C. de testamen. Ias. in l. interpositas. C. de transact. & hoc totum iudicis arbitrio relinquitur. Bald. in l. si quis in hoc genus. C. de episc. & cler. Bald. & alij in l. de pupillo. §. si quis ipsi. ff. de noui oper. nunciat. per l. 4. ff. ex quibus causis maior. vbi huius rei inquisi-

Quibus testibus de metu deponētibus plus credatur.

15 tio iudicis est. † Et plus creditur duobus de metu deponentibus, quàm centum de libera voluntate, quia de eo quod percipi potest sensu corporis, illi deponunt, vtpote quia minas vel verbera viderunt, vel audiuerunt, hi de libera voluntate deponunt, de voluntate quæ est secreta. Bal. in consi. schismatis. & Dec. in reg. in omnibus causis. in fi. ff. de reg. iur. Panor. in c. 1. quod met. causa. contractus ergo metu factus debet peti rescindi intra decem annos, & postea quis non audietur, etiam per officium iudicis, vt alibi dico.

Quomodo annulletur permutatio beneficij, & resignatio.

16 Non tamen impetrantur literæ Regię ad annullandum resignationem beneficij, permutationem, aut alium actum ecclesiasticum, sed procedi iuris ordine seruato debet, vt scripsi in tracta. de pacifi. possess. nu. 157. & de resignatione facta ad pręceptum regis, an metu censeatur facta, & an

& an possit rescindi, vel sit ipso iure nulla, plenè scribit Deci. consil. 219. viso puncto. & scripsi in praxi benefic. in 3. parte, casus, in quibus gestum metu ipso iure non valet, scribit gloss. & doct. in cap. abbas. quod met. caus.

17 Aduertere debet aduocatus, quòd etsi de iure duæ ferantur sentētię in hac actione metus, in prima condemnatur reus ad rei restitutionem. dicto §. ex hoc edicto. & ad fructus perceptos, & percipiendos. l. sed & partus. ff. eod. & si reus non restituat iussu iudicis, iudex condemnabit illum ad quadruplum. d. l. si cum exceptione. §. 1. hæc autem actio. & per totam legem, ff. eod. Petr. Iacob. in sua practic. eo. titul. *Duplex sententia an debeat interuenire.*

18 Tamen in hoc regno non vidi duas ferri sententias, sed vnam tantùm, in qua comprobantur & interinantur literæ Regiæ, & interinando condemnatur reus ad rei restitutionem, intra mensem, vel aliud breue tempus faciendam, & ad fructus perceptos & percipiendos cum expensis, qui reus si non restituat, fit ei præceptum, cui si non obedit, aufertur ab eo res manu militari, & ipse condemnari solet ad mulctam, iuxta l. qui restituere. ff. de rei vend. & nunquam vidi ad quadruplum vel ad istas iuris pœnas condemnari metum inferentem, vt scripsi in procem. ordinat. in primo Tomo, per cap. fraternitas. 12. quæst. 2. sed vim faciens petente Regio procuratore, ratione violentiæ solet condemnari ad mulctam fisco applicandam, & quomodo purgetur metus, dicam inferiùs in gloss. 20. & seq. *Praxis regni in metu.*

Violence.

GLOSSA DECIMATERTIA.

1 De qua violentia loquatur iste tex. cū sit in iure multiplex, vt no. gl. in l. 1. & l. extat. ff. quod met. causa. & in l. 1. C. illo tit. gloss. in cap. ad audientiam. eo. Ias. in l. si quando. C. vnde vi. Primò vocant ipsi violentiam compulsiuam, quando quis compulsus est ad dandum decem, vel ad promittendum, & de ista loqui potest rubric. quod metus causa. & iste text. quia si quis compulsus fuerit vendere vel promittere, agere poterit ad rescissionem illius venditionis, vel promissionis, & si dederit, poterit petere sibi restitui, & tunc impetratis literis Regiis, vt scripsi in proxima gloss. si autem non dederit, si petatur, exceptione vti poterit, etiam sine literis Regiis, quas hoc casu impetrare non debet, imò perpetuò hoc casu excipiet. Nam quæ annalia & tēporalia sunt ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum. l. purè. in fi. ff. de doli excep. cap. si autem. & cap. plerunque. de rescrip. & de hoc dixi in proxima superiori gloss. Solent tamen quidam practici etiam excipiendo literas impetrare Regias. *Violentia multiplex, & de qua intelligatur text.*

2 Potest etiam intelligi iste text. in violentia expulsiua, nempe si quis me de domo expellere velit, nisi ei centum promittam, vel vendam fundum ei, vel locem domum, tunc ille contractus rescindi petetur intra decem annos, siue fuerit vis armata, siue non armata: vt in rubri. ff. de vi & vi arma. & rub. vnde vi. C. per totum.

3 Item non esset inconueniens etiam intelligere in vi turbatiua. de qua ff. & C. vti possidet. vnde vidi potentem turbantem rusticum super vna vinea, donec vendidisset ei pratum, quod fuit compulsus rusticus vendere satis iusto pretio, sed post mortem potentis petiit contractum rescindi, tāquam ex violentia alterius vēditum: quamuis non esset vltra dimidiam iusti pretij deceptus, quia iste text. indefinitè loquitur de violentia, ergo de quacunque conueniente text. nam indefinita æquipollet vniuersali. l. si pluribus. ff. de legat. 2. c. vt circa. de elect. in 6. & quia conueniunt verba, & sic dispositio. l. 4. §. toties. ff. de dam. infect. c. indemnitatibus §. prædicta. de elect. in 6. *Rustico succurritur propter turbationem vendēti rem.*

4 Idem dicerem in violentia inquietatiua, quæ parit interdictum quod vi aut clam. vt ff. eod. quod vi aut clam. *Vis inquietatiua.*

5 Idem putarem in vi ablatiua, quando quis abstulit à me claues domus, vel aliam rem, agam ad restitutionem, illius rei. Et hoc probatur in hac ordinatione, dicente *d'autres actes quelsconques fondez sur dol, fraude, violence, &c.* & de hac loquitur Rubr. ff. vi bono. raptor. *Vis ablatiua.*

6 † Et in hac repetitione non vidi impetrari literas Regias ad rescindendum, quia nil rescindi oportet, sed res ablata per vim repetitur, quod fieri poterit coram iudice ordinario rei. & quod hîc dicitur violentia, Iurisconsulti vocant vim, vt scripsi in l. liberationis. ff. de verb. signific. & hæc violentia est legibus inimica in ca. Christianus. in fi. 11. q. 1. & hinc omnia mala dependent, dependerunt, & in posterum dependebunt, teste Platone de legib. dialogo 10. & intra triginta annos res per violentiam amota repeti poterit, imò à violento semper, quia non comprehenditur hic, vbi non est opus rescissione. *Praxis in vi ablatiua non requirit literas Regias.*

Ou deception.

GLOSSA DECIMA QVARTA.

1 Non loquitur iste text. de omni deceptione, id est, quocunque modo quis deceptus sit, sed requiritur quod sit vltra dimidiam iusti precij partem circunscriptus, vt sequitur *Deceptus citra dimidiam non agit.*

2 in text. sequen. *outre moitié de iuste pris.* vltra dimidiam iusti precij. † Et sic esset deceptus citra dimidiam, & vellet agere iuxta cautelam. gl. in l. semper in contractibus. ff. de reg. iuris. per quam dicunt doct. quòd deceptus etiam citra dimidiam potest agere contra decipientem, vt suppleat iustum precium vel vt restituat rem, restituto precio, ponendo quòd emptor est bonus vir, & bono viro non licet aliquem decipere, & interrogatus ille emptor, an sit bonus vir, nūquam aliud diceret, & sic capietur, certè dixi istam cautelam nil valere, tum quia isti positioni non tenebitur respondere venditor, quia est captiosa. per gloss. in c. si post præstitum. de confessis. in 6. *Cautela gl. l. semper in cōtractibus, reprobata.*

de ap.iustum metū.odiū, & alias phrases innumeras scripsi in l.iusta interpretatione.ff.de ver.sig.

Requisita in actione quod metus causa.

4 Nota igitur quòd ad hoc vt actio quod metus causa competat, requiruntur sequentia: Primò, quòd ille metus adhibitus caderet in constantem virum, vt suprà dixi, quod est verum vt reuocetur per actionem quod metus causa, sed quando est alius metus extra cruciatum corporis, & metum mortis in aliquo actu, ille actus rescindetur per officium iudicis, & eadem praxi vtimur. l. 1. §. quæ onerandę. ff. quarum rerum actio non dat. l. fi. §. si fœnerator. quod metus causa. l. medicus. de var. & extraor. cogni. Bart. in l. metum. & in d. l fi. ff. quod metus causa. Barba. consi. 60. sapienter. in 1. vol. vbi pulchrè scribit. & sic metus etiam filiorum attenditur. in l. iusti quidem. ff. quod metus causa. & consanguineorum. in c. sciant. de elect. in 6.

Metus in traditione attenditur.

5 Secundum requisitum est, quòd metus in contractu intercedat, & in ipsa traditione, alioqui si quis spōte solueret post metum adhibitum, illa solutio spontanea purgaret metum. per l. 2. C. de his quæ vi metúsve causa fiunt. Imò recipere à sponte soluente, etiam ob metus causam, non est maleficium, quia spontanea solutio purgat omne vitium, nec est ista turpis acquisitio, sed liberalis. l. si ob turpem. ff. de condi. ob turpem caus. Bal. consi. 33. in primis. in 2. vol. limitat Ias. in sex casibus, in d. l. si ob turpem. dicens modicam præsumptionem tollere istam, vt docet Panorm. in c. ad audientiam. circa finem, quod metus causa. [Notandum est tamen, paria esse vel compelli, aut timere ne compellatur, nam postquam scit quis se compelli posse, dicitur coacta voluntas. l. nouissimè. in princ. ibi, quid enim si compulsus, aut metu ne compelleretur auctoritatem accommodauerit? ff. quod falso tuto. aucto. gestum esse dicet. Anch. consi. 159. rationes, col. 2. vers. quartò hoc probo, alibi tamen hoc dicam, quia hoc non procedit indistinctè.

6 Tertium est, quòd res sit tradita, vel obligatio sit facta per metum, tunc poterit agere ad cancellandum dictam promissionem, & stipulationis instrumentum, vel excipere. vt d. l. metum. §. sed quod prætor. & §. volenti. ff. eod.

7 Quartò requiritur, quòd alius inferat metum iniustè, secus si iustè. l. si mulier. ff. quod metus causa. quia hunc sibi metum ipse infert. text. ibi, de se ergo queri debet. nec tunc rescinditur actus ratione metus, nisi iuste adfuerit causa.

8 Quintò, quòd inferens metum sit potentior eo, cui infertur, aliàs non esset verisimile. l. fin. ff. quod metus causa. vt si custos carceris dicat se compulsum per captum. l. qui in carcerem. ff. quod metus causa. nisi multitudo captorum hoc fecisset, vt interdum vidi.

9 Sextò, quòd sit in tali loco, in quo potuit inferri vis, vt in nemore, secus si coram principe, vel in ciuitate. d. l. fi. ff. eod. Ista declarat Rofred. in tract. libellorum, in hoc tit. quæ omnia reassumpsit Vital. de Camba. in clausula. non vi. versi. restat videre. in suo clausula. tracta.

10 Vltimò, requiritur, quòd restituens res metu habitas caueat & repromittat de dolo, videlicet quòd nil doli mali adhibuit in illis rebus, quas restituit, & hoc probatur in l. metum autem. §. ex hoc edicto. ff. quod met. causa.

Actus in dubio spōte gestus præsumitur nisi in interdicto recuperandę.

11 Notandum est quòd contractus & alius actus in dubio præsumitur sponte factus. per l. 2. C. de his quæ vi metúsve causa. alioqui præsumeretur delictum, contra l. meritò. ff. pro socio. Inno. & alij, in c. causam matrimonij. de offi. dele. ideo qui illum allegat, debet probare. l. quoties. §. qui dolo. ff. de probatio.

12 Fallit in agente interdicto recuperandę ad suum beneficium, contra quem si obiiciatur spōtaneæ renunciationis exceptio, non obstabit: quia talis renunciatio præsumitur facta metu. nulla enim ratio verisimile hoc reddit, vt quisquam beneficium multis fortè expensis, & laboribus acquisitum, quo sustentari debet, facilè sine magna causa sua sponte resignet. c. super hoc. de renuncia. Alcia. in tract. præsum. reg. 3. in septima præsumptio. fol. 352.

Rescinditur contractus non obstante iuramento.

13 Et in istis iuramentum etiam non obstabit, quia etiam præsumitur metu extortum, vt docet Inno. in dicto cap. super hoc. in fin. vbi Panor. & alij, & in c. verum. de iureiuran. & ideo habita dispensatione, petere non obstante iuramento poterit, sed non ante dispensationem, quia iuramentum valet iu c. ad aures. co. tit.

Metus quomodo probetur.

14 Quomodo metus probari potest? Respond. ex indiciis & præsumptionibus. Bartol. in l. si ob turpem. ff. de condict. ob turpem caus. Anchar. consil. 299. visa. & consi. 410 ponderata. Ratio est, quia metus communiter solet clam inferri, vnde leuior sufficit probatio. arg. c. fi. de testib. cogend. Alex. consi. 156. viso processu. in 5. vol. & consil. 48. in tertio vol. & Corne. consil. 41. col. 3. in 2. vol. ac per duos testes. Bal. in l. nostram. C. de testamen. Ias. in l. interpositas. C. de transact. & hoc totum iudicis arbitrio relinquitur. Bald. in l. si quis in hoc genus. C. de episc. & cler. Bald. & alij in l. de pupillo. §. si quis ipsi. ff. de noui oper. nunciat. per l. 4. ff. ex quibus causis maior. vbi huius rei inquisi-

Quibus testibus de metu deponētibus plus credatur.

15 tio iudicis est. † Et plus creditur duobus de metu deponentibus, quàm centum de libera voluntate, quia de eo quod percipi potest sensu corporis, illi deponunt, vtpote quia minas vel verbera viderunt, vel audiuerunt, hi de libera voluntate deponunt, de voluntate quæ est secreta. Bal. in consi. schismatis. & Dec. in reg. in omnibus causis. in fi. ff. de reg. iur. Panor. in c. 1. quod met. causa. contractus ergo metu factus debet peti rescindi intra decem annos, & postea quis non audietur, etiam per officium iudicis, vt alibi dico.

Quomodo annulletur permutatio beneficij, & resignatio.

16 Non tamen impetrantur literæ Regię ad annullandum resignationem beneficij, permutationem, aut alium actum ecclesiasticum, sed procedi iuris ordine seruato debet, vt scripsi in tracta, de pacifi. posses. nu. 157. & de resignatione facta ad pręceptum regis, an metu censeatur facta, & an

& an possit rescindi, vel sit ipso iure nulla, plenè scribit Deci. consil. 219. viso puncto. & scripsi in praxi benefic. in 3. parte, casus, in quibus gestum metu ipso iure non valet, scribit gloss. & doct. in cap. abbas. quod met. caus.

17 Aduertere debet aduocatus, quòd etsi de iure duæ ferantur sententiæ in hac actione metus, in prima condemnatur reus ad rei restitutionem. dicto §. ex hoc edicto. & ad fructus perceptos, & percipiendos. l. sed & partus. ff. eod. & si reus non restituat iussu iudicis, iudex condemnabit illum ad quadruplum. d. l. si cum exceptione. §. 1. hæc autem actio. & per totam legem, ff. eod. Petr. Iacob. in sua practic. eo. titul. Duplex sententia an debeat interuenire.

18 Tamen in hoc regno non vidi duas ferri sententias, sed vnam tantùm, in qua comprobantur & interinantur literæ Regiæ, & interinando condemnatur reus ad rei restitutionem, intra mensem, vel aliud breue tempus faciendam, & ad fructus perceptos & percipiendos cum expensis, qui reus si non restituat, fit ei præceptum, cui si non obedit, aufertur ab eo res manu militari, & ipse condemnari solet ad mulctam, iuxta l. qui restituere. ff. de rei vend. & nunquam vidi ad quadruplum vel ad istas iuris pœnas condemnari metum inferentem, vt scripsi in procem. ordinat. in primo Tomo, per cap. fraternitas. 12. quæst. 2. sed vim faciens petente Regio procuratore, ratione violentiæ solet condemnari ad mulctam fisco applicandam, & quomodo purgetur metus, dicam inferiùs in gloss. 26. & seq. Praxis regni in metu.

Violence.

GLOSSA DECIMATERTIA.

1 De qua violentia loquatur iste tex. cū sit in iure multiplex, vt no. gl. in l. 1. & l. extat. ff. quod met. causa. & in l. 1. C. illo tit. gloss. in cap. ad audientiam. eo. Ias. in l. si quando. C. vnde vi. Primò vocant ipsi violentiam compulsiuam, quando quis compulsus est ad dandum decem, vel ad promittendum, & de ista loqui potest rubric. quod metus causa. & iste text. quia si quis compulsus fuerit vendere vel promittere, agere poterit ad rescissionem illius venditionis, vel promissionis, & si dederit, poterit petere sibi restitui, & tunc impetratis literis Regiis, vt scripsi in proxima gloss. si autem non dederit, si petatur, exceptione vti poterit, etiam sine literis Regiis, quas hoc casu impetrare non debet, imò perpetuò hoc casu excipiet. Nam quæ annalia & tēporalia sunt ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum. l. purè. in fi. ff. de doli excep. cap. si autem. & cap. plerunque. de rescrip. & de hoc dixi in proxima superiori gloss. Solent tamen quidam practici etiam excipiendo literas impetrare Regias. Violentia multiplex, & de qua intelligatur text.

2 Potest etiam intelligi iste text. in violentia expulsiua, nempe si quis me de domo expellere velit, nisi ei centum promittam, vel vendam fundum ei, vel locem domum, tunc ille contractus rescindi petetur intra decem annos, siue fuerit vis armata, siue non armata: vt in rubri. ff. de vi & vi arma. & rub. vnde vi. C. per totum.

3 Item non esset inconueniens etiam intelligere in vi turbatiua. de qua ff. & C. vti possidet. vnde vidi potentem turbantem rusticum super vna vinea, donec vendidisset ei pratum, quod fuit compulsus rusticus vendere satis iusto pretio, sed post mortem potentis petiit contractum rescindi, tāquam ex violentia alterius vēditum: quamuis non esset vltra dimidiam iusti pretij deceptus, quia iste text. indefinitè loquitur de violentia, ergo de quacunque conueniente text. nam indefinita æquipollet vniuersali. l. si pluribus. ff. de legat. 2. c. vt circa. de elect. in 6. & quia conueniunt verba, & sic dispositio. l. 4. §. toties. ff. de dam. infect. c. indemnitatibus §. prædicta. de elect. in 6. Rustico succurritur propter turbationem vendētem.

4 Idem dicerem in violentia inquietatiua, quæ parit interdictum quod vi aut clam. vt ff. eod. quod vi aut clam. Vis inquietatiua.

5 Idem putarem in vi ablatiua, quando quis abstulit à me claues domus, vel aliam rem, agam ad restitutionem, illius rei. Et hoc probatur in hac ordinatione, dicente *d'autres actes quelsconques fon-* Vis ablatiua.
6 *dez sur dol, fraude, violence, &c.* & de hac loquitur Rubr. ff. vi bono. raptor. † Et in hac repetitione non vidi impetrari literas Regias ad rescindendum, quia nil rescindi oportet, sed res ablata per vim repetitur, quod fieri poterit coram iudice ordinario rei. & quod hîc dicitur violentia, Iurisconsulti vocant vim, vt scripsi in l. liberationis. ff. de verb. signific. & hæc violentia est legibus inimica in ca. Christianus. in fi. 11. q. 1. & hinc omnia mala dependent, dependerunt, & in posterum dependebunt, teste Platone de legib. dialogo 10. & intra triginta annos res per violentiam amota repeti poterit, imò à violento semper, quia non comprehenditur hic, vbi non est opus rescissione. Praxis in vi ablatiua non requirit literas Regias.

Ou deception.

GLOSSA DECIMAQVARTA.

1 Non loquitur iste text. de omni deceptione, id est, quocunque modo quis deceptus sit, sed requiritur quod sit vltra dimidiam iusti precij partem circunscriptus, vt sequitur Deceptus citra dimidiam non agit.
2 in text. sequen. *outre moitié de iuste pris.* vltra dimidiam iusti precij. † Et sic esset deceptus citra dimidiam, & vellet agere iuxta cautelam. gl. in l. semper in contractibus. ff. de reg. iuris. per quam dicunt doct. quòd deceptus etiam citra dimidiam potest agere contra decipientem, vt suppleat iustum precium vel vt restituat rem, restituto precio, ponendo quòd emptor est bonus vir, & bono viro non licet aliquem decipere, & interrogatus ille emptor, an sit bonus vir, nūquam aliud diceret, & sic capietur, certè dixi istam cautelam nil valere, tum quia isti positioni non tenebitur respondere venditor, quia est captiosa per gloss. in c. si post præstitum. de confessis. in 6. Cautela gl. l. semper in cōtractibus reprobata.

in 6.Ias.in l.pen.C.de pact.Ferrat.in cautel.4.regu. in fi.& Petr.Gerard.sing.a 2.Ias.in §.sed istae.n. 115.de actio.in Instit.Tum etiam si confiteretur se bonum virum, adhuc iudex non cogeret emptorem supplere iustum precium, vel rem restituere, quia pro hoc non competit remedium de iure,ergo iudex non supplebit. Ad hæc quia potest esse,quòd aliquis rem emit satis vili precio,& tamen est vir bonus, nec in hoc decepit alium,quia ipse plus aliis obtulit.& sic non concluderetur,quòd ipse emptor deceperit illum,sed venditor se decepit,quia & aliis datur us erat simili,imò minori precio,& vterque sciebat rei precium,& id temporis plus non vendebatur.

3 Nec refragatur,quòd bonus vir non debet decipere aliquem,verum est ex animo,& cum dolo, sed si rem emendo decipiatur venditor, non tenetur emptor,quia tantum valet res,quantum vendi potest.l.si seruus.ff de condict.furt.& homini scienti conditionem rei.l.mortis causa capimus.in fi.vbi glos.ff.de donat.causa mortis.vnde si quis emerit à venditore sagace & astuto,potest etiam in conscientia rem retinere, etiam si precium sit iniustum, quod etiam supplere non tenetur,vt docet Anto.Butri.in c.quia plerique. de immunita.eccles.Petr.de Ancha.in reg.peccatum. de reg.iur.in 6.refert,& sequitur Panta.Calder.in repet.l.2.col.38.ver.septimo,& bene est notandum.C.de rescind.vend.

D'outre moitié de iuste pris.

GLOSSA DECIMA QVINTA.

Media pars iusti precij quæ dicatur, & quid iustū pretium.

1 MEdia iusti precij pars dicitur, si res valeat decem,& vendatur quinque,vel quindecim,gl.& doct.in d.l.2.licet quidam(& malè)intelligant dimidiam,quando res valet decem, & venditur viginti, quia tunc non est media iusti precij, sed est duplum, de quo non loquuntur hæc iura.bene fateor,quòd etiam competeret remedium hoc,si res esset vendita,& venditor vel emptor esset vltra duplum deceptus,vel ad duplum, sed non requiritur tanta deceptio vt deceptus agat; sed quòd vltra dimidiam sit deceptus,vt hic. Nam si res valebat decem,& fuit vendita quatuor, erit venditor deceptus vltra mediam iusti precij,vel si fuerit vendita sexdecim, erit emptor deceptus vltra dimidiam iusti precij,quæ deceptio etiam vtriusque partis attēditur, vt inferiùs plenè explicabitur:& iustum precium dicitur verum, vt abundè explicui in l.iusta interpretatione.ff.de verb.signific.

Resoluta emptione resolutū est omne onus impositum ab emptore rei vēditæ.

2 Nota perpetuò,quòd quando res vendita restituitur mediante iudicio,& ex iudicij necessitate,tunc si emptor illam obligauerat, resoluetur ius hypothecæ, & obligationis.per l.lex vectigali. ff.de pignor.Bald.in d.l.2.col.9.versic. iuxta hoc quæritur.& ibi Salic.& Alexan.in l.si res.ff.quib. mod.pign.vel hypoth.solu.in addi.ad Bar.vbi Bar.tenet,non esse resolutum,quod intellige,quando sola voluntate emptor restitueret,secus si ex iudicij necessitate,quod in inuitum redditur.l.inter stipulantem.§.1.ff.de verb.obli.Nec dicitur sola voluntate restitui,licet possit supplere iustum precium:quia fortè non habet pecuniam, ex qua supplere possit,& sic quodammodo inuitus restituit.Anto.Negusant.in tract.de pign.& hypoth.in 5.parte.num.43.primi membri,quod est notandum:quia vidi dubitari super seruitute imposita ab emptore,qui postea rem restituit,& sic seruitus fuit resoluta.

Regula de rescindēda vēditione non iusti precij cum ampliationibus & limitationibus. Arestum.

3 Si velis intelligere quod remedium l.secundæ competat,breui facias regulam istam,videlicet quod venditor deceptus vltra dimidiam iusti precij,potest agere,vel vt iustum suppleatur preciū, vel vt res vendita restituatur.c.cum dilecti.& c.cum causa.de emptio.l.2.C.de rescind.vendit.& si elegerit,vt precium suppleat,iustum precium supplere tenetur,quatenus res iustè valet.Paul.& alij in d.l.2.& si is,qui elegit supplere iustum precium,interim petat,vt sibi liceat scindere ligna,ex quibus posset supplere precium,non debet ei concedi, sed fuit denegatum anno 1515. die verò 14.Iunij in magna camera,quia si emptor non posset supplere precium,venditor esset in damno, ob id prohibitionem melius est faciendam esse,& supplicationem ante rei destructionem vel diminutionem.sic habetur in stilo Parla.aresto 373.per Aufrer.

In emptore procedit.

4 Primò,procedit etiam in emptore.gl. in d.c.cum dilecti.& d.l.2.cum eadem ratio in vtroque versetur,& dispositium in vno correlatiuorum,etiam in alio habet locum.l.fi.C.de indict.viduita. tollen.l.1.& 2.de cupressis.lib.11.

In locatione habet locum remedium l. 2.de rescind. vend.

5 Secundò,in contractu locationis,tex.in l.si ea pactione.iuncta glos.C.de vsur.de consuetudine non datur pro locatione ad modicum tempus,secundùm Masuer.in rub.de emptio.versi.item pro re mobili.licet Anto.teneat contra,in d.c.cum dilecti.& si hoc à Rege concederetur agi posset.Sed praxis recepit Masuer.sententiam. & ego nunquam vidi agi pro locatione facta ad triennium, & huius legis remedio rescinderetur prætextu læsionis, etiam vltra dimidiam iusti precij, nec in alia locatione vsque ad nouem,si verò excedat, dicitur ad longum tempus.rub.C.de longi tempo.præscrip.& habet locum huius legis remedium vt scripsi in compendio aliena.rerum eccl.

In contractibus bonæ fidei remediū l.2. procedit.

6 Tertiò,procedit etiam in omnibus contractibus bonæ fidei,ex bono & æquo,& propter eandem rationem.gl.& doct.in l.2.C.de rescin.vend.l.in contractibus.ex quibus causis maior.l.maioribus.comm.vtriusque iudic.Bart.in l.item si in precio.in fin.ff.locat.Guido singul.736.leg.1.Roma.consi.423.pro pleniori col.1.quod intelligerem verum in his,quibus potest conuenire,vtpote in contractu locationis,permutationis,vel aliis quibusdam,secus si non possit conuenire,vt commodo tibi librum, nescio videre quomodo quis posset esse deceptus vltra dimidiam, vt eidem hoc remedio succurratur, idem in deposito, & super his considera quando possit conuenire, vel non,quamuis & in his Panta.Calder.in repe.d.l.2.col.6.dicat etiam hoc remedium dati.

7 Quartò,

7 Quartò, in contractu do vt facias. l. si olei. C. locat. & etiam in aliis contractibus innominatis, vt si tibi dederim domum, vt mihi des vestem, quæ non erat decem aureorum, & domus erat valoris centum aureorum, & vltra, tunc hoc agam remedio, vt hic contractus rescindatur per hoc remedium. In contractu do vt facias.

8 Quintò, in aliis contractibus stricti iuris. l. si quis cum aliter. ff. de verb. oblig. sed hi post solutionem differunt à contractibus bonæ fidei: quia in illis datur facta traditione læso cōdictio indebiti, vel actio in factum, seu de dolo, vel condictio incerti, licèt in contractibus bonę fidei detur actio ex illo contractu facta traditione, in vtrisque etiam ante traditionem doli exceptio competit. Bar. & alij in d. l. 2. & l. si quis cum aliter. quia iudex non debet aliter formare sententiam, quàm sit forma contractus stricti iuris. Bal. in d. l. 2. in 1. col. 7. oppos. sed eadem est praxis ferè quoad rescissionem petendam. In contractibus stricti iuris.

9 Sextò, in permutatione, vt asserit Petr. Iacob. in sua practica, rubr. de actio. ex vendito. fol. 96. & Dec. consil. 210. viso puncto. tum quia est similis emptioni, in l. fin. in princip. ff. quibus ex caus. In permutatione an decepto succurratur.
10 in possess. eat. & l. permutationem. C. de rerum permut. & in l. si. ff. illo tit. † Nisi in permutatione beneficiorum, quæ non rescinditur ob deceptionem vltra dimidiam iusti precij, vt abundè scribit Dec. dicto consi. 210 in primo dubio. & Probus in addit. ad Ioan. Monach. in c. si. de renuncia. in 6. quia non habet titulum à parte sed à superiore. Ancha. & Imol. in d. c. cum causa. nisi pars dolo decepisset partem, asserendo maiorem valorem beneficij per c. cum vniuersorum. de rerum permut. Anto. de Burgos. in cap. cum causa. col. penul. qui allegat Panorm. in cap. ex parte. de restit. spol. & tunc agi poterit.

11 Septimò, procedit in feudo dato pro pecunia. cap. ad nostram. de rebus ecclesi. non alienand. & ibi gloss. Barba. & alij. secus si fuerit concessum pro seruitiis, vt solet communiter fieri: quia cùm illa seruitia sint inæstimabilia pro domini salute. l. pater. in si. ff. de dona. l. in seruorum. ff. de pœnis. Ideo non censetur dominus læsus, qui recipit, vel recipiet seruitium pro feudo, testè Specul. in tit. de empt. §. nunc dicendum. versi. sed nunquid. & Albert. Brunus consi. 41. col. 8. & seq. in materia feudali. & Anto. de Burgos. in c. cùm causa. col. 5. de emp. & vend. Permutatio beneficij an rescindatur. In feudo an procedat remed. ũ l. 2. de rescin. vendi. In emphyteosi.

12 Octauò, extende etiam in emphyteosi, in qua quis est deceptus vltra dimidiam iusti precij, habito respectu ad valorem iuris emphyteotici, tum quòd hic contractus similis sit locationi. §. adeò. Insti. de loca. & conduct. tum quod bonum sit argumentum de feudo ad emphyteosim. Bald. Sali. & Paul. in d. l. 2. Secus si sit deceptus habito respectu ad verum valorem vltra dimidiam, tunc non habet locum hoc remedium: quia non fit super directo dominio hic cōtractus: sed super vtili. Ias. in l. 1. col. 16. num. 75. C. de iure emphy. do. Ioannes Samson. in or dinatio. Turo. artic. 22. per glo. in l. excepto. in verb. fructus. C. locati. Bened. in verb. & vxorem. n. 982. cum seq. c. Raynutius. de testa. Ego tamen non vidi frequenter super rescissione istius contractus agi, nisi ab ecclesia.

13 Nonò, in æstimatione rei datæ in dotem facta vltra dimidiam. l. si circumscriptam. C. soluto matrim. l. iure. & l. si res. ff. de iure dot. quia hic contractus est similis venditioni, l. 1. §. si seruum. ff. deposit. vbi dicit quòd idem ius haberi debet in eo, quod est simile. Bartol. in disputatione incip. mulier habens amplum patrimoniũ. ego tamen non vidi in hoc agi. nam apud Parisien. quia multi amplam promittunt dotem etiam æstimare solent res, quas tradunt quomodo volunt, & aliquando vltra dimidiam, vt possint dotem promissam persoluere: & quia ita conuenitur inter partes, ideo agi non solet. Nam ob dolum non rescinditur matrimonium: quia omnia ferè rescinderentur. glo. in l. à Diuo Pio. ff. de ritu nupt. Ideo tu qui vis vxorem ducere, caue tibi, ne dolis aliorum illaqueeris, vt fit frequentius. De re in dotem data. Æstimatio dotis facta vltra dimidiã iusti precij quomodo rescindatur.

14 Decimò, etiam si esset læsus in quocunque minimo vltra dimidiam, glo. in d. ca. cum causa. Ias. in l. 2. col. 14. num. 53. C. de iure emphyt. quia dicta l. 2. requirit tantum excessum dimidiæ, & non requirit magnum excessum vltra, igitur etiam in paruo habebit locum, nec id est paruum inspecta dimidia. Deceptus in minimo vltra dimidiã an petat rescissionem.

15 Vndecimò, etiam procedit in minore, vt patet per glo. & doct. in d. c. cum causa. & si ab vno remedio erit exclusus, ab altero non excluderetur. Panor. & alij in c. cùm dilecti. de emp. nec cessat restitutio ob hoc: quia plenius prouidet: & tūc remedium extraordinarium non cessat per ordinarium, quamuis contrarium teneat glo. in l. 1. C. si aduer. fiscum. Bar. & alij in l. in prouinciali. §. 1. ff. de noui oper. nuncia. Alex. consi. 89. viso puncto. n. 13. in 2. vol. & consi. 52. visis. in 3. vol. & ista est communis conclusio doct. in prædictis locis, sicut si res sit vendita cum pacto de retrouendendo ad tres annos. nam elapso triennio poterit hoc agi remedio intra decem annos, vt hîc, teste Bart. Cæpol. in tract. de simula. contra. in 2. præsump. primi casus princip. In minore.

16 Duodecimò, procedit etiam si contractus esset factus cum ecclesia. nam læsus contra ecclesiam potest vti hoc remedio. d. c. cum dilecti. Paul. & alij in d. l. 2. Anto. de Burgos, in d. c. cum causa. col. 7. ecclesia enim cùm sit cultrix & nutrix iustitiæ, non patitur aliquid contra iustitiam fieri. tex. in §. 1. de aliena. feud. & ecclesia non debet plus recipere, quàm res valeat. glo. sing. in c. enim. §. hoc ius. 10. q. 2. in verb. vt plus. Et hoc communiter tenetur. & ipsi etiam ecclesiæ prodest hoc remedium. doct. in d. c. cum causa. de emptio. De cōtractu facto cum ecclesia.

17 Decimotertiò, etiam si fuerit læsus ratione oneris appositi in venditione: quia onus pars rei est. l. fundi. ff. de contrah. empt. cap. cùm Ioannes. vbi docto. de fide instru. cap. in aliquibus. vbi Panorm. secundo nota. de decimis. Laudimia tamen non faciunt excessum, nec computantur ad rescindendum Læsus ratione oneris appositi.

Arestum.

scindendum venditionem:quia emptor illa non recipit:& ita fuit decisum in Senatu anno 1542. in mense Augusto in processu Do.*de la chappelle*,sed habendo rationem eius precij, quod pars recepit,& si in hoc interueniat læsio vltra dimidiam,agetur hoc remedio:alioqui cõtrà vt alias scripsi per l.debet.ff.de ædilit.edic. quod arestum fuit posteà in vigilia nostræ domi.Septembris pronunciatum.

Transactio an rescindatur ratione læsionis.

18 Decimoquartò,etiam procedit in transactione,in qua,si quis est læsus vltra dimidiam considerato dubio euentu litis,hoc remedio vtetur.glo.in l.Lucius.§.fi.ff.ad Trebel. & Bart. in dicta l.2.& in dicta l.si quis cùm aliter.Card.& Panor.in dicto cap.cum causa.quia non videtur habuisse animum liberandi.l.tres fratres ff. de pact. item facit text.in l. in summa. ibi,si autem euidens calumnia detegitur.ff. de condit. indebi. vbi rescinditur transactio ex euidenti calumnia, sed est euidẽs quando est deceptus vltra dimidiam,iuxta d.l.si quis cùm aliter.ff.de verb.oblig.ergo &c. Item quia errauit,& transactio ad non cogitata non extenditur.l.cum Aquiliana.ff.de transactione.Secus si esset deceptus considerato valore rei vero.& ita potest intelligi opinio contraria,quæ est communis teste Ias.in dicta l.si quis cum aliter.per text.in sub. prætextu. C.de transactio.ego tamen vidi comprobari literas, in quibus impetrans dicebat se deceptum vltra dimidiam valoris rei,& ita in forensi iudicio seruatur.

Transactione læsus vltra dimidiã, quare potius est restituendus,quàm qui per sententiam.

19 Nec obstat,quòd transactio & sententia æquiparantur.l.2.ff.de iureiuran.& l.1. C.de condi. indebi.sed si quis sit læsus ex sententia non potest agere. l.sub specie. C. de re iudic. ergo nec ex transactione.Respon.quia à sententia appellare pars potest,secus in trãsactione. Et ista est æquior, & sic in iudicando & consulendo tenenda.teste Fabia. in quæst. 8.tracta. de emptio. & Calde. in repet.l.2.in 10.exten.Dec. consil.551. planè. col.2. & consil.597.superiori. in fin. & eam audiui multis arestis curiæ confirmatam.Et eam approbat Alex.consil.89.nu.13.in 2.vol.& consi.118.in 7.vol.& Soci.in tract.fallen.Reg.436.

Si in instrumento donatur quod plus valet.

20 Decimoquintò,etiam si in instrumento venditionis diceretur:si plus valeat,illud dono,quia intelligitur modicum tantum donare.l.cum filius.§.pater.ff.de lega.2.& ibi glo.& l.si libertus ita. ff.de oper.libert.l.hæc adiectio.ff.de ver.& rerum signifi.l.cum fuerit.de in litem iuran.quia ignorauit verum rei valorem.Ideo non videtur remittere.l.mater.ff.de inoffi.testa.secus si in instrumento diceretur:omne & totum quicquid valet plus, remitto.l.si quis donationis.ff.de contrah.emp. vel si diceretur sciens valorem rei ex tunc videtur etiam magnum remittere,quia in genere cogitauit.l.sub prætextu specierum. C. de transact.Bart.in d.l.si quis cum aliter.Boer.in decisio.suis q. 142.alia super.& q.sequen.ego tamen dicerem contrarium,quia sunt verba notariorum,& de his clausulis notarius non est rogatus,sed solent poni ex stilo notariorum, etiam ea facilitate qua fuit inductus quis ad vendendum vili precio, ita ad apponendum illas clausulas.Bar.in fi.§.item quæsiit.ff.de condict.indeb. ideo possunt impetrari literæ Regiæ releuamenti ad rescindendum contractum non obstant.his clausulis, etiam si diceret sciens valorem rei per prædicta. Et vidi sæpius agi non obstantibus prædictis,& in forensi iudicio obtineri.vide l.Imperatores.ff.de publi.quamuis Bal.consi.3.in 3.vol.& Alex.conf.125.in 1.vol.& conf.28.nu.4.in 5.vol.& conf.1.& conf.195. in 6.volum.ac Socin.in tractat.fallen.Reg.438.& consi.48.viso instrumento.col.2.in 4.vol.contrarium teneat.

Renuncians an rescissionem petere possit.

21 Decimosextò,etiam si renunciasset omni legum auxilio,etiam si ille esset sagax & astutus, quia renunciatio ad modicum etiam extenditur,& non vltra dimidiam.Bar.in dicta l.si quis cum aliter.in fin.Paul.& alij in dicta l.2.& quia notarius ex stilo hoc solet apponere,ac eadem facilitate qua vendit modico precio, renunciat:ob id istis renunciationibus non obstantibus solent literæ Regiæ impetrari & comprobari & interinari.vide Barba.conf.42.col.5.in 1.vol.& consi.21.in 4.vol.Etiam si speciatim huius legis beneficio renunciasset,& hoc patet ex prædictis,quia hoc remedium ex humanitate procedit. d. l. 2. ibi humanum. & humanior est opinio sequenda:& quia partes de hac enormi læsione non cogitarunt,& si cogitassent,tamen humanum est illis succurri. & Senatus Parisien.istam seruat,quicquid in contrarium disputetur,& concludant doct.dicentes renunciationem specialem admittendam,quod tamen non seruatur.

De cõtractu facto à procuratore an rescindi possit.

22 Decimoseptimò, etiam si contractus fuerit factus à procuratore.arg.l. si voluntate.C.de rescind.vend.quia ad illicita non videtur constitutus.l. si procurator. ff. de condictio.indeb.& tunc si dominus non possit consequi à procuratore,poterit actionibus cessis hoc remedio agere.Panor. in d.c.cum causa.quamuis contrarium teneat Bar. in l.si societatem.§.arbitrorum.ff.pro socio.vbi dicit sufficere si sit læsus in sexta parte.per l. vnde Nerua.ff.pro socio.quæ non obstat:quia loquitur in arbitratore,qui eligitur vt bonus vir, & non potest etiam lædere in dimidia.glo.in l.semper in contractibus.ff.de regul.iur.Idem si ratificauerit contractum,& in illa ratificatione vltra dimidiam læsus sit,quia etiam potest hoc remedio vti.Bal.in l.1.per illum tex.C.si maior. fact.& in forensi iudicio seruatur, quod hoc remedio succurratur, etiam si res sit vendita per procuratorem habentem potestatem vendendi pro pretio,quod inuentum esset.

De contractu in re aliena facto.

Suppleri quãdo nõ possit iustum pretium.

23 Decimooctauò, etiam procedit, si quis venderet rem alienam sine mandato,prout potest l. rem alienam.ff.de contrah.empt.licet non transferat dominium.l. traditio.ff.de contrahen.empt. Bal.& Calder.in dicta l.2.Nam cùm ipse de euictione teneatur,per totum titulum de euictio.non est mirum si hoc remedio agere possit, vt vltra dimidiam sit deceptus,maximè quando ignorans rem illam esse alienam, eam vendidit: & tunc is qui eam emit, non potest supplere iustum pretium,

tium,sed tenetur rem restituere, quod probatur in sequen.ampliatio.

24 Decimononò,etiam habet locum, si res vendita non extaret, quia tunc præcisè agam, vt suppleatur iustum precium. Panor. in cap.cùm dilecti.in fin.de emptio.quia re vna ex debitis alternatiuè perempta,remanet obligatio in altera.l. si in emptione.§ final. ff. de contrah.empt.l.Stichum.de solutio. Francisc. de Crema. sing.84. volo te docere.quod valet ad centum ducatos secundum eum. Quando res vendita non extaret.

25 Vigesimo, amplia etiam si venditor grauatus fuisset vendere rem propriam à testatore non adiecto precio,secus si adiecto precio:quia tunc voluntatem defuncti exequi tenetur.l. si fideiussor.§.meminisse.& ibi docto.ff.de legatis 1.nisi & testator errasset in precio,credens illud esse iustum.Bald.in l.Imperator.§.si centum.in fin.ff.de legat.2.Ias.& alij in dicto §.meminisse.quod non est præsumendum,si res erat testatoris:alioqui contra l.quisquis.C de rescind.vend. Grauatus vendere an hoc remedio vtatur.

26 Vigesimoprimò,etiam procedit in diuisione hæreditatis facta,in qua succurritur vltra dimidiam decepto.l.si maior.C.communi diuidun.& l.maioribus.communia vtriusque iudi.nisi diuisio facta sit per sortem,teste Philippo Franc.in rub.de appel. Diuisio hæreditatis an ex læsione rescindatur.

27 Hodie etiam ex communi vsu curiarum Franciæ, solet deceptus per diuisionem literas impetrare,quibus cōcludit vt diuisio rescindatur,vel ad æqualitatem reducatur.per d.l.maioribus.& non attenditur deceptio vltra dimidiam , sed sufficit quòd læsus sit in notabili quantitate, & ita vidi sæpius iudicari , verumtamen si opponatur decretum,minor ab illo decreto appellare debet id temporis,quo ei obiicitur,cùm de nouo perueniat ad notitiam suam. Praxis diuisionis rescindendæ.

28 Vigesimosecundò , procedit in cessionario, cui etiam præscribitur decem annis , sicut vero creditori.Bald.in l.per diuersas.quæstio.10.C.mand.& idem Bal.in tractat.statuto.in verb.capere. quæstio.10. Cessionarius an habeat hoc remedium.

29 Vltimò , etiam habet locum si hic venditor dedisset fideiussores de habendo firmum & ratum contractum , qui promiserunt in casu euictionis interesse.Nam si per remedium huius legis euincatur,liberantur fideiussores.vt docet Iacob.in l.1.C.de fideiu.minor.quia resoluto contractu principali , & fideiussorum regulariter censetur resolutus contractus.l.lex vectigali.ff.de pignori. [Idem tenet Ioan.Fab.in §.sed & quod principi.vers.quodcunque.circa finem,Insti.de iure natural.]& idem dicerem,si venditor obligasset expressè rem venditam,rescissione eius contractus facta,ius reale etiam censebitur extinctum. per l.cum principalis.& regulam accessorium.ff.de reg. iur.Bart.& alij in l.in diem.ff.de aqua pluuia. Fideiussores re euicta an liberentur.

30 Primò,limitatur in thesauro, qui applicatur domino soli,quando inuenitur per eum.§.thesaurus.Inst.de rerum diuisio.& venditor ratione huius thesauri non poterit hoc remedio vti contra emptorem,qui illum inuenit:quia si res fuisset diminuta post emptionem hoc emptoris periculo cederet.l.1.& per totum ff.de pericu.& commod.rei ven.Et secundum naturam rei est eum pati incommoda , quem sequuntur commoda. l.secundum.ff.de reg.iur.thesaurus enim donum fortunæ creditur.l.si is.§.1.& §.quod si seruus.ff.de acquir.possess.etiam quia venditor non sibi acquisiuisset,nisi dimidiam partem.l.vna.C.de thesau.li.10.ergo ob hoc non potest agi tanquam deceptus.hoc firmant Aret. & Claud.Seicel. in d.l.si quis cùm aliter.licet Rom.contrarium consuluerit & obtinuerit,vt ipse asserit ibidem. Tamen primam opinionem sequitur Soci.consil.48.viso instrumento.in 2.col.vol.4 hodie non rescinderetur contractus in Francia propter thesaurum inuentum,quia inuentor , si non sit secretus,parum ex inuentione emolumenti habet,cum fiscus velit totum occupare. Thesaurus in re empta inuentus non inducit deceptionem.

31 Secundò fallit,si quis læsus esset per sententiam.l.Iulianus.ff.de condi.indebi.l.sub specie.C. de re iud.quia imputatur ei,qui non appellauit,posset tamen restitui,si ex instrumentis falsis condemnatus esset impetrando literas in forma requestæ ciuilis , si à Senatu condemnatus esset. vt scripsi in tract.de liter.ciuilib.seu(vt dicunt)forma supplica.ciuilis impetra.in 1.tomo.per l.diuus. ff.de re iud.& rub.C.si ex fal. instrum.posset etiam restitui,quando quis fuisset impeditus producere iura sua,& instrumenta.Bartol.in l.prima.C.de sentent.aduer.fisc.latis. libro decimo. Idem si sententia lata fuerit ob præsumptas probationes , quia nouis apparentibus in contrarium sententia retractabitur.l.si quis adulterij.C.de adulter. Et quando pars confiteretur eam iniustam.Inno. in cap.quia plerique. de immunita.ecclesi. & in casibus in quibus sententia non transit in rem iudicatam quos ponit Hippoly. in l. vna. C. de rapto.virgi. scripsi in secundo notab.l.quod iussit.ff. de re iudic. Læsus per sententiam non impetrat rescissionem.

32 Tertiò quando plures essent res venditæ vna venditione,& quis esset in vna læsus.nam non poterit agere, si aliæ res suppleant.iuxta nota.in l.si merces.§. vis maior.ff.locat.Ias.per illum text. in l.scire debemus.de verb.oblig. Quādo sunt plures res venditæ,rescindi vnius rei emptio an possit.

33 Quartò,quando læsus esset ex contractu pœnali:quia imputetur sibi,cur in pœnam incidit, l.cum pœna.ff.de arbitr.de Vbal. in dicta l.2.& Pantal. Calder. ibidem limita.27.vnde si emerim domum centum aureis,pacto apposito,quòd nisi soluam illa centum intra annum,promitto centum pro pœna , & sarcire omne id quod intererit:si non soluero, incido in pœnam,quæ soluta licet excedat iuncto rei pretio dimidiam , tamen non succurretur per istum tex.quia sua culpa incidit in pœnam. Ex contractu pœnali deceptus,hoc non vtitur remedio.

34 Quintò,non procedit in re mobili:gloss.& docto.in dicta l.2.& istud seruatur de consuetudine.teste Masuer. in §. item pro re mobili. de emptio. nisi in minore. Nam fuit contractus venditionis Decepto in re mobili nō succurritur. Arestum.

ditionis factus super mula vel equo rescissus ad vtilitatem domini *Corbin* consiliarij magni consilij anno 1528. die decima Decembr. in senatu Parisien. eo quia id temporis erat minor, & deceptus quando emerat.

35 Item si dolus interuenisset in contractu, sicut in rebus immobilibus daretur actio de dolo. l. & eleganter. ff. de dolo.

36 Idem in mobilibus preciosis & magni valoris. l. lex quæ tutores. C. de administ. tut. facit glo. in verb. tractatu. cap. tua. de rebus eccles. non alienand. vbi in preciosis mobilibus requiritur solennitas, [Ita habetur in stilo parla. in 1. parte, in titul. de actio. perso. §. penult. & ibi Aufrer.] vel si ageretur de venditione vniuersorum mobilium, tunc etiam impetrari solent literæ rescissionis, si deceptus sit in illis vltra dimidiam, & ita scriptum est in consuetud. Bitur. artic. 33. rub. *des iuges, iugemens, rescisions*. & ita iudicauit senatus Parisien. pro domino Daiglure, qui emerat adamantem, & gemmam quatuor mille libris à domi. Petro Bine, anno 1510. die vigesimaprima Iunij, & emptio fuit rescissa.

Res per subhastationem vendita non repetitur per deceptioné.

37 Sextò fallit, nisi res esset vendita per subhastationem, quia tunc vendita præsumitur iusto precio. glo. in l. 1. in verb. magni precij. ff. de iure fisci. & glo. in l. si minori. C. illo tit. lib. 10. text. in l. 1. C. de prædi. curial. lib. eo. Angel. in l. sciendum. in princ. ff. de verb. oblig. Soci. in reg. 436 & reg. 226. l. in tracta. fallen. Barba. consi. 65. col. 14. in 4. vol.

38 Contrarium tenet Bartol. in l. 1. C. de præscript. triginta vel quadraginta anno. per l. si quos. C. de rescind. vendit. quia non sequitur, est vendita ad præconium & incantum, ergo iusto precio. & ista est communis sententia quam tradunt iuris interpretes in l. precia rerum. ff. ad leg. Falcid. quæ etiam seruatur in forensi iudicio. vt scripsi in tracta. de præco. & subhasta. Iacob. Cur. lib. coniectura. 2. cap. 10.

De decreto iudicis.

39 Septimò, derogatur quando res esset vendita per decretum iudicis, quia tunc cessat præsumptio enormis læsionis: & sic hoc remedium. per tex. in l. 1. C. de præd. curial. lib. 10. & ibi Bar. & in l. si quos. de decurio. eo. lib. Ange. Alexand. & Vincen. in l. precia rerum. ff. ad leg. Falcid.

40 Contrarium tenet Panor. in dicto c. cum causa. Roma. & Imol. in dicta l. si quis cùm aliter. Alex. & Iacob. in l. pacta nouissima. C. de pact. per glo. singul. in l. 1. C. de fide instrum. & iure hastæ fiscal. lib. 10. aliàs sequeretur quod l. 2. non haberet locum in re ecclesiæ, quæ etiam cum decreto vendi solet, & decretum prætoris iuri non debet derogare. l. 1. ff. de fer. Nec quis debet decipi sub clypeo prætoris. l. 1. in fi. C. de his qui veniam ætat. impetr. & eadem facilitate, qua est decepta pars, & iudex: ideo hoc decretum operatur, quod facit præsumere, rem vẽditam iusto pretio, ideò pars decepta tenetur probare læsionem, & non præsumitur dolus ratione iudicis. Posset etiam procedere, quando per maiores iudices decretum esset appositum: secus per minores. Bald. in l. tutores. ff. de confirman. tut. & etiam quando cum causæ cognitione esset interpositum, aliàs esset nullum. l. magis puto. §. si æs alienum. ff. de rebus eorum. Ias. in l. 2. de eden. Et prima opinio fuit confirmata aresto senatus Parisien. anno 1516. in vigilia Pentecostes pro Matthæo Machæo hostiario parlamenti contra magistrum Petrum Danes. idem anno 1539. die vndecima Iulij, contra domi. du Bouchage, qui impetrauerat literas in forma supplicationis ciuilis, dicens se læsum: & non fuit admissus, eo quòd res vendita esset per decretum Senatus. vidi tamen appellari à decreto ab inferioribus iudicibus interposito, & malè interpositum fuisse iudicari: & ista est tutior praxis, vt minor factus maior, si videat se læsum vltra dimidiam in venditione facta per decretum, quòd appellet ab illo decreto, cùm inde secutis: postea impetret literas Regias à cancellaria, vt eidem facere hoc permittatur.

Arestum.

De datione in solutum.

41 Octauò, non procedit in datione in solutum iudicis authoritate facta exequentis sentẽtiam, l. à diuo Pio. §. si pignora. ff. de re iudic. Bart. in dicta l. 1. Bald. in l. ordo. de execu. rei iudica. C. secus in datione in solutum facta sine forma iudicij. Oldrad. consil. 37. ad primam quæstionem. per tex. in l. si prædium. C. de euiction. quia etiam quando iudex confirmat contractum, hoc remedium cessat, vt de aliquo operetur confirmatio. Bartol. in l. si quos. C. de decu. lib. 10. Pau. in dicta l. 2. Soci. in tract. fal. Reg. 226. in reg. 436. in forensi iudicio vix seruaretur si ab hac sentẽtia appellaretur.

De cõtractu iurato.

42 Nonò, quando læsus iurasset non venire contra venditionem, non poterit tunc petere illius rescissionem. glo & doct. in d. l. 2. & Anton. de Burgos, & alij in c. cum causa. de empt. Bal. in l. quæ sub conditione. §. 1. ff. de condit. instit. Alex. consil. 42. super præmisso. in 1. vol. num. 16. & seq. Ias. consil. 76. visis. in fi. vol. 1. Et ista est communis conclusio, vt firmat Soci. consi. 136. præstantissime. in fi. vol. 1. & consi. 48. viso. in fin. vol 4. & in tracta. fallen. Reg. 226. vbi tradit 12. limita. vidi tamen impetrari literas Regias, vt habita dispensatione iuramenti posset venire, ne iuramentum sit iniquitatis vinculum, & ita tenet Rota, vt refert Cassador. decisio. vnica. de empt. & hoc seruatur in Franciæ curiis passim. Quamuis Panorm. consi. 71. in hac causa. col. pen. dicat, absolutionem non debere concedi, in 1. vol. sed praxis contrarium seruat.

De hæreditatis aditione.

43 Decimò, quando ex proprio & non ex alterius facto esset quis læsus, etiam vltra dimidiam, vtpote in hæreditatis aditione: tunc ei non succurretur, si iuris beneficio & inuentario vsus non est per l. fi. §. 1. C. de iure delib. Bald. de Vba. in d. l. 2. Idem in actu liberationis, nempe si debitorem meum liberauero, non potero ad rescissionem agere, tam fauore liberationis. argum. l. si intra. ff de pact. quàm quod ex facto meo proueniat: & quia succurritur minori in hoc, ergo non maiori. l. patri. §. penul. ff. de minorib. & l. ius singulare. de legib.

4 Vndecimò,

44 Vndecimò, non procedit in infirmo vendente rem medico, vel donante, durante infirmitate. hoc enim casu datur eidem officium iudicis ad rescindendum venditionem, vel aliam promissionem seu donationem. per l. medicus. ff. de variis & extraord. cogni. Panorm. in c. quia plerique. col. pen. de immu. eccles. Hippoly. in l. lege. §. constitutum. ff. de sicar. & de Ripa in tract. de peste. in paruo volu. fol. 130. & hoc casu fortè posset intra triginta annos agi, cùm hic non comprehendatur, si medici non probetur dolus. De cõtractu cum medico facto.

45 Duodecimò non procedit in eo, qui consentit alienationi & venditioni, quia non datur ei hoc remedium, sed tantum venditori: quia aliud est vendere, aliud consentire. l. aliud. ff. de regul. iur. argu. l. si pater. ff. de manumis. vind. etiam si de precio participauerit. Bal. in dicta l. 2. quæstio. 20. quod potest esse frequens ad vxores, quæ frequenter consentiunt alienationibus factis à maritis, vt solus maritus hoc remedio agere possit, sed ipsa restitui etiam posset ex illo consensu, si esset grauiter læsa. Consentiens alienationi an iuuetur hoc remedio.

46 Decimotertiò, quando læsio superuenit post contractum. l. habitationum. in princ. ff. de pericu. & commo. rei vendi. & ibi glo. vnde si fulgure, vel igne dimidia res sit perempta, non rescindetur ob hoc venditio; quia sicut valor tempore contractus debet inspici, ita & læsio. l. 3. §. diui. ff. de iure fisci. nam si res periret, periculo emptoris periret. l. 1. & per totum ff. de pericu. & cõmodo rei vendi. & ita asserit Soci. consil. 48. viso instrumento. col. 2. in 4. vol. Læsio post contractum nõ rescinditur.

47 Decimoquartò, non procedit quando emeretur actus fortunæ, siue quid incertum, vtpotè iactus retis à piscatore, tunc si nil capiat piscator, non rescindetur cõtractus, etiam si vltra triplum pretij, vel etiam si nil consequatur: quia læsio ex natura rei prouenit, cùm dubius vendatur euentus. tex. in l. nec emptio. ff. de contrah. empt. l. si iactum retis. de actio. empti. & idem in venatione vidi aliquando obseruatum. facit l. ex conducto. §. 1. ff. locat. vbi non succurritur conductori in damno proueniente ex natura rei. dicunt tamen quidam inspiciendum esse dubium euentum. sed hoc fortè non seruatur in praxi. nã nec hoc casu agitur deceptionis ratione, si dolus non insit. Emptor rei incertæ, ratione læsionis non patitur rescissionem.

48 Idem dicit Bald. in l. per diuersas. col. 3. C. manda. in eo, qui vendit hæreditatem implicitam multis & debitis & creditis, nolens teneri de euictione, tunc etiam non vtetur emptor, vel venditor istius legis beneficio. vide Panta. Calde. in 36. limita. ad istam legem. Hæreditatẽ emens ea lege, vt omnia onera subeat, non restituitur.

49 Vltimò, non procedit in decepto in pignore constituendo in locum alterius pignoris, vel cautionis, text. sing. in l. si rem. §. omnis. ff. de pignor. actio. Roma. singu. 552. ego legi. quia creditor potest agere ad debitum. l. creditor qui non idoneum. ff. si cert. peta. Ideo hoc remedio non vtetur, cùm ordinarium habeat remedium. l. in causæ. ff. de minorib. alias limitationes tradunt docto. maximè Anto. de Burgos. in dicto cap. cum causa. de empt. & vendi. & Petr. de Vbal. & Panta. Calde. in dicta l. 2. C. de rescind. vendi. sed per superiores omnes aliæ comprehensæ sunt, & istæ tangunt pragmaticos, ob id eas conscripsi. Deceptus in pignore an rescissionem petat.

Se prescriront.

GLOSSA DECIMASEXTA.

1 Etiam eum scientia, quia Rex post decem annos hic denegat suum auxilium, & restitutionem. l. 1. C. si aduersus vend. vbi minor viginti quinque annis non restituitur de iure codicis, quando iurauit: quia Imperator ait, neque perfidiæ, neque periurij, me authorem futurum sperare tibi debuisses. & ibi glo. quod prætor suum, non tuum tibi denegat auxilium. idem magna glo. in l. siue apud. C. de transact. secus si aliis verbis vteretur, de quibus infra dicetur. & quia pars quæ vili vendidit, vel quæ maioris emit, dum nõ agit intra decem annos, videtur huic renunciare remedio, & nolle eo vti, ob id altera pars videtur in bona fide esse, quandiu altera non agit: & ideo præscriptio potest currere cum mala fide contra eum, cui nondum nata est actio. teste Ioann. Fabr. in l. cum notissimi. & ibi alij docto. Cod. de præscript. 30. annor. Felin. in rubric. de præscript. scripsi, in interpret. l. vnicæ. in nota. 1. numer. 54. C. de senten. quæ pro eo quod interest. Sicne decepisse an præscribat.

2 Quæro an valeret impetratio post decem annos, si Rex concederet literas rescissionis. Respo. non: quia impetratio contra constitutiones non valet: sicut rescripta contra ius elicita debent ab omnibus iudicibus refutari. l. rescripta. C. de precib. Imperat. offerend. ita & contra ordinationes, nisi diceretur in literis non obstante ordinatione in contrarium disponente. per glos. in l. vlti. C. si contra ius. & ibi plenè docto. & in l. ratas. de rescind. vendit. Tamen etiamsi diceretur non obstante ordinatione, non reciperentur, nec comprobarentur tales literæ ratione ordinationis Regiæ, quę fuit publicata anno 1389. die decimaquinta mensis Augusti, per quam Rex prohibet aduocatis, partibus, & aliis, ne de cætero impetrent literas in præiudicium, & derogationem ordinationum Regiarum: & si impetratæ fuerint, decreuit, ne illis iudices obtemperent. hoc docet Ioan. Gallus, in quæstio. per aresta. quæstio. 115. Item fuit publicata, quamuis contrarium teneat Chassa. in consuetud. Burgund. in glos. prima. numer. 6. rubr. *des forests*, quæ opinio potest de iure procedere, sed nos seruamus, vt non recipiantur literæ nec comprobentur tanquam inciuiles cõtra istam ordinationem. Impetratio post decẽ annos non valet.

3 Et ideo si pars opponat illas literas post decem annos impetratas, iudex debet partes ex tempore reiicere, & à literis eum excludere: sed si partes ad probandum facta contraria statuat, malè pronunciasse iudicauit Senatus anno 1543. die 28. Iunij per ordina. Reg. in tub. *quels procez sont dits par escrit.* arti. 3. Nam de his quæ constant, statim pronunciare debet, de aliis partes ad proban- Praxis iudicum cũ opponitur contra literas post decem annos impetratas. Arestum.

dum inducere, & postquam istud tempus praeteriit, irreparabile est.teste Bald.in cap.plerunque. col.1.de rescript.

Doresnauant.

GLOSSA XVII.

Ad praeterita nō extēditur haec ordinatio.

ID est de caetero,& sic non extenditur ad praeterita. per glos.in verb.de caetero.in prooem. sexti decretal.& doct. in c. fin. de constit. Ias.in l.iubemus.col.2.C.de restib.Curtius in l. causas.de transact. vnde si tempore huius articuli publicati aliquis non impetrauerat literas rescissionis contractus intra viginti annos, ad haec poterit intra decem annos petere à die publicationis computandos: & si quis non petat rescissionem intra decem annos etiam de contractibus factis,post decem annos, non poterit postea per glo.& docto.in cle.vna.de testa.& l.de vsuris.vbi Bart.C.de vsur.Felin.& alij,in c.fin.de rescript.

Tant en nos pays coustumiers que de droit escrit.

GLOSSA DECIMA OCTAVA.

Ordinationes generales vbique seruari debent.

HAec verba causa vberioris expressionis & elucidationis ponuntur,nō quòd sint valde necessaria.Nam sicut leges omnes ligant subditos:l. leges.vt generales ab omnibus aequaliter in posterum obseruentur. C. de legib.cap.1.vbi glos.de constit.ita & ordinationes,& sic subditos Regis Franciae leges tenent istę,siue resideant subditi in patria iuris scripti,siue in patria consuetudinaria, quia omnes Regis sunt subditi, vbicunque morentur in regno suo:& ideo ordinationes generaliter vel indefinitè loquentes, generaliter sunt in regno obseruandae, nisi ordinatio excipiat,vel differentiam faciat inter patriam iuris scripti,& consuetudinariam.vt saepius faciunt in rubric.de appellatio.& in aliis multis locis,quos inferius videre poterimus per hunc librum ordina.

Par le laps de dix ans.

GLOSSA DECIMA NONA.

Limitationes quando post decem annos quis ad rescissionem actos agere possit.

1 COmpletos & finitos,quia dictio *per*, hîc posita denotat temporis continuationem,& perfectionem. l. vrbana. §. pernoctare.ff.de verborum significatione.& ibi scripsi.Etiam hîc dicitur *par le laps*,ergo oportet quòd lapsi decem anni sint.Regula ergo erit quòd petens rescissionem contractus,vel alterius actus ratione doli,fraudis,violentiae, circumuentionis,& deceptionis vltra dimidiam iusti pretij,intra decem annos agere debet:& postea non audietur: quamuis de iure possit deceptus vltra dimidiam petere rescissionem vsque ad triginta annos.per glo.& docto. in dicta l.2. C. de rescind. vendit.& in cap. cum causa. de empt.quia actio personalis ex vendito datur,quae durat triginta annis,sicut aliae l.omnes.& l.sicut. C.de praescrip.triginta annor.vt superius fuit dictum.

2 Limitant quidam,nisi probetur mala fides, quia malae fidei possessor nunquam praescribit. c. vigilanti. & cap. fi. de praescriptio.Corne.consil.17.circa.col.5.& seq.in 4.vol.sed in hoc casu non agens huic renunciare videtur remedio,vt superiùs in glos.16.scripsi.

3 Secundò,non procedit in tertio,qui rem emit ab isto emptore decipiente.Nam is tertius erit tutus post decem annos cum titulo & bona fide, & sic deceptus agere de iure debebat intra illud tempus:aliàs posteà de iure non audiebatur, nec sibi oberat mala fides authoris,si venditor sciebat alienationem. per text.in authen.malae fidei.C.de praescrip.longi tempo.Ioan.Francisc.in tracta. de praescript. in quarta parte, quartae partis,quaest. 26.col.56.sed hodie hîc statuuntur decem anni omnibus siue decepto,siue tertio & omnibus.

4 Tertiò,non procedit haec ordinatio in actibus in quibus non est dolus,circumuentio,vel metus,vt superiùs in glo.quarta dictum fuit.

5 Quartò,in transactione,prout dixi in glos.6.supra eo.

6 Quintò,in rescissione calculi ratione erroris,vt docui in glo.6.suprà eo.

7 Sextò,in contractibus factis per vxorem sine mariti consensu, vt abundè tractaui supra in gl. septima.

8 Septimò,in contractibus factis à furiosis, dementibus, prodigis, minoribus,& aliis id genus hominibus:vt conclusi suprà in glo.9.

9 Octauò, non procedit in contractu iurato. intellige tamen vt scripsi in glossa nona.& in glo. 15.supra.

10 Nonò,vitiatur in resignatione beneficij dolo vel metu facta, vt abundè firmaui in gloss.12. & 15.superius.

11 Decimò,non procedit in eo, qui non est deceptus vltra dimidiam:vt plenè probaui in glo. 14.supra eo.

12 Vndecimò,in contractu facto à valetudinario cum medico suo:vt in gl.15.circa finem dixi.

Processus post decem annos an valeat.

13 Duodecimò,valeret processus post decem annos,si non opponeretur:quia hîc non annullatur:vt docet Guido Papae in statuto,si quis per literas. in verb. etiam absque violentia.col.vlti.per text.in cle. saepe. in fi. de verb. signific. ibi, si tamen in praemissis casibus solennis ordo iudiciarius in toto,vel in parte non contradicentibus partibus obseruetur, non erit processus propter hoc irritus,nec etiam irritandus. Ang.& alij in l.sequitur §.si viam.ff.de vsucap.Imol.in c.fin. nu.27.de praescriptio. Et ideo si post decem annos comprobarentur & interinarentur literae à iudice, statuto huius ordinationis non expresso, valeret sententia.per l.1.§.item cum cōtra.quae senten.sine appellat.

appellat. rescind. Bal. & Ange. in l. sequitur. §. si viam. ff. de vsucap. hoc expressè docet Guido Papæ in statuto si quis. in verb. etiam absque. in fine.

14 Decimotertiò, fallit, si aliquis litem contestaretur intra decem annos: tunc enim quia perpetuatio fit ad triginta, vel quadraginta annos, poterit prosequi litem intra illud tempus. l. nam & postea. §. si is qui temporali. ff. de iureiur. Et ideo si aliquis cœperit litem cōtestari super cōtractu per metum facto, & lite contestata mortuus fuerit, poterunt eius hæredes processum intra quadraginta annos prosequi: vt plenè scripsi in tract. de effectibus litis contestatæ. [Idem dicerem si tantùm impetrauerit literas, & citauerit partem ad comparendum: nam sola citatio interrumpit præscriptionem in hac præscriptione statutoria & odiosa, per l. cum notissimi. C. de præscript. 30. anno. facit clem. fi. vt lite penden. Ioan. Balb. in tract. de præscrip. in 3. parte sextæ partis princ. col. 38. & ita iudicauit Senatus anno 1552. in mense Iulio, in magna camera inquisitionum.] Lite contestata post decem annos prosequitur processus.

15 Decimoquartò, si quis impetrauerit literas subrepticias, & nullas ante decem annos, & illæ nullæ pronunciatæ fuerint, nunc deceptus vult alias impetrare post decem annos, arbitror hoc fieri posse: quia anni decem elapsi non fuerunt continui, vt requirit ista ordinatio, & sic vbi verba non conueniunt, nec dispositio. l. 4. §. toties. ff. de damno infec. & quia non fuit negligens, & contra negligentes non currit præscriptio. cap. quia diuersitatem. de concess. præben. glos. & doct. in cap. 2. ibidem. Post decem annos an secundæ literę impetrari possint.

16 Item per hanc literarum impetrationem & earum comprobationem interrupta est hæc præscriptio. l. cum notissimi. §. 1. C. de præscript. triginta anno. & quia hæc decennalis præscriptio succedit in locum præscriptionis triginta annorum, quæ per solam conuentionem interrumpitur, dicto §. 1. Ideo eodem iure regi debet. Bal. in l. superuacuam. C. de tempo. in integ. resti. peten. refert Calca. consil. 75. statuimus. nu. 6. Imò iudicauit Senatus interruptionem esse per citationem nullam factam coram iudice incompetente. vt docet Aufrer. in stylo Parlamen. aresto 376. Arestum.

17 Nec refragatur c. dispendia. de rescrip. in 6. vbi annullatis literis omnia annullantur. Respon. ibi est casus diuersus, nec ibi deciditur an is, qui impetrauit subrepticias literas, possit veras postea impetrare: ob id non obest. nempe doc. in c. cæterum. & in c. ex tenore. & c. super literis. de rescri. concludunt, eum non prohiberi impetrare literas veras, qui falsas vel subrepticias, à quibus fuit exclusus, impetrauit: igitur post decem annos impetrabuntur literæ rescissionis veræ, si quis reiectus fuerit ab obrepticiis & subrepticiis.

18 Decimoquintò, idem si pars decepta promiserit non agere intra decem annos, vel durante vita patris, seu patrui. nam si pater aut patruus viuat decem annos & vltra, tamen postea poterit deceptus literas rescissionis impetrare, cum durante tempore conuentionali agere non posset, & non valenti agere, non currit præscriptio. l. 1. in fin. C. de annal. except. & isti decem anni nō computabuntur ei, nisi à die, quo agere potuit. l. 4. §. penul. ff. de precario. facit l. sicut in annos. quibus mod. vsusfruct. amitta. Bald. expressè docet in l. sicut. col. 1. C. de præscrip. triginta anno. & Ias. in dicta l. nam & postea. §. si is quis temporali. ff. de iureiur. & consi. 226. in præmissa. volu. 2. Iacobi. in l. si. col. vlti. C. de repud. hæredit. Nō computatur tempus non valenti agere.

19 Decimosextò, actiones quæ durant vltra decem annos hîc limitantur, sed illæ quæ non tantum durant, sed per triennium vt in l. fi. C. de repud. hæredit. vel per aliud breue tempus extinguuntur: quia hæc ordinatio, quæ inducta est ad diminutionem, non operatur augmentum. l. legata inutiliter. ff. de lega. 1. & sic oportet agere intra illud tempus, intra quod actio breuius durat. not. in Instit. de perpet. & temporal. actio. & l. fi. C. de dolo. Agi debet intra triennū si actio amplius nō durет.

20 Decimoseptimò, non habet locum, si quis dolo intulerit mihi iniuriam, vel aliud delictum commiserit, vt hoc in tex. comprehendatur: quia iste tex. loquitur in contractibus, vel distractibus, & sic non procedit in delictis, maxime in vsu loquendi. l. omnem. vbi docto. ff. de iudic. De iniuria & delictis.

21 Decimooctauò, de nullitate contractus agi potest post decem annos vsque ad triginta: vt nullus contractus declaretur. l. & eleganter. ff. de dolo. glo. in l. sicut. C. de præscrip. triginta anno. & l. si vt proponis. C. quomodo & quando iudex. sic censuit Senatus anno 1534. die decimanona Martij. facit quod scribit Ioan. Francisc. Balb. in tracta. de præscript. in quarta parte, quartæ partis, quæst. 32. col. 66. de sententia nulla quanto tempore nulla dici possit. An nullitas comprehendatur. Arestum.

22 Decimononò, non procedit in laico, qui se emisse dicit decimas à sacerdote. Nam si sacerdos velit rescissionem post decem annos petere, eidem permittetur ratione incapacitatis laici. ca. causam. de præscript. vnde si dolo inductus curatus vendiderit decimas laico, & non egerit ad rescissionem intra decem annos, posteà agere poterit, etiam is qui alienauit. quia hic casus non comprehenditur hîc. c. si quis presbyterorum. de reb. eccle. non alienan. Decimę post decē annos petuntur.

23 Vigesimò, non habet locum in hærede ignorāte alienationem & læsionem, cui si curtit tempus, saltem restitueretur. Bart. in l. 1. §. si quis autem. ff. de itine. actúque priuato. plenè Ioan. Francisc. Balb. in tract. præscrip. in quarta parte quartæ partis, q. 28. & seq. & ita fuit visum curiæ magnæ Neapol. vt est in decisio. Neapol. 37. quædam Altruda. col. 2. abundè Tiraquel. in tracta. de vtroque retractu. in prima parte, §. 35. gl. 4. nempe qui in alterius locum succedunt iustam ignorantiæ causam habere dicuntur. l. qui in alterius. ff. de reg. iuris. facit l. genero. ff. de his qui notan. infa. ita consuluit Alexand. in consi. 138. Lanzalotus. col. 2. in 2. vol. inchoata tamen contra defunctum curret contra hæredem, glo. in l. 1. C. si aduer. vsucap. Bart. in l. fin. in quib. cau. in integ. restit. non est necess. Ias. consil. 226. in præmissa. col. 2. in 2. vol. sed vix in hoc regno post decem annos restituetur, Hæredes an post decem annos agere possint.

tuetur,vt rigor ordinationis seruetur:& ne quotidie lites oriantur,& suscitentur.

Euictionis obligatio an præscribatur.

24 Vigesimoprimò,non habet locum in euictione,de qua possum agere etiam post decem annos contra venditorem, si res à me sit euicta, quæ actio non nascitur nisi re euicta.l.qui rem.& l.si post.C.de euict.gl.in l.empti actio. C.de euictio. Panor.cõsil.22.quidam Ioannes.col.2.in 2.vol.& plenè scribit Ioan.Franc.in tract.præscrip.in 5.parte 5.partis.qu.3. etiam quia iste tex.loquitur de rescissione cõtractus,vel actus,vt nõ possit agi ad aliud non prohibet,vtpote ad hãc euictionem.

De cõtractu simulato.

25 Vigesimosecundò,in cõtractu simulato nõ habebit locum:quia post decem annos,& etiam perpetuo poterit agi, quia nunquam fuit animus obligandi,vt in rub.C.plus valere quod agitur. nec hîc comprehenditur.Bald.in c.si cautio.col.1.de fide instru.allegat corruptè,sed vult allegare glos.sing.in l.si voluntate.C.de dot.promis. contractus enim simulatus non potest dici cõtractus, sicut dixi in instrumento in tracta.de liter.obligat.in gl.9.versi.6.opponitur.plenè Cœpol.in tracta.de simulatio.contract.Bald.consil.322.vtrum. in 1.vol.

De exceptione nõ numeratæ pecuniæ.

26 Vigesimotertiò,nõ habet locum in exceptione nõ numeratæ pecuniæ, quæ etiã poterit opponi,& probari,ac peti instrumẽtum rescindi post decem annos. Fel.& alij in ca.si cautio.de fide instr.abũdè scripsi in tract.de chirograph.recognit.quia nõ comprehẽditur hic casus in hoc text.

De capto nõ valẽte agere. Idem in minore.

27 Vigesimoquartò,si iusto fuerit impedimẽto detẽtus per decẽ annos, puta quia fuit captus, & sic nõ potuit agere,quia nõ valenti agere non currit præscriptio.l.1. C.de annal.excep.Bart.in l.Senatus.ff.de offic.præsid.Ias.in §.rursus.num.24.de actio.in Instit.Ioan.Franc.Balb.in tract.præscript. in 1.parte sextæ partis,in 22.casu. Et ideo minor hîc comprehẽditur,vt in l.fi. C.in quibus causis in integ.restit.non est necessa.hoc scribit Cornel.consi.35.semper. col.2.in 3.vol.

Solutio fieri debet pẽdẽte processu.

Arestum.

28 Vigesimoquintò,si quis impetrauerit literas rescissionis contractus vel transactionis, nõ tenetur pars procedere super verificatione literarum,nisi prius facta solutione,& hoc debet iudicari per iudicem,cui literæ diriguntur, quod per modum prouisionis soluat & impleatur cõtractus, nisi in cõtinenti appareret cõtractum rescindendum,vt fuit dictum in hoc Senatu anno 1514.die 5.Iulij,[inter Raoul Vernon,& Ioachim Gillier.]vt abundantius scripsi in tract.de senten.prouisio.& supra in gloss.4.

Excipit quis perpetuo.

29 Vigesimosextò,nõ procedit in exceptione. nam perpetuò excipere quis poterit,vnde si dolo me induxeris ad vendendum,& ego dolo te ad maius precium dandum,in quo sis deceptus,si agas,ego perpetuò excipere potero,quia temporalia ad agendum,sunt perpetua ad excipiendum. per l.purè.§.fi.ff.de doli except.doct.in c.plerumque.& c.si autem.de rescrip.Iacob.in l.si ex falsis, col.pen.C.de transact.& superius fuit dictum.

[Vigesimoseptimò potest curia ex causa declarare, quòd hoc tempus decem annorum nõ cõputabitur,vt iudicauit pro domino Dalebret cõtra dominum Douart anno 1519. die 8.Martij.]

Cautela Chassan. reprobatur.

Vltimò,non valet cautela quam posuit Chassa. in consuetud. Burg. in rub.*des forests*.§.8.glo.1. circa fin.quæ talis est, vt is qui præscripsit impetret rescriptum continens hanc clausulam, quòd iudex,cui directæ sunt literæ, procedat cum summa æquitate, tũc quia naturalis obligatio nõ est per præscriptionem sublata,nõ poterit opponi exceptio præscriptionis,quæ est iniquũ præsidium, teste Bal.in l.1.C.de præscri.triginta anno.Soc.consi.86.consil.col.penult. volu.1.& in consi.166. in causa.col.penult.in 2.vol.& Fel.in rub. de præscriptionibus. col. 2.sed quia per præscriptionem est ius quæsitum præscribenti, quod non potest iudex tollere in vim huius clausulæ, & ideo in praxi non seruaretur. Alias limitationes quilibet per se colligere poterit, ex his maximè quæ in sequentibus dicentur,& in præcedentibus scripta sunt.

Continuels.

GLOSSA VIGESIMA.

Continuum tẽpus requiritur, & an interruptum cõiungatur.

1 NOn ergo habebit locum,si quis primò possederit per quinque annos, postea interrumpatur,& demum per alios quinque annos possederit,quia non coniunguntur tempora,cum hîc dicatur continuos annos, & non dicitur cõtinuum, quod est interruptum. & non se tenet,vt probatur in l. continuus. ff.de verb. oblig.scripsi quando coniungantur tempora,in tracta.nominatio.q.11.nu.7.quia hoc tempus continuum est de forma expressum hîc,ergo si interruptum sit, non coniungetur, quia non est continuum. Bart. in l.si. §. quoties.ff.de publica.Ias.in l.si idem.ff. de iurisd.om.iud. Alex.cõsil.34.in 5.vol.abundè scripsi in cõcorda. Frãciæ in rub. de mandat.§.1.in gl.decem.& Chassa.in consuet. Burg.in rub. *des iustices*.§.2.& glo.*par l'espace*. Et quando dicatur continuum,vide quæ scripsi in l.notionem.§.continentes.ff.de verbo.signifi.

2 Si tamen aliquis possederit post emptionem factam,per sex annos,& postea moriatur relictis filiis impuberibus,qui possideant per quatuor annos,tunc fiet cõiunctio,& accessio huius temporis,quia nõ est interruptio ad excludendum venditorem, itaque post decem annos agere venditor nõ poterit,per l.Pomponius.ff.de acqu.poss.Ioan.Franc.Bald.in tract.de præscriptio.in 2.parte tertiæ partis principal.q.12.& ego abundè scripsi in tract.de pacific.poss.nu.267.cum seq.

A conter du iour que lesdits contrats,distrats,ou autres actes auront esté faits.

GLOSSA XXI.

Decẽ anni à quo tẽpore computẽtur.

1 HIc declaratur quando tempus computetur,videlicet à die contractus, vel actus facti,si tamen fiat venditio cum pacto de retro vendẽdo ad tres annos, tempus computabitur à die vltima trium annorum,quia tunc cõtractus est factus,quãdo habet perfectionem, l.rei appellatione.§.opere.ff.de verb.sig.l.2.§.versum.ff.de in rem vers.& suprà dixi in glos.

2 Ideo

2 Ideo computatur etiam tempus à die maioris ætatis, quia illud tempus subducitur, & sic à die 25. annor. hi decem anni computantur, vel ab illo die quo consuetudo reputat illum maiorem, vt tantum operetur fictio in casu ficto, quantum veritas in casu vero. l. filio. ff. de liber. & posthu. vide tamen quæ dico art. 2. in tract. de resti. & releuamen. gl. 5. vbi certum præstituitur tempus agendi, videlicet triginta quinque anni, intra quos agere debet minor, & si beneficio ætatis non egerit, habebit decem annos iure maioris, si fortè sit deceptus vltra dimidium iusti pretij, vel alia ex causa maior rescindere posset contractum, poterit & hic maior factus.

3 Quid si hodie fuerit contractus factus, sed conuentum fuit quòd non vtatur eo ante talem diem, an ante illum diem computetur tempus, videlicet si in mense Ianuario sit factus contractus: & dictum fuit quòd hoc anno nõ tradetur res ei, sed anno futuro, tunc decem anni incipiẽt anno futuro, & non antè, quia non dicitur anteà contractus factus & perfectus. l. 1. C. de peric. & commo. rei vend. & l. 1. & 2. quando liceat ab emptio. discedere.

4 Item quidam agit ad rescindendum trãsactionem, quam mecum inierat, dicẽs se læsum, licet non esset, ego tamen reus eram læsus, licet ignorarem, cõfirmata est transactio per arestum. postea volo ego reus agere sciens læsionem, & dicere me læsum ex illa trãsactione, quam ego defendi, quæritur an possim, & post decem annos, quia volo subducere tẽpus processus de medio, quid iuris? quæstiones hæ pendent in Senatu, eas nunc nõ decido, expectãs tempus quo operæpretium erit, & quòd matura deliberatione Senatus decidantur. Item vidi tempus computari à die saysinæ, seu inuestituræ per dominum factæ, & ita censuit Senatus in anno ad retrahẽdum rem venditam per consanguineum. vt docet Aufrer. in stylo Parla. aresto 338. cum domina. Transactio confirmata per arestum an rescindatur. Arestum.

5 Requisita in hoc tex. not. Primum requirit iste tex. contractum, distractum, vel alium actum, quia oportet quòd sit id, quod debet rescindi, nam quod non est non rescinditur. l. nam & si sub conditione. §. post defectum. ff. de iniusto & rupto testam. In tex. requisita.

6 Secundò, requiritur quòd cõtractus, vel alius actus fundetur super dolo, fraude, metu, violentia, seu deceptione vltra dimidiam, alioqui si aliter esset, non comprehenderetur hîc, vt superius dictum fuit.

7 Tertiò, requiritur quòd lapsi fuerint decem anni à die celebrati contractus, antequàm, quis conquestus fuerit, ibi *Par le laps*. vel à die quo cessat metus, vel aliud impedimentum, vt in gl. seq.

8 Quartò, requiritur quòd illi decem anni completi fuerint, & sic incepti non sufficiunt. l. qua ætate. ff. de testa. c. cum in cunctis. in prin. de electio.

9 Quintò, quòd illi decem anni sint continui, vnde interpolati non prosunt. l. 3. ff. de minorib. dixi superius in glo. præceden.

10 Sextò, requiritur quòd decem anni sint elapsi, non solùm à die celebrati contractus, verùm à die quo cessat metus, & impedimentum, vt sequitur in glos. sequ. [Etiam dicunt pragmatici quòd contractus non est perfectus, nisi à die, quo emptor est à domino inuestitus: quia non habet nec proprietatem, nec possessionem. & de hoc alibi scripsi.]

11 Sed quæritur de ista rescissione coram quo iudice peti possit, an coram iudice rei sitæ, an domicilij, & super hoc video tres diuersas sententias.

Prima est, quòd debeat tractari coram iudice domicilij, & nõ rei sitæ, per tex. in l. quoniam. ibi. eius adire te prouinciæ præsidem, in qua domicilium habent, quos conuenis. C. vbi & apud quem cog. in integrum agitanda sit. quia actio ex vendito datur ad rescindendum. l. ex empto. §. si quis virginem. ff. de actio. empt. doct. in d. l. 2. & actio ex vendito est personalis, ergo coram iudice domicilij intendi potest. Coram quo iudice rescissio contractus petatur.

12 Secunda, quòd coram iudice rei sitæ. per l. fi. & per totum C. vbi in rem actio. exerc. debeat. c. fane. de foro compet. facit l. qui proprio. §. item quæritur. ff. de procu. alioqui iudex domicilij nõ posset mandare sententiam executioni, & sic esset elusoria, contra l. si prætor. ff. de iudi.

13 Tertia opinio erat, quòd in electione actoris sit, coram quo iudice agere vellet, vel coram iudice domicilij, vel corã iudice rei sitæ, quia quãdo agitur de cõtractus rescissione, agitur de actione personali in rem scripta. Ideo illa electio actori remanet. in l. fi. C. vbi in rem actio. & l. 1. vbi de hæredita. agit. Bar. in l. forma. ff. de censib. Bal. in l. fi. col. 1. & 2. C. de lõgi tempor. præscri. Innò. in c.

14 ex parte. & c. postulasti. de foro compe. Panor. in c. fi. nu. 43. ibid. † Et quia causa euitãdi circuitum iudicium rescindens & rescissorium cumulantur in eodem iudicio in Frãcia, & ex æquitate, vt concludit Guido Papæ in decis. Delphinal. q. 143. an prætendens se læsum. Ioan. Fabr. in §. rursus. de actio. in Instit. imò hodie non habemus iudicium rescindens, dicit Gomes. in dict. §. rursus. col. 3. verum est separatum à rescissorio, sed adhuc in vtroque concluditur, vt dixi in tract. de restit. & releua. articul. 2. glos. 5. & doct. in l. ab hostibus. §. sed quod simpliciter. ff. ex quibus caus. maior. Iudicium rescindens & rescissorium cumulantur.

15 Et quamuis de iure episcopus esset iudex iudicij præparantis, tamen hodie iudex laicus cui diriguntur literæ rescissionis, & qui est iudex iudicij præparati, est iudex iudicij præparantis l. 3. §. itaque. ff. de liber. exhibend. & solet allegari l. ordinarij. C. de rei vẽd. vbi Bal. & istam sentẽtiam in retractu seruãdã approbauit Senatus anno 1544. die 23. Decembris, in pronũtiatione natiuitatis. Iudex retractus quis sit. Arestum.

16 Sed hodie seruatur prima opinio, vt rescissio fiat coram iudice domicilij, vt fuit decisum anno 1544. die Martij decima, quod est notandum. etiam vltima sententia quo ad electionem non reprobatur. vt dictum fuit superius. Arestum.

Et que la cause de crainte ou violence.

GLOSSA VIGESIMASECVNDA.

Durãte metu nõ cõputatur tempus.

1 SVperiùs dictum fuit hos decem annos computandos à die cõtractus celebrati & perfecti,quod est verum,quando nullum suberat impedimentum,sed quando subest impedimentum iuris, vel facti,tunc computatur ab illo die, quo cessat impedimentum per istum tex.iuri conformem.

De vxore verberata vt rem vẽderet, quando agatur.

2 Et sic quandiu durat metus,vel violentia,nunquam præscribitur,vnde si vxor fuerit verberata per virum, vt venditioni rei suæ consentiret, tunc quandiu durabit matrimonium,non cessat metus, quia iterum verberaretur, si ageret, ideo à morte viri habet vxor decem annos ad rescindendum contractum.l.si per impressionem.C.de his quæ vi metúsve causa fiunt.docto.in l.interpositas.C.de transactio.Bar.in l.pen.in fi.ff.de condict.ob turpem caus.limitatur per Feli.in c.causam matrimonij.de offi.deleg.& Francis.in d.l.interpositas.in fi.

Extra carceres an duret metus.

3 Item qui metu se in carceribus obligauit ad soluendum decem sub pœna carceris, soluens postea extra carceres,præsumitur per metum, quia nõ præsumitur purgatus metus quando semper instat.l.pen.ff.quod met.caus.l.qui neque. § solutum. de verb. signi.sic consuluit Calca.consil. 113.Primò nunquid,& Decius consil.219.viso puncto.col.3.

Probare quis debet ex eadẽ causa metum interuenisse.

4 Notandum etiam censent doct.quòd si quis probauit verbera,vel metum, debet probare interuenisse ex eadem causa,videlicet vt faceret illum cõtractum, de quo agitur,nec sufficeret probare simpliciter verbera interuenisse, vt videtur innuere Inno. in c. accedens. de conuers.coniugato.& in c.cum locum. vbi etiam Ioan. Andreæ. de spõsal. ideo si quis alium in carceres detrusit, vt pecuniam ab eo extorqueret, si alium contractum faciat,valet,quia ob illum contractum non fuit adhibitus metus. l. qui in carcerem.ff.quod met.caus.l.qui à latronibus.de testa.& ista opinio fuit approbata in magno consi.Neapolit.vt habetur in decis.246.quidam maritus.

5 Ista sententia est subtilis & pulchra, sed non seruatur in forensi iudicio in Francia, quia metus adhibitus in vno actu, præsumitur in aliis durare. d.c. accedens.nisi fuerit purgatus.l.1.§ quæ onerandæ.ff.quarum rer.actio nõ det.l.metum magna.quod met. caus.& d.l.si per impressionem. Panor.in c.1.in fi.quod met.caus.& in c.causam matrimonij de offi.delegat.

Metus officialis quãdo cessare dicatur.

6 Vnde scribit Cy.in l.2.C. de his quæ vi metúsve caus.fiunt.quòd si semel officialis mihi metum intulit,durabit ille metus,quandiu erit in officio.Bal.in l.nouissimè.quod falso tutor.author. gestũ est.Alex.consi.1.in 3.vol.vbi etiam dicũt paria esse fieri aliquid coactè,vel timore coactionis.& idem operatur probabilis suspicio tormentorum, quod ipsorum illatio.Dyn.in d.l.nouissimè.Bald. in d. l. interpositas. C.de transact.& qui soluit nulla coactione adhibita, sciens tamen se posse cogi,dicitur inuitus soluisse teste Io. And. in reg. bona fides.in prin.de reg. iur.in 6.refert & sequitur Ias. in l.pen. col.fi.ff.de cond.ob turpem caus.Ideo quando probantur verbera iniustè illata,licet non ex illa causa,tamen ex simili iniusta,quia in alia causa inest timor adhuc illorũ verberum, & in ista causa de qua agitur timet verberari, sicut in alia causa, ideo sufficit simplex illa probatio verberum,& ita seruatur in actu iudiciario,quicquid in cõtrariũ de stricto iure dicatur.

7 Imò fortius diceremus, quòd si pars aduersa vellet probare verbera ex alia causa interuenisse, non reciperetur, cum sufficiat metus seu suspicio metus per suprà dicta, nisi vellet probare ex alia iusta causa & diuersa interuenisse,vtpote quia vxor fuerat inuenta in adulterio, & ob id verberata,ista verbera non probabunt metum in alia causa.

Soluens partem sponte an videatur purgare metum in toto.

8 Et sic spontanea solutio purgat metum. l.2. C.eo.quid si metu promisi decem,vel metu vendidi rem,an soluens partem videatur metus purgatus in residuo:& breui cõsiderandi sunt sequẽtes casus.Primus est, quòd si soluero quicquam ratione contractus, vel alterius actus indiuisibilis præcedentis, tunc soluendo partem,totum actum & contractum approbare videor, vt si fueris coactus emere domũ meam,si spõte partem pretij solueris, reliquum soluere teneberis, quia totum approbare videris.l.1.ff.de pollicit.l.cum eiusdem.ff.de ædilit.edict.quia pars contractus non censetur approbari, cum pars hoc non dixerit,ideo totum approbasse videtur,cum non appareat de qua parte.l.1.C.de fideicom.& ibi docto.

9 Secundus casus est, si solutio partis pecuniæ respiciat ipsam solam stipulationem pecuniæ nõ alium contractum, tunc soluendo partem, non videtur in reliquo purgatus metus,tum quia non potest præsumi donatio,de eo, quod nõ est solutum,quia non videtur quis iactare suum.l.cum de indebito.in fi.ff.de prob.& actus agentium non operantur vltra intentionem eorum.l.non omnis. ff.si cer.pe.& quia non censetur de aliquo cogitatum.l.cum aquiliana.ff. de transact.& in diuisibilibus vna per alteram non probat.reg. vtile.de reg.iur.in 6.l.pecuniæ.de vsur.ff.maximè in eo qui soluit pro eo,pro quo non tenebatur,& pro hoc est text. expressus in l.fin. C. ne vxor pro mari.secus si teneretur,vt in parte,in l.sed Iulianus.in fi.ff.ad Macedo.& solutio vnius rei non purgat metum in alia.l.voluntariæ. C.de excusat.tutor.

10 Non refragatur d.l.sed Iulia.§.fi.ff.ad Maced.vbi si paterf.cœperit soluere partem,vel filiusf. effectus paterfam.ratum censetur habere totum contractum, & ideo cessat senatusconf.exceptio, respon.dicunt quidam iurisconf.ibi non exprimere quod habeat ratum in residuo, quod non soluit, sed melius dici potest, quòd ibi pater approbauit vel filiusfa.illud ad quod efficaciter,& ex æquitate naturali tenebatur,quia res data erat. Sed in casu metus is,qui sic promisit nihil recepit, ergo ex bono & æquo non tenetur, ob id soluendo partem non videtur totum approbare, nisi quatenus

quatenus soluitur, & vbi est saltem naturaliter debitum est causa non odiosa, solutio partis probat aliam partem, vt dicit glo. in d. l. fi. C. ne vxor pro marito.

11 Tertius casus est, spontanea solutio facta vni, purgat metum etiam quoad alterũ. vnde si per metum duobus promiserim, & vni soluam sponte, metus etiam quoad alterũ censetur esse purgatus. arg. l. cui fundus. ff. de condi. & demonst. glo. & doct. in l. non dubium. C. de testa. quia inspicitur spontanea solutio, & res, non persona. per d. l. fi. C. quod met. caus. ideo sufficit si vni solutum sit, quamuis Ias. hoc cogitandũ reliquerit, in l. si ob turpem. ff. de condict. ob turpem causam. Soluens vni spõte purgat metũ quoad alium.

Ou autre cause legitime, empeschant de droit, ou fait la poursuite desdites rescissions, cessera.

GLOSSA VIGESIMATERTIA.

1 ET sic duplex est impedimentum, iuris videlicet & facti, & dicitur causa legitima hîc, quia à iure probata, impedimentũ iuris est, si à iure probatum fuerit impedimentum, vt in filiofa. qui si non agat intra decem annos viuente patre, postea mortuo patre audietur, quia in vita patris agere non potuit patre nolente consentire, & quia nil habebat ad agendum, & quia ei erat dedecori inuito patre agere contra eum. Ideo filiosfa. in omnibus casibus in quibus habent res, quæ patribus minimè acquiruntur, nullam temporalem exceptionem opponere posse statuit Imperator, nisi ex quo mouere actionem potuerũt, id est postquàm manu paterna, vel eius in cuius potestate erant constituti, fuerint liberati. quis enim incusare eos poterit, si hoc non fecerunt? quod si maluerunt minimè adimplere, lege obuiante valebant, l. 1. in fi. C. de annal. except. l. in rebus. C. de iur. dot. ibi, ea mulieribus ex eo tempore donantur, ex quo possunt actiones mouere, & ista est naturalis regula, vbi non est negligentia, ibi non debet esse pœna. Bal. in auth. nisi. C. de bonis mater. Ias. consi. 118. contra donationem. in fi. vol. 4. & consi. 138. in præsenti. in fi. ibidem. Bar. in l. senatuscons. ff. de offic. præsid. non enim negligentibus subuenitur, sed necessitate rerum impeditis. l. non enim. ex quib. caus. maior. Duplex impedimẽtum.

2 Item si quis fuerit excõmunicatus, est iure impeditus agere. c. intelleximus. de iud. c. 1. vbi doct. de præscrip. & melius in c. quia diuersitatem. de concessio. præbend. ideo non currit tempus si iniustè, vel saltẽ restituetur. Panor. & alij in c. cum inter. de excep. Aufrer. in decis. Tholos. q. 76. Excõmunicato iniustè nõ currit tẽpus.

3 Idem si prætoris copiam non habuit. l. 1. in fi. ff. de diuers. & temporal. præscriptio. l. 1. §. dies. quando appell. sit.

4 Idem iuris est in minore, vt nõ inchoetur præscriptio in persona sua, sed inchoata perfici potest, sed ipse restituetur. tex. in l. ait prætor. §. sed quod simpliciter. vbi gl. & doct. ff. ex quib. caus. maior. Aufrer. in decisio. Tholosa. q. 92. l. Æmilius. ff. de minorib. Præscriptio non inchoatur contra minorẽ, sed inchoata perficitur.

5 Idem si furioso, amente, & aliis, qui facto valetudinis suæ aduersæ impediuntur, quia isti pupillis æquiparantur. l. in negociis. ff. de reg. iur.

6 Impedimentũ verò facti est, quando de facto quis experiundi potestatem non habet, vtpote quia ab hostibus captus sit, non computantur isti ei decem anni, nisi ab eo tempore, quo reuersus fuerit. l. 1. l. item ei. & l. seq. & per totum ff. ex quib. caus. maior. Facti impedimẽtũ quid sit.

7 Idem si reip. causa absit. d. l. 1. & per totum ff. ex quib. caus. maior. nisi affectauerit. l. item hi. cum l. seq ibid. §. item tria. de excusatio. tutor. in Instit.

8 Idem si in vinculis detentus lõgo tempore fuerit. l. 1. & l. ait prætor. ff. ex quibus causis maior. & l. succurritur. vide quæ scripsi in l. qui neque. ff. de verb. signifi.

9 Vel si tempestate in aliquo loco, vel regione retineatur, vt neque experiri, neque mandare possit. l. 1. ff. de diuers. & temporal. præscriptio. intelligite vt in l. 2. ff. si quis cautio.

10 Idem si ea valetudine impeditur, vt mandare non possit, etiam experiũdi potestatem habere non censetur. d. l. 1. de diuers. & d. l. 2. si quis cautio. alia impedimenta scripsi in glos. concordato. in §. 1. in verb. impedimento. rub. de collatio.

11 Etiam hoc procedit in præscriptione statutorum, & ordinationum. vt consuluit Panor. in consil. 22. quidam Ioan. col. 2. in 2. vol. quia statutum vel ordinario debet intelligi secundum iuris interpretationem. l. 2. C. de noxal. c. cùm dilectus. & c. ad audientiam. de cleric. non residen.

12 Intellige siue impediantur de iure, siue de facto, siue de iure & de facto simul, quoniam mixtum in hoc est fortius simplicibus, ideo comprehenditur. l. certi condictio. §. quoniam. vbi glo. & doctor. ff. si cer. peta. doct. in l. 2. de verb. oblig.

13 Limitatur prædicta, quando ille impeditus potuit remouere impedimentum, tunc currit eidem tempus. gl. & doct. in c. quia. de concessio. præbend. per l. qui potest facere. ff. de reg. iur. Feli. plenè in c. ex transmissa. de præscript. Alex. in l. si constante. §. 1. in fi. ff. sol. ma. & abundè Ioan. Franc. Bal. in tract. præscrip. in 1. parte sextæ partis, in 22. casu, vbi alia videri poterunt. Impedito si possit impedimentũ tollere, currit præscriptio.

14 In practica notandum est, quòd agere volens ad contractus, vel alicuius actus rescissionem, debet facere sequentia. Praxis volẽtis agere ad contractus vel actus rescissionem.

Primò, literas impetrare debet, in quibus facti veritatem inserat, & precibus suis manifestè rẽ narret principi. l. precibus. C. de impuber. postquã consuluerit peritos, vt scripsi in procem. ordin. in primo Tomo.

15 Secundò, absolutionem à iuramẽto petere debet ab episcopo, vel eius vicario. c. 1. vbi doct. de iureiurand. Absolutio iuramenti sine causæ cognitione an dari debeat.

16 Sed cùm hæc petitio absolutionis à iuramento sit quædam restitutio, non est admittenda. sine

sine expressione causæ, nec valet absolutio sine causa,vt docet Inno.in c.cum inter.de renunciat. glo.in c.3.de iureiur.glo.Panor.& alij in c.non est.de voto & voti redemptio.

17 Et ideo requiritur ante concessionem ipsius causæ cognitio,teste Innoc.in c.ad aures.de his quæ vi metúsve causa fiunt.Feder.consil.300.factum tale est,debitor promisit. Anchara.cõsi.194. prædictis.Feli.plenè in c.ecclesia.col.9.de cõst. refert Hippol. in l.1.§.prætereà.n.101.de quæst.ff.

18 Sed hoc iure nõ vtimur in Francia,nã sufficit episcopo,seu eius vicario ostendere literas Regias,& ipse statim dispensat sine alia causæ cognitione,vel alterius partis vocatione,vt plene scripsi in interpreta.l.quod iussit.in fi.ff.de re iudi.Nam si iudex,qui de literarũ veritate cognoscit,videt dispensationem factam cum falsa causa, impetrantem commodo literarum priuat, & reiicit, & in expensis condemnat, & sic illa dispensatio non proderit impetranti, nisi vt non sit periurus petendo rescissionem,sed ob hoc non fiet literarum approbatio.

19 Tertiò,literis impetratis debet pars citare aduersariũ suũ ad videndum literas comprobari, seu,vt practici dicũt,interinari, quia in omni negocio citãda est pars.l.de vnoquoque.ff.de re iud.

Petitio & cõclusio in literarum approbatione.

20 Quartò,actor debet in prima cõparitione suas petere literas approbari, & solent sic practici dicere.Primò in iudicio rescindẽti cõcludũt sic, *Je conclus à l'enterinemẽt des lettres royaux,& en enterinãt lesdites lettres,que ledit contrat soit cassé,rescindé & annullé*;Nunc sequitur iudicium rescissorium, *Et en ce faisant,l'achepteur soit contraint à rendre & restituer ladite maison vendue,& laisser iouyr ledit vendeur comme de sa propre maison,offrant rendre audit defendeur le sort principal, & loyaux coustemens de telle vendition,ou à tout le moins,que ledict defendeur soit contraint à suppleer audit demandeur le iuste pris de ladite vendition,qui est tel,* quod precium declarabit venditor.Ista est communis praxis Franciæ,quæ probatur in dicta l.2.C.de rescind.vend.alia dico in tracta.de exceptio. quæst.vltima.

21 Quintò,videtis in conclusione duo peti, videlicet vt contractus rescindatur vel alius actus, & rescissione facta reddatur res,& restituatur.Bal.in dicta l.2.& si reus opponat exceptionem litis finitæ,vel transactionis,& sic ad fines nõ recipiendi tendat, & iudex dicat illum defendere debere literis, si appellet malè appellatum iudicauit curia in conuentibus iuridicis Molinis habitis anno domi.1540.die 16.Septembris,quia respondere debet pars, & se defendere cõtra literas, & rationes allegare,cur comprobari non debeant.

Arestum.

22 Sextò debet offerre actor pretium,quod emptor tradidit cũ expensis,& vt dicunt,*les loyaulx coustz*.l.intra.§.vendentibus.ff.de minorib.

23 Septimò,petit vt saltem iustum suppleatur pretium,quod probatur in d.l.2.& c.cũ causa.de empt.& si pretium suppleatur,ex illa pretij parte laudimia debentur,quia est pars pretij:& ita cẽsuit Senatus,& isti processus resciss.iudicantur per commissarios ex decreto curiæ,licet ordinatio de his non loquatur.

Arestum.

24 Octauò,illud declarare venditor debet.Hæc in summa in hoc libello continentur,quæ sunt notanda in praxi,quia multa alia superflua scribunt doct.quæ omitto:quia nõ seruantur in praxi, ista tamen vidi præcipua, & tanquam pupillã oculi hactenus seruata.ob id ea tibi bone lector offero,quæ si grato animo exceperis,alia tibi præstare tuus me coget bonus genius.De prædictis interim ago & perpetuò agam Deo opt.max.& Reginæ cœlorum immensas gratias.Amen.

TRACTATVS

DE MERCATORIBVS ET NEGOTIATORIBVS, ET QVIBVS MERCARI SIT PROHIBITVM.

Rubr. *Des marchands,& à qui est prohibé marchander.*

Mercari à iure quibus est prohibitum.

IN primis dicendum esset hic,qui dicantur mercatores, & qui negociatores,quive artifices, ac mechanici. verùm quia tractatui de Mercator. minutatim venden.inferius conuenire maximè vidi:ob id ibidem illa pertractabo,vltimam tub.partem nunc prosequens, videlicet

Quibus mercari,& negociari sit prohibitum?Respon.de iure canonico clericis maximè.in rub. ne clerici,vel monachi negoc.seculari.se immis.& in c.canonum.14.quæst.4.& dicit D.Hieronymus negociatorem clericum ex inope diuitem, & ex ignobili gloriosum quasi quandam pestem fuge.cap.negociatorem.88.dist.& cap.seq. ibidem.& Sanctus Paulus 2.ad Timoth.2.Nemo Deo militans implicat se negociis secularibus,vt ei placeat,cui se probauit. Et isti mercatores vendendo multoties iniquum petunt, vt æquum ferant (vt adagio dicitur) & per arestum fuit dictum, quòd Archiepiscopus Tholosanus moneret clericos,ne mercaturam exercerent,alioqui eos non defenderet.vt no.Aufrer.in stylo parlam.aresto 183.item dictum fuit.

Arestum.

Nobiles & milites negociari prohibentur.

Secundò,prohibetur nobilibus.l.nobiliores. C. de commer.& mercator.alioqui amittunt nobilitatem.Bart.in l.1.C.de dignita.lib.12.& scripsi in dicto tract.de mercator.minutatim venden. quomodo sic amissam possint recuperare.

Tertiò,

Tertiò mercari prohibetur militibus. l. milites. C. locati. & l. 1. C. negociator. ne milit. lib. 12. ne omisso armorum vsu ad negociationes se conferant. dict. l. milites vbi etiam dicit armis autem & non priuatis negociis occupentur. Sunt autem alij prohibiti, de quibus extat super hoc lex Regia Ioan. olim Franciæ Regis artic. sexto. vt sequitur.

Iean Article 6.

Item pource que nous auons ouy & entendu, que aucuns de noz officiers marchandent & font marché de diuerses marchandises. — Articulus 1.

GLOSSA PRIMA.

NOn est prohibitum mercatori in diuersis rebus negociari, sed alteri sic: vt hic & l. legatis seruis. §. si vnus. ff. de lega. 3. vnde mercatori pannorum non est prohibitum, sed laudandum propositum, vt libris cudendis laborem, & precium statuat. vt inferiùs probabitur. — Mercator in pluribus rebus negociari potest.

Parquoy marchandise est fort empirée, & nostre peuple greué, si auons ordonné par meure deliberation de conseil, que nulz de noz officiers.

GLOSSA SECVNDA.

QVamuis hic prohibeat generaliter, vt nullus officium obtinens Regium possit mercaturam exercere, & exempla non restringant regulam, l. nam quod liquidè. ff. de penu. lega. tamen hic tex. postea restringit ad eos qui hîc enumerantur per verbum, *C'est assauoir.* vbi quos vult enumerat: maximè quia ordinatio est odiosa & correctoria: ob id nõ extendetur per l. cum quidam. ff. de liber. & posthum. Alexand. consilio. 141. in secundo volum. & Paul. Piccus in repet. l. in quartam. col. 38. ff. ad legem Falcid. vnde officiales Regij parua habentes officia hic non comprehenduntur. — Officiales regij negociari prohibentur.

C'est assauoir gens de nostre grand conseil.

GLOSSA TERTIA.

PRohibet Rex gentibus magni consilij ne mercaturam exerceant, & est phrasis Gallici sermonis in quo dicitur: *les gens du Roy*, & communiter in curia intelligimus aduocatos, & procuratorem Regios: *gens du Parlement*, præsides & consiliarios parlamenti: *Gens du conseil*, Consiliarios magni consilij, nec non magistros libellorum, & Cancellarium. hic igitur comprehenduntur non solum consiliarij magni consilij, verum etiam aduocati & procuratores Regis in illo consilio, sed nõ alij, qui non sunt Regis officiales, vt procuratores, aduocati, aut solicitarores priuatorũ. de hoc cõsilio dicitur in tit. *du grand conseil.* suprà, ideò hic alia nõ tractabo. — Magni consilij officiales mercari prohibiti. *Gens du Roy* nomine qui veniant.

Item hic præmisit consilium magnum parlamentis, quia Regi proximum: & an curiis parlamẽtorum sit præferendum, plenè scribit Ioan. Montagne, in tract. de author. & præstan. sacri magni consilij, & ibi Boër. in addit. ad eum, alibi dixi se habere tanquam excedentia, & excessa.

Gens de parlement, & des requestes.

GLOSSA QVARTA.

SVb his comprehenduntur præsides, magistri libellorum, consillarij, aduocati Regij, & procuratores, itidem etiam notarij quatuor ibidem præfecti, cùm sint gentes parlamẽti: vnde Claudius tribunus plebis legem aduersus senatum tulit, ne quis senator senatorísve pater maritimam nauim, quæ plusquam trecentarum esset amphorarum haberet. eam enim satis esse ad vectãdos fructus suos ex agris, nam quæstus omnis patribus visus est indecorus. vt author est Liuius, & refert Do. Tiraquell. in tract. de nobilit. c. 33. sic prohibetur hîc senatoribus ne mercaturam exerceant, non tamen hîc cõprehendentur apparitores illius curiæ. — *Gens de Parlement.* Mercatura parlamentis prohibita.

Ou Maistres de nostre hostel.

GLOSSA QVINTA.

MAgistri hospitij Regis sunt prohibiti merces & negociationes exercere, quia satis sunt occupati circa Regis curam, ob id non debent suscipere aliam curam, videlicet mercaturam: ne dum ad vtrumque festinarent, neutrum bene peragerent, l. fi. C. de assessor. — Magistri hospitij Regij mercari prohibiti.

Les maistres des comptes.

GLOSSA SEXTA.

MAgistri computorum (quorum officium tractatur in rub. *de la iurisdiction des maistres des comptes*) circa receptorum & thesaurariorum publicorum rationes expungendas, & audiendas versantur. [Inter fiscum & officiales nummarios cognoscentes. secus si agatur inter thesaurarios & priuatos, quia tunc ad iudicem ordinarium cognitio spectat, & horum magistrorum] iurisdictio suprema est. In definitione computorum, tamen extra lineam computorum (vt dicitur) non sunt supremi iudices, sed ab illis ad senatum appellatur, & illa appellatio deciditur in magna camera, vt centies ab eis vidi appellatum. & sic censuit Senatus, anno 1563. idem dicens in libellorum magistris, vt ab eis ad Senatum appelletur. teste Aufre. in stilo Parla. aresto 143. item nota quòd à dominis, — Cõputorum magistri negociari prohibentur & eorum officium. In quibus sunt supremi magistri cõputorum, & à quibus non appelletur.

Item si ab eis erratum fuerit in calculo, reuisio spectat ad cameram consilij, si verò conclusæ fuerint rationes, & aliquis remaneat debitor, commissiones ad capiendum, & saysiendum bona illius expedientur à generalibus iustitiæ, vel à camera thesauri, & si appellationes ob dictas commissiones emittantur, deuoluuntur ad generales, quod ab ipsis emanatum est, si vectigalia respiciant. Si verò Regis patrimonium, ad cameram patrimonij, quam vulgus *La chambre du domaine* vocat. — Arestum.

vocat. Et hi computorum magistri non cognoscunt de appellationibus, vnde Senatus annullauit sententiam illorum, quia cognouerãt de appellatione ad eos emissa ratione decreti de capiendo ab eis concepti, anno 1544. die 12. Decembris. & ista seruient ad intellectum dicti tituli. & hi vocantur magistri, & quare, ibidem scribo, & in l. quibus. ff. de verb. signifi. vbi dico olim consiliarios parlamentorum vocari solitos magistros. vt est in libris curiæ scriptum. [Idem dicendum est in magistris libellorum, vt ad eos appellari non possit, sed per oppositionem, vel per citationem cognoscunt, vt vidi sæpius.

Arestum.

Thresoriers, receueurs, collecteurs.

GLOSSA SEPTIMA.

Quæstores mercaturam nõ exerceãt.

HI tres ferè in idem conueniunt. Apud Romanos lex Clodia quæstorum etiam scribas negociationes exercere prohibebat. Vnde Sueto. Domitianorum quosdam quæstores negociantes venia donasse refert Tiraquell. vbi suprà.

Iudices vectigalium mercari prohibentur.

Item generaliter prohibuit Rex Franciscus omnibus magistratibus vectigalium negociari, in hæc verba: *Item defendons à tous noz officiers des aydes: & tailles, qu'ils ne se meslent ou entremettent par eux ou par autres de faire aucun fait de marchandise, en quelque maniere que ce soit, sur peine de priuation de leurs offices, & de restitution des gages qu'ils auroyent prins durant le temps qu'ils auroyent exercé le faict de ladicte marchandise.* Ista habentur, in rubric. *des ordonnances des generaulx*, artic. 42. ibi plenius dicetur. Etiam in rubric. *des aydes & tailles*, ord. secunda: Artic. 38. est alia prohibitio in hæc verba: *Item ensuyuant les ordonnances anciennes inhibons & defendons à nos grenetiers, & contrerolleurs de n'exercer par eulx, ne par autres, aucun faict de marchandise de sel en leurs greniers, n'ailleurs, en quelque maniere que ce soit, sur peine de priuation d'office, & d'amende arbitraire.* Tamen istis alia mercimonia ibi non prohibentur. vt videtis.

Maistres des eaües & forestz.

GLOSSA OCTAVA.

Magistris nemorum & aliis officialibus mercatura prohibetur.

ISta prohibitio facta magistris nemorum Regis, ampliatur etiam ad custodes nemorum, & syluarum illius, & ad illorum appatitores, ne mercari & negociari habeant. vt scribitur in tit. *des eaues & forestz*, ordinat. 5. artic. 84. sic dicens, *Item qu'aucun verdier, maistre sergent, ou autre sergent des forestz, ne puissent marchander ès points, n'y ès mettes de leurs offices, ny en leurs gardes*, extra ergo non prohiberentur.

Noz eschançons, sommeliers, bareliers, panetiers, maistres d'escuyries

GLOSSA NONA.

ISta sunt officia quæ Regi seruiunt in pane, vino, & equis, & illa melius dignoscere officia quisque poterit ex his qui ista exercent in hospitio Regis.

Et maistres des monnoyes, gardes & contregardes, & officiers d'icelle.

GLOSSA DECIMA.

Monetarum officiales mercari prohibiti.

ET sic magistri, custodes, & alij officiales monetarum sunt hîc prohibiti negociari, alij verò monetarij non obtinentes officium à Rege non prohibentur per istum text. de quibus monetariis habetur in l. 1. C. de murilegul. lib. 11. & idem Rex Franciscus statuit in rub. *des monnoyes.* ordina. 7. art. 7. ibi, *Aussi est expressement defendu.* ibi alia vide.

Maistres des garnisons.

GLOSSA VNDECIMA.

ISti magistri præsidiorum cum curam reipubl. habeant, sunt etiam prohibiti in l. 1. & per totum C. negocia. ne militent. lib. 12. & quia stipendia ratione officij sufficientia habent.

Seneschaulx, Baillifz, Preuostz.

GLOSSA DVODECIMA.

Gubernator Montispessulani, quare sic nominatus, & datus.

QVamuis hîc loquatur tantùm de istis, tamen comprehẽditur etiam hîc gubernator Montispessulani, qui parem eum istis habet iurisdictionem & dignitatem. Nam cum olim de finibus iurisdictionis disceptaretur inter Seneschallum Nemausen. & Carcassonen. Rex pendente processu illis locis controuersis dictum gubernatorem præfecit, qui nomine Regio illic gubernaret, iurisdictionemque exerceret. Et adhuc illam iurisdictionem retinet nomine Regio, & hodie nullus conqueritur: cùm ciuitas Montispessulani mereatur habere gubernatorem, qui in iurisdictione concurrat cum Seneschallis.

Noz procureurs.

GLOSSA DECIMATERTIA.

Procuratores Regij à mercatura submouentur.

PRocuratores ergo Regij negociari non debent, sed curam Regiorum negociorum tractare, siue sint præpositi curiis supremis, siue curiis generalium iustitiæ, (quos vocamus) aut computorum, siue magno, aut intimo consilio: vel inferioribus, vt Seneschalliis, Bailliuiatibus, præpositurís, aut aliis Regiis negociis. Hi ergo non poterunt negociari, si officium habeant à Rege, vel dimittant officium, aut mercaturam. De his procuratoribus, & aduocatis Regiis scripsi in titu. de elect. derogat. in concord. vbi eos multis decoraui priuilegiis.

Secretaires, & clercs des marchands de Paris; quand au fait de l'eaüe, Chastelains, ou autres Iuges de nous, ou d'autres Seigneurs.

GLOSSA

GLOSSA DECIMAQVARTA.

ET sic Iudices negociari,& mercari sunt prohibiti:siue sint iudices generales causarũ, siue vectigalium,vt electi(quos *esleuz* vocamus)de quibus est expressum in ordinarionibus Regiis,rubri. *des ordonnances des generaux*.artic.42.& superiùs dixi.His omnibus officiis Regiis enumeratis hodie vacat officium,quod olim erat celeberrimum,& est valde his temporibus necessarium. Officium illud erat vocatum memoriale,seu à memoria:hi enim conscribebant eos, qui vel scientia, bello, aut alibi pulchrè,ac cum laude se gessissent,eosque Imperatori commemorabant:vt ex hoc præmiis dignis afficerentur.Sed hodie hi qui præclara gesserunt facinora contemnuntur:& quidam stolidi multoties euehuntur. excitetur cum effectu hoc officium,& omnia bene habebunt. Officiũ memoriale celeberrimũ vacat,& ei non prouidetur.

D'oresnauant par eux,ou par interposées personnes,ne marchandent,ne facent marchander,ne s'accompagnent,ou participent és marchandises.

GLOSSA DECIMAQVINTA.

LIcet clerici sint de iure prohibiti tabernam per se exercere,cap.vno. de vita & honesta.cleric.in 6. Tamen si per alium exerceant,non perdunt priuilegium clericale.glo. & doct.in cap.1.illo tit.facit text.in cap.vltim.ne clerici vel monach.in 6.Alberic.in l. humilem.C.de incest.nupt. Per se & per alios mercatura prohibetur.

Vnde etiam apud laicos Imperator Pertinax mercaturam per homines suos exercebat:vt scribit Iulius Capitol.& multos enumerat Do.Tiraquel.in trac.nobilit.Et hodie etiam pleriquemagni principes mercaturam exercent, & maritimam & terrestrem, vt omnibus est obuium:ob id negociationem nobilem reddunt.nihilominus iste tex.prohibet personis superius nominatis,tam per se,quàm per alium mercaturam exercere, cui prohibitioni standum est.nam qui suo nomine exercere quicquam prohibetur,id nec per interpositam personam agere debet.l.2.§.1.ff.de admi. rerum ad ciui.pertinen. Imperator Pertinax per alios mercaturam exercebat.

Et sic nota,quòd triplex est hîc prohibitio. Primò quòd nominati in hoc text. nullo modo per se mercaturam exerceant. Secundò, nec per interpositas personas. nam vt superiùs dictum fuit, qui per alium facit,perinde est, ac si ipse faceret.l.1.§.deiecisse.ff.de vi & vi arma.& per regul.iur. Triplex mercaturæ prohibitio.

Item & tertiò,quòd non iungant se mercaturæ,seu negociationi,vel partem habeant aliquam, & sic nec minimam.per glo.in cle.vna.in verb.aut earum aliqua.de foro compe.scripsi in authen. habita.C.ne filius pro patre.sed si secretè fiat, quis hoc proclamabit?nullus,nec ego.

Sur peine de perdre la marchandise, & d'estre punis à nostre volonté.

GLOSSA DECIMASEXTA.

DVplex hîc imponitur pœna:prima amissionis mercaturæ, quæ tamen non imponitur ipso iure,sed est quædam comminatio.vt dicit glo.in c.vno.de sagitta. Pœna duplex contra mercaturã exercentes.

Secunda pœna est,vt puniatur grauiter ad voluntatem Regis:debet tamen intelligi de voluntate iusta,& iuri consona.tex.in c.1.dist.1.scripsi in glo.voluerint.§.statuimus. 1.de colla.in concord.Et an duplex pœna pro vno facto imponi possit. Respond.posse:quando vtraque per eandem legem apponitur. vt hic, & in l.placet.C.de sacrosanct.eccle.scripsi abundè in §.monemus.in verb.suspendemus.de colla.in concord.Franciæ.

Item hic conditor limitat illam doctrinam,quòd vbi constitutio apponit grauissimam pœnam, tunc infligi potest pœna mortis.text.iuncta gloss.in l.vna.C.ne liceat signum saluator.& in l.1.de Eunuch.& in l.3.C.de his quæ ex publica.colla.illata sunt non vsurpan.lib.11.No.Corset.in sing. incip.pœna.in 10.& Barba.in c. prudentiam.§.adiicimus.circa fi. de offi.delega.& in c.3.col.3.de fideiuss.quòd non procedat,quando in constitutionem illam grauem vel grauissimam pœnam declararet vt hîc: vbi grauiter puniri vult exercentes mercaturam istam prohibitionem, & contra istam grauissimam declarat pœnam ad voluntatem nostram:& quamuis dicat ad voluntatem,tamen intelligitur de voluntate secundum arbitrium boni viri:vt dixi.nec iure posset Rex pœnam mortis pro primo facto imponere,id est pro prima mercatura. Grauissima pœna quę dicatur.

Et ne donnerons lettres, ne ferons grace au contraire,& renonceront à leur office, ou à la marchandise.

GLOSSA DECIMASEPTIMA.

HIc protestatur se non daturum literas in contrarium, vt descriptæ hic personæ possint negociationem exercere:sed si datæ fuerint literæ in contrarium,valebũt,si facta fuerit mentio istius ordinationis,& clausulæ prohibitiuæ,per ea quæ not.Bart.& alij in l. si quis in principio.ff.de lega.3. Oportet ergo,quòd is qui vbicunque exercet, vel negociationi,vel officio renunciet. Nam qui duos venatur lepores,vix vllum consequitur,vt cõmuni fertur prouerbio.& confirmatur in l.fi.Cod.de asses. Et quia illis Regiis Officialibus honestum non esset sic mercari, & negociari. [Hoc tamen potest permitti istis prohibitis à principe, sed illi eo casu poterunt conueniri sicut alij mercatores, vt docet text. in l.vnic.in fi. C.in quibus causis militantes fori præscript.vti non possunt.] Literæ permittẽtes mercaturã an valeant.

Et si aucuns en y a qui sur ce ayent interpreté lettres, ou graces de nous : icelles nous tenons & reputons pour nulles & de nulle valeur, sur quelques formes de parolles qu'elles soyent ottroyées : & si aucuns s'efforcent d'vser desdites lettres contre nostredite ordonnance, ilz seront punis si comme dessus est dit, & auecq' ce perdront leur marchandise.

GLOSSA

GLOSSA VLTIMA.

Iteræ ergo impetratæ in contrarium non valebunt. Intellige nisi esset clausula expressè derogatoria huius constitutionis.l.fi.C. si contra ius.vbi glo.& doct. Fel.in cap. nonnulli.de rescript. Et quia nulli vel pauci sunt hodie, qui velint istas impetrate literas, ob id ad alia pertranseo.

Articulus 1.

Item, & pource qu'auons esté aduertis, que plusieurs Seigneurs & gentilz-hommes mettent par chascun iour, leuages & nouueaux subsides sur les marchandises, qui se mettent sur les riuieres, & fleuues nauigables, à la grand charge de nostre peuple: pour ces causes auons ordonné & ordonnons qu'en chacun fleuue, ou riuiere nauigable, les marchants frequentants lesdites riuieres, & fleuues pourront faire bourse commune, & imposer sur leurs marchandises, aucunes sommes de deniers, pour la tuition & defence de leurs marchandises: le tout en la forme & maniere de la bourse establie par les marchands frequentans la riuiere de Loyre.

GLOSSA VNICA.

Vectigalia nullus extra principē imponit.

Ic recitat aliquos nobiles imponentes super mercibus vectigalia contra mercatores, ideo Rex ipsis mercatoribus permittit, vt ab his impositionibus se tueantur, posse inuicem collectam imponere, & ad contributionem cogere: quò facilius possint procedere contra præfatos imponentes noua vectigalia. Nam certum est, quòd non solent noua vectigalia inconsultis principibus institui. Ergo exigi aliquid, quod illicitè poscatur competens iudex vetabit. & id quod exactum videtur, si contra rationem iuris extortum est, restitui iubebit. l non solent. C. vectigal. noua institui. nec quidem decreto ciuitatis. l. vectigalia. ibidem. Nec curia Parlamenti potest imponere nouam collectam generalem. text. in l. vna. C. de superindictio. lib. 10. Et Guido Papæ in decis. Delphi. q. 197. domini mei. Nam hoc est de Regalibus. l. 1. C. de indictio. lib. 10. & in tit. quæ sint Regalia. in feud. Sed solus princeps potest concedere, vt imponantur hæc noua vectigalia ex causa, aliàs in bulla cœnæ domini excommunicantur imponētes. Ideo hîc ratione defensionis concedit mercatoribus aliquid imponere super suis ipsorum mercibus, nec tamen temerè illud possunt. l. 1. C. vectigal. noua institui. vide do. de Ripa in lib. 2. responso. de rescript. c. 4. & seq. Ideo si ciuitates vel alij velint aliquid imponere, solent impetrari literæ à Rege hoc permittentes, alioqui nil poterit imponi nec exigi, & ita vidi seruari.

Quilibet in officio publico delinquēs in solidum tenetur.

Item si plures admittantur ad communionem officij publici, & simul in officio delinquant, quilibet in solidum tenetur, sed omnes pro sua parte præstabunt, nisi ab vno exigi non possit: quia fortè non est soluendo. l. si multi. ff. de publica. Bald. in c. edoceri. col. 2. nu. 3. de rescrip. vide abundè per Boer. in decis. Burdega. q. 310. si plures.

Artifices & mercatores statuta facere possunt, & super quibus. Iudicandum inter mercatores ex bono & æquo.

Et sic videmus mercatores posse inter se facere statuta: artifices etiam statuta inter se habere solent, quæ auctoritate magistratuum roborantur, & censentur à iure communi confirmata. §. fi. in auth de fideiusso. colla. 2. Et ideo seruanda sunt in singulis curiis, & secundum ea iudicandum, tam in curia mercatorum, episcopali, quàm seculari. vt no. in l. ex ea. ff. de postulan. Soci. cons. 188. circa col. 5. versi. minusq; obstat. in 2. vol. Quod est verum, quando respicerent actus illorum. Secus si dicatur, quod procedatur summariè, quia intelligitur in curia eorum. teste Bald. in tract. statuto. in verb. curia. q. vlt. Et inter illos iudicari ex bono & æquo debet. Bart. in l. quintus. ff. manda. Curt. in l. bona fides. depositi. Ange. cons. 74. plures creditores. col. 2. & non ex rigore iuris. Bertran. consi. 263. non potest. col. vlt. in 2. vol. ex prima editio.

Tamen non valebunt statuta eorum in quibus disponunt id, quod est naturaliter iniustum l. ambitiosa. ff. de decre. ab ord. faciend. & no. in l. 1. C. quæ sit longa consue. hoc docet Bald. in tract. de consti. col. 3. & Doct. in l. fi. C. de iurisd. om. iud. Ideo non valent statuta eorum disponentia, quòd pater pro filio teneatur, nisi filius mercator acquirat patri. Bald. in l. recepticia. col. vlt. C. de consti. pecu. facit l. prætor. §. 2. ff. de edend. quia illud statutum est contra ius gentium, quòd vnus pro alio teneatur. vt in rub. C. ne filius pro patre. & pœna suos tenere debet authores. l. sancimus. C. de pœnis. Nec possunt statuere contra ius publicum totius ciuitatis, videlicet quòd in depositis mercatorum non possit opponi exceptio banni. vt docet Albert. Brun. in verb. mercator. in tract. statuto. plus dicens non posse etiam statuere inter alios sibi non subiectos. & Bald. in d. l. 2. col. vlt. reliqua ibidem videri possunt. & in l. fin. C. de iurisdictio. omnium iudicum.

Articulus vltimus.

Item pource que par cy deuant plusieurs marchands par cautele, ou malice, ont prins és foires de Lyon & ailleurs, grande quantité de marchandises à creance, en intention de frustrer les vendeurs du prix desdites marchandises, ou de partie d'icelle, & pour leur malice mettre à execution, muent icelle marchandise en diuers lieux, & puis se sont absentez, ou mis en franchise, à cause dequoy leurs creanciers pour ne perdre le tout, ont esté contraints venir à composition & quitter vne partie de leurs debtes, & du surplus donner long termes de payement, à leur grand perte & dommage: nous pour obuier ausdits abuz, auons enioint & enioignons aux conseruateurs de nosdites foyres, & autres ausquels en appartient la cognoissance, de proceder sommairement & de plain, à toute diligence, à l'encontre desditz marchands, & à la punition d'iceux, qui s'entremettront, receleront, ou ayderont à receler lesdites marchandises, tellement que ce soit exemple à tous autres.

GLOSSA VNICA.

Tatuit Rex tam contra mercatores, qui recipiunt merces in nundinis crediti nomine, eo animo vt eas intercipiant, & furentur à creditoribus, vel partem illarum, quam cōtra occultantes merces, vt conseruatores nundinarum eos puniant, vt pœna vnius exemplum sit multis, prout scribitur in l. 1. C. ad legem Iul. repetund.

2 Sed cùm Deus solus sit scrutator cordium,cap.erubescant.32. distinctio. & cap.primo.ne sede vacan.quomodo hoc sciri potest?Respond.intentionem probari ex præcedentibus & sequentibus.l.hæredes palàm.§.sed si notam.ff.de testamen.l.si seruus plurium.in fin.vbi gloss.optima,ff. de legatis primo.

Voluntas ex tribus digno sci potest.

3 Hic tria ponit subsequentia declarantia voluntatem & intentionem debitoris volentis fraudare creditorem.

Primò si illas merces occultet.Nam occultans bona, perdit beneficium cessionis.l.1.vbi gloss. & docto.C.de ces.bono.Iason in §.fin.col.3.num.8.de actio.in Institu.

4 Secundò,si se absentet post acceptas merces.l.2.ff. ex quibus causis in possessio. eatur. Ibi,potestatem autem sui non facit, qui id agit, ne aduersarius eius copiam sui habeat. Ergo latitantis bona iubet possideri,quòd si latitet,sed absens non defendatur,nonne videtur potestatem sui non facere?Ang.consi.61.quæritur.col.1.

5 Tertiò,si intra ecclesiam, postquam recepit merces immunitatem quærat.Nam sicut ob delictum confugitur ad ecclesiam. l. 1.& per totum C.de his qui ad eccle.confug.ita & pessimi debitores,sed nulla gaudent immunitate.vt in rub. de cessio.bono.atticul.2.scriptum est.& in tract. de immunita.ecclesia.

6 Imò cùm isti se occultant, & coguntur creditores cum istis componere pacta,facta cum istis fallitis (quos vocant) non valere, si appareat eos esse soluendo, dicit Boet. in decisio. Burdegalen.quæstio.215.incarceratus. num.8. dicens non obstantibus pactis creditores posse,totum exigere.

Pacta cũ mercatoribus quando non valeant.

7 Quartò,dicit Paris de Puteo in tracta. sindica.c.an in causa pecuniaria.in princ.per cap.1.de deposito.quòd mercatores cedẽtes foro, seu falliti,sic eos vocat,cessantes,& fugitiui poterũt torqueri,vt indicent pecunias,vel res sibi datas in depositum,vel in societatem ad mercandum,quas nunc denegant habere, vel illas perdidisse dicunt: vt refert Hippoly. in l.diuus.colu.2.num.6.ff. de quæstio.& in practic.crimina.§ expedita.num.62. Et hoc est ratione furti,quòd iste mercator committere affectabat, & malæ fidei,maximè cùm ipsæ merces quas accepit adhuc extent, vel pretium illarum:quamobrem si vellet,posset se eximere à debito.sequitur Paul.Grilland.in tract.

Mercatores foro cedẽtes possunt torqueri,& quare.

8 de diuers. crimini. in fin. † Et quòd tales confugientes ad ecclesiam non gaudeant immunitate ecclesiæ, dico in tract.immun.ecclesia. nec bonis cedere possunt.vt docet Boet.in decisio.

9 Burdeg. q.215. incarceratus.col. 2.& 3. † Vnde statuit egregius Imperator Carolus quintus Bruxellis anno 1341. in mense Septembri, quòd mercator,qui acceperit merces,& postea se absentauerit, non facta solutione,& clàm merces receptas transtulerit, & celauerit,habeatur pro lattone publico,& grassatore itinerum,& puniatur pœna mortis sine aliquo priuilegio,& fauore. His verbis concepta est ordinatio:

Mercatores occultantes merces non gaudent immunitate.

Mercator recipiens merces,& eas occultãs pro latrone publico habetur.

10 *Nous voulans en ce pourueoir, auons ordonné, & statué, ordonnons & statuons,que tous marchands & marchandes, & autres debteurs de quelque condition, ou qualité qu'ils soyent,qui s'absenteront du lieu de leur residence,sans payer,ou contenter leurs crediteurs:& clandestinement transporteront, ou celeront leurs biens pour iceux defrauder,seront tenuz & reputez pour larrons publicques,comme agguetteurs de chemins & ennemis du bien publicq: & tels les auons declairés, & declarons. Ordonnons à tous noz officiers,& iusticiers de les apprehender en quelque part qu'ils soyent trouuez, sans qu'ils puissent iouyr de quelque priuilege,franchise ou liberté, quelle qu'elle soit. Et apres les auoir apprehendé qu'ils procedent contre eux sommairement, sans figure de procez.Et que les Iuges par deuant lesquels ils seront accusez ou calangez, s'il leur appert de ladicte fuitte,& fraudulent transport, ou recelement de leurs biens, les condamnent au dernier supplice par la corde: sans port, faueur, ou dissimulation, à peine que si en nosditz officiers, ou iuges, ou ceux de noz vassaux fussent trouuez negligens, ou refusans, qu'ils seront tenus, obligez, & poursuyuables pour l'entiere debte desdites banqueroutes,& fugitifs.*

Constitutio Caroli quinti Imperatoris.

11 Quintò excitat conseruatores nundinarum, vt diligenter contra hos mercatores, & summariè procedant,ac contra occultatores & receptatores mercium: & quomodo puniri debeant: non dicit hic text.ob id habemus text.in l.1.ff.de receptato.vbi sic scribitur: Pessimum genus est receptatorum, sine quibus latère nemo diu potest. & præcipitur, vt perinde puniantur atque latrones, & hoc probatur in l.fin.§. quòd si res mobiles.Cod.de his qui ad eccles.confug.Ideo statuit idem Imperator, vt isti receptatores teneantur pro his fugitiuis soluere, & si non sint sufficientes, pœna fustigationis puniantur laici, & est constitutio dict.Caroli sic concepta, & edita. vbi suprà.

Receptatores quomodo puniãtur.

12 *Semblablement tous ceux qui en sçauent ou assisteront lesdites banqueroutes.& fugitifs à eux sauuer, & transporter leurs biens, & marchandises, ou empescheront leur apprehension en quelque maniere que ce soit,ou les celeront,& garderont sans declarer au Iuge du lieu:ensemble ceux qui se mesleront, ou conduiront les affaires desdites banqueroutes & fugitifs,en leur absence,par societé,ou autrement:ou qui feront ou receuront d'eux cõtratz, transports ou cessions simulées,ou pour plus grãde somme que leur vray deu ne porte:seront tenuz & obligez à payer & satisfaire entierement tous les debtes dessusdits,banqueroutes, & fugitifs,& pour icelles poursuiuables comme lesdites banqueroutes,& fugitifs.Et si les dessus nommez ne fussent suffisants de payer & satisfaire ausdits debtes,Nous voulons que les gens lays soyent punis par fustigation,gens d'Eglise par saisissement de leur temporel, & mise de garde manears à l'exemple d'autres, ou autrement arbitrairement selon l'exigence du cas.*

Constitutio Caroli quinti cõtra mercium receptatores & fautores fugitiuorum.

13 Superest

Mercatorum exterorũ causæ summariè tractari debent.

13 Superest his addamus decisiones quotidianas,& quæ pulchrè huic materiæ cõgruere videntur. Primùm, quòd mercatores exteri & causæ eorum debent in regno expediri summariè & de plano: vnde cùm præpositus & bailliuus Beluacen. contrarium obseruassent, ordinariè procedendo in causa mercatoris Tholosani, fuerunt citati ad comparendum personaliter instante procuratore Regio,& processus eorum fuit annullatus, anno 1531. die 14. Maij.

Arestum. Mercator Regni ad iudicẽ extra regnũ non remittitur. Arestum.

14 Secundò, non debet remitti vnus mercator Regni ad defendendũ alium mercatorem exterum extra Regnum, sed simpliciter debet in Regno condemnari ad indemnitatem dicti mercatoris exteri, prout in specie iudicauit Senatus Paris. Cùm quidam mercator Parisien. fuisset conuentus, vt defenderet exterum mercatorem conuentum in Flandria pro quibusdam mercibus Paris. venditis. & præpositus Parisien. condemnasset dictum mercatorem ad suscipiendam Flandriæ defensionem pro illo extero, perperam iudicatum pronunciauit Senatus anno 1533. die 12. Maij.

Nundinæ & mercatus diebus festis, & in cœmiteriis fieri non debent.

15 Tertiò, nundinæ non debent fieri nec mercatus diebus feriatis solennibus. l. dies festos. C. de fer.& hoc sæpius fuit dictum in Senatu.

16 Quartò, prohibitum fuit in ecclesiis,& cœmiteriis mercatum exercere. c. decet. de immuni. ecclesiarum. in sexto. cùm sit bonum argumentum de tempore ad locum. clem. ad nostram. vbi glo. de censib. Ias.& alij in l. vinum. ff. si certum petatur.& quia decet domum Dei sanctitudo, non mercatura. dicto cap. decet.

Prohibitio panni talis valoris potest fieri.

17 Quintò, valeret prohibitio ne quis auderet portare pannum, nisi talis valoris sub pœna, & ita vidit proclamari autoritate Regis patruus meus magnus Iacob. Rebuffus in l. 2. C. de vestib. holob. lib. 11. quia Regis interest subiectos habere locupletes. §. fin. de his qui sunt sui vel alien. iur. scribo constitutionem in tracta. de pannis aureis, argent. seric.& purpura. in fin. Sed in hoc non esset imponenda lex pauperi, vt deferret vestem talis aut talis coloris, quia eam emere non posset: ideo permitti debet quòd vtatur fruatur illa veste, quam habet: alioqui nudus incederet more belluarum, quod non est faciendum. c. 1. de restit. spoliato. in 6.

Duo probi viri in quolibet artificio eligendi.

18 Sextò, vt omnibus artificibus via fraudum occludatur, bonum esset, vt præter eos, quos iuratos vocamus,& in eorum negligentiam, qui nihil agunt, duo probi eligerentur in quolibet artificio, quibus cura totius artificij,& negocium committeretur, ne artifices in suis artificiis aliquã fraudem committerent:& si fraudem aliquam inuenirent, quòd nunciarent magistratui ordinario loci,& procuratori Regio: vt est statutum in constitu. Neapol. rub. de fide instrumen vbi dicit istos electos pro prima taciturnitate pœna pecuniaria: pro secunda pœna manus: pro tertia pœna mortis puniendos,& fortè metu istarum pœnarum essent & diligentiores,& paulò magis prompti ad veritatem deferendam.

Mercator damnũ passum intra annum nunciare debet.

19 Septimò, si dedero mercatori pecuniam ad lucrum,& damnum, si patiatur damnum per casum fortuitum, debet illud mihi intra annum nunciare: alioqui post annum non audietur, vt docet Bar. in l. 2. C. de naufrag. lib. 11.& Angel. consi. 90. pro decisione. col. 2. sequitur Iacob. in l. singularia. col. 2. ff. si certum petat. quia singulis annis debẽt mercatores inuicem rationem reddere. l. neminem. C. de susceptor. lib. 11. l. 1. C. pro socio. vbi doct.& Rom. sing. 120. quæro quando. Et si non redderent, tamen hæc denunciatio fieri debet. si tamen non esset facta in conscientia, non esset liberatus mercator, cui non est denunciatum.

Cõueniri ibi possunt mercatores vbi tabernas habent.

20 Octauò, mercatores ibi conueniri possunt, vbi habent tabernas, vel officinas, seu factorem, & ibi libros habere debent suarum rationum. text. in l. hæres absens. §. proinde. versicu. at si quis. ff. de iudic. vbi Iacobi. nisi tempore nundinarum. Id enim temporis nec conueniri, nec arestari possunt. l. 1. C. de nundi. [Et debent quolibet anno reddere rationem. l. neminem. vbi Bart. & Rebuff. C. de suscep. præpos. & arcariis. libr. 10. Ideo fidem facere debent intra illum annum de his quæ furto, incendio, vel alio casu fortuito amiserunt. Bart.& alij in l. 2. C. de naufrag. lib. 11.& Aufrer. in decis. Tholos. quæst. 447.]

Interesse permissum est duodecim pro centum.

21 Nonò, prohibet Imperator omnibus mercatoribus, ne recipiãt pro centum vltra duodecim, annis singulis, soluendo secundum distantiam,& terminos harum nundinarum, vt si sint quatuor nundinæ quolibet anno, soluẽtur tres aurei pro singulis nundinis, & hoc recipiunt pro lucro cessante. de quo scripsi plura in interpreta. l. vnic. C. de senten. quæ pro eo quod interest. nec hoc recipitur pro vsura, sed pro interesse. hoc est statutum in d. ordina. Brucellis publicata.

Constitutio Imperato. Caro. quinti, de vsuris.

22 *Item pource qu'aucuns marchands hantans & frequentans nosdictz pays, postposant leur honneur & salut, s'auancent pour nourrir leur auarice, faire seulement marchandise d'argent, & le donnant à gaing & fort excessif, sans faire distinction entre l'interest, qui est permis aux bons marchands selon le gaing qu'ilz pourroyent raisonnablement faire, & vsure defendue à tous Chrestiens, au tres-grand preiudice de la chose publique, de sorte que sans y pourueoir, aueq̃ succession de temps, tout le fait de marchandise se conuertiroit en vsure, qui causeroit la perdition des ames & enorme preiudice à la chose publicque, signamment és pays de par deça, nous en ce voulans pourueoir tant pour le salut desdites ames, & conseruation de nostre foy Chrestienne, que pour euiter lesditz inconueniens, auons ordonné, & statué, & par cestes statuons & ordonnons que nulz marchands hantans, & frequentans nosditz pays ne pourront donner argent à frais, ou gain plus hault que à raison du denier douze pour cent, vn an, & en dessoubz, selon le gaing que vray-semblablement ilz pourroyent faire, en employant ledit argent en marchandise, en declairant tous contrats & obligations par lesquelles on prendroit plus grand gaing que dit est, vsuraires, & comme telz nulz & de nulle valeur, & y defendons*

defendons à tous nos subietz de quelque condition, ou estat qu'ils soyent non se meslant du fait de marchandise: & non ayans societé à gaing, & perte aueq' marchands, de bailler leur argent ausditz marchands pour auoir gaing certain chacun an, en peine de confiscation dudit argent, & par dessus ce d'estre tenus & reputez vsuriers publiques, & comme telz puniz & corrigez. Et sic hæc nouissima constitutio corrigit alias constitutiones contrarias.

23 Decimò, vendere ex propriis vineis vinum, vel frumentum, aut ex abbatia seu beneficio, nõ est exercere mercaturam: ideo nec tenẽtur vendẽtes ad ea quę imposita sunt mercatoribus, vt sępius à Rege & à sua suprema curia fuit declaratum, quòd probo in trac. de merca. minuta. in gl. 1.

Vendere vinum ex proprio habitu non est mercaturam exercere.

24 Vndecimò, mercatores læsi in suis mercibus, non restituuntur in integrum, per text. in l. 1. C. qui & aduer. quos. vbi Bart. & Iacob. expressè hoc docent.

Læsi mercatores non restituũtur.

25 Duodecimò, si sint plures mercatores socij vnius mercis, vel plurium, quilibet eorum poterit agere in solidum contra debitores eiusdem mercis. per l. si vnus. in prin. ff. de pact. nec poterit ei obiici, quòd non habeat mandatum, & sic quòd non possit agere nisi pro sua parte, vt dicunt Iacob. & Ias. ibidem, quicquid scribat Bart. in l. eandem. q. 7. ff. de duobus reis. & opinio contra Bart. seruatur, si is cauere velit de rato: sicut dicitur in mercatoribus habentibus officium, vel conductionem de publico. quia sicut solent in solidum conueniri, ita & conuenire. l. 1. cum glo. ff. de loco public. fruend. alibi dico abundantius, Ideo hîc non prosequar.

In solidũ an possit quilibet mercator cõueniri vel agere.

26 Decimotertiò, mercatores nudo pacto obligantur, licet in aliis regulariter contra. l. iurisgentium. §. sed cum nulla. ff. de pact. Bartlo. & alij in l. quintus. in fi. ff. manda. quia inter eos agitur ex bono & æquo. vt superiùs scripsi. Tamen sine causa non obligantur. vt consuluit Petr. Paul. Paris. cons. 96. quamuis. col. 2. in 3. vo. per l. cùm de indebito. in fi. ff. de proba. & l. 2. §. circa. de doli excep.

Nudo pacto mercatores obligantur.

27 Decimoquartò, prohibentur mercatores deferre frumentum, vinum, oleum, loricas, scuta, arcus, sagittas, spatas, gladios, vel alterius cuiuscunque generis arma, vel tela, ferrum factum vel infectum ad Barbaros & Turcas, sub pœna confiscationis bonorum, & capitis: proditioni enim proximum est, Barbaros, quos indigere conuenit, telis eos, vt validiores reddantur, instruere. l. 1. & 2. C. quæ res exporta. non debeant. Item deferentes sunt excommunicati in bulla cœnæ domini, nec possunt absolui ab alio quàm à Papa. c. ita quorundam. de Iudæ. & in bulla cœnæ domi. art. 5. scripsi decem pœnas quibus tenentur.

Frumentum deferre & alias res ad Barbaros prohibentur.

28 Vltimò principes, & domini locorum, mercatores exteros sine causa expellere non possunt: & si cum causa eos expellant, non debent ab eis discedentibus bona auferre, quia mundus est omnibus communis patria, ex qua expelli non, nisi ex qua causa relegari possunt: nam expellere & interdicere est pœna, quæ sine causa imponi non debet. l. relegatorum. ff. de interdict. & relega. hoc expressè docet Bal. in c. vno. de forma fidelita. quem sequitur Corset. in tract. de potesta. Regia, quæst. 83. & Petr. Gerard. singul. 59. Domini terrarum. alia de mercatoribus poterunt suppleri ex titulis & tracta. sequen. Tu lector beneuole ista (vt soles) boni consule, & gratias mecum Deo opt. Maximo agere non recuses per secula.

Amen.

Principes mercatores exteros sine causa expellere non possunt.

CAROLVS

CAROLVS DE MONCEAV DO. PETRO REBVFFO, EXIMIO IVRIS VTRIVSQVE DOctori, comiti, & ordinario iuris Canonici professori Paris. nec non ibidem in suprema curia patrono celeberrimo.

Infelix sæclum doctis, & tempus acerbum,
Quod sua virtuti munera nulla refert.
Dulcisonasque dolere sinit mœrore iacentes
Musas: vt memores vix sinat esse tui.
Sed tua fama volat totum diffusa per orbem:
Unde tuum nomen musa tacere nequit.
Cui laudes primas in iure Tholosa, Cadurcum
Dant, Monspessulus, & Pictauis, & Biturix.
Dum quibus obscuri docuit responsa Aphricani,
In primo nondum flore Rebuffus erat.
Parisios venit causas tractare forenses,
Pontificum nec non iura docere sacra.
Praxim Iusq; simul sectatus, vtrumque docebunt
Gallorum hic nodis iura soluta suis.
Quodque magis mirum, qui tanta volumina profert,
Qualia vix hominis tempora ferre valent.
Assidueque simul tres, qui & triginta per annos
Nos Sophia legum dogmata sancta docet.
Bartholus in medium veniat; vel pulcher Iason:
Si studijs vllis talia protulerint.
Parca decus tibi virtutis fortuna reliquit,
Nec priuare potens, addidit ipsa nihil.
Herculeos igitur num vis linire labores?
Virtutis merces est (ais) ipse labor.
Nobilis hæc mens est, & pulchro munere digna.
Omnes arte foues, nemo referre valet.
Verùm sorte tua contentus plura recusas,
Quæ non esse tui prospicis officij.
Namque sacrum sacra, tranquillum tranquilla requirunt:
Hæc quoque, qui præstent sunt tibi discipuli,
Et præstantes, queis ciuilia iura dedisti,
Quorum nullus adhuc qui tulit auxilium.
Unicus optatum tibi det contingere, cardo
Romanæ sedis num Lotharingus erit?
Suntq; alij Regis geniti qui stirpe coruscant,
Quos tibi commissum iura docere diu.
Omnibus hi possunt melius pensare laborem:
Qui sunt experti qua probitate vales.
Interea quod habes summi moderator olympi
Augeat; atque tua sorte fruare precor.

TRACT

TRACTATVS

DE MERCATORIBVS

MINVTATIM VENDENTIBVS, ET ARTIFICIBVS, ET INTRA QVÆ tempora debita petere debeant.

Loys 12. Article 68.

Item auons ordonné & ordonnons.

GLOSSA PRIMA. *Articulus primus.*

1 QVIA hic de mercatoribus, & de artificibus tractatur, ob id videndũ erit, qui dicãtur mercatores, & negociatores, quiq; artifices, & quia ad petendum illorũ debita, certum est præstitutum tẽpus, sicut omnibus communiter ad cõtractuum rescissionẽ: ideo hunc tract. post tract. de rescis. cõtra. locandum duxi, adiecto prius generali tract. de mercator. & negocia. *Sũma totius tractatus.*

2 In primis sciendũ est eos mercatores dici, qui negociandi opus exercẽt, à verbóque mercari deduci. mercari autem nõ solum emere significat, l. eum qui ædes mercatus est. ff. de vsucap. & l. 2. §. fi. de doli exce. sed etiam emendi vendendíque mercaturam exercere. vt in l. 1. & l. licitatio. §. fi. ff. de publ. l. legatis. vbi Bar. de leg. 3. l. annonam. de extraord. crimi. doceo in l. mercis. ff. de verbo. signifi. *Mercator quis.*

3 Notandum est, quòd quidam statuunt sequẽtia necessaria antequam quis dicatur mercator. *Antequam quis dicatur mercator quæ necessaria.*

4 Primò, quòd in albo seu matricula descriptus sit. nam antequam assumatur in collegium immunitatem non habet. l. semper. §. hoc circa. & §. hæc idcirco. ff. de iure immu. Chassa. in §. 1. in gl. *si elle n'est marchande*, rub. *des droits des gens mariez.* in consuet. Burgun. Sed hodie hoc non recipit communis mercatorum vsus, cùm mercatores communius in Frãcia non soleant librum, in quo scribantur habere, si fortè habeant, hoc seruari poterit.[1]

5 Secundò requiritur, quòd exerceant artem. l. scriniarios. C. de milita. testamen. & melius probat l. ne quidam. ibidem. & l. semper. §. negociatores. ibi, quandiu in huiusmodi actu sunt. ff. de iure immunit. vnde cum anno 1521. die 7. Ianuarij, quidam aduocatus non exercens aduocationis officium impetrasset literas de committimus. fuit eis priuatus, & ad ordinarium quidam Perdriel conuentus remissus. *Exercere artem oportet eũ, qui vult vti priuilegio artis.*

Si tamen ad tempus ratione infirmitatis, belli, aut alia causa destiterit, animo tamen postea exercendi illam artem, non desinit nomen habere mercatoris, nec priuilegia perdit. Panor. & Fel. in procæ. Decretal. Grego. in fi. & in dubio non præsumitur animus dimittendi artem. §. pauonum. Insti. de rer. diuis.

6 Tertiò, quòd maiorem partem habeat fortunarum in illa negociatione. l. nauicula. ff. de mune. & hono. l. semper. §. licet. de iure immu. ibi, cùm neque nauigent, neque plurimam substantiæ partem in mercatura habeant. ff. de iure immu. & in §. negociatio pro incremento facultatum exercenda est. & in rub. C. de nauicu. lib. 11. Alex. consi. 108. in quarto vol.

7 Hodie etiamsi non habeat maiorem partem, dicitur mercator, qui negociationem exercet, nisi in fraudem hoc fieret, & hoc dicunt doct. si descriptus in albo aliorum fuerit. l. si quid. in fi. ff. de ædilit. edict. in l. togasti. col. 2. ff. si cert. peta. superius scripsi. & §. licet loquatur in mercatore deputato ad annonam reipubl. ministrand. vt visum est de Ripa in c. 1. in fine de iudi. *Maior pars fortunarum an debeat esse in minoribus.*

8 Quartò, oportet quòd per se artem exerceat, non per institores. l. fi. ff. de excusa. tuto. quem singul. dicit Roma. sing. 64. an exercens. sequitur Areti. in dicta l. scriniarios. quod Alex. & alij reprobant in l. diem functo. ff. de off. assess. col. 7. num. 23. vbi dicunt, dictam l. fi. loqui in vili officio, & non extendi ad magnum. & sic mercatores dicuntur siue per se, siue per alios exerceant: alioqui sequeretur, quòd senio confectus, qui per se non posset exercere, non diceretur mercator, quãuis contrarium sit verum. *Ars per se exercenda.*

9 Nec refragatur, quòd priuilegia mercatoribus concedũtur propter pericula. d. l. semper. §. negociatores. ff. de iure immuni. Sed nullũ subest periculũ, qui per aliũ exercet. ego respon. quòd licet nullũ subeat periculum personæ, rerum tamẽ cõtra. & in dicto §. negociatores. dicitur, remunerãda sunt pericula eorũ: quinetiam adhortãda præmiis meritò placuit, vt qui peregrè muneribus quidẽ publicis cum periculo & labore fungerentur, à domesticis vexationibus & sumptibus liberarẽtur. Cùm nõ sit alienũ dicere etiam hos reipubl. causa dum annonæ vrbis seruiunt abesse. ecce tex. loquentẽ de periculo nõ personæ tãtùm, sed de omni periculo, & personæ & bonorum: ideo si qui per alios negociationem exercent, subeunt periculum rerum, ob id etiam priuilegiis vtẽtur. vnde scribit Horatius, Impiger extremos currit mercator ad Indos. Ideo mercatoribus dãtur priuilegia miserabilibus personis concessa. teste Innoc. in c. significantibus. col. 2. de offic. delega. quæ tradidi in art. vlt. in tract. de senten. prouisio. in 1. Tomo consti. Reg. quod est verum in ali- *Mercatorib⁹ priuilegia conceduntur propter pericula.*

quibus,& donec sunt in itinere:secus si domi.vide de Ripa in c.1.in fi.de iudi.

Mercator ex pluribus dicitur actib', nõ vno solo.

Nomina verbalia quid denotent.

10 Quintò,quòd plures negociationes exerceat,nempe ex vno actu non iudicatur quis mercator.l.1.§.licet.vbi glos.in verb.omne.ff.de tribur.actio.& in prooe.Instit.§.cúmq; hoc Deo.Bald.in rub.C.de consti.pecu.in fi.plenè Panor.& alij in c.1.de iud. Bertach. in tract.de gabel.in septima
11 parte.q.25. † Nempe nomina verbalia significantia officium, artem,vel alium actum licitũ non respiciunt tantùm vnum actum, sed plures.secus si sint nomina delictum significantia,vt raptor,qui etiam ex vnico actu dicitur,& punitur,ac receptator. vt in c. fi.de rapto. l.1.ff.de recepta. Bar.in dicta l. legatis. & in prooe. ff. Ancha.de perus.in c.vno.de vita & honest. cler.in 6.Lucas de Pẽna in l.1.col.2.de deserto.& Ias.in l.dę pupillo.§.si quis ipsi prætori.col.6.ff.de noui operis nũc.

Plures exercere merces laudabile.

12 Nec prohibetur quis plures mercaturas,& in diuersis rebus exercere, sed laudandus est arg. l.legatis seruis.§.si vnus.ff.de lega.3.l.procuratoris.§. si plures.de tribut.hoc docet Bald.in tractat. de constit.quæst.pen.& Signor. consil. 95.quæst.col.1.Et tunc debet cõueniri,si agatur de re pannaria coram Iudice pannorum, & decidi causa statutis illorum, si de alia materia secundum statuta illius artis.[Et obligatur statutis vtriusq; artis.l.fi.C. de Iurisd.om.iud.Ludouic.Roman.consil. 422.Iste Franc.] si autem negocium est extra vtramque artem, ad forum commune pertinet co-

Vsurarij mercatores priuilegia perdunt.

13 gnitio.tex.in l.3.§.eodem modo.ff.nautæ,caupo. † Sed mercator qui vsuras exercet,statim perdit priuilegia, abominabilis enim est, qui vsuras committit.vt docet Bal.consil. 382.in quæst. col.pen.in 5.vol.plus dicens,vsurarum voracitatem in bonum virum non cadere.

14 Sextò,requiritur,quòd emat vt vendat,alioqui si semper emeret sui vsus gratia tantùm,non diceretur mercator, alias omnes essent ferè mercatores, quia omnes emunt sibi necessaria, si possint,mercaturam ergo sic definiuit Signor.consil. 95.q.3.nu.25.est officium,quod ratione quæstus exercetur,in rebus mobilibus comparandis,illis quoque distrahendis.ibi vide.

Mercatura quid.

Requisita cõ seruatoribus nundinarum antequã cognoscant inter mercatores.

Conseruatores nundinarũ de dependentibus & annexis cognoscere possunt.

15 Sed tria requiruntur de communi vsu antequã Conseruator nundinarũ possit cognoscere. Primò quòd debitum sit pro facto nundinarum factum. Secundò, quòd contractum fuerit inter mercatores frequentãtes nundinas. & frequentare dicũtur etiam per institores. Tertiò,quòd solutio sit destinata ad nundinas,& hæc tria præbent conseruatoribus nundinarum ius cognoscẽdi, alioqui nõ,vt sæpius audiui in Palatio iudicari, de hoc cõseruatore dicitur in §.fi.in rub.de Mercator. vbi cognoscit etiam contra mercatores occultantes merces, & contra receptatores earum mercium,vt ibidem dicetur. possunt etiam cognoscere in dependentibus & cõnexis. l. si quis ex argentariis.§.rationem.& ibi Alex.ff.de edend.cle.dispendiosam. de iudi. quia cõnexorum idem
16 esse debet iudicium. cap. translato.de constit. † Inde mercatus participium dicitur emptus, nomen autem verbale mercatus significat locum,in quo res venduntur, & tempus quo venduntur.l.vna.C.de nundi.mercatum in neutro,vtitur ius canonicum.in c. 1. de empt.& venditio. vbi non debent carius homines vendere transeuntibus,quàm in mercato vendere possunt.

Mercatus quid

Mercalis vxor.

17 Mercalem vxorem,venditioni expositam vocat imperator in l.mercalem te habuisse vxorem proponis.C.de condic.ob turp.caus.

Mercatorũ scopus.

18 Et hi mercatores circa duo maximè consistunt,videlicet vt ex pecunia consequantur pecuniam,vt in cambiis,de quibus dicendum est prout in tract.de cambiis habetur, aut vt ex pecunia rem consequantur,seu è contrario,vt in emptionibus & venditionibus, de quibus propriè loquitur hic text.

Mercatorũ duo genera.

19 Sciendum est mercatores hos in duplici esse differentia, quidã sunt,quos vocant grossarios, qui merces sine diuisione emunt,& vẽdunt,& hi sunt honorabiles,hos Budæ.tit.de offic.quæst.in annot.solidarios negociatores dicit, ob id(vt existimo) quia solidas & integras merces vendant.

20 Alij sunt minutarij,qui res frustatim, seu minutatim vendũt,de quo verbo loquitur iste tex. & iureconf.in l.cum hi.§.in causa.ff.de transa.ibi,aut si à pluribus ei alimenta relicta sint,& minutatim singulos conuenire difficile ei sit, inferius alios tex.adducam:hos Bud.ibidem etiam venditatores & propolas appellat, hoc est non sua vendentes, sed à negotiatoribus emptitia pluris postea venditantes.[Et in officina cuiusdam mercatoris vidi, *De foy fy,des lettres plei,des gaiges confort,de l'argent paix & accord.* fides reiicitur,eo quòd multi non seruant illam fidem, sed literas habere obligatorias est litem habere, quia non soluet, vel vix, debitor sine lite: sed consolatio est quædam pignori incumbere:at pecuniam habere debitam est pax & concordia.]

Nobilitas mercatura amittitur, & quomodo postea rehabeatur.

21 Sed aduertendum est, quòd nobilis exercens mercalem artem perdit nobilitatem,quandiu eam exercet.l.nobiliores.vbi Bal.C.de commer.& mercator.Bart.& alij in l.1.de dignit.lib.12.sed si exercitium artis omittãt,vidi impetrari literas Regias, vt nobilitate iterũ gaudere possint,licet nõ sint multũ necessariæ,quia ipso iure reassumũt eam, desistendo. per l.ingenuũ.ff.de statu hom. & facit cle.fi.de vita & honest.cleric.Masuer.in tit.de talliis.§.item illi qui sunt nobiles.Bene consiterer aliquẽ de nouo nobilitatũ,si postea exerceret negociationẽ, & mercimonia,debere impetrare literas,quia amissa esset sua nobilitas.Io.Fabr.in l.falsò.C.de diuers. rescrip. Diuersum est in eo,qui ex parentibus nobilibus natus est,tunc natura produxit eũ nobilẽ. Ideo quod est naturale, amitti nõ potest.§.sed naturalia. de iure natura.in Inst.l.ius agnationis.ff.de pact.& l.iura sanguinis.de reg.iur.& hi tenentur ad soluendũ collectas,sicut plebei. teste Guido.Papæ in decis.Delph. q.196.nobiles.& q.391.quid autẽ.& in hanc sententiã inclinat Calca.cõsi.8.in causa.Sed hoc iure vtimur in Francia, vt passim literæ à Rege impetrentur, vt negociatio & exercitium negociationis non noceat nobili,qui exercuit mercaturam,& hoc docet Do.Tiraquel.in tract.de nobilit.qu. 27.nec

27. nec putarem hanc negociationem obesse filiis, quominus nobiles dicere se possint, licet nati sunt ex nobili exercente negociationem: vt docet Bonus de Curtil. in tract. suo nobi. in 3. parte.

22 Annotandũ est eos artifices vocari, qui rem emunt, & mutata forma illam vendunt, vt si quis emat ferrum, ex quo balistas, vel enses faciat, seu cultellos, quos postea vendit. c. eiiciens. 88. dist. vbi sic scribitur, quicunque rem comparat, non vt ita integrã & immutatã vendat, sed vt materia sibi sit inde aliquid operãdi, ille non est negociator: qui verò rem cõparat, vt integrã & immutatã vendendo lucretur, ille est mercator, qui de templo eiicitur, & sunt verba Chrysostomi ibidem. *Artifices qui sint.*

23 Vel artifices dicũtur, qui circa vilia opera negociantur, & qui arti alicui dediti sunt, vt in rub. de excusat. artifi. lib. 10. l. lacus. ff. de acqui. rer. domi. & communi idiomate hos *Artisans* vocamus, *& gens de mestier*, ac *mecaniques*. rub. *des Confrairies*. artic. 1. & communis loquendi vsus attendi debet, qui artificum nomine veniant. vt firmat Feli. in procemi. Decretal. col. 3. nu. 9 & in §. 4. in gl. 4. de consuetud. iur. stat. pers. in consuet. Biturig. & hi omnes mercatores minutarij, ac artifices, vt aurifices, Pharmacopolæ, & alij declarantur comprehendi sub ordinatione Regis de vestimentis prohibitis. rubr. *des draps d'or*, &c. in fin. Sed grossarij non comprehẽduntur sub mechanicis, quia mercatura si tenuis est, sordida putanda est, vt dicit Cicero 1. officio. Item opificum ac forensium & mercenariorum praua est vita, nullúmque virtutis opus, quæ tractat multitudo. Aristotel. lib. 6. politic. c. 4. & lib. 8. cap. 2. sic ait: Itaque artes illæ quæcunque deterius disponunt corpus & cuncta mercenaria exercitia, sordida nuncupantur. mentem enim occupatam, & vilem reddũt. Nec existimandum est mechanicos dictos à verbo mechari, vt putat Floren. in prima parte summæ tit. 1. cap. 3. §. 3. quòd arte mechanica mens adulteretur. Sed ἀπὸ τῆς μηχάνης, id est inuẽtione, vel ἀπὸ τοῦ μηχανῶμαι, quod est molior & inuenio, & qui nihil aliud quàm inuenta ab aliis tractare solẽt, obtusioresque ingenio mechanici dicuntur. vnde generaliter serui homines vilia tractantes, & obscuri mechanici dicũtur. quare Euripides ait, δοῦλοι δὲ καὶ σκότεινα μηχανήματα χρείας ἀνάνδρου φάρμακα εὕρηται βροτοῖς, id est, serui obscuriq; homines mechanici inuẽti sunt hominibus, vt sint remedia illiberalis vsus, & ministerij. hinc Gallicè *meschans* dictos putarem, quasi viles & contemptibiles. Et artes mechanicas opificia huiusmodi & sordidiora tractantes, quales hæ de quibus supra diximus. [facit l. mechanicos. C. de excusa. artif. lib. 10.] *Vnde dicuntur artifices. Mechanici qui & vnde dicantur.*

24 Et qui maiori parte temporis circa colendos agros versantur, licet artem aliquam exerceãt, artifices tamen non dicuntur, vt consuluit Corneus consil. 318. ex pluribus. in primo vol. & appellatione artificum non continentur agricolæ. text. in c. quod super. de voto, ibi, artifices & agricolæ. nam hi licet laborauerint in propriis possessionibus, non perdunt nobilitatem. secus in mercatoribus. vt docet Guido Papæ in decis. Delphi. q. 41. fuit dubitatum. *Agricolæ nõ dicuntur artifices, nec amittũt nobilitatem.*

25 Et differunt hi artifices à negociatoribus, quia negociator, & mercator propriè est, qui rem emit, & non mutata forma illam vendit, vt lucretur, artifices cõtra. d. c. eiiciens. & c. quid est aliud negocium. 88. dist. hoc docet Archidiac. in c. quanquam. de censib. in 6. Ludoui. Rom. in l. si publicanus. §. 1. ff. de publi. & Bertran. consi. 214. multæ sunt. col. 2. vol. 2. ex noua editio. & de his sequitur tex. in l. eos. ff. de decur. & in rub. C. negociat. ne milit. lib. 12. & hi negociatores necessarij sunt in ciuitate. l. fi. ff. de nund. Labeo iudicat eum, qui pluribus in locis ex æquo negociatur, nusquam habere domicilium, quosdam autem dicere refert pluribus locis eum incolam esse, aut domiciliũ habere, quod verius est. l. Labeo. ff. ad municipal. negociatoris tamen verbum generalius est, quàm mercatoris. vt docet Signor. homod. consil. 95. in 3. q. nu. 25. & inter hos artifices longa differentia est, & ingenij, & naturæ, & doctrinæ, & institutionis. l. inter. ff. de solut. *Negociatores qui.*

26 Vnde ingeniosus & optimus artifex propter sui operis integritatem ne alius tale suũ signum recipiat prohibere potest, ne confundantur operæ cuiuslibet, & non discernatur bonũ opus à malo. teste Ioan. de Platea in l. stigmata. C. de Fabricen. lib. 11. & Pan. in c. dilecta. de excessib. prælat. & Bened. in repet. c. Raynutius. in verbo, de Clera. de testam. & artificium potentius est officio, ex artificio quippe vberior & honestior quæstus percipitur. not. in l. legatis. §. 1. ff. de leg. 3. *Insigne seu signum alterius alter nõ potest accipere.*

27 Et in Regno maiora quàm legistæ lucra & dona percipiunt hoc genus hominum, vt docet Lucas de Penna in l. vna. in fi. C. de muneri. & in quo loco munera lib. 10. & mirum hodie, quantus sit horum artificum & mechanicorũ etiam apud magnates & ecclesiasticos præcipuè fauor & quæstus: multò pluris videas fieri hoc genus sordidioris famulitij latomorum, pincernarum, cocorum, venatorum, ab his (vt ita dicam) ἱερωσυνοφάγοις, quàm liberiores artes laudabiliora & necessaria reip. studia iuris diuini humaníque. & iure sanè exclamare possumus, ô tempora, ô mores, ô fœlix seculum ingeniorum, infœlix verò præmiorum, & quia ingenio sunt mechanici, & eruditione, mechanicos quoque illos habent in pretio: graculus enim graculum (vt in prouerbio est) amat, & asinus asinum, si cultiores eruditione fiant, tales etiam diligent, sed hi non audient nos, quia nihil legũt: faxint ergo superi vt excolantur, & tandem ingenia ament, non ventrem vitæ charybdim *Quæ tous.* *Artificum quæstus maior quàm artium honestiorum.*

GLOSSA SECVNDA.

1 QVi totum dicit, nil excludit. l. à procuratore. C. mand. scripsi in tract. de liter. obligator. artic. 1. gl. 1. in primo tomo Consti. Regiar. vbi etiam limitaui, quæ hîc non repetam per tex. in §. sancimus. in auth. de testib. colla. 7. vbi est etiam glo. & in l. ne quis. C. de dignit. lib. 12. & Alciat in tract. præsump. fol. 180. & seq. vide quæ abundè scripsi in verbo vilissimis. in authen. habita. C. ne filius pro patre. vbi distinxi artificia.

Minutarij petere debét intra tempus ordinationis.

Cóprehenduntur etiam minores in hoc artic.adeò vt si non petant intra tempus hîc statutum, repelli debeant, tum propter verbum *tous*, tum quòd lex generalis etiam liget minores.vt probat text.in l. fine hærede. §. Lucius.vbi Barto. ff.de administr.tutor.& cap.constitutus.de in integ.restit. vbi Innocen. & alij dicunt præscriptionem inductam à statuto vel consuetudine, ligare minores.& sic consuluit Alex.in consi.65.quoniam.col.2.& 3.in 6. vol.ex capite tamen ignorantiæ, si in locũ patris,matris vel alterius successerint,& debita non petierint,restitui poterunt.vt scripsi suprà in tract.proximo de restitu.& releuam.

Drapiers.

GLOSSA TERTIA.

Pãnarij qui.

PAnnarij sunt tam illi,qui pannum faciunt,quàm qui emunt, vt vendant,& qui bonã partem fortunarum suarum in illa mercatura exercent glos. in l.semper.§.negociatores.ff.de iure immunit.vt superius scripsi in 1.glo.Alex. consi.108.in 4. vol.quem refert Bauer.in §. sed hactenus.col.3.de testamen.milit.in Instit.& inferius declaratur in tracta.de panna.merca.

Candelarij qui.

Tamen propriè loquendo, sunt hi, qui publicè pannum emunt, & vendunt,& habent tabernam apertam omnibus emere volentibus.Bar.&Rebuff.in rub.de nauicular.lib.11. vbi dicit candelarios eos non solùm si faciant,vendant candelas, sed etiam si eas emant & vendant.[Sed non propriè secundum eos,sed potius dicerentur mercatores candelarum,quàm candelarij:quia candelarius est nomen artificij,quod non habet is, qui eas emit & vendit,idem de cæteris,Cępola in l.mercis.1.col.2.ff.de verb.signif.Ex vsu tamen loquendi Franciæ omnes vocamus Gallicè *Chandeliers* qui candelas vendunt,licet non faciant eas.Et sic hi in Francia nomine candelariorum venirent,sicut quandoque dixi.Sed si candelariis indicatur pecunia,si vnus vendat candelas paucas tamen,sed alias res multas,an isti indicetur.Et Cępol.vbi supra dicit,isti non imponendam pecuniam,sed debet considerari in quo maiorem partem mercium habeat,& in illo est potentior.arg. l.quæritur.ff.de statu homi.l.legatis.§.si vnus.de legat.3.& ibi etiam docet Cæpol.sub quo debeat conueniri.Sed in Francia si delinquat in candelis, poterit puniri à iudice cognoscente de candelis,& si abutatur ferro, ad iudicem ferri cognitio pertinebit.]

Mercatores qui nobiliores. Genera quatuor lanificij.

Hos ergo pannarios præmisit iste tex.tanquam nobiliores sint inter alios mercatores,quia lanificium dicunt prius inuentum,quàm aliam artem.Deus enim vestes pelliceas fecit Adæ & vxori, quibus eos induit antequam eiiceret de paradiso,vt Genes.3. in fi.vnde lanificium vocat Floren. sic dicens,quòd omnis operatio nendi,retorquendi, & consuendi quicquid fit instrumento colo, fuso,acu,pectine,calamistro,& alia continentur,& sunt in quadruplici differentia:quidam ex lana operantur vt pannarij,alij ex serico,alij ex pellibus, alij ex lino seu cannabe,& isti omnes si minutarij sunt,hîc comprehenduntur:præferuntur tamen pannarij,quia res necessarias faciunt,videlicet ad vestiẽdum homines,alij verò sericum ad voluptatem magis quàm ad necessitatem: vt docet Floren.in 3.parte summæ.titu.8.c.4.§.2.vbi etiam lanificium quod vocat,id est,artem pannariã præmisit.Sed Chassan.in Catalog.gloriæ mundi in 11.parte agricolas antè posuit.verùm quia ista modici sunt emolumẽti,ea curiosis relinquo.leges pannariorum vide infrà rub. *des drappiers*, quæ erunt ex his & sequ. expeditæ cum his quæ ibi dicentur. [Notandum est tamen quòd multi mercatores odiunt lucem,ne opera eorum detegantur,& ne merces eorum cognoscantur, vnde opacas domos & tabernas faciunt,ne sol adfulgeat, ne vitia pannorum cognoscantur.qui tamen se excusant,dicentes solem coloribus nocere,sed non dicunt hanc obscuritatem animam reddere opacam,& diabolo similem.Ex quo dicit Bald. quò vadit anima mercatoris.in c.cum causam. de testib. & de ista obscuritate, quia interdum interest nostra ne sol refulgeat, maximè æstatis tempore,loquitur Iurisconf.in l.si arborem.§.1.ff.de seruit.vrban præd.& Zazius in §.æquè.num. 19.de actio.in Instit.]

Apoticaires.

GLOSSA QVARTA.

Pharmacopolæ qui.

PHarmacopolæ, hi Latinè vocantur, qui pharmaca vendunt,quæ nos Gallicè dicimus *drogues*,vnde Iurisconf.dicit pharmacum medium verbum esse, & pro veneno,& pro medicamento accipi posse.Ideo qui pharmacum dicit, debet addere bonum vel malum.l. qui venenũ.ff. de verb.sign.vbi scripsi.ideo quicunque vendiderit pharmaca,hic pharmacopola vocatur.Gallicè *Apoticaire*.& oportet quòd intra sex menses petat, alioqui excluditur,vt hîc.

Et hoc verbo puto etiam comprehendi vendentes aromata & species minutarim,quos Gallicè vocamus *Espiciers*. vide rubr.infr. *des espiciers & espiceries*, vbi leges istorum ponuntur. quæ ibidem poteris videre,quia non egent expositione:& per ista elucidatur ille titulus *des espiciers & espiceries*.

Venenũ non debet vendi.

Et isti pharmacopolæ non debent aliquibus vendere venenum propter periculum vitæ hominum.l.3.ff.de fals.Sed de consilio & cõsensu medici potest ipsum venenum disponi,vt misceatur, sicut in ordin.Ioan. habetur descriptis in libro viridi.aliã de his dicã in l.qui venenũ. ff.de ver.sig.

Medici & chirurgi cõprehendũtur ordinatione.

Idem in medicis,chirurgis statuitur in ordinationib. Caroli Impera.vt post duos annos petere salarium non possint.

Visitãda singulis annis pharmaca.

Si vis videre multa de his pharmacopolis & de mercibus,& speciebus,& de taxationibus eatũ vide in rub.*de l'impositiõ foraine*.vers. *espiceries*. postquàm videris tex. in l.fi. §.diui.ff.de publican.& bonũ esset,quòd duo probi viri constituerentur, qui singulis annis omnia viderent pharmaca,vt scribitur in constit. Neap.lib.3.in rub.de probabi. experientia medico.c.vlt.ne corrupta darẽtur.

Boulan

Boulangiers.

GLOSSA QVINTA.

Pistores qui dicantur.

PIstores,veteres à pinsendis granis frumēti,non molitores,sed quasi pinsitores vocabāt. Lucas de Penna in rub.C.de pist.lib.11.sed hîc intelligimus de his,qui panes vēdunt.l. si ita scriptum. ff. de fund.instruct.& in l.1.ff. quod cuiusque vniuersit.nom.& hi sunt, qui merces esculentas vendunt, videlicet panem,qui si intra sex menses debita ex hac causa contracta petere omittant,postea non poterunt per hunc text.*boulangiers*.Et hi vt refert Plinius lib.18.c.11. non fuerunt Romæ ad Persicum vsque bellum,annis ab vrbe condita quingentis octoginta:sed ipsi Quirites panem faciebant,mulierúmque id opus erat, sicut etiam adhuc in plurimis regionibus,maximè in pagis linguæ Occitanæ, quæ mulieres panificæ dicūtur,& factura panificium,hæc Crapal.lib.5.c.4.refert. Etiam continentur hi qui vendunt panem,licet nō faciant,cùm sit eadem ratio in illis.vt dixi in glos.3.superiùs.

Pistores Parisiis panes externis vēdere nō possunt per reuenditores.

Item pistoribus fuit prohibitum externis ne Paris.panes suos vendant per reuenditores,sed per seipsos,sub pœna confiscationis panum,ne carius panes ab istis reuenditoribus vendantur in reipublicæ perniciem.

Officia non precio vel gratia obtinenda.

Vltimò,notanda est l.vna.C.de pistor.lib.11.prohibens,ne quis pistor,vel alius accipiat dignitatem gratia,vel pecunia, alioqui exuti dignitate viginti libris auri mulctantur,& ad pristinū statum redire compelluntur, nec rescriptum valet talia remittens, quæ lex vtinam obseruaretur,& princeps emeret doctos & prudentes,& non venderentur officia in reipublicæ perniciem.

Pasticiers.

GLOSSA SEXTA.

Fartores & dulciarij qui dicantur.

HI latinè fartores, seu dulciarij pistores vocari possunt, qui isitia & farcimina faciunt,de quib.Martial.in fi.sic scribit,

Mille tibi dulces operum manus ista figuras
Extruet,huic vni parca laborat apis.
Surgite,iam vendit pueris ientacula pistor,
Cristatæq; sonant vndique lucis aues.

Farcimina vltra diē custodire Parisiis prohibitum est.

Sunt qui dicant Heliogabalum Imperatorem primùm farcimina de piscibus excogitasse: vt Crapal.lib.1.de partib.ædium, lib.4. refert.Etiam Paris.fuit prohibitum his, ne vltra vnum diem farcimina custodiant, quia facilè corrumpi solent,nisi sint ex venatione facta. illa enim possunt longius custodiri.sed hodie vt dicebat Musonius in lib. de alimen. vsque adeò delicatum est.& ingluuiei deditum nostrum seculum, vt sicut musicæ & medicinalis artis, ita etiam culinariæ extant commētarij:qui gulam deliciis titillare docent,sanitati nocent:hinc fit,vt qui ferculis delicianttur, longè minus salubri valetudine fruantur: sunt aliqui delicatuli prægnantibus mulieribus non dissimiles.nam & ipsi,velut illæ,familiarissimos cibos fastidiunt ore ventriculi corrupto:itaq; vt ferrum inutile acie noua semper eget. similiter & illorum stomachi inter edendum acui nunquam non postulant siue mero,siue aceto,siue acerbo aliquo condimento:ideo ita sentiebat circa cibum & potum initium,& tanquam fundamentum ad rectè sapiendum esse continentiam.

Delicatuli hic taxātur.

Serruriers.

GLOSSA SEPTIMA.

Fabri ferrarij intra sex mēses debita petant.

HI namque fabri ferarij à fera dicti sunt, qua admota hostia clauduntur,vel fabri ferrarij à ferro: & hîc comprehenditur omnis Faber ferrarius, siue operetur in ære,vt Caldarius, vel si campanas faciat,& sic minutatim vendat,vel alia ex ære,aut ferro, quamuis communi vsu loquendi nomine *des serruriers* non veniant *mareschaux, ou chauderonniers,cousteliers,esperonniers*.tamen quia in fi.scribitur, *Et autres gens de mestier.* ideo hîc comprehendentur saltem ratione generalitatis.Et ideo debent etiam ipsi petere intra sex mēses, vt hîc,& etiam artifices metallorum,de quibus in rub. C. de Fabri.lib.11.& idem in signariis qui signa,id est,sigilla faciunt.l. 1.C.de excusa.artific.lib.10.

Aurifex continetur.

Etiam putarem hîc contineri aurificem, siue vascularium & Fabrum aurarium, quem vulgus *orfeure* vocat,vnde hic non petens intra sex menses postea nō recipietur. scribitur Ecclesiast.38.c. sic omnis faber & architectus,qui noctem tanquam diem transigit. qui sculpsit signacula sculptilia,& assiduitas eius variat picturam, sic faber ferrarius sedens iuxta incudem,& cōsyderans opus ferri,vapor ignis vrit carnes eius,& in calore fornacis concertatur, vox mallei innouat aurē eius, &contra similitudinem vasis oculus eius,cor suum dabit in consummationem operum,& vigilia sua ornabit imperfectionē. Legimus Martium Imperatorem fabrum fuisse ferrarium,antequam imperaret,& epistolam vidi,in qua se excusat.& per hæc erit expedita rub. *des orfeures,merciers,& ioyaliers* supra lib.2.[Serram autem à Perdice venatore inuentā docet Cælius lib.16.antiq. lectio. c.26.quod vere cunctis venatoribus detraheret, serram veluti linguæ virulentiam dicitur excogitasse.Vide Poluc.lib.7.c.8.& seq.]

Chaussetiers.

GLOSSA OCTAVA.

Caligarij sutores.

CAligarij sutores sunt,qui caligas seu tibialia faciunt,& suunt, & olim ista apud veteres non erant distincta nomina, sicut nunc. Ideo pro integris caligas vocat Baifius annota. ad l.ve-

ftis. ff. de aur. & argent. leg. licet etiam alio modo capiantur: vt elucidaui in l. vestis. de verb. signific. ff.

Tauerniers.

GLOSSA NONA.

Tabernarij & hospites plus debito exigunt.

TAbernarij ergo caupones; & hospites, intra sex menses petant symbolum, vulgò *l'escot.* Et alia debita ratione cauponæ & tabernæ meritoriæ facta. per hunc tex. de his videre est ff. nautæ, caupo. stabu. & ff. furti aduerf. naut. caupo. Et de tabernariis in l. si seruus seruum. §. tabernarius. ff. ad l. Aquil. & hi sunt, qui poculentas merces maximè vendũt, & isti solent excedere metas rationis in exigendo, sicut notarij. c. statutum. §. notarium. de rescri. libr. sexto. & ex his multi sunt fures. & furum receptatores. l. 1. ff. nautæ, caupo. suntq; rapaces, secundum Bal. in l. 1. in fi. C. locat. & Ang. in l. 1. in fi. ff. furti aduerf. naut. vbi inquit, videmus paucos hospites, diuites, & eorum diuitias modicum durare, & in mendaciis non iustificabuntur. vnde Alex. in l. 1. C. de edend. ait, quòd nauta, caupo, stabularius & publicanus sunt genus improbũ. l. quantæ. ff. de publica. dicta l. 1. & ideo ad similitudinem vsurarij tenentur edere, licet sint rei. allegat Bal. in l. dissolutæ. ff. de condict. ex lege. alia vide in titu. de hospitibus, vbi aliquas huic materiæ accommodas conclusiones scripsi.

Cousturiers.

GLOSSA DECIMA.

Sartores qui, & an fures sint.

SArtores sunt, qui vestimenta faciunt, & est bonum argumentum, est sartor, ergo fur. allegatur glo. in verb. siue ipse. in §. si tamen. Insti. de rer. diuis. quam ad hoc ponderauit Corset. in sing. incipien. conditio personæ. quæ parum tamen probat, nisi hoc doceat experientia. Idem argumentum vulgus format in molitore, seu polinctore: hi enim seruant glo. in §. si tres. de pace tenend. & eius violat. dicentẽ, beatus qui tenebit. Ideo ipsi accipiunt & tenent vehementer. vide in ordina. Parif. rubr. *des musniers & chartiers:* vnde sartores & sutores qui non petunt vestium mercedem seu salarium intra sex menses, postea petere non poterunt, nisi in casibus inferius descriptis. vide salarium eorum taxatum in l. 3. C. de milit. veste. lib. 12. Iaf. in §. tripli. nu. 53. de actio. in Insti. idem dicerem in facientibus thoraces, quos vulgò *porpointiers* dicimus, vt etiã in hac contineãtur ordinatione, si minutatim vendant, & quidam hanc negociationem sagariam vocãt,

Sagatoria negotiatio.

& hos vendentes & facientes sagarios. in l. cum duobus. §. quidam sagariam. ff. pro socio. Et in sarcinatoribus etiam procedet hæc constitutio, per verbum sequens, *Et autres gens de mestiers.*

Cordonniers.

GLOSSA VNDECIMA.

Sutores qui propriè.

SVtoris nomen est generale, & ad sartores, & ad sutores calcearios, tamen proprius refertur ad calcearios, quòd ipsi soli pilis suis & porci vtantur, vnde eos ita dictos quidam arbitrantur, quòd suum pilis vtantur, id est, porcorum.

Cerdones

Et puto hîc Cerdones comprehendi ratione generalitatis, quia vulgò cerdonem dicimus *Sauetier.* l. cerdonem. ff. de operis libert. & dicit Carol. Bouil. in libr. de differen. vulgarium linguarum *cordouanier* dicendum per u, vocalem, id est cerdo, & Alutarius, non à corio, sed à Corduba Bœticæ Hispaniæ vrbe pendet, quia ab ea vrbe deportari ad cæteros solet pretiosi corij species, quod vulgò à Corduba vocamus *Cordouen*, per u, vocalem. vnde cerdones quasi cordubones.

Selliers.

GLOSSA DVODECIMA.

Ephippiũ & ephippiarij.

EPhippium sella dicitur, quæ equis ad molliorem vecturam imponi, & mulis solet, & qui has sellas faciunt, & vendunt, dicuntur Ephippiarij, & hîc exprimuntur, qui si non præsente pecunia ephippia, vel alia equorum ornamenta vendant, & non petanť intra sex menses, amplius non recipiuntur, per istum text. & qui prius equum ascenderit, dicunt fuisse ve-

Equum quis primus ascẽderit.

tustissimum quendam nomine Marin, cuius antica corporis humana prorsum viderentur, postica verò equina omnino: si Cælio credatur lib. 5. c. 45.

Bouchiers.

GLOSSA DECIMATERTIA.

Laniones an priuilegiis gaudeant.

CArnarios, seu laniones ius canonicum vocat macellarios, & non gaudent priuilegiis clericorum, si moniti non deserant illud officium post annum. c. vno. de vita & honest. cleric. in 6. cle. 1. eod. tit. vnde possunt conueniri etiam in personalibus coram iudice seculari in hoc Regno, quia clerici negociatores & mercatores in his quæ ad negociationem spectant, co-

Arestum.

ram iudice conueniuntur laico. c. sacerdotibus. ne clerici vel monach. & ita censuit Senatus cõtra Ioan. *d'Auuergne* clericum lanionem, qui emerat animalia, & ad precium horum conueniebatur anno 1431. die 5. Aprilis. & hoc probat Aufrer. in tract. de potesta. seculari. in 2. regula.

Et autres gens de mestier.

GLOSSA XIIII.

Lignarij fabri, quadrigarij & plaustrarij.

VT sunt lignarij fabri, quos vulgus *Charpentiers* vocat, siue sint quadrigarij, vel plaustrarij, qui faciunt quadrigas, & plaustra. de quibus in l. si ex plagis. §. in cliuo. ff. ad l. Aquil. & quandoque vocantur carpentarij, qui carpenta faciunt, & vendunt. vnde Ouid. libr. primo Fasto.

Nam

Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant,
Hac quoque ab Euandri dicta parente reor.

Carpentum quasi Carmentum,à Carmenta, Euandri matre.

Idem lecticariis,qui faciunt lecticas.vt in l.si ex toto.in fin.ff.de lega.primo.hodie frequens est lecticarum apud mulieres vsus,imò abusus.Nam sunt quædam domicellæ fatuæ, quæ pedibus ire possent, & lectica vehi volunt in destructionem bonorum mariti,& dedecus illarum,cum ad eas non spectet. Lecticarij.

Item hîc comprehenduntur pictores,statuarij,marmorarij,arcarij,clauicularij, structores,id est ædificatores,sculptores,signarij,deauratores,albini, argentarij,diathretarij,ærarij,fusores,gipsarij, lignarij,fabricarij,bracarij,perticarij,atque libratores,figuli, aurifices,vitriarij, plumbarij,specularij,eborarij,pelliones,fullones,dealbatores,& alij nominati in l.1.C.de excus.artifi.lib.10.si sic minutatim vendant non præsente pretio,idem in tibicinibus & mimis,vt intra sex menses etiam salarium petere habeant,alioqui præscribitur contra eos. Pictores, statuarij, marmorarij, arcarij, clauicularij, structores, sculptores, signarij,deauratores, albini, argentarij, diathretarij, ærarij, fusores. Tibicines salarium intra sex menses petere debēt.

Idem in sarcinatoribus quos vulgò vocamus *Reuendeurs*.idem vidi seruari in pileariis,siue sint, vt vulgus vocat *bonetiers*,siue *Chappeliers*, Solearios,id est,eos qui soleas faciunt,ab hac constitutione non excludemus. Sarcinatores,pileatij.

Idem in reuenditoribus etiam fructuum, vel aliarum rerum vt hoc tempus eis currere debeat, quos ex communi vsu loquendi vocamus *fruitiers*,& in hac decisione comprehendentur.l.à nullo. C.de feriis. Reuenditores fructuū. Sericarij.

Sericarios mercatores, qui sericum minutatim vendunt, etiam hîc comprehendi arbitror,per hoc verbum. *Et autres gens de mestier*,etiam quia est eadem ratio in illis.vt dixi supra in glos.3.

Idem in bibliopolis puto, quos librarios dicimus,& aliis,qui sic minutatim vendunt,& sic videtur velle comprehendere omnes artifices, quia indefinita æquipollet vniuersali. l. si pluribus. ff.de leg.2.& c.generali.de elect.in 6. & scribitur Ecclesiast.38.c.omnes.hi in manibus suis sperauerunt,& vnusquisque in arte sua sapiens est,sine his omnibus non ędificabitur ciuitas,& non inhabitabunt,nec inambulabunt,& in ecclesiam non transilient,super sellam iudicis non sedebunt, & testamentum iudicij non intelligent, neque palàm facient disciplinam & iudicium,& in parabolis non inuenientur. Bibliopolæ intra sex mēses debita petant.

Et marchands vendans,ou distribuans leurs denrées & marchandises à detail.

GLOSSA DECIMAQVINTA.

HIc comprehendit omnes mercatores minutatim vendentes. Minutatim,hoc verbo vsus est Iurisconsſ.in l.cum hi. §.in causa.ff.de transactio. & in l.3.de alimen.& cibar.leg.& in l.Martius.de acquiren.rerum domi.& hi minutatim siue frustulatim vendentes hîc comprehenduntur. Grossarij verò mercatores non continentur,quia loquendo de minutariis,excludit grossarios.per l.cùm prætor.ff.de iudi.c.nōne.de præsumptio. ergo intra tempus iuris,id est,intra triginta annos ipsi debita petent. Minutatim. Frustatim.

Et sic tria saltem hîc requiruntur. Primò requiritur quòd sit artifex, *gens de mestier*. Secundò, quòd emat & vendat,& sic vt sit mercator,& negociator. Tertiò,quòd minutatim vendat & distribuat artificium suum,vel merces,vt sequitur. Tria hîc requisita.

Et cùm locatores equorum dicantur,quoad hoc,mercatores,per Bartol.in l.legatis seruis.ff.de leg.3.ob id comprehendentur hîc. Locatores equorum cōprehēdūtur hîc.

Demanderont doresnauant si bon leur semble.

GLOSSA DECIMASEXTA.

TEnentur ergo hi minutarij intra sex menses petere,si velint consequi debitum, quia si nō videatur eis bonum,possunt non petere,vt si fortè quendam nobilem offendere timerēt, non tenentur petere: sed post tempus non recipientur vt hic, sed non vult eos cogere,vt agant,cùm nemo cogatur ad factum. l. si quis.in fi.ff.de re iudi.& l.stipulationes non diuiduntur. de verb.oblig.& in tit.vt nemo inuitus agere,vel accusare cogatur. Petere quis non cogitur.

Sed an petendo teneantur litem contestari, alias postea non audiantur, quod videtur,quia petere non dicitur quis ante litem contestatam, sed petere velle.l.amplius.ff.rem ratam haber.ideo per solam citationem & libelli obligationem non videntur petiisse: sed contrarium est verū.nam in præscriptione statutaria per solam citationem interrumpitur præscriptio,quia inducitur ex sola negligentia non petentis. ideo censetur odiosa, & sic per solam citationem interrumpitur.vt docent Bart.& Ange.in l.2.§.si rem.ff.pro empt.l.in omnibus. in fi.ff.de diuers.& temporal.præscrip. Et sic idem videtur sicut in præscriptione triginta annorum. l. cùm notissimi. C. de præscript.30. annor.& istam dicunt communem Alex.& Ias.in l.fi.ff. de eo per quem fact.erit.quia præscriptio inducta per statutum succedit in locum præscriptionis triginta annorum,ob id sapere debet eius naturam.l.si eum. §. qui iniuriarum.ff. si quis cautio.Bal.in l.fi.C.de tempo.in integ.resti.peten.& Fel.in c.illud.col.2.de præscri.nec obest verbum petere.& d.l.amplius. quia dum verbum petere refertur ad eum, cui ex petitione acquiri debebat,vt hîc,tunc habet locum etiam in petitione extra iudicium.l.si decem cùm petiero. ff. de verb.oblig.sed si referatur ad eū, qui ex petitione debet obligari, tunc requiritur litis contestatio. per dictam l.amplius.ita docet Clau.de Seycel.in l. naturaliter.col.penul. ff. de vsucap. & sic quoad istum tex. sufficiet etiam interpellatio extraiudicialis,per glo.in l.qui fidem.ff.de transact.& inferius dicetur.Ioan.Franc.plene in tract.de præscri. Petitio sine litis cōtestatione an valeat.

in 3.parte sextæ partis quæst.1.secundæ speciei ampliat.2.col.36. hoc discutit:tu illum videto.

Petitio etiã corã iudice incompetẽti sufficit.

Imò etiam petitio facta coram iudice incompetenti prodesset quoad interrumpendam hanc præscriptionem.per tex.in l.vbi absunt.cum similib.ff.de tutor.& curat.datis ab his.Ang.in l.si vacantia.C.de bonis vacan.lib.10.& Iaſ.in l.vlt.in fi.ff. de eo per quem fact.erit. quia vbi non requiritur citatio,si interueniat & inepta,non vitiatur actus.gl.in l.vinum.in gl.vlt.ff.si cert.per.vbi addidi & Bar.in l.accusaturus.de adult.Bauer.in §.pater.col.9.de testa. in Insti.& Iaſ.in § omnium.n. 166.de actio.in Instit.sed hîc sufficit extraiudicialis etiam petitio ergo &c. Et ita censuit hic Senatus contra D.*de la Roche Chandiu*.Andegauen.citatum coram iudice de Saumur intra 30.annos, licet non fuerit eius iurisdictionis,tamen hæc citatio quoad interruptionem fuit recepta, licet esset nulla,anno 1515.die 17.Iulij,sic & in hoc casu dicemus.

Arestum.

Petitio extra domicilium an fieri possit.

Etiamsi petitio facta fuerit in alio loco,quam domicilij, dicit Ioan.Franc.in d.tracta.præscri.in 4.ampliat.de interruptione ciuili, & allegat corruptè Bald. non curo referre:licet in obligatio ad hoc vt executio in eum fieri possit,debeat petitio fieri domi,& non extra.vt scripsi in §.2.de liter. obligator.in 1.Tomo consti.Regiar.nu.68.& seq.

Debita mercium intra sex menses peti debent, non alia.

Insuper non habebit locum iste tex.in contractibus factis in aliis rebus,vtpote super domibus, vel aliis rebus immobilibus.Nec de factis antequam essent mercatores, quia hic tex.loquitur de mercatoribus & artificibus, ideo oportet quòd sit talis qualitas.nam qualitas iuncta verbo debet intelligi secundum tempus verbi.l. Titius. ff. de testa.milit.Sic consuluit Cuma.consi.146.Simon Helias.col.2.ideo debita super mercibus vel operis sunt intra sex menses petenda, secus si ex aliis procedant actibus,nisi vt inferius dicitur in glos.seq.

Payement de leursdites denrées,ouurages, marchandises par eux fournies dans six mois.

GLOSSA XVII.

Petitio dati & facti.

Intra igitur sex menses petere debent, postea repelluntur: & duo hîc dicuntur, quòd opifices petere debent solutionem eorum, quæ fecerunt, & quæ tradiderunt. vnde si sutores fecerint caligas ex panno meo, vel faber ex meo quicquam ferro, vel lignarius ex meo ligno, & non petierit solutionem intra sex menses, postea non audietur. nec quidem si ex suo panno caligarius mercator mihi tradiderit tibialia,& non petierit sibi solui, vel si mercator,pharmacopola,vel alius plures merces mihi tradiderit intra sex menses hoc petere debet, alioqui postea non audietur. Ratio videtur,quia isti artifices & mercatores interdum etiã facta eis solutione petebant ab hæredibus debitorum,vel hæredes etiam mercatorum petebant à debitoribus post multum tempus,ob id debitor memoriam non habebat solutionis,vel eam probare non poterat, quia longum tempus obliuionem parit.l. peregrè.ff.de acquir.poss.vel hæredes ignorabant solutionem factam:ideo sæpius exigebatur bis debitum,quia hi qui in alterius locum succedunt, iustam ignorantiæ causam habent. l. qui in alterius.ff.de reg.iur.vel fortè ignari solutionis nolentes litigare soluere malebant, quamobrem fuit statutũ vt artifices,& alij mercatores minutarij intra sex menses petant debita, intra quod tempus facile erit reminisci: nec creditor poterit sic fallere debitorem,vel eius hæredes.

Ratio cõstitutionis.

Imperator tamen Carolus quintus statuit vt intra duos annos petant, alioqui postea actionem non habebunt,scribo ordinar.illius in tract.de famulorum salariis,vbi est conscripta ad verbum.

A conter du iour auquel ils auront baillé,ou liuré la premiere denrée,ou ouurage:ensemble ce qu'ils auront baillé,ou liuré depuis iceluy iour dans six mois.

GLOSSA XVIII.

Sex menses quomodo computari debent.

Quidam intelligunt verba huius tex.hos sex menses computandos à die quo primas tradidit merces,etiamsi postea vsque ad sex menses alias tradat, tamẽ omnes merces traditæ à principio vsque ad sex menses, etiamsi die vltimo sex mensium traditæ fuerint, quòd præscribuntur:& hoc esset satis rigorosum.

Alij rectius mea sententia intelligunt,quòd prima merx præscribatur à primo die traditionis,& aliæ consequenter traditæ intra sex menses pro eadem valetudine. sed si pro alia valetudine aliæ merces post sex menses traditæ sunt, connumerando semper à die traditionis mercis, requiritur alia sex mensium præscriptio. vnde intelligerem istum tex. quòd si pharmacopola pharmaca tradiderit valetudinario,vsque ad tres menses, semper pro eadem valetudine continuando, tunc aliis tribus finitis mensibus nulla erit præscriptio, sed sex menses requiruntur ab vltima traditione. Si verò noua superuenerit ægritudo post primam finitam, quamuis præscripta sit prior summa post sex menses,tamen secunda non præscribetur,nisi à die secundæ valetudinis,& traditionis vltimæ elapsi fuerint alij sex menses,quia tot sunt debita,quot sunt valetudines,arg.l.scire.ff.de verbo.obliga. Secus si continua & longa fuerit prima infirmitas, quia tunc prima dies ad vltimam refertur,vt non currat præscriptio nisi à die vltimæ mercis traditæ.

Secundò, vult etiam habere locum, licet artifex nihil dederit,sed tantùm opus fecerit, ibi,*ouurage*,vnde si latomus, vel gypsarius, seu alius artifex aliquid in domo fecerit, & non petat intra sex menses precium artificij,excludetur, vt hîc.de quo dixi in l.nominis. §.operæ.ff.de verb.sign. quod est notandum.

Et

Et lesdits six mois passez, ne seront plus receus à faire question ne demande, de ce qu'ils auront fait, fourny, ou liuré dans iceux six mois.

GLOSSA XIX.

PEr istum text. patet hosce mercatores non recipiendos ad petendum precium post dictum tempus, nec in iudicio, nec extra iudicium. Quia *question* intelligitur hîc scilicet non recipiendam partem, quocunque modo controuersiam moueat, etiam ante litem contestatam. vt docet gloss. & doct. in l. qui fidem. ff. de transactio. *par demande* intelligit text. petitionem aliquam non esse faciendam saltem in iudicio. de quo per Bar. in l. amplius. ff. rem ratam haber. Ias. in l. licet. C. de procura. & inferiùs fusius dicetur. Quæstio & demande sufficit.

Sinon qu'il y eust arrest de conte.

GLOSSA XX.

1 REgula ergo superiùs posita est, quòd mercatores minutarij & artifices nõ audientur petentes debita eorum post sex menses, & hęc regula superiùs longius producta fuit, sed mox retinaculis quibusdam sistetur. vt in simili dicit Iurisconsul. in l. 1. §. veteres. ff. de acqui. possess. Regula text.

2 Primò limitatur hîc, quando iam computatum fuerit, & conclusum quantum debeatur, & dari acceptiq; ratio consummata. Et tunc etiam post hos sex menses poterit agere, sed intra quod tempus hîc non exprimitur. Ideo dicemus prout de iure, nam actiones personales durant vsque ad triginta annos. l. omnes. & l. sicut. Cod. de præscript. triginta anno. Et idem in sequentibus casibus dicendum erit, ergo non sufficit conuentio seu pretij taxatio, vt si hodie recipias carnes vsque ad decem solidos, cras plus vel minus, si non fuerint istæ summæ computatæ & conclusæ inter debitorem & creditorem præscribitur hæc summa per sex menses, post conclusas autem rationes & dispunctas non. Post conclusum debitum triginta anni dantur.

3 † Posset tamẽ post hanc computationem allegari error calculi, si interuenerit. per l. vnam. C. de errore calcul. & intra quod tempus, abundè scripsi in l. cognoscere. §. 1. ff. de verb. signific. Error calculi allegari potest.

4 Quæro an in hac computorum conclusione scriptura interuenire debeat? Imbert. in inst. foren. lib. 1. putat scripturam necessariò adhibendam, tum quòd posterioris legis interpretatio ex priore assumi debeat. l. non est nouum. ff. de legib. tum quòd si testimoniis res probanda esset, plus in probatione consumeretur, quam huiusmodi minutior rerum valor constaret. Hæc ille: ego verò teneo sufficere conclusum computum verbo, dummodo possit probari: quia actus tantum valet sine scriptura, quantum cum scriptura. l. pactum quod bona fide. C. de pact. & regulariter non requiritur necessario scriptura, nisi hoc in lege dicatur. l. 1. C. de iure emphyt. c. 1. in fi. de censib. libr. 6. & si Rex hoc voluisset, dixisset in c. ad audientiam. de deci. An scriptura debiti cõclusi necessaria sit.

Nec refragatur, quòd interpretatio ex priore assumi debet. Respon. §. ibi præcedens non statuit interpellationem debere esse scriptam, sed sufficientem, ibi, *interpellation ou sommation suffisans*, ergo non requiritur quòd sit scripta, sed vult vt conuentio domini facta cum famulo sit scripta, id est locatio & conductio. vt patet in tit. de famul. salar.

5 Nec rursus obstat, quòd debeat assumi interpretatio ex lege priori, dico non posse sumi, quia ex diuersis non fit bona illatio, l. fin. ff. de calumnia. c. inquisitioni. de appell. etiam quando eadem lex est diuisa per paragraphos non refertur vnus §. ad alium. c. vno. vbi gloss. de postul. prælat. in 6. & gl. in clem. 1. de sepul. Item sequeretur ibi iuris correctio, vt videlicet ius corrigeretur in interpretatione quæ de iure valet sine scriptura, etiam quia illa clausula *par escript* posita in dicto articu. est ad qualificandum vnum articulum conuentionis & obligationis, vt debeat esse scripta, & tunc non refertur nisi ad illud capitulum. l. falsum. in princ. ff. quando dies legat. cedit. Bar. in l. fi. de rebus dubiis. Alex. consi. 48. visis. col. penult. in primo vol. Interpretatio quando ex lege priori sit assumenda.

6 Item non obest, quòd in probatione plus consumeretur, quàm rei valor esset: quia in prima citatione poterit ad iudicem pars testes ducere, qui deponent conclusum esse computum, imò scripturá aliquando plus ascenderet, quam res valeret, vt in auth. nisi breuiores. C. de senten. ex breui. recit. Vnde patet sufficere probare conclusum esse debitum, & tunc non præscribitur sex mensibus quomodocunque probetur, siue per testes, siue per scripturam, vt non coangustetur probatio. l. quoniam. C. de hæret.

7 Secunda limitatio est, quòd si debitor chirographum creditori tradiderit, non præscribetur postea debitum per sex menses, & schedula comprehendit etiam epistolam, iuxta legem publia. §. fi. ff. depositi. Vnde si quis mitteret epistolam Pharmacopolę, seu minutario, in qua rogaret eum, vt paululum expectaret debitum decem librarum pro illis pharmacis, quæ ipsi præstitit, tunc non puto quòd præscriberetur intra sex menses. de his plura scripsi in tract. de chirograph. & schedu. recogni. in primo Tomo ordina. Chirographum sex mẽsium præscriptionem impedit.

8 Idem præcipit Imperator Carol. quintus in sua ordinat. sed plus statuit, quòd hic creditor ratione chirographi intra decem annos petere tenebitur à principali debitore, qui si mortuus fuerit, intra duos annos à suo hærede, alioqui postea non habebit actionem creditor, & computantur illi duo anni à die quo creditor sciuit debitorem esse mortuum: vt inferiùs in tracta. de famul. salar. describo, in prin. sed in Regno Francię vsque ad triginta annos reciperetur, cùm contrarium non sit statutum. Ordinatio Carol. quinti Imper. de petendo chirographario debito.

Ou obligations.

GLOSSA XXI.

Obligatio pro instrumento publico.

OBligations hic vocat instrumentum publicum, in quo obligatur pars ad dandum, vel faciendum.& Imperator, in sua ordinatione vocat *lettre obligatoire*, quia ex his instrumentis solent obligationes produci.c.1.& 2.de fide instr.de hoc scripsi in tract.de lite. obliga.in verb.*obligations*, in primo Tomo constitu.Regia.Et ista est tertia ad regulam limitatio.& per istum tex.etiam audiui decidi contra quendam,qui latomo promiserat quinquaginta aureos,vt ipse ei faceret domum,& ad hanc summam se obligauerat,quòd licet latomus nō petierit debitum intra sex menses,non est exclusus,sed poterit postea petere intra triginta annos, postquam adest obligatio,id est instrumentum obligatorium per istum text.

Notarius apostolicus an possit instrumentum reficere.

Intelligo istum text.siue obligatio fuerit conscripta à notariis Regiis,siue ab Apostolicis. Nam quamuis hi potestatem non habeant obligandi, vt executionem habeat illorum instrumentum, vt scripsi in §.2.de liter. obliga. in primo Tomo:secus est tamen quoad obligationem de qua hic, & quoad prohibitionem.

Ou interpellation.

GLOSSA XXII.

Interpellatio quid.

INterpellare est admonere, petere, requirere.l.magnum.C.de contrah.stipul.vbi Imperator exponit.facit l.sine mora.ff. de vsur.& l.traiectitiæ.de act.& oblig.scripsi abundè in l.habere.ff.de verb.signifi.& intelligitur hæc interpellatio extra iudicium,vt differat à verbo seq.vbi exprimitur *iudiciaire*. Et sic sufficit,si petitio etiam extra iudicium facta fuerit coram notario fortè & testibus, ac etiam coram testibus,dummodo probari possit factam fuisse, vel intelligi potest interpellatione iudiciali referendo ad sequentia.l.si seruus plurium.in fi.de leg.1.ff.& sic quòd sola interpellatio iudicialis valeat,non altera,vt dicit Imber.in Instit.forens.lib.1.§.cæterum. Sed primæ acquiescerem sententiæ. Tum quòd hæc præscriptio est inducta tam ad euitandum fraudem creditoris, ne cogat bis soluere.Et sic vt excludat causam peccati.Tum etiam in negligentiam suam,nec potest dici creditor negligens,quando petiit in iudicio,vel extra.Ergo non curret præscriptio,etiam si interpellatio extra iudicium facta fuerit:alioqui text.iste esset superfluus,& repeteret idem.valet *interpellation iudiciaire,& sommation*, sed voluit intelligere interpellationem extraiudicialem,& summarionem iudicialem. Nam postquam hic approbat conuentionem partium, & conclusionem,multò fortius valere debet interpellatio extraiudicialis,etiam quia hæc præscriptio est inducta in odium negligentis,vt superiùs dixi:& non est negligens,qui petit.Igitur hæc extraiudicialis petitio recipi debet,& interrumpit præscriptionem, maximè cum hic debitor sit in mala fide,eo quòd scit se debere,& recusat soluere,licet regulariter petitio extraiudicialis non interrumpat præscriptionem.l.alienam.ff.pro emp.Imol.in cap.olim.de censib.

Interpellatio extraiudicialis sufficit.

Præscriptio de iure canonico facilè interrūpitur.

Tamen de iure canonico per quemcunque actum, qui causet malam fidem, præscriptio interrumpitur.c.fi.vbi gloss.& doct.de præscri.Bart.& alij in l.naturaliter.col.2.ver.quæro vtrum superueniens.ff.de vsuca.approbat Ioan.Francisc.in tract. præscri.in 3.parte.6.partis.q.3.specie.2.col.44.in 4.limitat.

Non refragatur quòd præscriptio odiosa scilicet triginta annorum non interrumpitur nisi per citationem.l.cum notissimi.C.de præscript.triginta anno.Et ista succedit in locum illius,ergo eodem iure vti debet. l. si eum.§.qui iniuriarum.ff. si quis cautio. Et sic non fiet interruptio,nisi per citationem.Bald.in l.fin.C. de tempor. in integ.resti.Feli.in c.illud.col.2.de præscrip.quia hoc est expressum hic,alioqui iste text.esset superfluus, & de nihilo seruiret hoc verbum *interpellation*. & quamuis interpellatio & ad iudicialem & extraiudicialem de iure referatur. vt not. in l. qui Romæ.ff.de verb.oblig. Hic non sic,quia expressa est *interpellation* simpliciter, *& sommation iudiciaire*, & sic propter expressionem sequentem interpellatio de iudiciali non intelligetur.etiam aliis modis interruptio fit,vt glo.scribit in l.fi.§.sed & si quis.C.de præscript.triginta annorum.

Ad hæc quia articulus de famulis dicit interpellationem sufficientem interuenire debere, & hic ponitur alternatiua *interpellation, ou sommation iudiciaire*.nec est opus vt disiuncta in copulatiuam exponatur, cùm propriè sumi possit. vt in l sæpe.ff.de verb.signi.scripsi.& tollitur negligentia etiam ex interpellatione extraiudiciali.Ideo sufficiet.& ita vidi in forensi iudicio seruari.

Interpellatio vna sufficit.

Dubium est,an vna,vel plures requirantur.Respon.vnam sufficere,vt Bart.docet in l.si finita.§. Iulia.ff.de dam.infect.Alex.in l.de pupillo.§.si quis ipsi.ff.de noui ope.nuncia.gloss.in verb.requisierit.clem.vna.de hæretic.doct.in c.consuluit.de offic.deleg.quia in extraiudicialibus regulariter vna interpellatio sufficit,glo.in c.si episcopus.18.dist.nisi in nouem casibus,quos congerit Felin.in c.ex literis.col.4.cum seq.de constit.scripsi in §.monemus.de colla.in concor.& Soc.in tract.de citatio.artic.17.q.6.in tertio membro.

Ou sommation iudiciaire faite dedans le temps passé dessusdict.

GLOSSA VLTIMA.

Petitio ante sex menses fieri debet.

1 HIc traditur quinta limitatio,videlicet quòd mercator, vel alius artifex vendendo minutatim tenetur suum petere debitum intra sex menses à die negociationis celebratę, aliàs non auditur. fallit vt hic quando creditor requisiuit in iudicio debitorem, vt ei solueret: & ista requisitio fieri debet antequam sex menses sint elapsi, vt hic:alioqui postea facta non

non valeret.arg.l. nam & si.§. post defectum.ff.de iniusto testa. nam mora hic non potest purgari, etiam si die primo post sex menses hæc petitio fieret. vt per doct. in l.si post tres.ff.si quis cautio. & l.si insulam.ff.de ver.oblig.quia debitum est iam præscriptum,ob id non potest peti postea.nam si quis velit precarium ad tempus factum prorogare,manente adhuc precario hoc fieri debet, & idem in compromisso. vt probatur in l.sed & si manente.ff.de precar.

2 Sextò,non procedit text. in debito conditionali.l.si stipulatus fuerim.§.cùm stipulamur.ff.de verb.oblig.sed à die conditionis impletæ incipient currere isti sex menses,non antè:quia non nisi impleta conditione dicitur debitor esse in mora. Ergo non potest debitũ peti.l.lecta.ff.de reb.cre. l.conditionales creditores.vbi scripsi de verb.sign. Idem in debito in diem:vnde si Pharmacopola,sutor,vel alius merces tradiderit, cum ista conditione,vt non teneatur soluere intra annum,ita præscriptio non curret intra annum , sed adhuc à fine anni habebit sex menses ante præscriptionem.l.creditor.ff.de ver.sign.vbi scripsi.doct.in l.in diem.de condict.indeb.quia simul non potest esse duplex præscriptio & conditionalis & sex mensium. vide tamen inferiùs in penult. limita.an expressum faciat cessare tacitum.num.19. Debitum cõditionale quando non præscribatur.

3 Septimò,non habet locum , si is, qui merces recipit,sciat se debere,quia cum mala fide præscribere non potest.c.vigilanti.& c.fi.de præscript.& regul.possessor.hoc expresse & in indiuiduo docet Guiliel. *le rouille* in consue. Cenomanen.artic.35.vbi est similis consuetudo,gloss.& doct.in c.quæ in ecclesiarum.de consti. Ioan. And. in c.2.de exceptio.Paul.Castren.in l.si quis.2.in fin.de conditio.instit.ff.alioqui induceret peccatum.vt etiam firmat Panorm.& alij in rub.de præscri. & Corneus consil.269.in hac.col.3.versic. sed quod limitetur.in primo volum.& cons.328.videtur. ibidem. Cum mala fide non præscribitur.

4 Ab istaque opinione non est discedendum, vt quia est communis , & vsus eam approbauit à mille annis citra.teste Alex.consi.73. in causa appellationis.col.2.in sexto vol.quem sequitur Gomes.in §.superest.num.67.& seq.de actio.in Insti.Ideo dicebant quidam iudicem debere interrogare debitorem,an ipse acceperit , vel alius,& an ipse sciuerit, sed non video quòd iudex ad hoc teneatur.

5 Aduocatus tamen & procurator rei sub pœna maledictionis æternæ tenentur dicere debitori,vt soluat,si sciuerit se debere.vide tres cautelas per Thomam Ferra.cautel.38.explorati iuris.& per Feli.& alios in cap.fi.de præscript.ac in rubric.ibidem plenè Ioan.Francisc.Balb.in tractat.præscript.in prima parte,q.5. & in secunda parte 3.partis quæst.14.dicens hanc legem intelligendam dummodò præscribens non peccet,& sic si fuerit in bona fide.vide Bald.consi.184.municipale.in quinto vol. & si creditor confidens fortè in debitore non petierit intra sex menses, quod in conscientia possit ipse debitor opponere exceptionem præscriptionis , vbi sibi fauere voluit : hoc iustum non video, nisi in ignorante se debere.vide Alex.consil.218.ponderatis.col.vlt.in sexto vol. & si dicatur,ergo hæc præscriptio non mihi proderit , vel parum admodum.Respond.melius esse hoc,quàm si animæ damnentur ob illam:ideo satis etiam proderit,licet eam sic intelligamus.nam si putem solutum esse à meis tempore infirmitatis, & sic existimem nil debere,bonam fidem habeo,& sic posse præscribere. Aduocatus & procurator partes monere debent.

6 Octauò vitiatur,quando debitor fecisset pactum creditori,quòd posset eum conuenire quãdocunque vellet , etiam post sex menses.l. quod si nolit.§. si quid ita. & ibi Angel.in tertio notab. ff.de ædil.edic.Cæpol.Cautel.75.incipien.Cautela.Et idem si conueniat,quòd finita præscriptione iterum deberi incipiat.l. sicut.ff.quib.mod. vsufruct.amit. Cæpol.Cautel.65.in multis.quia videtur præscriptioni renunciatum secundum eum:sed contrarium tenet Alex.consi.170.visis statutis.col.secunda , vol.7. vide Bart. & alios in l.omnes populi.in repet.ff.de iusti.& iur.& in l.nemo.de lega.1.ac Ludo. Roma. in l.1.ff. de vsucap. sed hìc sufficeret conuentio sola de petendo,vt superiùs dictum fuit. Pactum interrumpit præscriptionem.

7 Nonò non procedit , si debitor solueret post tempus hìc præstitutum , etiam ignorans hanc constitutionem.tunc non posset repetere:quia hìc non tollitur naturalis obligatio, quæ soluti repetitionem impedit.l.naturaliter.ff.de condict.indeb.vbi etiam dicit pœnam præscribi posse cum mala fide:quia non est debita in foro conscientiæ.per c.fraternitas.12.q.2.vbi glo.& Philip.Fran. in reg.possesso.de reg.iur.in sexto.sed hìc non loquimur de pœna. Solutũ post sex menses nõ repetitur.

8 Intellige tamen non posse solutum repeti , si soluerit totum,secus si partem,tunc alia pars nõ soluta præscripta erit , cùm bonum sit argumentum de toto ad partem. l. quæ de tota. ff. de rei vend.c.pastoralis.§.item cùm totum.de offi.delega.& sic consuluit Barba.consi.9.vbi Christus in 2.q.in 3.vol. cùm sit eadem ratio totius & partis,& licet dicatur vnicum debitum,& vnica actio, nihilominus distributiones sunt plures. Et ideo quoad effectus resultantes ex distributione , tot sunt debita , quot distributiones. Ang.in dicta l.si Stichum.§.stipulatio.ff.de verb.oblig.& dicta l. scire.vnde dicit Bar.in l.1.§.si quis hoc interdicto.ff.de itinere actuque priua.quòd vsus colligendi vectigal in vna re,non iuuat in aliis.Et vsus iurisdictionis in vna specie iurisdictionis non prodest in aliis. Et per vsum vnius seruitutis alia non retinetur seruitus. l. si prius.ff.de aqua pluuia arcen. Et sic quatenus est solutum,eatenus nocet sibi debitor,in reliquo non,si fuerit bonæ fidei possessor:nec videtur approbare debitum,partem soluendo,sicut in pollicitatione est statutum.in l. 1.ff. de pollicita. Partem soluendo an præiudicet sibi in reliquo.

9 Decimò limitatur, quando debitor iurasset se soluturum, tunc iuramentum perpetuat actionem. Iuramentum perpetuam facit actionẽ.

nem.l.nam postea.§.si is qui temporali.ff.de iureiur. Ideo poterit creditor etiam post sex menses petere.hoc tenent Bart. Ias.& alij in d.l.1. & 2.Ias.in addit.ad Porc.in §.sed aliquando.de vsucap. in Instit.& ita dicit se obtinuisse Hippol.in sing.141.audiuisti.ego tamen putarem in forensi iudicio hoc non seruari:quia iuramentum intelligitur secundum contractum,& actum,in quo interponitur.l.fi.C.de constit.pecu. Ideo hoc iuramentum intelligetur, si creditor petat intra tempus præstitutum, vt videtur concludere Alex. consi. 170.visis statutis.col.2.in 7.vol.& iuramentum intelligetur rebus sic stantibus.l.fi.ff.qui satisd.cogan.Et ad tollendum dubium,factum fuit à Senatu † præceptum notariis, vt ista iuramenta in instrumentis non describant. & respondi ad §.si is qui temporali.in nouis intellectibus meis ad illum §.quantum tamen ad istum ar.cùm sola conclusio debiti sufficiat,multò fortius promissio iurata,vt superiùs fuit dictum in gloss. 19.*si non qu'il y eust arrest de compte*. Ideo potest dici,quòd si recipiens dicat,ego iuro soluere,quæ mihi dabis, & tunc præscribetur sex mensibus: si verò iurauerit soluere decem,quæ ex mercibus debet,& tunc vltra sex menses petere poterit.& sic poterunt conciliari opiniones.

Arestum de iuramēto in instrumentis non apponēdo.

An mercator releuari possit à temporis lapsu.

10 Vndecimò,fallit nisi releuetur,vt in stilo Cācellariæ patet,fol.105.& Chassa.in consue.Burgun.in rub.*des forestz*.§.8.num.6.cum seq.quod non fiet absque magna & ardua causa,vt superiùs dixi in minore:& ego non vidi in his mobilibus obtineri literas restitutionis.

Res vendicari potest à mercatore post sex mēses.

11 Duodecimò,quando res staret:quia tunc posset vendicari.arg.l.Aurelio.§.fi.de liber.leg.no. in l.tres fratres.ff.de pact.Alexan.consi.46. visis.col.2.in 1.vol.& consi.170.circa.col.2.in 2.vol.& Roma.consi.201.pro decisione.glo.sing.in l. Aurelius.§.Mæuia.in verb.pupillæ.ff.de liber.leg.decidens,quòd si legata sit liberatio omnibus debitoribus,non censetur legata his,qui possident res testatoris,quia non dicitur propriè debitum.Ias. & Gomes.in §.1.de actio.in Instit.& in l.sub prætextu specierum. num.2.C.de transact.vnde hæc ordinatio non se extendit ad possessorem rerum, per hoc verbum *payement de leursdites denrées*,&c.vt plenè scripsi in l.creditores.cum l.seq.ff.de verb.signifi.Ideo si sutor tradiderit calceos vni,& adhuc calcei supersunt,poterit cerdo eos vendicare. Idem dixi in caligario,qui vendiderat cuidam tibialia,quæ ipse die tantùm nuptiarum detulerat, vt ea possit mercator minutarius vendicare post sex menses,si ipse vellet ei exceptionem opponere huius ordinationis,& hoc æquum est.& idem in sagario,qui thoracem sericeum tradiderat, & in reliquis idem.

Iudex ecclesiasticus non recipit hanc præscriptionem.

11 Decimotertiò, quando quis debitor conueniretur coram conseruatore, vel alio iudice ecclesiastico,quia ordinationes non astringunt hos iudices. cap.ecclesia. de constit.scripsi in præfationibus ad istas ordinationes in primo Tomo, ob id non obstante isto articulo condemnaretur debitor,etiam ratione conscientiæ, vt superiùs scripsi. & hoc docet Bald. consil.184.municipale. col.2.in quinto volum.

Confessus se debere nō iuuatur hac præscriptione.

12 Decimoquartò fallit, quando debitor confiteretur se illam summam debere.nam tunc iudex haberet illum condemnare ratione confessionis, etiam si aliàs fuisset absolutus,quia confessus pro iudicato habetur.l.1.ff.de confess.facit tex.in c.2.de purga.vulg.c.quia plerique.de immu. eccle.vbi dicunt quem audiri etiam post sententiam,si pars confiteatur illam iniquam.Ideo dicebant quidam hanc cautelam adhibendam, videlicet vt pars procuret debitorem interrogari à iudice, an illud petitum habuerit,qui si confiteatur, condemnari debet.Sed illi interrogationi pars respondere non tenetur post sex menses. nam si ignorans erat,iam non debet: quia præscriptum est per glo.in c.si post præstitum.de confes.in 6.Pau.Castren.in l.controuersia.ff.de transact.Thomas Ferrar.cautela 4.regula est,vt superiùs dictum fuit.

Nihil opponens condemnatur.

13 Decimoquintò vitiatur,quando pars nihil opponeret, tunc enim posset condemnari etiam post sex menses.l.4.§.hoc autem iudicium non datur nisi postulatum fuerit.ff.de dam.infecto.l.vniuersa.C.de preci.Impe.offer.Nam licet testamentum,in quo filius est præteritus,sit nullum,hoc est verum,si filius hoc petat.l.filio.ff. de iniusto.vbi glo.& doct.Ias.in l. posthumo.num.22.& seq. C.de colla.scripsi in §.si quis verò.in verb.ipsò iure.de colla.in concord.

14 Et sic non est sublata actio ipso iure:nam verba legis vel statuti disponentia,vt non detur actio,vel petitio,vt hic,non tollunt ipso iure actionem,sed producunt tantùm exceptionem.tex.in l.nam & postea.in princ.vbi Bar.ff.de iureiur.l.1.ad Maced.l.2.ad Velleia.l.1.§.sublata.vbi docto. ad Trebell.Bald.in l.vna.ff.de condict.ex lege.Ias.consi.7.adeò.in 1.vol.

Clam nō recipi quomodo intelligatur.

15 Item vbicunque habetur in legibus vel ordinationibus, quòd non recipiatur agens,intelligitur,si excludatur à parte.d.l.4.§. hoc autem iudicium.ff.de dam.infecto.vbi plenè de Ripa.ideo in ordina.ista dicitur *ne seront plus receuz*.Intelligitur si pars opponat,non recipientur à iudice:sed si à parte recipiantur,& à iudice nō excludentur:quia dum partes sunt concordes, quid ad iudicem.l.1.§.inde.ff.de no.ope.nuncia.

Præscriptio opposita actione excluditur.

16 Præterea præscriptio actionem excludit.c.ad aures.de præscrip.ergo opus est,quòd opponatur.Feli.ibi,post Bald.in l.si pœnæ.ff.de condict.indeb.& in l.1.C.si aduers.creditor.& in l.sicut.vbi etiam glo.de præscri.triginta anno.plenè Ioan.Francis.in tract.de præscrip.in 1.parte,q.8.Et sic cùm præscriptio pariat exceptionem,illam opponere pars debebit:alias sibi imputet,si iudex eam condemnet post sex menses.

Omissa exceptio in prima instantia an in causa appellationis opponi possit.

17 Quæ exceptio si fuerit omissa in prima instantia, in causa appellationis allegari poterit.per l.per hanc.C.de tempo.appel.maximè impetrando literas,vt est solitum in hac patria.probatur in l.peremptorias.C.sen.rescind. non posse.

18 Decimosextò,

18 Decimosextò, flectitur regula, quando intra sex menses debitor dedisset fideiussorem, tunc illa fideiussoris datio perpetuaret actionem. vt dicit glo.& ibi Bar.in l cùm quis.§.si quis pro reo. ff.de solut.& Salic.in l.fi.§.imò.C.de præscrip.30.anno.vide quæ scribam in tract.de famul.sala.in glo.pen.& vlt. etiam si non fuisset conclusum debitum. nam dando fideiussorem videtur conuenire de debito, etiam si fideiussor promittat soluere id, ad quod debitor tenetur.

Fideiussoris datio interrumpit præscriptionem.

19 Decimoseptimò, limitatur, quando conuentio facta esset inter mercatorem & debitorem, vt intra duos annos solueret, vel aliud tempus, tunc non inspiciemus hanc præscriptionem: quia in primis inspicimus, quod conuentum est.l. semper in stipulationibus.ff de reg.iur.Nam contractus ex conuentione partium legem accipiunt.l.1.§.si conuenerit.ff.depositi.l.contractus. de regu.iur. Etiam conuentio interrumpit hanc præscriptionem. vt dicitur in rubri.de famu.sala. fortius hæc conuentio. Fortè pauper dicit se non recepturum pannum, nisi mercator gratiam soluendi ei tribuat per duos vel tres annos.Nam partium conuentio legem facit d.l.1.§.si conuenerit.ff.depositi.l.contractus.de reg.iur.Tamen intelligerem hunc articulum procedere, etiam si cùm mercator minutarius vendat pannum precio decem aureorum, vt si non petat hoc precium intra sex menses, amplius non poterit: nam hic excipit *arrest de compte*, id est conuentionem, & conclusionem factam post receptas merces. sed in tract. de famu.sala.excipit ipsam conuentionem panni, vt patet ibi, ***conuenance***, & sic conuentio precij hîc non obest: nec conuentio temporis quominus præscriptio currat à fine temporis conuenti, vel precij statuti: alioquin ista ordinatio ferè nunquam locum haberet.

Conuentio partium seruanda contra præscriptioné sex mensium.

20 Vltimò, quando intra illos sex menses non potuisset agere, vtpote, quia fuit aduersa valetudine affectus, vel captus fuit, vel mortuus pater, & pupillus non habuit tutorem: ideo postea poterit minor saltem ope restitutionis agere: quia non valenti agere, non currit præscriptio.l.1.C. de annal.excep.sic consuluit Alex.consi.65. quoniam omne.col.2.nu.5.in 6.vol.in filiofamil.non valente agere in vita patris.allegat Bald. in authen. nisi tricennale.in princ.C.de bonis mater.[Vide Hippol.de Marsi.in repet.l.fi.nu.76.& seq.ff.de iurisd.om.iudic.]

Non valenti agere hæc præscriptio non currit.

Reliqua dicemus in rub. de famulorum salariis & intra quæ tempora ea petere debeant: interim de his Deo opt.max.& virgini Mariæ immensas ago gratias. Amen.

ARCHAMBALDVS MORELLANVS IN SVPREMA PARISIORVM CVRIA ADVOcatus, ad Do. Petrum Rebuffum I. V. doctorem eximium.

PHALEVCIVM.

Hortatus quoties Rebuffe, quondam
Sum te (dic) opus ederes vt istud?
Multorum fore maximè, quod in rem
Nossem pragmaticorum. Ad id moneri
Sed nulla poteras suasione,
Hoc solus cupiens frui labore.
Atqui publica vendicat sibi, quæ
Te totum vtilitas pati nequiuit.
Fœtus cúmque tuos in orbe passim
Iam largita scholæ fuisset omni
Iuris pontificúmque Cæsarúmque:
Expers nominis esse munerísque
Non est passa magis tui forum, quod
Lites dissecat: & velut coruscam
Iussit lampada te micare Phœbi,
Per quam Gallica iura, quæ latebant
Fiant inclyta: quídque praxis ipsa
Quid poscat schola, vtrunque luculentè
Pandas, concilies, & vt sorores,
Si quid dissidij sit, inter ambas.
Nemo præstitit hactenus, quod vnquam
Iuris te prius: ergo quæ peritum
Dicebat merito vocare iuris,
Verum Gallia nunc potest parentem.

TRACT

TRACTATVS

DE FAMVLORVM SALARIIS,

ET INTRA QVÆ TEMPORA EÁ PETERE DEBEANT

publicè, vtilis & frequens.

Rubr. *des loyers & gages des seruiteurs, & dedans quel temps les peuuent demander.*

Loys XII. artic. 67. publiées l'an 1512.

Item pource que souuent plusieurs de noz subiectz prennent.

GLOSSA PRIMA.

Diuisio constitutionis.

1 QVatuor dicta habet. Primum duas rationes promulgandi assignat. Secundum dictum ibi, *nous pour y obuier*, &c. Ponit decisionem, vt famuli intra annum salarium petere debeant. Tertium, *& si ne pourront*. Tradit quòd salarium, videlicet trium annorum, & non vltra petere possint. Quartum, ibi, *si ce n'est*. Ponit limitationem.

Summa textus.

Summa huius articuli est, quòd famulus salarium petere debet intra annum, computandum à die, quo reliquit dominum. Alioqui postea petere salarium non poterit, nec tunc petet, nisi salarium trium annorum, nisi locatio esset in scriptis, vel interpellatio extra iudicium, vel in iudicio facta esset.

Constitutio Caroli quinti Impera. huic similis.

2 Simile ferè statuit Imperator Carolus quintus anno 1540. die quarta Octobris in villa de *Brucelles*, in hæc verba, *Que tous salaires d'Aduocatz, Procureurs, Secretaires, Medecins, Chirurgiens, Apoticaires, Clercs, ou Notaires, ou autres labeurs, loyers de seruiteurs & seruantes, ensemble le pris des marchandises vendues à detail, payement des escotz accreuz, se deuront demander iuridiquement en dedans deux ans, du iur du seruice, ou labeur fait, marchandise liurée, ou escot accreu, sans apres ledit temps en pouuoir faire poursuite iudiciaire, si ce n'est qu'il y ait cedule, ou lettre obligatoire, en vertu de laquelle l'on pourra poursuiure telles debtes en dedans dix ans contre les principaux obligez: mais s'ils vont de vie à trespas, on sera tenu de faire ladite poursuite iudiciaire contre les heritiers, en dedans aussi deux ans du trespas dudit obligé, à compter du iour que le crediteur aura eu cognoissance du trespas de son debiteur, & apres non. Mais apres l'expiration dudit temps, telles debtes seront reputées deüement aquittées, & pour icelles n'y aura action.*

Salaria procura. & notar. intra quod tempus petenda.

3 Hic videmus taxati anni tempus, intra quod seruientes siue famuli sua stipendia petere debeant, in ordinatione verò Imperatoris duo anni statuuntur, & in multis aliis maximè mercatorum minutariorum debitis statuitur illud duorum annorum tempus: sed sex menses tantùm in hoc Regno dantur minutariis, vt suprà diximus in tract. de merca. minutatim venden. Salaria etiam procuratorum & notariorum intra duos annos per constitutiones Imperatoris peti debent: sed in hoc Regno intra annum peti vel ad summum ad biennium: alioqui non audiuntur, vt est statutum in rub. *des procureurs*. art. 16. Et idem censuit Senatus videlicet procuratorem post duos annos non recipiendum ad petendum salarium, anno 1547. die prima Febru. & fuit publicè pronunciatum arestum à dom. de sancto Andræa præside illustrissimo, vbi plus additum fuit, quòd si procurator non scripserit id, quod à parte recepit, non poterit reliquum petere, nec credetur eidem etiam sub iuramento, quòd non receperit totum, vel aliam partem.

Arestum.

Tempus salarii petẽdi aduoca. grapha. & aliis.

4 In aduocatis, sollicitatoribus, & actuariis, seu graphariis est statutum tempus trium annorum, & postea non audiuntur, in ru. *des salaires*. ar. 13. Sed computantur illi anni statim à processu finito, videlicet per sententiam definitiuã, vt ibidem scribitur: quia sententia imponit finem processui. l. 1. ff. de re iud. sed per Imperatorem Carolũ duo tãtùm anni statuti fuere, vt superiùs videri potest.

Seruiteurs.

GLOSSA SECVNDA.

Seruorũ tria genera.

SEruus triplex est. Primò secundum naturam, vt quilibet homo paruo dotatus ingenio aliis industriosis & ingenio pollentibus natura seruire debet, vt dicit Aristo. Qui ingenio pollent, aliorum domini sunt naturaliter & rectores. Sicut enim anima dominatur corpori, & homo dominatur brutis, & vir mulieri, ita sapiens minus sapienti. & ideo qui in orbe prudentior est, totius orbis dominus secundum directionem naturalem, quamuis de facto non sit. teste Imol. in proœ. Decretal. Gregor. col. 2. vnde dicebat Diogenes sapientem omnia habere, quod hoc syllogismo probabat, Deorum omnia sunt, Deorum autem amici sunt sapiẽtes, & amicorum communia sunt omnia: igitur sapientum sunt omnia, nil ergo debet petere, qui omnia habet.

Secundus est, secundum legem, id est legis dispensationem, vt sunt hi, qui libertate carent, vtpote

pote vel quia nati sunt à seruis, vel sunt in bello capti iusto.l.hostes.ff.de captiuis.§.serui.cum seq. Inst.de iure persona.Et tunc serui à seruando dicuntur,& mancipia à manu capiendo.l.4.ff.de statu homi.Et de his non loquitur hîc.Ex Brisonis tamen œconomico sic habetur:Conditio autem vitæ seruilis & captiuæ quodammodo triplex est: alius enim iussu legis seruus fit, alius propter animi sui habitum, qui à propriis animi affectibus vincitur. talis autem non simpliciter sed affectuum, neque natura sed per abusum seruus est, & improbus homo magis quàm seruus natura. [Videamus quibus de causis homines seruiant, & Aristotel.in fi.Rheto.ad Alex.his verbis sic ait, obsequuntur autem omnes aut lucri, aut honoris, aut voluptatis, aut amoris gratia.]

Tertius dicitur per denominationem extrinsecam. nam quilibet, qui alteri seruit, & ei ministrat, vocatur seruus, & sic largè liberi alicui seruientes nominantur serui, vulgò *seruiteurs.* Et iste text. de his loquitur, qui mercede seruiunt, quos ad iustas conducimus operas: & famuli latinè loquentibus dicuntur. Homines quamobrem seruiant.

Qualis debeat esse hic seruus? Respond.ad Titum 2.c.dicit D.Paulus, Seruos dominis suis subditos esse in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes, sed in omnibus fidem bonã ostendentes. Primùm requiritur, vt sit domino subditus. Secundò, vt placeat illi in iustis & licitis, & non contradicat. Tertiò quòd eum non fraudet: sed illi ex bona fide seruiat. Et sit fidelis, vt dicitur fidelis seruus, ita seruiat sicut vellet alium sibi seruire. Quartò, omnia secundum bonam fidem agere debet. Quintò, debet esse humilis. nam scribitur Ecclesiast.25.c. Tres species odiuit anima mea, pauperem superbum, & diuitem mendacem, & senem fatuum & insensatum.& Prouerb.30.dicitur, Per tria mouetur terra, per seruum cùm regnauerit. vnde Bernard.in epist.de cura & regimine domus ait: Famulum alti cordis repelle, vt futurum inimicum. Et pariter famulum tuis blandientem moribus, famulo te de vitio laudanti resistas: famulum adulantem non admittas: quia te decipere cogitat, famulum rixosum euitare cura. Sed famulum de facili verentem dilige vt filium: refert Bened.in c.Raynutius.in verb.duas.nu.124.de testamen.Ex quo habes aliud & sextum requisitum. Septimò, debet dominum suum amare tanquam patrem, & honore afficere.l.liberto.ff.de obseq. Octauò, debet esse lætus. Dauid psalm. Seruus autem tuus lætabitur. & domino ex animo debet obsequi. Ecclesiastic. 4. c. Qui seruiunt, ei obsequentes erunt.& si fuerit inobediens domino, potest ante tempus expelli, & perdit salarium. Rebuffus in l.iudices.C.de anno.& trib lib.10.quod intellige futurum, non præteritum. teste Petr.de Vbald.in tract.de duobus fratrib.in 11.parte.q.9.& Menander Græcus dicere erat solitus: Officium boni serui. Seruus inobediens expelli potest ante tempus, & perdit salarium.

ὅταν τύχῃ τις εὐνοϊκοῦ οἰκέτου
οὐκ ἔστιν οὐδὲν κτῆμα κάλλιον βίῳ·
ὡς κρεῖττόν ἐστι δεσπότου χρηστοῦ τυχεῖν
ἢ ζῆν ταπεινῶς καὶ κακῶς ἐλεύθερον. id est,
Cùm quis nactus est beneuolum seruum,
Nulla sanè melior est vitæ possessio.
Quàm melius est sortiri dominum probum,
Quàm esse liberum, & viuere abiectè & turpiter.

Sans faire aucun marché ne conuenance auecq'eux de leurs loyers & salaires.

GLOSSA TERTIA.

SI famulus sit receptus sine salario promisso, an salarium habere debeat: & quòd non possit postea petere salarium, nisi consuetus esset operas locare, & dominus conducere: quia speciale est in aduocato, & aliis descriptis in l.1.ff.de var.cogni. ergo in contrarium est ius commune. Sic consuluit Alex.consi.109.super eo.col.2.in 6.vol. Sed hodie ex bono & æquo seruatur, quòd taxatur famulo salarium tale, quod potuisset verisimiliter lucrari cum alio domino, & pro qualitate famuli, quando consuetudo regionis hoc habeat, vt salaria habere debeat, vt in hac patria. ita vidi iudicari, & in scholasticorum famulis, quòd non habeant stipendia habere, scripsi in scholasticorum priuilegio 167. vbi abundantius vide.& Federi. consi.218. domine Federice. Sed hodie episcopi & collatores nulla dant seruientibus salaria, sed pro illis & ad illorum compensationem conferunt beneficia, & sic faciendo sunt Simoniaci. per c. sunt nonnulli.1.q.1. Secus si non fecerint ad compensationem, sed quia ille famulus est habilis & idoneus. vt dixi in praxi beneficiali. Famulus si de salario nihil conuenerit an habere debeat.

Et durant leur seruice baillent argent à leursditz seruiteurs pour leursdictz loyers.

GLOSSA QVARTA.

ET quamuis non sit facta conuentio de salario, si tamen dominus soluerit certum salarium, debebitur deinceps illud famulo. si verò nihil illi solutum sit, tunc pro qualitate ingenij illius, arbitrio boni viri taxabitur. per not.in l.in vendentis.C.de contrah. emptio.& l.1.ff.de legatis. facit l.Stichus.ff.de lega.3. Salarium solutũ vno anno debetur aliis, si nullam conuentum sit.

Sans en prendre quittance.

GLOSSA QVINTA.

1 CAutus debitor esse debet, vt non soluat nisi à creditore recipiat acceptilationem: quia ipse solutionem probare habet.l.1.ff.de exce.& l.1.C.de proba. vnde creditor recipiẽdo cogitur acceptilationem, quam dicunt quittanciam debitori facere de eo, quod solutum erit.l.plures apochis. C.de fide instrumen. Et patronus instrumentum manumissionis dare cogitur. Creditor acceptilationẽ facere cogitur.

cogitur. l. sicut datam.C.de libera.cau.Spec.in tit.de instru.editio.§.postquam.vet sicu.quid si debitori dicens,quare alij non daret, quod alij prodest,& sibi non nocet.l.in creditore.ff.de euictio. l.fluminum.de damno infect. Sicut debitor cogitur instrumentum debiti secundum patriæ consuetudinem creditori facere.c.significauit.de testib.Ioan.And.in addit.ad Specu.vbi suprà in versi.quid si solui decem.vbi allegat Dyn.in l.2.ff.soluto matri.Bened.de Barz.q.5.in tract.de garenti.in 1.parte.Et si non petiero tempore solutionis,possum postea petere instrumentum acceptilationis.per l.2.circa fi.à contrario.C. de quadrien.præscript.not.in l.Chirographis.ff.de admi.tuto. hoc docet Spec.vbi suprà.

Creditor generalẽ quittantiã facere non tenetur.

2 Limitatur tamen in acceptilatione generali,quam non tenetur creditor suo debitori tradere. l.cum Aquiliana.vbi Bart. & alij ff.de transact.l.3.§.contrarium.ff.de contra.iudi.tutel. Et dicitur generalis,si quittet eum de omni eo,de quo inter eos actum erit vsque ad hunc diem:quia illa acceptilatio est captiosa, ex qua posset faciens decipi,& liberalitatem captiosam interpretatio prudentum fregit. dicta l. cum Aquiliana. Imò creditor faciens acceptilationem potest confiteri se accepisse summam solutam, cum expressa reseruatione iurium suorum, dicendo, ego acceptam habeo talem summam,saluo iure petendi,reliqua mihi debita.Ias.in dicta l.cum Aquiliana.tertio nota.& hoc solet fieri.

Reseruatio iuris in acceptilatione fieri potest.

Residuũ accepisse potest quis exprimere.

3 Si tamen residuum debiti soluatur alicui,debet ipse confiteri,& in instrumento describere se habuisse omne & totum residuum,& esse sibi plenè exolutum de eo,quod talis debebat tanquam hæres,vel pro tali causa venditionis:non autem simpliciter.per l.emptor.§.Lucius.ff.de pact.& l. si residuum.C.de distract.pigno.sic consuluit Bal.cons.230.quidam nobilis.in 2.vol.licet Ias.cons. 9.venerabilis.in fin.vol.1.teneat contrà.scilicet non teneri,nisi de eo,quod solutum fuit facere liberationem, tamen quando esset residuum vnius debiti, æquum est vt creditor dicat acceptum se habere pro residuo,& toto hoc debito contracto super frumento, & nullam faciet mentionem de aliis,& sic ad alia non extendetur.l.age.C.de transact.

Creditor volens creditori restituere instrumentũ non tenetur facere quittanciam.

4 Secundò limitatur,quando creditor vult debitori restituere instrumentum debiti,tunc acceptilationem illi facere non tenetur, cùm sit debitori satis prouisum. l. dissolutæ. C. de condict. ex lege.vbi Bar.& alij facit l.pecuniæ.C.de solutio.l.qui tabulas.§.1.ff.de fur.& ibi Bart.

Sumptus instrumenti soluendi creditori reddẽti.

5 Non tenetur tamen creditor reddere instrumentum debitori,nisi ipse & sumptus instrumẽti factos,& notario datos restituat.Bald.& alij in l.fi.C.de condictio.ex lege.quod est verum,quando ex mora debitoris instrumentum fuerit factum,secus si creditor ante monitionem confecerit instrumentum, quia tunc non reddet ei,nisi sumptus breuis,quod vulgò *breuet* vocamus, vt docet Bald.in l.eos.§.super.C.de vsur.& in l.non ignorat.col.2.de fructib.& lit.expen.Refert Aufre.quęstio.47.in decis.Tholos.hodie seruatur vt creditor in damno esse non debeat.Ideo instrumentum tenetur restituere omni solutione facta.l.dissolutæ.ff.de condict.ex lege.& instrumentum sententiæ cassata sententia tenetur etiam restituere is, qui illud habet,& soluto debito.cap.accedens.1.

Creditor tenetur quittãciam facere si amisit instrumentum debiti.

6 vbi Panorm.in vlt.no. vt lite non contest. † Si tamen creditor dicat se amisisse debiti instrumentum, tenebitur acceptilationem per notarium facere,in qua promittat se non vsurum instrumento:& si reperiatur instrumentum vult haberi pro cancellato.Bald.in d.l.pecuniæ.facit text.in

Cancellatum instrumẽtum sufficit debitori.

7 l.emptor.§ fi.ff.de pact.† Sufficit etiã debitori,si creditor cancellet instrumentum,licet aliud inueniatur,quia vtrumque cancellatum censetur.Bar.in l.si ff.de his quæ in testa.delen.Paul.Castren.in l.nostram.in fin.ff.de testa. sed cautius est,quòd soluto debito is notarius,qui instrumentum recepit, faciat cancellationis instrumentum, in quo dicat quòd talis creditor consensit tali die,vt tale instrumentum cancellaretur, & irritum haberetur, eo quia debiti solutio erat,vt ipse dicebat,sibi facta,vel si notarius interfit locutioni attestetur eam in præsentia sua factam fuisse in tali specie pecuniarum, videlicet in aureis solis centum,in ducatis quinquaginta,& reliquum in solidis scilicet pro decem libris,&c.Aufre. in decis.Tholos.q.308.Bauerd.in §.sed neque.col.2.de testa.in Instit.vbi dicit debitorem posse petere instrumentum solutionis & cancellationis,videlicet de originali cassati.allegat Bart.in l.cassa.C.de sacrosanct.eccles.

Instrumentũ quittantiæ pluries non debet peti à creditore.

8 Non potest tamen debitor instrumentum acceptilationis,& quittationis pluries petere in iniuriam creditoris,per tex.sing.in l.ne casu.C.de discuss.lib.10 per quem dicit Roma.sing.547.debitor.quòd habens duo instrumenta acceptilationis præsumitur bis soluisse.Ideo repetere potest vnam solutionem,nisi in secundo instrumento fiat mentio de prima solutione, & quòd sit pro alio debito.Ias.consi.87.clarissimus.in 3.vol. ideo dominus cautus esse debet,vt in fine anni acceptilationem à famulo recipiat.

Lesquels seruiteurs apres le deces de leurs maistres demandent aux heritiers leursdits loyers, & salaires, par fraude & malice, sachans lesdits heritiers n'estre informez des payemens que iceux seruiteurs ont receus, durant la vie de leursdits maistres, & des conuenances que pourront auoir esté faites auec eux.

GLOSSA SEXTA.

Famuli petẽtes bis salarium fures.

NOnnunquam calumniantur debitores contra creditores,l. qui tabulas.§.1.ff.de furt.negantes solutionem per defunctum dominum fuisse illis factam,& hęredes hoc ignorant, nam qui in alterius locum succedunt, iustam ignorantiam habere dicuntur. l.qui in alterius.ff.de reg.iur.& isti famuli petentes bis salarium,fures sunt,& latrones, quia inuito domino contrectant. §.furtum.de oblig.quæ ex delicto nascuntur. Et tanquam fures puniri debent,si detegatur solutio, & ipsi post solutionem petant,& præsumitur calumnia & fraus,si ex pluribus annis

nis petant, quia non præsumitur quòd vixerint vento, & quòd vestitus fuerit seruus, nisi ex salario domini, vel quòd pecuniam domini furatus fuerit. arg. l. fi. C. de alimen. pupil. præstand. doct. in l. 1. de iure fisci. lib. 10.

Et aussi en y a plusieurs que long temps apres leurs seruices demandent leurs loyers par fraude & malice, sachans que les autres seruiteurs par lesquels se pourront prouuer les payemens, ou conuenances.

GLOSSA SEPTIMA.

SVnt alij qui postquam omnes alij famuli decesserint, seu recesserint, & non potest per eos nunc dominus probare solutionem, nec conuentum salarium. Ideo ipsi audacter petunt salarium, & ex pluribus annis, quia de his, quæ domi geruntur, domestici admitti solent. l. consensu. §. super plagiis. Cod. de repud. Ergo solutio probari poterat & conuentio per alios famulos & domesticos, mortuo saltem domino, quam probationem deesse vident, vnde petere non erubescunt, ideo interdum vidi quòd vnus famulus post domini decessum, monopolium contraxit cum aliis famulis, & omnes deposuere de magno illius famuli salario: verùm quia deposuerãt de propriis eorum stipendiis, ob id non creditum illis fuit: sed conuicti posteà fustibus cæsi fuerunt. Probatio salarij per alios famulos.

Qu'ils auoyent auec leursdits maistres sont mors, ou se sont absentez, dont nosdits subiets sont grandement trauaillez, & molestez: Et plusieurs plaintes, procez & querelles en sortent.

GLOSSA OCTAVA.

QVo respiciunt hi maligni fures, primò mortẽ domini, vel aliorum famulorum, in præsentia quorum solutio facta erat, vel absentiam diuturnam illorum, & posteà petunt ab hæredibus, & cùm probatio non extet, coguntur hæredes iterum soluere, quia de his quæ non sunt, & non apparent, idem est iudicium. l. duo sunt. ff. de testa. tutel. ob id vt ista euitentur, statuit vt sequitur.

Nous pour y obuier auons ordonné & ordonnons que lesdits seruiteurs.

GLOSSA NONA.

COmprehendit etiam ancillas, quia masculinum cõcipit foemininum. l. 1. ff. de ver. sign. & quia eadem ratio in vtrisque est, etiam mulier malitia maiori prædita est, quàm vir, ob id hanc exercere etiam posset. Ideo in illa etiam locum habebit. Et si de hoc fuisset interrogatus legislator, sic respondisset. l. Titius. §. Lucius. ff. de liber. & posthum. & Imperator hoc in sua ordinatione expressit. sic dicens, *seruiteurs & seruantes.* Ancillæ cõprehẽdũtur.

Nec distinguo qualitatem famulorum, an sint cantores, tibicines, agrarij, vel alij quicunque, cùm hîc tex. indefinitè loquatur, & indefinita æquipollet vniuersali. l. si pluribus. ff. de lega. 2. c. vt circa. de elect. in 6. ergo omnes famuli & seruientes stipendiis, hîc continentur. Qualitas famulorum nõ distinguẽda.

Dedans vn an à conter du iour qu'ils seront sortis hors de leurs seruices, demanderont si bon leur semble leursdits loyers, salaires, ou gaiges.

GLOSSA DECIMA.

1 INtra annum (à die quo dominũ reliquit famulus) salarium petere debet, vt hîc, postea non admittitur: de quo anno intelligatur? Respon. de anno naturali, videlicet si dominum dereliquerit die vltima Decembris, finietur annus, anno reuoluto in die vltima Decẽbris. Et ista probaui in l. cum bissextus. ff. de verb. sig. Bartol. in l. libellorum. ff. de accusat. Ias. & Gomes. in §. rursus. num. 33. de actio. in Insti. De quo anno intelligatur hæc constitutio.

2 Primò fallit, quando impediuntur petere, quia valetudine fortè, vel bello, aut alia iusta causa impediti. c. commissa. de elect. in 6. l. fi. C. de adulter. l. si cum ipse. ff. de excusat. tutor. Ias. consi. 35. in quæst. col. 2. vol. 1. & Albert. Brunus in verb. creditor. Bald. in authen. nisi tricennale. in prin. C. de bon. mater. Et hæc regula est naturalis secundum eum, quia vbi non est negligentia, ibi non debet esse poena. Et ideo etiam locum habet in statutis. Casus in quibus excusantur famuli non petẽtes.

3 Secundò fallit, quando dominus iurauit soluere, quia iuramentum perpetuat actionem. l. nam & postea. §. si is qui temporali. ff. de iureiurand. dixi in tract. de mercator. minutatim venden. non cõuenire huic text. etiam si iurauerit, ideo habet locum iste text. etiamsi iuramentum interpositum fuerit, vt post annum non recipiatur, quia iuramentum intelligi potest, si petierit tempore debito. per l. fi. C. de constitu. pecun.

4 Tertiò, non procedit hæc ordinatio in domino, qui accepit vnum addiscentem, qui dabat ei in singulos annos decem aureos: nam si dominus non petat intra annum, vel duos ab addiscente vel alio, poterit postea petere, quia ordinatio de hoc non loquitur, & intelligi debet strictè in casu, in quo loquitur, & lex loquens in debitore, non comprehendit creditorem, vel è contrario, vt docet Bartol. & alij in l. prima. ff. de rebus credit. & Bald. in rubri. C. de rebus credit. vide quæ scripsi in l. creditores. ff. de verborum significatio. & de hoc addiscente vide text. in l. 5. in fin. ff. ad legem Aquil. Dominus salarium ab addiscente post annum petere potest.

5 Quartò, vitiatur in eo, qui est creditor in actione reali, quia tunc potest petere. Bal. in l. pen. C. quod cum eo. Albert. Brunus in verbo actor. 13. quæst. doct. in §. 1. de actio. in Insti. dixi in tract. de mercat. minutatim venden. ideo si famulus reliquerit vestes suas apud dominum depositi nomine, eas repetere poterit intra triginta annos, postea non, l. omnes. & l. sicut. C. de præscri. 30. annor. Res apud dominum remanentes post annum repetuntur.

6 Quintò, non procedit si famulus deserat dominum, & statim redeat, tunc non videtur recessisse, ideo annus computabitur à die quo nouissimè discedet cum effectu, non enim videtur mu-

lier diuertisse, quæ statim rediit.l.3.ff.de diuort.l.quod calore.de regu.iur. & illa est bona cautela, quando famulus dimisit intra annum petere, vt alliciat dominum ad dandum chirographum, seu vt ad seruitium redeat domini iterum, & hoc verum putarem, quando breui rediiret, secus si post longum tempus.vt doct.not.in d.l.quod calore.quod erit arbitrarium iudici.

Interrumpatur quando annus salarij famulorum.

7 Sextò, quando per citationem fuisset interrupta hæc præscriptio, quia famulus intra annum conuenit dominum, & lis fuit incepta, tunc perpetuatur actio.l.nam posteà. §.si temporali ff.de iureiur. l. fin.C.de præscrip. 30. annor.scripsi in tract.de mercator.minutatim vendeu.Quod non procedit quando nullus comparuisset, quia tunc edictum circunductum est. l.& post edictum.§. 1.ff.de iudiciis.Bald.in cap.consuluit.col. 2. de offic. deleg. & tunc nihil proderit illa citatio.Bart. in l.sepulchri.ff.de sepulch.violato.

Dominus sciés debere nō est in cōscientia tutus.

8 Septimò, in foro conscientiæ non procedit. Nam si dominus sciat se famulo debere, non est tutus quoad Deum, quia possessor non præscribit cum mala fide. c. vigilanti. de præscri.fusius in tracta.de mercat.minut.venden.scripsi. valet tamen ordinatio quando verba diriguntur ad debitores.vt docet Alexan.consi.218. ponderatis.col.vlt.in 6.vol.

Excipere post annū de salario potest.

9 Vltimò, si rem aliquam domini famulus habeat, si postea ab eo petatur, poterit excipere de salario etiam post tempus, quia quando quis agere in ciuilibus prohibetur, excipere tamen poterit.Bart.in l.1.§.sublata.& ibi Ias.in 2.lectura.ff.ad Treb.nam quæ annua sunt ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum.l.purè.§.si.ff.de excep.rei iudic.& hoc modo poterit sibi famulus prouidere.& iste tex.dicit *demanderont*, non dicit excipient.ergo exceptio non tollitur hîc.

Famulo quādo furari sit licitum.

10 Imò dicunt Innoc.& Panor.in c.olim. 1.in fi.de resti.spoliato.quem refert Hippol.Marsil.in sing.177.malitiis, quòd si famulus non possit recuperare debitum, poterit furari rem æquiualentem.per cap.dominus noster.23.quæstio.2.& ibi est glo. valde notanda.calumnia enim per calumniam repelli potest.gl.in verb.malignantium. in c.cupientes.in prin.de elect.in 6.quod est verū si nullum istorum interueniat. Primò, quòd non possit per iudicem suum debitum repetere. Secundum, quòd non sit cum iniuria primi, apud quē fortè res erat deposita, vel alij famuli super hoc torquerentur.Tertiò, dummodò non interueniat periculum mortis, vel alterius læsionis magnæ. Quartò, quòd non interueniat peccati periculum, videlicet periurium. Ideo si immineret aliquod periculum istorum in conscientia teneretur restituere. arg. c. cùm ex iniuncto. de noui

Monitoriū de occultis an famulos adstringat.

11 opc.nun. Angel.Clauas.in sua summa in verbo, furtum.§.40. † Vbi plus dicit, quòd si in casu licito furatus fuerit, & postea impetretur monitorium de occultis, non tenetur reuelare, quia suum factum legis authoritate fuit: quod est notandum.

Et ledit an passé n'y seront receus, ains en seront deboutez par fin de non receuoir.

GLOSSA VNDECIMA.

Exceptio salarij non petiti est peremptoria.

1 NOn recipitur ergo famulus ad petendum salarium post annum, quo egressus est à domini seruitio, & hæc est exceptio peremptoria, quæ & litis finitæ in qualibet parte litis opponi potest.c.exceptionē.de exceptio.Imò impedit litis ingressum.c.1.de lit.conte. in 6.& quoties lex vel ordinatio loquitur, quòd non detur actio, vel petitio, tunc dabitur exceptio, etiam ad impediendum litis ingressum.Bar.& alij in l.1.ff.ad Macedo.& l.2.§.primo.ad Vellei. & l.1.§.sublata ad Trebel.Aufrer.in decis.Thol. quæst.67.vide Calca.cons.75. & exceptiones litis finitæ vocant practici fines non recipiendi, vt abundè scripsi in tract.meo de exceptio.

Notarij post quinquenniū petere salariū non possunt in lingua Occitana.

Item in patria Occitana notarij post quinquennium non possunt petere salaria, quæ eis ex processibus debentur, nisi impediti fuerint, vel diligentiam intra illud tempus recipiendi solutionem fecerint, vt est in art.27.in ordina.linguæ Occita.

Cōductores decimæ parui sigilli Montispess. debent petere intra quinquennium.

Item conductores decimæ in curia parui sigilli Montispessulani debent petere intra quinquennium decimam Regi debitam, & salaria, alias postea non audientur; vt est decisum art. 77. in d. ordinatio.sed nil perit Regi, quia conductor soluet Regi, nam periculum nominū est apud eum. l.periculum.ff.si certum petatur.

An singulorum annorū præscriptio sit necessaria, an vna tantū pro omnib⁹.

An sufficiat vna præscriptio pro omnibus rebus, & annis, vel quot sunt anni, tot requirantur præscriptiones? Respon. licet sint plures anni debiti, tamen vnica præscriptio sufficit, sicut quando vnica stipulatione promissa sunt decem annua: quia licet sint plures anni, vna tamen est stipulatio. l. Senatus. in fi. ff. de donat.caus.mort.l. si Stichum §.stipulatio.de verborum oblig.& vnica etiam actio competit pro omnibus, & singulis solutionibus, arg.l.plura.ff.de actio. & oblig. l. hæredes.§. de pluribus. famil.ercifcund.& vna censetur præscriptio.l.cùm notissimi.C.de præscr.30. annorum. & in decimis sufficit 40.annorum præscriptio cum titulo ab ecclesia contra ecclesiam, quamuis plures solutiones annuæ fieri debeant.c. de quarta.de præscrip. hoc abundè tract. Barb. conf.9.vbi Christus. col.2.& 3. in 3.vol.vnde si pro quatuor annis debebat stipendia dominus famulo, & hic non petierit per vnum vel duos annos, non poterit petere salarium etiam vltimi anni, habita præscriptione illorum quatuor annorum. nam postquàm erant debiti quatuor anni, & post vltimum quatuor annorum non petiit intra annum, amplius petere non poterit.

Et si ne pourront demander dedans ledit an que les loyers & gages de trois dernieres années qu'ils auront seruy.

GLOSSA DVODECIMA.

Salariū triū annorū peti potest.

SVperius præstituit tempus famulis, intra quod stipendia petere debeant, videlicet intra annum, & si non petierint, non recipientur postea petentes. nunc iste textus ostendit an omne salarium

salarium debitum ipsi petere possint? Respondetur quòd à tribus annis debitum petent, & non vltrà,quia vt mobilia præscribuntur triennio.§.1.de vsucap. in Insti. ita & hoc salarium, & verisimile est, quod solutum est. nam famulus non tam dudum expectasset sibi exolui,& non vixisset, nec indutus vestibus fuisset eo tempore,si eidem non fuissent soluta stipendia.

Si tamen famulus prætenderet vltra tres annos pecuniam sibi debitam,& super hoc vellet starè iuramento domini,an plures annos deberet,putarem iurare teneri, quia vult eum facere iudicem & partem,æquum est vt iuret, alias manifestæ turpitudinis est nolle iurare, nec referre.l.manifestæ.ff.de iureiur.scripsi in tract.de liter.obligat.artic.primo.nam licet hæc ordinatio pariat exceptionem,in conscientia tamen non est tutus, si certò sciat se debere plures annos, si non integrè soluat,vt supra scripsi,dicunt tamen quidam quòd non tenebitur iurare dominus,cùm famulus petere non possit vltra,prout hoc modo peteret, & fortè consequeretur, ob id standum esset isti tex.qui non cogit iurare,& sic in curiis dicunt seruari.vide quæ scripsi in tracta.de constitutionib.tedituum. Aniurare teneatur dominus.

An actiones possint tolli per principem,vide Cardinal.& alios in cap.quæ in ecclesiarum.quæst. 7.de constitu.& Bald.in cap.fin.ibidem.ac Barba.cons.59.optaui.in 4. vol.& doct. in §.1.de actio. in Instit.& scripsi in tract.de mercat.minutatim venden. Actio an per principē tolli possit.

Si ce n'est qu'il y eust conuenance.

GLOSSA VIGESIMATERTIA.

Ista prima limitatio potest referri ad pecuniam,& ad locationem.dicunt quidam famulum non posse petere salarium vltra tres annos, nisi conclusum fuerit & conuentum super illo salario inter dominum & seruum, de quo diximus in tract. de mercator. minutatim venden. & hoc est verum, vt ibi dixi. Sed ego etiam intelligerem hunc text. quòd famuli salarium trium annorum tantùm petere possint,& non vltra: hoc verum est, nisi esset conuentio famuli in scripturam redacta, tunc permittit famulo petere salarium etiam quatuor & aliorum annorum, prout conuentum fuerit,quia iam constat debitum, igitur dominus debet probare solutum.l.1.ff. de exceptio. l. prima. C. de probatio. & non sufficeret si conuentio probari posset per testes, nec haberet locum iste tex.quia dicit *conuenance par escrit*,vbi lex requirit scripturam,illa adesse debet. l.prima.C.de iure emphyteu. [Sed aliqui referunt ad obligationem, tamen potest etiam ad conuentionem referri.] tamen prima interpretatio melius conuenit, licet secunda sit magis dubia: quia licet locatio sit in scriptis, dominus potest soluisse sine scriptura, ideo hæc constitutio obtinet.alia docui in tractatu de mercatoribus minutatim vendentibus,quæ hîc non repetam. Famulus petere potest salarium tātum triū annorū, si conuentum fuit in scriptis.

Ou obligation par escrit.

GLOSSA DECIMAQVARTA.

Siue manu domini, siue notarij hæc obligatio fuerit: & est secunda limitatio, & cùm hîc dicatur *par escrit*, & non dicatur *obligation publique*, sufficit scriptum ,esseetiam si per epistolam.vt in l.Publia.ff.depositi.hoc etiam probat Imber.in Instit.foren.libro primo.§.cæterum.folio 105.de his scripturis & publicis & priuatis scripsi multa in primo Tomo ordin.tract. de liter.obligator. & in tract.de chirograph. recognit. sufficit igitur quod in scriptis sit obligatio, siue per manum notarij,siue per manum debitoris: & hoc est expressum in ord.Imper.Carol.ibi, *cedule ou lettre obligatoire*,quia semper est obligatio ex consensu,vt patet in l.consensu.ff.de actio.& obligatio.& Instit.de obligatio.ex consensu.quæ est iuris vinculum,quo necessitate adstringimur ad soluendum.§.1.de obliga.in Instit.vide quæ scripsi in tract.de liter.obliga. in princ.& in §.1.in verbo *obligations*. Obligatio dicitur etiā manu priuata.

Ou sommation.

GLOSSA DECIMAQVINTA.

1 Interpellatio hîc extra iudicium,summatio in iudicio,vt dicam art.13.& seq.in tract. de dilatio.in 3.Tomo. *en sommation de garand,& garand formel*. licet quandoque etiam interpellatio accipiatur tam de iudiciali quàm extraiudiciali.vt scripsi in rub. *des marchans vendans à detail*.Et sola citatio sufficiet.l.cùm notissimi.in princ. C. de præscri.30.annor. Albert.Brunus in verbo,citatio.Ias.in l.fi.ff.de eo per quem fact. erit.Bald.de vbal.in cap.si diligenti. col.25.fallen.8.de præscrip.etiam petitio extra iudicium,quia nō est repetitum verbum *iudiciaire*. Sicut in tracta.de mercat.minutatim venden.fusius scripsi. Interpellatio quid.

2 Idem si intra tempus actum fuerit contra fideiussorem,vel reum:tunc sufficit,quia interpellatio facta etiam contra fideiussorem prodest contra debitorem:& è contrario,quia vnum est debitum,ex eodem fonte,& ex eadem scriptura,& est vnus cōtractus: & apparet per hanc interpellationem fideiussori factam famulum non fuisse negligentem,nec in malitia. ergo non curret præscriptio.& istud probat Ioan.Andr.in additio.ad Speculat. in rub. de fideiussor.facit glo.in l.si fideiussor.§ fin.ff.mandat.cui sententiæ adhæret Barb.in rubr.de fideiussor.in Decret.sed quòd interruptio principalis non prosit contra fideiussorem,allegatur tex.in l.cùm quis.§.si quis pro reo. ff.de solut.& glo.in l.1.C.de præscrip.long. tempo.& Barto.in l.mora. ff.de verb.oblig.ideo Bal.in l.tam mandator.C.de non num.pecu.sic conciliat, quòd interruptio contra principalem videtur facta,si contra fideiussorē iudicatum solui actum fuerit,diuersum est si contra fideiussorē contractus,tunc interruptio principalis non prodest contra fideiussorem. Alex.consi.98. super eo.vol.7. & istam concordiam probat Ioan.Francis.in tract.de præscrip.in 3.parte sextæ partis in fi.quæst.4. Interpellatio cōtra debitorē prodest contra fideiussorē.

3 Ego verò arbitrarer interpellationem quoad hunc tex.factam principali, prodesse etiam contra fideiussorem contractus, in quibus casibus fideiussor potest ante principalem conueniri, nam cùm vt principalis teneatur, si petitio facta fuerit principali, valebit sic & cõtra fideiussorem, quia habentur tanquam rei debendi quoad istum tex. si principaliter sint obligati. & vnius interpellatio prodest quoad alterum. Bart. in dicto §. si quis pro reo. & doct. in l. mora. ff. de verb. oblig. etiam quia cessat ratio text. quia non petit tunc famulus per malitiam, nec est negligens, & summario interuenit intra annum, ergo & præscriptionis interruptio, nam cùm fideiussor condemnari in aliquibus casibus possit ad solutionem, multò fortius petitio cõtra illum interruptionem pariet.

Interrumpitur præscriptio hæc per dationem fideiussoris.

4 Imò fortius dicerem in terminis huius tex. quod ad interrumpendum præscriptionem huius anni sufficeret si dominus daret fideiussorẽ, qui se pro domino obligaret. Tum quia iste tex. excipit conuentionem partium, & obligationem in scriptis, vt superius visum fuit, ob id si fideiussor se obligaret famulo intra annum, non prohiberetur famulus illud salarium promissum, etiã vltra annum petere, tum quòd non est negligens, tum quòd non petit ex malitia, etiam quia interrupta est præscriptio anni per istam obligationem & conuentionem factam. per tex. in l. naturaliter. vbi doct. ff. de vsucap.

5 Et sic sunt hic tres casus, primus est quando reus principalis interpellatus est, & tunc illa interpellatio prodest, vt etiam post annum possit contra fideiussorem etiam contractus agi per supradicta, licet non fuerit actum contra fideiussorem. quia vbi principale durat, accessorium sequitur. l. cùm principalis. ff. de reg. iur.

6 Secundus casus an interpellatio fideiussoris prosit contra principalem quoad hunc text. & quoad hoc prodesse arbitror, quia vnum est debitum, & hîc interpellatio, vel summatio sufficiens tantùm requiritur. Quod intelligerem verum, quando fideiussor poterat conueniri ante principalem debitorem, vel si dominus erat austerus, & famulus eum interpellare non audebat: his casibus interpellationẽ fideiussori factam sufficere arbitror, vt superiùs dictum fuit, quia hoc etiam fauorabile est: Nam famulus agit de damno vitãdo, & dominus de lucro captando. Ideo famulus in hoc obtinere debet. l. iuris ignorantia. ff. de iur. & facti ignoran. & idem dicerem si vnum ex fideiussoribus conueniret, vt interruptio aduersus omnes facta censeatur prædictis rationibus.

7 Tertius casus, datio fideiussoris facta famulo interrumpit anni præscriptionem, vt superiùs vidimus, & ista notanda sunt.

Chirurgus aut medicus protelans morbum nõ debet habere salarium.

Arestum.

8 Nota vnum casum sing. quòd quando chirurgus aut medicus protelat morbum, nullum debet habere salarium. glos. & doct. in l. Martius. ff. locati. sic pronunciauit curia contra chirurgum Formagen die 7. Septembris. idem dicerem in procuratore & aduocato differente processum per subterfugia & dilationes, & tunc curia nihil deberet taxare istis calumniosis, & non sic calumnias exercerent. quia prædictæ rationes in illis locum habent, etiam ex dolo non debent commodum habere. c. ex parte. de rescript.

Suffisante.

GLOSSA VLTIMA.

Sufficiẽs interpellatio quæ dicatur.

SVfficiens interpellatio dicitur tam in iudicio, quàm extra iudicium, vt superius dixi, & huic sententiæ inhæret etiam Imbert. in Instit. foren. lib. 1. §. cæterum. Sed in mercatoribus iudicialem tantùm putat sufficientem, quod superius reprobaui: & exponendam ibi esse disiunctam pro coniuncta, quamuis hoc sæpe fiat exigente re, vt l. sæpe. ff de ver. sig. vbi scripsi. alia docui in d. tract. de mercator. minutatim venden. ad quem nunc reiicio: de his gratias Deo agens.

TRACT

TRACTATVS

DE PANNARIIS MERCATORIBVS.

Rubrica *Des Drappiers.*

Articulus primus.

FRançois par la grace de Dieu Roy de France: à tous presens & aduenir. Cõme de la part de nos chers & amez les drappiers drappans de la ville de Darnestal, nous eust esté presentée requeste, contenant que puis quarante ans ils se sont du tout appliquez à la manufacture des draps de petit pris, comme de vingt à trente sols tournois l'aune, pour la commodité de nostre peuple: à laquelle manufacture est accoustumé de tout temps vser de laines taintes, exclusiuement de blanches, & faire fouller les draps au moulin pour la parnité du pris desdits draps, & grosseurs desdites laines ainsi taintes, & lesquelles demeurent parboullenes à la tainture: tellement qu'ils ne pourroyent faire lesdits draps bons & loyaux, sinon qu'ils fussent d'vne aune de laine entre deux lisieres seulement, tant ils sont foullez pour les mettre en estat deu, loyal, & marchant. Et n'ont lesdits supplians de temps immemorial aucunement esté vexez, molestez, ou trauaillez à la manufacture de leursdits draps, pourueu qu'ils eussent ladite lisse d'vne aune, ou enuiron. Et combien que la drapperie de nostre ville de Rouen, soit directement diuerse, en icelle ait diuerse façon de drapper, neãtmoins sous vmbre de quelque ancienne ordonnance faite pour ladite drapperie de Rouen, il y a enuiron quarante ans, qui toutesfois pour l'impossibilité & incommodité d'icelle ne fut onques obseruée ne gardée, les tondeurs en table seiche & leurs consors marchans, regratiers, & autres s'efforcẽt à assubiectir lesdits supplians, faire lesdits petits draps selon ladite ancienne ordonnance reuoquée par non vsance pour sadite incommodité & impossibilité. Nous humblement requerans que pour la conseruation de nostre droit, bien de la chose publique, & soulagement de nos pauures subiets, leur voulsissions octroyer commission addressante au Bailly de Rouen, ou son Lieutenant, pour informer sur la forme & maniere de ladite manufacture en ladite vallée de Darnestal, & specialement touchant ladite laisse pour ladite information faite, y estre par nous pourueu & ordonné vn merc ausdits draps, pour la difference d'iceux auec les autres draps des autres drappiers. Et pareillement de la part de noz chers & bien amez les manans & habitans de nostre ville de Rouen, nous eust esté presentée autre requeste, tendans à ce, que pour les causes contenues en icelle, nous leur voulsissions ottroyer lettres pour informer sur la commodité ou incommodité de certaine nouuelle creation d'office de visiteur de draps en nostre dite ville, & de faire ladite visitation en la halle dudit Rouen. Lesquelles requestes nous eussions renuoyé audit Bailly de Rouen, ou son Lieutenant, pour sur icelles appellé nostre Procureur, en sondit Bailliage informer, & les informations sur ce faites nous renuoyer auec son aduis & celuy de nostredit Procureur, pour ce fait: & le tout veu y estre par nous pourueu comme de raison. Suyuant lesquelles lettres & cõmission, nostredit Bailly de Rouen, ou sondit Lieutenant auoit informé & les informatiõs communiqué à noz Aduocat & Procureur dudit Bailliage: & à plusieurs autres notables personnages & marchands nous auroit lesdites informations & leur aduis enuoyez. Sçauoir faisons que veües par nous en nostre Conseil estant lez nostre personne, lesdites requestes, commissions, informations & aduis dessusdites, Auons par la deliberation des gens de nostredit Conseil, & pour le bien, proffit & vtilité de ladite manufacture, trafficque, & marchandise desdits draps, & oster à l'aduenir toute occasion de delinquer audit estat: eu esgard & consideration à la grande & quasi inestimable manufacture desdits draps, faits audit lieu de Darnestal, parroisses de Caruailly: Longpaon, Bourdeuy le viuier, & autres lieux circonuoisins, voulu, statué, & ordonné, & de nostre propre mouuement, certaine science, pleine puissance, & auctorité Royalle, voulons, & ordonnons par Edict perpetuel & irreuocable, qu'en ladite vallée de Darnestal, en laquelle sont situées & assises lesdites parroisses, soyent d'oresnauant commis quatre gardes des maistres dudit mestier pour faire la visitation de tous lesdits draps faits en ladite vallée estants en escreu, & apres le dernier appareil, pour par eux marquer lesdits draps trouuez loyaux, lesquels nous voulons & ordonnons estre d'vne aulne de laisse entre deux lisieres, & faits & composez de treize à quatorze cens fils, sur peine de confiscation & forfaiture desdits draps. Et pour faire ladite visitation sera establie audit lieu de Darnestal vne maison, en laquelle à certain iour de la semaine, que par lesdits artisans & maistres dudit mestier sera aduisé, iceux artisans apporteront leursdits draps pour en ce lieu estre veus & visitez, & marquez par lesdits gardes. Ausquels & à tous autres nous faisons inhibitions & defences par ces presentes, ne faire ladite visitation desdits en la halle dudit Rouen. Et si par cy apres estoyent trouuez aucuns draps de ladite manufacture de Darnestal non marquez, exposez en vente, Auons declaré & declarons iceux à nous confisquez: & pour oster toute occasion de faueur ausdits gardes, voulons & ordonnons iceux gardes estre tenus respondre aux marchands qui auront acheté desdits draps vicieux, qui se trouueront auoir esté par eux visitez & marquez.

Si donnons en mandement au Baillif de Rouen, ou son Lieutenant, que nostre present Edict, ordonnance, & vouloir il execute & face lire, publier, & enregistrer, obseruer & garder de point en point, selõ sa forme & teneur, sans aller ou permettre estre allé ou fait aucune chose directement, ou indirectement au contraire, par quelque personne que ce soit: En contraignant à ce faire, souffrir, & à nostredit edict, vouloir & ordonnance obeyr entierement, reaument, & de fait, & par toutes voyes deües & raisonnables, tous ceux qu'il appartiendra: Nonobstãs oppositions, appellations, lettres, vsages, styles, ordonnances, mandemens, & autres quelconques choses à ce contraires. Pour lesquelles ne voulons l'effect & execution de nostre present edict, vouloir & ordonnances estre au-

cunement differée, retardée ou empeschée: ains à icelle auons de nostre propre mouuement & certaine science, pleine puissance, & authorité Royalle, desrogé & desrogeons par cesdites presentes. Par lesquelles nous mandons en outre audit Baillif de Rouen, ou son dit Lieutenant, faire l'execution de cesdites presentes, & tout ce, que pour icelles il verra estre necessaire. Et à fin que ce soit chose ferme & stable à tousiours, nous auons fait mettre nostre seel à cesdites presentes, sauf en autres choses nostre droit, & l'autruy en toutes. Donné à Mont-Real, en Bourgongne, au moys de May, l'an de grace mil cinq cens quarante deux. Et de nostre regne le vingthuitiesme.

1 IN hac prima constitutione & ordinatione pannariorum statuitur ratione vtilitatis publicæ conseruandæ, ne adulteri panni & improbi fiant in oppido Darnestal, & locis circumuicinis in Normania: vbi quotannis fit pannorum multitudo: verum quia corrumpere eos satagebant, ob id statuit Rex sequentia.

Panni vlna taxata.

2 Primò, dicit ad commodum & vtilitatem populi, artifices loci Darnestal conficere pannum solitos modici valoris, nempe vt vlna vendatur à viginti vsque ad triginta solidos, quod est valde vtile plebi, vnde cõstitutio ad vtilitatem populi fieri debet. c. erit autẽ lex 4. dist. scripsi in procem. constitu. regiar. vnde pulchrè fuit olim à Philippo pulchro statutum, quòd deinceps nullus ferret vestem ex panno empto vltra vigintiquinque solidos pro vlna. Cuius constitutionis verba inserui in tract. de pannis aureis. in fi. ibi vide.

Custodes præficiuntur ad pannos probandos.

3 Secundò, statuit quatuor custodes, (quos *Gardes* vocant) præfici in illo oppido Darnestal, & ex magistris dicit eligendos, quia ille qui committitur ad probandum aliquid, oportet quòd insigniter illud cognoscat. in l. quibus. ff. de verborum & rer. signific. ideò vult vt præficiantur magistri. non tyrones. §. cúmque. in procemi. Instit.

Custodes à quo eligantur.

4 Tertiò, vult quòd ex magistris dicti artificij assumantur, quia alij artifices non possent de hoc iudicare, etiam de his magistris, & non de exteris, ne si ex aliis eligerẽtur, ciues eos possint reprobare, sed à quo sint eligendi? videtur quòd à ciuibus. vt in l. 2. C. de ponderator. lib. 10. vbi in qualibet ciuitate debet eligi aliquis, qui de auro cognoscat, an bonũ improbúmve sit. Contrariũ tamẽ credo, quòd hi custodes, & *Gardes* à Rege sint eligendi, tum quòd hic, ab ipso cõstituantur, & non dat electionem villæ de Darnestal, tum quia agitur de pœnæ impositione magnæ: & ad curã principis magistratuum creatio pertinet. l. vna. ff. ad legem Iuliam de ambitu.

Magistro electo est credendum.

5 Et hoc expressè docet patruus meus Iacob. Rebuff. in d. l. 2. de ponderat. lib. 10. in mensuris, & quod ille qui præest ponderi, vel visitationi si approbet, vel improbet, est ei parendum, & credendum, & tenetur iurare in principio sui officij, & non in singulis actibus. vt in auth. iusiurandum quod præstatur ab his. col. 2. vel præficientur à magistris illius artis præsentibus gentibus Regiis secundum consuetudinem ibi vigentem: videlicet præsente magistratu, procuratore, & aduocato Regio, & nisi sit in contrarium consuetudo à Rege præficitur, vel nisi ipse hoc permiserit illi.

Domus ad visitandos pannos, & in loco publico constitui debet.

De Scipione Nasica.

6 Quartò, decernit, vt domus ibi deputetur ad pannariorum visitationem faciendam, ad quam omnes deferentur panni, ibique visitabuntur, & signabuntur: ergo ciuitas hanc domum constituet, & in loco publico, vt illic facilius homines conuenire possint. Sicut dicimus de Scipione Nasica, cui publicè domus in sacra via data fuit, quo faciliùs consulere posset. l. 2. §. iuris. ff. de orig. iur. & publicè ibi panni visitabuntur, de quo loquitur Barba. consil. 88. Illud. in 3. vol.

Officiũ custodum.

7 Quintò, declarat istorum custodũ officiũ, vt sit visitare pannos omnes factos, & probos approbare, & reprobos abiicere. argum. l. ab arbitrio. ff. qui satisd. cog. alioqui custodes tenentur vt sequitur.

Signãs pannum sua auctoritate, falsi pœna tenetur.

8 Sextò, vt sciatur approbatio istorum custodum, debent ipsi notare singulos pannos, & signa eis imponere, videlicet signa Regis vel ciuitatis, *La marque du Roy, ou de la ville*, vel vtrumque. l. Quintus. 2. §. si autem aurum. ff. de auro & argen. leg. l. pen. de aquæ duct. lib. 11. C. Et panni Rothomagen. eo quòd excellentes sunt, solent vtroque notari signo, sed si quis signum sua autoritate imponeret, tanquam falsarius puniretur. teste Bald. in l. 1. C. quæ res vendi non possunt. & panni sic signati confiscati essent, vt in hoc tex. patet.

Fisc⁹ omnia recipit, & mala purgat.

9 Septimò, statuit latitudinem pannorum & filorum, & alios improbat, & ad fiscum redigit, nisi sint latitudinis hic scriptæ & bonitatis, & per hoc datur cognitio visitatoribus, vt si panni ista non contineant, fisco adiudicentur: fiscus enim bona & mala recipit, & omnia intra stomachum purgat. Bal. in c. vno. col. 3. de alaud. in vsib. feud.

Signati in certo loco panni debẽt.

10 Octauò, assignabitur ab ipsis custodibus iunctis magistratibus & magistris pannorum, dies in hebdomada certus, quo omnes Pannarij, tenebuntur illuc afferre omnes & singulos pannos factos seu contextos, vt ibi visitentur, & notentur. & si alibi fiat visitatio, non valebit, postquam locus semel fuerit deputatus, sicut de sententia dicitur in l. si vt proponis. 2. C. quomodo & quando iud.

Non signati panni confiscati.

11 Nonò, si inueniantur panni in dictis locis facti, non tamen fuerint signati, declarantur confiscati Regi. præsumuntur enim improbi, & clam facti, & quantum isti panni pertendi debeant, & qua vlna mensurari, habetur in rubr. *des aulnes & aulnages*, in ordinatio. Reg.

Custodes approbantes pannos improbos ad quid teneantur.

12 Vltimò, vt isti visitatores, & custodes bona fide, & non fauore expleant suum officium: vult vt ipsi custodes teneantur mercatoribus, si improbi panni illic inuenti fuerint, post eorum visitationem: quia si panni non contineant statutam hic latitudinem, non debent signari, & si signati fuerint, tenentur præfati visitatores mercatoribus, qui illos emerunt ad id, quod interest istorum mercato-

mercatorum,& erunt panni confiscati.hæc est primæ constitutionis summa, quæ licet sit localis, tamen ratio illius sumi potest,& seruari in aliis locis:prout doct. scribunt in c.vno.quæ sint Regalia.in feud.

13 Quæro,quid veniat pannorum appellatione? Bart. dicit contineri ea,quibus quis induitur, in l.diuus.ff.de bonis damnator. Ego verò putarem Pannorum *des draps*, nomine,venire eos tantùm pannos, qui ex lana confecti sunt, non verò ex lino:quia non vocatur pannus,sed tela:ob id non venit.vnde si quis donet vestem ex panno,non venit ex serico,vel ex lino:quia non est pannus.Bart.in l.vestimentum.ff.de auro & argen. lega. & quando vestis debetur,ex quo panno tradi debeat?Respon.secundum conditionem personæ,cui debetur.l.sed & si.§.sufficienter.ff.de vsufruct.abundè scripsi in priuileg.scholastico.94. Pannorum nomine quid veniat.

F RANÇOIS *par la grace de Dieu Roy de France: à tous ceux qui ces presentes lettres verront,salut. Noz chers & bien amez les gens des trois Estats de nostre pays de Languedoc, nous ont fait dire & remonstrer,que combien que par noz predecesseurs Roys Charles VIII.& Loys XII. derniers decedez (que Dieu absolue)considerans le bien,profit & vtilité,prouenant à la chose publique des pays de Languedoc,du fait de la drapperie qui se fait ordinairement ausdits pays,eussent par leurs Edits & ordonnances, inhibé & defendu,qu'il ne fust loisible ne permis faire entrer,conduire, vendre, n'achepter par mer ou par terre,directement ou indirectement en noz Royaume, pays & Seigneuries, mesme en nostredit pays de Languedoc,aucuns draps n'autre facture de laine de Parpignan, Cathellongne, Sardoigne, & de Castille, sur peine de confiscation desdits draps,& d'amende arbitraire enuers lesdits infracteurs desdites ordonnances & defences, lesquelles ordonnāces & defences auroyent esté publiées par plusieurs & diuerses fois és villes & lieux de nostredit pays de Lāguedoc. Et pareillement en nostre ville de Lyon,neantmoins ainsi qu'auons esté aduertis,plusieurs se sont efforcez,& efforcent chacun iour amener,vendre,& achepter desdits draps de Parpignan, Roussillon,Cathellongne,& autres estrangers prohibez & defendus en nostredit Royaume,pays,Seigneuries,au contempt & mespris desdites ordōnances,defences,& au grand preiudice, & dommage de la chose publique de nostredit pays de Languedoc,ainsi que lesdits gens des trois estats dudit pays nous ont humblement fait dire,& remonstrer,requerans noz lettres de prouision. Pource est il,que nous ce consideré,desirans le bien & augmentation de la chose publique de nostredit pays,& noz subiects d'iceluy estre conseruez & entretenus en leurs priuileges, frāchises & libertez,auons voulu & ordonné,voulons & ordonnons en approuuant & reiterant par nous lesdites ordonnances,prohibitions,& defences faites par nosdits predecesseurs Roys,qu'il ne sera loysible à aucuns marchands n'autres personnes quelsconques,d'amener,ou faire amener,entrer,conduire,vendre,n'achepter,en nostredit pays de Lāguedoc,n'ailleurs en nostredit Royaume,pays & Seigneuries,aucuns draps de laine,à ladite manufacture desdits pays de Parpignan,Cathellongne,Sardoigne,Castille,n'autres lieux estrangers, & à tous nos subiets,sur peine de confiscation desdits draps,& d'amende arbitraire contre ceux qui seront trouuez auoir fait le contraire.*

Si donnons en mandement par cesdites presentes à noz amez,& feaux Conseillers les gens de nostre Cour de Parlement de Tholoze,Seneschaulx dudit Tholoze,de Lyon, & de Beaucaire,& de Carcassonne, gouuerneur de Montpellier,& à tous noz iusticiers, officiers, ou leurs lieutenans,& chacun d'eux,cy comme appartiendra,que noz presentes ordonnances,approbation,& reiteration de ces prohibitions & defences ilz entretiennent,gardent & obseruent,facent lire,publier & enregistrer,tant en nostredite cour de Parlement qu'en chacun de leurs sieges & iurisdictions,à ce qu'ils n'ayent excuse d'ignorance. Et procedent par eux contre les infracteurs de nosdites ordonnances esdites peines,& autres qu'ils verront estre à faire par raison:car tel est nostre plaisir. En tesmoin de ce nous auons fait mettre nostre seel à cesdites presentes:au vidimus desquelles pource que l'on pourra auoir à besongner en plusieurs & diuers lieux,fait sous seel Royal,ou collationnez par l'vn de noz amez & feaux notaires & secretaires de la maison de France, Nous voulons foy estre adioustée comme à ce present original. Donné à Paris le douziesme iour de Ianuier,l'an de grace mil cinq cens trentehuit. Et de nostre regne le vingtcinquiesme. Par le Roy, Le Seigneur de Belly,Conseillier & maistre des requestes ordinaire de l'hostel present. De la Chesnaye.

I N hac secunda constitutione statuitur, quod sequitur,duplici ratione videlicet propter vtilitatem publicam,& ipsius augmentum:augere enim debet Imperator imperium,ideo vocatur Augustus, si glo. credatur in proœ.Instit.& Digest.Sic & Reges regnum augere debent,& ideo prohibetur alienare vnam de ciuitatibus regni.c.intellecto.de iureiuran.scripsi in arbor.feudor. Articulus secundus. Augere imperiū & Regnū Imperator & Rex debent.

Secunda ratio est, vt conseruentur subiectorum priuilegia: subiecti enim maiorem erga principem gerunt deuotionem,si eorum priuilegia conseruet, maximè ea quæ in contractum transierunt, sicut priuilegia linguæ Occitanæ. doct. in cap. 1. de proba. scripsi in præfatio. ad rubr.de colla.in concor. Priuilegia subditis seruanda.

Statuit ergo Rex,ne panni extra regnum facti in regnum portentur vendanturq;,néve emantur, vt panni in Regno facti facilius vendi possint,& super illis commercium haberi, & hoc sub pœna confiscationis,& mulctæ:quod limitatur in mercatore,qui tempore huius ordinationis erat extra regnum,tunc si in regnum detulerit pannos,non confiscabuntur:quia ignorātia puniri non debet.l.generali.C.de tabula.lib.10.facit c.fin.qui matri.accu. pos. Albert. Gandi.in tracta.de malefic.in rub.de rebus non portand.contra deuotum.col.penul. Idem si mercator Gallus conduceret hos pānos:vt deferret in Angliam, tunc panni non debent capi,nec confiscari:quia hæc ordinatio debet intelligi quando portarentur,vt in regno remanerent,& ibidem venderentur:secus si Panni exteri in regno vēdi nō debēt. Panni exteri quando non confiscātur.

per transitũ ad alia trãsferrentur loca. hoc docet Paul. Castr. in l. cætera. §. sed & si quis. ff. de leg. 1. & Alex. consi. 86. visa inquisitione. in 4. vol. nisi causa fraudis hoc dicerent.

Item punientur etiam, si vnum tantùm pannum ferant vendendi gratia per hoc verbũ, *aucuns*, gl. in clem. vna, de foro compet. scripsi in interpreta. auth. habita. in verbo aliquam. C. ne filius pro patre: vide Luc. de Penna, in l. nemo. q. 2. C. de cursu publ. lib. 12.

Exterus mercator deferẽs pannos prohibitos an puniatur.

Item, hodie si mercator exterus ignorans hanc constitutionem portauerit pannos, ipse non amittet pannos suos, nec confiscantur: quia non ligatur ignorans. l. fi. ff. de decret. ab ord. facien. & non potuit lex imponi foren. non subdito. l. fi. ff. de iurisdict. omnium iudicum. Sed tunc potest prohiberi, ne vendat pannos in regno, & foras debet eiici, non verò panni eius confiscari debent, si vt dixi, sit ignarus constitutionis: quia esset contra l. corem. ff. de publica. Gandi. in dict. tracta. versic. præterea circa materiam. & versic. sed statutum. refert, & sequitur Hippoly. Marsil. in l. fi. nu. 129. ff. de iurisdict. omni. iudic. quia Rex non potest non subditis legem indicere. l. cunctos populos. C. de summa Trinit. l. 1. C. qui pro sua iurisd. & l. fi. de incest. nupr. Præterea nõ procedit quando aliquis deferret vestes ex his pannis sui tantum vsus gratia, tunc hoc non videtur prohibitum. vt probat l. in lege censoria. ff. de verborum significatio. vbi scripsi taxationem pannorum. vide in rubr. *de la taxation des viures*, artic. quinto, & sequen.

Alia possunt suppleri ex rub. de mercator. minutatim venden. taxationem pannorum & purpuræ: videre etiam potest in rub. *de la taxation des viures*, in ordinatio. Reg. quæ erunt ex his expedita. Laus Deo & virgini Mariæ, ac omnibus cœlicolis. Amen.

TRACTATVS

DE PANNIS AVREIS,

ARGENTEIS, SERICIS, ET PVRPVRA.

Purpura duplex.

1 SCiendum est olim apud Romanos purpuram fuisse in duplici differẽtia, quædam erat quæ murice tincta erat, & hæc patriciis in vsu erat. erat enim pro maiestate in pueritia: maximéque patricium ordinem à plebe diuidebat, namque patriciis Tyriæ muricis purpura dabatur: cùm equestris ordo & plebeius purpuram non induerent: Cuius vsum Plinius antiquissimum notauit. tribuno enim plebis, vel plebeio homini purpuram induere nulli fas erat: hi enim penulis breui villo præcipuè Plinij tempore aut lacerna
2 vtebantur, teste Alexan. in lib. Genial. quinto, cap. 18. † Verum quia nitimur in vetitum, plebeij hanc purpuram semper affectabant, aliam à patricia distinctam penè adulterinam confinxerunt, quæ vocata est plebeia, erat enim fusca & obsoleta, non murice conchylio & cocco, sed herbarum succis infecta. Quæ duo genera vsque ad nostra tempora peruenerunt. Est enim purpura quam Gallicè *l'escarlate*, vocamus, principi de iure affecta. l. 3. C. de murilegul. lib. 11. vbi Rebuffi. Altera est plebeia, quæ facta est instar purpuræ, & est rubea sicut purpura, sed non sic tincta
3 est, & vocatur *drap rouge*, siue *de la graine*. † Est etiam adhuc duplex purpura, vna penitus rubea, altera fusca, Imperator tamen prohibet lanam in speciem sacri muricis intingere, & contra-

Purpura ad principes spectat.

4 facientes capitali pœna statuit puniendos ind. l. 3. † Et sic purpuram deferre spectat ad principes, & est prohibita, vt in d. l. temperent. de vestib. olob. libr. 11. ac itidem Imperator Theodosius purpuræ nundinas vetat. in l. fi. C. de vestib. olob. lib. 11. & qui vendiderit, sciat se fortunarum suarum, & capitis subiturum esse discrimen. l. 1. C. quæ res vendi non possunt. taxatam purpuram vi-
5 de in titulo *de la taxation des viures*. art. 5. in his ordina. † Et appellatione purpuræ, omnis

Buccinum.

6 generis contineri putat Vlpia. in l. si cui lana. §. vlt. ff. de leg. 3. † Sed coccum putat non contineri sed Buccinum & Ianthinum. sic legit Cathali. Cotta in 2. parte Memoral. in verb. purpuræ, dicens buccinum inter genera Concharum minorem esse purpuram, est enim ad similitudinem buccini, quo sonus editur, de quo Plinius lib. 9. c. 36. cum quatuor seq.

Ianthina.

7 Ianthinum autem viola est purpurea, vnde Iãthina vestis violacea interpretatur ἴον enim viola, & ἄνθος, flos, quia ex colore floris violæ fit. Plinius lib. 21. c. 6. & Martial.

Coccina famosæ donas, & Ianthina Mæchæ,
Vis dare quæ meruit munera, mitte togam.

Purpura hodie permittitur.

8 De quo in d. l. 1. C. quæ res vendi non possunt. Hodie tamen in hoc Regno permittitur omnis generis purpura de cõsuetudine, siue sit vera purpura, siue adulterina, vel fusca: & pro insigni eam vsurparunt Cardinales, necnon curiarum supremarum præsides, ac consiliarij, doctores regentes, ac puellæ neogamæ, & sic non punitur purpuram deferens in hoc Regno. [Erat & genus vestis apud Rom. & erat multiplex. vt docet Laz. in commenta. reipub. Rom. lib. 8. c. 8.]

Aurea vestis soli principi.

9 Secundò, fuit populo à iure vestis aurea prohibita, & Imperatori reseruata, quia sine magno sumptu haberi non potest, & est nimis splendida: de hac loquitur l. 1. & 2. C. de vestibus olob. l. 11. & dicit Budæus in secundis annotationibus, ibi esse legendum holobrizis, ab ὅλον quod totum significat,

gnificat,& ὁλόχρυσος auro,quòd vestis tota sit aurea, & imperator non solùm prohibet aureã vestem, verùm etiam auratam,ibidem.

10 Tertiò,vestis holoserica,id est tota serica prohibetur,& Cornel.Tacit.lib.11.Histor.August. ait, imperante Tyberio senatusconsul. prohibitum fuisse, ne vestis serica viros fœdaret,& idem vestem holosericam viris omnibus interdixit, vt refert Fla.Vopisc.in Tacito,ac etiam Imperator Valenti.in l.1.C.de vestib.olob.lib.11.& Alex.Seuer.Imperator vestes sericas raras habuit,holosericas nunquam induit,subsericas nunquam donauit.Subserica dicitur quæ non est plenè serica, vt scribitur apud Suetonium in vita Caligul.& Lamptid.in Alex.Seuer. Holoserica & serica quę dicatur.

11 Et tunica seu vestis est multiplex,primò pellicea,quam Deus dedit Adæ & Euæ post peccatum.Gen.3.c.alia est talaris,aut manicata,pectoralis,loculata,rosata,coccinea,aut serica, aut bō- Tunica multiplex.

12 bycina.Lucas de penna in l.2.C.de vestib.olob.lib.11.scripsi in l.vestis.ff.de ver.sig.†Hodie Galli maximè in diuersitate indumentorum excedunt. Nec prohibentur simpliciter vestes sericeæ,sed deferre vestem sericam super thorace serico, vel tunica, hoc prohibetur in vltima ordinatione,quæ postea fuit declarata per Regem, vt portans vestem serico duplicatam super tunica non incidat in pœnam, videte illam declarationem in fine huius tituli.Volater.libr.27.rubr.quas

13 quisque populus vestes repererit sic ait. † Nostra verò ætate Ludouicus 11. Galliæ,& Alphonsus Siciliæ, ac Mathias Pannoniæ Reges vili amicti panno à vulgo non cognoscebantur:& vix Vespasia.vt docet Alex.lib.Genial.5.ca.18.[Alex. Seuerus dicere solebat Imperium in virtute esse,non in decore. chlamydes hirtas Seueri, & tunicas,vel macrocheras ex purpura non magna ad vsum reuocauit suum,teste Lamptid.in Alex.Seuer.] Principes vili vestitu habitu.

14 Quartò hodie etiam prohibetur vestis argentea,vt inferiùs patet, in his ordinatio.quamuis in iure nunc non memini me legisse prohibitam fuisse,sed quia est nimis sumptuosa,ob id prohibita per has ordinationes. Vestes intertextæ prohibitæ.

15 Quintò,hodie per ordinatio.31 infrà prohibentur etiam vestes intertextæ auro, vel argento aut aliis ibidem nominatis. Et Deuter.c.22. sic scribitur,Non indueris vestimento,quod ex lana, linoque contextum est.etiam prohibetur in d.l.1.C.de vestib.olob.lib.11. Non intelligitur hæc ordinatio in mulieribus.

16 Sextò,ista de iure erant olim viris prohibita.in l.2.C.de vestib.olob.lib.11.Nemo vir.vbi dicunt doct.statutum prohibens portare vestes auratas, non intelligi in mulieribus.nec Seneschallus posset illud statutum facere.teste Rebuffo ibi,& Bened.in repet.cap.Raynutius.in verbo,duas. num.32.cum seq.de testamen. Etiam hic excipit Reginam,sororem,& domicillas illis seruientes,

17 Vnde dicit Bald.in l.quòd non ratione.ff.de legi.quòd statuta quæ fiunt contra dominas,nę margaritas vel alias gēmas deferant,sunt præter rationem.Ideo non debēt extendi,vt etiam notat Soc.in c.veniens.col.12.ver.præterea.de acc.dicens hæc statuta sapere iniquitatem,quia mulieres melius conseruant sua vestimēta,quàm viri,& non tātum in vestimentis exponūt.Rebuf.in d.l.2. Statuta contra dominas, ne margaritas deferant, non sunt extendenda.

18 Ego tamen eas leges vel statuta iusta esse puto,eo quia rationes quas inferiùs scribam.in illis locum habeant: audiuimus enim plures mulieres ob lasciua vestimenta esse prostituta. Ideo hæc occasio est tollenda.l. item apud.§.si quis virgines.ff.de iniur.[Imò Liuius scribit lib.4. Macedo. belli purpuræ vsum duntaxat fœminis interdictum fuisse, & C. Opius trib. plebis legem tulit,ne qua mulier plus semiuncia auri haberet,néve vestimento versicolori vteretur,néve iuncto vehiculo in vrbe oppidove, aut propius inde mille passus, nisi sacrorum publicorum causa veheretur,vt est apud Liuium de bello punico,quæ postea abrogata fuit.] Incommoda ex vestibus & ornamentis.

19 Certum est quòd vestes inquirere valde splendidas, & ostri marini cruore tinctas, insignis est stultitia.vt Stobæ.in sermo.83.docet,additq; si mulier superfluo vestitu & luxu non fuerit vestita,amores illegitimi eam non sollicitabunt,sed marito,proli,toriq; familiæ amica erit. Nā quæ lectos alienos amat,omnia domestica odit,tum liberos, tum famulos, huiusmodi mulier dolos apud maritum fingit,& mendacia ei aduersus omnes narrat,vt sola videatur ipsi maximè beneuola esse,vt familiam regat.hæc otium amat,ab hac exitium rebus omnibus nascitur,quas & ipsa & maritus communes habent.itaque vxor viro chara,& res viri rectè administrans,harmonia quædam est.Et vt breui dicam,omnia ferè mala ex hoc superfluo vestitu eueniūt.multæ enim se prostituunt,vt veste serica vtantur,non paucæ destruunt patrimonium virorum in his superfluis,insidiantur aliæ viris suis nolentibus vestitus nouos illis prębere: ob id Rex etiam prohibet mulieribus infrà ordina.4.quia istæ plus his abutebantur, quàm viri:ideo bonum & sanctum est institutum.Fateor tamen quòd Seneschalli non possent;vt doct.suprà citati dicunt. Mulieres ex superfluo vestitu meretrices cognoscuntur.

20 Septimò,rationes prohibitionis videre licet. Prima est,quòd magnos magna decent,& potentioribus pares esse non possunt.l.3.ff.de alienat.iud.mutandi causa facta.Non dignoscitur plebeius à nobili,nec nobilis à principe, ob id in vestitu saltem ostendetur.l.item apud.§.si quis virgines.ff.de iniur.& c.si iudex.de senten.excomm.in 6. Ratio prohibitionis.

21 Et ad vitandos nimios sumptus,quos oportet in his ornamentis insignibus consumere,ob id oportet interim aliena quærere,& furari,vt istos superfluos vestitus retinere possint.l.pen.ibi,nec est vt quisquam de abiurato pretio conqueratur. C. de vestib.olob.lib.11.l.emptori.ff.de euictio.

22 Item pauperes efficiuntur homines propter infinitos sumptus istorum ornamentorum, & expedit reipublicæ,ne quis re sua malè vtatur.l.2.ff.de his qui sunt sui vel alien.iur.§ fina.in Instit. eod.& princeps restringit expensas. in l.1.C. de Salgamo hospitib.non præstando. lib.12.& l.vna. publicæ lætitiæ vel consul.ibidem. Pauperes homines fiunt ex superfluo vestitu.

 23 Item

Colores clericis prohibiti.

23 Item aliqui colores prohibentur clericis, videlicet rubeus, & viridis, quia eis non conueniũt. clem.vlt.de vita & honesta.cler. sic & laicis vestes conuenientes principibus.prohibentur, vt hîc.

Vsurpare vestes episcoporum & regũ est absurdũ.

24 Non debent etiam clerici vsurpare vestimenta episcoporum, nec scholastici doctorum.glo. & doc.in c.vt apostolicæ.de priui.in 6.sic non debent aliqui vsurpare principum vestimenta, nec colores illorum, ista enim ad cultum & ornatum Imperatorum, & Regum, pertinent. Ideo nullus ea debet vsurpare.l.vna.C.nulli licere in frenis.lib.11.vbi etiam scribitur, vt quod cultu, ornatuque nostro sacrum, & adoptabile est, id facere temeritas priuata non gaudeat.

Caligula Imper. quare sic dictus.

25 Etiam in caligis deferri sericum hic tex.prohibet, quia hoc est superfluum: hinc dicunt quidam Caligulam Imper.eo dictum, quòd caligas margaritis refertas primus portauerit. Ausonius, *Caius cognomen caligæ, cui castra dederunt*. Andre.Tiraq.in trac.de legib.connubial.in 2.lege connub.

Filij Regis priuilegiati.

26 Octauò, in his ordin.maximè in tertia huius tituli, prohibentur vestimenta aurea, argentea, etiam principibus, nisi filij sint Regis, qui multum sunt priuilegiati, vt in clem.1. de baptismo. & in extrauag.execrabilis.Ioan.22.

Imperator etiam ad similitudinem læsæ maiestatis puniri vult infractores, & vestimenta ærario reddere.in l.temperent.C.de vestib.oloberic.lib.11.hîc pœna est mille aureorum.

In frenis & sellis prohibentur lapides preciosi locari.

27 Nonò de iure nulli licet in frenis & equestribus sellis, vel in baltheis suis margaritas, & smaragdos, & iacinthos aptare posthac, vel inferre, vt patet in rub.C.nulli licere in frenis.& in 1.eo. lib.11.quia hoc ad cultum, & ornatum regum pertinet, vt ibi.

Nobiles & milites in bello vti possũt aureis vestibus.

28 Decimò, excipiuntur nobiles & milites, qui in bello possunt his vestimentis aureis super armis, seu paludamento aureo & aliis splendidis vti. Introductumque hoc est, ne interficiantur vt plebeij, sed capiãtur, & dato precio postea redimantur.d.l.vna.C.nulli lic.in frenis.vbi hoc scribit Iacob.Rebuff.per illum tex.

Hiemales & æstiuales vestes debens, quando eas præstare debeat.

29 Vndecimò, si quis teneatur dare vestes hiemales, & æstiuas: tenebitur æstiuas tradere calendis Aprilis, hiemales verò calend. Septembris. Ita statuit Imperator in l.1.C.de militar.veste.libr. 12.quem tex.no.Roma.sing.595.aliud.& Corset.in sing.incip.vestis pro salario.

Confiscatio contra hanc constitutionem peccantis non est petenda.

30 Duodecimò, si quis contra hanc constitutionem inuentus fuerit portare vestes aureas, vel alias prohibitas, puniendus est à iudice à quo captus erit.non poterit tamen quisquam petere cõfiscationem, quia confiscatio non est facta ipso iure. Sed tantùm est pœna comminata.vt in rubr. C.comminatio.epistol. & in c.vno.de sagittar.vnde cùm aliquis petiisset mulctam & confiscationem à Rege illorum mille aureorum, & causa fuisset ad curiam deuoluta, fuit reiectus, & facta prohibitio omnibus, ne tales confiscationes ante declarationem petere habeant: vt abundè scribo in tractat.vt beneficia ante vacationem, vel bona confiscata ante declarationem peti & concedi non debeant.licet curiales abutantur semper petentes, & Zebedæi vxori non absimiles.

Constitutio Philippi Regis.

31 Decimotertiò, olim pulchrè statutum fuit à Philippo pulchro tum Rege Franciæ super his vestimentis & aliis rebus, vt sequitur.

Que nul porteroit robbe de soye, ne de drap: sinon de vingtcinq sols l'aune, & que l'on ne mangeroit que de deux sortes de viandes, & plus rosty à disner. Et que les femmes n'yroyent plus en littiere, ou chariot par ville.

Panni exquisiti prohibẽtur.

32 Qvia hodie in his magnus fiebat abusus, ob id hæc constitutio quoad vestes sericas est
33 innouata, & prohibitæ vestes aureæ, argenteæ, & sericæ, vt sequitur in text. † Secundò prohibetur hîc ne exquisiti panni quærantur, sed tantum vestiatur quis panno, cuius vlna non excedat valorem vigintiquinque solidorum, & hoc ne homines pauperes fiant in

Lysander munificentiam vestimentorum aspernatus.

34 vestimentorum luxu.de quo Cælius in lib.antiq.lectio.9.c.9.dicit. † Lacedæmoniorum Regem Lysandrum Dionysij Siciliæ tyranni munificentiam aspernatum: cùm his magni impendij vestimenta ad eius filias transmittendá curasset, addens ne ob ista minus aliquo modo venustæ videantur.vnde in vestitu sicut plerisque omnibus mediocritatem esse optimam.

Tribus tantũ vestibus contentus quis esse debet.

35 Vnde Licurgus iuuenibus vna tãtùm veste eaque obsoleta, & nullo discrimine à cæteris vti toto anno permisit. Solon plus tribus vestibus quemquam vti lege prohibuit: si Alexan.credatur.

Mulleorum vsus apud Paris.

36 lib.5.c.18.dierum Genial. † Imò crepidis aut mulleis vti seruos aut plebeios erat lege vetitum, qui mullei hodie in frequen.vsu sunt apud Paris. Et festus Pomp. scribit mulleos genus esse calceorum, quibus Reges Albanorum primi, deinde patricij vsi sunt, à mullando, id est suendo dictos, nos Gallicè *des mulles* vocamus. [Et Vopiscus in Aurelia. sic ait, calceos mulleos & hederaceos, & albos, viris omnibus sustulit, militaribus reliquit.]

Fercula duo in prandio vel cœna sumenda.

37 Tertiò, prohibet diuersitates ciborum, & vltra duo fercula in cœna, vel prandio non esse
38 consumenda. † Multæ enim fuere latæ leges sumptuariæ apud Romanos. Primò, lex Fannia, lex Didia, Licinia, lex Cornelia, & aliæ multæ quas Macro.in lib.Saturnal.5.c.13.enumerat. hæc proferens dicam planè quod sentio: apprimè luxuriosus mihi videtur, & prodigus, cui hæc tãta in epulis, vel gratuita ponantur. & Gale.in lib.de cibis bonis, & mali succi, & in his quos de alimentorum facultatibus inscripsit copiosè docet. & Hippocratis est sententia sanitatis studium esse, non satiari cibis, & impigrum esse ad labores: sic enim fiet vt nũquam, aut rarò saltem in morbum periculosum incidas.c.legimus.de consec.dist.5.

Sanitatis studium non satiari cibis.

Assæ carnes in prãdio ne edantur.

39 Quartò, ne assæ carnes in prandio edantur. Et hoc tam ad euitandum sumptus, quàm etiam vt satietas, & repletio vitetur, etiam quia diuersitas ciborum nocet. vt dicunt medici. Et si carnibus assis vtendum quandoque sit, hyemis tempore potius quàm æstate vtendum est, tum quòd hæ sint calidiores, & sicciores, quæ eo tempore sunt: in æstate verò elixæ hominibus conferunt.

Et tamen

Et tamen contrarium videmus communius seruari hodie.

40 Quintò, ne lectica mulieres, vel curru per ciuitatem vehantur. hoc enim conuenit Reginis, aut aliis illustribus mulieribus, & tamen quædam gloriosæ mulieres hodie per ciuitates his lecticis deferuntur, quibus melius esset, vt pedes irent, & non consumerent substantiam maritorum: sed facilius ibi dormiunt. Iuuenal. Saty. 3. Namque facit somnum clausa lectica fenestra. Domitia. Cæsar nouo statuit edicto, vt probrosis fœminis lecticæ vsus adimeretur: & his tantùm permitteretur, quæ castæ, & spectatæ probitatis, & nobilitatis fuissent. teste Alex. lib. Genial. 5. c. 18. Et hodie esset statuendum, ne qua mulier lectica veheretur, nisi duas saltem mille libras in redditibus haberet, nec vestes sericeas, argenteas, aut aureas homines induerent, nisi tot aut plures haberent redditus, & sic vitarentur tot sumptus, quot nobiles faciunt: cætera vide in text. & ea perlege, vt sequitur. de his interim gratias Deo agemus.

Mulieres lectica per ciuitatem vti non debeant

DES DRAPS D'OR, D'ARGENT, ET de soye, à porter defendus.

CHARLES par la grace de Dieu Roy de France: A tous ceux qui ces presentes lettres verront salut. Comme la chose publique de nostre Royaume soit fort endommagée à l'occasion des grands fraiz, & despens que plusieurs de nostre Royaume font en habillementz trop pompeux & trop sumptueux non conuenables à leur estat. Parquoy, & aussi que telz abuz sont desplaisans à Dieu nostre Createur, fait ia pieça par noz predecesseurs defendu, & prohibé de porter vestemens, & habillemens de draps d'or, d'argent, & de soye, dont grand desordre s'est ensuiuy, & griefue foulle à nostre peuple. Et plus pourroit estre, si prompte prouision n'y estoit donnée. Sçauoir faisons, que nous desirans remettre les choses en bon ordre, & faire garder les bonnes ordonnances de nosdits progeniteurs, & sur ce l'aduis des Princes de nostre sang, & gens de nostre grand conseil: Auons par edit perpetuel defendu, & prohibé, defendons & prohibons generalement, à tous noz subietz, que d'oresnauant ils n'ayent à porter aucuns draps d'or, d'argent, & de soye, en robbes, ou doubleures, à peine de perdre lesditz habillementz, & de l'amende arbitrairement enuers nous. Sauf & reserué les nobles viuans noblement, nez, & extraitz de bonne & ancienne noblesse, non faisans choses desrogeant à icelle. Ausquels nous auons permis, & permettons qu'ilz se puissent vestir, & habiller de draps de soye, sous la modification cy apres declarée. C'est à sçauoir que les cheualiers tenans deux mil liures de reuenu par an, pourront porter tous draps de soye de quelque sorte qu'ils soyent. Et les escuyers ayans semblablement deux mil liures de rente chacun an, draps de damas, satin figuré: mais non point veloux, tant cramoisi, que autre figuré; à la peine que dessus.

Si donnons en mandement, au Preuost de Paris, à tous noz Baillifs, & Seneschaux, ou à leurs Lieutenans, & à chacun d'eux, que cesdites presentes ilz facent publier, & d'icelles le double signer de notaires, en & par tous les lieux insignes & assiz és mettes de leurs offices, & iurisdictions. Et les transgresseurs punissent, en maniere que nostre ordonnance, & edit soit gardé sans l'enfraindre. Car tel est nostre plaisir, voulans que au vidimus de ces presentes fait sous seel Royal, foy soit adioustée comme à ce present original. En tesmoing de ce nous auons fait mettre nostre seel à cesdites presentes. Donné à Melleun, le dixseptiesme iour de Decembre: L'an de grace mil quatrecens quatre vingts & cinq. Et de nostre Regne le troisiesme. Ainsi signé. Par le Roy, Monsieur le Duc de Lorraine, les Comtes de Clermont, & de Vendosme, vous les Euesques de Perigueux, les sieurs de Granuille, de l'Isle, & du Plessis, Bonore thresorier de France, le Baillif de Meaux, & plusieurs autres presens. Parent.

IN titulo de Pannis aureis in 1. constit. Primò Rex prohibet omnibus & singulis deferre vestes aureas, argenteas, aut sericas: prohibet etiam duplicare vestes laneas his pannis aureis, argenteis, & sericeis, sub pœna amissionis vestimentorum, & mulctæ arbitrandæ. Excipit nobiles, non autem omnes eos qui nobiliter viuunt.

Secundò, nobiles natos ex nobilibus, non autem factos à Rege, etiam nisi ex antiqua nobilitate.

Tertiò, quòd non faciant quid, per quod derogetur nobilitati. Vide quæ scripsi in §. cum verò. de collat. in Concord.

Quartò, permittit etiam his nobilibus vestiri veste serica, si milites fuerint, & duo millia librarum in redditu habuerint singulis annis: & tunc omnes pannos sericeos eis permittit, pannum autem aureum non.

Quintò aliis nobilibus *escuyers* non permittit nisi pannos sericeos, *de damas & satin figuré, de veloux cramoisi, ou autre figuré non.*

Vestes autem inquirere valde splendidas, & ostri marini cruore tinctas, insignis est stultitia. Nam (vt inquit Stobæus in œconom.) corpus quærit quo pacto non frigeat, neque nudum sit, modesti decoris gratia: alia autem re nulla indiget: at hominum opinio, imperitiæ coniuncta, ad vana & superflua procliuis est.

FRançois par la grace de Dieu Roy de France: à tous ceux qui ces presentes lettres verrõt, salut. Cõme pour plusieurs bonnes causes & consideratiõs, noz predecesseurs & nous, eussions fait plusieurs edits & ordonnances sur le fait des entrées en nostre Royaume: & autres noz pays, terres & Seigneuries de tous draps d'or, d'argent, & de soye, & à ce que noz droicts desdites entrées fussent obseruez sans fraude

fraude:toutesfois nosdites ordonnances ont souuentesfois esté mal gardées & obseruées, & plusieurs fraudes & abus esté commis, au preiudice de nosdits droits.

Sçauoir faisons, que nous desirans à ce pourueoir: & apres auoir eu sur ce l'aduis, & opinion de plusieurs notables personnages de nostre conseil, & autres noz officiers, & de plusieurs notables marchands à ce cognoissans: auons ordonné que tous draps d'or, d'argent, & de soye, & pareillement toutes especes de crespes, canetilles, passemens, rubens, ceinctures, franges, pennes, ornemens, habillemens, & toutes autres tissures, & especes d'ouurages de fil d'or, d'argent, & de soye, de quelques couleurs qu'ilz soyent, venans du pays d'Italie, pour entrer en nostredit Royaume, & en noz pays de Prouence, Dauphiné, Sauoye, Bresse, Bougey, & Verommes, passeront par nostre ville de Suze, & de là entreront en nostre ville de Lyon par la porte, & pont du Rosne, & non par autres lieux: sur peine de confiscation desdites marchandises, & de toutes autres qui seront trouuées auec icelles: & pareillement des mullets, cheuaux, charrettes, batteaux, & autres equipages, esquels seront conduites lesdites marchandises.

Item, que les marchandises susdites venans d'Auignon & du Comté de Venise, passeront par nostre ville de Montlimart en Dauphiné, & entreront dedans nostre ville de Lyon par ladite porte du Rosne, & non par autres lieux, sur lesdites peines.

Item, que semblables marchandises, qui viendront du pays d'Espagne, passeront par noz villes de Narbonne & Bayonne, & seront amenées audit Lyon par les portes de sainct Iust & sainct George & non par autres lieux, sur lesdites peines, & sans qu'il soit loisible aux marchands, ny autres, qui feront amener lesdites marchandises, ny aux conducteurs voyturiers d'icelles de faire entrer icelles marchandises, soit pour les vendre, ou vser en nostredit Royaume, ou en nosdits pays, terres, & Seigneuries de Prouence, Dauphiné, Sauoye, Bresse, Bougey, & Verommes, ou pour les faire seulement passer par iceux, & les mener & conduire, sans desployer hors nostredit Royaume, pays & Seigneuries, pour hors iceux estre vendues: de les faire passer & entrer en iceux nos Royaume, pays & Seigneuries par autres chemins & voyes, que celles cy dessus designées, sur les peines cy dessus indites.

Item, & auec ce auons ordonné & ordonnons, que les marchands, & autres, qui feront amener lesdites marchandises, soit pour estre vendues en nosdits Royaume, pays & Seigneuries, ou pour les faire semblablement passer par iceux, sans desployer, comme dit est, ensemble les mulletiers, voyturiers & conducteurs d'icelles seront tenus de porter lettres de facture, memoire ou inuentaire faits au vray des draps d'or, d'argent ou de soye, or fillé & trait, soyes cuyttes, & teinctes, crespes, canatilles, tissures, & traces, passemens, pourfilleures, & autres especes de tissures & ouurages de fil, d'or d'argent, & de soye, qui seront és caisses, coffres, balles, malles, tonneaux, ou autres fardeaux & equipages: esquelles lettres de facture, memoires ou inuentaires, seront mis & declarez les noms & surnoms des marchands ou autres, ausquelz lesdites marchandises appartiendront, & de ceux, ausquelz elles seront addressées.

Et outre ce de prendre esdits lieux de Suze, Montlimart, Narbonne, & Bayonne, respectiuement, breuet ou bulletin de celuy, ou ceux, qui pour ce faire y sont, ou seront par nous deputez, portant ledit breuet ou bulletin la certification du iour qu'ils auront passé par lesdits lieux, auec le nombre des caisses, balles, coffres, malles, tõneaux, ou autres fardeaux & equipages, qu'ils conduyront chargez desdites marchandises pour ledit bulletin, ou breuet ensemble lesdites lettres de facture, memoires, ou inuentaires, que lesdits muletiers, voyturiers, ou conducteurs porteront, estre par iceluy, qui pour ce faire est, & sera par nous deputé aux portes de nostredite ville de Lyon cy dessus designées, mis en liace, & en estre fait registre: & pour desdites portes conduyre lesdites marchandises au lieu par nous ordonné en ladite ville de Lyon, pour peser & gabeller lesdites marchandises, le tout sur les mesmes peines que dessus.

Item que ledit breuet, ou bulletin soit esdits lieux, & en chacun d'iceux incontinent deliuré ausdits mulletiers, voyturiers, ou conducteurs desdites marchandises, sans pour ce les faire aucunement seiourner, n'exiger d'eux aucune chose: sur peine à celuy, qui aura fait l'exaction, de priuation de son estat & office, d'amende arbitraire, & de punition corporelle.

Item & s'il aduenoit que lesdits mulletiers, ou conducteurs eussent perdu, ou esgaré lesdites lettres de facture, memoire, breuetz, ou bulletins au parauant estre arriuez audit Lyon, s'ils iurent & afferment les auoir perdus sans fraude. En ce cas, leurs caisses, balles, malles, coffres, tonneaux ou autres fardeaux & equipages seront arrestez, deposez, & mis en seure garde, aux despens de la marchandise estant en iceux, iusques à ce qu'ils ayent apporté autres lettres de facture, memoires, ou inuentaires des marchandises, qui seront trouuées en leur charge & conduite, ensemble les extraicts des registres de ceux, qui respectiuement auoyent expedié lesditz breuetz ou bulletins esdits lieux de Suze, Montlimart, Narbonne, & Bayonne. Et pource faire, leur sera donné delay competant, qui ne pourra estre plus long, que de foyre en foyre.

Item, que noz commis & deputez à bailler lesdits bulletins, ou breuetz esdits lieux de Suze, & Montlimart, Narbonne, & Bayonne, enuoyeront de foyre en foyre, à noz Officiers commis en ladite ville de Lyon, pour leuer nostredit droit de gabelle & imposition, vn extraict faict au vray, & signé de leur main de tous les bulletins, ou breuets, qu'ils auront baillez, contenans le nombre des caisses, balles, coffres, tonneaux, & autres fardeau, & equipages desdites marchandises, qui seront passées par lesdits lieux respectiuement: ensemble le iour qu'elles auront passé, & les noms des marchands, mulletiers, & conducteurs desdites marchandises, pour en estre fait conference auecques le iournal qui sera fait de l'entrée d'icelles marchandises, tãt és portes dudit Lyon, que de la maison ordonnée en icelle ville, pour peser & gabeller icelles marchandises.

Item, si tost que lesdites marchandises, tant passageres, que pour vendre & debiter en nosdits Royaume, pays & Seigneuries, seront arriuée esdites portes, de Lyon, seront conduites & menées par les deputez de par nous, esdites portes, droit en la maison ordonnée pour ledit poids, à fin d'estre icelles gabellées, selon la forme

forme & maniere, que ce iourd'huy par prouision, & iusques à ce, que par nous autrement en ait esté ordonné, en auons enuoyé à noz commis & deputez sur iceluy droit de gabelle, en nostredite ville de Lyon, pour estre mise en vn tableau en ladite maison du poids, à ce que chacun en puisse auoir cognoissance.

Exceptés toutesfois les marchandises de la manufacture & ouurage de Gennes, lesquelles nous n'entendons passer, que par saufconduit, ainsi qu'ilz sont de present, & en payant aussi, outre la gabelle ordinaire designée en ladite forme, l'imposition de deux escus pour piece de veloux, & des autres soyes à l'equipollent, & selon le taux sur ce ordonné.

Item voulons & ordonnons, qu'apres que lesdites marchandises auront esté pesées, & gabellées par la forme dessusdite, que les passageres soyent seellées d'vn seel de plomb, imprimé d'vn costé à noz armes, & de l'autre costé, aux armes de nostredite ville de Lyon, & que ledit seel soit attaché à vn cordon blanc, enueloppant de long & de trauers les caisses, balles, coffres, malles, fardeaux, tonneaux, ou autres equipages, esquelz seront icelles marchandises: & qu'auant les desplacer de ladite maison dudit poids, les conducteurs d'icelles soyent tenus de bailler bonne & suffisante caution, de rapporter dedans trois mois, certification du iuge Royal, & principal de nostre derniere ville, par laquelle ils feront yssir lesdites marchandises hors nosdits Royaume, pays & Seigneuries, ou du Lieutenant general dudit Iuge, en l'absence d'iceluy Iuge, ensemble de nostre procureur en ladite ville: par laquelle certification sera certifié, que lesdites balles, caisses, & autres fardeaux & equipages, auront sorty & passé entierement par ladite ville, ainsi seellez, que dit est, & sans auoir esté ouuerts, sur peine de payer ladite gabelle desdits draps & ouurages entierement, & tout ainsi, comme s'ilz eussent esté rapportez, pour vendre & debiter en nosdits Royaume, pays & Seigneuries, & sans aucune deduction faire de ce qu'ils auront ia payé, pour la gabelle dudit passage: & pour la tare du cassage & emballage ne se pourra deduire sur les poids d'icelles marchandises passageres, dont l'yssue n'aura esté certifiée dedans ledit temps, que à raison de vingtcinq liures de poids pour cent, à liure de poids seulement, lesquels Iuge Royal & nostredit Procureur bailleront ladite certification, incontinent sans delay & sans salaire.

Item, & quant ausdites marchandises, qui se debiteront & vendront en nosdits Royaume, pays, & Seigneuries, auant semblablement estre desplacées de ladite maison dudit poids, seront seellées du pareil seel par pieces, & par les deux bouts d'icelles pieces, lesquelz deux bouts seront percez, & embrassez de ladite cordelle par la lisiere, & vn petit du drap: & sera ladite cordelle blanche, excepté desdites marchandises dudit ouurage & manufacture de Gennes, ausquelles voulons estre apposée vne cordelle noire à la difference des autres, & où aucunes desdites marchandises seroyent trouuées estre entrées & passées en nosdits Royaume, pays & Seigneuries, sans auoir esté seellées en nostredite ville de Lyon, ainsi que dessus est dit, nous les auons desapresent comme pour lors, & dés lors comme desapresent declarées & declarons à nous confisquées.

Item & à fin que confusion n'aduienne en l'ordre dessusdit, auons en outre ordonné & ordonnons, qu'en chacune ville de nosdits Royaume, pays & Seigneuries, esquelles y a manufacture desdits draps d'or, d'argent, & de soye, les marchands ou autres, qui auront esdites villes aucuns desdits draps & ouurages, seront tenus auant les faire sortir d'icelles villes, de les faire aussi seeller de plomb par pieces, & par les deux boutz de chacune d'icelles pieces, à vne cordelette, qui semblablement perce & embrasse la lisiere, & vn petit du drap, ainsi que dessus est dit, & que ledit seel soit imprimé aux armes de la ville, dont lesdits draps & ouurages sortiront, & que les conducteurs desdits draps & ouurages portent certification des officiers de ladite ville, comme lesdits draps & ouurages auront esté faits en icelle, sur peine aussi de confiscation d'iceux draps & ouurages.

Item & à fin qu'aucuns marchands ne puissent en ce commettre abuz, sous couleur de draps d'or, d'argent & de soye, qu'ils ont de present en leurs maisons & boutiques, nous auons d'abōdant ordonné & ordonnons, qu'en chacune ville de nosdits Royaumes, pays & Seigneuries, tous merciers, marchāds, & autres ayans desdits draps, tant entiers qu'entamez, les feront dedans quinze iours apres la publication de ces presentes, marquer d'vne marque apparente & notable, par noz officiers ordinaires des lieux, qui en feront registre, & au defaut de ce faire dedans ledit temps, nous les auons ainsi que dessus est dit, desapresent, comme pour lors declarez & declarons à nous confisquez.

Et à fin aussi que nostre presente ordonnance puisse mieux estre obseruée, & les transgesseurs d'icelle venir à cognoissance, pour en estre faite iustice: Nous auons ordonné & ordonnons, que ceux qui premier denonceront & reueleröt lesdites transgressions, aurōt & leur sera baillée & deliurée la quarte partie de tout ce que nous adviendra, par le moyen de leur denunciation sans fraude: Enioignant par nous, à tous noz Iuges qui procederont au fait & iugement desdites transgressions, de leur adiuger ladite quarte partie, & icelle leur faire deliurer par leurs simples quittances, sans en attendre aucune autre ordonnance ne mandement de nous, fors cesdites presentes, & sans ce que noz receueurs, qui seront chargez desdites confiscations, soyent pour ce tenus rapporter autre acquit, ne don de nous, de ladite quarte partie, sur la reddition de leurs contes, sinon vn duplicata ou vidimus fait sous seel Royal d'icelles presentes, auec vn dicton de la sentence du Iuge, qui aura faicte ladite adiudication & quittance au proffit du denonciateur, ou denonciateurs d'icelle quarte partie.

Si donnons en mandement par ces mesmes presentes, au Preuost de Paris, Baillifs de Vermandoys, d'Amiens, de Vitry, de Chaumont en Bassigny, de Sens, de Troye, de Sainct Pierre le Monstier, de Dijon, d'Auxonne, de Semur en Auxois, de Mascon, de Bresse, Bougey, & Verommez, des montagnes de Dauphiné, de Viennoys & de Sauoye, de Forest, de Beauiolois, de Roüen, de Caulx, de Caen, & de Constentin, Gouuerneurs de Peronne, Montdidier, & Roye & de la Rochelle, Seneschaux de Ponthieu, de Lyon, de Thoulouse, de Carcassonne, & de Beaucaire, & de Guienne, des Launes, de Poitou, de Xaintonge,

tonge, de Prouence, de Valentinoys & Dioys, maistres des Portz desdicts lieux & à tous noz autres iusticiers & officiers, ou à leurs Lieutenans, & à chacun d'eux endroit soy, & si comme à luy appartiendra, que nostre presente ordonnance ilz facent lire, publier & enregistrer en chacun de leurs sieges, & icelle garder & obseruer sans enfraindre, & procedāt par eux & chacun d'eux en son regard, contre les transgresseurs de nostre dicte ordonnance par les peines cy dessus indites, & autres telles qu'ils verront estre à faire par raison, et selon l'exigence des cas, non obstant oppositions ou appellations quelsconques & sans preiudice d'icelles, pour lesquelles ne voulons estre differé. En tesmoing de ce nous auons fait mettre nostre seel à cesdictes presentes. Et pource qu'il est besoing faire ladicte publication en plusieurs & diuers lieux, Nous voulons qu'au duplicata ou vidimus de cesdictes presentes, faict sous seel Royal, foy soit adioustée, comme à ce present original. Donné à Annet, le dixhuictiesme iour de Iuillet, l'an de grace mil cinq cens quarante, & de nostre Regne le vingtsixiesme. Et sur le reply estoit escrit : Par le Roy en son conseil. De la Chesnaye. Et seellé sus double queüe de cire iaune. Publié à Paris le septiesme iour de Septembre, l'an de grace mil cinq cens quarante.

DEFENCES A TOVS NE PORTER DRAP d'or, d'argent, de soye, ne bordures.

Vide ordina. reg. de thesaura. ordi. 9. fol. 377. de secundis.

FRançois par la grace de Dieu Roy de France: à tous ceux qui ces presentes verront, salut. Ayans mis en consideration l'excessiue & superflue despence qui ce faict de present en cestuy nostre Royaume, à cause des habillemens, tant de drap d'or, d'argent, pourfilleures, passement, bordures d'or, & d'argent, qui se portent par plusieurs personnes : Au moyen dequoy grandes sommes de deniers se tirent de cestuy nostre Royaume par les estrangiers, qui apres en secourent et aydēt à noz ennemis, comme nous sommes aduertis. Voulans à ce pourueoir & remedier, tant pour oster à noz subiects l'occasion d'eux consumer en fraiz inutiles, que ausdits estrangiers le moyen d'eux enrichir de la gresse de nostre Royaume, ne d'en pouuoir ayder nosdits ennemys: Pour ces causes, & autres bonnes et grandes consideratiōs à ce nous mouuants: Auons par le conseil, & aduis de plusieurs princes de nostre sang, & autres bons & grands personnages estats lez nous, & par deliberation des gens de nostre conseil priué, dit, statué, & ordonné, disons, statuons & ordonnons, & par ces presentes inhibé & defendu, inhibons, & defendons tresexpressement, à tous princes, seigneurs, gentilz hommes & autres hommes noz subiects de quelque estat & qualité qu'ilz soyent, sans exception des personnes, fors de noz treschiers, & tresamez enfants les Dauphin, & duc d'Orleans, Que doresnauant ilz n'ayent à porter, ne eux vestir ne habiller d'aucun drap d'or, drap d'argent, toille d'or ny d'argent, pourfilleures, borderies, passemens d'or ny d'argent, velours ny soyes barrez d'or ny d'argent, soit en robbes, sayes, pourpointz, chausses, bordures d'habillements n'autrement, en quelque sorte & maniere que ce soit, sinon sur les harnoys. Et ce sur peine de mil escuz d'or sol d'amende, de confiscation desdits habillements, & d'estre puniz comme infracteurs & transgresseurs de noz ordonnances. Et affin que ceux qui ont ia plusieurs habillements desdites sortes, ayent temps pour les vser, & qu'ils ne leur demeurent de tout inutiles, leur auons donné terme, & delay de trois mois, à compter du iour & datte de cesdites presentes, durant lesquelz ilz les pourront porter & en disposer ainsi que bon leur semblera, apres lequel temps passé voulons nostre presente ordonnance auoir lieu & sortir son effect.

Pour les vser.

Et sic prohibitus portare vestes sericeas, seu alias, non potest portare iam factas: alioqui fieret fraus constitutioni. Et vestium nomine omnia veniunt. Ioan. And. in c. 2. de vita & honesta. cler. Cepol. in l. mulieris. in fin. ff. de verb. sign.

Si donnons en mandement par ces mesmes presentes, à noz amez & feaux les gens tenans noz cours de parlement, preuost de Paris, seneschal de Lyon, preuost de nostre hostel, & à tous noz autres iusticiers, & officiers, ou à leurs lieutenants, que ceste presente nostre ordonnance, prohibition, & defense ilz facent enregistrer és requestes de leurs iurisdictions, & icelle crier & publier à son de trompe & cry public, à ce que personne n'en pretende cause d'ignorance, la faisant garder, entretenir, & obseruer inuiolablement de point en point, selon sa forme & teneur. Car tel est nostre plaisir. En tesmoin de ce nous auons fait mettre & apposer nostre séel à cesdites presentes. Donné à Fontainebleau le huitiesme iour de Decembre, l'an de grace mil cinq cents quarantetrois, & de nostre regne le vingtneufuiesme.

Et sur le reply signé. Par le Roy. De Laubespine.

Publicata, registrata audito procuratore generali Regis hoc requirente Parisiis in parlamento, 18. die Decembris, Anno Domini mil cinq cents quarantetrois. Ainsi signé. Berruyer.

SCiendum est quòd constitutio edita, ne ignoretur, debet in Senatu recitari & publicari, per textum in l. diuus. ibi, sed & diuus Marcus in oratione quam in Senatu recitauit. ff. de seruis fugit. siue fieret à Papa, c. 1. de loca. c. cum infirmitas. in fi. de pœnit. & remiss. siue ab Imperatore, vt in prima constitutione Cod. l. litibus. in fi. lib. 11. Quod probatur Genes. c. 41. in Pharaone, qui publicari fecit Ioseph esse toti Ægypto præfectum ne quis constitutionis illius prætendat ignorantiam. in authent. vt nouæ constit. colla. §. vbi lex non ligat ante istam publicationem.

Sed dubitandum est, an hæc publicatio debeat fieri de omnibus constitutionibus, & in omnibus curiis. Respond. Constitutiones omnes regulariter, quæ sunt alicuius momenti, esse publicandas,

das,& conscribendas,seu registrandas,vt postea subditi possint constitutionem ex registris habere:& in omnibus curiis Parlamentorum Franciæ,ne vna prouincia ignorantiā constitutionis causari possit ante publicationem in illa prouincia, seu ressortu:si tamen constitutio respiciat magistratus speciales,vtpote limitum,& itinerum,seu aquarum,vel gabellarum,tunc coram illis recitabitur. Si verò generalis sit constitutio,in Senatu.

Notandum est autem quòd in hac publicatione requiritur mandatum speciale, de quo oportet constare:aliàs constitutio post publicationem non ligaret, vt not.Bald.in c.2.col.2.de constit. Scripsi in interpret.legis vnicæ,vlt.not.C.de sent.quæ pro eo quod interest.

Mandatum speciale elicitur ex constitutione missa ex illis verbis quibus præcipitur vt publicetur.Et illi quibus princeps præcipit debent illam publicare & recitare.Vnde aduertat magistratus vel Senatus,antequam eam recitet & publicet, an illi præcipiatur:& tunc hoc facere tenetur, aliàs non:quod cognoscitur ex fine constitutionis, ibi,*Si donnons en mandement par ces presentes ausdits generaulx,&c.* tunc generales istam constitutionem publicare debent & recitare,& coram eis legere.

Si verò in constitutione dicatur, *Si donnons en mandement à noz amez & feaux conseillers, les gens tenans noz parlemens de Paris*, *Thoulouse, &c.* tunc coram parlamentis recitabitur,si mandetur præpositis & balliuis etiam in curiis eorum recitabitur & publicabitur.

Praxis huius publicationis in regno est, vt receptis literis à Senatu,cum honore & reuerentia, vt in cap.si quando.de rescriptis. & suprà dixi in titulo de rescript.articulo primo,præses solet recitare curiæ se à Rege suscepisse literas quas mandat publicari. Videre an hoc faciendum sit,& leguntur literæ in magna Classe,& quisque suffragium suum dicit,an sint publicandæ. Quòd si curia annuat, die quo litigatur legentur literæ coram Senatu, & omni populo:& lectione facta aduocatus Regius assurget, petens publicationem fieri & registrari. Præses, auditis omnium consiliariorum suffragiis, dicit publicationem esse faciendam. Ideo in fine harum ordinationum ponitur. Lecta,publicata,& registrata,audito procuratore Regis hoc requirente. Primò ergo legi debet,& tunc dicitur recitari.

Secundò, non sufficit legi & recitari, sed oportet quòd publicetur. Et dicitur publicari legendo coram populo, adeò quòd in quibusdam constitutionibus nulla alia fit publicatio, sed communius post recitationem in Senatu factam, solet publicari per ciuitatem, & sic duplex fit publicatio.

Tertiò registratur hæc constitutio,& conscribitur in libris aliarum constitutionum.

Quartò dicitur,audito procuratore Regis, quia,vt dixi,dum primo recipiuntur literæ,& intra curiam leguntur, priuatim auditur procurator Regis, & causas publicationis faciendæ assignat, quæ aliquando refutantur à Senatu, & non publicabuntur,sed recitabuntur causæ, cur non fuerunt publicatæ: & Rex boni consulet,vel declarabit suam voluntatem:& tunc ex secundo iussu publicabuntur,adiecto,ex iterato iussu,vel de expresso mandato Regis.

Quintò, dicitur, procuratore hoc requirente, quia is est qui Regis negotia & publicæ vtilitatis promouere debet.l.1.& 2.ff.de offic.procur.Cæsar.& ibi Bart.& Iacob.

Sextò,apponitur data publicationis,annus videlicet & dies,ac locus.

Videndum est quo die publicandæ sint constitutiones.Respond glossa in prima constitutione, C.quòd omnibus diebus etiam festis. Sed ego viginti & vltra annos versatus sum in curiis Franciæ,sed nunquam vidi publicationem fieri diebus festis, sed diebus tantùm profestis,in quibus litigatur,fiunt & audiuntur:his diebus publicationem fieri vidi,nisi Rex præcipiat fieri illis diebus, & tunc vidi etiam fieri diebus mercurij,qui non est dies ordinarius,sed semel vel bis ad summum diebus extraordinariis publicari.

Ista tamen publicatio non fit sicut publicatur prouisio facta per resignationem,ne resignans in possessione moriatur,de qua in regula cancel.34.vt abundè scripsi in Praxi beneficial.in declaratione illius regulæ.

EDICT DV ROY HENRY SECOND NOSTRE Sire,sur la reformation d'aucuns draps,toilles d'or,& d'argent, pourfilleures,passements,bordures,orfaueries,cordons,canetilles,& plusieurs autres sortes mentionnées audit Edict.

HENRY par la grace de Dieu Roy de France:à noz amez & feaux les gents de noz cours de parlemēt, & à tous noz baillifz,seneschaux,preuosts, & autres iusticiers & officiers qu'il appartiendra,salut & dilection:Sçauoir faisons que nous considerants la grande & superflue despence du tout inutile qui s'est faite iusques icy par les gētilz hōmes & autres persōnes de nostre Royaume en habillemēts de draps d'or & d'argēt pourfillez,passemētez,& brodez,où il s'en va & consomme tout,ou vne grāde partie de leur biē & substāce, au lieu de ce qu'ilz le deuroyēt employer au seruice de nous & de la chose publique en temps d'affaire,ou biē pour leurs necessitez & particulieres negoces. Pour à quoy obuier & faire cesser telles superfluitez, furent sur ce faites du temps du feu Roy nostre treshonnoré seigneur & Pere certaines defenses expresses, lesquelles comme

me tresutiles & necessaires pour les causes dessus declairées, & autres bonnes & iustes considerations, qui à ce nous meuuent, nous voulons estre reiterées: Et en ce faisant auons par ces presentes de noz certeine science, pleine puissance,& autorité Royal, ordoné, prohibé,& defendu, ordonnons, prohibons & defendons à toutes personnes de noz Royaume, pays, terres, seigneuries, soyent hommes ou femmes de quelque estat, qualité, ou codition qu'ilz soyent, reserué les princesses, dames & damoyselles estant à la suitte de la Royne nostre treschere & tresamée compaigne, & de nostre treschere & tresamée sœur: Que d'oresnauant ilz n'ayent à porter sur eux en habillement, n'autre aornement, aucuns draps, ne toilles d'or & d'argent, pourfilleures, passements, brodures, orfeureries, cordons, canetilles, velouz, satins, ou taffetas barre d'or ou d'argent, n'autres telles superfluitez quelles qu'elles soyent, sinon sur harnoys, sur peine de mil escuz d'or soleil, d'amende à nous à appliquer, & confiscation desdits habillements,& d'estre puniz comme infracteurs & transgresseurs de noz ordonnances, & defenses, Que nous vous mandons, commandons, & expressement enioignons par cesdites presentes faire de point en point inuiolablement, souz les peines cy dessus indites, entretenir, garder,& obseruer, publier,& signifier par tous les lieux & endroits de voz bailliages, preuostez, senechaucées, pouuoirs & iurisditions que besoing sera. Et enioignons à noz aduocatz & procureurs en vosdites iurisdictions tenir la main,& eux en ployer, à l'obseruation & entretenement de nosdites prohibitions & defenses sur le deu de leur office & serment qu'ilz ont à nous, car tel est nostre plaisir. Et pource que de ces presentes l'on pourra auoir affaire en plusieurs & diuers lieux, nous voulons qu'au vidimus d'icelles fait souz seel Royal, foy soit adioustée comme à ce present original.

Donné à Sainct Germain en Laye, le dixneufuiesme iour de May, L'an de grace mil cinq cents quarante sept. Et de nostre regne le premier.

Ainsi signé: Par le Roy. Clausse.

Publié à Paris le vingtuniesme de May, mil cinq cents quarante sept.

ORDONNANCE DV ROY HENRY second: Sur la reformation des habillements de draps d'or & d'argent & de soye.

HENRY par la grace de Dieu Roy de France, à tous ceux qui ces presentes lettres verront, salut, Comme dés nostre nouuel aduenement à la couronne, considerant les grandes & excessiues despences, du tout inutiles & superflues, qui se faisoyent aux accoustremens que portoyent hommes & femmes, sans aucune discretion, ne difference de leurs qualitez, estatz & facultez, nous en ensuyuant les defences, qui du temps du feu Roy nostre treshonoré Seigneur & Pere auoyét sur ce autresfois esté faites, eussions prohibé & defendu à toutes personnes de noz Royaume, pays, terres, & Seigneuries, de ne porter sur eux en habillemens, n'autres ornemens, aucuns draps, ne toille d'or & d'argent, porfilleures, passemens, brodures, orfeureries, cordons, canetilles, veloux, satins, ou taffetas barrez d'or ou d'argent, sous les peines sur ce indites: & combien que lesdites ordonnances & defences ayent esté publiées par tout ou besoing estoit, de sorte que nul n'en ait peu pretendre aucune cause d'ignorance: si est-ce que de present elles sont mal obseruées, & comme quasi contemnées, & non seulement continuent, mais augmentent de iour en autre telles excessiues superfluitez d'habillemens,& accoustremens, entre Gentilshommes, Dames, & Damoyselles, gens d'Eglise & de Iustice,& autres hommes & femmes de tous estats, lesquels par ce moyen l'on ne peut choisir ne discerner les vns d'auec les autres: & s'en va en cela vne grand partie de leur bien & substance, au lieu de ce que lesdits Gentilshommes le deuroyent employer au seruice de nous,& de la chose publique en temps d'affaires, ou bien pour leurs necessitez ou particulieres negoces,& les autres à l'entretenement de leurs mesnages,& familles, obseruant l'honnesteté & modestie, selon les estats & vacations où ils sont appellez. Pource est-il, que nous ayant depuis mis en consideration ce qu'il nous a semblé deuoir estre consideré en ceste partie, eu sur ce aduis & deliberation auec aucuns Princes & Seigneurs de nostre sang, & autres notables personnages de nostre conseil priué estant lez nous, auons derechef comme chose tresrequise, necessaire & conuenable pour l'vtilité publique, ordonné, prohibé & defendu, ordonnons, prohibons, & defendons tresexpressement, par ces presentes, de noz certaine science, pleine puissance & authorité Royalle à toutes personnes de nosdits Royaume, pays, terres, & Seigneuries, hommes & femmes, de quelque estat ou condition qu'ils soyent, que doresnauant ils n'ayent à porter sur eux en habillemens, n'autres ornemens, aucuns draps, ne toille d'or, & d'argent, pourfilleures, broderies, passemens, emboutissemens, orfeureries, cordons, canetilles, veloux, satins, ou taffetas barrez, meslez, couuerts, ou trassez d'or, ou d'argent, n'autres telles superfluitez, si ce n'est premierement quant à l'orfeurerie, en boutons ou fers seulement sur les decoupeures des manches des robbes, & sur les sayes au deuant du corps,& des fentes,& pareillement aux manches desdits sayes qui seront decoupez & non ailleurs,& quant ausdites broderies, passemens & emboutissemens, ils se pourront porter de soye,& non d'autre estoffe & matiere, aux bords & bordures des accoustremens seulement, de la largeur de quatre doigts, sans ce que l'on ne puisse mettre sur les plis n'aux corps d'iceux accoustremens, soyent robbes ou sayes. Et à fin qu'il demeure aux Princes & princesses (comme il est tres raisonnable) quelque difference en leurs accoustremens, nous voulons & leur permettons porter en robbes, tous draps de soye rouges, cramoysis, sans ce que nuls autres hommes & femmes soyent si osez ny hardis d'en porter, sinon les Gentilshommes en pourpoint & en haut de chausses, & les Dames & Damoyselles en cottes & en manches,& aussi à fin que les filles estans nourries és maisons de nostre tres-chere & tres-amée compagne la Royne, & de nos tres-cheres & tresamées fille & sœur Marguerite de France ayent accoustremens differens des autres: nous voulons qu'elles

qu'elles puiſſent porter en robbes veloux de couleur autre que rouge cramoiſy : en defendant à celles qui ſont au ſeruice des Princeſſes ou Dames de ne porter en robbe autre veloux que noir ou tanné, leur laiſſant neantmoins en autres draps de ſoye les couleurs non defendus. Et quant aux femmes des gẽs de noſtre Iuſtice & autres demeurãs és villes de noſtre Royaume, nous leur auons à toutes expreſſemẽt defendu & defendõs de porter aucunes robbes de veloux, ny d'autres draps de ſoye de couleur, leur permettant ſeulement, cõme dit eſt, les porter en cottes & manchons. Et ne porteront les gens d'Egliſe robbes de veloux, s'ils ne ſont Princes. En defendant auſſi à tous qui ne ſont Gentilshommes ou qui ne ſont gens de guerre en noſtre ſolde, de ne porter ſoye ſur ſoye, c'eſt à ſçauoir, s'ils ont vn ſaye de veloux ou d'autre drap de ſoye, ils ne pourront auoir la robbe de ſoye : & ainſi conſequemment de leurs autres habillemens, auſſi ne porteront bonnets ne ſouliers de veloux ne forreaux de meſmes à leurs eſpees, exceptant & reſeruant quant à ce, tous ceux qui ſont ordinaires aupres de noſtre perſonne & de noſtre Conſeil priué, qui iront accouſtrez & habillez ſelon & ainſi qu'ils ont accouſtumé. Et pource que par noſdites premieres defences eſtoit reſerué de porter ſur harnois toutes ſortes d'accouſtremens cy deſſus prohibez & defendus, nous en modifiant ceſte licence declarons par ceſdites preſentes que ſur leſdits harnois de gẽs de guerre & caparaſſons de cheuaux ne ſe portera drap ne toille d'or ou d'argent traict ne tyſſu ; ne eſtoit pour vne fois en acte notable, comme à vne bataille & iournée aſſignée : mais bien ſe pourra porter broderie ou tailleures d'or ou d'argent ou ſoye en bord de quatre doigts & enrichiſſement de croix. Et d'oreſnauant ne ſeront les Pages, ſoit de Princes, Seigneurs, Gentilshommes ou autres ; habillez que de drap ſeulement auec vn get, ou bande de broderie de ſoye ou veloux, ſi bon ſemble à leur maiſtre. Et outre defendons pareillement à tous artiſans mecaniques, payſans, gens de labeur & varlets, s'ils ne ſont aux Princes, de ne porter pourpoints de ſoye ne chauſſes bandées ne bouffees de ſoye. Et pource qu'vne partie de la ſuperfluité de l'vſage de ſoye eſt prouenue du grand nombre des bourgeoiſes qui ſont faites Damoiſelles de iour à autre, nous auons fait & faiſons deffences cõme deſſus auſdites bourgeoiſes, que d'oreſnauãt pour l'aduenir ils n'ayent à changer leur eſtat, ſi leurs maris ne ſont Gẽtilshommes. Si donnons en mandement par ces preſentes à noz amez, & feaux les gens de noz Cours de Parlement, & à tous noz Baillifs, Seneſchaux, Preuoſts, & autres noz Iuſticiers & officiers, qu'il appartiendra: que noſdites ordõnances, prohibitions, & deffences, ils facent publier & ſignifier par tous les lieux & endroits de leurs reſſorts deſtroits, & iuriſdictiõs, que beſoin ſera, & icelles de point en point entretenir, garder & obſeruer inuiolablement, ſous peine à ceux qui dedans huict iours apres la publication de ceſdites preſentes ſeront trouuez tranſgreſſeurs & violateurs, de confiſcation des habits & accouſtremens qu'on trouuera ſur eux contre noſdites ordonnances & deffences, de mil eſcus d'or ſoleil d'amende, à nous à appliquer & à tenir priſon iuſques à plein payement, leſquelles peines nous voulons eſtre executées & obſeruées ſur leſdits tranſgreſſeurs, & reaumient, & de fait, nonobſtant oppoſitions ou appellations quelſconques, & ſans preiudice d'icelles: pour leſquels ne voulons eſtre differé, en enioignant treſ-expreſſément à noz Aduocats & Procureurs generaux en noſdits Parlemens, & à leurs ſubſtituts eſdits Bailliages, & Seneſchaucées & iuriſdictions, ſur ce tenir la main & faire les pourſuittes & inſtãces en tel cas requiſes pour le deu de leurs eſtats, & offices, & ferment qu'ils ont à nous, en certifiant par eux de ſix mois en ſix mois les gens de noſtre conſeil priué des diligences & deuoirs qui ſe feront à l'obſeruation & entretenement de noſdites ordonnances, prohibitions & defences, à fin que ſelon cela il y ſoit pourueu ainſi qu'il appartiendra, car tel eſt noſtre pliſir. Et pource que de ces preſentes l'on pourra auoir à faire en pluſieurs, & diuers lieux nous voulons qu'au vidimus d'icelles deuëment collationné, foy ſoit adiouſtée comme au preſent Original. Donné à Paris le 12. iour de Iuillet, l'an de grace 1549. & de noſtre regne le 3. Ainſi ſigné ſur le reply. Par le Roy. Du Thier.

Couleurs non defenduës.

POſtquam prohibetur hîc rubeus color cramoyſin, ita etiam prohiberetur fictus color rubeus, licet non eſſet cramoyſin, tametſi prohibitus portare gemmas, poſſit fictas portare, vt concludit Bartol. in l. 1. §. hoc interdictum. ff. de fonte. Refert & ſequitur Cæpol. in l. mulieris. in fin. princip. ff. de verb. ſigni.

Item ordinationes quæ inducunt delictum quod de iure communi non erat, vt portare veſtes ſericas, non comprehendunt regulariter minores. ca. 1. & per totum, de delictis puerorum. Bal. in l. ſi ex cauſa. §. ſi in commiſſum. ff. de minor. Cæpol. vbi ſupra. tamen hîc comprehendentur propter exceptiones hîc poſitas: non quòd ipſi in pœnam incidant, ſed fortè parentes & conſanguinei, qui contra ordinationem fecerunt, ne fiat huic conſtitutioni fraus. Nam exceptio firmat regulam in caſibus non exceptis. l. 1. ff. de reg. iur. Ioan. Andr. in proœm. reg. ſexti. Cum ergo rex quoſdam exceperit, alios includere videtur. l. cum prætor. ff. de iudic.

TRACTATVS

DE HOSPITIBVS.

Des Hostelliers, tauerniers & denrées qu'ils vendent.

Hospites post signa hospitij omnes recipere tenentur, nisi vt inferius.

PRo materia hospitum,& cauponum,nautarum,& stabulariorum intelligenda,& probanda,Nota conclusiones sequentes.Prima est,quòd hospites tenentur omnes recipere,postquam signa hospitij apposuerint.Nam primò in arbitrio eorum est,ne quem recipiant, sed quasi contrahere videntur cum peregrinis apponendo signum patens,& promittere eis facto videntur,vt eos recipiant,résque eorum & personas saluas faciant,& tantum ex facto voluntatem suam declarare,sicut verbo.l.de quibus.ff.de legib.cap.dilecti.de appel.facit tex.l.vnicæ.in fi.ibi,nec repellere possunt iter agentes.ff.furti aduer.nau.

2 Si tamen aliquis posuerit insigne sui domini,& alius simile insigne velit apponere,non poterit eum primus prohibere,nec in possessione se dicere:vt censuit Senatus anno 1511.die 8.seu 9. Martij.itaque isti caupones,omnes recipere tenentur,nisi ex causa recusarent:vtpote quia hospitium est iam repletum.vt dicit Bart.in d.l.vna.col.1.Bauet.in §.possunt.col.10.de test.Fed.consil. 113.& Gaspar.valat.in repe.l.imperium.col.79.ff.de iuris.omn.iud.

3 Vel nisi fuerint banniti, & alias improbati, vt patet articl.tertio inferius.vbi debent denunciare iudici ordinario,quando exteri ibidem hospitantur.facit l.prima & sequen.ff.de recepta.vbi Barrol.& alij.

Quãdo quilibet hospites recipere teneatur.

4 Etiam in aduentu Regis:& quando multus armigerorum numerus affluit, tenetur quilibet hospites recipere.l.1.& 2.C.de metat.lib.12.Bar.in d.l.1.fallit in clericis,qui non tenentur dictos hospites recipere.l.1.Cod.de epi.& cleri.sed hodie magis grauantur ob temporum infelicitatem, vnde clamare possunt,Eripe me ab homine malo.

Hospes prius receptus nõ debet repelli.

5 Secunda conclusio, inter hospites præferendus est,qui prius receptus est,nec caupo propter superuenientem aduenam primum repellere potest. l. vna. in fi.ff.furti aduer. nau. vbi etiam hoc docet Ang.quia melior est conditio occupantis.c.si duo. de procurat.in 6.& qui vigilauit,& præuenit alium,suam conditionem fecit meliorem.l.pupillus.ff.quæ in frau.cre.

6 Nisi ex magna causa,vt si Episcopus vel legatus Regis superuenerit, & tunc iste quamuis primus relinquet suum cubiculum,& dabitur inibi ei aliud,nec debet ab hospitio repelli,si ipse nulla ibi hospitia inueniret. arg.l. iubemus. C. de sacrosanct. eccle. vbi notatur. vel nisi primus esset rixosus,& iniuriosus,& non expediebat eum sic pati.l.si conuenerit.in fi. ff. pro socio. tunc ratione vitandi scandali omnino repelli poterit.c.nihil.de præscrip.vbi multa Feli.de hoc scribit.

Hospitatum ab iniuriis, & malo hospes defendere debet.

7 Tertia conclusio, peregrinum hospitatum caupo à malo, & iniuriis defendere debet,alioqui tenetur vt occasio delinquendi tollatur.d.l.1.& gl.exemplo Lot,c.quod ait.14.dist.& in c.offerebat.32.quæst.7.Nam si tenetur pro rebus,fortius pro personis. l. nauta.in fi.& l. licet.§.in factum. ac l.debet.ff.eod.quia imputet sibi caupo,qui malorum opera vtitur.l. fin.ff.eod.& §.fin.pro socio. in Instit.& explorare debebat cuius fidei, & innocentiæ essent, antequam eos in suum reciperet seruitium d.l.fin.§.seruorum.ibidem,non debebat itaque hos eligere,si videbat istos famulos suos stolidos: sed debebat eos eiicere. Ideo culpæ nomine tenetur ciuiliter, si aduena in nulla fuerit culpa, & datum fuerit damnum à suis notis & familiaribus: secus si à viatoribus inter se dicta l. vna.in fi.ff.furti aduer.nautas.& l.debet.§.1.ff.eo.vt consuluit Ioan.An.consi.2.

Caupo recepta restituere tenetur.

8 Quarta conclusio diuersores,& caupones restituere debent, quæ ab hospitibus acceperunt: vt in toto titu.ff.nautæ caup.stabul.vt recepta restituant. Et quamuis actio in factum competat ad duplum.l.vna.ff.furti aduer.nautas.tamen in hoc regno simplo contenti sumus,adeò quòd caupo ad rei tantum restitutionem tenetur cum expensis & interesse: quod si non restituerit, actionem se daturum prætor in eos pollicetur. in l. 3. §. 1.ff. eo. nisi res damno fatali perierit,vel vis maior contigerit.dicta l.3.§.at hoc edicto.ibidem.

Recepisse ab hospitibus quando caupones cẽsẽtur.

9 Quinta,recepisse censetur caupo illas res, quæ intra suam domum illatæ sunt.Ideo si pereant tenetur.l.1.in fi.ff.eo.Barb.cõsi.53.illustrissime. vol.1.Si tamen tradiderit ipsi viatori cubiculi claues,custodiæ renunciatum videtur.Ideo non tenetur.argu. l. clauibus.ff.de contrah.emp.l.dominus horreorum. locari.hoc tenet Rofre.in tract.libello.in tertia parte.rub. de actio.in fact. ex edicto nautæ, caupo.stabula.& Spec.in tit.de fur.§.quid si res immissæ.

Claues multas hospites habere solẽt.

10 Sed aduertendum est in hoc, quia hoc genus hominum solent plures vnius cubiculi, & arcæ claues habere. Ideo post discessum hospitis ad ciuitatem solent aperire alia claue. ob id bonum est,vt hospes aliquem in hospitio relinquat,nec istis fidat: quia nec magna charitate regulariter tenentur,& si probari hoc posset laqueo donandi essent pro eorum furtiua malitia.

Res perdita quomodo probari possit.

11 Sexta conclusio, si cista hospiti clausa data sit,& aperta reddatur,& res sint substractæ,tunc probari hoc potest in modicis sacramento dantis,& aliis indiciis, maximè si d. caupo sit malæ opinionis.l.semper.§.in hoc interdicto. ff. quod vi aut clam. leg. prima.§.si cista.vbi doct.deposi.Et probabitur etiam per alios viatores,& famulos, qui secum aderant, & venerant, & aliis modis:& in

in his omnibus iudex arbitrabitur secundum qualitates personarum.vt scribitur in l.si quãdo. C. vnde vi.vbi doct.Specu.in dicto tit.de fur.versic.sed quid si res. & Bartol.in dicta l.vna.in fin.dicit iudicem posse torquere familiares domus, & alios qui erant in domo, vt dicit se obseruasse Pisis, cum ei in facto occurrisset, idem tenet Angel.in tracta.maleficio. in gloss.fama.versicul.vndecimo quæro.

12 Septima conclusio,caupones pro furtis famulorum in diuersorio factis tenentur.l.vna.versi. caupo autem. ff. furti aduersus nautas.ibi,caupo autem præstat factum eorum:qui in ea caupona eius cauponæ exercendæ causa ibi sunt.

Caupones pro furtis suorum famulorũ tenentur, non viatorum.

13 Item eorum,qui habitandi causa ibi sunt,viatorum autem factum non præstat:quia eos non eligit,nec repellere potest:inhabitantes verò quodammodo eligit,qui non reiicit:& nisi haberent famulum communi opinione fidelem,& bonum.pro illo enim excusarentur dicti caupones,non si productorem,lenonémve vt communiter sunt, & ancillæ meretrices l.quæ adulterum.Cod.de adulter.Alexãd.in l.si cum dotem.§.primo.col.2. ff. soluto matrimonio.facit gloss.in cap.apostolica.in verbo,profuturum.de his quæ fiunt à prælato.& Io.Fabr. in § fi.pro socio.in Institut.Barb. consi.53.Illustrissimum. in primo volum. Et ita fuit in hoc Senatu condemnatus præfectus cauponæ anno 1517. die 21. Iulij, videlicet ad repræsentandum famulum, qui furtum fecerat intra quindecim, alioqui ad soluendum furto amissa.

Arestum.

14 Octaua conclusio. Caupones non debent pluris vendere transeuntibus, quam in mercatu vendatur:habito tamen honesto lucro.cap.1.de emptio.& vendi.& ordi.6.hoc etiam prohibetur. & statuitur ibidem. quod super hoc credatur etiam famulis transeuntium in defectum aliorum. c.quoniam.de testib.vide inferius tex.ordina.

Hospites trãseuntibus nõ pluris vẽdãt quam in mercatu.

15 Nona conclusio: quia regulariter hi caupones solent metas rationis excedere in exigendo, sicut notarij.in cap.statutum.§.notarium.de rescript.in 6.& apparitores.l.defensionis.C.de iur.fis. lib.19.Ob id Rex statuit,vt taxetur à iudicibus ordinariis, & aliis magistratibus precium competens.in ordi.positis infra ordina. 1.& sequ.ac ordina.6.ne isti caupones deuorent diuertentes ad eos,vt solent plurimi.

Caupones excedunt in exigendo.

16 Decima conclusio, taxatio facta est:vt pro prandio homo eques soluat tres solidos cum dimidio,pro cœna autem sex cum dimidio;& si plus receperit caupo, punietur ad mulctam viginti solidorum : & detinebitur in carcere per tres dies.Si secundò, duplicabitur mulcta,& pœna carceris ad octo dies. Si tertiò,contrauenerit, mulcta erit centum solidorum, & pœna fustigationis. in ordi.4.hoc statuitur inferius. Sed statutum irritum fit:quia magistratus istos non cogunt: vt ea seruent,fortè quidam habentes inuicem caudas colligatas, & pecunias ab hospitibus recipientes.

Taxatio pro prandio & cœna in hospitio.

17 Vndecima conclusio, quando milites in præsidio seu munitione locantur, non debent statui in hospitiis, seu tabernis meritoriis : ne peregrinorum & aduenarum receptio impediatur: etiam in aduentu Regis hospitia solent relinqui libera,vt docet Chassa. in Catalog. gloriæ mundi,in vndecima parte,considera. 46. Alioqui nulli aduenæ possent recipi, etiam in ciuitatibus, quod valde durum est.

In tabernis non debent locari homines.

18 Duodecima conclusio. Caupones vendentes vinum dilutum, seu adaquatum pro mero,& puro libra auri puniri debent,si semel:si secundo,manũ amittere:si tertio,ad furcas mortis dãnandi sunt.ex constit.Neapol.in rub.de fide mercator. quæ vtinam seruaretur in Francia:& nõ essent tot falsarij caupones,qui quotidie ista impunè exercent.facit c.eiiciens.88.dist.

Pœna vẽdẽtium vinum dilutum.

19 Vltima conclusio est, quoad curiales in hoc regno,qui(vt vulgariter dicitur)non sunt soliti soluere indebitum:& vtinam debita soluerent.vt dicit Sali.in l.1.C.de cond.indebi. vt curialibus auferatur prædæ occasio, ad quam faciles multi sunt.l.1. C.de frumen.Alex.lib.11.si curialis habens officium discedat non soluto debito cauponi, debet officio priuari: si verò non habeat officium,fustigatur, vel signum eidem imponitur, & postea ad Galeas condemnatur.in ordi.5.statutum est.eo.tit. Et dicebat quidam diffinitionem legis à contrario conuenire curiali, vt sit sanctio infecta,iubens inhonesta,& cogitans contraria. vt in l.2.ff.de legib. quod ad me attinet,non noui mores eorum. Ob id remitto illos ad tractatum de nugis curialium, qui editus est à Policratico. nunc subiicio text.legum Regiarum.

Pœna contra curiales non soluẽtes hospitibus.

DE LA TAXATION DES VIVRES, des hostelliers,Marchandises,& autres choses necessaires.

LOYS par la grace de Dieu Roy de France, à tous ceux qui ces presentes lettres verront, salut. Sçauoir faisons,que comme par plusieurs grandes plaintes, doleances, & remonstrances faites, tant du viuant de feu nostre tresſcher Seigneur & cousin, le Roy Charles dernier decedé (que Dieu absolue) que aussi depuis nostre aduenement à la couronne, ayons esté aduertis que depuis vn assez long temps, est aduenu en nostre Royaume vn grand abus & desordre manifestement contraire à la chose publique d'iceluy, lequel desordre par traict de temps, a continué & pullulé de plus en plus. C'est à sçauoir que par toutes les contrées, & Prouinces de nostredit Royaume, & mesmement és lieux des grands

passages, & és villes & lieux où nous & noz predecesseurs Roys auons accoustumé nous tenir, frequenter & passer, allans & venans, tant noz subiets, qu'estrangiers, & gens d'eglises, nobles, marchans, & autres, ont esté & sont, tant par les hostelliers, qu'autres, où sont logez ceux qui nous suyuent ordinairement, & autres qui y suruiennent, côtrains, à payer excessiues sommes pour les viures, tant pour les personnes, que aussi pour les cheuaux, & aussi pour les logis, en prennent & exigent oultre ladite despence & logis, autres grandes & excessiues sommes, pour vne exaction, qu'ils appellent, belle chere: Auecq' ce tous les marchans, gens mecaniques & autres habitans de villes & lieux de nostredit Royaume, mesmement où nous frequentons & passons, dés que nous y sommes venus, & autrement indeuëment, & encores que n'y soyons, encherissent tous viures, & autres denrées, & choses, dont les hommes ont besoing, & ne se peuuent bonnement passer: comme bonnets, chappeaux, pourpoins, chemises, chausses, houseaux, soliers, & autres vestemens & chaussures, selles, estriers, & autres choses necessaires pour gens de cheuaux, tellement que pour le grand desordre & cherté de viures qui est pour le present esdites hostelleries & esdites denrées, plusieurs de nosdits subiets, marchans & autres, et par special gens nobles, qui ont train, sont contraints souuentesfois demeurer en leurs maisons, et laissent à frequenter és villes et pays tout autrement qu'ils auoyent accoustumé, qui est grand dommage et interest vniuersel de ladicte chose publique, et mesmement desdicts encherisseurs et suruendeurs, lesquels par la frequentation et delaissement d'aller et venir, gaignent moins beaucoup qu'ils ne feroyent: dont aussi les gens et officiers de nostre hostel se plaignent pour l'excessiue vente et prix desdicts viures, denrées, logis, et choses dessusdictes. Lequel grand desordre et cherté de viures, et denrées est principalement aduenu (comme sommes aduertis) par la negligence de noz officiers, et autres, qui ont eu, et ont la charge et gouuernement de la iustice et police de noz villes & pays: lesquels n'ont eu, & n'ont le soing, cure & diligence de pouruoir & mettre taux & police raisonnable ausdictes choses, chascun en son endroict: au moyen dequoy la pluspart, & presque tous les manans & habitans desdictes villes, les aucuns hostelliers, & autres particuliers, se sentent desdictes encheres, & en viuent à plus grande despense, peine, pauureté & trauail: dont sont aduenuz, & souuentesfois aduiennent plusieurs autres inconueniens, au grand detriment de la chose publique, & plus pourroyent par cy apres faire, si pourueu n'y estoit: pourquoy soit requis, & grand besoing y donner bonne & prompte prouision. Sçauoir faisons, que nous, à qui appartient la cure totalle, regime & gouuernement principal de tous nos subiects, aussi la protection, & bon traictement en nostre Royaume de tous estrangiers, marchants & autres, qui sous la confidence de nostre iustice & bonne police viennent & frequentent en nostredict Royaume, pays & Seigneuries: desirans obuier ausdits grands abus & desordre, & mettre bon ordre & police generale par toutes noz Seigneuries, Prouinces, & pays, sur le fait & taux desdits viures, denrées & marchandises. Pour ces causes, eu sur ce aduis & deliberation auecq' les Princes & Seigneurs de nostre sang & lignage, & gens de nostre grand Conseil, gens de noz parlemens, & autres qu'auons pour ce assemblez, auons statué & ordonné, & par ces presentes, de nostre certaine science, pleine puissance & autorité Royal, statuons & ordonnons par edit & ordonnance Royal & perpetuel, ce qui s'ensuit.

Premierement, que tous & chacun les Seneschaux, Baillifs, allouez, Preuosts, Viguiers, & autres iusticiers & officiers ordinaires de nostre Royaume, pays & Seigneuries, chacun en sa iurisdiction, appellez auecq' eux deux gens d'Eglise: & deux Gentilshommes de leur destroit & iurisdiction, bien renommez, & de bonne experience, aymans leur bonneur & conscience: & aussi appellez les Maires & Escheuins, Consuls, Conseilliers, Officiers & Gouuerneurs des villes & lieux de leur dit destroit en nombre suffisant, & autres que bon leur semblera non suspects feront & ordonneront d'oresnauant en bonne & saine conscience, dont ils feront serment solennel, vn taux & prix raisonnable, chacun en sa Prouince & quartier du pays, de ce que lesdits hostelliers deuront auoir & prendre pour repeuë d'homme & de cheual, selon la valeur des viures, & autres choses qui y croissent, y sont, & peuuent venir d'autre lieu, soit par mer ou par terre, ou par eauë doulce: & aussi selon que lesdits viures, & autres choses auoyent, & y ont accoustumé estre vendus auant l'abus & desordre dessusdit: le tout en si bonne maniere, que lesdits allans & venans, & autres qui sont manans & habitans sur les lieux, puissent viure, & raisonnablement satisfaire & payer. Et aussi que lesdits hostelliers, & autres vendans denrées, puissent gratieusement & raisonnablement gaigner, sans plus souffrir en nostredit Royaume estre exigé si excessiues sommes, comme fait ha esté, tant pour lesdits despens, que belles cheres, lesquels taux & prix, voulons estre si bien specifiez par le menu, que debat ne question n'en puisse venir: mais soit declairée chacune chose selon sa nature, & ce qu'elle pourra valoir, comme du pain blanc ou brun, le prix, poids & grandeur: du vin vendu en detail, tant du creu du pays que d'autre, ayant regard à la voyture, le prix & mesure: des chairs de mouton, de bœuf, de pourceau frays ou salé, cheureaux, aigneaux, en gros, ou en detail: de toutes poullailes, connins, perdrix, pigeons, & toute autre nature de volaille & gibier. Semblablement le prix, quantité & nombre, selon l'abondance qui en peut estre sur les lieux, ou qui y peuuent d'autres lieux venir: des poissons frais & sallez, si lesdits officiers voyent que besoing en soit faire taux: des œufs, beurres, formages, huilles & autres viandes des iours maigres, par prix, par nombre, ou par mesure: en feront aussi taux & declaration raisonnable.

Item, pour les vestemens & accoustremens dessusdits necessaires, pour les hommes & pour les cheuaux, aduiseront lesdits baillifs, officiers & autres qui seront auecq' eux, selon ce que dessus est dit, de faire aussi vn taux, ordre & police, qui soit raisonnable & practicable, qu'en nul endroit ne puisse auoir fraude, tromperie ne deception, ayans regard & consideration, tant à la bonté, prix & quantité de laine, dequoy seront lesdits vestemens, chappeaux, bonnets & autres habillemens, qu'au prix qu'ils coustent. Les cuyrs des bestes apres qu'elles sont escorchées, & ce qu'elles coustent à habiller, tanner, & addouber, tant pour faire houseaux, souliers & autres chaussures, que pour couurir selles, pour faire malles & bahus, coffres, fourreaux & harnois de cheuaux, & autres choses qu'on ha accoustumé faire de cuyr, & semblablement à toutes autres estoffes,

qui

qui seront mises & employées sur lesdits habillemens & accoustremens, & finablement à la peine & travail selon plus ou moins des ouvriers & gens de mestier, qui ont accoustumé de faire & ouvrer lesdictes choses, par maniere que le tout bien regardé & calculé, ledit prix & taux en puisse estre fait, au plus prez de la raison que possible sera: & que marchandise puisse avoir entierement lieu & cour par tous nosdits pays, Provinces, & Seigneuries, en appellant à faire ledit taux & police aucuns marchans & gens de mestier bien renommez de bonne conscience, & preud'hommies, en tel nombre que bon semblera: desquels marchans & gens de mestier nosdits officiers prendront serment de bien & loyaument dire de leurs advis en la matiere, affin qu'apres ce iceux officiers puissent mieux estre advertis, & informez des choses dessusdites, & de chascune d'icelles, en son endroict.

Item, & aussi sera mis par lesdits officiers et autres dessus nommez ordre & taux sur les foins, pailles, gerbées, vecces, boys, fagots, chandelles, verdius, vinaigre, en gros et en detail, par prix, par nombre et par mesure, selon qu'ils verront estre à faire par le desordre, qui n'y pourra estre au contraire, veuë l'abondance du pays chacun en son endroit, selon laquelle abondance et fertilité grande ou petite, lesdicts officiers ou autres ordonneront, et mettront taux, chacun en son endroit, par les hostelleries et passages, de leur iurisdiction, en declairant par le menu, combien les allans et venans, payeront pour disnée de cheval, et pour souppée, et combien pour iournée entiere: et declaireront la grandeur de la mesure de l'avoine ou picotin, que lesdits hostelliers serõt tenus de bailler, lesquelles mesures ou picotins seront marquez de la marque publique des lieux pour obvier à tous abus. Et quant à la despence de bouche, il sera au choix des passans de payer raisonnablement, & compter les pieces de pain, viande, & mesure de vin, qu'ils auront beu, si toutesfois ils ne se veulent contenter, de payer pour table ce que l'hoste demandera: & voulons expressement, & ordonnons, qu'en payant par lesdits allans & venans raisonnablement, & selon ledit taux, ce qu'ils prendront pour leur vivre, & de leurs chevaux, nulle belle chere leur soit plus demandée, sur peine de tres-grande punition, tant de celuy qui demandera icelle belle chere, comme aussi de celuy qui la payera, dont sera faite mention audit taux & police, generalement par tous nosdits pays, Royaume & Seigneuries: car cõbien que parcy devant, ladite belle chere ne se feit que par maniere d'un don gracieux & volontaire, qu'aucuns faisoyent de leur liberalité & largesse, toutesfois lesdits hostelliers & autres, l'ont voulu mettre en si grande consequence, qu'ils veulent contraindre leurs hostes de payer autant ou plus pour ladite belle chere, que pour le principal, qui est un manifeste abus, rançonnement & pillerie: & laquelle belle chere, nous voulons & entendons estre du tout cassée, abbatue & abolie par nosdits officiers, par cesdites presentes.

Item par l'advis & deliberation que dessus, avons outre ordonné & ordonnons par cesdites presentes, que les dessusdits officiers & gouverneurs des villes & pays de ceux qui seront avecq' eux appellez, selon que dessus, en leur bonne & saine conscience mettent & mettront generalement ordre, taux de police sur toutes les choses necessaires pour la vie & conservation humaine, de quelque marchandise, art mecanique ou mestier qu'elles soyent, au cas qu'ils cognoissent, qu'en icelles ou aucunes d'icelles, soit fait abus & fraude par faute de police au dommage de nosdits subiets, & autres allans, venans & frequentans en nosdits Royaume & Seigneuries, & autrement y procederont, en maniere que lesdits taux puissent estre fructueux, & que tous tels abus, fraudes & pilleries cessent & soyent ostez, & abbatus, au bien de la chose publique, desquelles choses & chacune d'icelles, faire & ordonner par cesdictes presentes, & entant que mestier seroit, en avons en nosdits officiers, donné & donnons plein pouvoir, autorité & puissance special.

Item, & pource que touchant les fins draps de laine, comme escarlates, noirs & gris y ha, & se trouve tres-grand desordre, & se vendent les aucuns en si tres-excessifs prix, que bonnement on ne peut attaindre à la verité & cognoissance comme ainsi se puisse & doive faire: Nous par cesdites presentes, & pour reprimer ledit desordre, avons ordonné & ordonnons par edict Royal, que d'oresnavant draps d'escarlatte ne se pourront vendre n'achepter à plus haut pris que huit livres Tournois, & au dessous, bons draps noirs fins, six livres Tournois: & draps gris, de quelque sorte qu'ils soyent, que quatre livres dix sols Tournois, & au dessous, comme dessus: fors & exceptez les bons draps gris de nostre bonne ville de Rouen faicts, bastis & labourez au pied, & à la main, à la lisiere, & sous le seel de la drapperie de nostre ville de Rouen, lesquels ainsi faicts, considerans les grans art, labeur, & cousts de la manufacture desdicts draps, aussi la grand bonté de fines laines de nostre pays & duché de Normandie, & entre les autres de S. Ouin, & des parties d'environ qui sont plus cheres & de grand prix, que nulles autres, desquelles sont faits lesdits draps gris de nostre ville de Rouen, pourront estre vendus iusques au prix de cinq francs & demy, & au dessous. Pannorum taxatio.

Item, avons ordonné & ordonnons qu'esdicts cas, lesdits draps seront faicts de lez & nombre de fils, qu'ils ont accoustumé, & ne seront pressez à feu ne d'arain: & expressement defendons & prohibons à tous marchãs drapiers & autres vendans lesdicts draps, & à tous noz autres subiects, de quelque estat, qualité ou condition qu'ils soyent, de ne les achepter à plus haut prix, que dit est, & au dessouz: sur peine d'amende arbitraire, & de grande punition, tant de celuy qui vendra, que de celuy qui acheptera, & ne les pressera audit feu & arain.

Item, & au cas qu'il soit trouvé qu'en aucunes des choses dessusdictes, comme draps & drapperie de soye ou de laine, ou autre chose de grand prix, ou autrement on ne peut bonnement mettre taux, prix ou police certaine: Nous voulons & ordonnons expressement par cesdites presentes, que si en aucunes d'icelles choses non taxées, aucun achepteur se trouvoit fraudé, ou deceu, & le drap pressé, comme devant est dit, ou survendu, selon l'estimation de gens de bien eux cognoissans en ladicte chose, qui seroit pressé ou survendue, dont ledit achepteur voudroit venir à plainte, qu'incontinent ladicte survente, fraude ou deceptiõ cogneuë par celuy, à qui il appartiendra, ledit survendeur soit puny & condamné sommairement en bonne & grosse amende, selon

l'exigence du cas: & la chose qu'il aura ainsi suruenduë, soit confisquée à celuy ou à celle qui l'aura achептée, en luy faisant rendre & restituer en son argent purement, sommairement, & de plain, sans forme ou figure de procez, nonobstans oppositions ou appellations quelsconques.

Item, plus auons ordonné & ordonnons par ces presentes, que lesdessusdicts Seneschaux, Baillifs, alouez, Preuosts, Viguiers, maires, maieurs, escheuins, consuls, & autres officiers & gouuerneurs des villes & pays feront mettre par escript, & en forme authentique, les ordonnances desdicts taux & police, que chacun fera ou feront, en leur endroit & ressort, selon nostre intention & declaration dessus declairée, en laquelle declaration voulons qu'ils soyent nommez, & signez des mains de tous ceux, qui auront esté presens & conseillans à le faire: lesquelles faites, nous voulons & ordonnons qu'elles soyent publiées à son de trompe & cry publique, ou autrement par tous lieux accoustumez & necessaires, & selon lesdicts taux & ordonnances mis & apposez en escript és lieux publiques, où l'on ha accoustumé de mettre & apposer autres ordonnances & escriptures: Outre laquelle publication, voulons que chacuns dessdicts officiers, endroict soy, enuoyent le double d'icelles ordonnances & taux, aussi en forme authentique, par toutes les villes, bourgs, villages, & passages de leurs limites & iurisdictions, par maniere qu'aucun n'en puisse pretendre cause d'ignorance: & aussi affin que si aucun different ou question sourdoit entre lesdicts hostelliers, & autres vendants, & les allans & venans, & autres achepteurs, le different puisse sommairement estre vuidé par la teneur & veuë desdites ordonnances, & taux, sans forme ou figure d'aucun procez. Et pareillement defendons par cesdites presentes à tous noz subiets & autres allans & venans, manans & habitans demeurans sur les lieux de nosdits Royaume & Seigneuries, de non rien prendre pour leur vie, ou de leurs cheuaux, ou pour quelque autre chose que ce soit, sans le payer & satisfaire ausdits hostelliers & autres, ainsi qu'il sera declairé par lesdits taux & police, sur peine d'en estre punis, par les officiers ordinaires des lieux, & autres qu'il appartiendra selon leur meffaict & dessertes: Lesquelles ordonnances & taux, & aussi publication d'icelles, à son de trompe ou autrement, & l'enuoy desdits doubles d'icelles ordonnances par tout, où il sera besoing, & en forme authentique, comme dit est: nous voulons & ordonnons & expressement commandons, estre faites & faits, renouuellées & renouuellez, tous les ans perpetuellement, par tous nosdits Royaume & Seigneuries, à la feste sainct Martin d'hyuer, qui est le vnziesme iour de Nouembre, la fin de la cueillette de l'année, de tous les fruits & biens de la terre, plus necessaires pour la vie humaine affin qu'ayent regard à la fertilité, abondance grande ou petite de chascune année, & aussi à la prouision des vieils bleds, vins & autres choses qui pourra estre demeurée des années precedentes: & affin que les officiers, gouuerneurs des villes, & autres dessusdictes puissent mieux & plus iustement audict temps de sainct Martin, renouueller icelles ordonnances, & les laisser en la forme de l'année passée, ou les croistre ou diminuer de taux & de prix, ainsi qu'en leur bonne & saine conscience, ils verront estre à faire.

Item, & au cas qu'apres ledit temps de sainct Martin, ou sur la demye année ou autrement il y eust cause & raison apparente, tant pour aucun plus grand marché ou abondance, que par acune cherté ou indigence desdits viures, qui pourroyent suruenir de nouuel sur lesdits taux: voulons & ordonnons, que lesdits officiers ordinaires & autres dessusdits, puissent en la forme & solennité dessusdite, nommer, renouueller, croistre, diminuer, corriger & amender ledit taux & police tousiours, au prouffit & conseruation de ladite chose publique, sans ce qu'il soit permis à aucuns particuliers, estre si temeraires ou presumptueux de rien y accroistre ou diminuer, & aussi ausdits hostelliers & autres vendans, de rien (outre ledit taux) suruendre ou bailler, sans ce que par nosdits officiers ou autres dessusdits, il soit conclu, ordonné & publié, en la forme & solennité dessus au long declairée, sur peine d'estre punis d'amende arbitraire ou confiscation des biens, si mestier est, selon l'exigence des cas, ainsi qu'ils verront estre à faire par raison.

Item, & pource qu'entre cy & la S. Martin ha demy an & plus, parquoy de laisser les choses au desordre, ou ils sont de present, seroit grand charge & foule aux subiets de nostredit Royaume: nous voulons & ordonnons à nosdits officiers, qu'au commencement du moys de May, chacun en son endroit, face & mette taux esdites choses, pour le temps, qui reste iusques à ladite S. Martin, selon la forme cy dessus declairée.

Item, au regard du train de nous & de nostre maison, aussi de noz officiers domestiques, & de noz gardes, & autres suyuans nostre cour, nous auons semblablement ordonné & ordonnons par ces presentes, à noz amez & feaux Conseilliers, les maistres des requestes ordinaires & preuost de nostre hostel, & à chacun d'eux endroit soy, que és lieux, où nous passerons & serons, ils appellent auec eux les officiers & gouuerneurs desdits lieux & villes, où nous passerons ou ferons residence, qui feront semblablement vn taux & ordonnance des choses dessusdictes, selon que à leur office & authorité appartient, ou facent garder & entretenir en tout ou partie, le taux & police, qui desia par nosdits baillifs & autres dessusdicts seront faicts, selon ce qu'ils trouueront estre le plus raisonnable & profitable, pour la commune vtilité de chacun.

Item, & finablement par nosdictes presentes ordonnances, & par edit perpetuel defendons expressement à tous nosdicts baillifs, seneschaux, alouez, preuosts, vigniers, maires, maieurs, escheuins, consuls, conseilliers, & autres officiers, & gouuerneurs de pays ou villes, ou leurs lieutenans, & aussi ausdicts gens d'Eglise, nobles, & autres qui seront presens, & se mesleront de faire lesdictes ordonnances, police & taux de non rien prendre ou exiger, directement ou indirectement par dons corrompables ou autrement, des marchands, hostelliers, ou autres vendeurs, qui y pourroyent auoir interests, ne par amour, haine, amitié & consanguinité, ou faueur d'eux ou d'autres, & qu'ils ne croyssent ou diminuent, croystront ou diminueront aucune chose ausdictes ordonnances, & ne feront aucune dissimulation, quant à la punition des transgresseurs, infracteurs ou delinquans, sur peine ausdits officiers de priuation de leurs offices, lesquels apres la faute & corruption cogneüe & declairée, declairons estre impetrables.

Et

Et les dons que nous ou noz ſucceſſeurs apres nous en feront à autres, eſtre valables, & iceux officiers eſtre & demeurer infames & inhabiles à iamais à auoir office en noſdits Royaume & Seigneuries: & aux autres deſſuſdits, qui ne ſont officiers, ſur peine d'encourir noſtre indignation, d'en eſtre punis arbitrairement, ſelon l'exigent des cas, tellement que ce ſoit exemple à tous autres.

Si donnons en mandement par ces preſentes, &c.

Verront.

ETiamſi quis non viderit has literas, tenetur pœna huius cõſtitutionis: quia ſaltẽ poſt duos menſes ligat conſtitutio à die publicationis per text. in authen. vt factæ nouæ conſtitut. colla. 5. Alexand.conſil. 181.in 6.vol.& conſi.52.in 7.Alibi dixi, hîc non repetam.

Qu'eſtrangiers.

EXtraneus multis modis dicitur, vt ſcripſi in l.rei appellatione.1.ff.de verborum ſignifi.& hic omnes non ſubiectos Regi extraneos vocat.

Contraints à payer.

AB hoſpitibus per retentionem equorum, & aliarum rerum quas aduenæ importãt, quas iure retinere po ſiunt pro i ſi: ercede, teſte Baldo in l.certũ.col.2. C.locati.l.fin.commodati. Sed ſi pro iniuſta mercede retineantur, & aduena ſic coactus ſoluerit, non aget actione quod metus cauſa, ſed repetet per conditionem indebiti id quod plus ſolutum erit, vel actione ex hac conſtit.ff.de condict. ex lege.

Les Marchands.

MErcatores qui dicantur declaraui in tractatu De mercator.minutatim vendentibus, ſupra, & ibidem etiam qui dicantur mechanici.

Hoſtelleries.

HOſpites, nautæ, caupones, ſtabularij, & publicani æquiparantur, quorum genus communius eſt improbum, ideo ad ſimilitudinem vſurariorum edere tenẽtur. Bal.in l.diſſolute. C.de condict.ex lege.per l.1. ff.nautæ, caupo.l.quanræ.de pub.Alex.in l.1.C.de edendo. & communiter iſti ſunt fallaces.Bal. in l. 1. C. locati. & Ang.in l.1.in fi.furti aduerſus nautas, caupones, vbi plus dicit, videmus paucos hoſpites diuites, ſed ſi ſint diuites, diuitias eorum non durare: & ideo in eorum mendaciis non iuſtificat eccleſia, vt refert additio.ad Alex.in d.l.1.Facit cap. eiiciens.& cap.quoniam.88.diſt. ibi, Caupones tui miſcent vinum cum aqua, & illorum pecunia in aquam reuertitur. Vide quæ ſcripſi in l.tabernæ.ff.de verb.ſignif.

Ladicte choſe publique.

POſtquam intereſt reipublicæ, procurator regius iſta proſequi debet, cùm publica in regno tantum proſequatur.l.1.ff.de iuſtitia & iure.vbi ſcripſi.

Negligence de nos officiers.

NEgligentia in officiali regio in ſuo officio eſt valde punienda. leg. diuus. ff. de officio præſidis.

Taux des viures.

Vide textum in cap.1.de emptione & vendit. & ibi Antho.de Burgos.

Grand Conſeil.

Leges debent fieri cum conſilio.l.humanum.C.de legib.l. non dubium.de repud.

Seneſchaux, Baillifs.

AD primarios iudices pertinet taxatio victualium, licet ad Præfectum vrbis.l.1.§.cura carnis. ff.de officio præfecti vrbis.

Feront ſerment.

PRobatur in leg.hac edictali.§.his ita.C.de ſecund.nup. Et non ſolùm iudex, verùm omnes qui ad hoc vocati ſunt, iurare debent, infra eod.ord.5. Solenne vocat publicum, & coram eis qui ſunt ad taxandum primo bailliuus, vel ſeneſchallus, aut præpoſitus recipiet iuramentum ab his viris eccleſiaſticis, & demum maior & ſcabini, & alij ad hoc præfecti.

Et quant à la deſpence.

DVo hîc proponuntur. Primum, vt hoſpes & aduena poſſit vel viuere ad hoſpitis arbitriũ, vel petere debet carnes, vel alia ſibi neceſſaria. Sed debet hoſpes petere ab aduena quid agere velit. Nam in alternatiuis electio eſt debitoris. l. 3. ff. de eo quod certo locõ. Ideo hoſpes petere debet, vt præparet prandium, vel cœnam ad electionem aduenæ.

Ou meſtier qu'elles ſoyent.

ET ſic auctoritate regia iſti cognoſcunt, per iſtum textum. ibi, *en auons à noſdicts officiers donné & donnons plein pouuoir, autorité & puiſſance ſpecial.* Et ſic ab eis appellatur ad curiam ſupremam in his caſibus, quando merces & victualia taxantur.

A tous marchands drappiers.

TAm emptores quam venditores hîc puniuntur, cùm ſint correlatiua. Et lex loquens in vno, habet locum in alio.l.1.C.de cupreſſis.lib.11.

Fraude ou deception.

ET sic in rebus mobilibus decepto competit actio per hanc constitutionem, licet lex 2. Cod.de rescindenda venditione. regulariter non habeat locum in rebus mobilibus, vt restatur Accurs.& doct.in d.l.2. Sed ex æquitate hîc subuenitur & ex hac constitutione, pro qua facit cap.primum de emptione & venditione.

Et pareillement defendons,&c.

REquisita in hoc artic.primò,opus est vt iudex & is,ad quem spectat taxatio horum victualium in scriptis eam redigat taxationem,ne pereat.l.contrahitur.ff.de pignor.

Secundò,in formam authenticam, id est facientem fidem, & non per scripturam priuatam.

Tertiò,quòd taxatio hæc fiat in suo territorio: quia extra statuere non potest.capit.vlt.de constitut.ibi,*en leur ressort.*

Quartò,quòd fiat taxatio iuxta constitutionem iam factam,vt videlicet, purpura vltra octo libras non vendatur,& optimus pannus niger sex libris,& alia,vt suprà dictum fuit.

Quintò,quòd nominati & signati sint in his taxationibus.ibi,*nommez & signez des mains,&c.*

Sextò, quòd voce præconis postea publicetur, vt cunctis nota fiant.Dixi in l.vna,in vltim. notab.de senten.quæ pro eo quod interest,&c.

Septimò,vt in locis consuetis publicetur.ibi.*par tous lieux accoustumez.*

Octauò,vt affigatur in locis consuetis.

Nonò,vt ista taxatio,siue exemplar mittatur per singulas ciuitates & oppida,ac burgos,vt quilibet eam videre possit,& secundum eam iudicare.

Decimò, prohibet ne gratis aliqui in hospitio viuant, videlicet iudices, vel alij,sed hospitibus soluant.

Vndecimò,quia taxationes tempore variantur,vult vt singulis annis fiat taxatio in festo sancti Martini.l.pretia rerum. ff.ad legem Falcid.Scripsi in l.vna.Cod. de sententiis quæ pro eo quod interest.

Indignation.

QVid denotent hæc verba, declarant doctores in l. vna. ff.si quis ius dicenti non obtemper.& ego scripsi in Praxi beneficiorum,in bulla nouæ prouis.in fine.

FRançois par la grace de Dieu Roy de France,Duc de Milan,& Seigneur de Genes: à tous ceux qui ces presentes lettres verront,salut.Sçauoir faisons que comme plusieurs plaintes,doleances & remonstrances nous ayent esté faictes du taux excessif,que les hostelleries de nostre Royaume prennent & exigent indeuëment sur les passans & repassans,logeans en leurs hostelleries:Et combien que de present (graces à nostre Seigneur) y ait abondãce de tous viures en nostre Royaume,& soyent à raisonnable prix & marché: Neãtmoins iceux hostes ne prennent moins pour escot,& pour la fourniture des viures,qu'ils deliurent ausdits passans,tant pour eux,que pour leurs cheuaux,qu'ils faisoyent au temps qu'il y auoit cherté & sterilité d'iceux, & si n'ont regard ne consideration au prix que les chairs,pain,vin,foin,& auoine se vendent aux marchez: Ains par cupidité & auarice desordõnée,au detriment du salut de leurs ames,non gardans loyauté & iustice commutatiue,& contre toute charité & honnesteté mettent prix volontaire,excessif & desraisonnable esdites denrées,à la grand foulle & detriment de la chose publique.Et si exigent indeuëment belles cheres d'iceux passans & repassans,lesquelles anciennemẽt par aucuns se souloyent donner par don gratuit: lequel don gratuit ont remis à le faire payer à tous par necessité & contrainte.Nous par ces causes & autres à ce nous mouuans, pour obuier & mettre fin esdits abus,pour le soulagemẽt de nos subiets,biẽ,proffit & vtilité de la chose publique,auons par bonne & meure deliberation faict & ordonné,faisons & ordonnons les ordonnances qui s'ensuyuent.

Premierement,auons enioint & enioignons à tous nos Preuosts,Seneschaulx,Baillifs,Chastellains,Viguiers, Iuges & à tous nos autres iusticiers & officie[rs],ou à leurs lieutenans,& pareillement aux Iuges & officiers des Princes de nostre sang,& de tous autres nos [su]biets ayant iustice & iurisdiction ordinaire,que chacun d'eux respectiuemẽt endroict soy,& en son pouuoir & iurisdiction ordinaire, auec cinq ou six des plus sçauans & apparens personnages,& de bonne conscience, de leurdicte iurisdiction ordinaire qu'ils appelleront auec eux, ayent de trois moys en trois moys à taxer & mettre prix raisonnable à tous viures, comme à pain blanc, bis, & noir, vin à la peinte de toutes couleurs, soit du pays ou autre estrangier,qui se vendra sur le lieu,bœuf, mouton,veau à la liure ou à la grandeur de la piece,& selon l'endroict qu'elle sera:cheureaux, aigneaux,cochons, oyes, oysons, chappons,poulles,poullets,lieures, conins,perdrix,beccaces,& autres volailles,qui communement se vendent sur iceux lieux:lard, formage & chandelle au poids à la demye once: foin, gerbées & paille à petits boitteaux & à poids:auoine à picotins:fagots & busches à nombre,huille,verdi[u]s,vinaigre,moustarde à mesure:succre & toute autre espicerie à poids: Poissons fraiz ou sallez à poids ou mesure:œufs à nombre, & beurre à poids,ortailles, legumes, & autres choses requises & necessaires ausdicts passans & repassãs Et iureront lesdicts iuges,& ceux qu'ils appelleront auec eux,de bien & loyaument, selon leurs consciences taxer les choses susdictes, selon le prix que communement se vendent aux marchez des lieux où se fera la taxe,si marché y ha,sinon des lieux plus prochains ou y aura marché.Et en faisant ladicte taxe,auront regard, que les hostes se puissent sauuer & raisonnablement gaigner:& que les passans & repassans & seiournans, indeuëment ne soyent greuez.Et pour faire lesdicts prix, ne prendront aucune chose des hostes & tauerniers,sur peine d'estre priuez de leurs offices.

Item le taux qu'ainsi par eux sera fait, sera redigé & mis par escript, & collé en vn posteau,qui sera affiché

au

au deuant de l'Eglise, où en quelque autre lieu patent, où les passants, ou repassants, si bon leur semble, pourront auoir recours, pour sçauoir le prix & taux desdictes denrées.

Item, auons enioint & enioignons à tous & chascuns les hostes tenans hostelleries, tauernes où cabarets en nostre Royaume, soit à loger gents de pied où de cheual, passants où seiournans en temps de foyre ou autre, qu'ils n'ayent à vendre à ceux qui logeron en leurs maisons, les denrées susdictes & autres outre le prix qui aura esté discerné par les Iuges ordinaires, & ceux qui auront esté appellez auec eux: Et qu'ils ayent à bouteler leur foin & paille au poids & grandeur, que par iceux Iuges sera ordonné: ayent à tenir en leur logis poids & mesures iustes & loyales, marquées par iceux Iuges: esquelles lesdicts passants & repassants & seiournants pourront auoir leurs recours, s'ils sont en doute du vray poids & mesure. Et ausdicts passants, repassants & seiournants de quelque estat qu'ils soyent, enioignons de payer audict prix, ce qu'ils prendront desdicts hostes, soit à poids, nombre ou mesure. Et plus, plus, & de moins, moins: le tout sur peine d'amende arbitraire.

Item, auons enioint & enioignons ausdicts hostes de ne prendre pour attache de cheual, que troys deniers Tournois pour iour, qui est vn denier pour disnée, & deux deniers pour souppée: Et pour lict & paire de linceux ou draps blancs, soyent vn ou plusieurs couchants, cinq deniers Tournois: Et pour nappe, troys deniers Tournois: & chascune seruiette, vn denier Tournois. Toutesfoys permettons ausdicts Iuges ordinaires, auecq'ceux que par eux seront appellez, selon la qualité des lieux où lesdictes hostelleries seront, haucer ou baisser le taux desdicts draps où linceux, nappes & seruiettes. Et ausdicts hostes, auons defendu & defendons de ne prendre aucune chose pour belle chere: & à iceux passants, & repassants ou seiournants, de n'en payer aucune chose, sur peine d'amende arbitraire.

Item, auons enioinct & enioignons aux Seneschaux, Baillifz, Preuosts & autres ressortissants sans moyen en noz cours de Parlement, que chascun endroict soy s'informe souuent, si iceux Iuges ordinaires ressortissants en leurs pouuoirs & iurisdictions, gardent & obseruent loyaument nosdictes ordonnances: & procederont contre ceux qui ne les garderont par suspensions de leurs offices & amendes arbitraires.

Item enioignons & commettons à noz amez & feaux conseillers, les presidents de nosdictes cour de Parlement, maistres des requestes de nostre hostel, conseillers en nostre grand conseil, & de nosdictes cours, qu'en allant & venant par pays, s'informent és lieux où ils passeront, de ceux qui ne garderont noz presentes ordonnances, & des infracteurs d'icelles: & nous enuoyent les informations qui par eux en seront faites pour pourueoir, ainsi que verront estre à faire par raison.

Item, & au regard du train de nous & de nostre maison, aussi de noz officiers domestiques, & de noz gardes, & autres suyuans nostre cour: Nous auons semblablement ordonné & ordonnons par ces presentes à noz amez & feaux conseillers les maistres des requestes ordinaires: & preuost de nostre hostel, & à chacun d'eux endroit soy, qu'és lieux où nous passerons & serons, ils appellent auecq'eux les officiers & Gouuerneurs desdits lieux & villes, où nous passerons & ferons residence, pour faire vn taux & ordonnance des choses dessusdites, selon que à leur office & autorité appartient, ou facent garder & entretenir en tout ou en partie le taux & police, que desia par nosdits baillifz & autres dessusdits seront faits, selon ce qu'ils trouueront estre le plus raisonnable & proffitable, pour la commune vtilité de chacun.

Si donnons en mandement par ces presentes à noz amez & feaux, les Preuostz, Seneschaux, Baillifz, Iuges, & autres noz officiers & iusticiers, & à vn chacun d'eux, si comme à luy appartiendra, que nosdites presentes ordonnances ils facent lire & publier en leurs iurisdictions & auditoire, & icelles enregistrer. Et au surplus les gardent, obseruent & entretiennent, & facent garder, obseruer & entretenir inuiolablement, sans enfraindre de point en point, selon leur forme & teneur. Et pource que de ces presentes on pourra auoir affaire en plusieurs & diuers lieux, nous voulons qu'au vidimus d'icelles, ou de l'extrait de l'vn ou de plusieurs articles d'icelles, fait souz seel Royal, ou par l'vn des greffiers de noz preuostez, bailliages & seneschaussees, deüement collationné, foy soit adioustée comme à ce present original. En tesmoin de ce nous auons fait mettre nostre seel à cesdites presentes. Donné à Bloys, le 21. iour de Nouembre, l'an de grace mil cinq cents dixneuf. Et de nostre regne, le cinquiesme. Ainsi signé, Par le Roy. Les sires d'Orual & de Bonniuet admiral, de la Palisse, & de Chastillon. Mareschaux de France, & autres presents, Robertet. Seellé à double queuë, & en cire iaune.

Leuës & publiées en iugement en l'auditoire ciuil au chastellet de Paris, és presences des aduocat & procureur du Roy, & des conseillers d'iceluy, practiciens & autres assistans audit chastellet: le samedy dixiesme iour de Decembre, l'an mil cinq cents dixneuf. Signé, Iean Corbie. Et ce dit iour publiées par les quarrefours de la ville de Paris, & enioint les obseruer & garder. Par Vauzi le nourricier, crieur iuré audit chastellet, appellé auecq'luy Lionnet Gautier, trompette.

QVE LES HOSTELLIERS ET TAVERNIERS ne donneront que bœuf & mouton à leurs hostes, & des viuandiers.

FRançois par la grace de Dieu Roy de France, A tous ceux qui ces presentes lettres verrōt, salut. Comme nous ayons fait par cy deuant plusieurs ordonnances, sur le fait des viures & taux des hostelliers de nostre Royaume, pour le bien & proffit de noz subiets, & des passants & repassants en iceluy, lesquelles par negligence de noz officiers ont esté tres-mal gardées & obseruées, en sorte que les despens de ceux qui voyagent, sont si grands & excessifz, qu'à peine plusieurs les peuuent supporter, & en laissent leurs affaires necessaires: à quoy de tout nostre pouuoir voulons obuier. Et pour ce faire, voulons & ordonnons, que derechef nosdites ordonnances soyent publiées és lieux mentionnez en icelles. Et enioignons aux iuges, esquels

quels elles s'addressent sur peine d'amēde arbitraire, de les faire garder & entretenir en ce qu'elles ne contreuiennent au contenu ès presentes, dont la teneur s'ensuyt. C'est à sçauoir, que gents tenans hostelleries, cabarets & tauernes ne bailleront à leurs hostes que bœuf, mouton, lard, bouillon, œufs, beurre, huille, fromage, merluz, harens, carpe & brochet. Et feront les iuges des lieux, où seront lesdites hostelleries & cabaretz, la taxe de ce que chacun hoste payera par repas, ayant regard à la valeur du pain & vin du pays, s'il y en a, ou en defaut de ce, du plus prochain: boys, chandelle & autres choses dessusdites, en arbitrant par lesdits iuges, ce qui sera baillé ausdits hostes à chacun repas, ayant regard à ladite taxe: Sur lequel taux la bonne chere & le coucher seront comprins: mais si lesdits passans & repassans veulent auoir autre chose, que ce que dit est, le pourront achepter au marché. Et quant à ceux, qui auront cheuaux, nous voulons & ordonnons, que pour l'attache de la disnée, payeront vn denier: & pour celle de la souppée, deux deniers en ce comprins la lictiere, qu'ils trouueront en l'estable: & s'ils veulent mettre de la paille fresche, sera à leurs despens. Et quant au demeurant, le foin dudit hostellier, & aussi la paille, seront bottelez: & sera ordonné par le Iuge, combien de liures deura peser le boitteau, qui sera taxé par lesdits iuges, & la mesure d'auoine aussi: Lesquels passants, & repassants en prendront ce que bon leur semblera, & payeront ce qu'ils prendront & non d'auantage. Et si changeront lesdites taxes de temps à temps, selon que lesdits viures, tant de personnes que de cheuaux, hausseront ou diminueront. Et ce par le Iuge d'iceluy lieu, appellez auecq luy quatre bons personnages à ce experts & cognoissans. Et sera chacun hostellier tenu auoir à la porte de son logis vn tableau, auquel seront escrits les pris & taux, & autres choses dessusdites, qui sera signé dudit Iuge, ou de son greffier: autrement ne luy sera payé aucune chose par lesdits passants & repassants. D'autre part nous auons aussi esté deüement informez & aduertiz, que les viuandiers suyuants nostre cour, acheptent les viures que les gents du pays veulent porter au marché, au lieu où est nostre cour, lesquels ils reuendent trop plus cherement qu'ils ne les ont acheptez au grand preiudice de ceux qui sont en nostre suytte: A ceste cause pour y obuier, nous auons prohibé & defendu, prohibons & defendons ausdits viuandiers ne vendre par cy apres directement ou indirectement que chair de bœuf, mouton, veau & pourceau: Et ce pour la premiere foys, sur peine de confiscation de ce qu'ils exposeront en vente: & pour la seconde foys, outre ce que dessus, de l'amende de vingt liures Tournois: & pour la tierce, d'estre banniz de nostre cour. Et s'ils controuuent quelque voye ou moyen pour frauder nostre presente ordonnance, nous voulons qu'ils soyent banniz de nostredite cour & suytte. Et quant au poisson, foin, paille & auoine, leur auons defendu & defendons, sur les peines que dessus, d'aller au deuant de ceux qui portent le poisson au marché pour l'achepter & reuendre à la suytte d'icelle nostredicte cour. Et voulons que directement ou indirectement ceux qui apportent viures au marché du lieu où nous serons, ne soyent empeschez de les porter. Toutesfoys quant aux prohibitions, que les viuandiers ne vendent que de bœuf, mouton & pourceau, nous n'entendons y comprendre les pouruoyeurs de nostre maison, de nostre tres-chere & tres-amée compagne la Royne, & de noz tres chers & tres-amez enfans, des princes, prelats & autres gros seigneurs suyuans nostre cour, ausquels ils en pourront vendre & non à autres. Si n'est que quelque pouruoyeur des dessusdits n'auroit ce qui est necessaire pour la maison qu'il pouruoyt, & en pourra prendre d'vn pouruoyeur, qui volontairement luy en voudra bailler. Et le tout sans fraude, sur peine de bannissement de nostredite cour & suytte.

Si donnons en mandement par ces mesmes presentes à tous noz baillifz, seneschaux, preuostz, & à tous autres iusticiers, officiers, ou à leurs lieutenans & chacun d'eux, si comme à luy appartiendra, que cesdites presentes ils facent lire, publier & enregistrer en leurs cours, iurisdictiōs & auditoires, & par tous autres lieux & endroits accoustumez faire cris & publications: affin que nul n'en puisse pretendre cause d'ignorance. Et icelles gardent, obseruent & entretiennent, facent garder, obseruer & entretenir inuiolablement de point en point, selon leur forme & teneur, sans les enfraindre ny contreuenir en aucune maniere: en faisant desdits infracteurs la punition telle qu'il appartiēdra Et pource que de cesdites presētes l'on auroit à besongner en plusieurs & diuers lieux, nous voulons qu'au vidimus d'icelles fait souz seel Royal, foy soit adioustée, comme à ce present original, auquel en tesmoing de ce nous auons fait mettre nostre seel. Donné à Chasteau bruyant, le premier iour de Iuin, l'an de grace mil cinq cents trente deux, Et de nostre regne, le dixhuictiesme. Ainsi signé: Par le Roy en son conseil. Bayard. Et seellé en double queuë de cire iaune.

Causam huius constitutionis faciendæ dederunt thesaurarij Regij, qui liberales in hospitiis ex pecuniis Regiis erant, & postea in ratione reddenda negligentes: ob id furcis multi traditi sunt, sicut famosi latrones. l. capitalium. § fi. ff. de pœn.

Sera baillé.

Hoc fieri potest, vt docet gl. in §. post natale. & ibi doctores, de pace tenend. Quia non debent vendi aduenis alimenta cariùs quam indigenis. c. 1. de emptione & vendit.

ORDONNANCE DV ROY FRANCOIS, que les hostes ne logeront gents incogneuz ny estrangers, sans en aduertir les Iuges, & officiers des lieux.

Françoys par la grace de Dieu Roy de France, A tous ceux qui ces presentes lettres verrōt, salut. Sçauoir faisons, comme pour obuier à plusieurs assemblées illicites, qui se font iournellement en nostre Royaume, & menées & practiques, qui s'en pourroyent ensuyuir sans nostre sceu & adueu, au grand preiudice de nous, nostredit Royaume, pays & Seigneuries de nostre obeyssance, & pour autres bonnes & grandes considerations nous mouuants. Nous ayons voulu, ordonné & declaré, voulons, declarons, ordonnons,

nons, & nous plaist, en ensuyuant les anciennes ordonnances de noz predecesseurs, que tous & chacuns les hostes & autres nosdits subiets, & mesmes des limites & frontieres d'iceluy nostre Royaume, ne logeront aucuns personnages estrangers passants pays, non cogneuz, & sans adueu, forestiz, bannis & chassez d'iceluy Royaume, ou sur lesquels autrement y pourroit auoir aucune suspicion de malfait: & si aucuns de ceste qualité se sont presentez à eux, affin de loger en leurs maisons publiques ou priuées, ils nous en aduertiront ou noz lieutenants generaux, gouuerneurs & officiers des lieux où lesdits personnages passeront & repasseront: & ce sur peine de confiscation des biens des hostes, & autres qui les auront logez ou recollez: Et des personnes qui en auront eu notice & cognoissance, & ne le feront venuz declarer à nous ou à nosdits lieutenans, gouuerneurs ou officiers, voulons & entendons, que le tiers des confiscations qui s'ensuyurōt de ce, soyent appliquez à celuy ou ceux, soyent seruiteurs ou autres, qui denonceront & descouuriront telles assemblées, passages & entreprinses: & icelle tierce partie leur estre adiugée, sans autre declaration, ny don de nous.

Si donnons en mandement par cesdites presentes à noz amez & feaux les gents de noz cours de parlement, au preuost de nostre hostel, au preuost de Paris, & à tous noz baillifz & seneschaux, & autres iusticiers & officiers & à chacun d'eux chacun en son regard, & si comme à luy appartiendra, que noz presents vouloir, ordonnances & declarations lenz, publiez & enregistrez en leurs cours & iurisdictions, auquel nous enioignons ainsi le faire, ils les facent d'auātage lire & publier à son de trōpe, en & par toutes les principalles villes de leurs sieges, iurisdictiōs & autres lieux accoustumez à faire cris & publications en icelles, à ce qu'ils n'en puissent pretendre cause d'ignorance: & icelles au surplus obseruent, gardent & entretiennent, & facent obseruer, garder & entretenir de point en point, selon leur forme & teneur, procedans chacun en son regard à l'encontre des infracteurs & delinquans par declaration & execution des peines dessusdites, ainsi qu'il appartiendra: Car ainsi nous plaist il estre fait. Et pource que de ces presentes l'on pourra auoir à faire en plusieurs & diuers lieux, nous voulons qu'au vidimus d'icelles fait souz seel Royal, ou souz le seing, de l'vn de noz amez & feaux notaires & secretaires, foy soit adioustée, comme à ce present original: auquel en tesmoin de ce nous auons fait mettre nostre seel. Donné à Chastillon sur Loing, le neufuiesme iour de May, l'an de grace mil cinq cents trenteneuf: Et de nostre regne, le vingtcinquiesme. Sic signatum supra plicam: Par le Roy. Bayard.

Lecta, publicata, & registrata audito procuratore generali Regis id requirente, Parisiis, in parlamento, decimanona die Maij, anno domini millesimo quingentesimo tricesimonono. Sic signatum: Malon.

QVE LES HOSTELLIERS N'EXIGERONT plus grand somme de deniers, qu'il est cy contenu, pour iournée, disnée & souppée de leurs hostes passans & repassans, sur peines icy contenues.

FRançois par la grace de Dieu Roy de France, A tous ceux qui ces presentes lettres verront, salut. Cōme cy deuant apres plusieurs grandes plaintes & doleances, qui nous auroyent esté faites du prix volontaire, excessif & intolerable, que les hostelliers de cestuy nostre Royaume faisoyent payer à leurs hostes allans, venans, passants & repassants par nostredit Royaume, eussions fait certaines ordonnances, & par icelles mis taux & pris raisonnable aux viures, que lesdits hostelliers auroyent à bailler à leursdits hostes, affin d'obuier par ce moyen aux exactions, pilleries & rançonnements qu'ils faisoyent.

Lesquelles ordonnances ont esté leuës & publiées, par tous les bailliages & iurisdictions de nostredit Royaume, & tellement que lesdits hostelliers n'en ont peu pretendre cause d'ignorance: ce non obstant & encores quelque fertilité & abondance de biens, qu'il ayt pleu à Dieu nostre createur nous donner en nostredit Royaume, n'ōt iceux hostelliers diminué leur prix, mais au contraire, ainsi que sommes aduertiz, continuēt de plus en plus leursdites exactions & rançonnements, tellement que tant par la negligence des Iuges, ausquels nous auons par plusieurs foys mandé faire entretenir icelles ordonnances, que par la negligence des hostelliers, elles n'ont aucunement esté gardées ny obseruées: dont noz subiets & autres passans & repassans par nostredit Royaume, se trouuēt chacun iour grandement & excessiuement foulez: & en sont venues & vie . nent ordinairement iusques à nous plusieurs plaintes: lesquelles ont esté mises en deliberation en nostre priué conseil.

Par l'aduis & deliberation duquel auons, pour pourueoir aux choses dessusdites, & affin de faire cesser lesdites exactions, pilleries, & rançonnemens desdits hostelliers, ordonné & ordonnons que d'oresnauant tous hostelliers de cestuy nostre Royaume, n'auront & ne prendront pour homme & cheual, que la somme de dix solz Tournois pour iour & nuict, sçauoir est, trois solz six deniers pour disnée, & six solz six deniers Tournois, pour souppée & couchée.

En leur defendant tres-expressement, & ce sur peine de punition corporelle, & de grosses amendes orbitraires, de prendre n'exiger autre chose de leursdits hostes, lesquels en ce faisant ils seront tenus de nourrir & fournir de tous viures, tant pour eux que pour leurs cheuaux, boys, chandelle, & giste, ainsi qu'ils ont accoustumé, en maniere qu'ils s'en puissent & doyuent contenter raisonnablement. Sauf toutesfoys à augmenter ou diminuer par nous le prix de ladicte ordonnance, selon que le temps le requerra.

Et pour la premiere plainte veritable qui se fera contre lesdits hostelliers, ils seront incontinent constituez prisonniers, & tenuz en prison fermée & estroitte, par le temps de troys iours continuels & consecutifs. Et apres lesquels ils seront eslargiz, en nous payant toutesfoys preallablement vingt solz Parisis d'amende.

Et pour la seconde foys, seront tenuz prisonniers, comme dessus, par le temps de huict iours, & payeront quarante solz Parisis d'amende.

Et pour la troisiesme, seront condamnez d'estre fustigez, ou d'autre peine corporelle, selon la qualité des personnes,

sonnes, à la discretion de iustice, & en cent solz Parisis d'amende.

Desquelles amendes nous en donnons la moytié aux reuelateurs & denonciateurs qui les denonceront iustement, & sans fraude: pource que s'il y estoit trouué fraude ou malice, ils seront punis de semblables peines comme les accusez & denoncez, si les denonciateurs eussent esté trouuez veritables.

Et commandons & enioignons tres-expressement à tous noz iusticiers & officiers, & tous autres des iustices inferieures de nostredict Royaume, qu'ils ayent à faire garder, obseruer & entretenir estroictement, & sans enfraindre, le contenu en cesdites presentes.

Et qu'incontinent & à la premiere denonciation & semonce, qui en sera faicte par le rapport du denonciateur, auecq'vn tesmoin, & sans autre forme d'information & de procez, ils ayent promptement à faire les punitions telles que dessus: que nous voulons sortir leur effect: nonobstãts oppositions ou appellations quelsconques, & sans preiudice d'icelles.

Et où nosditz officiers & autres des iustices inferieures de nostredict Royaume seroyent refusans ou delayans d'ainsi le faire, nous voulons & permettons à toutes personnes de les en accuser par deuant leurs superieurs, lesquels tantost leur imposeront telles & si grosses peines & amendes, que ce soit exemple à tous autres: & que desdites amendes pecuniaires, les denonciateurs en ayent aussi la moytié comme dessus.

Et pour autant qu'aucuns desditz hostelliers pourroyent à l'occasion & en contempt de nostre presente ordonnance, abandonner & delaisser leurs hostelleries, ou les faire fermer, sans y vouloir d'oresnauant receuoir les hostes: nous leurs auons defendu & defendons tres-estroictement & sur peine de confiscation de corps & de biens, qu'ilz n'ayent à icelles delaisser & abandonner, mais à le tenir garnies de ce qui y sera necessaire, suyuant ceste presente ordonnance, & y receuoir & recuellir lesditz hostes, ainsi qu'ilz ont accoustumé.

Et là où aucuns d'eux les voudroyent delaisser, & que ce fust pour cause & occasion iuste & legitime, seront tenuz vn an deuant en aduertir nos officiers des lieux pour entendre lesdites causes: Et s'ils les cognoissent raisonnables, leur permettre de ainsi le faire: à quoy nous enioignons à nosdits officiers auoir l'œil & regard: & ce sur peine de priuation de leurs offices.

Si donnons en mandement par ces mesmes presentes à tous noz baillifz, seneschaux, preuostz, iuges & autres noz iusticiers & officiers: & commandons aussi à tous autres officiers & iusticiers, ou à leurs lieutenans, & à chacun d'eux endroit soy, & si cõme à luy appartiendra, que ceste presente nostre ordonnance ilz facent lire, crier & publier par tous les lieux & endroits de leurs iurisdictions, accoustumez à faire cris & publicatiõs, à ce qu'aucun n'en pretende cause d'ignorance, & icelle entretenir, enregistrer, garder & obseruer de point en point, selon sa forme & teneur. Car tel est nostre plaisir. En tesmoing de ce nous auons fait mettre nostre seel à cesdites presentes. Donné à Sainct Pris, le dixseptiesme iour d'Octobre, l'an de grace mil cinq cents quarante. Et de nostre regne, le vingtsixiesme. Ainsi signé sur le reply: Par le Roy en son conseil. Bochetel. Et seellé souz double queuë du grand seau de cire iaune.

EDICT DV ROY NOSTRE SIRE SVR les viures que les hostelliers, tauerniers, & cabaretiers vendront aux passans & repassans.

FRançois par la grace de Dieu Roy de France, A tous ceux qui ces presentes lettres verront, salut. Cõme cy deuant nous ayons fait certaines ordonnances grandement vtiles & equitables pour pourueoir & donner ordre à l'excesif & intolerable taux & prix volontaire que les hostelliers de celuy nostre Royaume prennent, & exigent sur les passans & repassans logeans en leur hostelleries: lesquelles ordonnances diuersifiées en aucuns pointz & endroitz selon les occurrence & disposition du temps: nous auons fait lire & publier où besoin estoit, estimans que par la crainte d'écourrir és grosses peines indites par icelles, & aussi par la reuerence & obeissance deüe à noz commandemens & ordonnances, elles seroyent inuiolablement obseruées & entretenues: Mais tout au contraire elles ont esté peu à peu mesprisées, & par succesion de temps sont demeurées finablement sans aucune obseruation, tant par l'auarice & fraudes commises par les hostelliers, que par la negligence de noz officiers des lieux. Car encores qu'ils soyent aduenues quelques occasions, tant pour les guerres passées, que pour l'infertilité d'aucunes années, de faire r'encherir les viures, toutesfois cela a esté fait sans aucune moderation ou equité, à la seule volonté & discretion desdits hostelliers: Lesquels, quelque abondance de viures qu'il y ait à present, ne laissent point pour cela de prendre & exiger pour escot & fourniture des viures qu'ils deliurent ausdits passans & repassans, tant pour personnes, que pour cheuaux, comme ilz faisoyent au temps de cherté & sterilité, n'ayans aucun esgard ou consideration au pris que les chairs, pain, vin, foin, auoyne, & autres denrées se vendent aux marchez: ains contre le deuoir de charité, loyauté, & honnesteté, exigent & extorquent tout ce qu'ils peuuent, sans aucune loy ou equité.

Et d'autant que de present tous les fruicts & biens de la terre plus necessaires pour la vie de l'homme sont receuillis & serrez, au moyen dequoy l'on peut aisement cognoistre la fertilité & abondance de l'année, & selon l'apparence qui s'y trouue, est beaucoup plus facile, qu'en nulle autre saison, de pourueoir à la moderation & reduction du taux & pris desdits viures, & faire cesser lesdits abuz, exactions, & rençonnemens publiques au bien & soulagement de noz subiects, chose tres-necessaire pour obuier à la foulle & pillerie, qu'en cela portent les passans & repassans.

Nous pour ces causes & pour autres bonnes, iustes & raisonnables considerations à ce nous mouuans, apres auoir faict diligemment reueoir toutes lesdites ordonnances faites, tant de nostre regne, qu'auparauant, sur ce qui touche

touche & concerne le fait deſdits hoſtelliers & denrées par eux vendues : auons par ces preſentes de nos certaine ſcience, pleine puiſſance & auctorité Royalle ſtatué, & ordonné, ſtatuõs & ordonnons, voulons, & nous plaiſt par loy, ſtatut & ordonnance perpetuelz & irreuocables.

Que tous & chacuns les Baillifz, Seneſchaux, Preuoſtz, Chaſtellains, Viguiers, Iuges, & autres noz iuſticiers & officiers, ou leurs lieutenãs, & pareillemẽt les iuges & officiers des Seigneurs ayans iuſtice & iuriſdiction ordinaire, appellez aueccq'eux chacun en leur deſtroit & iuriſdiction cinq ou ſix des plus notables, & plus apparẽs perſonnages de loyauté & experience, aymans leur honneur & conſcience, taxeront de trois mois en trois mois: Et mettront pris raiſonnable à tous viures.

Comme au pain blanc, bis, & noir, à tant d'onces.

Vin à la pinte de toutes couleurs, ſoit du creu du pays, ou d'ailleurs qui ſe vendra ſur le lieu.

Bœuf, mouton, & veau, pourceau frais à la liure, ou à la grandeur de la piece, & ſelon l'endroit qu'elle ſera.

Cheureaux, aigneaux, couchons, oyes, oyſons, chappons, poules, pouletz & pigeons.

Lard, formaige & chandelles au poids.

Foin, gerbées, & paille, à petis boitteaux, & à poidz.

Auoine, à picotins.

Fagotz & buſches à nombre.

Huile, verdius, vinaigre, & moutarde, à meſure.

Succre, & toute autre eſpicerie, à poidz.

Poiſſons fraiz & ſalez, à pieces, & par meſure.

Oeufz, à nombre.

Beurre, à poidz.

Hortolages, legumages, & autres choſes requiſes & neceſſaires aux paſſans & repaſſans par leſdites hoſtelleries.

Leſquels poidz & meſures marquez de la marque publique, des lieux pour obuier à tous abuz.

Et iureront ſolennellement leſdits Iuges, & ceux qu'ils appelleront auecques eux, de bien & loyaument en leurs conſciences taxer les choſes deſſuſdites, au pris que communement ilz ſe vendent aux marchez des lieux, où ſe faira ladite taxe, ſi marché y a : ſinon des lieux plus prochains, où il y aura marché. Ayans auſsi eſgard à l'abondance ou rareté deſdits viures & denrées, qui ſera pour lors au pays: de ſorte que les hoſtes ſe puiſſent ſauuer, & honneſtement & raiſonnablement gaigner. Et auſsi que les paſſans, repaſſans & ſeiournans ne ſoyent indeüement foulez & greuez.

Et ne prendront leſdits Iuges pour faire leſdits taux, & pris, aucune choſe des hoſtelliers, cabaretiers, & tauerniers, ſous peine d'eſtre priuez de leurs offices.

Lequel taux qui ainſi ſera par eux fait, ils mettront & redigeront par eſcrit. Et ſera chacun hoſtellier tenu en prendre vn double, deüement collationné & ſigné du Iuge, ou de ſon greffier : pour iceluy mettre & appoſer en vn tableau à la porte de ſon logis : autrement ne luy ſera payé aucune choſe par leſdits paſſans & repaſſans.

En defendant treſ-expreſſement par ceſdites preſentes, à tous & chacuns deſdits hoſtelliers, tauerniers, & cabaretiers de noſtre Royaume, logeans & receuans en leurs maiſons & logis gens de cheual ou de pied, paſſans & ſeiournans en quelque temps que ce ſoit, qu'ils n'ayent à vendre les denrées deſſus declarées, & ſpecifiées, & autres neceſſaires pour perſonnes & cheuaux, outre le taux & pris qui y aura eſté mis & decerné par leſdits Iuges ordinaires, & ceux qu'ils auront appellez auecques eux.

Et qu'au demeurant ils ayent à boteler leur foin & paille au poids & grãdeur qui leur ſera ordonné par iceux Iuges, tenans en leurs maiſons poidz & meſures iuſtes & loyalles, marquez par iceux Iuges de ladite marque publique, ou autre qu'ils aduiſerõt, à fin que leſdits paſſans, repaſſans & ſeiournans y puiſſent auoir leur recours, s'ils ſont en doubte du vray poidz & meſures.

Auſquels paſſans, repaſſans & ſeiournans nous enioignons pareillement par ceſdites preſentes, de payer à celuy taux & pris, ce qu'ils prendront deſdits hoſtelliers, tauerniers, & cabaretiers: ſoit à pris, nombre, ou meſure, & de plus, plus: & de moins, moins.

Et au regard de la fourniture, & des draps, & linceulx, nappes, & ſeruiettes, auſſi de l'attache des cheuaux, tant pour diſnée, que pour ſouppée : Nous defendons treſ-expreſſement à iceux hoſtelliers de n'en prendre, fors que ce qu'ils en doyuent auoir & prendre par noſtre ordonnance faite à Bloys le vingtvnieſme iour de Nouembre, mil cinq cens dixneuf : confirmée par autre noſtre ordonnance faite à Chaſteaubruyant, le premier iour de Iuin, mil cinq cens trentedeux: qui eſt pour lict & payre de linceux ou draps blancs, ſoyent vn ou pluſieurs couchans, cinq deniers tournois: & pour nappe, trois deniers tournois: & pour chacune ſeruiette, vn denier.

Sauf auſdits Iuges ordinaires, aueccq'ceux qui par eux ſeront appellez de hauſſer ou baiſſer ledit taux, ſelon la qualité des lieux, où ſeront leſdites hoſtelleries: ainſi qu'ils verront eſtre à faire.

Et quant à l'attache du cheual, leſdicts hoſtelliers aurõt vn denier pour diſnée, & deux deniers tournois pour ſouppée, ſuyuãt noſdites ordonnãces: ſans ce qu'ils puiſſent prendre ou exiger aucune choſe pour la belle chere, ainſi qu'ils ont fait par cy deuant. Ce que treſ-expreſſement nous leurs defendons, & à iceux paſſans, repaſſans, & ſeiournans de n'en payer aucune choſe.

Et d'autant qu'entre leſdits paſſans & hoſtelliers ſe pourroyent ſouuent mouuoir debats, queſtions & differens, ſoit pource que leſdits paſſans ne voudroyent payer ſelon ledit taux, ou que leſdits hoſtelliers voudroyent prendre & exiger d'auantage par contrainctes & extorſions: Nous voulons que par leſdits Iuges ordinaires aux plaintes & doleances, qui leur ſeront ſur ce faites, reſpectiuement par les vns ou par les autres, il ſoit adminiſtré aux

aux parties prompte & sommaire expedition de iustice, sans forme ne figure de procez, la seule verité du fait regardée & cognue.

Et que lesdits passans & repassans pour la preuue & iustification des contraintes, exactions & extorsions qui leur seront faites par lesdits hostelliers, puissent produire à tesmoins ceux mesmes de leur famille, en defaut d'autres tesmoings pour y auoir tel esgard que de raison.

Et seront tenus lesdits Iuges garder de point en point, quant à la punition & correction d'iceux hostelliers, tauerniers, & cabarettiers delinquans & contreuenans à nosdictes ordonnances, & defences telles que dessus, les mesmes peines & amendes pecuniaires & corporelles que nous auons indites par nostre ordõnance, faite à sainct pris, le dixseptiesme iour d'Octobre, mil cinq cens quarante.

C'est assauoir que pour la premiere foys qu'ils seront trouuez auoir delinqué & contreuenu, ils seront constituez prisonniers, & tenus en prison fermée & estroitte par le temps de trois iours continuels & consecutifs, apres lesquels ils seront eslargis, en nous payant toutesfois preallablement vingt sols Parisis d'amende.

Et pour la seconde fois, seront tenus prisonniers, comme dessus par le temps de huict iours, & payeront quarante solz Parisis d'amende.

Et pour la troisiesme seront condamnez à estre fustigez, ou en autre peine corporelle, selon la qualité des personnes à la discretion de Iustice, & en cent solz Parisis d'amende.

La moytié desquelles amendes nous voulons appartenir, & estre baillée & distribuée aux reuelateurs & denonciateurs (sans fraude ou malice) de leurs fautes, delits, & contrauentions, selon & ainsi que le contient nostredicte ordonnance.

Et qu'au cas que nos Iuges & officiers, & autres des iustices inferieures de nostredit Royaume seroyent refusans, dilayans, ou negligens de faire & exercer ce qu'il leur est mandé & enioint, tant par icelle nostre ordonnãce, que par la presente, il soit permis à toutes personnes (& ausquelles des-apresent nous permettons) les en accuser pardeuant leurs superieurs: lesquels sur ce leur imposeront telles & si grosses peines & amendes, que ce puisse estre exemple à tous autres.

Dont & lesquelles amendes lesdits accusateurs & denonciateurs (sans fraude) auront, comme dit est cy dessus, la moytié.

En enioignant par cesdites presentes ausdits Baillifz, Seneschaux, Preuostz, & autres noz Iuges ressortissans sans moyen en noz cours de Parlement que chacun endroict soy, aye à s'informer le plus souuent qu'ils pourront, si lesdits Iuges ordinaires ressortissans pardeuant eux, gardent & obseruent loyaument nosdites ordonnances. Et contre ceux qu'ils trouueront y auoir fait faute, procedent par suspension de leurs offices, amendes arbitraires, & autrement, ainsi que le porte nostredicte ordonnance de sainct Pris.

Et à fin de ne rien obmettre pour l'obseruation inuiolable de nosdites ordonnances, Nous commettons & enioignons à noz amez & feaux les Presidens de nosdites cours de Parlement: maistres des requestes de nostre hostel: Conseillers de nostre grand conseil & esdites cours, & consequemment à tous noz autres officiers qu'en allãt & venant par pays ils s'informent bien & deüement par les lieux où ils passeront des hostelliers, tauerniers, & cabarettiers, qui n'obserueront nosdites ordonnances, ou icelles mespriseront.

Et les informations que sur ce ils auront faites nous enuoyent incontinent feablement closes & seelées és mains de nostre-treschier & feal Chancellier: Pour icelles veües en estre ordonné & pourueu, ainsi qu'il appartiendra, & verrons estre à faire pour l'execution de noz vouloir & intention.

Si donnons en mandement par ces mesmes presentes à tous noz Baillifz, Seneschaux, Preuostz, Iuges, & autres noz iusticiers & officiers, ou à leurs Lieutenants, & à chacun d'eux, si comme à luy appartiendra, que cesdictes presentes ils facent lire, publier, & enregistrer en leurs cours iurisdictions & auditoires: & par tous autres lieux & endroits accoustumez à faire cris & publications, à fin que nul n'en puisse pretendre cause d'ignorance. Et icelles gardent, obseruent, & entretiennent, facent garder, obseruer, & entretenir inuiolablement de point en point, selon leur forme & teneur sans les enfraindre, ne souffrir y contreuenir en aucune maniere: En faisant desdits infracteurs la punition telle qu'il appartiendra.

Et pour ce que de cesdites presentes l'on pourra auoir à besongner en plusieurs & diuers lieux: Nous voulons qu'au vidimus d'icelles fait souz seel Royal foy soit adioustée comme au present original. Auquel en tesmoing de ce nous auons fait mettre nostre seel. Donné à Folembray le vingtsixiesme iour de Nouembre, l'an de grace mil cinq cents quarante six. Et de nostre regne le trentedeuxiesme.

Ainsi signé sur le reply. Par le Roy. De L'aubespine. Et scellé du grand seel sur double queuë de cire iaune.

DE PAR LE ROY.

NOZ amez & feaux: Nous vous enuoyons l'ordonnance que nous auons presentemẽt faite pour pourueoir & donner ordre à l'excessif pris & taux volontaires, que les Hostelliers, Tauerniers, & Cabarettiers prennent, & exigent des passans, allans, & seiournans, à fin que telles indeües exactiõs, pilleries, & larrecins publiques cessent & n'ayent plus de lieu: Attendu mesmement qu'il a pleu à Dieu nous donner auec la paix vne bonne & fertile année abondante en tous biens. Parquoy nous vous mandons, commandons, & tres-estroictement enioignons entretenir & faire entretenir, garder, & obseruer inuiolablement le contenu en nostredite ordonnance, sans aller, ne souffrir aller, ne venir directement, ou indirectement au contraire en quelque maniere que ce soit, souz les peines indites par icelle respectiuement, tant ausdits Hostelliers, Tauerniers, & Cabarettiers, que à noz Iuges & officiers qui seront negligens de satisfaire à leur deuoir en cest endroit. En sorte qu'il n'aduienne ce qui est aduenu des precedentes ordonnances cy deuant faictes & reiterées sur ce mesme fait, lesquelles par la faute & negligence de nosdicts

Iuges

Iuges & officiers, qui deuoyent auoir l'œil à l'obſeruation, ſont demeurées nulles, & ſans effet à noſtre treſ-grand regret & deſplaiſir. Choſe que vous reduirez en voſtre memoire, à fin que à ceſte cy il ne s'y face ne commette vn tel erreur. Autrement nous en ferons faire telle demonſtration & punition, que tous autres pour l'aduenir y prendront exemple. Donné à Folembray, le vingtſixieſme iour de Nouembre, l'an mil cinq cents quarante ſix. Ainſi ſigné, François. Et au deſſous, De L'aubeſpine. Et deſſus leſdictes miſsiues eſtoit eſcript:

A noz amez & feaux les Preuoſt de Paris, ou ſon Lieutenant, noz aduocat & procureur en ladite Preuoſté.

Le iendy neufuieſme de Decembre, iour de Police, audict an mil cinq cents quaranteſix, les ſuſdictes lettres patentes en forme d'Edict, & miſsiues, ont eſté leües & publiées en iugement & auditoire du Chaſtellet de Paris, ſeant monſeigneur le Lieutenant ciuil, qui (les aduocat, & procureur du Roy en la Preuoſté de Paris ce requerans) a ordonné és preſences de pluſieurs conſeillers, & aduocats audit ſiege, icelles eſtre regiſtrées és regiſtres de ladite police. Et en outre publiées auecques le taux & pris qui s'en fera à cry publicq & ſon de trompe, par les carrefours de la ville & fauxbourgs de Paris, & par les preuoſtez & chaſtellenies eſtant en & au reſſort de ladite preuoſté de Paris.

TRACTATVS

DE MAGISTRIS ARTIFICIORVM, ET MONOPOLIIS PROHIBITIS.

Des maiſtres des meſtiers, & des monopoles prohibez.

François, des publiées l'an 1539.

Et pour paſſer les maiſtres des meſtiers, ne feront aucunes diſnées, banquetz, ne conuis, ny autres deſpences quelſconques, encores qu'on les voulſiſt faire volontairement, ſur peine de cent ſolz Pariſis d'amende, à prendre ſur chacun qui auroit aſſiſté audit diſner & banquetz.

GLOSSA VNICA.

STatuit Rex vtilitatis publicæ cauſa, ne artifices in approbatione artificij, & tyrocinij, cùm magiſtri fieri volunt, aliquod parent conuiuium, prandium, aut cœnam aliis magiſtris artis, ſub pœna centum ſolidorum applicandorum fiſco, quamuis text. hoc non dicat: ſed quia fiſcum læſit, qui contra eius prohibitionem fecit. & quia in hoc maximè excedebant operarij & opifices ſolennia peragẽtes conuiuia magiſtris artis. Et ipſi inebriati poſtea eum ad magiſterium recipiebant, ij erant tanquam Perſarum milites, qui pane & aqua ſæpius victitabant: tamen ſingulis annis inebriari permiſſum erat. Sic & his operariis in ſingulis magiſtrorum conuiuiis, vt teſtatur Alexand. lib. genialium 3. cap. 11. de quibus poteſt dici quod Ouid. ſcribit,

Pœna fiſco applicatur, & quare.

Ebrius incinctis Philyra conuiua capillis
Saltat, & imprudens vtitur arte meri.

Menſam tamen Cato maximè amicorum parentem atque procreatricem exiſtimauit. At Pericles omnem cœnarum apparatum, & id genus beneficentiam facilè, perpetuoque contempſit, ac reiecit, vt tam longo tempore, quo in repub. eſt verſatus, nunquam apud amicum cœnarit prę terquam Euriptolemo nuptias celebrante, & id quoque eatenus, vt peractis libationibus mox abiret. teſte Cælio lib. 15. capit. 8. etiam hodie prohibitum eſt conſiliariis, ne ſumant prandium, aut cœnam cum clientibus, aut cum procuratoribus & aduocatis litigantium, quando conuiuium expenſis partium fieret. in rub. *de la cour de Parlement.* articu. xvij. vnde olim non plures tribus coiiſſe conuiuas teſtatum annalibus eſt, quando nec plures initio creditas eſſe muſas, relatum Pauſaniç monumentis ſcimus Meleten, Mnemen, Aœden. hoc eſt Meditationem, Memoriam, Cantilenam. Archeſtrati poëtæ etiam tale erat decretum: conuiuæ, aut tres, aut quatuor, aut non plures quinque ſunto. aliàs manipulariorum, & rapto viuentium conuentus fuerit, inde vulgò iactatum eſt ſeptem conuiuium, nouem conuitium. Et in his conuiuiis ſenioribus velut ætate venerabilibus primi diſcubitus, & honoratior locus dari, ipſiſq; ſublata menſa primi aſſurgere conſueuerant, in imo verò conuiuij dominus apud Romanos ſedebat, quos Pariſ. etiamnum imitantur. ſed iſte tex. conuiuium tollit, & conuiuas punit, etiam ſi tantùm aſſiſterent non edentes: quia ſaturi, & per eos non ſtat. l. in iure ciuil. ff. de reg. iur. Et iſta conſtitutio imitatur legem antiquam ſumptuariam, maximè Didiam, qua ſtatutum à Didio trib. plebis fuit, vt qui inuitarẽt, & qui inuitati adfuiſſẽt, pœna legis tenerentur. De quo Plinius lib. 10. c. 50. & per Ayma. Riuallium in hiſto. iuris ciuilis. Fuerunt & aliæ leges ſumptuariæ, quas congerit Ioan. Zaſius in catalogo legum antiq.

Menſa amicorum parẽs.

Pericles apud amicos nunquã cœnauit.

Tres tantùm eſſe conuiuæ debent.

Septẽ conuiuium, nouem conuitium.

Dominus cõuiuij vbi ſedere debeat, & alij.

Quarto,

Quilibet magister ad emendam tenetur.

Quæro, quis teneatur ad hanc emendam? Respōdeo, quilibet magister artificij, & vno soluente alij non liberanrur: quia hic dicit, *chacun*, quilibet, est distributiua in singulos. l. hoc articulo. vb Bart ff. de hæredib. Instit. l. moschis. de iure fisci. Et quia plura facta sunt. l. si familia. ff. de iurisdict. om. iudic. Si tamen consanguineus illius magistri adsit conuiuio, non gratia huius magisterij, non tenebitur ad hos centum solidos, quos imponit magistris illius artis, non aliis. Is verò qui magister fieri vult, quęro an teneatur ad hanc mulctam centum solidorum? quod videtur: quia contemnit, tamen quia cogi potest ab aliis magistris: quia aliàs hunc non reciperent: ideo recipientes tantùm conuiuia, & non dantes tenentur: quia velle non creditur, qui obsequitur imperio domini. l. velle. ff. de reg. iur. nisi dans prohibitione facta à magistris conuiuium fecerit: quia etiam voluntarium hîc conuiuium prohibetur. ibi, *encore qu'on le voulsist faire volontairement*, & inferiùs dicetur: hos enim excusandos, etiamsi vellent donationes aliquas facere vxoribus magistrorum: non possunt, quia hic omnes expensas prohibet. Alioqui mulieres ipsæ harpyiæ spoliarent hos operarios, antequam ad magisterium reciperentur. Sicut quædam mulieres hodie spoliant viros, & isti magistri committunt crimen concussionis, de quo in l. 1. & 2. ff. de concussio. & hoc nominatim docet Archidiac. in c. de quibusdam. 37. dist.

Donare non possunt volentes magistri fieri vxoribus magistrorum.

IDEM.

Articulus 2.

Et sans faire autre despence, ne prendre aucun salaire par les maistres du mestier, voulons qu'ils soyent tenus recevoir à maistrise celuy qui les en requerra, incontinent apres qu'il aura bien & deüement fait son chef d'œuure, & qu'il leur sera apparu qu'il est suffisant.

GLOSSA VNICA.

1 ET quia artificiorum magistri, si nihil recipiebant, recusabant fortè, vel differebant aliquem in magistrum recipere, ideo statuit vt teneantur eos recipere, simularque requisiti fuerint, & sufficientes eos repererint. † Hæc requisitio fieri ab his, qui promo-

Requisitio quomodo fieri debeat.

2 ueri volunt, poterit coram duobus notariis, vel coram vno notario & duobus testibus, qui si recusantes fuerint, adire iudicem debent, & requirere eum, vt pręcipiat his magistris ad ista obseruandum: & hoc iudex facere debet. ergo in hoc text. sequentia requiruntur.

3 Primò, quòd didicerit suum artificium: quia prius non debet esse magister quàm discipulus. cap. sic viue. & seq. 16. q. 1. nec in magistrum debet assumi, qui formam discipuli non assumpsit. c.

Quāto tempore discere debet.

4 cùm in magistrum. & cap. officij. de elect. † Sed quanto tempore addiscens esse debeat? Respond. text. in dicto cap. sic viue. dicens multo tempore disce, & illud tempus non est taxatum, ob id semel, atque tyrocinium suum fecerit, & nouerit artem, debet recipi, vt hîc. nam ingenium interdum etiam supplet tempus in studentibus. gloss. in cap. tum ex literis. de restit. in integr. & in l. vnicuique. C. de proxi. sacro. scrinio. libr. 12. & magister discipulo suo doctior esse debet. cap. relatum. 37. dist. Ideo pro ingenij sui acumine hoc discuti debet arbitrio magistrorum artis. argum. l. Stichus. ff. de legatis 3.

5 Secundò requiritur, quòd tyrocinium suum fecerit, ibi, *apres qu'il aura fait son chef d'œuure.* ex hoc ergo opere cognoscetur, an debeat magisterium assumere. quia vulgò dici solet, opus laudat magistrum. §. cumque Deo propitio. in procem. Instit. & §. sancimus. in auth. de mona. colla. 1.

Caput operis faciendū non tamen excellenter.

6 Tertiò requiritur, quòd opus istud sit bene, & conuenienter factum, non dicit excellenter factum: sed sufficit, quòd debitè factum sit. Nam est initium operis. ideo excellere non potest, sed peritia opificis ex hoc cognoscetur, an sciat regulas artis, & si ex hoc artificio dignoscatur habere regulas artis, recipi debet. Nam mediocris scientia sufficit, quia pauci excellentes reperiuntur. cap. venerabilis. de præben. & inter artifices est lata differentia. l. inter. ff. de solutio. 7.

Approbatum debet esse tyrocinium.

7 Quartò requiritur, quòd hoc artis initium & opus approbatum sit à magistris artis, alioqui non fit ante approbationem magister. l. si quis. C. de profess. & medic. lib. 10.

Liber approbatorum facit semiplenam probationem.

8 Vtile est magistrum fieri. Nam postea libri eorum postquam ipsi approbati sunt, & iurauerint, facient semiplenam probationem in concernentibus ar. m. secus si propria authoritate ante approbationem & magisterium assumptum, conscriberent. teste Bartol. in l. nuda. col. vltim. ff. de donatio. & Panormit. in cap. 2. num. 11. de fide instrumento. Et si mercator habeat librum rasum in vno loco, an in aliis probet. consuluit Paul. Castrensis consil. 314. omisso primo. in secundo volum.

Approbati officinam habere possunt.

9 Item poterit hic magister factus officinam solus habere, & publicè, vbi antea non posset in ciuitatibus iuratis operari solus: quia interest reipubl. vt sint aliqui periti, ad quos ciues & alij re-

Artificū nomine doctores non veniunt.

10 currere possint: qui nec fallant, nec fallantur. l. 1. & 2. de ponder. & auri illat. lib. 10. † Alias vtilitates inuenietis per docto. in l. 1. C. de excus. artific. libr. 10. vbi appellatione artificum non veniunt doctores, nec iurium professores: qui sacrosancti sunt, sicut eorum scientia. l. 1. §. est autem. ff. de variis & extraord. cognit. l. magistros. C. de professo. lib. 10. Ergo sub nomine, *maistres des mestiers*, non continebuntur: quamuis Constanti. contrarium dicat: sed agebat causam suam: quia fuerat à doct. recusatus, vt ipse asserit hic, ob id ei tanquam suspecto non est credendum: sed non

Expensæ quę in doctoratu fieri possunt.

11 possum mihi persuadere, quòd hoc verbo, *maistres des mestiers*, veniant iurium doctores. † & contra eum facit cle. vlt. de magist. quæ prohibet ne præficiendi ad doctoratum expendant vltra tria millia Turon. Argenteorum. ergo illam summam expendere Papa permittit, quæ ascendit vsque

vsque ad centum quinquaginta libras Turon.& sic docto. non tenentur gratis recipere aliquem ad doctoratum, sicut magistri artis. alibi dicam fusius. [Et postquàm loquitur de magistris artificum non vult comprehendere magistros legum, nec scientiæ.]

12 Item postquam approbati sunt tanquam periti, iudicio istorum peritorum, postea si controuersum fit aliquid, quod illam ad artem spectet, relinquetur, & stabitur eorum arbitrio, non autem addiscentium, per tex.in l.si chorus.ff.de lega. 3. glos in §.præterea.de rerum diuis.in Instit.si tamen iurauerint.l.hac edictali.§.his illud.C.de secun.nupt. Arbitrio magistrorũ statur.

13 Dubitant Docto. an plures adhibendi sint magistri periti, ad iudicandum super arte aliqua ipsorum & actu eos tangente. Respondent, quòd in loco vbi facilè inueniri plures possunt, saltem duo adhiberi debent: alioqui vnus sufficiet. per text. in §. quod autem. in ver. neque. ibi, aut etiam vno, si vnum solum ciuitas habeat. in authen.de non alienan.reb.ecclesiast.colla.2.Bart.in procem. ff.& l.1.in princ.ff.de ventre inspic.Alex.& alij in l.1.§.fi.ff.de verb. oblig. Panor.& Dec.in c.proposuisti.de probat. vbi limitant. plura scripsi in interpreta. l. vnicæ. in glos.subtilitatem. Cod.de Plures magistri an debeant adesse ad actũ probandum.

14 senten.quæ pro eo quod interest profer. Et partes poterunt eligere istos peritos. Sed ipsis discordantibus iudex, vt docet Bart.in dicta l.1.Panor.& alij in dicto cap.proposuisti.& in ca. tenor. Partes peritos eligunt.

15 & c.lator.de re iudic. † Et quamuis Docto. dicant sententiam latam de peritorum consilio retractari posse, etiam post tempus ad appellandum per restitutionem in integrum, tamen in Francia non succurritur nisi per appellationem, vt scripsi in procem. ordina. in glos.v. & dicam in tract.de appella.in 3.Tomo. Sententia peritorum cõsilio lata nõ retractatur in Francia, sed appellãdum est.

Lequel toutesfois nous declarons inhabile & incapable de la maistrise, au cas qu'il auroit faite autre despence, que celle de son chef d'œuure, pour paruenir à ladite maistrise, & en voulons estre priué & debouté par nos Iuges ordinaires des lieux ausquels la cognoissance en appartient. *Articulus tertius.*

GLOSSA VNICA.

SVperius prohibuit, ne isti volentes magistri fieri artificij, aliquas expensas faciant, nec in conuiuiis, nec in donis, aut alias: & vt melius seruetur, pœnam statuit: videlicet quòd si alias expensas fecerint, declarantur inhabiles & incapaces dicti magisterij. Ideo non poterit tanquam magister in ciuitate operari, nec officinam seu tabernam habere, in qua operetur: quia est inhabilis, & incapax. Et quamuis fuerit creatus magister corruptè, tamen non gaudebit priuilegiis artis, tum quòd incapax, & inhabilis fiat. Et quòd promotus corruptis magistris non debet gaudere priuilegiis magistrorum, probat. l. vna. C. de athletis.lib.10.Archi.in cap.de quibusdam.xxxvij.dist. Creatus magister contra hanc constitutionem, nõ gaudet priuilegiis artis.

Nam emens officium non debet priuilegiis officij gaudere: quia simoniacus & ambitiosus est. l.vniuersi.C.de legatio.lib.10.glos.in l.2.de murilegul.lib.11.& hodie plures sunt, qui non gauderent, si hoc mordicus seruaretur. Emẽs officiũ non gaudet priuilegiis officij.

IDEM.

Nous defendons à tous lesdits maistres, ensemble aux compagnons, & seruiteurs de tous mestiers de faire aucunes congregations, ou assemblées grandes, ou petites, ne pour quelque cause & occasion que ce soit. *Articulus quartus.*

GLOSSA PRIMA.

ET quia in his conuiuiis congregantur magistri, & taxant suas merces, ob id prohibuit conuiuia: verùm quia alio modo potuerant congregari, ob id omnes & singulas congregationes inhibet, ne magistri vel eorum famuli aliquo modo congregentur. Cõgregationes omnes sunt prohibitæ sine superioris authoritate.

1 Congregationes ergo non debent fieri sine superioris licentia. per text. ex quo elicit ibi. Iaco. Rebuf.in l.1.in fi.C.de Classicis.lib.11.Nisi causa confraternitatum, & ad conseruationem sui.l.fi. ff.de cur.bonidan. Et per hoc fuerunt confratriæ prohibitæ: iustè necne ex effectu apparet. tamen bonum est tollendum propter malum contingens, sed malum puniendum, nec ex hoc quòd aliquandò mala fiunt in ecclesiis, tollendæ sunt ecclesiæ. Sed facientes mala sunt puniendi, alioqui fenestræ essent tollendæ, quia homines per eas se quandoque præcipitant. c. de occidendis. xxiij. quæst.v. dicetur inferius in tracta.de confratr.

Et ne faire aucuns monopoles, & n'auoir ou prendre aucunes intelligences, les vns auec les autres du fait de leur mestier.

GLOSSA SECVNDA.

1 IMperator etiam prohibuit monopolium in tit. de monop. C. Et hodie etiam Illustrissimus Imperat. Carolus quintus inter ordinatio. Bruxellis publicatas his verbis: *Item pour obuier aux dommages procedans des monopoles, & contracts illicites, dont plusieurs marchands, & gens de mestier vsent en nosdits pays, au preiudice d'autres bons & loyaux marchands & gens de mestier, & de toute la chose publique, Nous auons ordonné & statué, ordonnons & statuons, que nuls marchands ou homme de mestier ou autre, s'auance faire contract, paction, ou appointement sentant monopole, ou preiudiciable à la chose publique: si comme d'acheter toute la marchandise d'vne sorte, pour la garder soubs luy, & apres la vendre à prix excessif, & autres semblables; sur peine de confiscation des biens & marchandises ainsi achetées: & par dessus ce de correction arbitraire, defendons à toutes villes & communautez és colleges des marchands, consuls, & suppost, corps de mestiers, ou confrairie, & tous autres, de faire aucuns statuts, ordonnances, ou edits sentans monopoles, ou preiudiciables à la chose publique, en taxant & abolissant tous semblables, qui par cy deuant ont esté faits comme nuls, & de nulle valeur, nonobstant quelque confirmation generale ou speciale, sur ce obtenue, &c.* Constitutio Caroli quinti de monopoliis. Prohibet monopolia & pactiones monopoliũ sentientes.

2 *rale ou speciale, sur ce obtenue, &c.* Statuit ergo Imperat. ille Carolus, vt nullus pactiones in præ-

iudicium reipubl. vel monopolium sentientes faciat sub pœna confiscationis bonorum, corporalisque pœnæ arbitrio iudicis imponendæ. ibi, *de correction arbitraire.* text. in cap. quod sicut. §. fin. de elect. Item defendit ciuitatibus, vniuersitatibus quoque ac omnibus, ne statuta monopolium sapientia, aut contra publicam vtilitatem faciant, condant, irritáque annullent, & incidant: eáque
3 Imperator nulla & irrita declarat. † Ista constitutio æqua est & iusta ex visceribus. l. vnicæ. C. de monop. extracta. & vt melius intelligatur, & dicta l. vnica. notanda sunt sequentia. Primò, ne sub incerto vagetur, dicitur monopolium ἀπὸ τοῦ μόνος ϗ πωλέω, quod est vendo, licet glos. &

Monopoliũ vnde dictũ.

doct. aliter dicant in rubr. Cod. de monopol. Nam πωλέω vendo significat, πωλὴ venditionem, inde βιβλιοπώλη, librorum venditor. πολητὴς venditor dicitur. Nec potest deduci à μόνος, & πόλις ciuitas: quia idem esset dicere monopolis, quasi vna ciuitas. Ideo quidam à πολέομαι deducunt, sed vtcunque sit, ego sequar quæ supra scripsi, nam monopolium deductum à πωλέω cum ω, scribitur, si à πόλη cum ο, & Budæ. in commentar. linguæ Grecæ scripsit cum ω, ergo à πωλέω non à πόλις de-

Monopoliũ quid.

4 ducitur. † Vnde monopolium est conuentio plurium mercatorum bono obuians publico. vt docet Feli. in c. accedentes. col. 1. de præscript. Est enim contra rationem naturalem. quia præcludit viam benefaciendi proximo. & Prouerb. 3. scribitur, Noli prohibere benefacere eum, qui potest: sed si vales ipse benefac, etiam est contra vtilitatem publicam, & in perniciem totius corporis mystici.

Quomodo monopoliũ cõmittatur.

5 Quomodo monopolium committatur? Respon. variis modis, quos melius mercatores pessimi sciunt: sed tunc dicitur quando illicitæ pactiones concurrunt, aut paciscuntur, vt species diuersorum corporum negociationis non minoris quàm inter se statuerint, venundentur. dicta l. vna. §. 1. C. de monopol. & ista est communis inter artifices praxis. Nam videre est, quòd omnes caligarij, singulique calcearij omnésque alij opifices, & artifices sunt eiusdem pretij: & hoc est, quia sic conuenerunt. Et sic etiam statuitur in consuetudinibus Britan. editis anno 1404. die 12. Februarij.

Conspirãtes monopoliũ committũt.

6 Secundò, committere dicuntur monopolium homines, qui congregati inter se conspirant, & impediunt, ne aliquis deponat in tali causa: quæ fortè concernit dominum talis loci, ciuem aut alium. vt docet Guido Papæ consi. 211. iuxta materiam. col. 1 plus dicens, non solum fieri monopolium in casibus in dicta l. conscriptis, verùm etiam in qualibet alia illicita congregatione. allegat Archidia. in c. constitutionem. de verb. sign. in 6. ac Innoc. in c. 2. de schisma.

In negotiationibus monopoliũ cõmittitur.

7 Tertiò, si quis conetur impedire, ne aliquis exerceat negociationem vini, aut alterius rei præter eum, etiamsi in vim rescripti Regij: quia illud rescriptum non valet, quinimo etiam impetrans in monopolium incidit. dicta l. vna. Et ita docet Conrad. in tract. de contractib. quæst. 51. circa fin.

Cõuẽtio vt nõ deferatur frumentum, donec talis vendiderit suum est, reprobata.

8 Quartò, non minus incidunt in hanc legem, qui conueniunt, quòd homines talis municipij non deferant frumentum in mercatum proximum, vt dominus illius loci vendat suum, vel vt homines illius loci prius suum vendant, hoc est enim perniciosum reipub. quia viliori pretio venderetur, quando frumenti esset ibidem abundantia. teste Soci. consil. 272. non prosequendo. colu. 3. versi. 4. principaliter. in 2. vol. [vel quòd vinum alienum non vendatur.]

In agris non colendis cõmittitur monopolium.

9 Quintò si rusticani, vel alij ciues conuenerint, quòd ciui habenti possessiones ruri nullum præstabitur auxilium, nec aliquis laborabit in possessionibus illius: tunc dicetur monopolium. Imò Albert. in rub. huius tit. dicit quòd ad euitandum pœnam huius tituli, vniuersitas rusticorum statuerat, quòd nullus daret damnum tali ciui, nec possessionibus suis. volentes intelligere, quòd nullus coleret suas possessiones: ideo dicit tales puniendos, & cognosci hoc posse ab effectu: quia si nemo velit colere eorum prædia, idque sine causa, præsumitur illicita quædam inter illos pactio: quia in dubio quilibet lucrari vult.

Cõuenire ne quis alios in illa arte instruat, sapit monopoliũ.

10 Sextò si artifices inter se paciscantur, ne quisquam eorum in illa arte instruat alios, nisi sit filius vel nepos eorum: vt sic ipsi soli commodum consequantur, monopolium est, teste Conrado, vbi supra. & Azo. in summa huius tit. & interdum hoc statuerant impressores. vt fuit in Senatu Paris. allegatum. vide Bart. in l. fi. col. 4. versic. quæro super quibus. ff. de colleg. illic. Ias. consil. 122. col. 2. & seq. in 4. volum.

Non recipere addiscentẽ, vel ei non ostẽdere sapit monopolium.

11 Septimò, si inter se conueniant artifices, quòd non recipient aliquem addiscentẽ, nisi immẽsum det precium singulis annis, & quòd non ostendent ei, nisi remaneat per tres annos, id quod possent per vnum annum ostendere. hoc etiam sapit monopolium, & tales magistri pro compensatione statuti, laqueo essent suspendendi: quia hoc est reipubl. valde perniciosum, tam in præcedenti, quàm in hoc casu: quia hoc faciendo posset admitti artificium, vel illi qui illud sciunt possent cogere mercatores, & alios ad immensum precium pro eorum labore, quod fieri non debet.

Cõuenire vt domus locẽtur magno precio, vel rei precium augeatur, causa pestis, vel alia, sapit monopoliũ.

12 Octauò, si ciues conueniant, quòd officinæ, & stationes tali precio, & non minori locabuntur, illicita est pactio, & monopolica. vt docet glo. in dicta l. 1. & Conrad. vbi suprà, addens idem dicendum, si locatores equorum similiter conueniant, quòd non locabunt equos nisi tali precio. Et in hanc legem incidunt ciues, ad quos Senatus pro iuridicis conuentibus accedit, si conueniant vt augeatur in immensum domorum pensio, & victualium. & idem quando scholastici causa pestis fugiunt ad aliquam ciuitatem, & ita ipsi vendunt immenso precio, & iudices super hoc cogere deberent suos subditos, ne precium rerum augeretur, vel saltem modicè.

In deferenda annona cõmittitur monopolium.

13 Nonò, si mercatores conueniant, ne alius deferat frumentum, vel vinum, seu alia venalia, donec ipsi vendiderint, vel quòd naues aliorum impediantur, & retineantur: & illi in legem Iuliam de annona etiam incidunt, per quam legem pœna viginti aureorum puniuntur. Nam interim

illi

illi qui habent frumenta vel alia victualia carius vendent. vt docet Conrad. in dicto tracta. de contract. quæst. lxv. in fin.

committitur monopoliũ.

14 Decimò, qui dat arras in emptionem omnium aromatum ciuitatis, vt ipse postea solus carius vendat, cùm præsciuerit naues adducentes species aromatum submersas, aut victualium, dicitur facere monopolium, & potest cogi tempore caristiæ, vt vendat etiam minus iusto precio. l. 2. §. cùm in eadem. ff. ad leg. Rhod. de iactu. idem vult Conrad. vbi suprà, quando quis emit totum frumentum, vt alij ex eo emant, vt habetur hic in ordinat. Imperatoris, quod sæpius fit.

Dās arras vt solus vendat monopol. committit.

15 Vndecimò, in omnibus casibus prædictis ista procedunt, quando plures sic paciscuntur, si verò vnus tantùm promittat non vendere pannos, non dicetur monopolium: quia alij poterunt deferre & vendere: nec erit detrimento reipublicæ propter vnum. Secus si propter plures, sumendo argumentum à contrario, quod est validum in iure. l. 1. ff. de offic. eius. & ita consuluit Bal. consi. 445. Titius locauit. in 1. volu. nisi ille mercator æquipolleret pluribus. arg. l. non tantùm. ff. de excusa. tuto. & in §. item tria. illo tit. in Instit. vbi docto.

Monopoliũ à pluribus fit, nō ab vno solo.

16 Duodecimò, si mercatores nemorum inuicem, vel alij, conueniant, quòd non ement iugerum, seu arpentum lignorum, vel alias merces, nisi tali precio: hoc monopolium est, quòd Rex prohibet in tit. *des eaux & forests*. ordinat. 7. artic. 13. & in tit. *des ordonnances des generaux*. art. 17. hoc enim cedit in diminutionem pensionis Regis, & turis, & sic conueniant mercatores, quod de locationibus *& fermes du Roy*, non dabunt nisi tale precium, tunc incidunt in monopolium, & puniri debent, vt inibi notatum est.

Conuentio mercatorum vt non emāt, nisi tali precio improba est.

17 Decimotertiò statutum si disponat quòd nullus subditus ire possit ad aliud molendinum, vel furnum, quàm comitis, vel domini, quia respicit commodum priuatum domini, & tollit bonum publicum, & libertatem subditorum, non valet: vt consuluit Soci consi. 272. non prosequēdo. col. 3. versic. quartò principaliter. in 2. vol. & si Comes, vel Baro, seu alius tale faciat statutum: debent se opponere rustici, vel illi quorum interest: seu appellare ab illo abusiuo statuto ad curiã, quæ ista solet reformare statuta.

Statutum vt subditi teneantur ire ad molēdinũ vel furnum domini & nō aliud, est prohibitum.

18 Decimoquartò, ædificiorum artifices, vel ἐργολάβοι aliorúmq; diuersorum operum professores, & balneatores penitus arceantur pacta inter se inire, vt ne quis quod alteri commissum sit, opus impleat, aut iniunctam alteri solicitudinem alter intercipiat. data licentia vnicuique ab altero inchoatum, & derelictum opus, per alterum sine aliquo timore dispendij implere, omniáque huiusmodi facinora denunciandi sine vlla formidine: & sine iudiciariis sumptibus d. l. vna.

Opus cœptũ vt per alium nō compleatur sapit monopolium.

19 ἐργολάβοι dicuntur paciscentes, ne opera ab aliis inchoata alius perficiat. ἐργολαβεῖν operam loco, opus faciendum conduco, rem perficiendam suscipio. Inde ἐργολάβοι dicuntur operum susceptores. teste Alcia. in tit. de præpo. labo. lib. 12. & Budæ. in comment. linguæ Græcæ ait esse Sycophantas, & quadruplatores quæstui delationes habentes, qui compendia sua comparant, & consectantur ex aliis dispendiis, & calamitatibus ἀπὸ ἔργου, id est, opere & λαμβάνω, accipio, quasi opus suscipio. ἐργολάβος operarius, operis susceptor: & quando aliquis suscipiebat opus faciendũ, si ille non poterat complere, vel nolebat, tũc nullus inueniebatur, qui id vellet perficere, hodie coguntur etiam per carcerem: vt interdum vidi.

Ergolabi qui dicantur.

20 Quæro an valeat consuetudo in contrarium? videtur valere. nam alicui potest competere ius seu aliquibus hominibus loci, vt alibi quam in illo loco vendantur victualia, vel vt non coquantur nisi in tali furno, & statutum seu consuetudo, vel priuilegium valet, cap. significante. de appel. Respon. hoc priuilegio concedi posse, & valet consuetudo: vt quidam in tali loco vendant carnes, non alij, sed conuentiones non valent, & per hoc non fit præiudicium vtilitati publicæ: quia tales tenentur vendere iusto precio, & ad hoc sunt obligati sicut Tholosæ laniones.

Priuilegium & consuetudo vt in tali loco vendatur valet.

21 Et hoc procedit etiam in rebus, & personis: secus si ad certum locum facultas vendendi restringatur. Innoc. & Panor. in dicto cap. significante. in fi. vnde videmus mercatus sic constitui per principem certo loco & die, vnde non poterit ea die alio loco fieri. hoc enim solet princeps concedere ratione confusionis tollendæ, ne homines in incerto constituãtur, & nesciant quo debeant ire ad vendendum, & emendum: ob id princeps constituit locum & diem ad releuamen laborũ, & ad vtilitatem reipublicæ, vt in certo loco vendantur res, & ab omnibus. l. vna. C. de nundinis.

Mercatus cur constituantur.

22 Quæro quæ sit pœna istorum monopolia facientium? Respon. multiplex.

Primò, exilio perpetuo condemnari debent. dicta l. vna. ibi, perpetuitate damnetur exilij. nec istam pœnam potest alius remittere, quàm princeps, vel suprema curia.

Pœna facientium monopolia.

Secundò, bona illorum omnia confiscantur, ibi, bonis propriis spoliatus.

Tertiò, si detrimentum vel concitatio euenerit, aut seditio, debent capitali supplicio puniri, vel saltem fustibus cædi. in dicta ordinatio. Caro. & ibi, *& correction*. & in l. capitalium. §. solent. ff. de pœnis, ac in l. vna. C. de seditio. vnde Rex Franciæ in tit. *des bleds*. ordi. 6. in fi prohibet monopolia, maximè super frumento, sub pœna confiscationis corporis, & bonorum. vt ibidem videre licet: quia ad famem, & perniciem multorum pertinet.

Quartò, primates illius artificij puniri debent quadraginta libris auri. dicta l. vna. in fin.

Quintò, iudices, qui dissimulatione, vel alias vitio corrupti, prædicta monopolia permiserint, & non punierint, quinquaginta librarum auri pœna mulctantur. in dicta l. vna. in fin.

Vltimò, priuari debent magistratus suo officio, si ista seruare non fecerint. Ita est in hac constitutione, ibi, *sur peine de priuation de leurs offices*: quia peccantem contra consulta cœlestia cum offi-

cio suo nō solùm detrimentum famæ, sed etiam patrimoniorum damna committentur l.ne quis C.de offi.recto.prouin. Alibi congeram pœnas iudicum,& magistratuum negligentium.

Sur peine de confiscation de corps & de biens.

GLOSSA VLTIMA.

Idem scribitur in rub.*des bleds*:art.6.& in tit.*de ne garder les corps morts.* vbi scripsi.

ET enioignons à tous noz officiers,de faire bien & estroictement garder ce que dessus,contre lesdits maistres & compagnons, sur peine de priuation de leurs offices. Si donnons en mandement par cesdites presentes,à noz ameZ & feaux,les gens de nos Cours de Parlement à Paris,Tholose,Bordeaux,Dijon,Rouan,Dauphiné & Prouence,nos iusticiers & officiers,& tous autres qu'il appartiendra,que nosdites presentes ordonnāces ils facent lire,publier,& enregistrer,icelles gardent, entretiennent & obseruent,facent garder,entretenir & obseruer de poinct en poinct,selon leur forme & teneur,sans faire ne souffrir aucune chose estre faicte au contraire, car tel est nostre plaisir. Donné à Villiers Costerests, au mois d'Aust, l'an de grace mil cinq cens trenteneuf: & de nostre regne le vingtcinquiesme. Ainsi signé,François. A costé Visa: Et au dessous,Par le Roy. Breton. Et seellé du Grand seel du Roy en cire verde,pendant à laqs de soye.

Lecta publicata,& registrata Parisiis , in Parlamento,sexta die Septembris,anno Domini millesimo quingentesimo trigesimonono.

TRACTATVS

DE REGESTIS SEV LIBRIS BAPTISMI, SEPVLTVRÆ, ET ALIORVM ACTVVM.

Rubri. *Des registres des Baptesmes,sepultures,& autres actes.*

François, Article 51.des publiées, l'an 1539.

Aussi sera faict registre en forme de preuue des Baptesmes.

GLOSSA PRIMA.

Veteres apud acta liberos profitebātur. Natales quid. Professio quid. In Helespōto homines post sexaginta annos necabant. Curatus quatuor matriculas habeat. Librū vnum oportet vt curatus conficiat, & qua forma.

1 ISTA constitutio antiquis legibus conformis est.antiqui enim solebant liberos sibi natos profiteri apud acta,addito die & consule, patre & matre,quò facilius ætas probari posset.l.1.C.si minor se maio.dixe. † & istæ scripturæ natiuitatis vocantur natales.l.neque natales.& l.non epistolis.C.de probatio.l.pronunciatum.§ fin.ff.de verbo.signific.vbi abundè scripsi.

3 Ista etiam descriptio,professio vocatur,quamuis etiam alio tendat professio.l.non nudis.C.de probat. Budæ. in annot. ad Pandectas,vbi dicit profiteri nil aliud esse, quàm publicè & apud acta aliquid vltro denunciare.quod vulgo insinuare vocant.

4 Item legimus Marc.Philosophum statuisse Romæ quorumcunque ciuium liberos natos profiteri apud præfectos ærarij Saturni, in prouinciis verò apud tabularios publicos, quos ad hanc rem instituerat.teste Capito.Et Imper.Titus Anto.rescripsit,non lædi statum liberorum ob tenorem instrumenti malè concepti l.Imperator.1.ff.de statu homi.Et in Euang.Luc.2.cap.

4 Et cùm diuersæ professiones proferuntur, non debet stari ei quæ noceat, sed causa cognita veritatem excuti oportet. Et ex eo potissimùm anno computari, ex quo præcipuam fidem in ea re constare credibilius videtur.l.cùm de ætate.ff.de probat.

6 Hæc lex in Helespontо dura esset,in qua regione excedentes sexaginta annos, ne fortiorum virorum cibaria consumerent,necabant,teste Alex. lib. Genial.3.cap.2.sed pro hoc tex. facit cap. nomen.2.q 1.vbi glo.& Ioan.Hugo.in tract.de offic. quatuor prælat. rub.de quatuor matricu.cu-
7 rati,dicit, † Curatum debere quatuor matriculas(sic vocat)obtinere.Primam pro baptizatis: Secundam, pro decedentibus: Tertiam pro contrahentibus, & puto quòd velit intelligere de contrahentibus scilicet matrimonium. Nam si per hostiles incursus,aut incendia subditi dispergantur,ipsos curatus tempore quietis & pacis recolligere poterit: ac ipsis testimonium per literas proprio sigillo parrochiæ signatas, de fide & matrimonio dare, de quibus literis habetur in cap. non oportet.de consecr.dist.5.Quartam matriculam conscribet de illis,quibus subuenit de bonis ecclesiæ tempore famis & necessitatis, vt tempore fertilitatis ea repetere possit,& indemnis reddatur ecclesia.Et ita D.Hugo in tracta.præfato,de offic.quatuor prælat.sed pauci hodie curati succurrunt suis parrochianis,vt tenentur,vel si succurrant,obligatoriis vti solent instrumentis.

8 Ego puto sufficere curato, vt faciat vnum librum, vel ad summum duos, in primo diaria,id est,quæ quotidie eueniunt conscribat: & ex illo libro alium quotidie conficiet. & in principio il-
9 lius libri secundi scribet ita: † Liber seu regestum curati sancti Seuerini Paris. pro anno Do. 1550.factum per me Ioannem Rufinum curatum seu subcuratum, aut vicarium sancti Seuerini.

In

In primis fuit baptizatus filius Ioãnis Bidon:& eius susceptores fuerunt Petrus Terquin & Rogerius Bonnic, ac Catharina du Val, cui nomen indiderunt Petrus, & hoc anno 1550. die prima Aprilis, hora octaua matutina: in cuius solennitate baptismi aderant multi saltem talis,& talis, vicini,& debet ponere notabiles tres vel quatuor. Et postea iste liber seruiet ad probandum: vt hoc
10 tex.dicitur, *en forme de preuue*. & sic plenè probabit. vt in fine statuitur:& hæc professio proderit ad probandum ætatem vigintiquinque annorum requisitam in dignitatibus, & curatis, vel triginta in episcopatibus, seu 27. per concord. c.cùm in cũctis. de elec.& in §.1. de nominatio. reg. in concord.[Facit tex. in l.2. ibi, ætas autem probatur aut ex natiuitatis scriptura, aut ex aliis demonstrationibus legitimis, ff. de excusa. tuto. vide quæ scripsi in l. de ætate. ff. de minor.]

Liber curati de quo proderit.

11 Secundò, quia nemo debet promoueri ad ordines, saltem ad sacerdotium, nisi attigerit 25. annum, cle. generalem. de æta.& qualit. ex hoc libro poterit suam dignoscere ætatem,& probare.

Ætas probari potest per regestum.

12 Tertiò, quoad officia. tex in l. ad rem publicam. ff. de mun.& honor. vbi honores reipub. non potest quis ante 25. annum obtinere. Probabitur ex hoc libro, an eius sit ætatis nécne.

13 Quartò, an sit Christianus,& baptizatus sic probabitur: videlicet per hunc librum. cap. 1. de homicid. in 6. vnde si aliquis ciuis Auenionen. incognitus, diceretur Iudæus, probabit se baptizatum per librum Curati.

14 Quintò, si ad bellum quilibet ex vna domo accedere debeat, intelligeretur si agat decimumoctauum annum: nam antea non cogitur proficisci militiam. §. 1. de pace tenen. vbi est glos. quam singu. not. Rom. singu. 122. vlti. & Benedict. in repetit. cap. Raynutius. in verbo, adiectæ. col. 2. de testam.& hoc per hunc curati librum probari poterit.

15 Sextò, probabitur ex hac professione, quod sit illius ciuitatis originarius,& ciuis,& sic ad honores,& priuilegia ciuitatis admitti debebit. l. 2. C. de his qui veniam ætatis impetr. l. 1.& 2. C. de municip.& origi. lib. 10. Et siue natus sit in ciuitate, siue in suburbiis, gaudebit priuilegiis ciuitatis. l. 2. ff. de verbor sign. Nam qui in continentibus ædificiis nati sunt, Romæ nati esse intelliguntur. l. qui in continentibus. ff. de verbo. sign.

Ciuis probatur quis ex libro curati.

16 Septimò, seruire poterit collegiatis,& aliis bursariis, qui non possunt recipi, nisi sint nati in tali loco: vt est statutum communiter in collegiis Paris. vniuersitatis, [nisi in collegio Nauarræ, vbi omnes & quilibet de regno recipi debent.] Ideo is qui vult recipi in aliquo collegio Parisien. oportet quòd portet attestationem curati, seu iudicis ordinarij in qua sit scriptum, talem esse natum in tali loco, à talibus, Patre,& Matre:& fuisse baptizatum tali anno,& mense: vt in libro regesti patet. Et hoc subscribat curatus vel scriba, seu grapherius iudicis,& sic probabitur eũ esse talis
17 bursæ, talis collegij capacem. † Si tamen tempore belli vel pestis quis alibi baptizatus fuerit, non propterea desinit esse ciuis illius ciuitatis, in qua pater ante fugam degebat vt probatur in l. assumptio. §. filius. ff. ad municip. l. huiusmodi. §. legatum. not. 3. ff. de lega. 1. vbi Iason in 4. nota. scripsi in scholastic. priuileg. 65.

Collegiati & bursarij quomodo probare se debeant originarios talis loci.

Natus extra ciuitatẽ tẽpore pestis non minus dicitur ciuis.

18 Octauò, quia minores vsque ad trigintaquinque annos possunt impetrare restitutionem in Francia. vt scripsi in tracta. de resti. licet de iure intra quadriennium post maiorem ætatem. l. fi. C. de tempo. in integ. restit. peten.

19 Nonò, etiam hæc professio probabit legitimum, vel spurium. l. fi. ff. de probat. ibi, vt spurium in actis professa est. vnde Tholosani non receperunt quoad spurios istam legẽ. Sed non est ob hoc respuenda, quia curatus dicet, tali anno & die, fuit nobis quidam incertus puer oblatus, quem baptizaui, susceptores tales,&c.

Spurius quomodo sit profitendus.

20 Decimò, ex hoc probabitur ingenuus, an seruus, seu libertinus sit. §. fin. de ingenu. in Instit. l. neque natales. C. de probat.

21 Vndecimò, probabit hæc professio an ipse natus sit ex hominibus manus mortuæ. de quib. Ioan. Fab. in §. 1. quib. modis ius pat. potest. solui. Guido Papæ in decisio. Delphin. quæst. 361. de manu mortua.& Chassa. in consuetud. Burgund. in rub. *des mains mortes*. & nobilis etiam ex hoc probari potest, nisi quoad nominationes. de quibus in §. cùm verò. de collat. in concorda.

22 Duodecimò seruit etiam hæc professio ad probandum ætatem, quando quis vult impetrare veniam ætatis: nam antequam aliquis eam impetrare possit, requiritur vigesimus annus completus. l. 2. C. de his qui veniam ætatis impet.& quia illa materia fuit quoad praxim, iurium interpretibus hactenus ignota, ideo ego illam tibi bone lector elucidabo. quod vt facilius faciam, notanda sunt sequentia in venia ætatis impetranda.

23 Primò, requiritur quòd is qui impetrat sit adolescens. probatur in l. 2. C. de his qui veniã æta. impetr. Nam si iustæ esset ætatis, non esset ei opus veniam ætatis impetrare. Et frustra impetraretur. l. 1. C. de thesaur. lib. 10.

Requisita in venia ætatis impetranda.

24 Secundò, requiritur quòd sit honestate morum & probitate animi præditus, ibi, qui honestate morum præditi:& oportet quòd de hoc constet iudici,& in actis debet scribi, antequam venia ætatis impetretur, teste Caro. Ruino, consi. 126. quamuis. col. 1. in 5. volu.

25 Tertium requisitum, quod vicesimum annum compleuerit, ibi, cũ vicesimi anni metas impleuerint, ego tamen vidi insigni Dom. de Roan decimumseptimum annum tantùm agenti, has à Rege literas concedi: quæ fuerunt verificatæ anno 1534. die 8. Ianuarij in magna camera,& Dom. vicecomiti Curene in ea ætate anno 1543. die 26. Nouembris, fuerunt comprobatæ literæ
26 & interinatæ, fuit tamen ei prohibita alienatio bonorum immobilium. † Et hoc probatur

Qua ætate venia ætatis impetretur. Aresta.

Forma literarum veniæ ætatis. in formula ætatis veniæ in lib.7.variarum rerum per Caſſadorum,vbi ſic ait:Nos quoque probabilibus deſideriis licentiam non negamus, vt in foro competenti ea,quæ in his cauſis reuerenda legum dictat antiquitas,ſolenniter actitentur:ita vt in alienandis ruſticis,vel vrbanis prędiis conſtitutionum ſeruetur authoritas,ne cùm opinioni præſtare volumus, vtilitatem publiquam lædere videamur.& de hoc vltimo eſt tex.in l.pen.C.eo.

Princeps veniam ætatis concedit. 27 Quartò,quòd ipſi adoleſcentes impetrent à principe hoc beneficium,ibi, ſuper hoc imperiali auxilio indigere cœperint, ita demum ætatis veniam impetrare audeant. Et ibi Alber.dicit ſolum principem concedere poſſe,vt hîc,& l.1.ibidem. & l.3.ff.de minor.& ſic nulla cancellaria poterit has literas concedere in hoc Franciæ regno.

Reſcriptum veniæ ætatis ab ipſo impetrāte præſentari debet. 28 Quintò,quod ipſi impetrantes per ſe & non per procuratorem beneficium hoc allegent,& præſentent iudici.Ibi:Idem ipſi per ſe beneficium hoc allegantes. & Franc.illum rex.dicit ſingul. in cap.1.de iudic.in 6.ad hoc quod vbicunque venit examinanda qualitas perſonæ, vtpote an ſit literatus,honeſtæ vitæ:tunc tenetur perſonaliter cōparere. Et licet regulariter quis poſſit præſentare ſuum reſcriptum per procuratorem,fallit in veniæ ætatis reſcripto. Et ſic oſtenditur practica literarum Regiarum,vt primò impetrentur, & poſtea probetur id quod eſt in eis allegatum. Et dicitur comprobari quod vulgò,*interiner*, dicitur,vt ſcripſi in tract.de literis Regiis.

29 Sextò,vt tunc demum hoc beneficio ętatis gaudere poſſit,quando indulgentiam venię ętatis in iudicio intimauerit, eique adminiſtratio rei propriæ permiſſa fuerit. l.ea quæ.C.de tempor. in integ.reſtit.peten.& ſic poſt comprobationem quis reſcripto fruitur:& vidi hoc reſcriptum dirigi parlamentis,& comprobari in magna camera.

Ætas probāda etiā à cōſanguineis. 30 Septimò, quòd ipſi probent numerum annorum, & probitatem, honeſtatémque,teſtibus idoneis: ibi, non ſolùm præſcriptorum annorum numerum probent, ſed etiam teſtibus idoneis. Nam veritatem cauſæ quis probare debet,quam aſſerit in literis.l. fi. C.qui numer.liber.ſe excuſ. lib.10.Et de numero annorum etiam conſanguinei deponere poſſunt.l. de ætate.ff.de minori. & pro Dom.de Roan depoſuit Archiepi. Lugdun.eius patruus, & alij quàm plures nobiles, & magni viri,receptæque authoritatis.

31 Octauò, requiritur quòd illi teſtes non ſint fortuiti,ſed euocati expreſsè ad hoc,ibi,aduocatis,& ibi gloſ.dicit,& adhibitis,& ſic fortuiti,vel tranſeuntes non reciperentur,ſicut nec recipiuntur in teſtamentis.l.hæredes.§.pen.ff.de teſtam.authen.rogati. C.de fide inſtrum.

Mulieres veniam ætatis impetrant. 32 Nonò, & vltimò, etiam mulieres in 18.anno completo veniam ætatis impetrare debent.§. fœminas.ibidem. Quæ differunt à viris: quia illæ poſſunt per procuratorem præſentare,& interinare reſcriptum,& perſequi eius verificationem.vt ibi ſcribitur, quia vagari non debent.cap.mulieres.de iudic.in 6.& ſufficit eis probare ætatem, & non aſtringuntur probare morum honeſtatem,eo(vt quidam dicunt)quia rarè admodum hoc probare poſſent.gloſ.in l.ex his.ff.de leg.ſunt enim pleræque redhibitoriæ,vel quia bonus Imper. Conſtantinus pro conſtanti habet eas moratas, vel non vult inducere teſtes ad periurium. Ad hæc quòd fœminæ habita etiam venia ætatis, adhuc ſine decreto alienare non poterunt rem immobilem.dicta l. 2. §. fœminas. Ibidem nec in iudicio ſtare ſine curatore quoad immobilia.Sic fuit dictum pro Dom. Dantraigues anno 1540. die 15.Ianuarij. Areſtum.

Effectus impetrationis veniæ. 33 Effectus autem huius ætatis veniæ impetrationis eſt,quòd poſtea poſſit contrahere:& bona ſua & patris ſubſtantiam adminiſtrare. dicta l. 2. alienatione tamen immobilium interdicta.alius item effectùs eſt, quòd ſi fuerit læſus,poſtea non reſtituetur, ne beneficio principis quis decipiatur.l.1.C.de his qui veniam ætatis impetr.niſi fuerit læſus in impetrando illas literas veniæ ætatis. gloſ.ibi, vel ſi fuerit læſus poſt impetrationem, ante tamen intimationem & verificationem.gloſ. & docto.ibi,quia reſcriptum non verificatum in Francia(& vt dicunt Romani,non fulminatum, & Galli interinatum)non prodeſt. vidi tamen pro vicedomino (quem *Vidame de Chartres* vocant) qui hanc ætatis veniam impetrauerat,declarari, vt poſſet in iudicio ſtare in illis rebus,in quibus haberet plenam adminiſtrationem, vtpote in mobilibus, & aliis in quibus non requiritur decretum. Secus in aliis, in quibus neceſſe eſt vti curatore, ac ſi beneficium ætatis non haberet.& hoc anno 1546.die 20.Iulij. Areſtum.

Vltimò veniæ ætatis impetratio contra prædicta nullius eſt momenti. §. fin. dicta l.2.quæ ſunt notanda,quia alibi non ſcripta & vtilia.

Qui contiendront le temps & l'heure de la natiuité,& par l'extraict dudit regiſtre ſe pourra prouuer de maiorité & minorité,& ſera pleine foy à ceſte fin.

GLOSSA SECVNDA.

Liber baptiſmi quid cōtinere debeat. ECce quid continere debeat liber baptiſmi, quòd ſcilicet talis fuit baptizatus in tali eccleſia,& tali anno,& die:& ſuſceptores vel parrini tales fuerunt:& quando pater & mater poſſunt oſtendi, etiam deſcribi ſolent: & ille liber probabit quem maiorem,vel minorem: vt dixi, & in ciuitatibus ſolet addi hora natiuitatis, ſed in pagis cùm non ſint horologia non inſcribitur hora, ſed ſufficit annus, menſis, & dies, & à ſuſceptoribus quo nomine fuerit nuncupatus. & ſi fuerint quidam teſtes notabiles, quòd deſcribantur, alioqui alij duo vel tres ex circunſtantibus:Nam in ore duorum vel trium ſtat omne verbum. cap.relatum.de teſta.& quamuis

uis hic tex.non dicat de testibus adhibendis,tamen ad maiorem authoritatem libro præstandam consulo,quod curatus illos adhibeat,sed si non fuerint adhibiti,non minus valebit.

Idem articulus 50. Ibidem.

Que des sepultures des personnes tenans benefices sera faict registre en forme de preuue.

Articulus secundus.

GLOSSA PRIMA.

APrima decisio ad probandum mortem,quæ probatio est difficilis.vt dicam artic.vlt.ideo qui mortem allegat,eam probare debet, quia quilibet præsumitur viuere vsque ad centum annos.l.fin.C.de sacrosanct.eccles.post tamen octoginta annos,labor & dolor,teste Dauid.Si ergo negetur mortuus talis, probabitur per sepulturam illius. Itidem hic dicit scribendam sepulturam eorum,qui tenent beneficia,ibi, *tenans benefices.* Et licet verba ista tenere,de iure ad factum referantur, & non ad ius.l.possessio. ff. de acquir.possess.l.stipulatio ista §.hæc quoque. de verb.obli. tamen hoc intelligendum est in quocunque possessore, siue moriatur, qui tenet de facto, siue de iure, quia vtrobique est eadem ratio.& Gallica verba(quæ hic interpretamur)non continent istam differentiam,sicut Latina:vt scripsi plenè in tract.nominatio.quæst.9.nu.10.Imò etiamsi quis non teneret,sed litigaret super beneficio:etiam illius obitus scribi debet,vt processus vitari possit, & sciri in quo mense vacauerit, vt in ius illius aliquis subrogari possit. per cap.fin.vt lite penden.

Tenere & possidere hic non differũt.

Idem puto hic dicendum in quolibet beneficiato etiam abbate, vel episcopo, seu cardinali: quia vbi maius est periculum, ibi cautius est agendum. cap.3.de electio.in 6.aliquando euenit,vt quidam ex his beneficiatis miserè moriantur, & vix inueniantur, qui eos velint sepulturæ tradere,quia omnia consumpserunt bona,tam sua quàm aliena, videlicet qui ecclesiarum lignorúmque congeriem sibi pararunt,vt in inferno optimè calere possent.

Cardinalis, episcopi, & alterius beneficiatiobitus describẽdus.

Etiamsi dubitaretur de aliquo an beneficium habeat, debet etiam conscribi eius obitus,& sepultura,vt hic.quia dubia exceptio pro perpetua habetur.l.sufficit.ff.de condict.indeb.

Par les chapitres, colleges, monasteres.

GLOSSA SECVNDA.

AQuo sit faciẽdus hic liber?Respon.à capitulis. Nempe si quis sepeliatur intra ecclesiam sancti Petri Mõtispessulani,capitulum illius ecclesiæ cathedralis, vel commissus ab illis, scribet quo die talis mortuus fuit, & sepultus:& in qua parte ecclesiæ,& qua pompa funeris,& quibus præsentibus:& poterit scribere quatuor,vel quinque notabiles viros:& postea dicent præsente alio magno numero virorum,& mulierum sepulturam factam esse.

Liber sepulturæ quid cõtinere debeat.

Item verbum *Colleges* comprehendit Ecclesias collegiatas, in quibus si sepeliatur aliquis,etiam debent prædictam sepulturam scribere,& omnia alia collegia etiam scholasticorum,in quibus est ius sepulturæ,vt collegium sancti Saluatoris in suburbiis Montispessulani.

Idem in monasteriis,siue sint monasteria virorum,siue monialium.Intra quæ si quis sepeliatur: etiam scribi debet,vt suprà dixi,siue sint monasteria mendicantium, vel alia,siue sint intra ciuitatem,siue extra,vbicunque fuerint:& capitula hic referuntur ad ecclesias Cathedrales, *Colleges*,ad collegiatas.c.capitulum.vbi doct.de rescript. vel ad alia collegia,vt dixi:monasteria ad religiosos respicit. c.cum ecclesia. vbi doct.de causa poss.cap.cùm ad monasterium. de statu monach.scripsi in §.volumus de collat.in concord.

Capitula, collegia, & monasteria differunt.

Et Cures.

GLOSSA TERTIA.

COmprehendit omnes curiones,siue curatos, siue maiores, siue minores,siue regulares,siue seculares,etiam vicarios perpetuos, qui curæ habent exercitium.Ideo ad illos spectat hunc librum conscribere, cùm curæ exercitium habeant, non ad habentem curam habitu. de quo in clem. vna. de offic. vica. & si curatus non resideret, etiam vicarius temporalis tenebitur sic conscribere,quia vices curati gerit:ob id illa quæ incũbunt curato,& isti vicario etiam temporali:nam subrogatus sapit naturam eius in cuius locum subrogatur. l. si eum. §. qui iniuriarum. ff. si quis cautio.

Omnes curati libros cõficere tenentur.

Qui sera preuue du temps de la mort,duquel sera faict expresse mention esdits registres,pour seruir au iugement des procez,où il seroit question de prouuer ledit temps de la mort,à tout le moins quand à la recreance.

GLOSSA QVARTA.

HIc statuit diem mortis, & sepulturæ conscribendum: & hic liber probabit saltem quoad recredentiam: in qua non fit probatio, nisi per literas. Ideo poterit iudex credere illum esse id temporis mortuum. Nam si resignatarius agat contra impetrantem per mortem, resignatarius negabit illum,de cuius beneficio agitur,mortuum. Sed id probatur per istum curati librum & sepulturæ, vt hic plenius scripsi in praxi beneficia. & de hac recredentia multa in artic. 1.de senten.executo.

Liber sepulturæ probat, & de quo.

Secundò, si agatur inter duos de beneficio, is qui est prouisus ab ordinario dicit beneficium vacasse in mense libero, & non affecto Papæ, aut graduatis, vel nominatis, nominatus poterit istam mortem probare per librum curati,& in quo mense, & die obiit:& ista probatio recipietur, donec contrarium probatum fuerit.

Item poterit ex hoc libro probari, quòd non decedit excommunicatus, alioqui sepultus non

fuiſſet in loco ſacro.c.ſacris.de ſepultur.nec pro illo orandum eſſet,niſi abſolueretur.c.excommunicatos.11.quæſt.3.& cap à nobis.2.de ſenten.excom.

Ad hæc ſeruiet ad probationem illius regulæ de veriſimili notitia, per quam ſi non ſit veriſimile, quòd impetrans à die obitus potuerit adire Romam, vel collatorem, non valebit Papæ vel ordinarij prouiſio. regul. cancel. 28. & hoc probabitur ex hoc libro ſepulturæ Curati, & ex hac profeſſione: vt plenè dixi in praxi beneficial. vbi plenè explico illam regulam, etiam proficiet pro regula de viginti diebus,quòd videlicet reſignans non vixerit poſt reſignationem 20. dies.

Idem articul. 52. Ibidem.

Et à celle fin que n'y aye faute auſdits regiſtres, il eſt ordonné qu'ils ſeront ſignez d'vn notaire auec celuy deſdits chapitres & conuents. Et auec le Curé,ou ſon vicaire reſpectiuement,& chacun en ſen regard,qui ſeront tenus de ce faire,ſur peine des dommages & intereſts des parties,& de groſſes amendes enuers nous.

Liber ſepulturæ ſubſcribi debet à curato.& à notario, niſi in pagis.

ET vt iſti libri, in quibus ſcribuntur baptiſmi & ſepulturæ probent, debent ſignari ab vno notario,& ab altero notario ſeu ſcriba capituli, ſeu curati,vel monaſterij,ſeu ab ipſomet curato,vnde ſepultus in templo Diui Andreæ Pariſ. probabitur per librũ Curati,in quo debet ſubſcribere notarius ciuitatis, intellige quòd ſingulæ ſepulturæ ſic ſignari debent, nec refert an ſit notarius apoſtolicus,an regalis,cum iſte text.non dicat *d'vn de noz Notaires.* Tum etiam quia hoc ſtatuit ad maiorem fidem adhibẽdam. Ideo tam Regalis quàm apoſtolicus ſignare poterunt,& faciunt fidem, per ea quæ docto.ſcribunt in cap.1. de fide inſtru. col. pen. licet in aliquibus fiat differentia inter hos notarios, vt ſcripſi in tract. de literis obligato. art.1.& 2.

Subſcriptio notarij quid cõtinere debeat.

In pagis verò vbi non ſunt notarij, dicerem ſufficere ſi liber ſepulturæ ſubſcribatur à curato, & à duobus ſacerdotibus ſepulturæ inſiſtentibus. arg. c. quoniam contra. de ſepult. hodie vidi in quibuſdam locis ſeruari,vt per totum annum Curatus, vel alius ſcribat librum, & poſtea in fine anni ipſe ſubſcribit: & tunc curat vt notarius etiam ſubſcribat. Sed quomodo audebit notarius ſubſignare,cùm non interfuerit ſingulis, quæ facta ſunt per curatum? & tamen ipſe debet de his, quæ coram eo geſta ſunt, inſtrumenta conficere. §. ſi verò abſunt. in authen. de hæred. & falcid. collat.1.c.tertio loco.& c. quoniam. de probat. Reſpon. tunc notarius dicet ſe rogatum, vt ſubſignaret librum.Et hoc regeſtum Curati ſancti Pauli,ob id recuſare non potuit, atteſtans iſtum librum eſſe regeſtum baptizatorum,& defunctorum huius anni 1550.factum à tali Curato,vt ipſe ſibi retulit,& iurauit:& in cuius fidem ſubſcripſi poſt ipſius ſubſcriptionem,& relationem.

Item vult cogendas eccleſias, ſeu vicarios & curatos ad ſignandum ſub pœna damnorum & intereſſe.pro quo facit l. 2. §.tribuni. C. de his qui latro. ac ſub aliis magnis mulctis,ad quas condemnari poterunt non obtemperantes huic conſtitutioni: non diſputo an de iure clerici poſſint cogi à laicis:quia ſcripſi in procem.ordina.poſt doct.in c.eccleſia.de conſtitut.

Libro curati, an pharmacopolæ credatur.

Quæro, aliquis producit librum pharmacopolæ, in quo apparet quòd vltima die Martij fuerunt factæ candelæ & faces pro ſepultura talis. Liber verò Curati dicit eum mortuum & ſepultum die prima Aprilis: cui ſtabitur quoad recredentiam? Reſpon. concordari hi libri(ſi poſſint) debent, primò candelæ fuerunt factæ, id eſt inceptæ fieri vltimo die, quia iam videbant illum ægrotum in mortis agone conſtitutum: vt iam de vita deſperarent, ſed adhuc mortuus non erat, ſed poſtea mortuus fuit die ſeq. & ſic prima Aprilis. Et quia liber Curati cum maiori ſolennitate ſit,quàm pharmacopolæ,potius ſtabitur libro Curati, poterit tamen altera pars probare in pleno poſſeſſorio verum diem & horam mortis per teſtes. & ita dicitur in ſeq. & in l.cùm de ætate.ff.de probat.[poterit iudex condemnare ad dãna & intereſſe ſimpliciter, nec debet exprimere damna prouenientia ex tali re, alioqui ſententia vna ſic fuit facta per Senatum irrita anno 1534. die 2. Martij.]

Idem articul. 53.

Articulus quartus.

Et leſquels chapitres,conuents & cures,ſeront tenus mettre leſdits regiſtres,par chacun an par deuers le greffe du prochain ſiege de Baillif,ou Seneſchal Royal, pour y eſtre fidelement gardé, & y auoir recours quand meſtier & beſoing ſera.

Liber Curati apud actuarium eſt ponendus.

PRouidet vt ſingulis annis hic liber cõtinens baptizatos, & defunctos ponatur apud actuarium ſeu Grapherium Bailliui,ſeu Seneſchalli proximi tribunalis, non præpoſiti ſeu alterius inferioris iudicis.Et ſi æqualiter vnum diſtet ab altero,debet portari,& deponi in curia in qua ipſe litigat,& vt dicunt *là où reſſortit la Iuſtice*, quia veriſimile eſt,quòd ibi quæretur vbi homines illius iuriſdictionis litigant.

Ratio ponitur hic,vt fideliter ibi conſeruentur.vt ibi in tex. *pour y eſtre fidellement gardé*,& poterit poſtea quilibet ex illo loco probationem accipere.Item quia maior fides adhibebitur,quòd ex illis archiuis producetur,& extrahetur, quam ſi ex alio loco vili. per l.ſi quis. §.fin.cum l.ſeq.ff.de eden.c.1.de probat.authen.ad hæc.C.de fide inſtru. & hoc regeſtum habetur loco originalis.Bal. in auth.ſi quis in aliquo.in 2.ratione.C.de eden. num.3.allegat Innoc. in cap.1.de procurator.[& quia poſſet perdi ſi apud curatum remaneret.]

Salarium an curatus habere debeat.

Sed an curatus ob hoc debeat ſalarium habere? Reſpon. non, hoc enim fit vtilitatis publicæ gratia, vt probatio non pereat,ideo nihil habebit. & quia veriſimile eſt Curato fuiſſe ſolutum ab his qui baptizari, & ſepeliri curarunt, etiam quia hoc eſt onus Curæ, quod gratis ſubire debet,

cùm

cùm emolumenta parochiæ habeat.per reg.secundum naturam.de reg.iu.ff.& quando sepultura fuit facta,is cuius intererat,soluere tenebatur.

Idem articul. liiij.

Et à fin que la verité du temps desdits decés puisse encore plus clairement apparoir, nous voulons & ordonnons qu'incontinent apres le decés desdits beneficiers,soit publié ledit decés incontinent apres iceluy aduenu par les domestiques du decedé, qui seront tenus le venir declarer aux Eglises,où se doyuent faire lesdites sepultures & registres,& rapporter au vray le temps dudit decés, sur peine & grosse punition corporelle,ou autre à l'arbitration de Iustice. Artic. lu 5.

STatuitur hic,vt obitus alicuius beneficiati probari facilius possit, vt famuli & domestici illius defuncti statim declarare mortem illius debeant,& interrogari possunt iuramento medio. per text.in auth.hodie.C.de repud.igitur ante mortem non debent nisi ex causa. Domestici mortem beneficiati nũciare debeat.

Secundò,statuit quibus denunciare mortem debeant, videlicet ecclesiis, in quibus sepultura fieri debet.Rogabit quis,vbi de iure fieri debeat?Respon.Certum est,quòd si quis elegerit sepulturam,ibi sepeliendus erit,vbi sepeliri voluit.c.1.2.& 3.de sepult.in 6.si verò nullam elegerit,tunc in sepulchro maiorum,si habebat.c.Ebron.xiij.q.ij.cap.1.de sepultu.Si autem non habebat sepulchrum maiorum,tunc in sua ecclesia parrochiali sepelietur,etiam si decederet in villa.ca.3.de sepultu.in 6.& diuersos humandi ritus vide per Alex. in lib. Genial.3.cap.2.& Cicer.lib.1.Tuscula. quæstio.& sepulturæ vtilitates conscribit Floren.in tertia parte summæ.tit.10.cap.1.§.3.& in Tigride Armeniæ fluuio (vt ait Sostratus) herba nascitur agresti ordeo similis,hac in oleo calefacta inuncti incolæ nunquam ægrotant vsque ad mortis necessitatem : quam medici sibi,& non aliis optarent, sed potius fabulæ quàm veritati adscriberem : si non vis æger fieri, parum comedas, & sæpius abstineas. Sepeliri vbi quis debeat. Vt quis nũquam ægrotet herba.

Tertiò,vult vt ipsi domestici verè profiteantur, & dicant diem & horam obitus, alioqui si falsum exprimant, pœna falsi punientur. licet text.hoc non dicat, quia l.1.& per totum dicit,quòd quicunque falsum dicit,puniri debet falsi.l.eos.ibidem.vnde si isti domestici dolo falsum dicant, puniendi sic erunt.l.damus.C de fals.vide text.aliter punientem eum,qui falsò retulit mortuum, qui non erat.in l.hodie.C. de repud. vbi ob mendacium priuatur militia.& debet dare decem libras illi,cui mentitus est. Falsi pœna puniuntur, falsò nunciãtes mortem.

Quartò, si noluerint referre seu profiteri,hic vult vt puniantur pœna corporali,seu aliàs arbitrio iudicis:& sic non refert se iste text. ad puniendum falsarium,sed tantum præcipit,vt quilibet domesticus mortem sui domini referat,quòd si non referat,puniatur graui pœna corporali,vel arbitrio iudicis : & pœna arbitraria extenditur interdum vsque ad mortem:dicit gl.in §.in summa. de iniur.& in l.pen.in glo.vlt.C.si aduer. liber.text.in l.secularij.§.sunt quidam.ff.de extraordina. criminib.& in l.sacrilegij.in verb.considerandum.ad legem Iuliam peculat.Matthæ.no.xlviij Cępol.in repetit.l.si fugitiui.col.9.de seruis fugiti.[Nota quòd regestratio facta in actis probat originale,adeò quòd opus non est amplius originale producere.Bald.& alij in l. si quis in aliquo. C.de eden.Innoc.& Felin.in c.cum in iure.de offi.deleg.vbi Feli.limitat.]

Idem articulus 55.

Et neantmoins en tous cas au parauant que pouuoir faire lesdites sepultures, nous voulons & ordonnons estre faite inquisition sommaire, & rapport au vray dudit decés,pour sur l'heure faire fidellement ledit registre. Articulus vltimus.

ITem statuit quòd Curatus (vbi sepelitur beneficiatus) debet inquirere de die & hora obitus antequam corpus tradatur sepulturæ, vt verè describere possit, sed à quo inquiret? Resp.tam à consanguineis,quibus potius nota est mors,quàm exteris.l.octaui.ff.vnde cogna. & l.de tutela.C.de in integ.resti.& domesticis,quàm ab aliis qui interfuerunt morti, & debet inquirere ab incolis illius domus, & à vicinis.arg.l.si vicinus.C.de nupt.& ipsi debent dicere se vidisse eum mortuum,vt dicit glo.in l.si quidem.C.sol.matr.sed hic non dicitur cuius expensis.resp. has facit curatus,& alius propriis expensis,quia non est qui hoc prosequatur,sed si postea interfit alicuius,ille soluet antequam attestationem à curato habeat:nam ex officio curatus tenetur,& ad hoc compellitur monente officij sollicitudine.l.monente.C.de delator.libr.10. Inquiri debet de die & hora obitus beneficiati, & à quibus.

Et sic patet,quomodo probetur mors alicuius,videlicet per librum curati,vel alterius in cuius loco sepultus quis est.poterit tamen contrarium probari,vt dixi superiùs,per l.cùm de ætate.ff.de probat.& probatur etiam mors per testem qui vidisse se dicit eum sepeliri.teste Bal.in c.cum causam.n.27.col.5.de testib.& in l.conuenticula.C. de episcopis & clericis.plus dicens probari etiam mortem,si quis dicat,vidi proiici in mare talem,quia hoc coniunctum est morti.l.3.ff.de donationib.causa mort.vel in puteum, vel ex alto loco præcipitari:tunc enim his casibus etiam probaretur mors,& per ea quę sic accidunt mortuis,ita quòd his non viuentibus probatur mors:& per alia quæcunque quibus rudis quantumuis homo percipit, & concludit eum mortuum.Bald.in d.l. conuenticula.in fin. Mors quomodo probetur.

Item iusta aut verisimilis probatio mortis est, si aliquis commisit se bello, & post bellum non reperitur,quia in bello mortuus censetur.& sic lugeri illum permittit.l.vlt.ff. de his qui notan.infam.& ibi hoc asserit Bart.& Corne.consi 251.in hac.col.2.in 1.vol.

Item si agatur de præiudicio, quod non sit irreparabile,vt si de commodo hæreditatis agatur,

satis dicitur probari mors, si probatum sit, quòd inter agnatos & cognatos habebatur pro mortuo, & inter eos factus erat luctus de morte illius. d. l. si. ff. de his qui notan. infa. & sic per famam probatur mors. l. 3. ff. de condict. indeb. l. fin. de hæredib. instituen. Bar. in l. 2. §. si dubitetur. quemadmo. testam. aper. Secus si ageretur de præiudicio irreparabili, vt de puniendo occisorem: tunc oportet quòd plenè mors probetur. l. inde Neratius. in fi. cum l. seq. ff. ad legem Aquiliam. l. 1 §. illud de senatuscons. Sillan. Sic consuluit Alex. cons. 27. consideratis. col. 2. in 7. vol. Et interdum etiam probatur per coniecturas, si de leui agatur præiudicio, vel de homicidio dudum perpetrato, & in loco longinquo, vbi plena non potest haberi probatio. vt consuluit plenè Corn. cons. 10. visa fuit. col. 1. & 2. in 1. vol. Alex. cons. 4. videtur. col. 4. num. 15. in 2. vol. & Decius consi. 652. viso consilio. col. 1. Boerius decis. Burdegalen. q. 288. sed hic. Reliqua vide per Bart. in tractat. quomodo & qualiter probetur mors, vt paucis concludam: gratias interim Deo agens.

TRACTATVS

NE BENEFICIATORVM CADAVERA CVSTODIANTVR.

Rubr. *de ne garder les corps des beneficiez morts.*

François, Article 56. des publiées, l'an 1539.

Et defendons la garde des corps decedez au parauant ladite reuelation.

GLOSSA PRIMA.

Articulus 1.

QVoniam in titulo superiori de regestis, &c. statutum fuit, quòd post decessum alicuius beneficiati, domestici reuelare debent illius mortem. hic verò statuit, vt nullus corpora decedentium beneficiatorum custodire habeat ante reuelationem: solebat enim olim tam domestici consanguinei, quàm alij custodire corpus mortui, ac celare, vt interim mitterent Romam ad impetrandum beneficium, vel interim falsam conficiebant resignationem. Vt ista vitentur & alia incommoda, quæ inferius describentur, vult vt non custodiantur cadauera ante reuelationem quæ statim debet fieri, vt dixi art. 5. rub. de regestis.

Post reuelationem corpora nō prohibentur custodiri.

Ideo ante statuit, quia post reuelationem quandoque magni nobiles, & principes custodiuntur ad interim apparandum sumptus, qui sepulturæ adhiberi solent. Et hoc non est prohibitum. l. at si quis. §. funus. cum §. seq. ff de relig. & sumptib. funer. Nempe ordinarius post reuelationem prouidere poterit, bona ecclesiæ custodiri curabit, & nemini fiet præiudicium. Ideo reuelationem tantum faciendam statuit. Item non est recipienda appellatio, ne cadauer sepeliatur propter fœtorē. no. in l. fi. ff. de appel. recip. & c. ex parte. de sepul. Spec. in tit. de appel §. 2. versic. 8. & ne aërem contagiosum reddant cadauera insepulta. l. 2. §. idem ait. ff. ne quid in loco publi. vnde scribit Boerius in deci. Burde. q. 287. & in dicto, an is qui celauit mortuum sit iure priuandus, quod in beneficio obtinet, si fortè prius obtinuit collationē à Papa, propter illam occultationem: & resp. mirum esse, quòd à iure hæc quæstio non reperitur decisa, nec à docto. in specie scripta, licet quotidie accidat. igitur concludit collationem ordinarij valere, non obstante fraudulenta, & dolosa præuentione. Et ita fuisse in parlamento conclusum asserit, vt dicetur inferiùs.

Appellatio, ne cadauer sepeliatur nō recipitur.

propter occultationem cadaueris præuētio Papæ nō valet.

Sur peine de confiscation de corps & de biens contre les lais, qui en feront trouuez coulpables.

GLOSSA SECVNDA.

Pœna celantium cadauera.

ADdicit pœnam, videlicet præcipiendo, ne quis laicus custodiat cadauer beneficiati ante reuelationem mortis, sub pœna confiscationis corporis & bonorum contra laicos, qui custodierint cadauera ante reuelationem: & idem dicerem in muliere celante corpus mortuum: quia lex est generalis comprehendens & masculos & fœminas. l. si quis in tantam. C. vnde vi. l. si quis. ff. de iurisd. omn. iudic. scripsi in l. 1. ff. de verb. signific.

Confiscatio corporis & bonorum pœna quæ sit.

Quæro quæ est ista pœna? Respon. pœna mortis: nam corpus non potest confiscari nisi per mortem: & confiscato corpore & bona confiscantur de consuetudine generali regni. Eadem pœna apponitur in artic. penult. rub. de magistris artific. in tit. *des eaux & forestz*. ordina. 7. artic. 13. & in tit. *des bledz*. artic. 6. Ideo apponitur hæc maxima pœna: quia is vult intrare ecclesiam inuito ordinario per calliditatem, & vult beneficium hoc auferre illis, quibus debetur: & idem est alicui per vim auferre, vel per furtum, aut calliditatem. Nam omnes isti ad restitutionem tenentur tāquam fures & sacrilegi, vt docet, Ange. Clauas. in summa Angel. in verbo, restitutio. Et hodie callidi ordinarij, qui per falsas collationes, vel præuentiones auferunt beneficia à nominatis, vel aliis, sunt fures, sacrilegi, & latrones, & tenentur in conscientia ad restitutionem, imò sunt homicidæ, quando pauperibus offerunt. Necare enim videntur non solùm qui alimenta denegant, imò etiam qui tollunt. l. necare. ff. de liber. agnos. hos ergo relinquamus incautos prouisores, nam eos in praxi beneficiali detegemus.

Etiam

Etiam domus, in qua cadauer custoditum est, fisci iuribus vindicatur. l. 2. C. de sepulc. viola. & quamuis ille text. loquatur in domo in qua res sepulchri violati custoditæ fuerint: tamen quia itidem custoditur cadauer contra legem. Ideo interdum audiui procuratorem Regium ad hoc concludentem. facit l. 2. §. domini. C. de his qui latro. Item contaminata religio defunctorum habet pœnam sacrilegij. l. pergit. C. de sepulch. viol.

Ordinarij auferētes beneficia nominatis per falsas collationes, sunt fures & homicidæ.

Domus in qua custoditur cadauer confiscatur.

Ad hæc si peccetur circa funus morientis, quòd aliquis exequias prohibeat, etiam si iustam habeat actionem, illā perdit, & tertia pars substantiæ confiscatur, & infamia feritur. in auth. vt defuncti seu funer. §. 1. collat. 5. vbi ait, Qui enim hominis naturam non erubuit, dignus & pecuniis, & gloria, & aliis omnibus condemnari. vides ergo quomodo punitur his pœnis, & amissione iuris quod est consecutus per hanc occultationem, vt inferiùs dicam.

Peccās circa funus defuncti, quomodo puniatur.

Item excommunicati sunt ipso facto, nec possunt absolui ab alio, quàm à summo Pontifice, nisi in mortis articulo, si intestina vel alia ab ipso cadauere extraxerint, vel corpus diuiserint. extraua. 1. in commu. tit. de sepul. comprehenduntur etiam hic episcopi, Cardinales, & Reges. glo. ibi, quia vnus est omnium introitus & exitus, & quia minus debent hi delinquere, quàm alij. Gomes. in procem. ad Reg. Cance. [Nec prodest etiam si quis allegaret defunctum fuisse excommunicatum, & ideo celatum fuit eius corpus, vt absolueretur interim, quia hoc fieri non debet sed statim declarari ordinario, qui illum absoluere poterit. c. à nobis. 2. de sent. excom. ideo Senatus Tholosanus reiecit illum, qui sic mortuum celauerat, causans hoc fuisse factum ob excommunicationem, quia vix inuenitur causa quæ possit concedere hanc mortui occultationem.]

Et contre les ecclesiastiques de priuation de tout droit possessoire, qu'ils pourroyent pretendre és benefices ainsi vacans.

GLOSSA TERTIA.

STatuit hic Rex pœnam aduersus clericos priuationis totius iuris possessorij: adeò quòd non dabitur eis recredentia beneficij, nec in pleno manutenebuntur beneficio: licet bonum ius habeant. quia omne ius perdunt eo ipso, quòd cadauer occultauerunt: vt inferiùs dicam.

Pœna clericorum celātium cadauera.

Sed hoc videtur superfluum, quia in dicta extrauag. prima, de sepultur. in communib. itidem priuantur iure. Respond. validior est prohibitio per viam constitutionis, quàm si fieret simpliciter. l. 1. & ibi Bald. col. vlt. ff. de manda. princip. etiam quoad hoc non est plana illa constitutio.

Et quare lex non imposuit pœnam clericis quoad petitorium? Respond. laicus non potest imponere pœnam nisi suis subditis, sed clerici non sunt laicis subditi, ergo pœnam nec ciuilem nec criminalem imponere possunt. c. ecclesia. vbi doct. de constitu. c. vno. de cler. coniug. in 6. & quia Rex per suos officiales solet de possessoriis beneficiorum cognoscere ex concessione Martini. vt docet Guido Papæ in q. 1. in suis decis. & sic iure possessorij priuat clericos.

Ideo si ordinarius eodem die cum Papa conferret, & is à Papa prouisus acciperet possessionem, prius quàm prouisus ab ordinario, & sic de iure esset præferendus. c. si à sede. de præb. in 6. tamen prouisus ab ordinario præferetur, quia possessione, & iure possessorij priuatus est hic occultans, ergo & hoc iure: quod est notandum.

Et de grosse amende à l'arbitration de Iustice.

GLOSSA QVARTA.

1 ET sic post priuationem iuris possessorij clerici ad mulctam condemnantur, qui cadauer celauerunt, & sui parentes. vnde anno 1525. die 23. Februarij contra Ioannem Abrion, siue Abriodon pro magistro Dauton fuit dictum, quòd etiam pater qui celauerat corpus mortuū, vt filius consequeretur beneficium, compareret personaliter.

Pater celans mortuū punitur.

Arestum.

2 Item in dicta l. fin. C. de sepulchr. viol. is qui impedit sepulturam pœna quinquaginta librarum auri punitur, ac ius suum perdit, & si minus idoneus ad eam persoluendam sit, suo corpore sub competenti iudice pœnas luet. Sed is qui celat mortuum, impedit sepulturam, vt patet lippis & tonsoribus. Nam quamdiu hic celabit cadauer, nunquam corpus sepelietur, ergo impeditur

Impediens sepulturam quinquaginta libris auri punitur.

3 sepultura, & violatur cadauer, & sic religio l. pergit. C. de sepulc. viol. † Et quamuis pœnæ istę violati sepulchri imponantur contra eos, qui sepulchra violant, tamen Imperator in authent. vt defuncti seu funera extēdit ad impedientes sepulturam, & Papa ad eos, quia malè tractant corpora mortuorum. in dicta extrauag. hæc verò constitutio infert pœnas his, qui celant cadauera beneficiatorum. siue corpus diuidatur, seu scindatur, vel intestina eiiciantur: siue non. & ideo simplex sufficit occultatio.

Possessorium qui amisit, an postea agere petitorio possit.

4 Sed dubitari vidi, hic priuatur iure & commodo possessorij: quæ commoda multa sunt. §. retinendæ. de interdict. in Instit. & de Ripa in c. sæpe. col. 2. de restitut. spoliat. & ea dicam in tract. de mater. posse. an possit postea agere petitorio coram iudice ecclesiastico is, qui amisit possessorium, videbatur, quia iudex laicus non potest priuare quem iure, quod habet in beneficio, per l. 3. ff. de re iud. & Bar. in l. si vniuersæ. C. de leg. respon. contrarium tenerem, quia licet non priuetur ab ista constitutione iure, quod habet, tamen de iure canonico priuatur. primò quia facit contra legem hoc prohibentem. in extrauag. 1. de sepultu. in communib. & contra hanc legem, ideo puniri debet tanquam legis violator. & qui aliquid facit contra legem, nihil agit. l. non dubium. C. de legib. ergo illa præuentio habita contra legem est nulla.

Celans cadauer an priuetur petitorio.

5 Item occultans bona, & negans debitum non iuuatur cessione bonorum. l. fi. vbi Bal. & Salic. Cod.

Cod.de cessio.bono.Iason in §.fina.col.pen.de action.in Instit.sic nec iste iuuabitur sua collatione primæua,quam obtinuit occultationis ratione.

Creditor impediēs sepulturam perdit debitum.

6 Creditor impediens sepulturam alicuius sua iura perdit.l.fi.C.de sepulchro viol.sic & sua iura perdit,qui occultat,& celat corpus mortui:quia eius impedit sepulturam.

7 Etiam hæres occultans bona hæreditaria, & subtrahens perdit quartam.l.Paulus.ff.ad legem Falcid.& l.Paulus.ad Trebel.

8 Item latitantis fraudationis causa bona iubentur possideri.l.Fulcinius.ff.ex quib.caus.in poss.eat. Sic & quando quis occultat mortuum,beneficium eius debet possideri ab illo,qui collationē etiam posteriorem habet ab ordinario,& qui non celauit.

Celans testamentum punitur.

9 Præterea celans testamentum,vel instrumentum,pœna falsi tenetur.l.Paulus.ff.de fals.Bar.in l.3.§.si quis dolo.ver.& posse.de tab.exhi.& falsarius est ad beneficia inhabilis.c.ad audientiam.c.licet.& c.ad falsariorum.de fal.itaque cùm celando mortuum falsi crimē commiserit.quod Papæ non prædixit. Igitur saltem sua impetratio erit surreptitia,& sic nulla:& licet falsitas sit commissa in accessoriis,tamen etiam priuat,vt in c.olim.de rescri.vt scripsi in trac.de pacif.poss.in 4.limitat.

Surreptitia est impetratio illius qui celauit cadauer.

10 Celans fugitiuum fur est,& punitur.in l.1.ff.de seruis fugit.l.3.§.si quisquam.de senatuscon. Sylla.& in l.2.C.de his qui latro.occulta.sic & celans cadauer punitur.

Celans delinquentem punitur.

11 Celans bannitum vel alium delinquentem,receptatorum pœna puniendus est.l.1.& 2.ff.de receptat.ergo & hic celans cadauer celari prohibitum.

Præuentiones fraudulentæ non valent.

12 Item præuentiones fraudulentæ non valent.gloss.in §.neque.in verbo,faciendas.de collat.in pragmatic.quia fraus & dolus non debet alicui patrocinari.c.sedes.& seq.de rescrip.& in pœnam peruersitatis nullum debet ex impetratione commodum consequi.c.super literis.Ibidem,& glos. in d.l.fin.C.de sepul.viol.dicit nil valere, quod fecit iste præueniens,& sic nulla erit prouisio.

13 Electiones occultę,& clandestinę non valent.c.quia propter.in fi.de electio.& contra collationes clandestinas præsumitur,c.vnic.in fi.vt ecclesiastic.benefic. sine diminutio.dixi in præfa.ad rub.de collat.in concord.

14 Item hæres non sepeliens defunctum tanquam indignus priuatur hæreditate glos. in l.fi.C. de sepul.viol.vbi Alber.allegat tex.in l.si quis sepulchrum §.funus.& l.at si quis.§.si cui funeris.& §.idem Labeo.& §.diuus autem.ff.de religio.& sumptib.funer.

Celans cadauer nil iuris ex celatione consequitur.

15 Et quòd iste celans mortuum priuari iure etiam debeat beneficij, probatur per l.si à te. vbi Bald.not.C.de pact.inter empt.& vendit.ibi,sed si se subtrahat, vt iure dominij eam rem retineat, denunciationis dispositionisque remedio contra fraudem potes iuri tuo consulere. Et sic per ista patet celantem cadauer,vt beneficium impetret à Papa,nullum ius habere ex illa prouisione.tum quia est surreptitia:nam si Papa sciuisset illum celasse mortuum vt præueniret, ei non contulisset, tum quia prǽuentio est fraudulenta,& ideo nulla,& quia est falsarius,& sic inhabilis,& aliis superiùs prǽmissis rationibus nullum ius in beneficio habet,& sic non poterit agere petitorio,postquā succubuit in possessorio,& si ageret, posset appellari tanquam ab abusu:quia abutitur postquam notoriè patet eum nullum ius habere,& si iudex ignarus adiudicaret isti celanti possessorium,appellabit ad Senatum,qui est tutor ordinationum.

Vtilitas constitutionis vt declaretur mors.

16 Vtilitas huius constitutionis est,vt declaretur mors.

Primò,scilicet vt sciamus,quo genere vacationis vacauit beneficium,an per resignationem vel mortem.cap cum in illis.§.1.de præbend.in 6.quia interdum vnus confert per mortem,alter per resignationem.cap.susceptum.de rescript.in 6.

17 Secundò,propter mandatarios & expectantes,qui sperant beneficia,vt ea requirere & acceptare possint,postquam mortem sciuerint,& mensis elapsus fuerit.cle.vna.de concess.præbend.& in forma mand.apostol.in concord.

18 Tertiò,propter nominatos & graduatos,vt si beneficia vacauerint in mensibus eisdem præstitutis: vt ipsi ea requirere & acceptare possint. §. præfatique ordinarij. iuncto §. statuimur.1.de col.in concord.

19 Quartò,propter impetrantes,qui si præuenerint diem mortis,& non fuerit verisimile quòd à die mortis potuerint iter facere, excludentur per illam regul. de verisimili noticia obitus,hoc probabitur in regul.

20 Quintò,vt habita noticia mortis episcopus vel alius collator prouidere possit,ne diutina sit vacatio.cap.quàm sit.de elect.in 6.

21 Sextò,propter reg.xviij.vt si infirmus resignauerit beneficium,& non vixerit viginti dies post resignationem,sed ex illa infirmitate decesserit:tunc non per resignationem,sed per obitum censeatur vacare. vt ibidem. Ergo ne istis fiat fraus in celando cadauer,interest vt mors certò,& citò sciatur,alioqui per istas occultationes posset quilibet sibi obtinere beneficium,& sic priuare mādatarios,nominatos,& quoscunque etiam apostolicos expectantes,imò etiam ordinarios sua collatione:quod non est permittendum.

Cautela pro ordinariis.

22 Cautela igitur est quòd si fama sit aliquem esse mortuum,quòd ordinarius illius beneficium cōferat.c.vbi periculum.in fi.ibi,vbi plurimum de memorati pontificis obitu certitudo claruerit. de elect.in 6.cle.vna.de conces.præb.Et postea si ille prouisus ab episcopo dubitet cadauer occultari,potest requirere iudicem ordinarium illius loci,vt visitet domum,vbi ille prætensus mortuus est:

est.& videat pro iure conseruando,an ita sit,& iudex debet accedere,vel mittere nuncios,& diligenter inquirere,vtrum sit ille viuus vel mortuus,vt docet Bar.in l.2.§.si dubitetur.col.vlt.ff.quéad.testam.aper.alleg.text. in argum. in l.hoc iure.ff.de verb.obligat.& l.cum quidam.2.§.fin.cum l.seq.de lega.2.

23 Imò die sepulturæ etiam si intra plumbeam capsam cadauer fuerit, potest peti,vt feretrum aperiatur,ad videndum si fuerit celatum,vel occultatum,quia malitiis hominum est obuiandum. l.in fundo.ff.de rei vend.& hoc potest iudex permittere, & non obstante quacunque appellatione exequi. Inquisitio facienda mortui.

24 Et iudices qui circa hoc negligentes fuerint, viginti librarum auri pœna mulctentur.l.2.C. de sepulch.viol. vel triginta addit text.in §.1.in vers. sequitur.in auth.vt defuncti,seu funer.col.5. his nunc contentus,alia si opus fuerit,addam in praxi beneficial. de his tamen Deo,& Virgini excellentissimæ gratias agens perpetuas. Amen. Feretrū aperire iudex potest si de occultatione dubitetur.

IOAN. DAVBRAY,

AD PETRVM REBVFFVM, I. VTRIVSQVE D. INCLYTVM CARMEN.

Magna quidem res est doctos componere libros,
Exprimere & factos famaque lausque venit.
Illis laudatur præclara inuentio,& istis
Est magno in precio non minus additio.
Sunt etiam quibus est famæ superaddita fama,
Scilicet elumbes disposuisse libros.
O nunc Rebuffe ante alios doctissime,quis te
Non pangat,quæ te Calliopea neget?
Omnia complexti maioraque:teque sequuntur
Acribus attuleris commoda quanta viris.
Quòd te doctorem Gallorum Academia vidit,
Conuexi penetras orbis vtrumque polum.
Scriptaque non desunt in Ius vtrumque lepôre
Mirifico:superest tertius iste labor.
Sed labor vnde refers & habes miracula mundi
Solus,cum praxi nam Theoria datur.
Quæ indigesta diu fuerant Regalia Iura
Exprimis:& leges ordine quasque locas.
Treis illos superas sub Cæsare Iustiniano,
Quos Ius confusum disposuisse ferunt.
Disposuere quidem:sed multa superflua,multaque
Omisere:fori quæ modo Praxis habet.
At tu vana secas,& non dicenda relinquis,
Quæ passim tractat Gallia tota foris.
Rebuffum Henricus celebret Rex Gallicus vnum:
Treisque tuos taceas Iustiniane viros.

TRACT

TRACTATVS

DE CONFRATRIIS, SEV ARTIFICVM CONVENTIBVS, ET COLLEGIIS.

Confraternitates approbatæ.

1 QVia de Confraternitatibus agitur, dicam sequentia. Duo hic statuuntur, quæ contra iura videntur. Primò, reprobatio confraternitatum. Nam à iure approbatæ sunt, quando ad licitum tendunt, vtpote ad Dei seruitium. c.si qui clericorum. 11.q.1. vbi glo.& c.sanè. 16.q.7. Arch.per illum text.in c.si quis despicit.42. dist.dicit, quòd si in statutis confratriæ dicatur, quòd semel, vel bis conueniant omnes fratres ad tractandum de salute animarum, & ad celebrandum Missas & orationes, tam pro viuis quàm pro defunctis, hoc est permissum, etiam si certam quantitatem singuli præstent, ex quo aliquo anni die ipsi reficiantur, & prouideatur pauperibus: nec ob hoc erit improbatum, dummodo intentio illorum sit munda & licita, & ad Deum tendat, & quæ propter bonum fiunt, reprobanda non sunt. c. de occidendis.23.quæst.5.

2 Item dicit tex.in l.1.& per totum ff.de colleg.illici. quòd licita sunt omnia collegia, quæ causa religionis fiunt, dum tamen per hoc non fiat contra Senatusconsultum, quo illicita collegia coercentur: vt si quis facere volebat collegium ad vindictam, vel malum, hoc erat prohibitum. Sed cùm syncerum sit collegium, licet aliquando quædam ibidem eueniant mala, non est ob hoc improbandum, aliàs reprobaretur templum sacratissimum: in quo aliquando fiunt cædes, & palatia, in quibus interdum tractantur proditiones. Sed absit, vt ea quæ ad bonum fiunt reprobemus, ex eo quòd malum inibi quandoque perpetretur. d.c.de occidēdis. Bar.in l.1.ff.quod cuiusque vniuersi.nomi.& l.1.de colleg.illicit.

Piæ dicuntur confraternitates.

Statuta fraternitatis quibus verbis concepta esse debeant.

3 Ideo confraternitates dicuntur piæ: & legatum illis relictum dicitur in piam causam. gloss. in pragmati.tit.de annat.in verbo, beneficiorum. Sequitur Alex.consi.102.super primo.in 7.volum.

4 & Dec.consi.72. viso puncto.col.2. versi. tertio principaliter. † Vnde etiam si quilibet collegio & confraternitati se adiungens teneatur in singulis annis soluere pro seruitio diuino aliquid, etiam hoc non est prohibitum, dum fiat propter honestam causam, ac etiam dum non dicatur in statutis, ne quis recipiatur, nisi soluat decem, quia excludit pietatem, & sic communionem. Sed potest statui, vt receptus soluat tantundem pro missis, & ornamentis, & aliis rebus necessariis confratriæ. Archid.in c.si quis.42.dist.& Inno.in c.inter dilectos.de dona.Roma.singul.344.nunc habeo.ideo iudex potest compellere hæc collegia, & fraternitates, vt ostendant sibi collegij statuta, vt docet Iacob.in l.collegium.Cod.de hæredib.instit.

Res fraternitatum ad quem pertineant quando reprobantur.

5 Secundum est, cùm ista collegia seu fraternitates sunt licitæ, non debent prohiberi: sed si prohibeantur, ad quem pertineant res illarum: audi quid dicat super hoc Iureconsul. Martia. Collegia si qua fuerint illicita mandatis, & constitutionibus, & senatusconsultis dissoluuntur. Sed permittitur eis cùm dissoluuntur pecunias communes (si quas habent) diuidere, pecuniamque inter se partiri. in l.collegia.ff.de colleg.illicit. ergo bona collegiorum si prohibita fuerint, retineri à dissoluentibus iure possunt, nisi dissolueretur collegium religiosorum: tunc quia ipsi nihil proprij habere possunt, ob id ad superiorem bona spectant, vt bona templariorum, quia sunt vacantia. Ita docet Pet.de Vbal.in tract.de canonic. episcop.q.13.nu.25.& seq.& quia semel Deo dedicatum, non est ad vsus humanos transferendum. reg.semel.de reg.iur.in 6. Imò si quis oblata Deo dederit, vel acceperit, pręter episcopi vel eius consensum, qui ab eo institutus est, ad dispensandum misericordiam pauperibus.& qui dat, & qui accipit, anathema sit. c.in canonibus.16.q.1.

Fraternitates hæredes instituí possunt.

6 Etiam patet, quòd hæc collegia licita & fraternitates sunt capaces legatorum, & hæreditatum, vt hæredes institui, & eis legari possit. l. collegium.C.de hæredib. instit.l.1.de Iudæis.l.cum Senatus.ff.de rebus dubiis.

Decimā Papalem nō soluunt fraternitates.

7 Et sic infertur, quòd hę fraternitates decimam Papalem seu Regalem ex bonis quæ habēt soluere non tenentur: quia hæc decima non soluitur, nisi ex beneficiis. cle.si.de deci. quorum nomine non veniunt confraternitates. gloss.ibi, & in §.voluit.in verbo, beneficiorum, de annat.in pramat.& text.in extrauag.vna, de deci.in communib.

Episcopo de legatis confraternitatis non debetur quarta.

8 Nec etiam ex legati facti fraternitati debetur quarta episcopo, sicut de aliis relictis ecclesiæ. c.requisiuisti.de testam. quia personis & non loco relictum videtur, Panorm.& Imo.in c.officij.eo. licet ibi Barba.teneat contra.& in consi.1.in 4.vol super quo distinguit Pet.de Vbal.in tractat. de canonic. episcop. 1. q. 14. quia fraternitas non est de iurisdictione episcopi, cùm episcopus non exerceat iurisdictionem ibidem, cum non sint loca sacra, vel religiosa, vel ecclesiastica, quibus ecclesiæ

elesiæ non possunt accedere, nec alia iura spiritualia.clem.per literas.de præben.facit c.sacrosancta.& c.Massana.de elect.docto.in clem. quia contingit.de relig.domib.Pet.de Vbal.in d.tract.de canonic.episc.in 14.q.princip.ideo si haberent proprium templum,tunc quarta episcopo debetetur:vt docet Alex.consi.101.super primo.in 7.vol.alioqui non.

9 Imò fortius,non potest officialis vnius confratriæ vnire alteri confratriæ vtensilia,seu alia bona illius confratriæ.per l.quisquis.& l.pe.C.de specta.lib.11.vbi hoc expresè docet Iacob.Rebuf. nisi hoc fieret de consensu confratrum, & officialium illius fraternitatis, ac episcopi.c.1.de rebus eccles.non alienand.quia non debet vnum altare exui,vt aliud induatur.l.assiduis.Cod.qui potiores in pigno.habean. *Bona vnius confraternitatis alteri non possunt dari.*

10 Budæus in annotat.in pandect.istas confraternitates dicit Phratrias vocari,his verbis: Sunt autem Phratriæ apud Aristotelem conuentus quidam hominum, aut etiam conuenticula, quasi pagi,propria sibi sacra,peculiariaque communiter habentium: ab eo dicta Phratriæ, quòd communi puteo vtantur,quòd Græcè φρέαρ dicitur: quo nomine primum,quas confratrias hodie dicimus,id est,communem quandam religionem appellatas esse putat:non autem ab eo, quòd fratres sint illi,inter quos cultus ille sanctorum quorundam intercedit.† Ego putarem confraternitates dici Gallico sermone quodammodo tamen à fraternitate: vt quia Vlpianus ait societatem ius fraternitatis quodammodo habere.in l.verum.ff.pro socio. Ergo ista societas ad cultum inuecta diuinum dicitur fraternitas,quasi societas & fraternitas ad vnum cultum,quia sunt omnes fratres in Christo.c.ad mensam.11.q.3.sicut itidem videmus vocari fratres inuicem in cœnobiis, ad quorum similitudinem verius possemus dicere has confraternitates esse inductas.Nam illa deductio à φρέαρ multum longè petita videtur. *Fraternitates vnde deducta.*

11 (margin number at "tres sint illi")

12 Item confratres possunt renunciare Confratriæ, dum tamen nihil retineant de bonis illius, alioqui antequam renuncient,illa reddere debent:vt docet Iacob.Rebuff.in l.nemo.col.vlt.C.de spectacul.lib.10.alia vide in text.seq. *Fraternitati renunciare licet.*

Rubr. *Des Confrairies.*

François, Article 185.des publiées 1539.

1 *QVE suyuant nos anciennes ordonnances & arrests de noz cours souueraines,seront abbatues,interdites & defendues toutes confrairies de gens de mestier & artisans,par tout nostre Royaume.*

2 *Et ne s'entremettront lesdits artisans & gens de mestier,sur peine de punition corporelle:ains seront tenus dedans deux mois apres la publication de ces presentes faites en chacune de nosdites villes, apporter & mettre pardeuers noz Iuges ordinaires des lieux toutes choses seruans,& qui auroyent esté deputées & destinées pour le fait desdites Confrairies,pour en estre ordonné,ainsi qu'ilz verront estre à faire.*

3 *Et à faute d'auoir ce fait dedans ledit temps,seront tous les maistres du mestier constituez prisonniers,iusques à ce qu'ilz auront obey, & neantmoins condamnez en grosses amendes enuers nous,pour n'y auoir satisfait dedans le temps dessusdit.*

TRACT

TRACTATVS
IMMVNITATIS ECCLE-SIASTICÆ QVANDO ET QVIBVS CONCEDATVR INCIPIT.

Hanc materiam etiam frequentem in curiis,à nostris tamen non iustè tractatam,& quę super hoc in forensi exercentur iudicio,prędictis breui annectēdam censui,ordinem materiarũ nõ sequens, sed vtilitatem prosequens:vnde(si lubet)animum meum egregium ad tibi seruiendum & vtiliter, boni consules lector beneuole.

Articulus 1.

François, Article 166. des publiées, 1539.
Qu'il n'y aura lieu de immunité.

GLOSSA PRIMA.

Immunitas duplex.

1 DVplex est immunitas,quædam est ecclesiæ,altera est munerum,at hîc de ecclesiarum immunitate tractabitur. Primò, quo iure inuenta sit. Secundò, quæ dicatur,& vnde. Tertiò,quare ecclesiæ detur. Quartò,quæ ecclesiæ gaudeant immunitate. Quintò,quibus personis concedatur ipsa immunitas,& quibus non. Sextò, qua pœna puniantur violantes ipsam immunitatem. Septimò, quis iudex possit super hac immunitate cognoscere. Octauò,quis sit immunitatis effectus. Et ista tractabuntur,elucidando constitutionem Regiam huic materiæ conformem.

Sũma totius tractatus.

A Deo immunitas constituta.

2 Primæ quæstioni respond. à Deo hanc immunitatem datam. Primò Adonias filius maior Dauidis timens Salomonem Regem,fugit in tabernaculum Domini, tenuitque cornu altaris.& Ioab,vt habetur 3.Reg.cap. 1.in fin.& sequ.postea Deus opt.max.præcepit filiis Israël, vt in terra quam daturus eis erat,constituerent sex oppida,in fugitiuorũ auxilia separata,vt fugiat ad ea,qui nolens fuderit sanguinem.Num.35.ca.& Deuterono. 19.ac Iosue 20.cap.Demum cùm Salomon construxisset templum, donauit Deus illud immunitate.3.Reg.cap.8.& seq.& postea Pontifices summi hanc templi immunitatem,& ecclesiarum, multis constitutionibus ampliarunt,& declararunt:vt inferiùs videre licebit.

Asylum quis prius instituerit.

3 † Ioseph.etiam lib.Antiquit.refert.Quidam verò Cadmum, cùm Thebas conderet, Asylum permisisse testantur. Alij à prognatis Herculis Asylum Athenis primò institutum,eos fortè timentes,quos auus afflixerat,quorum exemplo Romulus,& alij Romæ Asylum aperuerunt. Liuius lib. 1.ab vrbe condi. Et veteres ad Imperatorum statuas confugientes immunitate donauerunt,vt in tit.C.de his qui ad statu.confug.

Cæsar immunitates Asylorum abrogauit.

4 Verùm cùm propter Asylorum impunitatem multa committerentur facinora, Tyberius Cæsar,ne merita coërcione delinquentes leuarentur,immunitates Asylorum abrogauit, qui tamen Samiæ Iunoni, & Æsculapij delubro ius veteris immunitatis ob religionem restituit. Alex. lib.3.Genial.ca.20.apud Molossos vero,Samothraces, Crotoniatas,Messenios,& alios plerosque quamuis paganismum colerent,ad deorum aras confugisse pro Asylo habitum est,velut Ithacensibus Iouis seruatoris ara,delictis enim non voluntariis refugium aras esse putauerunt.

Principes immunitatem auferre non possunt.

5 De his Asylis loquitur tex.in l.quis sit fugitiuus.§.apud Labeonem.ff.de ædil.edic.Et sic templorum seu ecclesiarum immunitatem à Deo opt.max.inuentam & datam esse concludemus,ex quo infertur esse ecclesiasticam.Ideo in prẹiudicium illius principes seculares disponere non posse.c.ecclesia sanctæ Mariæ.de constit.Aufre.in decis.Tholos.q.422.Ioan.de Turre Crema.in c.sacrilegium.17.q.4.scripsi abundè in proœ.ordina.in 1.Tomo.

Immunitas munerum duplex.

6 Secundò, dicitur immunitas quasi extra munia,id est munera,& officia:vel immunis,quasi sine munere,libertas absque munere.Host.in sum.de immunit. ecclesi.§.& vnde dicatur. Et quia immunitas dicitur libertas à muneribus. Ea est duplex:quædam temporalis,quædam perpetua.de qua gl.& Ioan.de Platea in rub.C. de excus.mune.lib.10.& tria in hac immunitate munerum requiruntur:quòd fiat à principe concessio,& hoc fiat ex causa legitima,& quòd sit temporanea.vt idem de Platea docet in l.vna.C.de his quæ à princ.vacat.acceper.li.10.hîc verò prosequar immunitatis priuilegia tangentia ecclesias,vel ecclesiasticas personas.

Tria in immunitate munerum requisita.

Ecclesiis quã obrem detur immunitas.

7 Tertiò, quare datur ecclesiis immunitas? Respon.vt honor ecclesiarum seruetur.cap. Reum. 17.q.4. Iniuria quippe fit sanctis, quando ab ecclesia sanctorum reus extrahitur.cap.frater.ibidem.cap.miror.vbi aliæ conscribuntur rationes.Nempe certum est,quòd sanctitas & reuerentia loco debetur,in quo Dei cultus exhibetur. Psal.92.Decet domum sanctitudo.cap.1.de immunit.ecclesi.in 6.& Psal.57.Sanctificauit tabernaculum suum altissimus.& Numer.7.Sanctificauit Moyses tabernaculum. Ideo sacrilegium committitur,tam in violatione personarum Deo dedicatarum,quàm loci sacri,vasorum,& ornamentorum sacrorum.dicto c.sacrilegium.

legium.17.q.4.vbi de Turre Cremata.Etiam quia in venerabilibus ecclesiis cum pace & quiete, vota competit celebrari.Ideo si quis tumultum,seditionem,vel impetum in ecclesia committeret vltimo subiacebit supplicio.l.denunciamus.C.de his qui ad eccle.confug. Tumultũ in ecclesia faciẽs capitali pœna punitur.

8 Quartò, quæ ecclesiæ gaudeant immunitate?Respon.Omnes.c.defini.17.qu.4.& quadraginta passus circum habebit maior ecclesia, Minor autem triginta.c.sicut antiquitus.17.quæst.4.& nulla ædificia in atrio ecclesiæ ponantur, nisi tantùm clericorum, cap. nulla.12.quæst.1.Oldra.consi.55.consueuit.& si fuerit ibi aliqua domus,non gaudebit immunitate.Ange.de Clauas.in verbo,immunitas.§.21. nisi esset claustrum monasterij,seu refectorium,vel 9 dormitorium.Alex.consi.145.viso themate.in secũdo dubio.vol.7. † vbi dicit totum circuitum monasterij,vel ecclesiæ gaudere immunitate, etiamsi vltra prædictos passus habeat.dicto ca. definiuit.& cap.quisquis.17.q.4.l.præsenti.in princ. ibi, ex ipsis ergo locis eorúmque finibus,C.de his qui ad eccl.confug.& fuit per arestum restitutus *Yuo Malerbe*,captus in domo *de Lopin* Canonici Turonen.anno 1509.die 13. Iulij. Idem in domibus Canonicorum,si intra ambitum ecclesiæ, 10 & claustrum existant, † concludit Barba.consi.33.col.2.volum.4.imò ecclesia ante consecrationem,illam habet immunitatem, vt non possit in ea delinquens capi,ac si esset consecrata,si ibi diuina mysteria celebrentur.c.ecclesiæ.de immu. eccles. cap.vlt.de consecra.eccl.Porc.in §.sacræ. 11 de rerum diuis.in Instit. † Nec refragatur damnata Petr.de Ferra.sententia,quam posuit in practi.sua in forma inquisitio. in 1.gl. versi.ex his potest, ista iura immunitatem concedentia sine ratione facta esse asserens, imò & contra ius diuinum, quo cautum est:Domus mea,domus orationis vocabitur:vos autem fecistis eam speluncam latronũ. Si enim Deus noluit tolerare ementes & vendentes in ecclesia, sed eos eiecit,quantò magis non vult receptari in eius ecclesia latrones,homicidas,& similes.ideo tales delinquentes non debent in ecclesia recipi, nec eius subterfu- 12 gio defendi.hæc ille. † Sed respon. quòd Deus opt. max.eiecit ementes & vendentes in ecclesia, non enim vult quòd in ecclesia hæc fiant,sed sanctitudo & Dei seruitium ibi adimpleatur: verùm Deus præcepit,vt qui nolens interfecerit hominem, si ad Asylum confugiat, vt ibi saluus sit:noluit inquam vt latrones ad eam confugerent, ne fit latronum spelunca, imò eiiciuntur ab immunitate:nec voluit,vt ibidem fierent homicidia, vel alia crimina. Sed si casu perpetrata sint alibi,placet ei vt ibi à malo tueantur.Ideo patet iura canonica nõ esse facta sine magna ratione,si bene ponderẽtur,imò ex ipsis verbis Dei sumpta sunt.Ideo nõ possunt nõ esse bona & rationabilia.Sed rebelles ecclesiæ & hæretici ea sapere non possunt,vt quidam neoterici scriptores, qui potius ad ignem combustionis,quàm deuotionis accedentes, sacros canones maledictis impetunt, sed ipsi à Deo maledicti in ignẽ mittentur æternũ, si non resipiscant. [Eadẽ immunitate gaudere debet,qui ad sacrum Christi corpus dũ per ciuitatem portatur confugit,vt docet gl.in c.quæsitũ. vbi Dec.13.q.2.Ioan.Fab.in tit.de lege Furia. c. tollendum.Ioan.And.in cap.sanè.de celeb.missar. Alex.& ibi in addit.ad eum in rub.de noui oper.nunciat.in 10.& Felin.conf.3.habent.]

Quæ ecclesiæ gaudeant immunitate. Domus vel claustrũ, an gaudeat immunitate. Arestum. Ante consecrationem quid. Damnatur sentẽtia Petri de Ferr. Contra maledicentes canonibus.

13 Quintò, quibus personis cõcedatur ipsa immunitas?Respon.omnibus fermè ad ecclesiam confugientibus,siue sint laici,siue clerici.c.Reum.17.q.4.& d.l.præsenti. Ludo. Roma. consi.234. aduertendum. etiamsi essent excommunicati, quia lex eos non excipit. Ange.de Clauas. in verbo, immunitas.§. 11.& Fabr.in §.fi.Instit.de his qui sunt sui vel alieni iur. excipiuntur tamen quædam personæ, quæ non iuuantur ecclesiæ immunitate. Quibus personis cõceditur immunitas.

14 Primò, publicus latro, & agrorum depopulator,c.inter alia.de immunit. ecclesia.publicus latro vocatur famosus latro,& itinerum grassator, qui palam furatur in viis publicis.l.capitalium. §.famosos.ff. de pœnis. Publicus latro non gaudet immunitate.

15 Nocturnus depopulator dicitur, qui agros nocte destruit, comburit,aut vastat,& hos licet etiam priuatis occidere, quia in detrimentum cedit reipub. l. 1. C. quando liceat vnicuique sine iudice se vindic. Oldra.consi.154.quidam deliquit,vel quia noctu segetes corrumpit,& ibi se abscondit,dicitur nocturnus agrorum depopulator,teste Innoc.& aliis in dicto c.inter alia. Nocturnus depopulator non gaudet.

16 Secundò,excipitur is,qui per insidias,seu proditoriè interfecit hominẽ,& vt Gallicè dicitur *de guet à pens*.cap.1.de homicid. vbi sic scribitur,Si quis per industriam occiderit hominem,ab altari meo euellas eum, vt moriatur. Secus ergo si tantùm vulneret, etiam per industriam: quia ibi loquitur de occidente.Boër.in decis.Burdegal.q.119.percutiens.col.3.& Deuter.19.si quis autem odio habens proximum suum, insidiatus fuerit vitæ eius, surgénsq; percusserit illum,& mortuus fuerit,fugeritque ad vnam de supradictis vrbibus,mittes seniores ciuitatis illius,& arripient eum de loco refugij,& morietur,quia videtur cõfidere de ecclesiæ immunitate: & quia magis interest istos puniri, quam alios delinquentes, quia plus vtilitati publicæ nocent, & plura cogitant mala, quam alij. Et cùm aliquis vni indulget indigno,ad prolapsionis contagium prouocat vniuersos. Qui per insidias hominem occidit non gaudet immunitate, secus si vulneret.

17 c.est iniusta.33.quæst.4. † & quamuis Panor. & doct. in dicto cap. 1.dubitent in intellectu illius cap.dicentes exponendum text.moriatur,id est,excommunicetur. Sed hoc est somniare,debet enim intelligi de morte naturali, nec obstat quòd ius canonicum non imponit pœnam mortis:fateor,etiam non imponitur in dicto c.1. sed vult vt industrius homicida euellatur ab ecclesia,& quare?vt moriatur, & condemnetur, non à iudice ecclesiastico,sed à laico. Et sic ius canonicum illum homicidam non condemnat ad mortem, sed non indulget ei delicti impunitatẽ,& dicit Imperator, Homicida expectet,quod fecit.l.3. C.de episc.audien.Et sic fuit iudicatum Gratianopoli,vt per industriam occidens ho minem nulla gaudeat immunitate.teste Guido.Papę Intellectus ad c.1.de homicid.

in decisio.Delphin.quæst.121.in camera.Et ita semper vidi seruari in curiis Franciæ,quicquid in oppositum dicatur. Et Ioab non euasit mortem, licet in arca esset, & in cornu altaris.quia tres per industriam occiderat.3.Reg.cap.2. Nec sequitur,ius pontificium refert ius diuinum, vel ciuile imponens mortis pœnam,ergo imponit:probatur in l.Gallus ff.de liber.& posthu. cap.1.de maiorit.vbi in fin.recitat id quod vult approbare.

Constitutio prohibés gratiam cócedi hic descriptis.

18 Ideo extat Caroli Regis olim Franciæ ordinatio in Parlamenti libris descripta anno 1356. in mense Martio,per quam Rex statuit ne gratia vel remissio detur homicidæ ex industria & insidiis,nec raptoribus,incendiariis, nec his qui pacem iuratam,vel fœdus fregerunt,seu Saluamgardiam,& si data fuerit,quod iudices illi non obtemperent gratiæ,vt dico in tracta.de gratiis seu remissionibus in ordinat. Reg. & ita declarauit Senatus contra Robertum Floridum,vt refert Aufrer.in stylo proba.aresto 165. item per idem arestum. imò nec hic gaudebit priuilegio clericali, vt decreuit Senatus aresto 271.ibidem. [Et quidam Petrus de Villeneufue fuit tſoura sua priuatus,eo quòd ex proposito,licet non per industriam,id est, *à guet à pens*, Ioannem Cyram occiderat,anno 1528.24.Martij.post Pascha.]

Arestum.

Veneno occidés aliú,nó gaudet immunitate.

19 Idem si quis veneno occidat hominem, quia per industriam etiam hoc facere censetur. Et plus est veneno quam gladio occidere.l.1.C.de malefic.& mathem. & hoc firmat Boër.in decisi. Burdegal quæst.109.percutiens.

Delinquens in ecclesia, immunitate non gaudet.

20 Tertiò,excipitur delinquens in ecclesia vel iuxta eam, confisus de immunitate.c.fin.de immunit.eccles.ne detur via delinquendi. l. conuenire. ff. de pact.dotal. & frustra legis auxilium inuocat,qui committit in legem. d. c.fi.& ne Dei ecclesia fiat spelunca latronum. Non præsumitur tamen delinquere quis sub immunitatis spe.Hostien.& Cardin.in dicto c.fi.plenè Alciat.in tract. de præsump.regu.3. præsumptio.33. vbi dicit quòd delinquens extra ecclesiam,vel cœmiterium, nó gaudet immunitate,si sub fiducia huiusmodi delinquat, quia in eo quo deliquit puniri debet. Et quia deliquit in ecclesia, volens vt ecclesia sit tutrix sceleratorum:& rationes dicti c. fi.habent locum.& ego vidi suspendi vnum,qui interfecit alterum iuxta ecclesiam,& ita decreuit Senatus, vt in stylo patet,aresto 165.

Armatus ad ecclesiá accedés non gaudet immunitate.

21 Quartò,non procedit in eo,qui armatus fugit ad ecclesiam.l.si seruus.C.de his qui ad eccle. confug.qui tex. licet loquatur in seruo, idem tamen in libero, quia non confidit in immunitate, sed in armis, & sic ea non gaudet. Idem si fur cum re furtiua ad ecclesiam confugiat, quia ad statuas confugere, vel imagines principum in iniuriam alterius prohibitum est. l. capitalium. §. ad statuas.& §. seq. ff. de pœnis. Et quia furtum contrectando ibi committere diceretur,si Bart. credatur in l.si dominium. ff. de furt. Et furans in ecclesia non gaudet immunitate, quia sacrilegus est.Host.in c.fi.de immunit. eccl. sic expressè consuluit Barba.consi.33.Deum inuocent.in 4. vol.

Iudæus non gaudet immunitate.

22 Quintò, excipitur Iudæus. l. 1. C. de his qui ad eccl. confug. quia non propter zelum fidei fugit,sed vt vitare possit criminis punitionem,vel onera debitorum. Ideo nisi velit fieri Christianus,non iuuatur immunitatis priuilegio.c.constituit.17. q. 4. l. 1.C.de his qui ad eccl.confug.vbi dicit Salyc. ecclesiam non esse tutelam eorum, qui non sunt sub lege sua. Et idem tenet Oldra. consi.54. an fugiens.in fi. licet docto.in c.inter alia.teneant contra.& Fely.in c.Iudæi.1.de Iudæis. Sed prima seruatur Auenione.

Nec hæreticus blasphemus & qui maiestatem læserit.

23 Sextò,hæreticus.Panor.in dicto c.inter alia. nu.23. quia frustra ecclesiæ auxilium implorat, qui in illam cómittit.c.quia. de vsur. Et de blasphemo quòd non gaudeat immunitate, fuit iudicatum in senatu Burdeg. vt refert Boër. in decis.Burdeg.quæstio.110.sed an consuetus.quia sapit hæresim si ex animo fiat. Idem videtur in læsæ maiestatis reo, cum æquiparentur. auth. Gazaros. C.de hæret.vnde dicit Cornelius Tacitus lib.3. quòd cùm reus pro crimine proditionis confugit in templum Palladis, quòd ad eam diem fuerat inuiolabile, fuit à matre muro obstructa ianua coactus mori fame.& Adonias ab altari eductus est.3.Reg.c 1.in fi.

Disciplinæ causa quis extrahi debet.

24 Septimò, Religiosi à suis superioribus extrahentur causa disciplinæ & pœnitentiæ iniungendæ, vt animæ confugientis consulatur. Panor. in dicto c. inter alia. facit c. reum. ibi,legitimè componat.17.quæst.4.Tamen anno 1440.die 3.Maij fuit apostata ab ecclesia extractus,quia subtraxerat bullas, & sigilla, demum fuit dictum eum ad immunitatem restituendum, & gaudere immunitate debere. Sed apostata à fide non restitueretur, nec gauderet immunitate, secus in apostata à religione.c.vno.vbi doct.de aposta.& in l.1.C.illo tit.

Arestum. Apostata.

Sacrilegus non est immunis.

25 Octauò,non procedit in sacrilegis,quia frustra auxilium legis implorant, qui in legem committunt.c.quia frustra.de vsur.tex. in l.si quis in hoc genus. C. de epis.& cler.plenè de Turre cremata in c.sacrilegium.17.q.4.

Nec raptor gaudet immunitate.

26 Nonò,in raptoribus virginum.§.neque.in authen.de mandat.prin.collat.3. sed de iure canonico gaudent immunitate l.vna.C.de raptor.& c.de raptoribus 36.quæst.1.Ange in d.§.immunitas.quæst. 17. idem in adulteris dicitur ibidem. Sed Ius canonicum hos duos casus non recipit. teste Berber.in viator.iur.rub.de violat.immunit.in 1.parte.

Malefici nó gaudent immunitate.

27 Hodie iudices Regij iure seruant illum. §.neque. Quamuis in Nouellis Græcis non ita scriptum sit.Sed sic inueni,neque item committes, vt priuilegiis apud te vtantur malefici,sed vnum hoc illis ad salutem proficiat,si ab intentato crimine mundi, & vndique innoxij ostendantur,homicidia verò,& adulteria, & raptus virginum,& aggressuras.& maleficia cum tanta vehementia persequeris,pœnas delinquentibus secúdum nostras leges inferens,vt paucorú suppliciis, omnes alios

alios salues. & sic ibi nil loquitur de immunitate ecclesiarum, & quamuis loqueretur, stabimus tamen iuri canonico in hoc, quod distinxit quoad homicidas, vt per industriam occidens non gaudeat, ergo alius sic, quoad alios casus ius canonicum seruetur: & licet non sit expressum de raptore virginum, putarem itidem illum non debere gaudere immunitate, quia occidit corpus & animam, imò interdum duas animas, & de industria peccat. c. ille. 22. quæst. 5. meritò iudices seculares ab ecclesiis hos calidos delinquentes extrahunt, & postea infrigidant: etiam raptores mulierum honestarum eadem ratione iudices ab ecclesiis extrahunt, & maximè latrunculatores.

28 Decimò, fuit prohibitum à curia suprema instigante procuratore Regio religiosis sancti Martini, ne bannitos à Rege recipere habeant, & si receperint à die notitiç, statim ab immunitate expellant, hoc anno 1476. die 25. Februarij. *Banniti non gaudent immunitate.*

29 Vndecimò, interficiens clericum nulla gaudet ecclesiarum immunitate. Berber. in viato. iur. vbi supra, quia sacrilegium committit. c. si quis suadente. 17. q. 4. & quia sacrilegium in personam commissum est grauius, quia propter vnumquodque tale, & illud maius. auth. multò magis. C. de sacrosan. eccl. de Turrecremata in c. sacrilegium. 17. quæst. 4. *Neque interficiens clericum.*

Duodecimò, effractor carceris non fuit ad immunitatem restitutus, sed eam denegauit ei Senatus anno 1530. die vltima Decemb. Aliæ personæ regulariter ecclesiæ immunitate gaudent. cap. sicut. 17. quæst. 4.

30 Sextò, qua pœna puniatur, qui violat immunitatē? Resp. de iure ciuili pœna legis Iuliæ maiestatis, & sic vltimo supplicio. l. 2. & l. pręsenti. C. de his qui ad eccl. cōfugiūt. l. si quis in hoc genus. C. de episc. & cler. Chassan. in consuet. Burgun. in rub. *des iustices*, in verbo, *& droict d'icelles.* & hoc quando iniuria infertur clericis. c. qui autem. 17. q. 4. c. cùm deuotissimam. 12. q. 2. de iure Canonico excommunicatur. c. frater. 17. quæst. 4. c. illi qui. 24. q. 2. *Violator immunitatis qua pœna puniatur.*

31 Secundò, prohibetur recipi oblatio illius ab ecclesia. c. miror. ibidem. 17. q. 4. & hoc in pœnam statuit interdum ius canonicum. cap. ex transmissa. de decim.

32 Tertiò, priuatio rerum inducitur, quas ab ecclesia habet, is qui eam violauit, ideo si sit vassallus ecclesiæ feudo priuatur, vel si ius patronatus habeat, illud perdit. teste de Turre cremata per illum tex. in c. frater. 17. quæst. 4. c. 1. in fi. de treuga, & pace. quia ex eo quis non debet habere lucrum, quod impugnare contendit. per regul. iuris ex eo. in 6. Nam si episcopus negligens puniatur, fortius & faciens, quia grauius delinquitur faciendo, quam omittendo. l. Diuus. ff. de senatusc. Syllan. vbi abundè tractaui. Sed parum est in vsu, teste Berber. in viator. iur. rub. de violat. immunit. in prima parte. *Violans immunitatē priuatur feudo vel re quam ab ecclesia tenet.*

33 Quartò, etiam ad pœnam pecuniariam hic temerarius condemnatur, videlicet in noningentis solidis. c. si quis contumax. 17. quæst. 4. & violatores ecclesiarum, & publici latrones excommunicati sunt. in c. omnes ecclesiæ. 17. quæst. 4. facit c. sicut eodem. possunt etiam alia pœna arbitraria puniri. cap. non minus. & cap. aduersus. de immunit. eccles. sed in cap. quisquis. 17. quæst. 4. puniuntur pœna triginta librarum argenti examinati purissimi. Et scribitur Ezechiel. 5. c. Viuo ego, dicit Dominus Deus, nisi pro eo quod sanctum meum violasti in omnibus offensionibus tuis, & in cunctis abominationibus tuis, ego quoque confringam, & non parcet oculus meus, & non miserebor. & 2. Paralip. c. 16. & 3. Esdr. 1. & Iudith. 9. Cadat virtus eorum in iracundia tua, qui promittunt se violare sancta tua, & polluere tabernaculum nominis tui. Hodie quidam iudices semper contra ecclesiam pugnant, quos, si in parochia mea decederent, inter hircorum, & canum morticinia sepelirem.

34 Septimò, quæro, quis iudex possit super hac immunitate cognoscere? Respōd. iudex ecclesiasticus ad effectum defendēdi immunitatem, vel remittēdi, siue dicat reum deliquisse intra ecclesiam, siue extra. cap. definiuit. 17. q. 4. Anto. Butrig. in c. tuam. de ord. cognit. l. præsenti. C de his qui ad eccle. confug. vbi doct. *Quis possit de hac immunitate cognoscere.*

35 Item iudex secularis quoad suum effectum, videlicet vt possit eum de ecclesia extrahere, si non debeat immunitate gaudere. Petr. Belluge. in Specu. princip. rub. 11. §. sed quia fol. 51. iudex ecclesiasticus vocato iudice seculari, seu gentibus Regiis cognoscit. c. si iudex laicus. de sententia excom. in 6.

36 Reus tamen non ponetur in compedibus, aut cathenis in ecclesia. Hostien. & alij in c. inter alia. de immunit. eccles. Guido Papæ decis. 121. in camera. licet non seruetur de consuetudine. teste eodem Guido. sing. 425. compeditatio, &c. Et idem Petr. Belluge in Spec. princip. rub. de propositio. graua. §. sed quia. col. pen. vbi dicit interim ecclesiam non spoliari pendente dubio, licet cathenis ligetur reus intra eam. Sed vt statim videbitur, per istam ordinationem, ab ecclesia reum extrahendum. *In vinculis quis in ecclesiis cōtineri non debet.*

37 Dicet quis, Quisnam debeat ipsum reum intra ecclesiam alere? Respon. ipsemet alere se debet, si bona habeat. glos. in l. si. C. de erogat. milit. anno. lib. 12. Ias. in §. item si quis in fraudem. de action. in Instit. Hercul. in l. si victum. ff. de re iudic. si verò sit pauper, ecclesia tenetur eidem de alimentis prouidere. Archid. in dicto c. definiuit, 17. quæst. 4. dixi multa in repet. l. Diuus. in glos. ff. de senatuscons. Syllan. *Alere intra ecclesiā quis teneatur.*

38 Octauò, quis sit effectus immunitatis? Respon. vt ab omni pœnarum genere reus sit interim securus. c. reum. 17. quæstio. 4. *Effectus immunitatis.*

39 Secundò, vt etiam præceptor non possit ibi flagris cædere, vel puerum verberare. c. nullus.

17.quæst.4.multò minus sacerdos eum,qui confessus est:quòd tamen vidi aliquando apud Petragoricen.fieri,sed malè:vt scripsi in interpretá.c.omnis.de pœni.& remissio.

Cõfugientes ad ecclesias non possunt violẽter abstrahi.

40 Tertiò,vt non possint inde violenter abstrahi. c. frater. c. miror.ibidem.Etiam nec à iudicibus ecclesiasticis.per d.c.reum.vbi vtitur vniuersali negatiua. & in c. definiuit.ibidem.& l.2.C.de his qui ad eccl.confug.Petrus Belluge in d.Spec.princ.rub.de propositio. graua.§.sed quia.fol.56. attamen sequitur ordinatio in contrarium, videlicet vt delinquentes sub prætextu immunitatis pœnam non euadant,vt inferius dicetur.Alios effectus vide per Host. in summa, de immu.ecclesiar.& per doct.in illo titul.

Pour debtes ny autres matieres ciuiles,& se pourront toutes personnes prendre en franchise.

GLOSSA SECVNDA.

Immunitas nõ datur pro debito.

TRes habet partes: in prima statuit immunitatem non dari pro debitis, nec in ciuilibus causis.in 2.quæ est ibi,*& se pourront*: censet omnes personas posse capi in immunitate:tertia docet illam capturam in ecclesia factam non debere nocere, sed reintegrandi sunt,si hoc visum fuerit. ibi, *& sauf à les reintegrer.*

Primum ergo dictum tex.videlicet quòd immunitas non detur pro debito, nec pro aliis rebus ciuilibus, ne faciamus ecclesiam speluncam latronum: & quia pro criminibus inducta est, vnde si tenear restituere rem aliquam, & ad ecclesiam confugero, nil mihi prodest,tex.in l.1.C.de his qui ad eccles.confug.ibi,nec antè suscipiantur,quam debita vniuersa reddiderint.Et quamuis tex. ille loquatur de seruis,idem tamen in liberis hominibus concludit Azo,in summa ibi. Sed Alber. in rub.ibi dicit quòd inspecto iure communi, non potest debitor in ecclesia capi,nec inde extrahi.l.præsenti.C. de his qui ad eccles. confug. quia liber homo de iure non potest capi pro debito, nisi sit ad hoc expressè obligatus. l.1. & l.ob æs. C. de actio. & obligat.c.lator.de pigno. Imò nec extra ecclesiam caperetur, si bonis cedere velit.l. 1. C. qui bonis cedere possunt,inspecto tamen iure municipali,secundum quod capitur quis pro debito, vt hic: tunc ab ecclesia extrahi potest: cum persona per Ius municipale sit affecta, ne creditor defraudetur re sua vel sibi debita. Etiam quia ecclesiæ immunitatem concedendo, ius creditori competens ex lege municipali remissum non videtur.arg.no.in l.1.C.de in ius vocand.alias daretur materia delinquendi.Nam si commodarem aliquam rem tibi,vel mutuo centum acciperes,vel à mercatore merces, postea ad ecclesiã confugeres,& sic rem meam consumeres:quod leges non permittunt.argu.l.conuenire.ff.de pac. dotal. Sic docet Old. consi. 54.an fugiens. Aufre. in decis. Delph. quæst.422.Et licet sint diuersæ

Permissio extrahendi ab ecclesia concessa.

Arestum.

2 doct.super hoc sententiæ.† Tamen in hoc consuetudo erit attendenda,vel statutum:vt docet Innocen.in c.cum inter.de consuetud.& d.c.inter alia. Plenè Soc. in tract. de citatio. art.17.q.5. ideo prouisio extrahendi concessa fuit à Senatu Burdegalen. cuidam Petiot mercatori Lemouicen.contra suum institorẽ anno 1535.die 5.Augusti.teste Boër.in decis.Burdeg.quæst.215.incarceratus.n.7.& seq.Etiam contra Stephanum Girard, qui eripuerat crumenam noctu ab aliquo,in

Arestum.

qua erant decẽ libræ,fuit à senatu pronunciatũ,quòd extraheretur ab ecclesia S.Petri *des Assis.* & quòd priuilegio immunitatis gaudere non debebat,anno 1473.in ẽmse Ianuario:alioqui fur posset eripere res & postea ad ecclesiam confugere.vide Boër.q.215.nu.7.cum seq.

3 Item etiam de iure quis pro debito in ecclesia capitur, & extrahitur ab illa, vt debitor tributorum.l.nemo.C.de exactor.tributor.lib. 10. quoniã fiscalium ratio & militibus & priuatis ipsisq; templis & vniuersæ reipub.vtilis,& necessaria est,tex.in authen.de mand.princip.colla. 3.§.publicorum Oldrad. consil.54.An fugiens,&c.

Non est licẽtia petẽda ab episcopo extrahendi.

4 Adde etiam quòd si quis in ecclesia capiatur, consuetudo est quòd extrahatur non petita licentia ab episcopo.licet Salyce. in authen.si quis,C.de adulter.dicat licentiam requiri.Sed ne reus interim fugiat,capitur sine mora: vt refert Guido Papæ in quæst.121.in camera.nec etiam requiritur alia declaratio per iudicem ecclesiasticum de consuetudine. teste Bened. in repet. cap.Raynutius.in verb.& vxorem,num.444 cum seq.de testa. Sed postea restituetur captus ad ecclesiam, si iure hoc fieri debeat:ista tamen sunt contra ea quæ 1. Machab.capit. 10. scribuntur his verbis: Quicunque confugerint in templum,quod est Hierosolymis,& in omnibus finibus eius,obnoxij Regi,in omni negotio dimittantur,& vniuersa quæ sunt eis in Regno meo libera habeantur. Tamen ex consuetudine & lege nunc ista obseruantur,quæ hîc statuta sunt, quamuis possumus hic dicere,ne sutor vltra crepidam, & falcem in messem alienam non debet quis imponere.capit.nouit.de iudic.

Et sauf à les reintegrer quand y aura prinse de corps decerné à l'encontre d'eux sur les informations faites des cas dont ils sont chargez & accusez,& qu'il soit ainsi ordonné par le Iuge.

GLOSSA TERTIA.

Non legitime captus in ecclesia debet restitui ecclesiæ.

1 ET sic quando præhensio, id est,captura non est,ritè facta in ecclesia, captus debet restitui ecclesiæ,à qua fuit extractus.vt hic.& docet Oldrad.d.consi.54.& ecclesia petere potest,vt restituatur pristinæ libertati,qua de facto fuit priuata.l.1.& 2.ff.de liber.hom.exhib.Panor.& alij in d.c.inter alia.per tex.in c.miror.17.q.4.Alex.consi.145.viso themate.in fi.vol.7.Barba.consi.34.Deum innocent.col.1.vol.4.

2 Imò reus taliter debet relaxari, vt non possit iterum facilè capi. Bart.in l.1.§.1.per illum text. & l.3.ff.de acquir.rerum domini.

3 Item debet iudex secularis iurare antequam reum extrahat, quòd vitam & membra ei delinquenti

quenti in honorem ecclesiæ seruabit. c. id constituimus. & cap. reum. 17. q. 4. & d. c. inter. Guido Papæ in decis. Delph. q. 121. in camera. in fi.

Imò si tanta esset iudicis secularis sæuitia, ob quam non esset de iuramento iudicis confidendum: tunc maior cautio quàm iuratoria esset exigenda. arg. c. literas. de restitutio. spoliat. secundũ Innoc. & alios in d. c. inter alia. Sed hodie hæc non seruantur, nec cautio iuratoria præstatur: seculares enim volunt ecclesiis dominari. An iudex extrahẽs reum ab ecclesia debeat iurare se vitã & membra seruaturum.

4 Iste articulus est dubius & potest duobus modis intelligi. Primò quòd restitui debet ad ecclesiam captus, si hoc fuerit ordinatum per iudicem videlicet secularem, & hic intellectus communiter recipitur.

Alio modo intelligunt quidam quòd extrahi possunt delinquentes ab ecclesia, si ita fuerit per iudicem pronunciatum visis informationibus, sed fortè dum ordinaretur, & cognosceretur reus discederet, ob id primus intellectus recipitur.

De immunitate munerum non scribam hîc: quia doct. multa super his scribunt. Sed dicam cum Vergilio:

Claudite iam riuos pueri, sat prata biberunt.

De his gratias Deo Optimo Maximo semper agens.

TRACTATVS

VT BENEFICIA ANTE VACATIONEM, VEL BONA CONFISCATA PETI ANTE DECLARATIONEM NON debeant, nec concedi, in vsu quotidiano vtilis, & frequens.

De ne donner benefice, office, ne confiscation auant la vacation, & declaration.

Charles VII. Article 85. des premieres.

Item, & pource que souuentesfois sommes trauaillez par plusieurs, & par grand importunité des requerans. Articulus vltimus.

1 TRIA in hoc textu statuuntur. in 1. parte ponitur ratio constitutionis. In secunda constitutio prohibens, ibi, *nous en ensuyuant*, in tertia annullatio si fiat contra prohibitionem, ibi, *& voulons.*

2 Primò ponitur ratio, cur prohibeat officia, & beneficia concedi ante vacationem, & alia hîc conscripta: quia sæpius molestatur Rex propter importunitatem petentium. hæc ratio probatur in l. 1. C. de petit. bono. subla. lib. 10. ibi, sed quoniam plerumque ita in nonnullis causis inuerecunda petentium inhiatione constringimur, vt etiam non concedenda tribuamus: multi namque molesti sunt nobis semper, precésque crebræ, & flentes petitores. §. consideremus. in authen. de trien. & semisse. colla. 3. ne igitur importunitatem patiamur de his, per singulos dies formas scribere cogimur. §. ne igitur. vt factæ nouæ consti. coll. 5. Et alibi dicit Papa, propter multas, & nimias reclamationes, quæ ex hoc ad nos ex diuersis partibus venerũt. c. omnibus. 2. quæst. 5. Et per hanc importunitatem vincitur Deus optimus maximus: vt in Euangelio de vidua importuna, vbi dicitur: Etiam violenti rapiunt cœlos. & sancti quoque vincuntur, c. importuna. de pœniten. dist. 1. ideo statuit vt ista importuna petitio cesset. Ratio cur officia ante vacationẽ peti non debeãt.

3 Sed hæc importunitas super rebus iustis prodest, & bona est. de qua Paul. 2. ad Timoth. 4. Insta opportunè, & importunè. ipsa enim sui vtilitate se destruit, si habere importunitas opportunitatem nescit. c. sit rector. in fi. 43. dist. c. prisca. c. dist. c. importuna. de pœniten. dist. 1.

4 Sed si hæc importuna petitio fiat super beneficiis habendis, vel honoribus ecclesiasticis, simonia est. c. ordinationes. 1. quæstio. 1. cap. tuam. de ætate & qualita. cap. 2. & 3. de concess. præb. & super honoribus vel officiis secularibus dicitur etiam ambitiosa importunitas, & reprobata. c. fin. de rescrip. lib. 6. facit l. ambitiosa decreta. ff. de decre. ab ord. facien. nec interest roget quis per se aut per alium: nam qui per alium facit, perinde est, ac si ipse faceret. per regu. iur. & Bernard. ait ad Eugen. Per importunitatem extorta licentia, non est, licentia, sed violentia. Et Lucas de Penna scribit in l. multis. colum. 1. C. de princ. agen. in reb. lib. 12. Petitio in beneficiis simoniam inducit.

Et sic primus est casus hic, in quo princeps interdum propter importunitatem petentium concedit non concedenda. Et aduertendum est, quòd aliquando est importunitas in petente, quia frequenter petit. d. §. consideremus. de trienn. & semisse. Feli. & Dec. in ca. quæ in ecclesiarum. col. antepenul. de constitu. Barba. consil. 24. clementissimi. col. 3. volum. 2. Et quando maritus donauit vxori propter frequentem mulieris petitionem, talis donatio non confirmatur morte mariti: quia quodam calore iracundiæ facta censetur. teste Bald. in l. 1. C. de petit. bono. sublat. lib. 10. vt refert Importunitas multiplex.

Ioan.Lupus in repet.c.per vestras.§.antepe.versi.tertius casus est.de donatio.inter vir. & vxor.

Sententia & electio ad clamoré populi non valent.

5 Nonnunquam importunitas est respectu plurium, puta curialium, principum, vel aliorũ magnorum nobilium.d.c.omnibus.2. q. 5.& tunc etiam non valet: sicut nec electio facta ad clamorem populi.c.2.de elect. c. miramur. 61. distin.nec sententia ad clamorem populi prolata. l.decurionum. C. de pœnis. nec ex acclamatione populi potest quis manumittere. l. si priuatus.ff.qui & à quib.manumiss.liber.non fiant.

6 Item non valet donatio facta monasterio ab eo, qui ingressus fuit religionem, si per circunuentionem & importunitatem extorta est, sed bona hæredibus reddi debent. c. fi.20.q.3.Panor.& alij in c.præterea. de offi.deleg.

7 Interdum est importunitas ratione potentiæ.de qua in l.1.C.de fund.limitroph.li.11.vbi Bar. & Patruus meus Rebuffi dicunt rescriptum sic impetratum esse nullum, quando infert alicui præiudicium: vt etiam docet Corset. in sing. incip. rescriptum. 3. & Lancel.Dec.in l.si mihi.§.in legatis.col.4.versic.secundò not.ff.de lega.1.Fulgos.consi.20.pro pleniori. col. 3. vbi allegat illud dictum Lucani,

Nulla fides, pietasq́, viris qui castra sequuntur,
Venalesq́ manus:ibi fas,vbi maxima merces.

Grauis mulierũ importunitas.

8 Quandoque premitur princeps ad requisitionem mulierum: & hæc est grauis importunitas, quæ opportunitatem habere nescit.d.§.hinc nobis.in authen. vt omnes obed.iud. prouin.coll.5.& Bal.in c.1. col. fi. de constit. vbi refert mulierem dixisse Imperatori, Si libet, licet: vnde placita à principe blandita non valent, sed dicitur furtiua deprecatio.in dict. l.1.C.de fund.limitroph.l.11.

Cõcessio ob nimiam lætitiã non valet.

9 Interdum princeps concedit per nimiam lætitiam, & tunc etiam illud quod concedit non valet: quia dum concedit est extra mentem. arg. cap.vnusquisque.iuncta gl.22.quæstio.4.& gl.in verb.balneum.§.serui.Instit.de libert.nec sunt principis placita, sed extorta, seu exacta. Vnde donatio facta tempore acquisitionis Regni, vel coronationis, non valet: vel statim parta magna victoria, vt dicit Neuisa.in sylua nuptiali circa fi.

Signaturæ Papæ in principio suę coronationis non valent. Couẽtiones cardinalium in electione Papæ quãdo valeant.

10 Item signaturæ, quas facit Papa antequam exeat ex conclaui, propter nimiam lætitiam non valent: vt dicit glos.in prœm.regu.cancel.& Io.de Selua in tract.de benefic.in 1.parte, quæstio.2.
11 n.16.versi.primum beneficium est. † facit quod no. Panor.in c.sicut.in 2.de iureiur.in 3.notab.vbi dicit, quòd si cardinales promittant inter se aliqua cum iuramento, quæ sint in præiudiciũ dignitatis, si contingat aliquem promoueri ad papatum, non tenebitur promotus illa adimplere, nec seruare. Sequitur Feli.in c.1.col.4.vers.Septimò declara.de probatio.quod dicit esse bene notandum ad infringendas promissiones factas à principibus in principio suæ creationis: quas non tenentur seruare, si præiudicent Regno, & Regi. vide extrauag. vltimam de senten. excommu. in communib.& in principio dicuntur factæ vsque ad annum, quia adhuc nouus princeps censetur. l.cùm quid.si cer.pet.dixi in §.2.gl.3.supra de rescrip.

Donatio præsumitur ad importunitatem facta.

12 Et in dubio hæc donatio facta ad postulationem alicuius, censetur facta per importunitatem.d.l.1.C.de petit.bono.subla.lib.10.doct.in l.3.ff.quod quisque iuris. Ludou.Roma.cons.436. quod indultum.col. 4. nu. 19. Ias.in l.si testamentum.col.2.C.de testa.Socy.consi.62.visis.col. vlt. in 4.vol.ac plenè Hippol.in sing. 6. incipien. vide quæ scripsi suprà in tract. de rescri.& liter.Reg. art.2. gl. 3.alia est importunitas, quæ fit ab adhærentibus principi, & tunc etiam vitiat actum, vt alibi dicam.[Si tamen princeps donauerit castrum vni, non debet, nec potest alteri donare, & si donauerit non valebit donatio.l.fi.C.de loca.prædio.ciuili.lib.11.vbi Bar. & Rebuf.& Ias.sic post eos consuluit, consi.27.ad eruendum.in 1.volu.]

Qui nous demandent offices.

GLOSSA SECVNDA.

Argumentũ de beneficiis ad officia secularia an procedat.

ERgo petitio officiorum, antequam vacent, fieri non debet, nec conferri.probatur arg.cap. 1.de concess.præbend. quod loquitur in beneficio:sed bonum est argumentum de beneficiis ad officia.Bart.in l.2.§.data.ff.de optio.lega. Lucas de Penna in l. annonas.C.de eroga.milita.anno.lib.12.refert Ioan.Lupus in repet.cap. per vestras.in princ.col.2.de donat inter vir. & vxor.Etiam quia hîc expressum est:& quia nõ potest dari id quod nõ est.Et aliæ rationes etiam habent locum, quæ in beneficiis conscribuntur in d.c.1.quas scripsi in praxi beneficiali.

Imò nec debent promitti officia antequam vacent.c.2.de concess.præben.quia prohibita concessione censetur prohibitum omne id, per quod ad illam peruenitur. l. Oratio. ff. de spons. de hoc abundè scripsi in prœm.concordat.in verb.alieni fati.

Benefices.

GLOSSA TERTIA.

Beneficia ante vacationẽ quare nõ cõceduntur.

ET sic quis non debet promittere, nec concedere beneficium, antequam vacet, alioqui ecclesiastica communione pellendus est.c.1.de conces.præben.Ratio est:quia beneficia perpetuò debent teneri ab eo, cui collata sunt. Et non est quis sine causa suo priuandus beneficio.c.satis peruersum.56.distinct.ca.inuentum.16.q.7.Ideo beneficium tuum non est alteri conferendum, antequam eo priuatus fueris.

Secundò, inducitur votum captandæ mortis, ipsis etiam gentibus exosum. d. c.2.de concess. præbend.

Tertiò,

Tertiò, ad tollendum vitium ambitionis, & cupiditatis. ca. quia in tantum. de præb. & sicut is qui inuitatus renuit, quæsitus refugit, sacris altaribus est remouendus: sic qui vltrò ambit, vel importunus se ingerit, est procul dubio repellendus. cap. sicut. 1. q. 6. verùm quia amplissimè tractaui conscribendo regulam cum ampliati. & limita. in praxi beneficiali, & pœnas, ideo ibi quilibet videre poterit, nec repetam hic.

Escheoites.

GLOSSA QVARTA.

ESCheoites, Latinè caduca dici possunt: & dicuntur illa, quę ceciderunt, fortè in commissum, vel alio modo cōfiscata Regi sunt. igitur non potest dari illud commissum ante declarationem: vt per totum titu. de publica. & vectigal. etiam caduca vel quasi caduca hic comprehenduntur, ac pro nō scripta, de quibus est tex. in l. vna. Cod. de caduc. collend. & Iuuenal. ait Fisco, Caduca ante declarationē dari non debent.

Legatum omne capis, nec non & dulce caducum.

Declaraui in l. Glua. §. glans caduca. ff. de verbo. signi.

Amendes.

GLOSSA QVINTA.

MVlcta (quam emendam dicit text. in cap. dilecto. de senten. excommunicat. lib. 6.) non debet dari antequam sit declarata, & Regi adiudicata: vt videre potes art. sequ. & de hac mulcta plura essem hîc dicturus, nisi materiā plenè tractassem in l. aliud est mulcta. & in l. si qua pœna. ff. de verbo. signifi. ibi videri potest. Mulcta ante adiudicationem peti nō debet.

Confiscations.

GLOSSA SEXTA.

ET sic bona confiscata Rex dare nō debet, antequam sint sibi adiudicata, scilicet per sententiam: sed an sufficiat prima sententia? Respon. non sufficere, si appellatum fuerit, quia per appellationem extinguitur iudicatum. l. 1. in fin. ff. ad Turpillia. & quia potest dici male iudicatum, ideo nihil debebitur. l. eos. C. de appel. Ideo nō potest dare antequam sint bona adiudicata per sententiam appellatione non suspensam, vel à qua non possit appellari, vt à Senatu. Alias donum non valet, nec quidem hodie etiam post declarationem, & adiudicationem: vt habetur in artic. seq. Cōfiscata nō sunt concedenda ante adiudicationē appellatione nō suspensam.

Auant qu'ils vacquent, ou qu'ils soyent crées, ou nous soyent adiugées.

GLOSSA SEPTIMA.

REferenda sunt singula singulis: vt dicit glos. in cap. cum singula. de præben. in 6.

Primò, quod officia & beneficia non debent concedi antequam vacent, & concessa non valent. d. cap. 1. de concess. præbend.

Secundò, *ou qu'ils soyent crées*, scilicet, *les amendes*: vt emendæ non dentur antequam creatæ sint, id est, à iudicibus prolatæ, & declaratæ, ac impositæ, & Regi adiudicatæ, d. l. aliud. ff. de verb. sig. nam licet quis sciat appellantem perperam appellasse, tamen non debet mulctam petere sexaginta librarum antequam mulcta fuerit declarata & Regi adiudicata.

Tertiò, *ou nous soyent adiugées*. loquitur de confiscationibus, vt antequam adiudicatæ sint, non debeant dari, etiamsi ipso iure bona essent confiscata, vtpote per crimen læsæ maiestatis, adhuc tamen non valebit donum Regis: nisi bona fuerint per iudices adiudicata. l. quisquis. C. ad l. Iul. maiesta. & hoc in seq. declaratur.

Nous ensuyuant les ordonnances de nos predecesseurs Roys de France, voulons & ordonnons que plus ne soyons trauaillez de telles requestes, & ne dōnerons ne confererons aucun office, benefice, escheoite, ou autre chose quelconque auant qu'ils vacquent ou soyent crées amende, & confiscation, auant qu'ils soyent adiugées & declarées à nous appartenir.

GLOSSA OCTAVA.

HIc ergo testatur Rex, quòd non conferet officium, vel beneficium, antequam vacauerit: nec emendam, antequam creata sit, & adiudicata: nec confiscationem, aut commissum, antequam sit declaratum, & adiudicatum. Et vtinam bene seruaretur. nam multa mala ex hoc præmaturo dono oriuntur. Mala prouenientia ex cōcessione cōfiscationis antequā sit adiudicata.

Primò, ex hoc dono potest suboriri corruptio iudicum. nam quando Rex dederit confiscationem alicuius antequam sit declarata, pars, cui est concessa, iudices quos vult impetrare conatur ad declarandum sibi dictam confiscationem deberi: & omnes præmiis, saltem multis promissionibus corrumpere potest, & eos omnes in maximam dignitatem venire, & in gratiam principis profitetur, si ista iudices fecerint. contra l. 1. & authe. ibi positam. C. de pœna iudi. qui malè iudica.

Secundò, corrumpuntur testes, vt falsum deponant testimonium contra istum, cuius bona confiscata esse prætenduntur. c. licet. de probatio. vel saltem hoc potest fieri.

Tertiò, violatur iustitia, nam princeps, qui edit confiscationem, putat hoc verum esse, & instanter solicitat iudices, vt sic pronuncient, bona fide tamen existimans verum esse. Et sic iudices putantes principi complacere, laxant interdum aliquid de conscientia, vel laxare possunt, & inspicimus quod euenire potest. l. si quis domum. in fi. ff. loca.

Quartò, mortis alienæ occasio præbetur per fas vel nefas: vt habetur in l. 2. §. initium.ff.de orig.iur.

Quintò, infamia generatur erga bonos, qui in carceribus detinentur longo tempore, & postea innocentes inueniuntur. & iudices non audent eos liberare, ne agant contra delatores, & ne principi displiceant seu adhærentibus.

Sextò, ex hoc multi in paupertatem, & mendicitatem rediguntur. in authen. vt differen.iudic. §.1.collat.9.

Septimò, explentur vindictæ magnorum dominorum, qui cùm non possunt aliter torquere homines, saltem petent confiscationem bonorum, & ex musca facient elephantum: & datur materia delinquendi, & vindicandi contra l.iurisgentium.§.si paciscar.ff.de pact.

Octauò, inter partes tantæ & tales oriuntur inimicitiæ, vt sæpius durante processu vna pars alteram occidat: vt interdum visum fuit.

Nonò, quia hi interdum impensis Regis, vel capti lites prosequentur, ob id non verentur etiam iniustè prosequi: quod non fieret, si ad expensas, damna, & interesse condemnarentur, & interdum ad talionis pœnam: alia infinita mala venire possunt, quæ exprimere non audeo: ob id Rex fatetur se non daturum, antequam bona sint ipsi adiudicata.

Et voulons que si par importunité, ou inaduertance nous faisons, ou auions fait le contraire, Que le don ou collation qu'en aurions fait, ou ferions, soit nul & de nulle valeur.

GLOSSA VLTIMA.

HActenus prohibuit donum: nunc verò statuit quòd si per importunitatem, vel alias fuerit factum, vt donatio contra præmissa non valeat, & nullius sit momenti. Et idem statuit Ludouic.11.anno 1467.vt est in stylo Parlam. Aufret.in rub.de concess.beneficij vel officij non vacantis, in hæc verba, Statuimus & ordinamus, quòd de cætero aliquod ex officiis nostris non conferemus: nisi vacet per mortem, aut resignationem sponte factam de consensu resignantis, de qua prius constabit: vel per forfacturam primitus iudicatam, & declaratam secundum iustitię terminos per iudicem competentem, de qua similiter apparebit. Quod si per inaduertentiam, aut requirentis importunitatem contrarium fecerimus: id nunc, prout ex tunc reuocamus, & annullamus: quódque literæ non conficiantur, vel expediantur: & si factæ fuerint, illis vel aliis quibuscunque super hoc à nobis obtinendis fides non adhibeatur: nec propterea aliquis ab eius officio destituatur, nec in eodem inquietetur. & in rub.de rescrip.ordinatio.20.ibidem, & sic concessio Regis Franciæ contra suam pronunciationem est nulla, quia præsumitur circumuetus. Bal. sunt verba in c.cum olim.col.3.de re iudica.

Officiũ Regiũ si nõ vacat per resignationẽ tenẽtis nõ est conferendũ.

Hoc tamen limitant docto. si fiat hoc donum motu proprio: quia hoc non fit ad petitionem, & importunitatem docto.in d.l.2.C.de petitio.bonor.subla.lib.10.& doct.in l.3.ff. quod quisque iuris. hæc tamen constitutio etiam videtur comprehendere motum proprium, dum dicit, *ou inaduertence:* etiam quia pars procurabit illam clausulam in literis apponi. Et eadem facilitate qua Rex donat, conscribere ꝛidem faciet illam clausulam motu proprio. De qua plura scripsi in glo. motu proprio in forma manda.in concord.& dico in seq.limitati.

Motu proprio cõcessio principis nõ valet.

Secundò, non procedit in feudis, quæ liberè impetrari possunt.teste Bald.in c.ad audientiam. in fi.de præscrip. cui non consentirem, si non vacarent. Sed postquam vacant, & reuersa sunt ad dominum fic.cap.1.& 2.de feud.vnde dicit Imperator his verbis in l.fin. C.de loca.prædior.ciuil. lib.11. Apertè enim hoc definimus edicto, vt à perpetuario nunquam possessio transferatur: etiam si alteri eam Imperator exoratus, vel sponte donauerit, sine annotatione, siue pragmatica, &c. Et ibi disputat Lucas de donatione facta à Rege duobus, vter præferatur.

Feuda an cõcedi ante vacationẽ possint.

Item aduertendum est, quod bona principis sunt in duplici differẽtia. vt dicit d.Lucas de Penna in l.quæcunque.C.de omni agro deser.lib.11.quædam sunt fiscalia, quæ ad sustinenda reipubl. onera illi sunt concessa, vt Aurifodinæ, Salinæ, portoria, & alia quæ scribuntur in rub. quæ sint Regal.in feud.& ista nulli sunt concedenda: periret enim paulatim Regnum, seu Imperium, si ista cõcederentur.glo.in verb.conferens.in fi.§.1.in authen.quomod.oport. episc.iudic.colla.2.& c.mouemus.12.q.2.c.intellecto.de iureiur.scripsi in l.bonorum. 1.ff.de verb.signifi.

Fiscalia bona nulli sunt concedenda.

Alia sunt bona patrimonialia principis, quæ ad vsum principis deputata sunt: & ista etiam non possunt alienari sine causa, & iussu principis. l. idem Iulianus.§.fi.ff.de leg.1.Barba.in rubr.de rebus ecclesi.non alienand.colla.5.

Patrimonialia Regis nõ sunt concedenda.

Si tamen aliqua bona ex crimine Perduellionis, vel homicidij fuerint confiscata, vel alia ex causa, illa dicuntur patrimonialia principis. l. 3. C. de bonis vacan.lib.10.& l.2.de fund.patrimonial.lib.11.quod est verum, si fuerint incorporata, & inscripta legitimè fisco, & post confiscationem, alias non: vt patet in rub.de bon.vacan.& incorp.lib.10. C.& necesse est vt istæ res in fiscum peruenerint: alioqui patrimonialia esse non possunt.

Ideo poterit statim post confiscationem declaratam, & ante incorporationem Rex illa bona donare, vel in alium transferre, sicut & quilibet priuatus: dummodo à Regno non eximat.l.hi quibus.C.de fund.patrimonia.lib.11.arg.cap. abbate sanè.de re iudic.in 6.& feuda non antiqua possunt alienari etiam ab ecclesia. c.1.& 2. de feud.nisi dictum fuisset in sententia, quòd illa bona incorporamus & vnimus, tunc erunt patrimonialia, vt sæpius vidi fieri.

Confiscata bona post incorporationem non poterunt dari.

Hodie

Hodie oportet tenere non valere donationem, nisi propria manu Rex signauerit concessionem bonorum immobilium existentium in patria pacifica. Secus si in finibus Regni, vbi bellum geritur. & vult Rex quòd dum omnia solennia interuenerint in donatione, tamen nunquam recipiatur à gentibus computorum, vel à Thesaurariis, nisi pro dimidia parte. Ita est statutum in ru. *de la iurisdiction des chambres des comtes*, ordina. 3. artic. 7. & seq. [Imò statuit Philippus Valesius anno 1533. dona Regia nulla esse, nisi fuerit mentio de aliis donis antea sibi & successoribus factis, vt est in lib. ordi. antiq. fol. 35. in palat. reg. Paris.] Limitantur Regia dona à magistris computorũ.

Articulus 1.

Francois par la grace de Dieu Roy de France.

GLOSSA PRIMA.

REx Franciscus personam boni Christicolæ gerens dicit se Franciæ Regem gratia Dei. Nam licet hoc Regnum successione deferatur, gratia tamen Dei est, cum alicui obuenit: vt habetur 1. ad Corinth. 15. in princip. Gratia autem Dei sum, id quod sum: quia Deus potuit auferre, vel morte, vel permittere vt alius regnum occuparet. Ideo Deus sponte sua videtur relinquere, & dare ei, à quo non aufert, cùm possit. arg. text. in l. conficiuntur. in princ. ff. de iure codicil. l. 1. §. sciendum. de leg. 3. Solent supremi principes in terris nullum superiorem recognoscentes in temporalibus hac phrasi vti: Gratia Dei, vel diuina gratia, seu clementia: vt denotent, quòd à Deo immediatè Regnum, vel imperium habeant, non ab aliquo alio. & vulgò solent dicere Regnum vel Imperium tenere *de Dieu & de l'espée*, & sic Rex cùm nullum in temporalibus in mundo recognoscat, vt in c. per venerabilem. qui filij sint legit. iustè scribit se Regem gratia Dei. Rex quare gratia Dei Rex dicatur.

Illi verò qui aliquem recognoscũt in superiorem, non solẽt hac phrasi vti, licet iura imperij habeant, sed simpliciter se solent dicere duces, vel comites, vt Carolus Dux Sabaudiæ, &c. Frãciscus Dux Mediolani. item episcopi in suis literis solent vtrumque addere sic, Ioannes miseratione diuina ac sanctæ sedis apostolicæ gratia episcopus, nõ simpliciter Dei gratia. Alioqui viderẽtur velle denegare sedem apostolicã, cui iurauerunt, & à qua episcopatus receperunt. c. ego N. de iureiur. Inferiores cur nõ dicãt se simpliciter duces, vel tales gratia Dei.

Imò si Dux Sabaudiæ vel alius recognoscens Imperatorem, vel Regem, diceret se ducem gratia Dei, posset cogi vt in literis adderet, & Imperatoris, vel Regis gratia, à quo immediatè habet, sicut faciunt dicti episcopi. Alioqui tanquam ingratus esset priuandus, cum nollet recognoscere suum immediatum dominum. §. vasallus. 1. si de feudo contentio sit inter domin. & agnat. vassal. doct. in c. cæterùm. de iud. Carol. de grassalio in tract. Regalium lib. 1. in 9. iure.

A tous ceux qui ces presentes lettres verront Salut.

GLOSSA SECVNDA.

SAlutat hìc Rex omnes, qui literas has & ordinationes videbunt. Et iste est mos & stilus etiam Papæ in scribendo, & aliorum principum, ac episcoporum: nisi in certis casibus, qui stilus si non seruaretur, literæ essent suspectæ. per ca. licet. & c quàm graui. de crimi. falsi. c. ex literis. de const. vide quæ scripsi in proœ. concord. Et de quo prosit hæc salutatio in forma manda. in verb. salutem.

Comme par cy deuant ayent esté faites par nos predecesseurs, & nous, plusieurs ordonnances contenans.

GLOSSA TERTIA.

AN successor teneatur seruare ordinationes sui prædecessoris, vide Iacob Rebuffi. in l. semel. C. de apoch. public. libr. 10. & ibi in additio. & quæ scripsi in præfatio. in rubric. de collat. in concord.

Ex hoc text. patet, quòd dum allegatur constitutio, oportet quòd inducatur nec sufficit allegare legem, nisi ad hoc expressè inducatur, nisi esset ad hoc expressa. l. non solùm. qui primipilum. ff. de excusatio. tutor. text. in l. pronunciatio. §. 1. vbi plenè scripsi. ff. de verb. sign. & quomodo iura abundè sint alleganda scripsi in proœm. concord. in verb. iura citare. Induci debet allegata constitutio.

Que toutes confiscations, & forfaitures seront appliquées à nous, & à nostre fisque.

GLOSSA QVARTA.

DE fisco scribunt docto. in rubric. de iure fisci, lib. 10. C. & scripsi in l. inter publica. ff. de verb. signific.

Pour la tuition & defence de nostre Royaume, & administration d'iceluy,
& d'autant soulager nostre peuple & subiets.

GLOSSA QVINTA.

ECce igitur quare inuentum sit, vt bona applicarentur fisco, primò, vt principes tuerentur rempub. & eam defenderent ab inimicis, quam totis, vt aiunt neruis protegere habent, alioqui exactam Deo rationem sunt reddituri. Quare bona fisco addicãtur.

Secundò, pro administratione, vt negocia Regni fiãt, & administrentur pecunia confiscationis.

Tertiò, vt oneribus subleuetur populus: ergo ista bona frequenter dare non potest, alioqui populus non leuaretur oneribus.

Item vectigalia fuerunt postea inuenta, quia viæ & alia loca publica negligebantur: ideo fuit vni concessum, videlicet principi, vt quicquam reciperet: Idq; ad instructiones pontium, viarum, & locorum publicorum exponeret, & pro defensione fidei, ac patriæ, & aliis iustis causis. Et qui hoc vectigal recipit, ad ista tenetur, alioqui ad satisfactionem, teste Hostiens. in summa de censib. Vectigalia cur inuenta.

§.ex quibus causis.versicul.sine causa.quem sequitur Guido Papæ consil.65.viso themate.col.1.

Et si verum esset istas confiscationes datas esse principi ob causas præcedentes, vt illi aiunt, non liceret eas ad alias causas dare: & si daret, & ex hoc grauetur populus, peccaret, nisi esset causa iusta concedendi: vt propter remunerationem.c cum ex officiis. de testa.l.si pater.ff de donat. Ideo potentes si his non satisfacerent, potenter torquerentur, post illam vocem emissam: Ite maledicti in ignem æternum.

En consideration dequoy par nos lettres patentes données à Fontainefrançoise, & le 22. iour de Septembre 1535. voulans de plus en plus oster toute occasion d'estre importunez de telles demandes, requestes, & poursuittes: aurions icelles confiscations, amendes, forfaitures, & autres deniers casuels à nous aduenans destinez, & voulu estre appliquez à la fortification, emparemens, & reparations des places fortes frontieres de nostre Royaume, iusques à six ans lors ensuyuans.

GLOSSA SEXTA.

Bona confiscationum reparationibus publicis seruire debent.

ECce bonam constitutionem, vt pecunia, vel bona quæ ex confiscationibus proueniunt, & alio quouis casu, statuit vt sint addicta reparationibus publicis, & præcipuè ad reparationes castrorum in limitibus Regni constitutorum: & sic quod ad certam speciem ciuitati, vel fisco datur in alios vsus conuertere non licet.l.1.ff.de administ.rerum ad ciuita.pertin.& legatam municipio pecuniam, in aliam rem quàm defunctus voluit conuertere non licet. l. legatum. Ibidem & in clem.quia contingit.de relig.domi.& semel Deo dicatum, non est ad vsus humanos transferendum.reg.semel.de reg.iur.in 6.& qui prædia diuinis vsibus tradita, humanis vsibus applicant, Deo cui tradita sunt ea subtrahunt, ideo vt sacrilegi iudicentur, ait cap.prædia.& c.nulli.12.quæst.2. quare Rex voluit, vt istæ confiscationes ad illos vsus deuenirent, ad quos fuerunt institutæ, &c.

Ceste derniere ordonnance toutesfois par la grande instance, importunité, & inciuilité des requerans a esté aussi peu gardée que les precedentes.

GLOSSA SEPTIMA.

Importunitas facit vt cõstitutiones non seruẽtur.

IMportunitas ergo facit, vt constitutiones editæ non seruentur. De multiplici importunitate scripsi art.1.vnde Imperator scribit in §.hinc nobis.in auth.vt omnes obedi.iudi.prouin.col.5.hinc nobis multitudo plurima est interpellantium quotidie.& crebrò in talibus causis inquietamur paruarum gratia occasionum, & ipsi multas sustinentes importunitates & videntes plurimam quidem multitudinem virorum, plurimarumq; mulierum ex propriis locis agitatam: & ad hanc venientes felicissimam ciuitatem, quorum plurimi etiam mendicantes, & afflicti hoc agunt, interdum quoque hîc moriuntur, &c.

Constitutiones sancti Ludo. debent renouari.

Ex hoc habemus, quòd constitutiones bonæ per abusum non seruatæ, debent reintegrari, & confirmari.l.1.vbi Bart.de fund.limitrop.libr.11.C.& ibi patruus meus magnus sic ait. Facit pro statutis sancti Ludouici Regis Francorum: vt debeant confirmari & obseruari non obstante abusu curiarum, & quòd non fuerint obseruata: nam principes in regno succedentes debent ea facere obseruari: sicut petitum fuit pluries per ciuitates, comites, & Barones: vt per principem renouarentur.

Sçauoir vous faisons à ces causes, & autres bonnes & grandes considerations, qui nous ont meu, & meuuent, desirans de nostre cœur & affection la conseruation & augmentation du corps politique de noz Royaume, pays & Seigneuries de nostre pays & obeyssant, & extirper toutes choses à ce contraires, ayans deliberé & conclu pour chose certaine, & du tout arresté ne faire d'oresnauant aucun don, ou octroy desdites confiscations, amendes, & autres biens quelconques à vacquer ne vacquans par forfaiture à personnage quelconque.

GLOSSA OCTAVA.

COncludit ergo mulctas, & confiscationes nulli se daturum, sed suis vsibus applicaturum: factum ne sit, aliis relinquo.

De quelque estat, qualité, & condition qu'il puisse estre.

GLOSSA NONA.

Clausula cuiuscũque status, cardinales, Reges, & Reginas cõprehendit.

HÆc verba cuiuscunque status, qualitatis, & conditionis, comprehendunt tam clericos, quàm laicos: siue homines sint in potestate, siue sui iuris.gl.singul.in l. promittendo.in glo.2.ff.de iure dotium. Et licet illa gl.dicat non comprehendi minores, tamen in hoc tex.puto etiam comprehendi per hæc verba generalia, & per superiora, ibi, *personnage quelconque*, licet interdum non comprehendantur pro materia: vt ibidem dicitur.

Et ideo non valeret donatio facta clericis etiam cardinalibus, licet regulariter non contineantur, non facta mentione illorum.c.1.de schismat.in 6.scripsi in §.si quis verò.de colla.in concor.& Alex.conf.123.scripsit.col.3.n.16.in 4.vol. dicit tunc comprehendi clericos, quando hæc clausula ponitur ab eo, qui habet potestatem statuendi supra clericos. verùm quia Cardinales, eò quòd tales sunt, non sunt extra ambitionem, ob id multa petere possent, & obtinere, ideo hîc comprehendentur. Et vtinam peterent multi à Deo se meliores fieri, quòd his melius & conducibilius esset.

Idem si facta sit mulieribus donatio talis: quia ista verba etiam continent mulieres, cum magis sint importunæ, quàm viri: vt patet in Euangelio: Dic vt sedeant duo filij mei, &c.& in authent.vt omnes obedi.iudi.prouinci.§.hinc nobis.coll.5.

Etiam comprehendit Reges & Reginas gl.sing.in cle.1.in verb.quibuscunque. de iudic.secundum

dum Barba.consil.23.sapientissimus.colla.2.& consi.36.sapienter.in 2.vol.& consi.87.illud.col.4.& seq.in 3.vol.

Item continet tam liberos quàm seruos.per tex.in l.postliminium.§.fi.ff.de capti.

Item coniunctos,& affines:vt consuluit Barba.d.consi.23.col.4.num.14.in 2.vol.& quia in istis est maior importunitas,& hic omnem importunitatem tollere vult:quam non potest adimere, si consanguineis,& affinibus concedat:& rationes superiores habent etiam in his locum.

Atque adeò in omni persona procedit siue priuata,siue militari,siue sacerdotali,siue imperiali, siue alterius cuiuslibet dignitatis, aut status.Communem nãque legem omnibus hominibus imponit hæc lex: vt dicit Imperator in §.fin.in authen.de hæredib.& falcid.colla.1.Ias.in l.2.§.præter.col.2.& seq.ff.qui satisd.cogan.& quia reipubl.est vtile,ob id debet extendi.l.si quis.§.vtrum. ff.de senatusconsul.Syllania.

Soit au parauant ou apres la condemnation des deferez,& accusez:declaration,ou adiudication desdites amendes & confiscations.

GLOSSA DECIMA.

PRohibet hîc vltra ius, videlicet vt non valeat donatio confiscationis,siue ante condemnationem, siue post, etiam post declarationem,& adiudicationem. Ratio est,quia si detur ante condemnationem,tunc votum captandæ mortis inducitur:vt in c.2.de concess.præbend.vt alia quæ scripsi suprà artic.1. Confiscatio etiam post cõdemnationem concedi non debet.

Item iste text.loquitur de delatoribus:delatores autem sunt qui inuidia produnt alios.cap.delatori.5.q.6.de hoc plenè scripsi in l.delata.ff.de verb.signifi. Delatores qui.

Auons par edit perpetuel & irreuocable inhibé,& defendu:inhibons,& defendons à tous noz subiets de nous demander,requerir,ou importuner par eux,ne par autres.

GLOSSA VNDECIMA.

PRohibet hîc ne fiat petitio, & sic nec donatio:quia prohibito vno,censetur id omne esse prohibitum,per quod peruenitur ad illud:vt si prohibentur nuptiæ, & prohibita intelligũtur sponsalia,per quæ ad nuptias peruenimus,& matrimonium.l.oratio.ff.de sponsal. Petitio bonorum confiscatorum hic prohibetur.

Item prohibet petere per se, & per alios:nam qui per alium petit,perinde est ac si ipse peteret. per reg.iur.& potest quis petere per alium minus fauorabilem:vt si magister militum velit petere, non petet per se,sed per alium.Et iste est mos curialium,& ille minus fauorabilis etiam petere nõ debet per istum text. & si Rex concedat,non valet.

Interdum quis petit per eum, cui magis fauebit princeps. Et tunc est maior importunitas: vt dixi art.1.suprà eo.vide text.in c.sex differentiæ.n.fi.23.q.3.

En quelque maniere que ce soit.

GLOSSA DVODECIMA.

ET sic quocunque modo fiat petitio,non valet:vt hîc patet.& text.in l.1.C.de fund.limitrop. lib.11.ibi,amouentes quicquid vel potentia cuiuscunque elicuit,vel furtiua deprecatio, addentes nihilominus in futurum nulli licere aduersus vtilem vetustatem,& præsentem legem nostram importuna & respuenda reposcere. Et hos vocat sectores Budæus in foren.qui ante adiudicationem petunt. Sectores qui.

Si ergo princeps motu proprio concesserit,& ex certa scientia,videtur valere.Quia hic prohibet petere,sed non motu proprio concedit.d.l.1.C.de petitio.bono.subl.l.3.quod quisque iuris.Et si hæc donatio fiat præsenti,& in curia residenti,non præsumitur motu proprio,nec ex certa sciẽtia,sed importunitate,& suasione.Bald.in c.cum adeo.in fi.de rescrip. vbi Barba.dicit esse notandum contra rescripta,& priuilegia,quæ quotidie conceduntur illis,qui assiduè versantur in curia, vt tunc non præsumatur in principe liberalitas, sed importunitas impetrantis.Ideo illa rescripta non valebunt. Sed si aliquis petierit, & faciat addere clausulam motu proprio concessum,adhuc non valebit,ne fiat fraus huic constitutioni:vt dixi suprà artic.1. Concessa curialibus præsumuntur extorta per importunitatẽ.

De leur en faire don ne concession quelsconques.

GLOSSA DECIMATERTIA.

PRohibetur hîc ne quis petat sibi donari, vel concedi. Si ergo peteretur ad vtilitatem fisci vel ecclesiæ:applicari,& adiudicari non prohibetur,imò conceditur:quia prohibitum in vno,in altero videtur concessum.l.cùm prætor.ff.de iud.c.nonne.de præsumptio. Petitio ad fisci vel ecclesiæ vtilitatẽ non prohibetur.

Et neantmoins par l'aduis d'aucuns princes & Seigneurs de nostre sang,& gens de nostre conseil priué auons statué & ordonné,statuons & ordonnons par mesme edit:voulons & nous plait que si par importunité,surprinse,desguisement, ou autrement en quelque forme & maniere que ce soit, telz vous estoyent par nous accordez, faits,& ottroyez,& par noz secretaires signez,& expeditz en forme,seellez ils soyent neantmoins declarez. Et lesquels dés maintenant.

GLOSSA DECIMAQVARTA.

STatuit hîc de consilio principum,procerum, & aliorum:& dubium non est omnia omnino,quæ consilio rectè geruntur, iure meritoque,effectu,& firmitate niti.l.dubiũ. C.de repud. bene enim(ait Imperator)cognoscimus,quod cum vestro consilio fuerit ordinatum,id ad beatitudinem nostri imperij,& ad nostram gloriam redundare.l.humanum.in fi.C.de legib.multas scripsi consilij vtilitates in scholasti.priuileg.& in interpreta.auth. habita.C.ne filius pro patre. Facta cum consilio ad beatitudinẽ tendunt.

Comme

Comme pour lors declarons par ces presentes nulz & de nul effect.

GLOSSA DECIMA QVINTA.

Clausula ex nunc prout ex tunc quid operetur.

IDem est dicere, declaramus tales donationes, quæ deinceps fient, nullas, & ex nunc prout ex tunc. de qua phrasi est gloss. in clem. vna. de concess. præbend. & in cle. 1. de iure patrona. Feli. docet in cap. licet. nota. sexto, de probatio. Guido Papæ in decisione 588. clericus. & in regul. cancellar. 32. Dec. cons. 405. & Barba. cons. 64. col. 8. in 4. vol. & Gomes. in §. rursus. col. 9. de actio. in Instit. Iacob. in l. 1. in fi. C. de pact. glo. in pragmat. sanctio. §. vt verò prout. de colla. dixi in 1. Tomo, consti. Regiar. & hæc est prima pœna.

Inuito dante fiunt quę per importunitatem conceduntur.

Ratio est: quia ea quæ per importunitatem conceduntur, videntur fieri inuito dante: ergo nulla, tanquam coacta. c. audacter. 8. q. 1. vbi glo. tex. in l. si priuatus ff qui & à quib.

Causæ tres quibus promissis nõ stamus.

Et generaliter tres sunt causę, ob quas promissis non stamus, aut animo fallendi: vel quia postea nos pœnitet: seu certè volenti præstare, quod promisit, deest facultas. Prima, est malæ voluntatis: Secunda, infirmi iudicij: Tertia, inopię facultatis: hæc omnia minimè Deo conueniunt, qui ob bonitatem non decipit, ob stabilitatem non retractat, ob potentiam imperfectum non relinquit. hęc Volaterra. lib. 28. c. de veritate.

Et les impetrans, & tous autres qui s'en voudront ayder, indignes & incapables non seulement desdits dons, mais de toute autre munificence, & liberalité qu'ils pourroyent attendre & esperer de nous.

GLOSSA DECIMASEXTA.

Impetrantes sunt inhabiles, cuius debet fieri mẽtio.

SEcunda pœna hîc adiicitur, quòd impetrantes sunt inhabiles ad obtinendum aliud donum, & munificentiam Regiam, ergo si aliquis impetrauerit primum donum, non valet postea secundum impetrare, & si impetret, non valebit. Imò si essent derogationes in secunda concessione, non tamen valebit: nisi fuerit facta expressio illius indignitatis, & incapacitatis, & inhabilitatis: per ea quæ no. Fel. in c. in nostra. de rescript. Et ego scripsi in glo. pro expressis. in forma mand. in Concord. & multa dona Regia vidi in curia annullari instante procuratore Regio, & allegante hunc secundum impetrantem inhabilem. de qua inhabilitate in literis non erat facta mentio: quod est notandum.

Voulons & nous plait que contre ceux soit procedé, comme infracteurs & violateurs de noz ordonnances.

GLOSSA DECIMASEPTIMA.

Violatores legum quomodo puniãtur.

COntra violatores legum proceditur: Primò ad periurium quia sunt periuri: quia iurauerunt in principio officij eas ordinationes seruare, vt habetur super rubri. *des sermens.* Et periurus est priuandus saltem officio, vel beneficio. l. pen. C. de dignita. lib. 12. c. 2. de rescrip. scripsi in tract. de pacific. possess. in 4. limita. num. 223.

Secundò, violatores canonum voluntariè à sanctis patribus iudicantur, & à sancto spiritu (instinctu cuius ac dono dicati sunt) damnantur: quoniam blasphemare spiritum sanctum non incõgruè videntur. c. violatores. 25. q. 1.

Non seruans legem Regiã punitur.

Tertiò, scribitur primo Esdrę, c. 7. in fi. Omnis qui non fecerit legem Regis, diligenter iudicium erit de eo: siue in mortem, siue in exilium, siue in condemnationem substantiæ eius, vel certè in carcerem. Alias pœnas scripsi in tract. nominatio. q. 19. ibi videre quilibet poterit, ne plura.

Et neantmoins defendons expressement à nostre tres-amé, & feal Chancellier.

GLOSSA DECIMAOCTAVA.

Cancellarius Regis dono non debet consentire.

PRohibet Cancellario ne consentiat huic donationi. Quomodo potest resistere, si Rex consenserit: Respond. non debet sigillum illis literis impartiri, sed Regi ostendere tam suam legem, quàm rationes: ob quas fuit inuenta confiscatio, & prohibitionem: & hoc modo non consentiet illi dono, sed expectabit secundam iussionem Regis.

Et aux secretaires de noz finances, Et commandons respectiuement de n'expedier ne seeller tels dons & octroys.

GLOSSA DECIMANONA.

Secretarij dona Regia signare non debent.

ITem auricularij, siue silentiarij, vel secretarij non debent etiam concessionem expedire, nec debent signa eorum inscribere in dictis literis doni, vel concessionis confiscationis.

Et à nostre Procureur general de ne les consentir ny accorder.

GLOSSA VIGESIMA.

Procurator Regius opponit contra literas doni Regij.

SEd melius esset mandare parlamentis singulis, quòd has literas non comprobarent, sed nullas pronunciarent. Et quòd camera computorum omnino has donationes recusaret. Et tutius esset, quia omnia hodie fiunt per amicos, & pecunias, & maximè apud Curiales. Sed procurator Regius debet impedire, ne literæ approbentur, alioqui puniri debet, vt hic. Et quando præsentantur literæ, is debet se opponere dicens Regem fuisse circumuentum: vt dicit Bal. in c. cum olim. de re iud.

Ains leur enioignons les empescher, impugner, & debatre, encores que par les lettres d'iceux l'on fust expressement releué de la presente ordonnance en quelque clause derogatoire, ou derogatoire de la derogatoire qui soit inserée ausdites lettres.

GLOSSA VIGESIMAPRIMA.

Clausulæ derogatorię etiam princeps derogat.

ET sic annullat concessionem, etiam si in ea esset clausula derogatoria huius ordinationis. Sed nonne princeps posset derogare ex causa huic constitutioni? Bar. in l. si quis. in princi. ff. de leg. 3. dicit posse. dũmodo derogauerit expresiè huic clausulæ derogatoriæ. Idem tenet Vincẽ.

Hercula.

Hercula.in l.si mihi.§.in legatis.col.3.& seq.de lega.1.ff.& Socy.consi.63.col.2.in 3.vol.&de Ripa in c.1.num.80.de rescrip.scripsi in d.l.si quis.in addit.ad illam legem.

Item mandat procuratori Regio,quòd has literas impugnet tanquam subreptitias, & obreptitias,ac inciuiles, & non consentiat approbationi illorum. ita habetur hîc,& in 1 1.C.de fund patrimon.lib.1 1.quia fallendo conscientiam principis,obtinuit.l.fi.C.de his qui à non domi.manumit.facit tex.in l.fi.C.de loca.prædior.ciuil.lib.1 1.ibi,eui si fortè contra perpetuarium vir illustris comes priuatarum rerum dum allegabitur acquiescet, & de proprio ipse centum libras auri, & alias centum fisci iuribus in palatinum cogatur inferre officium. vide ibi pœnam quam subibit procurator Regis.

Nos lettres patentes dessus dattées en ce qui reste à escheoir desdits six ans,pour le regard des autres parties casuelles icy declarées demeurans en leur force & vertu.

GLOSSA VLTIMA.

NOn reuocabat literas,quibus cautum erat vt ad reparationes conuerterentur intra sex annos,sed cùm sint elapsi:superest tantùm hîc, vt concessiones confiscationũ non valeant:siue datæ sint ante condemnationem,vel post:etiam non valent post declarationem factam per istum text.nisi vt superiùs dixi.vide Boer.in q.64.& seq.

Item vidi dubitari,an vxor habebit dimidiam partem ratione cõquæstuum (qui pro media diuiduntur,& lucrantur de consuetudine inter virum & vxorem)de dono facto marito à Rege?Respond.habebit, si fuerit factum marito & hæredibus. Secus si marito & eius masculis per ea quæ doct.scribunt in l.ex facto.§.fi.ff.ad Trebell.& in l.Gallus.§.etiam à parente.de liber.& posthu. *Vxor de dono Regio marito facto an possit cõquæstum habere.*

Item nil habebit vxor, si detur marito & suis hæredibus ex suo corpore descendentibus, quia vxor non descendit de corpore mariti.vt doct.not.in d.l.ex facto.in §.1.

Et si Rex donauerit Titio, & suis hæredibus,eis deficientibus ad Regem reuertetur, sicut dos soluto matrimonio sine liberis.per totum tit.ff.& C.soluto matrim.

Etiam si Rex donauerit Titio & filio suo masculo:si Titius plures procreauerit,succedent pro virili,licet Rex singulariter locutus fuerit.l.1.§. item hoc.ff.quod falso tuto.author.gest.l.singularia.in fi.si cer.pet.

Item Rex in rebus iure donatis euictionem suscipit.vt aliàs fuit iudicatum in curia:licet regulariter donans de euictione non teneatur.l.Arist.ff.de donatio.l.ad res.de ædil.edict.Sed voluntariè Rex suscipit defensionem nisi donatio facta sit propter benemerita. nam tũc defensionem suscipere tenetur, quia non est simplex donatio, sed genus quoddam permutationis.l.sed & si lege.§.consuluit.ff.de petitio.hæred. *De donatione per Regẽ facta, Rex suscipit defensionem.*

Hodie principum & dominorum promissiones Charetis pollicitationes quidam existimant. hunc enim Charetem domini & Pontifices imitantur: qui omnibus omnia promittunt, neque quicquam recusant, vt saltem à se lætos homines dimittant. Et commodum esset,tam ad vitandum importunitatem,quàm petentium inhiationem,vt petenti rarò aut nunquam daretur:sed in officiis ac beneficiis episcopus,ac Rex suum haberent librum,in quo essent descripti docti,& vtiles reipublicæ,& postea secundum illorum merita illis conferrent beneficia, vel officia:& fortè non esset malum,vt quicunque officium peteret,aut beneficium inhabilis esset ad cætera officia, seu beneficia,& collatio facta illi non valeret:tunc virtus in precio esset,nec essent tot malitiosi,& importuni, qui diuites nunc sunt: & virtutibus præditi, non ambitiosi negliguntur,& vtinam à Deo diligantur,& illis sufficiet,qui in Trinitate perfecta viuit per secula.Amen. *Promissiones principum quales.*

TRACT

TRACTATVS

DE DONATIONIBVS, ET ALIIS DISPOSITIONIBVS, TVTORIBVS ET ADMINISTRATORIBVS factis, reprobatis.

Des donations, & autres dispositions faites aux tuteurs, ou administrateurs reprouuées.

François, article 131. des publiées, l'an 1539.

Nous declarons toutes dispositions.

GLOSSA PRIMA.

Ordinatio Caroli quinti.

1 IDem statuit Imperator Carolus quintus in ordinat. apud Brucel. publicatis anno 1540. vbi sic scribitur, *Que tous dons testamentaires, legations d'entre vifz, ou en cas de mort, faitz par mineurs de vingt cinq ans, des biens immeubles, ou par lesquels les biẽs immeubles seroyent chargez de somme d'argent, ou rente à vie, ou perpetuelle, au proffit de leurs curateurs, gardiẽs & autres leurs administrateurs, ou de leurs enfans, ou au proffit de leurs patrastres, & marastres, ou de leurs concubines, seront nulz, & de nulle valeur, ordonnans à tous les iuges ainsi les iuger.*

2 Licet iurium interpretes dicant dispositionem propriè in vltimis voluntatibus dici pro ordinatione, & vltima voluntate testatoris. per §. disponat. in auth. de nupt. colla. 4. & §. fi. quib. manumit. licet. in Instit. tamen etiam propriè actus inter viuos, vt donationes, acceptilationes, & alij actus, liberatorij hîc possũt vocari dispositiones, quia in illis actibus disponitur de bonis, quod probatur in procem. ff. §. Tertij. & §. illud autem. & in l. 1. C. de bonis damnator.

Dispositio generale verbum.

3 Est enim disponere, vel dispositio, generale verbum, quod etiam de iure canonico significat collationem, presentationem, institutionem, & aliam prouisionem: vt probat text. in c. pen. de offi. leg. in 6. Federi. cons. 195. factum ita. col. 1. Panor. per tex. in c. 2. no. 3. de sepul. scripsi in §. prætatiq; graduati. & §. seq. de colla. in concor. ac in l. hæc verba ille. ff. de ver. sig. & quamuis verbum dispositio, sit verbum latum: tamen intelligerem hanc ordinationem in donationibus tantùm, seu remissionibus, acceptilationibus, vel aliis quibuscunque donationibus factis à minoribus, ad vtilitatem tutorum vel administratorum, vt non valeant, vt hîc, & sic declarat ordinatio Caroli Quinti, quæ expressius profert, ob id non habet locum in contractibus aliis: vt in seq. glo. dicetur.

Tutor nancisci possessionem potest rei debitæ sibi antequam esset tutor.

4 Ideo poterit tutor possessionem rei sibi debitæ antequam esset tutor, accipere. l. fistulas. §. 1. ff. de contrah. empt. quia igitur de executione alterius contractus, & vacuæ possessionis, in quibus non requiritur authoritas præsidis. l. 1. C. quando decreto opus non est. Nec videtur minor disponere de suis bonis, patiendo tutorem nancisci possessionem ex præcedente contractu, quasi in cõsequentiam contractus: cui enim permissum est antecedens, scilicet contractus, & consequens, scilicet possessionem adipisci. l. ad legatum. & l. ad rem. ff. de procurat.

Tutor sibi soluere potest debitum in pecunia.

5 Item poterit sibi soluere, quando debitum esset in pecunia. l. quoties. §. sicut. ff. de administra. tutor. & sic censuit Senatus Paris. pro Petro Seguier anno 1528. die 14. Decembris: sed si res esset immobilis, requirerentur solennitates positæ in l. magis puro. ff. de reb. cor. & in l. si prædium. C. de prædiis minor. doct. in l. singularia. ff. si certum peta.

An executor testamentarius potest sibi ipsi soluere. Arestum.

Et executor datus in testamento potest sibi ipsi soluere: vt no. Io. And. in addit. ad Spe. in tit. de instr. editio. § nunc aliqua. vers. 39. sed pone. nec incidit in l. non dubium. C. de lega. Bal. ibi, & Pau. hoc refert. & sequitur Dec. cons. 243. vt clarior. col. 1. in 2. dub. in Regno tamen Franciæ quia hæredes sunt saysiti, debet ab hæredibus executor petere, & accipere: vt visum est senatui pro hæredibus *Charpentier*, contra viduam executricem anno 1534. die 5. Maij. & ideo vsus est hoc verbo, *Declarons*: quia vt dixi, istę donationes, à pupillis, tutoribus, & aliis administratoribus factę, sunt de iure nullius momẽti. Ideo hoc declaratur hîc: & declaratio ius nouũ nõ cõstituit. c. fi. de dec. in 6.

D'entre vifz.

GLOSSA SECVNDA.

Rationes cõstitutionis prohibentis dona. fieri tutoribus.

1 ET donationes, quæ non valent factæ tutoribus aut curatoribus: quia authoritatem in illis tutores præbere, tanquam in re sua non possunt. l. 1. ff. de authorita. tutor. Tutor autem datus est pupillo, vt eum tueatur, non vt eum spoliet. l. 1. ff. de tutel. §. tutores. illo tit. in Instit. Secunda ratio, propter metum & reuerentiam, quam pupilli habent tempore tutelæ, ob ius tutelæ ipsius, vel administrationis: & hic metus & reuerentia sufficiunt ad rescissionem contractus, text. iuncta glos. in l. 1. §. quæ onerandæ. in verb. metu. ff. quar. rerum actio non datur. & tutor plenitudinem potestatis habet in pupillo, quia tutela est ius & potestas in capite libero. §. 1. de tutel. in Insti. Bald. consilio 376. ex his etiam. in 5. volum. Tertia ratio est: quia aliâs tutores, & alij

alij administratores suos pupillos,& hos quos regerent,spoliarent,vt multi faciunt:licet eos tueri debeant,& dicerentur tollitores,& non tutores:vt dicit Alberic.in l.1.ff. de tutel. facit l. 1. de donatio.inter vir.& vxor.Quarta,in fauorem minorum est introductum ne decipiantur.l.1.ff.de minorib.Et istæ donationes non valent, etiam factæ aliis quàm tutoribus:etiam si nihil tangant hos administratores l.tutor ad vtilitatem.ff.de adminis.tuto.& l.fi.C.si maior factus. Nam à iure prohibitæ sunt:licet non per hanc constitutionem. Imò si tutor illis præstiterit authoritatem,tenebitur.per tex.in l.prima.in princip.ff.de tutel.& ratio.distrahend.vbi addidi,quia donare est perdere.l.filiusfam.ff.de dona. Tutores tollitores.

Etiam non valebit acceptilatio facta per pupillum tutori,vel curatori,seu alteri administratori durante tutela:nec quidem statim finita tutela:sed ex longo interuallo secus:quia cessat ratio huius tex.arg.l.si ventri.in fi.ff.de priuileg.credit.& l.1.§ quæ onerandæ.ff.quarum rerum actio non datur. Ibi : & in summa si in continenti impositum quid sit liberto,quod oneret eius libertatem, dicendum est exceptioni locum fore. Sed si post interuallum habet quidem dubitationem : quia nemo cogebat eum,vt promitteret:& qualitas iūcta verbo debet intelligi secundum tempus verbi.l.in delictis.§.1.ff.de noxa.actio.& ne officium sit alicui damnosum.l.si quis ff.si quis omiss.causa testa.dummodo fieret post redditas rationes,& reliqua. Posset tamen minor læsus postea restitui per l.1.ff.de minorib. An acceptilatio à pupillo vel adulto facta tutori vel curatori valeat.

3 Non valeret etiam cessio facta tutori, vel curatori:quia donationis vicem plerunque habet l. pe.& seq C.man.dico in tracta.de cessio.& transport.hoc tomo:imò etiam fuit annullata donatio minoris facta tutori,licet post donationem minor fuisset professus,& bona fuerunt adiudicata legitimis hæredibus per senatum anno 1512.die 27.Maij prosequente Guillelmo Choart. Arestum.

4 Limitatur hæc ordinatio in contractibus. nam potest tutor quemlibet contractum cum pupillo facere palàm,& bona fide:vnde ipse tutor non prohibetur comparare ex bonis pupilli.l.cum ipse.C.de contrah.emp.Bar.& alij in l.singularia.ff.si cer.pet.Alex.in l.1.§ fuit quæsitum.in fin. ad Treb.& ista est communis opinio secundum eos.Et in societate,quod valeat,concludit Soc.consi. 160.in 2.vol.nam cùm contractus sit vltro citroq; obligatorius.l.Labeo.§ contractum.ff de verbo. signifi.& sic ad vtilitatem vtriusque contrahentis cedat,igitur de hoc non intelligatur tex hic,dicens, ***Au proffit de leurs tuteurs.*** Nam eo ipso videtur innuere tex.loqui in donationibus,& non in contractibus onerosis,probat etiam hæc ordinatio.ibi:*par les donnateurs,ou testateurs.* Tutor potest emere à pupillo palam & bona fide adhibitis solennitatibus.

5 Quod est verum,si duo sint tutores,& ille qui non emit,præstat authoritatem,quod potest.l. pupillus.§.item ipse.ff.de author.tutor. Bar.in l.tutor rerum.de adminis.tutor.vbi potest retinere rem venditam alij,cum decreto & authoritate iudicis,pro pretio quod emptor non soluerat.doc. in dict.l.singularia.col.4.per l.1.C.quando decreto opus non est.& aduertat quòd faciat hoc cum iudicis authoritate,& solennitatibus requisitis.aliàs oneratur.

6 Secundò,quando hoc per se emeret,secus si per interpositam personam,quia tunc non bona fide videtur gessisse rem,d.l.pupillus.§.sed & si.ibidem.& d.l.non existimo.Si tamen publicè emeret,& in subhastatione per interpositam personam,valeret:nam tunc cùm nulla subest doli suspicio,qui per se potest,& per interpositam personam.l.1.C.de delator.lib.10.& hoc expresè decidit in tutore Bald.consil.347.Titius gessit.in 4.vol. Emere per interpositā personam quādo tutor possit.

7 Tertiò,non habet locum , quando callidè emisset,clàm fortè & non palàm,secus si palàm & bona fide.d.l.non existimo.ff.de adminis.tutor.l.si in emptione.in fi.ff.de contrahend.emp.& d.l. pupillus.glo.& doct.in d.l.si cum ipse.de contrahend.emp.

8 Palàm, & bona fide censetur facere , quando contractus sit in præsentia amicorum.l.transactionem.Cod.de transact. Bart.in l.frater à fratre.col.antepenult.ff.de condict.indeb.& Bald.in l. Polla.C.de his quib.vt indig.vel in præsentia iudicis.l.bonorum.C.qui admit.& l.si infanti.in fin. de iure delibet.doct.in l.de pupillo in fin.princ.ff.de noui oper.nunciatio.Ias.& alij in l.singularia. ff.si cert. petat. posset tamen minor restitui si læsus fuerit , & facilius in his contractibus , sicut in aliis beneficio minoris ætatis:sed valeret contractus palàm & bona fide initus, vt per totum titulum, ff.de minorib.d.l.non existimo.ff.de adminis.tutor.Et scripsi in rub.de rest.& releuamen.in hoc Tomo. Quando palam & bona fide quid fieri dicatur.

9 Item limitatur iste text.si minor factus ætatis legitimæ,id est maior 25.annis,approbauerit illum contractum,vel donationem.l.pupillus.§.item ipse.ff.de auct.tuto.& in l.fi.C.si maior factus. Sed valebit illa donatio à tempore approbationis,non antè,quia est nulla donatio,ob id non potest conualescere.l.quod in initio. ff.de regu.iur.& duo extrema non sunt habilia.vt per Bar.in l.si is qui pro emptore.ff.de vsucap.vide quæ scripsi in proœm.ordina. Ratihabitio post 25. annos cōfirmat donationem.

10 Et ideo fructus,quos interim tutor recepit,non lucratur,nisi de nouo donentur,quia hic tex. dicit donationem nullam,& nullius effectus.ergo non lucrabitur fructus tutor:quia ex nullo quis nihil consequi potest,& quia vult nullum effectum habere:vt dico in gloss.vlt.infr.per l.4.§.condemnatum.ff.de re iud.l.quotiens.qui satisd.cogant. Fructus donationis factæ tutor non lucratur.

Ou testamentaire.

GLOSSA TERTIA.

ERgo testamentum factum ab adolescente , licet sit validum post 14. annos : in masculo, post duodecim in fœmina.l.qua ætate ff.de testamen.& in §.1.quib.non est permis face.testam. tamen si in illo est institutus tutor , vel curator , non valebit institutio. Nec ratione huius Testamētum ab adolescēte in fauorē tutoris factū non valet.

huius testamenti poterit tutor obtinere hæreditatem:quia hîc prohibetur,nam per impressionem & metum factum censetur.d.l.1.ff.quar.rerum actio non detur.

Donatio causa mortis tutori facta nõ valet.

Idem dicerem in donatione causa morris:vt in l.2.ff. de leg.1.vbi doct.disputant,nunquid donatio causa mortis æquiparetur contractibus, vel vltimis voluntatibus: sed hîc non est necesse pertractare,quia & dispositio inter viuos,& testamẽtaria prohibetur,ergo & donatio mortis causa,& hoc exprimitur in constitutione Imperatoris.

Hæc ordinatio locum habet in legatis.

Idem in legatis, vt non debeantur tutoribus, quia legatum donatio est.§.legatum.de legat.in Instit.quæ est hîc prohibita,etiam in codicillis facta,cùm sit eadem ratio: & quæcunque donatio testamentaria prohibetur,ergo & in codicillis facta.Nam lex Cornelia de falsis testamentaria,habet etiam locum in codicillis.l.diuus.1.& l.impuberem.ff.de fals.

Restitui hæreditas non potest à pupillo tutori fideicommissario sine iudice.

Item pupillus institutus hęres non potest restituere hæreditatem tutori suo sine iudicis authoritate,quia non potest esse in re sua author.l.1.§.fuit quæsitum.ff.ad Trebell. nam hoc ad vtilitatem etiam tutoris fit,cùm in eum transeant actiones:vt ibidem in princip.scribitur.& in tit.de fideicommissar.hæredit.in Insti.declarant doct.in l.singularia.ff.si certum peta.& egregius Bello.in lib.supputa.3.c.14.& seq.de quo alibi scripsi. Et quia in hac restitutione posset esse donatio, quia pupillus posset non retenta quarta,suo tutori restituere, ob id prohibetur in d.l.1.imò si restitueret,etiam cum iudicis authoritate,& non retineret quartam,posset postea eam petere.l.penultim. vbi doct.C.ad Trebell.

Qui seront cy apres faites.

GLOSSA QVARTA.

Hæc constitutio non cõprehẽdit donationes factas ante eã.

Ergo non comprehendit factas ante hanc legem:quia hic tex.dicit decreto,*Cy apres*,ergo præterita non comprehendit,sicut lex non extenditur ad præterita.l.leges.C.de legib.c.fi.de rescrip.tamen vt dixi de iure antea prohibebantur rationibus supra descriptis.Ideo donatio ante hanc ordinationem annullaretur de iure,sed non in vim huius ordinationis,quæ est iuris declaratoria, vt superiùs dictum fuit:& leges ad futura & non ad præterita trahuntur.l.leges.C.de legib.& c.fi.de constitu.

Par les donateurs.

GLOSSA QVINTA.

Ab aliis quã enumeratis in hac ordinatione donationes factæ valent.

Ergo si fiant ab aliis,valent:vnde si mater pupilli donet tutori filij sui,valebit donatio,nec hic annullatur, nisi donatio filij in fauorem sui tutoris, quia in alia persona non habent locum rationes text.& quia iste text.in minore loquitur,& non in maiore,& in pupillo,non in alio.& vbi text.in vna persona loquitur, non extenditur ad aliam.l.1.ff.de constit.princip.nec effectus est ob hæc tutor inhabilis ad recipienda dona, nisi ab ipso pupillo, quem regit, aliàs suum officium esset sibi damnosum.contra l.sed si quis.ff.quemadmod.testa.aper.

Substitutiones pupillares an valeãt.

Et sic non haberet locum in substitutionibus pupillaribus vel fideicomm.quia non fiunt à pupillis,tutoribus. Et sic requiritur, quòd sint factæ à donatoribus,tutoribus.Et vbi verba non conueniunt, nec dispositio.l.4. §. toties.ff.de damno infecto. Et quia superiores rationes deficiunt in his,igitur & dispositio, vt dixi:& est potius dispositio testatoris quàm filij pupilli.l.Papinianus.§. sed nec impuberis. ff. de inofficio.test.& est prouisio patris magis,quàm donatio filij.in l.patris.ff. de vulg.& sic substitutio valebit vel fideicommissum.c.si pater.de test.vbi doct.

Cõsãguineo tutoris donatio facta non valet.

Tamen si donatetur consanguineo tutoris,filio fortè,aut filiæ, vel nepti tutoris à pupillo,etiam non valebit donatio, quia fieret fraus de persona ad personam.l.pupillus.§.sed & si per interpositam.ff.de administr.tuto.Et ita in ordinatio.Imperator.exprimitur.& doct.in l.fraus.ff.de legib.& in reg.quæ in fraudem.de reg.iur.in 6.

Ou testateurs.

GLOSSA SEXTA.

Testamentũ in fauorem administratorum factum non valet.

Et sic non valet testamentum, in fauorem curatoris, vel aliorum administratorum, ab adolescente factum, quia non liberè videtur factum,vt decet.l.1.C.de sacrosanct.eccle. l.1.& per totum. si quis aliquem testar. prohib. quamuis si alius non prohibitus fuisset institutus, valeret. per l.qua ætate.ff.de testamen.imò etiam non valeret donatio tutori facta inter viuos,si fieret in testamento, vt fieri potest, etiam contractus.l.hæredes palàm.§.fin. ff.de testamen.

Au proffit de leurs tuteurs.

GLOSSA SEPTIMA.

Contractus facti cũ pupillo quando valeant.

Ergo ad vtilitatem pupillorum valebit etiam sine authoritate tutoris, quia hoc est introductum in fauorem pupillorum,ne decipiantur, & bonis suis priuentur,igitur in fauorem ipsorum valebit, quia vtilitatem suam facere possunt.§.1.de authori.tutor.in Instit.l. non eo minus.C.de curator.gloss. in l.2.ff. de acceptil.vt scilicet alius ei obligetur, non ipse.l.obligari. ff.de action.& oblig.nisi vbi ex re nascitur actio.l.furiosus.ibid. & superiùs in gloss.2.dixi,hîc non contineri contractus.

Donatio vtilis pupillo facta tutori valet.

Imò si tutor haberet ex hoc vtilitatem, & pupillus etiam, hoc valeret,quia hîc dicit,*Au proffit de leurs tuteurs*, ergo si commodum esset commune, valeret,nec contineretur in ista lege: quia non vult iste text.prohibere vtilitatem pupilli, sed augere:& contrarium operaretur effectum, si pupillo acquiri non posset. quod esset contra l.legata. ff. de lega.1.nec pro parte valebit actus, & pro

pro parte non:ideo si tutor daret sua bona pupillo, si ei daret centum aureos, illa donatio pupilli facta tantùm cum authoritate alterius tutoris, curatoris vel iudicis, valeret si magis esset ad vtilitatem pupilli, quam curatoris, per istum text. quia fortè bona tutoris valent mille.

Si tamen pupillus mutuaret suam pecuniam tutori, vel tutor acciperet mutuo pecuniam sui pupilli, si palam & bona fide faceret, obligaretur tutor ex sua scriptura. per text. in l. non existimo. ff. de administ. tutor. & melius in l. quoties. §. non tantum. ibidem. Et tunc cessat exceptio non numeratæ pecuniæ, etiam ante biennium, quia non est verisimile quòd scripsisset se accepisse, si verũ non esset. arg. l. fi. C. arbit. tutel. Ias. & Purpur. in l. singularia. ff. si cert. pet. scripsi in tract. de chirograph. recognit. in 1. Tomo. si autem clam recipiat, prædo dicitur, & teneretur ad restitutionem, & in pœnam incideret. arg. l. Pomponius. §. ex facto. ff. de acquir. possess. vbi Ange. not. & glos. in l. actio. & l. actione. & l. si tutor. ff. de tutel. & rationi. distrah. Soci. cons. 259. in præsenti. col. 3. versi. Quarto. in 2. vol. vide doct. in d. l. singularia.

Mutuum tutori à pupillo quãdo fieri possit.

Curateurs, Gardiens, Baillistres.

GLOSSA OCTAVA.

LIcet ista vocabula videantur synonyma, tamen ex consuetudine aliquarum prouinciarum, bail, respicit nobiles, nam cum nobili defertur tutela sui consanguinei, ipse vocatur communi idiomate baillistre, quia solent isti tutores nobilium in pluribus locis facere fructus bonorum pupilli suos, postquam eum aluerint, debitáque soluerint. Et sic consuetudo vocat baillistres per effectum sequentem, quòd ex ipsis multi pupillos suos *bellistres* & pauperes faciant, vt quidam dicunt. Multi alij vocant *gardiens*, hoc pro consuetudine locorum melius cognoscitur: nam Paris. Guarde, vocatur inter patrem, & matrem, auum, auiam, & superiores in recta linea, inter verò collaterales, dicitur, bail, vnde frater dicitur *baillistre au frere*, & idem in patruis & aliis, & inter extraneos tutor: tamen quoad effectum omnes isti sunt tutores, & hoc vt dixi intelligitur, & accipitur pro diuersitate locorum, vt docet Chassa. in consuetud. Burgund. in rubr. *des enfans de plusieurs lits*. §. 4. glos. *baillistre*. & donatio facta istis, vel alicui ipsorum prohibetur hîc.

Baillistre & Gardien, quis dicatur.

Garde, quid.

Imò per hoc verbum *Gardiens*, dixi etiam custodienti personam non valere donationẽ factam à custodita persona: vnde cùm in capit. cùm locum. de sponsal. dicatur, quando agitur super matrimonij fœdere, debet custodiri mulier in loco tuto. si ista filia minor custodita daret custodi, non valeret per hunc text. quia ratione metus videretur facere. l. 1. §. quæ onerandæ. ff. quarum rerum actio non detur, idem si carceri mancipatus daret commentariensi, quia custodi à custodito non valet facta donatio, hîc: quod est notandum, nec etiam valeret si custoditus daret apparitori eum custodienti, doct. in l. qui in carcerem. ff. quod metus causa. per istum tex. *gardiens*: & quia rationes prædictæ in his locum habent.

Custodienti personã non valet donatio.

Et autres leurs administrateurs.

GLOSSA NONA.

1 SIue sint administratores personæ, siue bonorum: cùm hic text. loquatur de administratoribus indefinitè, & indefinita æquipollet vniuersali. l. si pluribus. ff. de leg. 2. cap. vt circa. de elect. in 6. & iura loquentia in tutore, habent locum in quolibet administratore, quando in illis est eadem ratio: vt probatur in l. si in emptione. §. fi. ff. de contrahend. emp. [ibi, tutor rem pupilli emere non potest, id que porrigendum est ad similia, id est ad curatores, procuratores & qui negocia aliena gerunt. Bartol.] & alij in l. singularia. ff. si certum petatur. & Alex. in l. principalibus. 7. fallen. Ibidem. doct. in l. præses. C. de transactio. & verbum, minister seu administrator comprehendit omnem gubernatorem. Archi. in c. præsenti. in fi. de offic. ordi. doct. in cle. 1. de rescri.

De quibus administratoribus intelligẽda hęc constitutio.

2 Regula ergo est non valere donationem vel aliam dispositionem minoris, factã ad vtilitatem tutoris, vel curatoris, seu alterius administratoris, per rationes in gl. 2. scriptas superius.

3 Idem in testamento, donatione causa mortis, legatis, & fideicommissis, vt superius dixi in gl. 3.

4 Idem in procuratore, qui mandato domini administ. l. 1. ff. de procurat. quia rationes supradictæ, vel saltem vna illarum habet locum in istis, & quia administratores vocantur.

5 Idem declaratur in ordinatione Imperatoris: in donatione facta filiis, vel filio administratoris, seu vitrico, nouercæ, vel concubinæ istius administratoris, & multo fortius si illius vxori. arg. l. penul. C. de in ius vocand. & quia maritus & vxor dicuntur vna caro. l. aduersus. C. de crimi. expil. hæredit. & idem si per interpositam personam vtilitas prouenirer ad tutorem vel administratorem. vt in glos. 5. superiùs docui.

Regula vtrũ valeat donatio cũ limitationibus & amplia.

Donatio pro curatori an valeat.

Vxori tutoris cõcubinæ vel filio tutoris nõ potest donari à pupillo.

6 Idem dicerem si daret famulo tutoris in compensationem seruitij facti à tutore ipsi pupillo, quia domino dare videtur, si tantum haberet de salario soluere: & breui, non valet donatio in

7 omnibus personis, per quas emolumentum sentiret tutor, vel administrator. † Et habet locum hæc ordinatio tam in donatione bonorum mobilium, quam immobilium: quia per immobilia peruenire posset pupillus ad paupertatem, & quia pecunia donaretur, quæ omnes res æstimat. l. si ita. ff. de fideiussorib. ideo habent locum rationes præscriptæ, quamuis Imperator in d. sua ordinatione loquatur de bonis immobilibus, & in terris Imperij prohibetur, donatio immobilium, facta à pupillo tutori, & alteri administratori, sed non donatio mobilium. Diuersum est in ista ordinatione, quæ generaliter loquitur, *toutes dispositions*, ergo generaliter intelligetur. l. 1.

Donatio facta famulo tutoris in cõpensatione seruitiorũ non valet.

§.& generaliter.ff.de lega.præstand. & bonorum nomine comprehenduntur tam mobilia, quàm immobilia.l.bonorum.vbi dixi.& in l.mobilium.ff.de verb.figni.

Etiamsi donatio facta fit in præsẽtia amicorũ non magis valet.

8 Etiamsi donaret in præsentia amicorum,cum hîc generaliter prohibeatur & præsentia ami-
9 corum tollit suspicionem, quæ alias esset. l. transactionem. C. de transactio. Sed non tollit hanc prohibicionem, imò nec posset donare tutori, vel alij hîc prohibito, etiam in præsentia iudicis, cùm hîc prohibeatur,non potest iudex huic articulo derogare, quia inferior non tollit legem superioris,maximè prohibitiuam.l.1.C.ne fideiussor.dotium dentur.cle.ne Romani.de elect. alias nunquam haberent locum constitutiones.vel ordinationes prohibentes aliquid fieri. contra l.nemo. vbi doct. ff. de leg. 1.nisi iudex ex magna causa approbaret, quia fortè esset vtile pupillo, vel alias vt in l.si hominem.ff.manda. vide infrà,in 6.limitat.

Iudex non permittit donare tutori à pupillo.

Limitationes ad hanc ordinationẽ quibus casibus valet donatio.

10 Limitarem non procedere, quando finita cura, & eo existente maiore donaret. Cùm hîc prohibeatur donare administratori.Et tunc ille non administrat. Et qualitas iuncta verbo debet intelligi secundum tempus verbi. l. in delictis. §. si detracta. ff. si de noxal. Alioqui officium esset alicui damnosum contra l.si quis ex signatoribus.ff.quemadmod.testa.aperiant.& cessat ratio huius constitutionis.vt scripsi suprà,in glo.2.quod est verum ex interuallo:vt superius scripsi.

11 Secundò,non procedit in patre substituente tutorem pupillo:vt superius dixi in glo.5.

12 Tertiò,quando vtile esset pupillo,vt superius docui in gl.7.

13 Quartò,quando factus maior approbaret.Dixi in gl.2. suprà.

14 Quintò,non haberet locum in maiore donante suo administratori, nisi alias reprobaretur à lege,vtpote si æger donaret medico durante infirmitate, non valeret. l. medicus. ff.de var.& extraord.cognitio.vel si esset prodigus, furiosus,vel demens,tunc non valeret donatio illorum,non quòd hîc prohibeatur,sed à iure:nam hæ personæ de bonis suis disponere non possunt l.is cui bonis.ff.de verbo.oblig.& idem in aliis qui curatorum ope iuuantur. l. Fulcinius. §. planè.ff.quib.ex caus.in possess.eatur.

Donatio cũ authoritate iudicis facta administratori an valeat.

15 Sextò, non procederet tex. quando hoc fieret cum authoritate iudicis ex aliqua causa: vt probat Ioan.Durant.in tract.de arte testandi, cautel. 1. arg. l.si furiosi. C.de nupr.vbi Bal.sed hoc vt superius dixi in hac glos.ex maxima causa, & iuri conueniente non alias: nam regulariter non potest minor donare,etiam cum decreto l.fi. vbi etiam Bal. C. si maior fact. aliena. quem tex.singul.not.Barba.consil.60.illud.col.18. versic.capio aliud dubium. in 3. vol. vbi dicit dictam donationem nullam,etiamsi minor iurauerit,& idem firmat in consil. 69. illud. col.5.Ibidem.vbi allegat Bal.in l.1.C.si aduers.donat.& idem Barba.consi.41.immortalem. in 4. volu. vbi consuluit de statuto prohibente minori contrahere, vt non possit donare etiam cum authoritate iudicis.

Administrator,tutor,pupillo donare possunt.

16 Septimò,non procedit econtrario, nam tutor vel alius administrator potest donare suo pupillo,quia pupillus & minor prohibetur tantum, ne rem suam faciat deteriorem §.1.de author. tutor.sed meliorem facere poterit.Ideo poterit tutor donare suo pupillo. Quia non prohibitum, ergo permissum.l.cùm prætor.ff.de iudic.& superius dixi in glo.7.

17 Octauò,non habet locum si filius iussu patris donauerit,aut illius voluntate,quia tunc pater donare videtur.l.Modestinus.§.quod si filiusfamil. ff. de donatio. Soc. consi. 114.in fi.vol.1.quod est verum si ex bonis patris donaret: secus si filius bona donaret aduentitia: nam illa donatio reprobaretur hîc eadem ratione.

An à pupillo donatio patri facta valeat.

18 Nonò,iste tex.non haberet locum in filio donante patri,quia cessant rationes supradictæ,& non minus debetur à natura filiorum hæreditas patribus, quam patrum filiis. l.nam & si parentibus.ff. de inofficios. testa. tum etiam quia pater non dicitur propriè administrator filij,sed pater, lex tribuit ei administrationem bonorum aduentitiorum filij.l. cùm oporter. C. de bonis quæ liber.& non est verisimile quod pater eum cogat donare, vel quod velit spoliare suum filium,cum eum ditare cupiat,licet multi inhumani patres hoc faciant.

Pater filio sibi donanti an possit cõsentire.

19 Vnde licet doct.sint in hoc contrarij,quando filius donat causa mortis patri,an pater ei consentire possit,& dicunt generaliter hoc posse,dando ei potestatem donandi, quibus velit,tunc & patri donare poterit,diuersum est,si consentiret tãtum, vt eidem patri donaret,tunc non valeret. & ita consuluit Dec.consi.245.in causa.col.2.& allegat Soc.item tenere consil.115.multum abundè.col.2.in 3.volu.& Corneus cons.242.circa primum.col.2. in 4.vol.sed non faciunt dubium an filius dare patri possit, & dicerem ex causa emancipatum filium posse. Sed quando rationes, vel vna ex supradictis rationibus haberent locum in eo, tunc annullandam donationem maximè inter viuos per identitatem rationis, vt doct.dicunt in auth.quas actiones.C.de sacrosanct.ecclef.

Donatio minoris loco pio valet.

20 Decimò,non procedit in minore 25.annis,sed maiore 14.qui si donauerit pio loco,dum ibi custodiebatur professionis voluntariæ faciendæ causa,tunc valebit. glos.in l.si quis Titio.ff.de leg. 2.Bal.in l.generali.C.de sacrosanct.eccles. Panor.& alij per illum tex.in c.relatum.1.de testam.& Alexand.consil.105.viso.col.3.in 4.volum.plene Ludouic.Roman.in repet.authen.similiter.Cod. ad legem Falcid.

An negociorum gestori donatio facta valeat.

21 Vndecimò,non procedit in negotiorum gestore, qui administrat negotia sine mandato domini.per totum titul.ff.de nego.gest.quia bona fides non debet ei obesse in administrando negocia absentis, secus si præsentis administrasset negocia, & sic sciente pupillo: quia tunc posset habere locum aliqua ratio ex prædictis, quod non habet, quando ignorantibus minoribus administrant.: alioqui nullus vellet illorum negocia gerere, & officium illorum qui gererent,esset eis damno

damnosum,& pupilli bona periclitarentur. Ideo vtile est in hoc casu,quod possit donare tanquam alteri extraneo. [Et iste text. intelligi debet in his qui alias prohibentur à iure donare, secus si eis promissum, & intelligitur de administratoribus necessariis, vel dandis,secus si quis ex voluntate gereret negocia alicuius,alioqui nullus inueniretur,qui negocia alicuius administrare vellet,si incapax fieret ob hoc,quòd eius ex charitate tractat negocia, quod esset à iure diuino reprobatum, & differentiam tradit Iurisc.inter administratorem necessarium, & voluntarium, in l.qui erat.ff. famil.hercis.& ibi Bal.maxime in maiore & valente donare.]

22 Duodecimò,non comprehenderetur præceptor, qui non administrat negocia domini, sed docet & instruit.l.quibus.ff.de verb.signifi.Tamen ratio videtur esse in eo,scilicet metus,& libera debent esse iudicia,& dispositiones.l.1. C.de sacrosanct.eccles.Procuraret enim præceptor,vt pupillus valetudine affectus ei omnia bona donaret, & priuaret parentes & consanguineos bonis, ob id res esset mali exempli, vnde putarem non valere:quia hic tex.dicit, *Gardiens*, & præceptor custodit,& tuetur personam pupilli,ob id & res illius custodire debet consanguineis,ad quos lege peruenturæ sunt,nisi disponeret quod vult præceptorem suum compensare de tali re, arbitrio tamen boni viri: nam præceptor iustè est compensandus. l. Aquilius Regulus. ff.de donatio.cùm in officiis charitatis primo loco illis teneamur obnoxij, à quibus beneficium nos cognoscimus recepisse.c.cùm in officiis.de testa.glo.in l. fi. C. si maior factus. Ob id arbitrio iudicum relinqueretur in hoc casu, vt ratione moderatæ compensationis donatio approbetur. per d.l. Aquilius.& §. eadem.quib.ex caus.manumit.licet.l.cum plures.§. fi. ff. de adminiſt. tutor.& donatio remuneratoria est quoddam genus permutationis.l.sed & si lege.§.consuluit.ff.de peti.hæred. Præceptori donari non potest à minore.

23 Vltimò, limitarem quando pupillus ditissimus modicum tutori donaret: de modicis enim non curat prætor. l. scio. ff. de in integ. resti. d.l.cum plures. in fi.de admin.tuto.alias limitationes poteris hîc addere. Modici donatio facta valet à pupillo.

Estre nulles,& de nul effect & valeur.

GLOSSA VLTIMA.

ET sic istæ minorum dispositiones sunt nullę,& nullius effectus & valoris,adeo quod confirmatæ postea non prodessent:quia quod nullius est valoris,approbari non potest,reg.non firmatur.de reg. iu.in 6.& ideo dixi supra in glo.2.tutorem non lucrari fructus,ex illa donatione nulla.Sed verum est quòd non trahitur retro ad diem donationis,sed valebit à die confirmationis tantùm,& approbationis.per l.fi.C.si maior factus. [Item iste donatarius non posset petere se manuteneri in possessione rei donatæ, alioquí effectum haberet hæc donatio,quod prohibet iste text.& quamuis ex inutili contractu transferri possit iure possessio.l.1.§.si vir.ff.de acquir. posse.hoc tamen non procedit,quando ex illo contractu nullus effectus oriri posset,lege hoc prohibente,vt hîc,alioqui fieret contra legem,& non seruaretur lex, & tamen exactè leges seruandæ sunt.l.leges.C.de legib.] Confirmata donatio non retrotrahitur.

Quæro cum iste contractus sit nullus, quomodo agi debet? Respon.videtur quòd coram iudice,ad declarandum illum actum nullum:vt dicitur in l.& eleganter.ff.de dolo.

Sed contrarium seruat praxis Franciæ, videlicet, vt pupillus impetret literas Regias à cancellaria,in quibus narret se dedisse talem rem suo tutori, vel administratori id temporis quo erat minor, & is erat eius curator & administrator, ideo supplicat vt concedatur ei petere declarari dictam donationem nullam: & quatenus de facto processit cassari, & annullari,& rem donatam sibi restitui:hoc Rex ei concedit,& literæ diriguntur iudici Regio domicilij vtriusque,si eius sint, vt dixi in tract.de rescissio.contract. vbi alia vide [supra eo. Tomo.Si verò donatarius rem donatam petat à donante,vel eius hærede,tunc poterit excipere arg.l. metum mag.§.sed quod prætor. ff.quod metus causa.] Praxis ad donationé hâc annullãdam vel declarãdam nullam.

Alia nunc,vt reliquas ordinationes prosequar, missa faciam,de his tamen Deo optimo Maximo gratias agens immensas. Amen.

TRACTATVS

DE DONATIONIBVS INSINVANDIS.

Que toutes donations seront insinuées.

1 CVm hîc de insinuationibus loquamur, videndum est,quid sit insinuatio?Respond. quantum ad materiam attinet, est donationis factæ & scriptæ coram iudice competente rite facta exhibitio,seu intimatio.Licet de Canaro in tract.de insinuatio.aliter definiat.Et aliam definitionem dedi insinuationi nominationum.in tract.de no- Insinuatio quid.

2 minatio.quæst.14. † Primò in definitione dicitur donationis,quia de iure communi donatio vltra quingentos aureos facta solùm insinuationem requirit, per l. sancimus. C.de donatio.Et sic ista ordinatio est partim secundum ius commune,partim præter ius,videlicet quia consuetudo inualuerat in Francia contra ius commune, eo quòd nulla insinuabatur donatio quantumcunque magna.Ideo etiam multæ clandestinæ fiebant donationes, & postea res donatæ vende- Insinuatio quæ de iure requirebatur.

bantur,& emptor sic fraudabatur,vnde necesse fuit per hanc constitutionem prouidere,qua statuitur vt non solum donationes excedentes quingentos aureos insinuentur, sed omnes donationes: vt dicitur in princ. huius ordinat. *Toutes donations.* De hoc verbo dixi in §.1.in glo.1.tract.de liter.obligato in 1.Tomo constit.Regiar.[Et quia per hanc constitutionem præcluditur via malignandi.l.quæstionem. C. de fideiusso. & æquum est fraudibus & malitiis hominum obstare. l. in fundo.ff.de rei vend.c.sedes.de resc.ideo æqua est hæc constitutio.sic concludit Bald.in simili statuto in consil.184.municipale.col.pen.in 5.vol.]

3 Factæ,in definitione scribitur,quia ea quæ non est insinuari non potest. Ideo requiritur quòd facta sit.arg.l.decem.ff.de verb.oblig.§. seruus.de cap. dimin.in Instit.& quòd sit perfecta.l.nominis.in fi.ff.de verb.signific.

Donatio requirit scripturam.

4 Scriptæ,etiam ponitur,quia in donatione hac insinuanda requiritur scriptura: vt inferius dicetur art.2.& 3.cum in acta redigi debeat.l.sancimus.& l.penul.C.de donat.quod non posset fieri nisi esset scripta,licet de iure non requiratur, quia sufficit pacto nudo donare.l.si quis argentum. §.pen.C.de donat.& §.fin.vbi gl.in authen. vbi fiant pign.coll.5.nec crederetur parti donationem factam asserenti,si de ea nõ constaret,nec donatio posset per testes probari:cùm illius instrumentum registrari debeat vt hîc,& ideo requirit scripturam.Bald.in l.2.C.de edend.

Donatio nõ scripta insinuari quomodo poterit.

5 Si tamen aliquis coram testibus donauerit alicui præsenti bona sua,tunc is donatarius poterit vti praxi conscripta.in cap.significauit.de testib.vt citetur donans coram iudice, & interrogetur, si donauerit:& si dicat se donasse,conscribetur sua donatio,& donatarius petat eam sic insinuari, & in acta redigi,vt probet:vt ibi.& si neget,citabuntur testes, & donatarius petet vt audiantur, & de hoc fieri sibi instrumentum ad æternam rei memoriam, & iudex audiet testes, & rediget in monumenta, & in scripturam publicam.Et tunc poterit insinuari, quia iam est in regestris posita. Vel si semel sit facta donationis scriptura,& ea insinuata, si postea amissa fuerit,poterit postea per testes probari.per tex.in l.testium.in fi.C.de testib.& doct. in authen. si quis in aliquo. de edendo. [Et sic non currit tempus ad insinuandum,quandiu donatio in scripturam redigi potest,& donec fuerit conscripta,nec potest imputari donatario, cur eam non insinuauit,quia non stetit per eum, sed per donantẽ,qui fortè noluit instrumentum sibi cõcedere,ob id donatario non est imputandum. l. in iure. ff. de reg. iur. si tamen aliquis donauerit domum coram testibus, & dixerit de hac donatione velle fieri instrumentum,antequam fiat,possunt partes pœnitere,quia non est completa nec perfecta donatio vel contractus.& ibi Bal.& Pau. Castren. C.de fide instrumentorum.]

Insinuatio partis nõ requirit præsentiam.

Coram iudice, ergo coram apparitore vel notario fieri non potest insinuatio, quia nõ dicitur iudex.vt in cap.forus. de verb. signifi.nec requiritur citatio partis ad faciendam istam insinuationem,cum ea etiam inuita fieri possit,ergo & absente, & nõ vocata.l.qui inuitis.ff.de reg.iur.Bald. in authen.eodem cursu.in princip.Cod.de donat.ante nupt.& in l.illud,col.3. Cod.de sacrosanct. eccles.

Competens iudex quis dicatur.

Competente,Quis dicatur competens, respon.de iure.in vrbe Roma.Magister census,in ciuitatibus aliis defensor ciuitatis.l.consulta.l. testamenta.& l.omnium.C.de testa.l.repetita.de episc. & cler.l.in hac.eo.dicam art.1 & dico competente, quia iudex competens adiri debet.l.1.ibi,aditus iudex competens.Cod.de præd.mino.l. bonorum qui admitti.& quamuis Bart. in l. Modestinus.de donatio.dicat insinuationem posse fieri apud quemcunque iudicem, etiam cui non subest donator, nec res donata.tamen contrarium est verum per text.in l. secundum diui.Cod. de donat.Imol.in d.l.Modestinus.& Guido consil.57. omissa. tex.in auth.vt non fiant pigno.§.illud.vbi glo.colla.5.

Rite facta,quia in iudicio fieri debet,& alia solemnia interuenire, quæ inferius tractabo.

Exhibitio ergo donatio.intimari debet,& exhiberi coram iudice: & ista exhibitio vocatur insinuatio, de qua in hoc tract. dicetur. & tex. iuncta glo. in l.sancimus. C. de diuers. rescript.dicit originalia insinuentur,& gloss.exponit,id est,in iudicio ostendantur, & publicentur. alia inferius dicentur.Hactenus de prima quæstione.

Articulus primus.

Nous voulons que toutes donations.

GLOSSA PRIMA.

Insinuationẽ quæ requirant.

1 QVæ requirant insinuationem? hic tex.respondet, *toutes donations*, donationis enim verbum simpliciter loquendo omnem donationem comprehendisse videtur, siue mortis causa,siue non mortis causa fuerit.l.alienatum.§. 1. ff.de verb.signific.vbi multa scripsi. Sed non hic mortis causa donationes comprehenduntur,vt inferius dicetur.

Rationes cur donationes insinuari debeant.

2 Rationes quatuor describit Ioan. Andr. in addit. ad Spec. in tit. de instrumen.editio.§.porro. versic.donatio.quare hæc insinuatio fieri debeat.

3 Prima est, vt inter insinuationem & donationem possit deliberare donans, an sibi expediat donationem perficere.tex.in authen.de appella.post princ.ver.vt liceat.colla.4.ergo ante insinuationem non est perfecta donatio.

4 Secunda: vt iteratio actus ostendat mentis perdurationem. C. de plus petitio. l. vna.Sicut dicitur de geminato actu,in l.Balista.ff.ad Trebel.& Corset. plura scribit in tract. suo de geminatis. sub.tract.de potesta.reg.

5 Tertia,vt tollatur deceptionis suspicio.l.si decipiendi.ff.ad Vellei.nam sicut præsentia amicorum

tum tollit suspicionem fraudis: ita & præsentia iudicis. l. trāsactionem. & l. siue apud. C. de transactio. Guido Papæ consil. 57. omissa. col. 2.

6 Quarta, vt occurratur falsis probationum modis. l. fi. C. de fideicomm. Bart. in l. Modestinus. duas addit, videlicet ne si clam fiant, homines fraudentur. vt l. data. C. de donatio. [Et ne effusa largitate & inordinata affectione patrimonium suum exhauriant, teste Paulo Castren. consil. 345. circa bona. nu. 4. vol. 1.] Et quia in magnis quantitatibus magna exigitur obseruatio. l. fin. & authen. ibi posita. C. si certum petatur. Anto. de Cana. in tracta. de insinua. quæst. 9. dicit has rationes Magistrales nec necessarias, dempta illa quæ ponitur in l. data. C. de donatio. vbi dicitur, causa fraudis euitandæ inuentam esse. Et quia reipub. interest, ne quis re sua malè vtatur. §. fi. in Insti. de his qui sunt sui vel alieni iuris.

Item ad vitandum falsum inuenta est insinuatio. [& ad tollendum fraudes quæ in donationibus clandestinis fieri solent.] Nam donatarius poterit post mortem alicuius prætendere donationem sibi esse factam, quod non fecisset in vita donantis, ob id bona est insinuatio ad hoc vitandū, sicut de testamento dicitur in l. fi. C. de fideic. Et vt omnis via malignandi præcludatur, ibidem, & propter incognitam hominum infidelitatem, æquum est, quod publicentur ad perpetuam, & irrefragabilem memoriam. l. gestu. C. de re iudica. ac propter fidem sinceram. §. nulla. in authen. de defensor. ciuit. coll. 3. hoc docet Bal. consil. 184. municipale. col. penul. in 5. vol. & vt quod actū est facilius probari possit. l. contrahitur. in fin. ff. de pigno. nam poterit volens emere talem domum, videre an donata prius sit necne in curiæ regestis. *Insinuatio inuēta ad vitandum falsum.*

7 Et sic iste text. generaliter loquens *toutes donations*, habebit etiam locum in creditore, qui remisit pratum, vel domum sibi debitam, quia remissio donatio est. l. si mulier. ff. de condict. causa data. Et in remissione facta causa donationis requiritur insinuatio. gl. Dec. & Caignol. in l. si quis obligatione. ff. de regu. iuris. Bart. in l. Modestinus. de donatio. & Bald. in l. pactum. quæst. 17. C. de colla. & est communis opinio secundum Alex. & Dec. in l. creditori. C. de pact. & consil. 137. in causa. circa fin. in 2. vol. & Barba. consil. 41. col. 1. in 1. vol. & hoc verum quando quis rem vel debitum remittit liquidum, tunc requiritur insinuatio. doct. in l. 1 ff. de transact. & l. contra. §. fin. de pact. nisi odio vsurarum. dicta l. Modestinus. Feli. in capi. veniens. 1. de testi. Ias. in d. l. si mulier. [Et sic donatio etiam iuris insinuationem requirit, vt docet Barba. consi. 41. illud. col. 1. num. 23. cum seq. in 1. vol. Sequitur Gomes. in reg. de publ. resig. q. 20.] *Remissio an dicatur donatio.*

8 Siue donatio facta fuerit extraneis, siue cōiunctis. Bal. in l. data opera. C. de donatio. quia eadē ratio & maior videtur inter cōiunctos, vt dicit Barba. consi. 23. sapientissimus. col. 4. n. 14. in 2. vol. *Donatio tā extraneis quā coniunctis facta est insinuāda.*

9 Idem in donatione reciproca, licet de iure secus. l. Aquilius. ff. de donatio. Alexand. consil. 20. ponderatis. col. 2. in 3. volu. tum propter text. generalitatem, tum etiam vt iste tex. iuri aliquid addat, vt dicunt doct. in l. 4. §. prætor. ff. de damno infecto.

10 Item procedit in donatione perfecta, quia antea nil censetur actum, quando aliquid superest agendum. l. fi. C. de his quib. vt indign. Ideo oportet quòd donatio sit scripta, munda, & absoluta, alias non potest insinuari. l. cōtractus. C de fide instru. vt Anth. de Canaro testatur, quæst. 2. in suo tract. *Donatio reciproca insinuanda.*

11 Et ab ista insinuatione non possunt consanguinei donantis appellare, quia non grauantur. l. 1. in prin. ff. de appellatio. recipiend. nam quilibet potest liberè de re sua disponere. l. in re manda. etiam abutendo. l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de petit. hæredit. & iudex ex illa ostensione donationis nihil contra partem agit, ergo non videtur eam grauare, ideo cessabit appellatio, & qui appellaret, perperam appellasse diceretur. Nec donans appellabit, quia donando consensit. l. generaliter. §. 1. C. de rebus credi. Canar. q. 10. in fi. *Appellandū non est ab insinuatione.*

12 Præterea donatio simplex quæ ea mente fit, vt statim velit donans accipientis fieri, nec vllo casu ad se reuerti, & propter nullam aliam causam facit, quam vt liberalitatem & munificentiam exerceat, & hæc propriè donatio appellatur, l. 1. l. Aristote. & l. hoc iure. §. 1. ff. de donatio. Ideo insinuanda est. *Donatio simplex insinuāda.*

13 Siue fiat purè, siue in diem vel sub cōditione. l. sancimus. C. de donatio. vbi gl. & in authe. vt
14 fratrum filij. §. illud. iuncta gloss. vlt. colla. 9. l. donatio. C. de donatio. † Vnde sponsalitia largitas, id est donatio quam sponsus sponsæ facit, vel econtrario, licet tacitè intelligatur, si matrimonium sequatur, l. si extraneus. ff. de condict. caus. dot. & dicta l. 1. in fi. tamen insinuationem requirit. Canar. q. 35. per hoc verb. *toutes*. si in rebus consistat immobilibus, quod ratum est: vt inferius dicetur. *Donationes puræ & in diem ac sub conditione sunt insinuādæ.*

15 Idem in donatione tacita, vt si sciens soluero indebitum, etenim donare videor. l. 1. ff. de cōdict. indeb. l. cuius per errorem. de reg. iur. vbi dicit, donatio est. Et hic tex. dicit omnes donationes insinuandas. Sic & ista, alioqui posset fieri fraus huic constitutioni: & qui non potest donare diceret se soluere, intellige quādo soluitur indebitum omni iure vtroque sciente, secus si debitum naturaliter, tunc nō videtur propriè donatio, & sic nec requiritur insinuatio. l. hoc iure. §. si quis seruo. ff. de donat. Idem si recipiēs causam putabat subesse. Ias. in l. cùm quis. C. de iuris & facti ignor. *Tacita donatio est insinuanda.*

16 Idem si soluam tuo creditori animo donandi. per text. in l. fin. C. de iure dot. l. si quis delegauerit. ff. de nouatio. Ista tamen inferius limitabo in mobilibus in quibus nō requiritur insinuatio.

17 Item quia text. dicit, *Toutes donations*, ergo intelligitur tam de donatione simplici, quam ob causam: licet donatio ob causam propriè non dicatur donatio. l. 1. ff. de donatio. tamen ratione *Simplex & ob causā donatio insinuatur.*

generalitatis comprehendetur in hoc tex. videbimus tamen declarationem Henrici super hoc [Paul.Castren consil.345.circa bona.col.3.in 1.vol.]

18 Vnde in quibus casibus valet donatio inter virum & vxorem, erit tunc insinuanda. l. donationes quas parentes. C. de donatio.inter vir. & vxor. quia in illis debet esse æqualitas. C.de pact. conuent.ideo debet hoc iudici notificari, an ita sit, & insinuari, sicut olim insinuabantur hæ donationes si excedebant quantitatem. d. l. donationes. Sic & hodie, licet non excedant per istum text. Ioan.Lupus in repeti.c.per vestras.in fin.rubr.de donatio.inter vir.& vxor.[Vnde censuit Senatus contra do.Dacier, cui filius in belli expeditione de Mairoles donauerat patri materna, illam donationem non valere, quia non erat insinuata, quamuis Rex declarasset per suas literas istam donationem non comprehendi, tamen non obstantibus literis hæredes successerunt in maternis, & donatio non valuit, quamuis allegaretur l.licet.C.de pact.& l.milites.de testa.milit.]

Dotis donatio an sit insinuanda.

19 Limitemus non procedere in dote. l. fi. §. 1. C. de iure dotium. l.fi. de donatio.ante nupt.& hoc fauore dotis statutum est sicut multa alia. in l. 1. ff. sol. ma. hodie tamen declaratum fuit per Regem Henricum hanc etiam donationem fauore matrimonij, vel in tractatu matrimonij factam, esse insinuandam anno 1549. in mense Februa.vt in edicto eius patet, quod inferius describetur saltem quantum ad hanc pertinet materiam.

Quid in donatione propter nuptias.

20 Secundò, non procedit in donatione propter nuptias, quæ non est minoris fauoris, quam dos.dicta l.fin. C. de donatio. ante nupt. Imò dicitur quòd in substantia nil distat à dote, & facit authen. eo decursum.Ibidem. ita censuit Senatus Paris. in magna camera, videlicet vt donatarius sine insinuatione gauderet re donata donatione propter nuptias quoad vsumfructum. per text. in authe.vt sponsalit.largitas.in princip.colla.9.licet de iure C.esset insinuanda, si summam à iure taxatam excedebat.l.sancimus.C.de donatio.& l.fi. de donatio.ante nupt. ac l.donationes.de donatio. inter vir.& vxor. Guido Papæ in decis. 325. hodie etiam per dictam declarationem Regis insinuari debet, vt proximè scripsi.

Donatio in feudum non insinuatur nec quando à principe fit.

21 Tertiò, vitiatur in donatione in feudum, vt si Rex vel alius det castrum, aut aliam rem in feudum, valebit sine insinuatione, teste Bal. in capit.peruenit.2.de iureiur. idem in alia donatione à principe facta.l.illud.C.de sacrosanct. eccles. l. penult. de donatio.§.fin.in authe.vt non fiant pignora. colla. 5. quia multa priuilegia imperialibus donationibus præstita sunt, & dignum incrementum his conferre dignata est nostra clementia, vt scribit Imperator in l. cùm multa. C.de bonis quæ liber. vt enim Imperialis fortuna omnes supereminet, ita oportet & principales liberalitates culmen habere præcipuum.Ibidem.

Remuneratoria donatio & mutua.

22 Quartò, non procedit in donatione remuneratoria, & mutua. l. si pater. in fi. & l. Aquilius. vbi etiam glo.ff.de donatio.l. fi. vbi glo.& Angel. C. de iure dotium.quia vim permutationis habet.l.sed & si lege.§.consuluit.ff.de petit.hæredit. & non subiicitur regulis donationis, nec reuocabitur prætextu ingratitudinis.d.l.si pater.in fi.ff.de donatio. Et donatio remuneratoria valet inter patrem & filium.in l.si donatione.C.de collat.& inter virum & vxorem.l.quod autem.§.si vir. de donatio.inter vir.& vxor.hoc docet Anto.Capit.in decis.Neapolit.q.203.in 3.dub.

Remuneratoria per natiuitatem liberorum nō reuocatur.

23 Item non reuocatur per natiuitatem liberorum. Bald.& alij in l. si vnquam. C de reuoc.donat.& alienata ob remunerationem etiamsi in fraudem, non reuocantur.l.vnius libertus.ff.si quid in fraud.patro.Ias.in l.si non sortem.§.libertus.col. 5.ff.de condict. indeb.& bona quæ veniunt ad fiscum, propter remunerationem possunt alienari.l. Diui.ff.de pœnis.& res ecclesiæ.l. iubemus.C. de sacrosanct.eccles.cap.cum in officiis.de testa.c.quicunque.in 2.& c.ecclesiasticis.12.quæstio.2. Benemerita tamen debent esse vera, non ficta, aut asserta.l.etiam. §. ex præterito.ff.de manumiss. vindict.& iuxta seruitij meritum valet donatio, non vltra. c.cum ex officij.& c.requisisti de testa. probatio ergo meritorum est necessaria donatario, Bal. in l. 1. C. ne liceat potentior. doct. in d.l.si donatione.Nec probarentur benemerita per instrumentum etiā insinuatum, quicquid dicat Bal. in c.edoceri.nu.7.de rescrip.

24 Tamen cum hîc tex.generaliter loquatur, *Toutes*, putarem hanc comprehendi, tum quod rationes prædictę saltem aliquę in eadem videntur habere locū. Nā in his donationibus fieri solent maximæ fraudes & præcipuè inter personas coniunctas merita nominantur, etiamsi non interuenerint.l.data.C.de donatio. & assertio meritorum non probat merita, nisi aliter probentur. glos. & doct.in l.si donatione. C.de colla.Barto.in l.si fortè.ff.de castren.pecu. Alioqui semper posset fieri fraus huic legi, adiiciendo quòd propter benemerita donauit: vt docet Ludouic.Roma.in l. Aquilius. ff. de donatio. Sic consuluit Barba.consil.2. illud. in 3.vol. vbi agitur de simili statuto, quia donatarius nihil habet detrimenti sequendo legem, vnde sibi debet imputari, si illam neglexit: hodie habemus declarationem Henrici Regis factam anno 1549.in mense Februario, vbi istā donationem remuneratoriam vult esse insinuandam, alioqui non valebit.

Donatio in testamento facta non insinuatur.

25 Quintò, non procedit in bonis donatis in testamentis: quia donationis nomine non venit testamentum.l.alienatum.§.fi.ff. de verb.signific. & sic institutus in testamento non tenetur insinuare, licet si testamenta facta sint coram Curato, & testibus, iuxta cap.relatum.& cap.cum esses. de testament. oporteat quòd publicentur, & in publicam redigantur formam, ad hoc vt probent.tex.in l.publicati.C.de testamen. tamen hîc non agitur de illa publicatione, nec de illa quæ ad aperturam testamētorum fieri solebat.l.1.& 2.ff. quemadmod.testamen.aper.vnde si lex Regia diceret istam donationem insinuandam alias non valere, & curia ecclesiastica statueret,

Declaratur l. publicati. C. de testa.

quòd

quòd donationes istæ exequerentur, licet non sint insinuatæ, non exequentur. Nam postquam hoc statutum est bonum & æquum, & est sanctio sancta, ideo seruanda etiam in foro conscientiæ.Et ideo curia ecclesiastica si diceret sine insinuatione valere,abuteretur: vt consuluit pulchrè Bal.consil.184.municipali.in 5. volum. licet Cana. quæst. 56.dicat statutum de insinuatione non ligare clericos,nec ecclesiasticas personas. Sed hoc est falsum, vt etiam docet Alexan. consil.65. quoniam.nu.16.in 6.volum.prout scripsi in proœmi.constitu.Regiar.in primo Tomo.

26 Sextò,limitatur in l.vna.in fin.C.de plus petit.ibi,siue insinuatæ sint,siue non.

27 Septimò,non procedit in contractibus,qui donationis nomine non continentur. Ideo venditio & alij contractus non insinuantur.l. Labeo.§.contractum. ff.de verbo.signi.vbi plenè scripsi. hodie contra.

28 Octauò,in donatione causa mortis.tex.in l.fi.C.de dona. causa mor.vbi hæc donatio omnes effectus sortitur,quos vltimæ habent volũtates.ibidem.Et hoc docet Guido Papæ decis.610.item etiam.& q.325.potest.& ita declaratum fuit per Regem Henricum secundum.siue donando causa mortis,vel legando,quia legatum donatio est causa mortis. §. legatum.de lega. in Institu.

Donatio causa mortis nõ indiget insinuatione.

29 Nonò, non habet locum in rebus mobilibus donatis, vilis enim & abiecta est illarum possessio.l.si rem.ff. de acquir. poss. & regulariter minimi sunt emolumenti. Ideo de his non videtur lex ista scripta.l.scio.ff.de in integ.restit.& quia fortè plus in insinuatione interdum exponeretur, quam res esset.l.mediterraneæ.C.de anno.& trib.lib.10.& quia ordinatio dicit faciendã insinuationem in ea iurisdictione,in qua res sitæ sunt,quod non diceret in rebus mobilibus, ideo de illis noluit intelligere,& ita accepi,vt dicit tex.in l.si negociũ. ff. de priuileg. credit. vbi de Ripa notat doctorem habere facultatem interpretãdi iura & extendendi.scripsi in proœm.ordin.in 1.Tomo.

Donatio mobilium non insinuatur.

30 Decimò, si filia renunciet futuræ successioni, non requiritur in hoc insinuatio, secus si iam esset quæsita hæreditas,& filia remitteret,quia tunc donatio est.Bald.in d.l.illud.C.de sacrosanct. eccles.Cana.q.49.& q.2. & superius scripsi. Idem si fiat pactum, quòd vnus succedet alteri.l.licet. C.de pactis.quia potius dicitur contractus, quam donatio, ob id non requiritur insinuatio. Ioan. And.in d.§.porrò.in additio.ad Specu.& plenè Canar.q.52.

Renunciatio successionis nõ acquisitæ non indiget insinuatione.

31 Vndecimò,confessio facta in iudicio animo donandi insinuationem non requirit.l.quidam in iure.ff.de donatio.vbi Bar.& Bald.in dicta l.illud. quæst. 8. C. de sacrosanct.eccles.quia pro insinuata habetur,postquam in iudicio facta est,l. cura. C. de omni agro deserto. lib.11.Cana.q.48. ego tamen huic decisioni facilè non acquiescerem: quia ad vnum finem inducta,non operantur alium effectum. l. legata inutiliter.ff.de leg.1.Sed ista confessio fit animo donandi,ergo ad donationem tantùm valere poterit,sed non ad insinuationem,de qua non fuit dictum,nec cogitatum, argu.l. mater. ff.de inoffic. testa. vnde qui confitetur animo donandi debere prædium alicui,licet in iudicio fiat,si alias non insinuetur:nisi per hanc confessionem, dicerem hanc donationem non valere: quia iudex falli potest, credens fortè ex venditione, vel ex alio contractu debitam rem, ideo nullam super hoc facit inquisitionem ad insinuationem necessariam: nec interrogationem; ergo pro insinuata non habebitur.

Confessio an insinuationẽ requirat.

32 Duodecimò,limitatur in lucro, quod quis acquirit ex legis,vel consuetudinis dispositione, vnde si maritus lucretur ex consuetudine, vt Tholosæ omnia bona vxoris dotalia, si prædecedat vxor:non requiritur in hoc aliqua insinuatio. Bal. in authe. eodem cursu. in fi.C.de donatio. ante nupt. quia vxor non donat, sed lex. Et iste tex. dicens, *donations*, debet intelligi de donationibus ab homine factis,non à iure,quamuis in §. illud.in authent.vt fratrum filij.colla.9. dicatur hoc lucrum requirere insinuationem, quod fortè est verum, quando ex solo pacto veniret:secus si à lege,vel consuetudine.

Lucrum ex lege proueniẽs non requirit insinuationem.

33 Ideo dum vxor lucratur mediam partem conquæstuum, in illa acquisitione non requiritur insinuatio: quia ipso iure acquiritur vi consuetudinis,si tamen maritus donaret vxori inter viuos dimidiam illam partem cõquæstuum, non poterit ob hoc grauari vxor insinuatione: quia donationem mariti non acceptabit:sed legis id est,consuetudinis, itaq; debent esse cauti hi matrimonium contrahentes,ne aliquas donationes recipiant de quibus lex disponit: alioqui insinuatione indigerent,sola donatione hominis iuuarentur.

34 Decimotertiò, limitatur si donatio facta esset coram iudice;quia eo ipso videtur insinuata. l.omnium.vbi doct.C.de testa.l. sancimus. C.de dona.Bar.in l.Modestinus. ff.de donatio.& doct. in l.fi.C.de prædiis curial.lib.10.Alex.consi.20.ponderatis. col.2.in tertio vol.& an si iudex donet coram se possit insinuatio fieri. vide Bart. & alios in l. si consul. ff. de adoptio. & Anto. Capir. in decis.Neapol.quæst.203.in quarto dubio.& seq.dicas tamen vt proximè dixi non esse ob hoc insinuationem factam,si nulla solennia interuenerint.

Donatio corã iudice an insinuationẽ requirat.

35 Decimoquartò,si insinuationi fuerit renunciatum cum iuramento, valebit. vt Barto.& alij videntur tenere.in l.si quis pro eo.ff. de fideiussor. & ibi scripsi. & doct. in cap. cùm contingat.de iureiuran.Guido Papæ in decis. 550. vtrum renunciatio. Hoc tamen non probarem:quia legi inducenti solennitatem renunciari non potest.l.nemo potest.ff.de lega.1. Bald.in dicta l. illud.quæstio.5.nec valeret donatio non insinuata,quantumcũque esset renunciatum insinuationi, cui nõ est liberum partibus renunciare.vt ibi,& gl.docet in c.1.de verb.sig.in sexto.vt dixi inferius.n.41. [Ideo habita de iuramento dispensatione poterit donans rem donatam repetere, cum sine causa sit apud donantem rescissa donatiõne.l.pen.ff.de condit.sine causa.

Renunciari an possit insinuationi.

Pia donatio non insinuatur.

36 Decimoquintò, non habet locum insinuatio in donatione facta in redemptionem captiuorum. l. si quis pro redemptione C. de donatio. facit l. sancimus. C. de sacrosanct. eccl. Vel si facta sit pro redemptione eorum, qui sunt intra carceres pro malefi. vel debito quod soluere non possunt, gl. in c sacrorum. 12. q. 2. Bal. in l. illud. col. 1. C. de sacrosan. eccle.

37 Idem si relinquatur ecclesiæ, vel aliis piis locis dicta l. illud, nam cum ista ordinatio non sit fauorabilis ecclesiis, nec piis locis, quoad hoc non recipitur: c. ecclesia. de consti. vnde docet Panor. in c. clericis. col. 3. de foro compet. quod statuta de insinuationibus requirentia certas solennitates non seruantur in causis ecclesiarum, etiam in foro ciuili. refert & sequitur Anto. Capit. in decis. Neapol. quæstio. 201. Sed non præsumitur relictum ad pias causas, nisi probetur, quòd relictum sit pauperi, vel religioso, vel alias congruæ personæ. gloss. in l. si quis Titio. ff. de lega. 2. vbi multa addidi. Bal. in dicta l. illud. vbi etiam dicit relictum fraternitatibus esse pium. per illum tex. scripsi in tract. de confratr. [Idem in donationibus factis clericis, docet Fulgos. consil. 104. quædam dom. Lucia. col. vlt. Hoc tamen non seruatur. vt not. in procemio ord. vbi dixi quoad hoc clericos ordinario esse subiectos.

Cõfirmatio principis vim insinuationis habet.

38 Decimosextò, limita, quando princeps non obstante hac constitutione, confirmaret donationem non insinuatam, tunc valeret. vt consuluit Panor. consi. 84. illud in summa. in primo vol. vbi consuluit rescriptum principis ex certa scientia confirmans donationem non insinuatam valere, etiam in præiudicium filiorum, quibus erat ius quæsitum spe probabili: quia ista insinuatio est solennitas quædam de mero iure positiuo introducta: quamobrem est in arbitrio principis. Alex. in l. quanquam. C. de testam. mili. probat Alciat. in tract. præsumpt. regul. 3. in 11. præsump. & doct. in rubri. de confirma. vtil. & per totum illum tit. quia cessant rationes suprascriptæ post confirmationem ex certa scientia factam. [Quæ habet vim insinuationis. argum. l. omnium. C. de testam. ego tamen putarem, illas literas inciuiles & iniustas, quando iam esset acquisitum ius alteri, per l. 2. §. merito. ff. ne quid in loco publ. Nam princeps ius alterius sine tyrannide tollere non potest. l. quotiens. C. de precib. imper. offerend.]

Iurata donatio etiam insinuatur.

39 Decimoseptimò limitant quidam in donatione iurata, vt Ioan. Andr. in additio. ad Spec. in tit. de instru. editio. §. porrò. versi. donatio. Et hanc sententiam plenè prosequitur Ioan. Imol. in c. cùm contingat. de iureiura. in decimo membro. & Soc. consil. 77. & alij multi. Sed tamen ego in contrarium inclino, vt non valeat donatio etiam iurata, si non sit insinuata, tum quod hic dicat,

Iuramẽtum tria requirit.

40 *toutes*. † Secundò, quòd iuramentum ad hoc vt aliquid operetur requirit tria. Primò, quod persona sit habilis, vel per iuramentum habilitetur. Secundò, quod sit generalis forma obseruata. Tertiò, quod res non sit prohibita. l. si quis inquilinos in fi. ff. de leg. 1. Bal. in l. illud. Cod. de sacrosanct. eccle. Sed quando insinuatio omittitur, generalis forma huius legis non seruatur, ergo non valet, siue simpliciter iurauerit super contractu, siue iurauerit tenere ratam non obstãte insinuatione: quia in vtroque casu requiritur insinuatio: [alioqui semper apponeretur iuramentum & tolleretur quoad effectum ista lex.]

41 Primò, quia non potest renunciari legi disponenti insinuationem esse faciendam: quia non est introducta in fauorem donantium: sed in odium recipientium clandestinas donationes, & ne quis prodigaliter sua substantia vtatur. argum. l. Imperator. ff. ad Trebell. Et legi ponenti solennitates non potest renunciari. l. nemo potest. vbi plenè doct. ff. de leg. 1. Bar. in l. si quis pro eo. de fideiussor. & ibi scripsi. & multos hinc inde adducit Bertrand. consil. 30. ex casu. col. 2. in tertio vol. ex nouis editio. plus dicens, col. 3. quod si quis pluries donauerit vnam rem, valebit donatio sine insinuatione: quia sic iterata caret omni fraude, & suspicione. allegat l. si mulier. C. ad Velleia. & glos. in l. in contractibus. §. illo. C. de non numer. pecu. multa poterat alia adducere quæ Ias. scribit in l. iurisgentium. §. sed cùm nulla. ff. de pact. & per Corset. in tract. de gemina. Ego verò puto, quòd si donator repeteret centies donationem, & eam non insinuaret, quòd ob hoc donatio non valeret: alias esset in potestate donatoris tollere legem iterando actum: & si non potest expressè, nec tacitè renũciare legi, videlicet per actus iterationem, alioqui fieret fraus legi, & nunquam insinuatio fieret, quod reprobat l. fraus. ff. de legib. & alia multa iura, & quotidie fieret vna donatio. Sicut impij ordinarij collationes beneficiorum opimorum faciunt, vt abũdè scripsi in Praxi beneficiali. [Vltimò non requiritur insinuatio, si res aliena donetur, quia donatio non est, & res statim potest euinci à donante. l. in ædibus. §. fin. ff. de dona. si tamen donans se obligaret de euictione iuxta l. Aristo. ff. de dona. vbi gl. tunc opus esset insinuatione, vt scribit Bal. in l. post mortem. in fi. C. de fideicom. allegat l. si mulier. §. 1. quod metus causa. quæ parum probat.]

Qui seront faictes cy apres.

GLOSSA SECVNDA.

Donationes non insinuatę valent ante hanc ordinationem factæ.

Ergo factæ ante istam ordinationem, valent sine insinuatione, siue sint in magna quantitate, siue in parua, ratione consuetudinis Franciæ, quæ non requirebat insinuationem. Et sine hoc verbo idem dici debebat: quia lex non extenditur ad præterita, sed ad futura. l. leges futuris. C. de legib. & c. fi. de consti.

Par & entre noz subiects.

GLOSSA TERTIA.

Bona sita extra regnũ donari etiã sine insinuatione possũt.

Igitur si exterus donaret hîc Paris. bona sita Mediolani, valeret donatio: quia hîc tantũ vult donationes insinuari, quæ à subditis fiunt, & inter Regis subditos, subditos autem hîc voco

ratione

ratione dominij.vt dicit gloss.sing. in clemen.vna.de foro compet.id est,omnes qui in regno degunt:quia legibus Regni subiici debet,quod est verum in bonis sitis in Regno,sed si alibi sita sint seruabuntur quoad hoc leges sitæ in illo loco,vbi res sunt,per ea quæ tradit Bart.& alij in l.1.C.de summa triuita & Panormit. in c. quod clericis.de foro competen.Item hæc verba addita sunt ad tollendum dubium à doct.motum,quòd si testamentum,vel donatio debeat insinuari,& registrari,aliàs non valeat:tunc includit etiam exteros,& forenses in loco statuti donantes, vel testantes: quia talis insinuatio concernit solennitatem actus illius loci, in quo fit, ideo adesse debet etiam quoad extraneos.l.si fundus.ff.de euictio.l.2.C.quemadmo.testamen.aperian.Bart.& alij in l.cunctos populos.C.de summa trinit. hoc enim fit, vt fraus euitetur,& spectat ad officium eius in cuius territorio instrumentum conficitur, vt fraus non adsit.argum.l.congruit.ff.de offic.præsid. Et quando consuetudo vel statutum respicit solennitatem, debet seruari in loco in quo actus geritur.l.1.C.de emancipa.l.si non speciali,de testamen.l.3.in fin.ff.de testib. non enim debent exteri violare statuta,& leges ciuitatis.cap.quo iure.& cap.quæ contra.8.distin. Sic plenè consuluit Panorm.consi.52.in quæst.1.dubio.vol.2.& Barba.consi.2.illud.col.6.in 3. volu. Ego tamen dicerem per hæc verba *entre noz subietz*,hic posita,non esse de mente condentis,vt ligaret exteros ad hanc insinuationem si bona non sint in regno sita.Ergo lex non debet extendi contra voluntatem statuentis,quicquid doct.teneant,quæ possunt intelligi,quando Rex simpliciter statuisset non adiectis his verbis,& sic conciliabuntur diuersæ sententiæ:vel quando instrumentum contractus esset tantùm insinuandum,sed hic statuit insinuandum in loco vbi res sitæ sunt,ergo non comprehendit extraneos extra regnum bona habentes, sed bene ipsos subditos in Anglia:vel alibi extra regnum bona in regno sita donantes, itaque si Italus bona in hoc regno sita donaret, requireretur insinuatio per hunc text. quia subditus dicitur respectu bonorum,quæ in regno habet.Bald.in c. cùm venissent.de eo qui mittitur in posse.causa rei seruan.diuersum putarem si donaret bona extra Regnum sita.

Subditus quis.

Exteri an donationem insinuare debeant.

Soyent insinuées,ou enregistrées.

GLOSSA QVARTA.

ET sic donationes non solùm debent in iudicio ostendi,& insinuari:sed & registrari, & in actis curiæ describi,alioqui non valent,vt hîc.fiunt enim hæ scripturæ,vt quod actum est facilius probari possit.l. contrahitur.in fi.ff.de pignor.Per librum enim registri validior & efficacior fit probatio, quam per aliud probationis genus.l.census.ff.de probat. Ludouic.Roma.consi.215.duo.& vt volens rem emere,possit perquirere curiæ libros,& sic videre an sit alteri donata necne,& vt sibi prouideat.

Registrari cur donationes debeant.

Sed quis hanc petere debeat insinuationem? Respond.is,cuius principaliter interest.l.de vnoquoque.ff.de re iudic.§.legatarius.de testamen.in Instit.facit l.si quis nec causam.ff.de rebus credit. Ideo donatarius eam petere debet:quia sua principaliter interest, vt donatio valeat: alioqui nil consequi ex ea poterit. Et si is omittat, potest quilibet prætendens interesse,eam petere insinuationem. vt docet Bart.in l.si res.ff.quibus modis pignus soluit. Vnde si insinuatio testamenti non fuerit ab hærede facta in casibus, quibus fieri debebat, nocebit substitutis, & legatariis, qui eam debebant petere, vt probat Alex.consi.65.quoniam.num.28.in sexto volum.& facta his proderit, & aliis ius ex testamento prætendentibus.l.fin.§.simili modo.C.de iure dotium.l.in hac.de donatio.

Insinuatio à quo petenda sit.

Item donator insinuationem petere poterit.l. in hac. ibi, donator habeat liberam facultatem donationis rerum suarum vbicunque positarum,&c.prout maluerit publicare.C.de donat.§.illud. in auth.vt fratrum filij succedant.colla.9.etiam donatario absente:quia nemo potest impedire,ne quis voluntatem suam declaret.l.Lucius.in fin.ff.de lega.1.Bal.in l.1.C.de litis contestat.

Et ipse testator insinuationem testamenti petere poterit, in quibus casibus,requireretur,dum viuit.l.omnium.& ibi Bal.C. de testamen. Non autem hæres viuente testatore:quia nil adhuc iuris habet eo superstite,cùm deambulatoria sit vltima voluntas vsque ad extremum vitæ exitum. l.1.C.de sacrosanct. eccl.& testamentum morte confirmatur.l.cùm hic status.ff.de dona.inter virum & vxor. cap. cum Mart.de celebratio.missarum.

Excommunicatus tamen insinuationem coram iudice petere non poterit, nec iudex ei assidere.teste Bald in c.cùm inter.in fi.de excep.vt scripsi in rubr.de excomm.vitand.in trigesimoseptimo,pœna excommunicatorum. Si tamen peteret insinuationem,non esset ob hoc nulla,sed iudici datur facultas illum repellendi,quando præsentabitur ab excommunicato.vt docto.docent per illum text.in c.intelleximus.de iudic.

Excommunicatus non petit insinuationẽ.

En noz Cours & Iurisdictions ordinaires des parties & choses données.

GLOSSA QVINTA.

1 ISte text. declarat coram quo iudice insinuatio fieri debeat, & primò dicit in curiis nostris,*en noz Cours*, ergo coram iudicibus Regiis,& sic non valeret insinuatio facta corã iudicibus Baronum,vel aliorum dominorum,licet quidam interpretes dicant, quòd insinuatio possit fieri coram quocunque iudice : etiam si non sit iudex partiũ, rei,vel loci.per l.data.C.de donatio.& l. in hac.ibidẽ.& §. illud.in auth.vt fratrum filij.colla.9.ibi, aut apud quos omnia talia documenta fieri possunt, quoniam insinuatio est actus voluntariæ iurisdictionis,qui fit inter volentes.§.nulla.in authent.de defensor.ciuita.colla. tertia. & ibi gloss. &

Insinuatio coram quo iudice fieri debeat.

ita tenet Ioan. And. in additio. ad Specul. in titu. de instrum. editio. §. porrò. Bald. in cap. fin. in fin. de offic. iudic. quem refert & sequitur Guido Papæ consi. 23. viso facto. col. 5. & quæst. 325. tamen ad euitandas opiniones hîc statuitur, quòd coram iudicibus Regiis. Et hodie est contentiosæ iurisdictionis, quia poterunt opponere consanguinei dicentes donantem esse furiosum, tempore quo donauit. Quamuis Cana. contra quæst. 12. nec valeret nisi donatio sit insinuata coram iudicibus Regiis.

Requisita in hoc text.

2 sic ex hoc text. habes requisita. Primò, requiritur quòd donatio facta sit. Secundò, quòd capaci, aliàs non valeret etiam cum insinuatione: vtpote si facta esset extero, qui sine literis naturalitatis bona sibi in Regno acquirere non potest. vt scripsi in tract. de liter. naturalitatis. Tertiò, quòd insinuata sit donatio, ibi, *insinuées*. Quartò quòd coram iudicibus Regiis illius loci, vbi res sita est, vt superiùs dictum fuit. Quintò, requiritur quòd sit iudex ordinarius, vnde si Paris. donet rem, quæ sit in iurisdictione Paris. sita, debet insinuari Paris. coram iudice Regio, qui erit Dominus partium & rerum, id est, si sit res sita in bailliuia, & domicilium, etiam non poterit fieri insinuatio coram alio iudice, quàm ordinario iudice castelleti. Imò non sufficeret si esset iudex, nisi sit ordinarius loci, ergo iudex appellationum, aut conseruator, aut iudex criminum non posset approbare: & approbatio non valeret per hoc verbum, *iurisdictions ordinaires*. Etiam non sufficeret, si esset iudex ordinarius, nisi sit itidem iudex ordinarius partium, vt hic *des parties*. & iudex ordinarius dicitur, qui iure suo, vel principis beneficio vniuersaliter iurisdictionem exercere potest. l. more. & seq. ff. de iuris. om. iud. Spec. in tit. de offic. ordi.

Iudex ordinarius partium & rerũ quis dicatur.

3 Nec valeret prorogatio partium in alium iudicem: tum quia hoc datur hîc pro forma, quæ si non seruetur, vitiat actum. l. cùm hi. §. si prætor, ff. de transaction. capit. cum dilecta. de rescript. tum etiam quia in hoc Regno iurisdictiones sunt patrimoniales, ob id non facilè prorogantur. vt scripsi in titu. de causis in concor. & alius iudex ignorare posset conditionem donantis, nec requireret vtrum donans fuerit deceptus nec ne, aut dolo inductus ad donandum, teste Guido Papæ in decis. 325. potest fieri.

4 Sed si Paris. ciuis rem donet Aureliæ sitam, debet insinuatio fieri Aureliæ, quia ille iudex est iudex partium & rerum quoad illam rem: & sic quoad insinuationem. vt per totum titulum C. vbi in rem actio exerceri debeat.

Duplex insinuatio non est facienda.

5 Nec refragatur, quòd quidam dicunt faciendam esse insinuationem & Aureliæ, vbi res est sita, & Paris. vbi est domicilium, per istum tex. cui resp. verum esse, quando res est sita in loco domicilij, tunc opus est vt insinuetur coram iudice partium & rerum, diuersum est, si res sit alibi sita: quia tunc sufficit quod in loco, in quo res est sita, insinuatio fiat, corã iudice Regio illius loci. Nam ille iudex dicitur quoad hoc iudex partium & rerum, nec iste text. astringit nos ad duplicem insinuationem. Imò hodie declaratum est per Regem Henricum insinuationem esse faciendam in iurisdictione Regia, vbi bona donata sita sunt, & sic sufficit.

Insinuatio in iudicio fit.

6 Sextò requiritur, quòd fiat in curia, & in iudicio, ibi, *en nos cours & iurisdictions ordinaires*. & sic domi facta non valeret: quia non esset facta in curia, & non conuenit constitutioni. vt scripsi in §. cùm verò. de colla. in concord.

Instrumentũ donationis ad verbum in iudicio conscribi debet & in actis redigi.

7 Septimò requiritur, quòd instrumentum donationis sit in actis curiæ conscriptum, & ad verbum, ibi, *enregistrées*. si tamen aliquod verbum omissum esset, non vitiaretur ob hoc insinuatio. per not. in l. edita actio. C. de eden. Et eo ipso quod iudex est præsens, & approbat donationem, ex ipsa insinuatione ius donatario acquiritur. per istum tex. & probat Canar. q. 4. debet tamen iudex eam suscipere. l. secundum diui. C. de donatio. aliàs non sufficeret præsentia, si nihil diceret. Sed si dicat eam in actis describendam, eo videtur illam recipere, teste Bald. in l. illud. C. de sacrosanctis ecclesiis. etiam sufficit si dicat, recipimus dictam donationem, si & in quantum de iure valet, & recipi

Iudex insinuationẽ recusans quomodo puniatur.

8 debet. † Et si nollet recipere, posset pars à denegatione appellare, & iudex appellationis reciperet: vel cogeret primum iudicem ad recipiendum. Imò posset illum ad mulctam condemnare, si absque causa recusaret, & duplum parti resarcire ille iudex teneretur. §. & hoc peruenit. in auth. vt nulli iudic. colla. 9. Canar. q. 15. & effectus computaretur à die insinuationis perperam denegatæ. vt in gloss. seq. Nam quod per me non stat, mihi non est imputandum. l. in iure ciuili. ff. de reg. iur. [& vt breui dicam, insinuatio est facienda secundum leges moresque locorum. l. 2. C. quemadmod. testam. aperiant.]

Autrement seront reputées nulles.

GLOSSA SEXTA.

Donatio est imperfecta ante insinuationem.

PRimùm hic annullatur donatio sine insinuatione, probatur in l. sancimus. in princ. ibi, sed hoc pro non scripto, vel intellecto esse credatur. C. de donatio. & in effectu donatio ante insinuationem est imperfecta, & non completa, ac pro non facta. l. fin. C. de donat. ante nup. Ideo nullum effectum habet ante insinuationem, sed ab eo die incipit effectũ habere, quo insinuatur, vel recusatur sine causa, vt superiùs scripsi. vnde non poterit donans cogi ad petendum insinuationem cùm donatio non habeat effectum, & non sit perfecta nec completa antea. Imò poterit donans postea alteri donare, cùm pro non scripta sit, & non perfecta donatio ante insinuationem: etiam rem traditam repetere conditione sine causa. gloss. & doct. in l. 1. ff. de donatio. & in l. contractus. C. de fide instrum. Ego teneo, quòd per donationem & traditionem dominium est in pendenti. argumen. §. si filiusfam. ff. quibus modis ius patriæ potesta. soluit.

Donatio secunda ante insinuationẽ an valeat.

Quamuis

Quamuis Canar.q.26.teneat transferri dominium,si res tradatur:quia talis donatio non est contra legem.l.non dubium.C.de legib.Sed fac esse,tamen quia pendet an insinuatio fiet,vel non,interim non potest transferri dominium:quia si non fiat insinuatio,donatio habebitur pro non scripta,ideo interim dominium non transfertur.

Non refragatur l.traditionibus.C.de pact.quia loquitur quando præcessit causa habilis ad trāsferendum dominium.doct. ibi, sed ista donatio non insinuata non est causa habilis ante insinuationem:ergo non transfert dominium. Et quia ipso iure hîc annullatur, ideo dominium interim transferri non potest irreuocabiliter.Bart.& alij in l.si ita quis.§.ea lege.ff.de ver.oblig.& in l.cùm lex.de fideiussor.Bald.in l.2.qui.C.de appel.& in l.vniuersa.C.de precib.Impera.offeren.Nam sicut ex imperfecto testamento nil debetur etiam Imperatori.l.ex imperfecto. ff. de lega.3.l. ex imperfecto.C.de testam. Sic nec ex donatione imperfecta, nec ex ipsa venditione.l.1.ff.de pericu.& commo.rei vend.Ideo dicit hic tex.*autrement seront reputées nulles,& ne commenceront auoir leur effect, que du iour de ladite insinuation*,vt sequitur.

Et ne commenceront à auoir leur effect, que du iour de ladite insinuation.

GLOSSA SEPTIMA.

SEcundum est,quòd effectus donationis ab insinuatione incipit,ergo antea,si res fuerit donata alteri, valebit cum insinuatione: quia prima donatio non habet effectum ante insinuationem: ideo si tradita sit secundo cum insinuatione in eum dominium transfertur per l.quoties.C.de rei vendic. Donare quis an possit secundo ante insinuationē.

Tertiò,non lucratur fructus donatarius ante insinuationem:quia donatio non habet antea effectum per istum text. & haberet effectum donatio, si interim donatarius lucraretur fructus,nec ex imperfecta donatione,& nulla potest quis aliquid emolumenti consequi.ca. ad dissoluendum. de desponsa.impube. Lucretur an donatarius fructus ante insinuationē.

Quartò, si interim donans obliget omnia sua bona,videtur istam rem donatam non insinuatam obligare: quia Dominus remansit ante insinuationem, ideo præfertur habens hypothecam donatario posteriori.per reg.qui prior. Obligari res donata an possit ante insinuationem.

Quintò, si donatarius illam rem donatam vendiderit ante insinuationem,vel obligauerit, & donans moriatur non facta insinuatione, nulla est donatio:sic & venditio,& hypotheca:quia resoluta donatione ex defectu insinuationis,& emptio resoluta censetur.vt docet Bart.& Bal.in l.2. C.de rescinden.venditio.quæst.13.facit l.si domus.§.si fundus.ff.de legatis 1.& l.vxor patrui.C.de lega.l.lex vectigali.ff.de pign.Bal.& Alexan.in l.si res.de legatis 1.Et istud tenendum est, quando voluntas eius, qui non insinuauit, non fuit ad hoc directè ordinata, vt donatio resolueretur, vt non insinuare, vel non soluere canonem, tunc resoluitur: alioqui contra. vt not. Bartol. in l.in diem. ff. de aqua pluuia arcenda. Anton. Negus. in trāctar. de pignor. in primo membro quintæ partis,num.45. diuersum in pignore scribit Bart.in l.si res.ff.de pignor.& Alex.cons.65.quoniam. num.20. Vēditio ante insinuationē an valeat.

Sextò, si donauerim alicui rem, nec tradidero, tamen ille cui donaui nòn tradita possessione, in eo loco ædificauerit me sciente. Et cùm ædificauerit nactus sim ego eam possessionem, & petat à me rem donatam,& ego excipiam, quòd supra legitimum modum facta est,& non insinuata,de dolo replicandum est,dolo enim feci:quia passus sum eum ædificare,& non reddidi impensas.l.pure.ff.si donaui.ff.de doli exceptio. Ideo teneor vel donationem perficere,vel expensas ædificiorum reddere.l.in fundo.ff.de rei vend. Ædificāti in loco donato ante insinuationem quomodo succurratur.

Et ce quand aux donations faites en la presence des donataires,& par eux acceptées.

GLOSSA VLTIMA.

1 ET hic finis declarat præcedentia, ad donationes factas in præsentia donatariorum, videlicet vt donationes factæ in præsentia illorum, & acceptatæ non habeant robur, nec effectum ante insinuationem: quia ex donatione imperfecta non potest acquiri:& imperfecta dicitur ante insinuationem:vt superiùs probatum fuit:etiam si fuerit acceptata,de qua acceptatione multa scripsi in tract.de Regia.accepta.in concord.

2 Sed intra quod tempus debeat ista donatio insinuari?Respon. hîc non apponitur tempus,ergo est in electione partis,ideo etiam ex interuallo fieri poterit.l.fin.§.similique modo.C.de dona. ante nupt.& auth.ibi posita.Ludoui.Roma.cons.215.duo sunt.quia est meræ facultatis,& voluntariæ iurisdictionis,quandiu tempus insinuationis durat.text.iuncta gloss.in §.nulla.in auth.de defenso.ciuit.colla.3.Ideo intra triginta annos fieri poterit.l.licet.C.de iure delibe.l.cùm acutissimi. C.de præscr.triginta anno.Et sicut donare à principio est voluntarium.l.sicut.C.de actio. & obliga.sic & insinuare:nam donatarius agere potest contra donantem, vt tradat rei donatæ possessionem,vsque ad triginta annos.Bal.in d.l.illud.q.7. Insinuatio intra quod tempus fieri debeat.

3 Aliqui verò dicebant in hoc regno insinuationem esse faciendam intra decem annos per ordinationem Regiam,& quia obliuio præsumitur per decem annos.l.peregrè.ff.de acquirend.possess. Ego dicerem insinuationem donationis inter viuos fieri posse, quamdiu donans viuit, & in eadem perseuerat voluntate: quia omnia sunt integra, probatur in d.§.similique modo. Sed post mortem fieri insinuatio non poterit: quia nec donatio,& sic post mortem duo extrema non sunt habilia.vt docet Bart.in l.si is qui.ff.de vsucapio.& bonum esset constituere tempus ad hanc insi-
4 nuationem faciendam, † nec est necesse reuocare donationem:quia sine insinuatione in isto text. Donatio an reuocanda sit ante insinuationem.

text annullatur:sed impedire potest donans,ne notarius instrumentum donationis donatario tradat, si eum pœniteat, & postea insinuari non poterit,& si notarius conueniatur,& ab eo petatur donationis instrumentum,tunc donans declarabit nolle donationem perficere.hoc probatur per doct.in ca.ex parte decani.de rescript.& in clem.vna.de renuncia.donatio verò causa mortis,nec ante mortem,nec post est insinuanda.vt superiùs scripsi,& ita declarauit Rex Henric.vt in sua declaratione patet.[Si tamen donans eam reuocauerit,valebit reuocatio in casibus,in quibus reuocari poterat,quia si fauore matrimonij facta esset, reuocari non potest facto matrimonio,vt censuit Senatus in publica natiuit.do.pronuncia.anno 1551.Sed insinuatio fieri poterit quandiu partes erunt superstites,& constante matrimonio.Vnde si contemplatione matrimonij donatio facta fuerit marito ab vxore, vel contra,sufficit insinuationem factam esse consummato matrimonio, nec per illam insinuationem dici potest constante matrimonio aliquid donatum esse,quia per insinuationem retrotrahitur donatio ad tempus quo facta fuit, per Bart.in l.si is,qui.ff.de vsucap. & per insinuationem omnia confirmabuntur. l. per fundum.ff.de seruit.rustic.præd.l. si quis duas.in fi.communia præd.]

Si nullus sit iudex eo loco vbi insinuatio fieri debeat.

5 Si tamen fuerit impedita insinuatio, fortè ob bellum nullus erat iudex,tunc poterit insinuatio fieri quando ius reddetur,argum.l.facta.§.bonorum.ff. ad Trebellia.vel coram superiore illius iudicis fieri poterit,aut in proximo loco, in quo ius dicitur, licet res non sit in eo loco,vel si donatarius non petierit,putans statim iudicem ius redditurum,fortè à Rege releuaretur,etiam si nõ petiisset intra tempus à statuto præstitutum, vt ibi.vidi tamen,& melius est tempore quo bellum erat Bologniç,insinuationem fieri in iurisdictione proxima locorum,impetratis tamen literis Regiis, in quibus hoc permittebatur. Et quod ita valeret sicut si esset facta in eo loco in quo bona erant sita.

Minor releuari potest ab insinuatione omissa.

6 Idem putarem in minore,qui non petiit insinuationem,restitui ex hoc possit,vt consuluit Alex.cons.65.quoniam.in 6.vol.quem sequitur Mauri.in tract.de restit.c.159.Nam regula est,quòd restitui minor potest si sit lęsus,& per suam facilitatem,vt hic.l.nam postea.§.si minor.ff.de iureiu. scripsi in tract.de restit.artic.1.supra.

Qualiter insinuatio fieri debeat.

7 Qualiter fiat insinuatio?Respond. Ioan.And.in d.§.porrò.oportere quòd subscribatur donatio,& publicetur coram iudice,nec requiritur alia scriptura.Etiam non requiritur decretum,teste Bar.per l.Modestinus.ff.de dona.quia iura hoc non requirunt:sed quod in præsentia iudicis ostẽdatur.pro hoc est tex.in l.fi.C.de præd.curia.lib.10.licet Guliel.de Cuneo teneat contra in l.illud. C.de sacrosanct.eccle.per glo.in §.fi.in verb.nisi.in auth.vt non fiant pignora.collatione 5.& idem docet Alfonsus de Montaluo in foro Regal.tubr. *de las mandas*.l.13. Et hæc opinio est vera,& tutior,quicquid dixerit Bart.vt docet Guido Papæ,in dec.Delphina.q.325.potest fieri.& consi.23. viso facto.num.6.vbi plus dicit,quod si decretum fuerit appositum,per decreti appositionem insinuatio facta dicitur.per l.1.C.de prædiis.curial.lib.10.

Praxis insinuationis faciendæ.

8 Alij dicunt,quòd necesse est donationem fieri in præsentia iudicis.vt Bartol.in dicta l.Modestinus.ff.de donation.& de Cana.in tractat.de insinua.quæst.2. Ego arbitror hoc non esse necesse, imò coram duobus notariis in hac patria fieri poterit, extra iudicis præsentiam, & in aliis locis coram notario & testibus, & postea donationis instrumentum iudici præsentabitur, & petetur vt eam approbare dignetur, vel supplicatio adiungetur donationis instrumento,& iudex præcipiet scribæ seu grapherio, vt illud instrumentum legat: demum cùm nulli sint opponentes,interrogabit donantem, qua de causa donet,an dolo inductus sit,vel fraude. Et si respondeat non esse inductum, iudex approbabit, & recipiet dictam donationem sine præiudicio alterius,& hæc approbatio etiam in actis describetur,locus,tempus,annus,& dies:& ad verbum debet inferi donatio in actis,& sic dicitur registrari, & facilior erit probatio ex dictis actis volentibus donationem habere.

Cõfessio partiũ non probat insinuationem.

9 Et oportet, quòd hæc insinuatio probetur per scripturam, alioqui non credetur insinuationem factam,etiam si donans, & donatarius confiterentur.teste Ioan.Fabr. in l.fin.§.1.C.de donat. ante nup.Nam vbi oportet quòd solennitas interueniat,non sufficit cõfessio solennitatis,sed ipsa solennitas opus est,quòd probetur.vt plenè Fel.docet in c.cum dilecta.de rescrip.alioqui donans & donatarius possent legem circunuenire,confitendo insinuationem factam.sicut dico de collatoribus, vt non credatur illis super insinuatione nominatorum,aut graduatorum:quia multi iniqui collatores, vt non perderent collationem, dicerent insinuationem factam esse,quamuis hoc verum non esset.§.teneantur.de colla.in concord.vbi scripsi.

Citatio in insinuatione non requiritur.

10 Et quando fit insinuatio,non requiritur,quòd aliquis citetur,nempe in agnitione bonorum aduersarij non requiritur citatio, quia actus non consistit in contradictione.Bart.in l.in hac.C.de donatio.Bald.in l.fi.C.qui admitti.Cana.quæstio.4.nemo enim impedire potest, vt quis voluntatem suam non declaret.gl.in l.Lucius.in fi.ff.de leg.1.& l.fi.de cura.fur.Bal.in l.1.C. de litis conte. etiam quia nulli fit præiudicium nisi donanti, ergo sufficit illius habere consensum.l.si auia.C.de donatio.Bald.in dicta l.illud.

Causæ cognitio an in insinuatione requiratur.

11 Et ideo non requiritur causæ cognitio in insinuatione: quia in donantis facultate consistit, & sic quolibet die & loco fieri poterit.l. in hac. C. de donat.etiam extra territorium. Cùm sit voluntariæ iurisdictionis. l. emancipari.ff.de adopt. & potest iudex eam non admittere,sed si absque causa recusaret, faceret litem suam.per §. & hoc peruenit.in authen.vt nulli iud.colla.9. Oldrad. consil.

consil.253.factum tale. Ego contrarium teneo:quia requiritur,quòd fiat in curia,ergo non extra, nec in quolibet loco,nec domi.vt scribit Oldra.& superiùs tractaui.

12 Item non potest fieri die feriata,in qua omnes claudũtur actus.l.fi.C.de feriis.quamuis Cana.q.6.contra teneat & Oldr.vbi suprà. Et iudex potest eam insinuationem recusare,si videat donantem fortè dolo inductum,& blanditiis bonis suis spoliatum.Ideo iudex debet interrogare donantem de causa,quare donat.vt Bal.dicit in l.si consul.ff.de adop.arg.l.pen.in fin.C.de præd.curial.lib.10.alioqui cur præsentia iudicis requireretur, si non posset eam recusare?Certè lex Regia istam non introduxisset insinuationem sine effectu,scilicet vt quilibet possit scire,an res pertineat ad donantem,& rationibus superiùs adductis. *Feriatis diebus an insinuatio fieri possit.*

13 Et sic potest iudex etiam esse tabellio, cùm hic actus sit voluntariæ iurisdictionis, & in quibus de plano proceditur,potest quis esse & iudex & tabellio.l.iubemus.§.his quoque.C.de sacrosan.eccle.docet Bal.in d.l.si consul.q.7.Cana.q.8.Quod non puto verum:quia officia non debent commisceri,& scripta donatio debet Iudici insinuari,& iudici non datur ratione officij vt scribat, sed scribam habere debet.c.quoniam contra.de proba.Ideo ipse debet authoritatem suam interponere,quam scriba, seu Grapherius aũt actuarius rediget in acta, & donationem,& alia coram iudice facta in regestum describet.quæ non posset iudex,imò notarius seu Grapherius posset cõtradicere:quia suum vsurparet officium. *Scribere insinuationem iudex non potest.*

14 Vltimò,an contra instrumentum insinuatum possit opponi,& quid?Respond. Cùm in insinuatione nullus vocetur,ideo postea non tollitur facultas opponendi contra instrumentum, vnde poterit opponi quod est falsum,quòd in fraudem fisci factum vel simulatum.Bald. in l.illud.q.7.C.de sacrosanc.eccle.Cana. quæst.60.& alia quæ contra instrumentum opponi possunt,scribit Nepos de monte Alba.in suo tracta.in forma oppositio.contra instrumenta,vel quòd sit facta hęc donatio à prodigo,cui bonis interdictum erat.l. is cui ff. de verborum obligat. vel ab infante, & furioso,& aliis qui donare non possunt.l.filius famil.ff.de donatio.l.si quæramus.de testament.alia iusta opponi poterunt,si competant,alioqui caue animę tuę ne opponas,quod verum non est,vel probare non potes,& tutiùs facies, si te inanibus sumptibus,vel partem tuam non vexes.l.1.ff.de inoffic. testamen. *Opponi quid potest contra instrumentũ insinuatum.*

Et quant à celles qui seront faites en absence desdits donataires, les notaires stipulans pour eux,commenceront leur effect,du temps qu'elles auront esté acceptées par lesdits donataires en la presence des donateurs,& des notaires,& insinuées comme dessus:autrement elles seront reputées nulles. *Articulus 2.*

GLOSSA PRIMA.

1 SVperiùs dictum fuit omnes donationes insinuandas,alioqui nullas existere.hæc de donationibus intelliguntur,quæ in pręsentia donatariorum fiunt,sed nunc decidit, quid in donationibus, quæ fiunt in absentibus vt in l.absenti.ff.de donatio.& dicit habere effectum à die quo fuerint acceptatæ & insinuatæ,& non antè. *Requisita vt donatio absenti valeat.*

2 Et sic sequentia ex isto text.requisita eliciuntur.primum,quòd donatio fuerit facta,ibi,*qui seront faites*,si ergo quis promiserit donare non habet locum iste text.quia non est donatio,sed promissio de donãdo,& aliud est promittere,donare,& aliud est donare.l.1.C.de pact.pigno.doct.in l.aliud est:vendere.ff.de reg.iur.

3 Secundò requiritur,quòd donatio fuerit facta absenti. per l.absenti.ff.de dona.alioqui si præsenti,haberet locum præcedens articulus. Absentem eum reputamus, si non adsit in loco,in quo est donans, etiam si in hortis sit,quamuis ille aliquando dicatur præsens.l.præsens.ff. de procurat. Absentem eum etiam dicimus,qui nescierit donationem sibi fieri:& sic dormiens,furiosus,& alij id genus absentes dicuntur.l.absentem. vbi dixi,ff. de verbo sign.& curator eorum acceptare donationem poterit,vt inferiùs dicetur. *Absens quis dicatur quoad donationem.*

4 Tertiò requiritur, quòd notarius stipuletur pro absente,ibi,*les notaires stipulans.* Alioqui non valeret. nam publica persona,vt notarius,alteri stipulari potest.§.alteri.de inutil.stipul.in Instit.& l.stipulatio ista.§.alteri.ff.de verb.oblig.Sed qualiter debet concipere verba,vel promittis mihi stipulanti nomine talis, vel promittis mihi quòd dabis illi,primum frequentius est.vt Bart.docet in l.non aliter.ff.de adoptio.& in l.2.rem pupilli saluam fore,abundè Anto.Capit.in dec.Neap.q.73. *Notarius stipulando alteri, qualiter verba cõcipere debeat.*

5 Quartò,donatio debet acceptari, & antea non habet effectum,nam beneficium non acquiritur absenti,donec is acceptauerit,vt suum dici valeat.c.si tibi absenti.de præben.in 6.Et qui non acceptat aduersarij verba, non potest se illis iuuare. vt docet Bald.in l.3. C.de repud.hæred.& renunciatio non nocet renuncianti,si non fuerit per partem acceptata.Bar.& Ias.in l.postquam liti. C.de pact.& Ias.in l.error.col.2.de iuris & fac.igno.plura scripsi de acceptatione in rubr.de Regia acceptatio.in concord. *Acceptari donatio debet, & quomodo.*

6 Quintò requiritur,quòd hæc acceptatio fiat in præsentia donantis,& notariorum.Ibi,*en la presence des donateurs & des notaires.* Hoc tamen est declaratum artic.seq.quod hæc donatio possit acceptari per donatarium,vel per ipsius procuratorem specialem.

7 Item sufficit acceptatio factą in præsentia donantis, vel procuratoris ipsius specialiter ad hoc constituti.Sed declarauit Rex Henricus anno 1549.in mense Februario,quòd donatarij possunt acceptare donationes, etiam in absentia donatorum, dummodò fiat acceptatio coram notario & testibus: aut coram duobus notariis, & quòd fuerit acceptata viuente donante, & quòd in instrumento acceptationis inseratur ad verbum donatio sibi facta, & notarius scribat, quòd tali *Praxis donationem acceptandi.*

tali anno & die fuit facta donatio tali, qui certior factus de ea per instrumentum donationis in præsentia sua eam acceptauit: donationis tenor talis est, transcribat donationem,& dicat talem donatarium acceptasse talem donationem, & omnes eius qualitates, & clausulas. Poterit etiam hæc acceptatio fieri in iudicio, dum insinuatur: nempe absens cui fuit donatio facta,poterit instrumentum donationis ostendere iudici, dicens sibi fuisse factam donationem absenti, quam nunc acceptat,petitque eam insinuari,& in actis describi,& iudex eam recitari coram se faciet,& approbabit:demum actuarius annum & diem insinuationis & acceptationis scribet, donationisque instrumentum & actum in iudicio dicet,& postea parti ista tradentur:& sic erit facta & insinuatio & acceptatio.

Acceptatio donationis fieri potest corã quibuscunque notariis.

8 Etiam vult artic.sequens,quòd hæc acceptatio fiat coram notariis,qui confecerunt donationem,vel coram aliis,seu tabellionibus,aut personis publicis,etiam per interpositam personam donatio consummari potest.Pompo.in l.etiam.ff.de donatio.

Effectum nõ habet donatio ante acceptationem.

9 Sextò,requiritur quòd donatio sit insinuata,ibi, *& insinué comme dessus*, vnde si donatio facta sit absenti,non dubium est de iure valere.l.absenti.ff. de donat. Tamen non habet effectum ante acceptationem,& sic si interim vẽdatur illa res donata,dominium transit in emptorem facta traditione,cùm interim non habeat effectum.per istum text.

10 † Item cùm hîc text.dicat acceptationem & insinuationem necessarias,quænam istarum præcedere debeat? Resp.cùm hic text. non dicat,potest quis acceptare, & postea insinuare,vel contra,per text.in l. 1.in fi.ff.de vulg.vbi ordo non necessarius omitti potest,& insinuando acceptare potest,vt superiùs dixi.

Coram iudice nõ sedẽte pro tribunali fieri potest insinuatio.

11 Ista tamen insinuatio sufficit, quod fiat in iudicio coram iudice,seu eius locum tenente:nec requiritur quòd sedeat pro tribunali, sicut quando iudex tractat causas iurisdictionis contentiosæ.vt in l. 1.ff. de iudic.

Posthumus quomodo acceptare potest.

12 Quomodo posthumus acceptabit? Respon.curatorem ventri constituendum,qui posthumi nomine acceptet,& idem in furioso,prodigo,& similibus:vt patet per totum titul.ff de curat.bonis dando. Et si non fuerit datus curator,poterit posthumus postea per restitutionem petere insinuationem,& acceptare.Nam silentium his personis imputari non potest.l.si hæres.in fin.ff.famil. ercis.Et potest quis stipulari filiis etiam nascituris. Bart.in l.quod dicitur.ff.de verb.obliga. Guido Papæ q.267.pactum.& Dec.consi.245.in causa. Et notarius poterit illis stipulari.gloss.in l. huiusmodi.ff.de lega.1.Bart. & alij in l.si pupillus.rem pupilli saluam fore.Bertran.cons.138.ex themate.col.1.in 2.vol.ex noua editio.& cons. 140.num.17.Ibidem. [contrarium tenet Maria Soci.Iunior.consi.118.visis instrumentis.in 2.vol.num.11.& seq.]Et sic per istum text.oportet,vt curator vel constituatur,vel mater,aut consanguineus acceptet, & insinuet nomine infantis,aut posthumi:& curator nomine furiosi,prodigi,aut dementis.

Acceptatio quando fieri debeat.

13 Quæro quando ista acceptatio fieri debeat? Respon.glo.in l.consensu.ff.de actio.& obligat. & in l.1.de contrahend.empt.quam sequitur Panor.in cap.dilectus.de sponsal.& Hippol.Marsi.in practi.sua criminal.§.postquam. num.29.& seq.vbi dicunt acceptationem fieri debere eo tempore,quo fit renunciatio,vel donatio,sed contrarium est verum.vt in ar.seq.patet,& per l.etiam per interpositam.ff.de donatio.Et superiùs abundantius scripsi art.1.glo.vlt.potest enim fieri quamdiu viuit donans,& in eadem perseuerat voluntate, poterit etiam hæc acceptatio donatarij fieri per procuratorem specialem in absentia donantis. Nam ea quæ per nos facere possumus, & per alios fieri possunt,nisi à iure prohibeantur.§.1.de his per quos agere possumus.in Instit.hîc non prohibentur,ergo sic fieri poterit.

Encores que par les lettres & instrumens d'icelles y eust clause de retention de l'vsufruict.

GLOSSA SECVNDA.

L.quisquis. declaratur.

HIc declaratur l.quisquis.C.de donat.vbi si donans rem,retineat sibi illius rei vsumfructum,videtur eam tradere: & transfertur dominium, & possessio in donatarium,non tamen hîc,nisi donatio fuerit acceptata,& insinuata,cùm iste text.hoc prohibeat.Licet aliàs donans domum vel aliam rem Titio cum retentione vsusfructus, videatur rem tradere,& possessionem,adeò quòd donatarius potest vti interdicto vti possidetis,& dicere se saisitum.teste Masuer.in sua pract.rub.de possess.§.item cùm quis dat rem immobilem:sed hodie non per istam legem Regiam,antequam sit acceptata,tradita,& insinuata alij,dicam in tractat.de mater.possess.in 3.Tomo.constitu.Regiar.

Ou constitution de precaire.

GLOSSA TERTIA.

Constitutio precarij an transferat possessionem & quam.

NOtandum est, quòd donans pratum,vel aliam rem alteri,si in instrumento constituat se illud possidere nomine precarij donatarij, transfertur possessio in donatarium.l. in rebus.ff.de precario.Nam quod meo nomine possideo,possum & alieno nomine possidere,nec enim muto causam possessionis,sed desino possidere,& alium possessorem ministerio meo facio:nec idẽ est possidere,& alieno nomine possideret: nam is possidet,cuius nomine possidet.l.quod meo.ff.de acquirend.possess.

Noua declaratio in constitutione precarij contra doct.

Sed videtur obstare l. & habet.§. eum qui precario. ff. de precar. vbi rogatus & qui rogat vterque possidet. Ergo non transfertur possessio. Respond. aliquando quis rogat me vt precario concedam ei domum, si concedam,possidet naturaliter & corpore:vt dicit ille §.& ego ciuiliter animo, nec enim concedendo amitto possessionem ciuilem. l. clàm possidere. §. primo.ff.de acquirend.

rend.possession. sed si donem domum alicui,& constituam me possidere precario nomine ipsius: tunc & naturalis & ciuilis possessio in donatarium transfertur:ratio est in hoc vltimo casu, quia constituendo me precario nomine ipsius possidere,illam possessionem naturalem quam habebam transfero in illum,& sic confiteor me possidere suo nomine,tam naturaliter,quàm ciuiliter.l.non solùm.in fin.ff.de vsucapio.diuersum est quando meam domum concedo non præcedente titulo, alicui nomine precario,quia tunc ipse quamdiu voluero possidet naturaliter,& mea voluntate, & ego ciuiliter. Et ita videtur dicendum quamuis doct.non animaduerterint,licet tradant differētiam,an quis constituat se possidere nomine alterius,an nomine precario alterius,quia constituēdo se possidere nomine alterius,transfertur possessio vtraque,si nomine precario, naturalis tātùm, dixi hoc non esse verum:quamuis Dom.Tiraquell. in suo tractatu de iure constitu.possessio.multos ad hoc adduxerit comites. sed non aduerterunt: quia siue quis se constituat nomine alterius posside re simpliciter,siue precario nomine,is, qui sic constituit non possidet,si præcesserit titulus habilis:alioqui esset contrarietas in eodem subiecto, quòd quis possideret per se, & nomine alterius:quod non potest esse.dicta l.quod meo.Ergo illa doct.doctrina non est vera:sed est intelligēda vt superiùs distinxi. Nam si absque titulo rogem, vt des precario,& dederis,vterque nostrum possidet, si verò rem à te mihi donatam precario possides, vtraque possessio est apud me dominum rei: quia ille quia habet, mihi, & non sibi possidet.dicta l.quod meo.& l.non solum.§.fina. de vsucapio.

Notandi sunt effectus singulares constituti. Nam is in cuius fauorem fuit constitutum,potest ingredi possessionem sua authoritate, quod aliàs non faceret,nisi vellet esse prædo.l.si ex stipulatione.ff.de acquir.pos.vbi Vincen.Hercula.& alij hoc notant. *Effectus singulares constituti.*

Etiam est vtile, quia si hic inueniat resistentes in capienda possessione, poterit eos repellere suam defendendo possessionem per constitutum acquisitam, secus si data fuerit tantùm facultas possessionem apprehendendi.Batt.in l.creditores.C.de pignor.Areti.in d.l.si ex stipulatione.Alex. d consi.82.perspectis.col.2.in 2.vol.

Item vtile est ad hoc,vt si debitor cōstituat se omnia bona sua tenere,& possidere nomine creditoris vel nomine precario dicti creditoris.Tunc si postea debitor alienet aliquam rem suam,poterit creditor agere contra possessorem nulla excussione debitoris præcedente. Et aget non hypothecaria,sed condictione ex l.si.C.de acqu.posses.doct.in auth.hoc si debitor.C.de pign.Cepol. cautel.31.regulariter.Angel.in §.item si quis in fraudem.col.5.de actio.in Institut.Alex.consi.85. ponderatis.col.1. in 6. volu. ideo sis cautus, vt in instrumento obligatorio facias apponere istam clausulam,quòd dictus debitor constituit se tenere omnia bona sua,& singula nomine creditoris precario,vsque ad plenam debiti satisfactionem & integram.Sed contrarium consuluit Barb.consil.28.scripsit bellissimè.in 1.vol.has opiniones conciliat Ioan.Crot.in repet.l.si is qui pro emptore.col.65.versic.tertiò quæritur.ff.de vsucapio. vbi tres casus distinguit,vide illos inibi.Plura non scribam nunc,sed reiicio ad tracta.de mater.posses.in 3.Tomo consti.Regiar.vbi alia multa,si per Deum liceat,& vtilia & quotidiana conscribam in hac possessoria materia. *Cautela pro creditore.*

Dont ne s'ensuiura aucun effect,sinon depuis que lesdites acceptations,ou insinuations auront esté faites comme dessus.

GLOSSA QVARTA.

Ergo aliquis effectus donationis factæ absenti non habet locum ante acceptationem,& insinuationem:nec obest iste tex.dicens,*Ou*.quia sæpe alternatiua ponitur pro coniuncta,& cōtra.vt in l.sæpe.ff.de verb.sign.vbi abundè scripsi,vel possumus dicere alternatiuam propriè poni: sed vult tex.dicere non valere donationem,nisi & acceptatio & insinuatio interuenerint:nec habet effectum ante acceptationem,quia antè nō acquiritur dominium:per c.si tibi absenti.de præb. in 6. sed facta acceptatione dicunt quidam acquiri dominium, licet insinuatio nondum facta sit, quæ si postea fiat,à die acceptationis fructus debentur,tanquam à tempore litis contestatæ in stricti iuris iudiciis.l. cùm fundus.ff.si certum peta.tamen ego dicerem duo copulatiuè esse necessaria,& acceptationem & insinuationem:quod si alterum desit non transfertur dominium,nec fructus acquirit donatarius,per ea quæ superiùs scripsi.

An in ecclesia itidem procedat,multa dixi in 1.Tomo,in proœ.& superiùs scripsi de iure locum nō habere,tamen anno 1543.in vigilia assumptionis fuit prolatum arestum etiam in ecclesia hāc constitutionem seruandam. *Ecclesia an insinuare teneatur. Arestum.*

François par la grace de Dieu Roy de France,à tous ceux qui ces presentes verront salut. Comme par les articles cent trentedeuxiesme,& troisiesme des ordonnances par nous dernierement faites,soit expressement dit,que quant aux donations qui seront cy apres faites par & entre noz subiets en l'absence des donataires, les notaires stipulans pour eux,elles ne commenceront leur effect sinon du temps qu'elles auront esté acceptées par lesditz notaires en la presence des donateurs & des notaires, & insinuées en noz autres cours & iurisdictions ordinaires des parties,& des choses données:autrement elles seront reputées nulles,encores que par les lettres,& instrumēs d'icelles y eust clause de retention de vsufruict,ou constitution de precaire, dont ne s'ensuyura aucun effect,sinon depuis que lesdites acceptations ou insinuations auront esté faites comme dessus. Et pource que à l'interpretation dudit article l'on pourroit mettre en doubte, ou difficulté,si nous auons entendu que la presence des notaires soit requise ausdites acceptations d'icelles donations,sans ce que tel acte se puisse faire par procureur. *Articulus 3.*

GLOSSA

GLOSSA PRIMA.

REX declarat articulum præcedentem in quibus casibus procedat.

A ceste cause voulans esclarcir l'intelligence du contenu en iceluy article, à fin qu'en l'aduenir l'on n'en soit en peine, auons dit, declaré, & ordonné: Disons, declarons, & ordonnons, que les donations faites depuis la publication de nosdites nouuelles ordonnances.

GLOSSA SECVNDA

ET sic hæc constitutio cùm sit declaratoria iuris, trahitur etiam ad præterita, vt doct. not. in c. fin. de constitut.

Et qui se feront apres.

GLOSSA TERTIA.

ETiam declaratio ad futura extenditur, vt hîc sicut constitutio. l. leges futuris. Cod. de legibus.

Valent, & ayent leur effect du iour qu'elles auront esté, & seront acceptées par les donataires en personnes, ou par procureur pour eux.

GLOSSA QVARTA.

HIc addit ad articulum quòd acceptatio possit per procuratorem fieri: & tamen in articulo præcedenti dicebatur per donatarium fieri debere. Sed potest quis per alium, quod potest facere per seipsum. regul. iuris, potest quis. de regul. iur. in 6.

Specialement fondé.

GLOSSA QVINTA.

Procurator specialis requiritur in acceptatione donationis. Procurator debet instrumentū exhibere procuratorij.

ET sic non sufficeret procurator generalis, cùm hîc dicat *specialement fondé*, id est specialiter constitutus. item oportet quod de mandato illius procuratoris constet, alioqui acceptatio facta per eum non valebit, nec alius actus, vt docet Barto. in l. si quis inficiatus. ff. depositi. & in decis. Neapol. q. 316. Galiotus. nu. 3. & in acceptando debet procuratorium exhiberi, etiam si non petatur ab aduersa parte, teste Bald. in rubr. C. depositi. quæst. 4. & hoc in actu extraiudiciali, aliàs quis non constituitur in mora, vt docet Alex. consi. 78. viso. col. 2. volu. 5. & in acceptatione bonum est, quòd ad verbum inseratur instrumentum procuratorij, sicut de instrumento donationis dicitur in declaratio. Henric. seq. & dixi in tract. nominatio. quæst. 14. Et debet esse procuratorium in publicam formam redactum. teste Alexan. in additio. ad Bart. in d. l. si quis inficiatus. facit clem. causam. de elect. Anton. Canar. quæst. 24. & Hippoly. in l. si quis ne. ff. de quæst. & hoc iure vtimur.

Item debet (vt dixi) esse procurator specialis ad acceptandum rem donatam, nec sufficeret generalis. Nam qui generale mandatum habet, & gerit actum requirentem speciale mandatum, dicitur falsus procurator: vt dicit Bald. in cap. nonnulli. col. 1. de rescript. & Felin. in c. ex parte decani. col. 3. ibidem. Ias. in l. 3. §. si procurator. col. 2. in 5. nota. ff. quod quisque iuris. & casus requirentes speciale mandatum describunt Bald. & Ange. in tit. de his per quos agere possumus. in Instit. & ego 48. cogessi in tit. de elect. derogatio. in fi. in concord.

Rata an possit haberi acceptatio.

Poterit tamen donatarius acceptationem factam per non habentem potestatem ratam habere. Et ab illo tempore donatio habet effectum: teste Chassa. in consuetud. Burgun. in rub. *des droits*. §. 5. gloss. *sans procuration*. Quia ratihabitio retrotrahitur, & mandato comparatur. regul. ratihabitionem. de regul. iur. in 6. quod est verum si viuo donante fieret, & in eadem perseuerante voluntate. argum. l. bonorum. ff. rem ratam haber. quia duo extrema tunc sunt habilia. de quibus Bar. in l. si is qui. ff. de vsucapio.

En la presence des donateurs, ou du procureur pour eux specialement fondé quant à ce.

GLOSSA SEXTA.

Acceptatio fieri potest etiam in præsentia procuratoris donātis.

ETiam declaratur articulus præcedens in hoc, dum volebat, vt in præsentia donantium acceptatio fieri debeat. Nam ea etiam fieri poterit in præsentia procuratoris illius ad hoc constituti, vt superiùs dictum fuit.

Et des notaires qui auront passé lesdites donations, ou autres notaires tabellions.

GLOSSA SEPTIMA.

Acceptatio potest fieri coram quibuscunque notariis.

ET sic ostendit hic istam donationis acceptationem fieri posse etiam per alios notarios, nempe si illi, qui donationem cōscripserunt, mortui erant, vel non inueniebantur cur acceptatio fieri per alios non possit, ob id optima est declaratio. Et antequam eam vidissem declarationem, ista scripseram. in l. detestatio. ff. de verborum signifi.

Item non solùm potest hæc acceptatio fieri coram notariis Regiis, sed etiam coram tabellionibus & notariis apostolicis: Et ita dicitur in declaratione Henrici: & hic coram publicis personis, vt sequitur.

Ou personnes publiques.

GLOSSA OCTAVA.

Coram publicis personis acceptatio facienda est, & quæ dicātur personæ publicæ.

ETiam potest fieri acceptatio coram personis publicis, id est iudicibus, si notarij non inueniantur, & quando appellatio fieri non potest coram iudice à quo est appellatum, poterit fieri coram personis publicis. l. vt perfectius. Cod. de annali exception. Et sic ista acceptatio, si non inueniretur notarius, posset fieri coram quocunque iudice, etiam ecclesiastico, dummodo is per suum scribam & Graphiarium acceptationem scribere faciat, & instrumenti donationem

tionem inserere,& alia facere quæ notarius fecisset. per hunc text. *personnes publiques*, & ista acceptatio facta in quocunque loco, quocunque die, etiam feriata valebit, quia non est actus iurisdictionis contentiosæ,sed voluntariæ,quæ diebus etiam festis exerceri potest.l.2. & l.actus.C.de feriis.& publicæ personæ dicuntur quæ munere funguntur publico. l. pupillus.§. munus.ff.de verb. signi.vbi abundè scripsi.

Si donnons en mandement à noz amez & feaux, les gens de noz cours de Parlement, Baillifs, Seneschaux, Preuosts, Iuges, ou à leurs Lieutenans, & à chacun d'eux endroit soy, & si comme à luy appartiendra, que noz presents declaration, & ordonnance ils entretiennent, gardent, & obseruent: facent entretenir, garder, & obseruer, lire, publier, & enregistrer, auec noz dessusdites ordonnances. Car tel est nostre vouloir, & plaisir, nonobstant quelconques autres ordonnances, restrictions, mandemens, ou defenses à ce contraires. Et en tesmoing de ce nous auons fait mettre seel à cesdites presentes. Donné à Noyon le vij. iour de Mars, l'an de grace mil cinq cens trente neuf, & de nostre regne le vingtsixiesme. Ainsi signé sur le reply par le Roy en son conseil. Bayard. Et seellé sur double queuë de cyre iaune.

Henry, des publiées, 1549.

Et au regard du 132. article faisant mention des insinuations, & enregistremens des donations: Nous declarons & ordonnons que sous le nom de donation seront comprinses & subiettes à insinuation les donations faites entre vifs, combien qu'elles ne soyent simples, ains remuneratoires, ou autrement causées: & non les donations faites pour cause de mort, qui se peuuent reuocquer par le donateur iusques à la mort: lesquelles ne seront subiettes à aucune insinuation. Et en ce que ledit article porte que les donations seront insinuées ès cours & iurisdictions des choses données: nous entendons que ladite insinuation se face à la iurisdiction Royalle des lieux, où lesdites choses seront assises, sans preiudice toutesfois des procez pendans, & indecis sur l'intelligence & interpretation de ladite ordonnance. Articulus quartus.

ISta est noua Henrici Regis declaratio, quam superius elucidaui: non vult tamen quòd ad præterita extendatur, sicut nec lex solet. l. leges futuris. C. de legib. [Notãdum est tamen quòd lex noua generaliter corrigens, non intelligit corrigere leges, in specialibus casibus loquentes. l. in testamentis. C. de testa. iuncta l. hac consultissima. C. qui testa. facere possunt. glos. & Ias. in l. sciendum. in princ. ff. qui satisda. cogant. vide tex. coram quo insinuatio hæc fieri debeat, in §. iusiurandum. in authen. de defenso. ciuita. colla. 3.

Et quamuis Iustinia. in authen. eo decursum. C. de dona. ante nup. statuat insinuationem non requiri in sponsal. largitate, quia specialis contractus est, tamen per istam ordinationem & artic. primum suprà seruatur vt insinuari debeat.] Vide ipsius aliam declarationem sequentem.

IDEM.

Et quant au six vingts treziesme article touchant encores lesdites donations, nous voulons & ordonnons en interpretant, & modifiant ledit article, que les donations faites à personnes absentes se puissent accepter par les donataires en l'absence du donateur, pourueu qu'icelle donation soit acceptée du viuant dudit donateur. Et qu'icelle acceptation soit faite en presence des pesonnes publiques, & tesmoings, ou de deux notaires, & que l'instrument de la donation soit inseré en la note, acte, & instrument de ladite acceptation.

ISTE articulus addit ad præcedentes, vt donatio possit etiam in absentia donatoris acceptari, quamuis per articul. secund. supra non posset, alia ibi scripsi. Nec alia donare lector beneuole nunc decreui, ista autem (si lubet) boni consulas, & ego Deo optimo maximo de præmissis gratias agam immensas. Amen.

TRACTATVS

VT CONTRACTVS, TESTAMENTA, SENTENTIÆ, ET ALII OMNES ACTVS GALLICIS CONcipiantur verbis.

Que contracts, testamens, sentences, & tous autres actes seront faits en François.

François, Article 111. des publiées, 1559.

Articulus primus.

Et pource que incertitude, & ambiguité sont souuentesfois aduenues sur l'intelligence des mots Latins contenus és arrests, & autres actes, nous voulons d'oresnauant.

GLOSSA PRIMA.

Ratio cõstitutionis.

1 QVEMADMODVM olim Apollo, vt poëtæ fingunt, Deus, Latinum recusabat oraculum. Et Tiberius Cæsar militem Græcè testimonium interrogatum, nisi Latinè respondere vetuit. Imò ipse quamquam sermone Græco alias promptus & facilis: non tamen vsquequaque vsus est, abstinuitque maximè in Senatu, adeò quidem vt monopolium nominaturus, veniam prius postularet, quod sibi verbo peregrino vtendum esset: vt refert Sueto. in vita Tiberij, de peritia sermonis Græci. Sic & hic Rex propter ambiguitates, & obscuritates vitandas, quæ in sermone Latino erãt, tum quod multis modis vnum, & idem verbum acciperetur, tum etiam quod Latinè loqui volentes, & eleganter, totam obtenebrabant sententiam, verbum alio tendens conscribentes. Adhæc quod etiam quidam veterani iudices linguæ Latinæ obliti, vocabula iuxta Gallicum sermonem sibi confingebant. Et illa non intelligebãtur, quod non essent Græca, Latina, nec vulgaria: ideo super interpretatione istorum verborum diu litigabatur, ob id Rex hic statuit, vt deinceps verbis vulgaribus patriæ concipiantur tam contractus, proecessus, sententiæ, Atesta, quam alia omnia: vt in text. scribitur.

De Tiberio Cæsare.

Lingua vernacula & materna quæ sit.

2 *En langage maternel.* & sic vernaculo & materno idiomate, vnde Galli Gallicis verbis debent conscribere instrumenta, Occitani verbis vulgaribus, & idiomate communi patriç, alioqui si Gallicis verbis ibidem instrumenta cõcipi deberent, maior esset obscuritas. Quia Vascones multi, & alij rustici sub Senatu Burdeg. degentes, & Tholosano, non intelligerent illud idioma Gallicum. Et si sic instrumenta concipi deberent, non tolleret hæc ordinatio ambiguitates, sed potius induceret. Igitur quæ inducta sunt ad tollendum ambiguitates, eas inducerent, contra l. legata. ff. de legat. 1. Vnde Rex statuit quòd vulgari sermone & patrio hæc conficiantur, ideo dicit, *Maternel François*, quia non Italo sermone, vel Hispano, nam mater communiter est nata, in Francia ideo maternum sermonem vocat, quo vtitur patria: sed dicit *Maternel François*, non simpliciter, *François*, vt declaret nolle astringere quemcumque vti Gallico sermone, sed vulgari patriæ, prout ea regio Galliæ vtitur, in qua regione ista instrumenta, & alia fiunt, declaratur in rub. *des informations.* art. fi. ibi, *En vulgaire, & langage du pays,* & inferius dicam.

Linguarum varietas non nũquam vitio est diuina.

3 Deus enim aliquando in pœnam gentis induxit idioma diuersum, & confudit, vt in turri Babel patet Genes. 11. & Hierem. 5. scribitur, Adducam super vos gentem de longinquo, cuius ignorabitis linguam, nec intelligetis quid loquatur. Et Deutero. c. 28. Adducet dominus super te gentem de longinquo, cuius linguam intelligere non possis.

Nulli conferédum beneficium curatũ nisi idioma intelligendi.

4 Ob id vt istud euitaret pontifex summus voluit, vt nulli conferretur ecclesia parochialis, qui non intelligeret idioma, & loqueretur, vt prædicare possit. c. fit rector. 43. distinct. alioqui collatio non valebit. regul. Cancell. 19. quomodo enim is concionari, & populi confessiones audire poterit, vt tenetur, qui idioma non intelligit, nec loquitur? capitu. inter. de offic. ordinat. eo enim sermone vti debemus, qui notus est nobis: vt ait Cicero de offic. † Vnde Albinum à Catone derisum legimus, quòd cùm Latinus esset, & inter Latinos historiam conscriberet, Græcè tamen scribere conatus fuisset, vt Plutarch. & alij referunt: & de Albutio idem quidam censent, qui cùm à Scæuola proprio esset idiomate salutatus Athenis, Græcè tamen respondit. vt refert Cicero de finib. bonor. & malor.

De Albino.

5

Proclamationes sermone patrio fieri debent & leges.

6 Itaque proclamationes, quæ apud vulgus fiũt, verbis debent fieri vulgaribus. l. sed & si. §. proscribere. ff. de institor. actio. Et clericus, quando agit contra laicum, vulgariter loqui debet. gloss. in c. odi. 24 quæst. 1. & leges quæ dantur populis sub vsitato eiusdem populi idiomate dictari, & publicari debent, vt & magis intelligantur, placeant, & obseruentur. §. alienationis. in authẽt. de non alienand. rebus ecclesi. col. 2. ibi, propterea hanc proponimus legem, & protulimus, & non paterna voce, sed hac communi & Græca, vt omnibus sit nota propter facilem interpretationem. facit §. fin. in authen. vt præponatur nomen Imperator. colla. 5. & doct. in l. 2. in fin. ff. de verb. obl. & Felin. in rub. de constit. Bened. in repet. cap. Raynutius. in verbo, & vxorem. numer. 230. de testamen. [Quamuis Vlpian. scribat l. fideicommissa. quocunque sermone relinqui posse, non solum Latino

no vel Græco,sed etiam Punico,vel Gallicano,vel alterius cuiusque gentis.ff. de lega. 3. & Imperator ait iudices tam Latina, quam Græca lingua sententias proferre posse, in l.iudices.C.de senten.& interlo.om.iud.]

Que tous Arrests.

GLOSSA SECVNDA.

1 ARrestum dicit Budæus esse placitum:vt scripsi in tract.de liter.ciuil.in prin.primi Tomi ordina.Regiar.sed diligentius intuens vix hoc sequendum arbitror: quia placitum nō magis conuenit parlamentis,quam curiis inferioribus:vnde etiam sententiæ inferiorū iudicum Aresta, id est placita dici possent, nisi per Antonomasiam dicas, sed ita de omnibus rebus dici posset,quòd citatio,litis contestatiò, & omnia quæ parlamentis & curiis conueniunt per Antonomasiam de parlamentis intelligerentur. [Et quia curiæ supremæ debent secundum ius commune & iura regni iudicate, & ita iurant se facturos. vt in titul. de sacramentis dictum fuit, ideo non possunt dici placita illorum iudicia, magis quam aliorum iudicum, nec alteri conuenit, quam principi.vnde Iuriscon.dixerunt principis placitum l.1.ff. de constit. princip. non verò aliorum,vnde abutuntur, qui sic trahunt ad alios, & hoc vocabulo sic vtuntur,vt dixi in tit.ff.de verb.sig.nec placitum est arrestum quoad partē victā,vnde nō videtur conuenire.]Quamobrem verius dici arbitror Arrestum esse Gallicum vocabulum,& dupliciter conscribendum,quia postquam prolatum est,ibi sistendum est, *là se faut arrester.* vel fortè à Græco ἄῤῥαιςον, quod significat incorruptum, inuiolatum:quòd ex illis supremis curiis sententiæ incorruptæ exeant & inuiolatæ maneant,nec appellatione infirmari possint, cum sint supremæ sententiæ.l. 1.ff.à quib.appel.non licet. ista ergo decreta senatus Gallico sermone scribi debent, ne quid incertitudinis, aut ambiguitatis in illis remaneat,quamuis decreta à prætoribus Latinè olim interponi deberēt. per l. decreta.ff.de re iudic. vbi gl.ait decreta inter Latinos debere Latinè proferri, & inter alios, eorum lingua,& hoc pro cuiusque fori consuetudine,dicit ibi Bart.& alij.Sed in Francia per hanc legem Regiam,omittitur in curiis supremis,& Seneschallorum ac bailliuorum fori Latinus ille vsus pri-
2 mæuus. Et quælibet curia sermone Gallico pro virili vtitur per hūc text. † prædicta ratione incertitudinis vitandæ, non verò propagandæ linguæ gratia: sicut olim Romani, qui ne Græcis vnquam, nisi Latinè responsa dabant, cùm etiam ipsa linguæ volubilitate postquam plurimum valent excussa,per interpretem loqui cogebant,non in vrbe tantùm,sed etiam in Græcia,& Asia, quo scilicet Latinæ vocis honos per omnes gentes venerabilior diffunderetur, testis est Valer.lib. 2.de Insti.antiq.c.145.

Arestū quid sit, & vnde dicatur.

Ro.vs' quoad sermonē Latinum.

3 Et sic limitatur l.iudices. C.de senten.vbi iudices tam Latina quam Græca lingua sententias proferre possunt: quod est verum apud Græcos, & Latinos, sed in Francia vulgari sermone patriæ vel Gallico sententia proferetur,vt hìc.

Sētētia quibus verbis proferatur.

4 Stipulatio etiam fieri Græcè,Latinè, Hebraicè, & quibuscunque verbis potest:dūmodo partes se intelligant per se,aut per interpretem.l.1.in fi. ff.de verb.oblig.in Francia tamen si conficiatur instrumentum à notariis Regiis,materna lingua cōficietur,alioqui notarius puniri debet,quia facit contra hanc legem, quamuis olim omnia instrumenta notarij conficere solerent verbis Latinis,incultis & Barbaris, quæ ne ipsi quidem intelligebant, sed erant tanquam pica,psitacus, & gallus,qui loquuntur in palatiis dominorum,sine intellectu:vt dicit R.sing.51.quid operatur.

Stipulatio quibus verbis cōcipiatur.

5 Item Ludou.12. statuit processus criminales communi patriæ idiomate concipiendos esse vt defensio relinquatur captis,& in carcere detentis, & accusatis, quam habere non possent, si non intelligerent:vt patet in rubr.*des informat.* art.vlt.nec per istum tex. corrigitur ille tex.in specie loquens.Imò declaratur per hunc text. generaliter loquentem:vt doct.not.in c.1. de constit.in 6.& c.1.c.pastoralis.§.fin.de rescrip.scripsi in procem.ordinatio.in 1.Tomo,in gl.5.num.128.

Processus criminalis lingua patriæ fieri debet.

6 Etiam statuit idem Rex ibidem, vt omnes testificationes, testimonia,attestationes,tam in ciuilibus,quam in criminalibus,verbis vulgaribus,& communi idiomate patriæ fiant, vt testes possint intelligere,quæ deponunt,ne postea falsi arguantur.l.eos.ff. de fals.& illa ordinatio vult,quod aliter factæ nullius sint effectus, & roboris, hic tamen non annullat acta in contrarium, ideo dicerem testamentum,sententiam, arestum, vel alia acta non esse nulla,si alias quam hìc statuatur, scripta sint,sed illum puniendum,qui illa fecit,& seruabitur art. annullans in suis casibus tantùm, videlicet in informationibus, & attestationibus,& processibus criminalibus.vide tamē super hoc Bar.in l.cùm lex.ff.de fideiussor.Bal.& Ias.in l.non dubium.C.de legib.

Attestationes sermone patrio cōcipi debent.

7 Hic nihil dicitur de libello,quibus verbis debeat concipi,& offerri.vnde tex.ait,literis vtrum Græcis, an Latinis, & puto fieri secundum loci conditionem, ne quis excusari possit ignorantia literarum.l.sed & si pupillus. §. proscribere. ff. de institor. actio. Nam postquam de seq.statuit.videlicet de arestis,& sententiis,igitur & antecedentia ita esse voluit. l. ad rem.& l.ad legatum.ff.de procur.Ideo consuetudo fori est inspicienda.l.3.in fi.ff.de testi.doct.in l.1.ff.de edēdo.& in c.1.& 2. de libel.oblatio.Et quia inferius dicit, *toutes procedures*, ergo & in libello, *qui est de la procedure iudiciale.*& qui totum dicit,nihil excipit.l.à procuratore. C. mand. vnde libellus vulgari sermone patriæ,vel Gallico,inter Gallos concipi debet in parlamentis Gallicè, idem in curiis bailliuorum,in aliis eo sermone quo vtuntur.

Libellus qua lingua cōcipi debeat.

Ensemble toutes autres procedures, soyent de noz cours souueraines, ou autres subalternes & inferieures.

GLOSSA TERTIA.

Processus quibus hauc verbis.

ADdit prædictis aresta non solùm concipienda verbis Gallicis, sed etiam omnes processus, siue fiant in parlamentis, siue in aliis curiis quibuscunque, videlicet subalternis, à quibus immediatè appelletur ad curiam: siue etiam sint aliæ inferiores: vt hîc probatur. Et hîc nomine processus veniunt omnes scripturæ, & actus tam partis, quàm iudicis à citatione vsque ad sententiam. Bal. in c. consuluit. col. 3. de offic. deleg. scripsi in tract. nominatio. q. vltim. & sic tam illæ scripturæ partium, quam iudicis vulgari sermone concipi debent, & cùm hîc nõ loquatur *de noz cours subalternes, & inferieures*, in omnibus aliis iudicibus etiam dominorum procedet, nisi dicas illud verbum, *noz cours*, superiùs adiectum repetendum. Sed de communi vsu curiarum secularium, baronum & aliorum dominorum est, vt etiam vulgari sermone vtantur. Et sic minimè mutanda sunt, quæ certam interpretationem habuerunt. l. minimè. ff. de legib.

Processus nomine hic quid veniat.

Hæc constitutio in foro ecclesiastico locum non habet.

Non tamen habebit locum in iudicibus ecclesiasticis, quibus legem cõditor hic imponere non potest. vt no. doct. in c. ecclesia. de const. dixi in proœ. suprà in 1. Tomo. vnde omnes scripturæ coram illis Latinè conficiuntur, idem in curiis conseruatoris apostolici, in quibus hæc ordinatio etiã non est recepta, nec inferior potest tollere legem Papæ superioris. cle. ne Romani. de elect. ideo valebunt insinuationes mandatorum & nominationũ Latinis aut Gallicis cõceptæ verbis, vt etiã scripsi in tract. nominatio. q. 14. nu. 57. q. 8. in fi. vidi in curiis ecclesiasticis attestationes, quas inquestas dicunt vulgari sermone fieri, & in hoc consuetudo fori est inspicienda.

In omnibus curiis habet locum hæc ordinatio.

Potest tamen dici habere locum non solùm in parlamentis, sed etiam in omnibus aliis curiis supremis, per hoc verbum *souueraines*, de quibus scripsi in proœm. concordat. in verb. summas. & sic habebit locum in consilio Regis primo & intimo, & suo magno consilio: ac in curiis generalium iustitiæ, computorum, & aliis supremis quæ normam parlamentorum sequuntur.

Soyent de Registres, enquestes.

GLOSSA QVARTA.

Regestum quid.

EXempla tradit eorum, quæ generaliter dixerat, videlicet vt omnis processus debeat Gallicè confici, siue sint Regesta, & acta diurna curiæ. Est autem Regestum liber, in quo acta publica conscribuntur ad memoriam publicam, & perpetuam, & posteritati ostendendã, vt ait Budæus in annotatio. in Pande. & hic liber qui in curiis fit, debet dictari Gallicè vt hîc.

Literæ tõsuræ extractæ ex omnibus actis probãt.

Vnde si semel produxero literas tonsuræ, vel alias, & fuerint perditæ, postea potero eas habere ex Regesto, & facient fidem, quia de actis processus videntur, pro quo l. 1 ff. si tabul. testam. nullæ extab. l. publicati. C. de testament. & l. gesta. de re iudi. Bal. in l. fi C. de edict. Diui Adriani tollend. refert & sequitur Guido Papæ in statuto, Si quis. in verbo per literas. versic. quæro obtinui. allegat Innoc. in c. 1. de probatio.

Contracts.

GLOSSA QVINTA.

Contractus nomen quomodo hic capiatur.

COntractum hîc generaliter accipimus nõ solùm pro actu vltro citróq; obligatorio, sed etiam pro [quasi contractu & distractu, vt transactiones etiam hîc comprehendantur per hæc verba, *& autres quelconques actes*, regulariter distractus, licet non veniant cõtractus nomine, vt scripsi in l. Labeo. §. contractus. ff. de verb. sig. per illum tex. Item] notarij postquam contractum conscripserint in scheda. siue protocollo, debent illum partibus recitare coram testibus, alias non valeret contractus nec actus, per gloss. sing. in l. fideicommissa. in prin. ff. de lega. 3. vbi addidi.

Recitare debet notarius actum corã eo gestum.

Commissions.

GLOSSA SEXTA.

Delegationes & mandata iudicũ comprehenduntur hac ordinatione.

ETiam delegationes & mandata iudicum vulgariter scribi debent, & sub hoc verbo continentur: siue constituantur commissarij, seu conquisitores pro audiendis testibus. vt in l. iudices. cum authen. ibi posita. C. de fide instrum. siue vt audiant partes, siue in curia suprema, vel in aliis curiis inferioribus. de his scripsi in tract. de [Inquisitoribus seu commissariis. in 3. tomo commenta. in consti. reg. Gallicas.]

Sentences.

GLOSSA SEPTIMA.

Appellatione sententiæ quid hic veniat.

QVamuis appellatione sententiæ veniat definitiua per Antonomasiam. l. quod iussit. ff. de re iudic. tamen hîc comprehenditur etiam interlocutoria. Nam quando est eadem ratio, vel maior in interlocutoria, quæ in definitiua, tunc sententiæ nomine comprehenditur etiam interlocutoria. gl. in l. 1. in verb. noui iuris. ff. quod quisque iuris. Panor. in c. causam matrimonij. de offi. deleg. & Ias. in rub. ff. de re iudi. scripsi in reper. l. quod iussit. in vlt. notab. & ibi sustinui appellatione sententiæ non venire definitiuam, nec interlocutoriam: quid ergo veniat ibidem videre licet, quia ibi triginta conclusiones conscripsi, quas sustinui publicè, dum apud Biturig. do. Alciat. & ego ad munus Regentiæ fuimus recepti: ipse me præsente interpretatus fuit perdoctè, & acutissimè l. quinque pedum. C. finium regundo. & in crastinum itidem ego eo præsente, & alia innumerosa multitudine illam. l. quod iussit. professus sum, & omnibus argumentari volentibus respondi, eámque interpretationem euulgaui anno 1531.

Testamens

Testamens.

GLOSSA OCTAVA.

ET sic testamenta vulgaribus confici debent vocabulis, vt ea testator intelligere possit, & hoc ideo expressit, quia appellatione contractus non venit testamentum. l. verba contraxerunt.ff.de verb.signific.vbi scripsi.& per hoc verbum intelligimus etiam codicillos, donationem causa mortis, & quamlibet aliam vltimam voluntatem, de qua in l.licet.per glossam.C. de pactis. quamuis testamentum ista non comprehendat: sed quia eadem ratio est in alia vltima voluntate:& si conditor interrogatus fuisset idem respondisset, sic & nos. vt dicit text. in l.Titius. §.Lucius.ff.de liber.& posthu.gl.in l.tale pactum.in fi.de pactis. ac satis apparet per verba sequentia generalia, vt sequitur.

Testamenta vulgari sermone debet concipi.

Et autres quelsconques actes & exploits de iustice.

GLOSSA NONA.

ACtus verbum generale est, siue verbis quid agatur, vt in stipulatione, siue re, vt in numeratione pecuniæ.l.Labeo.2.ff.de verborum significatio. vbi abundè scripsi, ideo hîc quicunque actus intelliguntur, adeò quod locationes, & omnes, tam iudiciales, quam extraiudiciales actus sic concipientur, vnde dicit Paul.in l. sed & si. §. de quo. ff. de instito. actio. quod in curia Regis Franciæ omnia acta sunt in vulgari sermone, & verum dicit secundum hanc hodiernam constitutionem.

Actus nomine quid veniat.

Exploits de iustice, dicuntur executiones, ab explendo, quæ etiam per apparitores, verbis conscribi debent vulgaribus.de his scripsi in primo Tomo commenta. in consti.reg. tract. de senten. executo.artic. 7. Ideo quæcunque executiones, quæ fiunt siue à consiliariis, siue à iudicibus, vel apparitoribus, sic vulgariter dictari, & conscribi, vt intelligantur, debent, etiamsi fiant à iudicibus præsidialibus, quos vocant, de quibus in suo loco scribam.

Exploits quid.

Ou qui dependent.

GLOSSA DECIMA.

NEgocium, vel actus dicitur dependens, quando aliquid habet accessorij, aut qualitatis ad alium actum, vt plenè declarat Signor. de homod. in consil. suo, quod transcribit Boër. post consuet. Bituricen. Quia idem iudicium debet esse de rebus dependentibus, tangentibus, & connexis, quod de principali.per text.in cle.dispendiosam. de iudic. Et quod in vno connexorum statuitur, extenditur ad reliquum. c. translato.vbi plenè iurium interpretes docent. de constit. Et sic omnia connexa, & accessoria ad supradictos actus vulgariter conficiuntur: quia accessorium sequi debet naturam principalis.l. cùm principalis. ff. de regu.iuris. & regu. accessorium in sexto.

Actus dependens quid dicatur.

Soyent prononcez, enregistrez, & deliurez aux parties en langage maternel François, & non autrement.

GLOSSA VLTIMA.

VErbum, *prononcez*, refertur ad arresta, & sententias.l.pronunciatum.vbi scripsi, ff.de verb. signi.& in rubr.de senten.quæ pro eo quod interest proferuntur, vbi etiam scripsi: ergo ista & scribi & proferri vulgariter debent, & moris est vt arresta ita proferantur à præsidibus, & sententiæ à iudicibus. Si tamen inter media quædam fuerint verba Latina, non ob hoc contrauentum est huic ordinationi: quia sufficit quod plura sint Gallica, quàm Latina. Et vt plurimùm Gallica.arg.c.significatum.de præben. & in l. 1.ff. de contrahen. empt. vbi Græca Latinis immiscentur à iureconsulto, & alibi sæpius.

Arresta Gallicè proferenda.

Et ideo ponderaui tex.in gl.vlt.dicta l.quod iussit.de re iudic.ff. in eo quod sicut verbis vulgaribus sententia debet proferri, vt hîc, ita contrario Imperio reuocari. Et sic reuocatio etiam fieri debet vulgaribus verbis, quibus concepta est.vt ibi scripsi, & ita seruatur.

Item verbum *enregistrez* referri potest, tam ad ea quæ in iudicio fiunt, quam quæ extra iudicium: omnia enim debent describi in commentariis, seu registris, Gallicè aut vulgaribus verbis, siue sint testamenta, contractus, necnon etiam alia omnia acta, vt intelligantur facilius prout superiùs est expressum.

Verbum enregistrez ad quid referatur.

Præterea etiam vult iste text. quòd sic concedantur partibus.ibi, *deliurez*, videlicet vulgariter, tam ea quæ in iudicio fiunt, quam quæ extra iudicium. Ideo tam acta, quàm sententiæ, & aliæ curiæ scripturæ, ita partibus expediri debent. Et idem in contractibus, & testamentis. Quod est notandum, etiam regula religiosis vulgariter exponi debet, vt ipsi eam intelligant. clemen.ne in agro.§.sanè.1.de statu monacho.Nam Cicero ait lib. 5. Tuscul. quæst.in his linguis, quas non intelligimus, surdi profectò sumus. ex quo dicunt doct. notarium non debere in instrumento referre præsentem illum, qui non intelligit.l.diem proferre.§.coram.ff.de arbitr.& scripsi in l.coram. de verb.signific.

Regula religiosis vulgariter exponenda.

An hæc constitutio sit localis, quod videtur per verba ordinationis dicentis, *en langage maternel François*, ergo vbi lingua materna est Gallicus sermo, ibi locum habebit, & non alibi. Contrarium arbitror, vt generalis sit: quia leges in dubio generales esse videntur.l.3.C.de legib.

Nec refragatur hîc: quia causam declarationis expressit, nam multiplex est Gallicus sermo, videlicet sermo Gallicus Paris.inter curiales exactus, inter populares non ita, apud Pictones, Xantones, Normanos, & Picardos est Gallicus vsus, sed aliquantum rudis, ob id iste text.elucidat sufficere actum conceptum esse vulgaribus verbis, secũdum sermonem maternum, & sufficit quòd

Sermo Gallicus multiplex.

sit maternus, licet non Gallicus. Sed tex. dicit *maternel François, non François* simpliciter, quia in tota Francia, Aruernia, Vasconia, & lingua Occitana homines loquuntur, *François maternel. Non Espagnol maternel, ne Anglois maternel*, vt superius dixi. Et ita intelligetur hæc ordinatio.

Vltimò etiam mercatores volentes reuocare suos institores, in Francia vulgaribus verbis vti debent, secundum loci conditionem. l. sed & si. §. proscribere. ff. de instito. actio. aliique omnes actus sic fieri debent, & cùm his finem faciam, de his gratias Deo agens. Amen.

TRACTATVS

DE CONSTITVTIONIBVS REDDITVVM, ET VT NON POSSINT NISI A QVINQVENNIO PETI.

Des constitutions des rentes à prix d'argent, & que l'on ne les pourra demander, que de cinq ans.

Loys 12. article 71. des publiées, 1512.

Item la plusspart de noz subiets au temps present vsent d'achapts & ventes des rentes.

GLOSSA PRIMA.

Emptio redditũ, an sit approbata.

1 AN emptio istorum reddituum, sit approbata, olim concertabatur, hodie verò non est dubium post declarationem Martini quinti, olim Pontificis maximi: cuius declarationem secutus est Calixtus, vt patet in extrauag. 1. & 2. de empt. & vend. in communib. vbi dicit hos contractus licitos, & approbatos, & cogendos venditores reddituum, ad soluendum redditus, ob id de hoc alia non dicam, cum ibi etiam approbentur, quamuis appositum sit pactum de retrouendendo dictos redditus, quoties venditor offerret pretium, quod ab emptore recipit.

Reddit⁹ hodie super domibus impositi redimi possunt.

2 Hodie Franciscus Franciæ Rex edicto cauit, vt omnes redditus impositi super domibus ciuitatũ sui regni redimi possint, pro eadem pecunia qua fuerunt constituti, quòd si non appareat, ad rationem quindecim pro vno redimentur, quod dicunt *au denier quinze*. Et quamuis in Germaniæ finibus hoc fieret, tamen etiam in Francia frequentantur hi redditus, maximè in patria consuetudinaria, raro tamen in patria iuris scripti, quamuis iure fieri possit post Papæ declarationem. Et sic concludit Panormit. in c. in ciuitate. in fine, de vsuris.

Tria faciunt contractum vsurarium.

3 Et tria solent istum contractum vsurariũ reddere. Primò, si pactũ de retrouendendo appositũ sit, modicitas precij, & quòd pars sit consueta fœnerari. doctores in capitulo ad nostram. de emptionibus. Quartò, etiamsi non possit redimi intra sex vel septem annos, seu aliud tempus, per illum text. alia possunt videri in tract. de simula. contract. per Cæpol.

Consuetudo non potest vsuras permittere nec princeps.

4 Super hoc tamen notandum est, quòd consuetudo non potest aliquid contra ius diuinum disponere. c. fin. de consuet. l. eos. §. 1. in verbo consuetudinis. C. de vsur. Ideo non valet consuetudo, nec statutum, vel lex disponens contra ipsum ius. cap quia in omnibus. de vsur. & sic communis vsus, vel obseruantia non facit licitam vsurarum exactionem, quæ à iure diuino prohibita est. Bald. in tit. de pace constan. in versic. nos Romanorum. etiam in vno nummo. Bald. in rub. de consuetud. col. 3. num. 24. Si ergo consuetudo, quæ vim legis habet, non hoc potest, sic nec princeps. Alex. in consil. 107. pro inuestigatione. col. 1. in secundo vol. Imò omnes leges permittentes vsuram non valent: quia sunt contra legem Dei, & inferior non potest legi superioris derogare. clem. ne Romani. de electio. gloss. in authen. ad hæc. C. de vsuris. Panorm. in cap. cùm sit generale. col. 6. de foro compe. & Ambros. de Vigna. in repet. cap. salubriter. num. 31. cum sequen. de vsur. dicam in tract. de vsuris, vbi opportunum erit.

Que les aucuns appellent rentes à prix d'argent: les autres veulent pensions, hypotheques, ou rentes à reachapt, selon la diuersité des lieux, & pays où se font iceux contrats.

GLOSSA SECVNDA.

Redditus multis vocatur nominibus.

QVo nomine vocetur redditus, Gallicè, *rente*: Veneti, *pension*, & Lugduni, vel alio nomine, non est curandum: sed pertinacibus relinquendum est. vt dicit glo. in rub. ff. soluto matrimo. & Imperator ridet eos, qui non sensum, sed vana nominum vocabula amplecti desiderant. in l. 2. circa fi. C. de constit. pecu. Pensio tamen est nomen generale siue pro censu perpetuo, siue pro locatione temporali, vel alia ex causa debeatur. l. æde. cum aliis C. loca. scripsi in tract. de pacifi. possess. interdum vocatur pensitatio, quæ propriè dicitur census, siue tributum quod principi præbetur, maximè si adiiciatur publica: vt in tit. C. si propter publ. pensita. Et est triplex, vnum dicitur canon, quod Domanium vocat Budæ. in annota. ad Pandect. in l. vna. ff. de officio quæsto. vt vectigalia, & portoria, quæ tamen nõ possunt vocari Domanium: quia iure regaliorum debentur, & non domainij. cap. vno. quæ sint regal. in feud. Oblatio dicitur pensitatio, quæ auxilia, *aydes*, Gallicè dicimus, vt octaua vini heminatim diuenditi, & vicesima eius,

Pensio, pensitatio canõ, & alia nomina.

quod

quod cupatim, culeatimque vænit. Et pensio quæ de mercibus recipitur. Et de istis generales iustitiæ cognoscunt. vt dicam in tit. *des aydes*. Itẽ indictio, quam taleam vocamus, antiqui collationem, vt in tit. de colla. donat. & releua. lib. 11. alia vide per glo. & doct. in rub. C. de anno. & tribu. lib. 10. dicemus in titulo, *des aydes*.

A cause desquels contrats plusieurs sont mis à pauureté, & destruction.

GLOSSA TERTIA.

Causam impulsiuam ordinationis faciendæ declarat. Nam ex his contractibus plures fiunt pauperes, & omnibus destituti bonis. Sed cessante hac causa non cessabit effectus: vt in l. 1. §. sextum. ff. de postulan. sed quare sic pauperes fiebant, postea tradit vt sequitur.

Pour les grans arrerages, que les achepteurs laissent courir sur eux: qui montent souuent plus que le principal.

GLOSSA QVARTA.

Declarat vnde veniat paupertas ista: quia emptores redditúum permittunt longum tempus labi, & quòd illa cumulatio redditúum plus interdum ascendit, quam debitum principale: ideo opus est, vt debitores omnia vendant bona ad soluendum istos redditus, & pensiones ac reliqua quæ *arrerages* vocantur: ideo bonum in his esset statuere, vt non possent duo anni cumulari, nisi debitor post petitionem esset in mora quæ semper nocere debet. l. mora. ff. de vsur. & l. quod te. si certum peta. Pauperes ex reliquis redituum fiunt homines, ideo bonum esset ne plures anni cumularentur.

Pour le payement desquels faut vendre, & distraire tous les biens, & tombent eux, & leurs enfans en mendicité, & misere.

GLOSSA QVINTA.

Ecce inconueniens ex parte debitoris, quod venit in paupertatem, miseriam & mendicitatem, & cogitur omnia bona sua vendere, vt reliqua soluat, & si non possent plures cumulari anni hoc non esset. Et in quibusdam pactis matrimonialibus vidi cõuentum, vt nunquam duæ solutiones possent congeri, quod procedit quando summa non fuit à creditore petita, sed post petitionem sic l. lecta. & l. eius. ff. si cert. peta.

Ex qua causa possunt isti redditus constitui? Respon. in extrauagan. regimini. disponitur, quod ex pecunia recepta, quæ si non interuenerit, contractus est nullus, ideo allegatur arrestum de Rollequin, per quod fuerunt redditus reprobati, constituti propter merces receptas: quia mercatores duplex haberent lucrum. Primò, lucrum venditarum mercium, & redditúum, quod est prohibitum. in l. bona fides. ff. de reg. iur. Et talis constitutio redditúum est vera emptio, quæ exigit precium. l. 1. ff. de contrah. empt. & in his redditibus constituendis est vsus patriæ obseruandus. d. extrauag. regimini. Secundò, quòd consensus vtriusque partis interueniat. Tertiò, quòd sit ibi precium, non merx sola: vt videtur decidere Guido Papæ, q. 516. an per confessionem. Redditus ex qua causa cõstituãtur. Ex mercibus redditus nõ debent constitui.

Item ex redditibus redditúum, seu ex reliquis imponi redditus non possunt, imò dicitur improbum fœnus. l. improbum. C. ex quibus causis infam. irroga. & quotidie à Senatu solet annullari sic impositus redditus, vt audiui sæpius pronunciari. Redditus ex reliquis imponi nõ potest.

Non valeret etiam redditus impositus in mutui concessione, si tale mutuum mihi in festo natiuitatis non reddideris, constituis mihi talem redditum, quem nunc emo: quia emptio est in fraudem vsurarum, vt palliet vsuram, ergo non valet, & sic iudicauit Senatus anno 1533. die 8. Decemb. in magna inquisitionum camera. Arrestum.

Et aussi souuent les achepteurs perdent leur principal & arrerages.

GLOSSA SEXTA.

Ecce aliud inconueniens ex parte creditoris: quia interdum ipse perdit debitum principale, id est pecuniam, quam dederat prò redditibus emendis, & etiam amittit reliqua sibi debita: rationem reddit text. in sequentibus.

Pource que leur vendeur auparauant auoit vendu à plusieurs autres semblables rentes, les payemens desquels & des arrerages surmontent les biens du vendeur.

GLOSSA SEPTIMA.

Vides qua de causa creditor amittit debitum, & reliqua: quia debitor constituerat alios redditus super suis bonis, & priores creditores præferri debent, vt sequitur, etiam tam super principali, quam super reliquis. l. Lucius. ff. qui poti. in pig. hab. & inferiùs dicetur in regul. ampliat.

Et le dernier pert son principal & arrerages.

GLOSSA OCTAVA.

1 Nam qui prior est tempore, id est, cui prius obligata sunt bona, is potior est iure, & præfertur aliis per reg. qui prior. de reg. iur. in 6. verum quia hæc materia est vtilis, & in forensi iudicio frequentissima, in orẽq; omnium pragmaticorum, ideo ponam regulam cum ampliationibus, & limitationibus, insequens Anton. Negusan. in tract. de pignor. in secundo membro quintæ partis, regula ergo est: *Qui est prior in tempore, potior est iure.* l. qui balneum. & l. potior. ff. qui potior. in pignor. habean. & l. quoties vtriusque de reg. iuris. Regula qui prior. cum amplia. & limitationib⁹.

2 Extende procedere non solum agendo, & opponendo, sed & excipiendo, vel replicando. tex. in l. creditor. in princ. ff. qui potior. in pig. hab. Vnde si prior creditor possideat rem sibi hypothecatam, & à secundo creditore petatur, is poterit excipere, vel si non possideat, agere poterit.

3 Secundò, præfertur prior creditor in re etiam empta ex pecunia secundi creditoris. l. quod quis. ff. de priuileg. creditor. authen. quo iure. C. qui pot. in pigno. habean.

Mutuans ad rei refectionẽ præfertur alijs quoad actiones personales, sed non quoad hypothecã.

4 Tertiò, procedit etiamsi secundus creditor mutuasset ad rem emendam, vel reficiendam, tūc mutuans habentibus actionem personalem præfertur, sed non quoad hypothecam, quam nō habet, nisi expressè hoc dicatur. l. creditor. 2. ff. si certum peta. l. interdum. qui potio. in pign. habean. vbi Barr. & dicta l. quod quis. & ista communiter tenetur. teste Salice. in dicta authen. quo iure. licet contrarium ibi teneat gl. quæ reprobatur. Nam mutuando etiam ad refectionem, non possum derogare iuri iam acquisito tertio per hypothecam, ergo ille secundus non præferetur, etiam in illa re, nisi quoad actiones personales. vt dict. l. creditor.

5 Quartò, etiamsi res fuisset tradita secundo, adhuc is, qui est primus præfertur. l. si prior. §. fi. ff. qui pot. in pig. habean. quia res cum sua causa transit. l. alienatio. ff. de contrah. empt.

6 Quintò, etiamsi prior hypothecam habeat ex scriptura priuata trino teste notata, alter verò ex instrumento publico. per l. scripturas. C. qui poti. in pig. hab. scripsi artic. fin. de chirograph. recogn. in primo Tomo commenta. in consti. Regias. quia vndecunque sit hypotheca, dummodo valeat attenditur.

7 Sextò, etiam præfertur, & in sorte, & in vsuris. text. in l. Lucius. ff. qui pot. in pign. hab. sed cùm hodie non exigantur vsuræ in reliquis quæ *arrerages* vocant, præfertur prior creditor. plene Soci. consil. 41. in præsenti. vol. 4. & de Ripa in l. priuilegia. ff. de priuileg. cred.

8 Septimò, etiamsi hypotheca constituta sit à non domino, qui illam rem bona fide emerat, adhuc prior præfertur, secus si à diuersis non dominis: quia tunc possessor melioris est conditionis. per l. si non dominus. ff. qui pot. in pign. hab.

Cõditio multiplex.

9 Octauò, etiam habet locum in creditore conditionali: quia post euentum conditionis hypotheca trahitur retro ad diē cōtractus. l. qui balneum. §. 1. & l. potior §. 1. ff. qui pot. in pig. hab. Idem in dote scribit Alex. in l. si constante. §. 1. ff. solu. mat. & Bal. nouel. in tract. dotis. in 10. parte princi. in 16. limita. quod procedit in conditione casuali, vel mixta, secus in potestatiua: quia in hac non subest æquitas, cum pars implere eam statim possit. c. si propter. de rescri. in 6. vbi Ioan. And. Nam contractus non videtur solidus ante consensum partis: secus in conditione casuali. l. 1. & ibi glo. & doct. ff. qui pot. in pig. hab. & l. pen. quæ res pignori obligari possunt. Alex. & Ias. in l. si filius. in prin. ff. de verb. obli. & Soc. in consil. 41. in præsenti. col. 1. volu 4. Sed in legatis non trahitur retro, sicut nec in conditione potestatiua. l. si mater. §. eandem. ff. de except. rei iudi. Ias. in l. si is qui. in materia fictio. transla. de vsucap. vbi alia videri poterunt. & per Anto. de Fano in tract. de pign. in 2. membro quintæ partis. n. 9. Vnde si constitui procuratorem ad recognoscendum & confitendum tale debitum, & ad obligandum bona mea: sed antequam procurator recognosceret, & obligaret bona mea, ego ea alienaui, vtrum postea procurator potuerit ea obligare bona. & Bal. in rub. de sum. Trin. & fide catho. col. 3. in decretal. firmat. potuisse, si dominus in instrumēto procurationis promiserat habere ratum sub hypotheca bonorum suorum gestum per procuratorem: quia postea bonorum alienatio facta per dominum non nocuit ei, qui prius de hypotheca conuenit.

Vinculū cōtractus quid sit.

10 Nam retrotrahitur quod iam hypothecæ vinculo continetur: vinculum enim contractus est non posse pœnitere in præiudicium alterius. l. 1. & 2. C. quando lic. ab emp. discede. l. sicut. C. de actio. & obli. vinculum etiam obligationis actionem parit. l. licet. §. ea obligatio. ff. de procurat. Et sic ex contractu nascuntur duo ligamina. teste Bal. in dicta rub. vbi dicit diuersum esse, si non conuenit de hypotheca tempore mandati. Idem in eo, qui constituit procuratorem ad resignandum coram Papa, vt interim non possit coram ordinario resignare. teste Boër. in decis. Burdegal. q. 207. ad secundam. scripsi in §. 1. de nominat. Reg. in verb. etiam in concord. Franc.

11 Nonò, præfertur creditor anterior in hypotheca, etiam fisco posteriori. l. si pignus. & l. fi. in fi. vbi Bart. ff. qui pot. in pig. hab. & l. si fundum. vbi gloss. C. illo tit. & in l. 3. C. de remis. pigno. vbi ius priuati non læditur per obligationem fisco postea factam.

Fisco præfertur creditor anterior.

12 Nonò, etiam procedit in duabus dotibus restituendis, vt prior præferatur posteriori. l. fin. C. qui potio. in pign. habean. quia dos licet sit priuilegiata, tamen non vtetur priuilegio contra aliam dotem. authen. quas actiones. C. de sacrosanct. eccle.

Creditor generalis prior præfertur speciali posteriori.

13 Decimò, habet locum etiamsi prior haberet generalem hypothecam super omnibus bonis, & posterior super vna domo. in illa autem domo etiam prior præfertur ratione prioris hypothecæ generalis, quamuis ex cæteris pecuniam suam redimere possit. l. 2. ff. qui pot. in pig. hab. l. si generaliter. vbi etiam doct. C. illo titul. Nam ius ex prima obligatione priori acquisitum, sine suo facto à se auelli non potest. l. id quod nostrum. ff. de regu. iur.

Vndecimò, quando nouatum esset debitum cum repetitione expressè hypothecæ, tunc censetur esse repetita cum priuilegio prioritatis. Bart. per illum tex. in l. 3. ff. qui potior. in pign.

In bonis post obligationẽ quæsitis præfertur prior.

14 Duodecimò, creditor prior, cui omnia bona sunt obligata præsentia & futura, præfertur etiam in bonis post obligationem quæsitis à debitore. vt dicit Bartol. in l. si is qui. & l. fin. ff. qui potio. in pigno. hab. per l. hac edictali. §. omnibus. C. de secund. nupt. vbi Bald. illum text. dicit singu. ad hoc. Et communem hanc opinionem esse, ac veritatem, licet ibi Salice. contra asserens, quod prior & posterior concurrunt in bonis quæsitis post obligationem, quod non videtur verum. Nam vna res non debet diuerso iure censeri. l. cum qui ædes. ff. de vsucapio. Ideo ista obligatio præsentium & futurorum non censebitur diuerso iure, & ad contraria Salice. Respond. Negusan.

in

in tract.de pigno.in secundo membro, quintæ partis, numero 39.& seq.quæ limitantur in fisco, qui præfertur priuato in bonis post obligationem quæsitis. dicta l. si is qui.ff.de iure fisci. & inferiùs dicam.

15 Decimotertiò habet locum etiam si prior creditor emit rem hypothecatam à debitore, vt postea si hypothecaria conueniatur à creditore secundo,possit rem retinere pro sua anteriori hypotheca,quæ non censetur quo ad effectum sublata, nec confusa per acquisitionem rei.l.1.in fin. C.si antiquior.creditor. Alberic.in l.1.C.de his qui in prio.loco succedunt.vide Bald.consi.25.q.5. in primo vol.& Matth.de Afflictis in decis.Neapol.q.16.fuit in relationibus.& Anto.Capit.decis. 43.Paul.in l.debitor.ad Trebel.glo.& doct.in l.qui à debitore.ff.quibus modis pignus soluit. & in l.libera.C.de senrent.

Emptor pro sua hypotheca anteriorem potest retinere.

16 Limitatur,quando secundo creditori obligata essent bona.priori verò non.Nam tunc secũdus habens hypothecam præfertur priori:l.creditor.§.si primus.ff.qui potior.in pig.habean. Nam cùm primus nihil iuris habeat in re,non præferetur secundo habenti hypothecam:ideo facias tibi semper res obligari,si præferri velis.

Casus in quibus posterior priori præfertur.

17 Secundò limita, quando quis mutuasset ad domus refectionem,vel nauis, vel alterius ædificij, seu pro alimentis nautarum:quia tunc posterior præfertur priori in illa re sibi hypothecata, etiam si prior expressam habeat hypothecam.l.interdum.cum l.seq.ff.qui potio.in pigno.habean. l.creditor. qui ob refectionem. ff.si certum petatur. facit l.licet.C.qui potio.huius enim mutuantis pecunia saluam facit totius pignoris causam.l.huius. ff.eo.etiam si fuerit factum mutuum pro reparatione ædificiorum rusticorum, tum quod eadem videatur ratio,in illis,sicut in prædiis vrbanis. vt dicta l. interdum. quæ loquitur in naui. & l.huius.ibidem. ergo etiam habebit locum in stabulo, & aliis prædiis rusticis: quia hæc pecunia saluam fecit rem,quamuis contrarium teneat Deci. in dicta l.creditor. si certum petatur dicens hoc priuilegium fauore publico introductum, videlicet vt publicus aspectus ciuitatis reparetur,quæ ratio in rusticis cessat.l.secunda.C.de ædificio priuat. Sed non est ista ratio:sed illa quam superius dixi,dicta l.huius. Et huius sententiæ est

Mutuans ad rei refectionẽ præfertur creditori prio si eidẽ res fuerit obligata.

18 de Ripa in l.1.col.secunda.ff.in quibus causis pignus. † quod est verum,si pecunia ad refectionem expressè fuerit mutuata, & expressè res hypothecata,secus si simpliciter pecunia fuerit numerata siue hypothecata:tunc non haberet priuilegium prælationis.text.in l.procurator.§.planè.ff.de tributor.actio.ibi,nisi fuerint creditori pignoratæ.l.si ventri.§.in bonis.de priuilegiis creditorum.

19 Etiam requiritur,quòd pecunia sit in illa re impẽsa,aliàs cessaret ratio dictæ l.interdum.ibi, si in istam rem conseruandam impensum est,quatenus fuit pecunia necessaria pro dicta refectione. Nam quod superest,nullum habet priuilegium.argu.l.vlt.in fi.ff.de exercit.actio.& hoc docet Anto.Negusan.in tract.de pigno.in 2.membro.quintæ partis.nu.15.facit c.relatum.ibi,iuxta seruitij meritum.de testa.c.quod quibusdam.de fideiusso.

20 Et sic quoad pœnam appositam in contractu,non haberet locum,vt in ea posterior præferri debeat priori, cùm tacita cesset hypotheca,& sic prælationis priuilegium.Paul.in l.ideo per illum text.ff.de compensa.& idem si ad voluptatem magis,quàm vtilitatem impensum est,l.3.§.sed & si mutua.ff.de in rem verso.

21 Item quando alter creditor esset priuilegiatus inter personales actiones,vt est fiscus.gloss.& Salice. in dicta l.interdum. quia tunc duo concurrunt, & priuilegium, & tempus:ob id mutuans in refectionem non præfertur:quia priuilegiatus &c.authent.quas actiones.C.de sacrosan.ecclesvel quando concurreret cum vxore repetente dotem. l.assiduis. C. qui potio. in pigno. hab. quia in ambiguis pro dote melius est respondere.l. in ambiguis. ff. de iure dot.quia mulier habet cum hypotheca priuilegium prælationis, & est priuilegiata, ergo hîc creditor illi non præferetur. Ias. in dicta l.creditor. quamuis multi contrarium teneant. & de Ripa in dicta l. 1.ff. ex quibus caus. num.9.col.3.Et hæc hypotheca durat quandiu res extat,diutius non,text.iuncta glos.in l.fin.ff.de cessio.bono.Ias.in dicta l.creditor.ff.si cert.petat.Ancha.in c quod quibusdam.in fin. de fideiusso.

An mutuans in refectionẽ fisco præferatur.

22 Tertiò vitiatur regula in re empta ex pecunia pupilli ea enim erit hypothecata pupillo cum priuilegio prælationis,& qui prior est tempore,non erit potior iure.l.idemque.vbi gloss.& docto. ff.qui potior. in pignor.habean. quod est verum, si ab alio quàm tutore:quia si à tutore empta sit, tunc electio datur pupillo quoad hypothecam, vel potest rem suam pecunia emptam vendicare. l.curator.C.arbi.tutel.l.2.ff.quando ex facto tutor.

In re ẽpta pupilli pecunia ipse præfertur.

23 Idem in milite statutum est obtentu militiæ in l.si vt proponis.C.de rei vendic.

24 Etiam idem in militia empta ex pecunia:quia licet nõ fuerit specialiter appositum pactum, quòd sit specialiter obligata, tamen iure hypothecata erit, & præfertur aliis creditoribus in illa militia.l.fina.& authent.ibi posita.C.de pignor.& authent.quo iure.qui potior.in pigno.habeant.

25 Licet regulariter res empta ex pecunia mea non sit mihi obligata, nisi expresse obligetur. l. licet.qui potior.dicta l.si vt proponis.C. de rei vendic.& dicta l.quamuis.& in socio omnium bonorum, vt teneatur communicare suis sociis rem emptam suo nomine, probat l. si quis societatem.ff.pro socio.Ias.in l.si socius. in fine,si certum petatur.& Alexand.consilio 49. mature.primo volumine.

Res ẽpta pecunia mea non est mihi obligata.

26 Quartò non procedit, quando quis mutuaret ad rem emendam hoc expresso, vt illa res empta sit ei specialiter pro illa pecunia obligata. Tunc iste creditor in illa re præferetur aliis creditoribus,

Mutuans ad emptionem rei an illam rem habeat obligatam.

ditoribus, habentibus etiam priorem hypothecam generalem per l.licet.C.qui potior.& Matth. de Afflictis in decis.Neapol.q.306.vir & vxor.

27 Etiam de dote.dicit Cæpol.cautel.124.vulgaris quia res isti est affecta,ergo etiam doti anteriori præfertur,vt dicit Neguf.vbi supra licet Bar.contrarium teneat in d.l.interdum. adhærendo. glo.in §.his consequens.in auth. de æquali.dotis, cui opinioni non subscriberem,eo quòd iste sua pecunia rem acquisiuit, ob id nisi ille mutuasset,res non fuisset acquisita:ideo sibi prospicere potuit. Nec potest dos conqueri: quia illam rem non habebat,antequam is mutuaret,qui si mutuauit,& sibi prouidit,nec est quod sibi imputari debet.

Cautela pro vēdente rem habita fide de precio & emptore.

28 Nota tamen, quòd si vendas rem habita fide precij,debes apponere pactum,vt dicta res sit tibi obligata pro precio:& tunc eris potior in illa re vendita, secus si illam traderes sine hoc pacto,per dictam l.licet.hoc dicit Alberic. ibidem.Nam postquam est translatum dominium per rei traditionem.§.venditæ.de rerum diui.in Instit.l.procuratoris.§.si dedi.ff.de tributo.actio. Erit tamen tutior cautela, vt si res tradatur, quòd venditor ex consensu emptoris retineat rei illius dominium, & emptor rem illam possideat nomine venditoris,donec integrum fuerit solutum precium.

29 Etiam quando emptor dubitat de re empta,ne euincatur,vel super ea molestetur,potest in solutione precij dicere, quòd pretium conuertatur in emptionem aliorum bonorum,quæ erunt prius obligata pro defensione rei venditæ,& tale pactum valebit.Alex.in l.si fideiussor.§.si necessaria.col.1.ff.qui satisf.cog.& si res postea empta fuerit, in illa præferetur emptor alterius rei,dummodo probetur emptam illa pecunia à me data,quod difficile est.

Filij in rebus datis dotibus prioribus præferantur.

30 Quintò limitatur in duabus dotibus.Nam filij vel alij repetentes res dotales,illis datis præferentur aliis dotibus etiam prioribus.text.in l.fi.cum authen.ibi posita.C. qui pot.in pig.habean. vbi plenè Bald.& alij.

31 Sextò,non procedit in pluribus missis in possessionem fundi,vel alterius rei ex iudicato,tūc illi sunt æquales,vt per Alex.& alios in l.si finita.§.si plures.ff.de damno infecto.

No. de debito primipili.

32 Septimò non habet locum in debito primipili.Nam fiscus omnibus creditoribus in hoc casu anteferetur,quantumcunque prioribus.l.satis notum.C.in quibus causis pign.l.pen.de primipilo.lib.12.Anton.Capit.in decisio.Neapolit.q.129. in 3.dubio.vbi dicit intelligi primipilum,id est generalem Thesaurarium principis,dico abundantiùs infrà.

Negans possidere punitur.

33 Octauò perdit officium regula in creditore priore possidente rem debitoris, qui si conuentus neget rem debitoris esse,transfertur possessio in posteriorem creditorem,& ipse prior propter mendacium,sua priuatur possessione,quæ in posteriorem creditorem transfertur. authentic.item possessor.C.qui potior in pigno.facit l.fina.C.de rei vendic.propter mendacium enim quis perdit beneficium.l.sed hoc ita.in fin.ff.de re iudic.facit authent.contra qui propriam.C.de non numer. pecu.& sic consuluit Bald.consil.189. dominus.col.3. in secunda quæst.vol.3.parum tamen conuenit regulæ hæc limitatio.

Creditor funeris præfertur aliis.

34 Nonò in expensa funeris præfertur is,qui eam fecit,etiam omni æri alieno.l.fi.§.in computatione.C.de iure delib.& præfertur omni creditori,etiam in dote habenti tacitam hypothecam. l.at si quis.§ sed & si res & l.pen.ff. de relig.& sum.fune.sed non habenti expressam glo.in d.l.pen. Bar.in l.1.4.col.in 4.opposi ff.solu.matri.vide tamen quæ scripsi in præfa.ad tracta.de senten.prouisional.in primo Tomo commenta.in consti.reg.Gallicis.

Soluens priori in eius locum subrogatur.

35 Decimò,quando secundus creditor soluit,vel offert soluere priori,& obsignat debitum primi,tunc efficitur anterior.l.1.C.qui potio.in pigno.habean.& l.potior.in fi.illo tit.ff.& idem dicimus in tertio respectu secundi.l.si prior.§.à Titio.ibidem.vnde cogi potest primus creditor tradere rem obligatam secundo creditori, sic soluenti,nisi primus itidem creditor auferret soluere secundo.Et ita iudicatum fuit Neapo.vt Matth.de Afflictis scribit dec.259.per tex.in l.Paulus.in fi. ff.quib.mod.pignus vel hypoth.sol.qui tex.sing.est secundum Ang.& Ias.in §.item si quis in fraudem.in glo.vlt.de actio.in Instit.

Obligatio facta de cōsensu primi creditoris quid prosit.

36 Vndecimò,si ex voluntate primi creditoris obligetur secundo,tunc secundus erit potior,& priori præfertur:quia ius suum videtur illi remisisse.l.creditor.§.fin. vbi Bart.ff.qui potior.& cùm ille tex.loquatur de voluntate,requiritur voluntas expressa,& sic sola præsentia non sufficeret.l.2. §.voluntatem. vbi doct.ff.soluto matrim.

De creditore chirographario.

37 Duodecimò,quando primus est creditor ex chirographo non subscripto tribus testibus:tūc creditor posterior ex publico instrumento præfertur.l.scripturas.C.qui potior.in pig.habe. Quod non procedit hodie ex lege Regia,ex qua post recognitionem habent hypothecam,quę retrotrahitur ad diem contractus:vt scripsi in tract. de chirograph.recog.artic.2.in primo Tomo constit. Regia.quia ille articulus non requirit subscriptionem:ergo non est in hoc Regno expetenda.vide Iacob.in l.in re.ff.de fide instrumen.

Emptor fructuum aliis præfertur.

38 Decimotertiò,limitatur in obligatione fructuum,quos si debitor vendat,& emptor recipiat, in illis præfertur priori creditori.l.1.§.cùm prædium.ff.de pigno.& l.Paulus.§.1.ibidem.l.potior.§. si de futura.qui potior.quia mobilia non habent sequelam.teste Boer.in §.2. de consuetu.hypoth. in consuetu.Bitur.scripsi in primo Tomo commenta. in constit.Reg.tract.de liter.oblig.articul.4. gloss.secunda.

39 Decimoquartò,non procedit in fisco, qui licet sit tempore posterior,tamen in bonis acquisitis

Fiscus in bonis quæsitis post obligationem præfertur.

sitis post obligationem suam, & creditorum præfertur aliis creditoribus, etiam anterioribus, quibus fuerunt bona generaliter obligata, præsentia, & futura. text. in l. si is qui. ff. de iure fisci. vbi glo. Bart. & Alberi. & plenè Bald. consi. 159. dominus. in tertio volumi. Nisi primus creditor esset priuilegiatus, vt pupillus pro debito tutelæ: nam is fisco præfertur, si prior sit, etiam in bonis postea quæsitis. l. fin. vbi gloss. C. qui potior. in pigno. habean. Nam priuilegiatus non debet vti priuilegio contra priuilegiatum. l. priuilegia. ff. de priuileg. credi. vbi plenè de Ripa Anto. Capit. in deci. Neapol. quæst. 129. in tertio dubio.

Primipili officium.

40 Limitatur in primipilari administratione, in qua fiscus omnibus præfertur. per l. vtilitas. C. de primipilo. lib. 12. l. 2. de priuil. fisc. vnde etiam Reginam præferendam in bonis Thesaurarij generalis concludit idem Capit. in dicta decisio. in tertio dubio, quia secundum eum primipilarij dicuntur primi administratores, l. solita. & l. ordinariorum. C. de cohortal. lib. 12. gloss. in l. officiales. C. de episc. & cleri. licet aliis possint etiam exponi modis, vt per eum, & in rub. ad illius tit. iurium interpretes sic exponunt.

Obligans secundo debet prædicere.

41 Decimoquintò, qui res suas iam obligarunt, & alij secundo obligant creditori, vt effugiant periculum, quod solent pati, qui sæpius easdem res obligant, prædicere solent alij nulli rem esse obligatam, quàm fortè Lucio Titio, vt in id quod excedit, priorem obligationem res sit obligata, vt si pignori hypothecęve id, quod pluris est, aut in solidum cum primo debito liberata res fuerit. l. & quæ nondum. §. fin. ff. de pignor. per quem text. datur regula. Quod obligans rem suam duobus, debet prædicere secundo, & si non prædixerit, crimine stellionatus tenetur. l. 3. ff. de crim. stellio. gloss. in d. §. fi. quod intelligerem verum si debitor interrogatus esset, alioqui non. Aliàs magna pars hominum, qui res suas obligant passim hoc tenerentur crimine, quod non est dicendum, vnde bonum esset, si creditor timet rem alij prius fuisse obligatam, vt interroget tempore contractus debitorem, & tunc si per calliditatem aliquid fecerit, tenebitur, vt habetur in d. l. 3.

Obligās rem secundo quod obligare cēseatur.

42 Item datur regula, quòd dum quis obligat rem diuersis temporibus, duobus, vel pluribus: siue dixerit eam obligatam, siue non: censetur secundo obligare, quod superest detracto primo debito, ideo prius debet distrahi primum debitum. l. si debitor. ff. qui potio. in pigno. habean. Siue obligetur vna tantum res, siue omnia bona. vt in l. fin. C. quæ res pign. obliga. possunt. Sed si obligata res sit duobus eodem tempore, vt Lucio & Titio obligo res meas: tunc pro dimidia vtrique obligatæ censentur. l. si fundus. §. si duo. ff. de pig. Si verò in diuersis instrumentis: & diuersis personis facta sit obligatio, eodem tamen die, nec apparet cui prius, tunc melior erit occupantis conditio. Bar. & alij in d. §. si duo. facit l. si quis à multis. ff. de noxal. per dictam l. si debitor. doct. in l. priuilegia. ff. de priuileg. credit.

Debita & credita à iure diuidūtur inter hæredes non hypotheca.

43 Decimosextò, licet debita & credita pro hæreditariis portionibus diuidantur à iure respectu actionis personalis. l. 1. C. de rebus credit. & l. 1. de hæredita. actio. & l. 1. C. si vnus ex plurib. vnde his verbis ait Imperator, quæ in nominibus sunt, non recipiunt diuisionem, cum ipso iure in portiones hæreditarias, ex lege duodecim tabularum diuisa sunt. in l. ea quæ. C. fami. ercíscun. Tamen actio hypothecaria remanet communis apud quemlibet hæredem, & contra quemlibet datur in solidum, nisi diuidatur inter hæredes. l. 3. & l. si pignori. ff. fami. ercisc. vbi Bar. & Flo. vide Franc. de Ripa in l. priuilegia. ff. de priuileg. credi. vbi 26. limitationes conscribit. [Et consuetudo diuidendi hypothecam damnata fuit per arrestum, & dictum fuit ne amplius proponeretur, anno 1385. die 8. Iunij, vt est in lib. consilij conscriptum.]

Prioritatem quis probare debeat.

44 Quæro quis prioritatem probare debeat? Respond. is, qui se priorem dicit, & sic qui agit. l. ei qui. & l. quoties. §. qui dolo. ff. de probat. Bart. in d. l. si is qui.

45 Limitatur in fisco, contra quem si quis agat: is debet probare acquisitionē factam, priusquā cum fisco esset contractum. arg. l. quoties. C. de rei vend. Sed si fiscus agat, debet ipse probare suam acquisitionem, vel obligationem priorem. per l. qui accusare. C. de edendo. l. mater. C. de rei vendi. Bar. & alij per illum textum. in l. prima. C. de iure fisci. lib. 10. Idem dicendum in creditore agente contra emptorē, qui emit ipso die, quo res creditori obligata fuit, vt ipse creditor probare prioritatem debeat, aliàs succumbet. per l. de rebus. C. de dona. ante nup. Corset. in sing. incipien. actio hypothecaria. Barba. in repe. rub. quia admitti. col. 2.

Etiam si creditor conueniretur, quia ipse creditor fundat se in tēpore: videlicet quòd ipsi prius sit obligata, quàm empta, ergo illam qualitatem probare debet. l. non solùm. §. sed vt probari. ff. de noui oper. nuncia. l. eum actum. de neg. gest. Bald. hoc expressè docet, C. de proba. in l. matrem. vbi etiam Paul. & Salic. ac Barba. in addit. ad Bal. in l. cum res. C. de proba.

Prioritas quomodo sit probanda.

46 Quæro, quomodo ista prioritatis probatio fieri debeat? Respond. hoc probari ex instrumentis obligatoriis. Nam si quilibet diem suæ obligationis tradat, & producat; ex tali productione colligetur prioritatis, & posterioritatis ratio, & probatio. l. in re. ff. de fide instru. & ibi Iacob. sed si duo vel plures reperiantur eiusdem diei, in hypotheca, melior erit conditio rei. l. final. C. de rei vendic. nisi per actorem prioritas probetur ratione horæ, vel alterius temporis, vel ex libro notarij, in quo suum instrumentum est prius conscriptum. argumen. l. si seruus communis. vbi Bald. ff. de stipula. seruor. & Bald. in l. aduersus. Cod. de furt. Fely. plenè in cap. pastoralis. & cap. Rodulphus. de rescrip.

Probās diem obligationis præfertur.

47 Limitatur in causa priuilegiata, pro qua præsumitur, vt in dote. l. in ambiguis. ff. de regul. iuris. & l. 1. vbi doct. solut. matrim. & idem in causa pia, Roma. in authent. similiter. in decimotertio priuil.

priuil.C.ad legem Falcidiam.& idem in aliis causis priuilegiatis, vt studij. prout scripsi in scholastic. priuileg. sed si vnus creditor probet de die suæ obligationis: possessor autem nihil probat de tempore suæ acquisitionis, quia fortè videt alium priorem, probat tamen emisse, sed quo die, non, tunc is qui probat diem obligationis obtinebit, quia certius probat. vt docent Cyn.& Bald.in l.de rebus.C.de donatio.ante nupt.& doct.in l.1.ff.solut.matrimo.plura scripsi in tract.de pacific.possess.in 17.limita.

Hypotheca tia ante solutionem non tollitur.

Vltimò notandum est, quòd actio hypothecaria nunquam tollitur nisi secuta solutione, etiam si super debito fuerit iudicatum.l.grege.§.etiam.ff.de pignor.l.quamuis.2.C.illo titul.tamen si aliquis obtinuerit sententiam super appreciatione quorundam bonorum captorum, non poterit variare &, capere alia bona, donec visum fuerit an bona electa sufficiant. Nam postquam lis est contestata super aliquibus bonis, non poterit creditor variare.per l.si quis stipulatus sit Stichum.ff.de ver.obliga.facit text.in l.1.§.fin.ff.si famil.furt.fecisse dica.Barto.in l.eum qui certarum.§.1.col.3.ff.de ver.oblig.sic fuit iudicatum Neapol.vt refert Anto.Capit.in decis.33.& 41.& 46.in fi. Et sic habetis hanc regulam plane & diffusè expeditam. Laus Deo.

Moyennant lesquels contracts se font plusieurs fausses ventes, fraudes & tromperies.

GLOSSA NONA.

Redditus vẽdi possunt.

IS enim qui nouissimè vendit redditus, non inuenit facilè emptorem, nisi repetito die vendat, id est si hoc anno l.vendat, fiet instrumuntum, quòd vendiderat anno vigesimo. l.repetita.ff.de fide instrumen.explicui in l.quos nos.§.1.ff.de verborum significat. Et sic venditio falsa est, & aliæ innumeræ fraudes & deceptiones fiebãt. Et quamuis hæc venditio non valeret, quia venditio falsa venditio non est.l.Paulus. vbi scripsi, ff.de verborum significat.tamen quia hoc ignorabatur, pro venditione habebatur, donec talis declarata fuerit. [Ideo vendens secũdo redditum super vna re debet declarare redditum impositum, alioqui tenetur, & perdit pretium: vt est statutum in titul. de meta. articul.13. & seq.vnde anno 1327.die 9. Nouembris fuit condemnatus à Senatu Petrus de Villius ad viginti libras pro casu priuilegiato, eo quòd negauerat super bonis suis aliquem censum impositum, quamuis ipse imposuisset, & sic tanquam falsarius eum prosequebatur per l.nullum. C. de testib. & pro communi crimine fuit remissus ad iudicem ecclesiasticum, quia erat clericus coniugatus cum vnica & virgine, vt dicitur in ca.vno. de cleric.con iuga.in 6.]

Dubium est, postquam isti redditus sunt constituti, vtrum possint alteri vendi? Respõ.sic, prout immobilia, inter quæ computantur.cle.exiui.§.cumque.de verb.signi.l.commodis.ff.de re iudi.& speciale est in ecclesia, vt hos vendere nõ possit, ergo aliis permittitur.l.iubemus.C.de sacrosanct. ecclef. sic consuluit Bald.consi.210.quæritur.in 3.vol.

Desquelles sortent plusieurs procez, tant criminels que ciuils.

GLOSSA DECIMA.

Processus ciuilis & criminalis ex vno facto oriri potest, & quid sit.

EX vno facto processus criminalis & ciuilis oriri potest: Primò ex illa venditione repetita die facta, id est vt practici dicunt, ex antidata, & sic falsa, oritur processus criminalis: quia falsum est ipsa immutatio veritatis.§.1.in auth.de instru.cautel.& fide.§.1.col.6. Ideo si procurator Regis concludat, vt illius bona publicentur fisco, & vt ipse corporaliter puniatur, vel ad emendam Regi applicandam condemnetur, tunc dicetur criminaliter agere, vt inferiùs dicetur.

Secundò, etiam processus ciuilis oritur, videlicet vt emptori soluantur redditus præteriti, & ad perpetuò soluendum futuros condemnetur, & sic dicitur processus criminalis, quando agitur de puniendo crimine, siue in pœna corporali, siue in pœna fisco applicanda consistat.gloss.sing.in l.3.in verb aureorum.ff.de sepulch.viola.& in l.venia.C.de in ius vocand.Bal.in ver.causa.in Margar.2.quæ Ang.in tract.de malefi.in gl.nec non ad querelam.col.3.doct.in rub.de iudic. Ciuilis quando agitur de ipsa re, vel de pœna parti applicanda.glo.in l.aut damnum.in princ.ff.de pœnis.& l.3.C.de sepulchrorum viola.Barb.in repe.c.testimonium.in 3.parte.in prin.de testib.& consi.11.col.2.in 4.vol.& Gaspar Valac.in repet.l.Imperium.col.51.ff.de iurisd.omn.iud.

Et sic vides, quòd per hos processus consumit quis ea, quæ habet, & per lites quis efficitur pauper text.& ibi glo.in authen.vt differ.iud.colla.9. Plura de hoc scripsi in glo.lites.& seq.in procem.concord.& in procem.harum consti.Regiar.in fi.in primo Tomo.ibidem quilibet videre, si lubet, potest.

Pource nous desirans pourueoir à l'indemnité de nos subiets.

GLOSSA VNDECIMA.

Princeps indẽnitati subditorum laborare debet.

PRinceps quantum potest, indemnitati subditorum laborare debet, vt patet in princ.vol.de hæredi. & Falcid.& in 1.consti.C. ac in procem.Decreta.& sexti. Et hodie quidem optimè verbis prouident, sed de facto, an hoc fiat, videat qui potest.

Considerans tels & semblables contracts estre odieux & à restraindre.

GLOSSA DVODECIMA.

Venditio quãdo odiosa dicatur.

ISti ergo contractus odiosi sunt, ergo restringendi: nam odia restringi, & fauores conuenit ampliari.l.cum quidam.ff.de libe.& posth.& in reg.odia.de reg.iur.in 6.& sic isti contractus, & quæstiones super eisdem suscitatæ restringẽtur: quod seruiet ad sequẽtia.

Sed nunquid venditio sit odiosa? Respon.non de se, sed ratione rei: vt si res ematur

sacra,

sacra, etiam si adiiciatur, dum fiet prophana. l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verb. oblig.

Vel si ematur redditus super bonis alicuius, hoc est odiosum: quia pecunia non potest parere pecuniam, nec emi pecunia debet: ideo quando emitur, odiosus est contractus, vt hîc dicitur. & in l. rogasti. §. si tibi. ff. si certum peta.

Auons ordonné & ordonnons que les acheteurs de telles Rentes.

GLOSSA DECIMATERTIA.

Hic statuit Rex, ne emptores redditunm petant reliqua, nisi quinque annorum, quæ vocat *les arrerages de cinq ans*, de quo statim dicetur, & hic vocat redditus, siue hypothecam, quia obligantur bona debitori ad soluendum singulis annis redditus impositos, vt sequitur.

Et hypotheques.

GLOSSA DECIMAQVARTA.

1 Et notandum est quòd hypotheca nihil aliud est, quàm bonorum obligatio, & tradidi differentiam inter pignus & hypothecam in l. plebs. §. inter. ff. de verbor. & rerum signifi. † Et quædam est expressa, quædam verò tacita. Expressa est quæ partium conuentione inducitur. Tacita autem, quæ ex legis dispositione, statuti, seu consuetudinis. vt per totum tit. ff. in quib. caus. pignus. Expressa quædam est generalis, altera specialis. *Hypotheca quid.* *Hypotheca expressa, altera tacita.*

3 Expressa generalis est, quando generaliter omnia bona obligantur, tam præsentia quàm futura, quod fieri potest. l. fi. C. quæ res pignor. obligar. poss. quod non est in donatione omnium bonorum, sub qua non comprehenduntur bona futura, quia est magni præiudicij. doct. in l. fi. C. de pac. & dixi alibi. Specialis seu expressa est quando vna res specialiter obligatur. gloss. in verb. recepta. l. 1. in prin. ff. de pign. vel quando plures in specie obligantur, non tamen omnes. Bar. in l. licet. ff. in quib. caus. pig. vel quando obligantur bona præsentia tantùm, non futura. l. & qua nondum. §. 1. ff. de pig. vbi gloss. & doct. *Generalis hypotheca & specialis.*

4 Et est differentia: quia res non potest specialiter obligari, quæ non est mea tempore obligationis specialis, sed in hypotheca generali etiam veniunt futura. l. 1. in princ. ff. de pignor. & d. l. & quæ nondum. ibidem. & ibi Bart. post glo. & l. fi. C. quæ res pigno. obliga. possunt. *Differentiæ inter hypothecam generalem & specialem.*

5 Secundò differunt, quia post obligationem generalem potest debitor excipere illam rem de qua agitur, non esse vel fuisse suam, sed alterius quem nominare debet, pro quo possidet, & sic creditor debebit probare rem illam esse debitoris, secus si agatur de speciali hypotheca: quia debitor illam rem non debebat hypothecare, si sua non erat, nam sic conuincetur de mendacio, si dicat nunc non esse suam. l. si inter colonum. §. 1. ff. de pignor. & l. rem alienam. de pignor. actio. Sal. in l. cùm res. col. penul. C. si res ali. pigno. data sit. Alexand. in l. si pignore. §. 1. ff. de pigno. actio. in additio. ad Bart. *Rem hypothecatam an debitor suam probare teneatur.*

6 Tertiò differunt: quia donatio facta vxori non confirmatur morte, si post donationem maritus eam rem obligauit specialiter. l. 3. & ibi not. C. de lega. l. cùm hic status. §. si maritus. ff. de dona. inter vir. & vxor. secus est si obligauerit suas res generaliter: quia post illam non reuocatur præcedens donatio. Bar. in d. l. rem legatam. in fin. ff. de adimend. legat. Bal. in l. si non virum. C. de dona. inter vir. & vxor. Ias. in d. l. 3. in 2. limitatione. quia obligatio generalis non ita afficit rem, sicut specialis. arg. l. est differentia. ff. in quib. caus. pignus. glo. in l. licet. ibidem.

7 Quartò, hypotheca specialis plus afficit, & plus iuris transfert quàm generalis. glo. in authen. de non alienand. in §. nos igitur. in fin. col. 2. nam debitor potest manumittere mancipia generaliter obligata, sed si specialiter obligata sint, non. l. 3. C. de ser. pigno. dat. manu. l. licet. & l. penul. ff. in quib. caus. pig. vel hypothe. tacitè contrah. faciunt nota. in glo. c. quamquam. 23. dist. vbi numerantur casus in quibus operatur plus prouisio specialis, quàm generalis. & per Ias. in l. cùm quid. ff. si certum petat.

8 Quintò, pactum de non alienando, seu conuentio reddit nullam alienationem, quando res specialiter obligatur, secus si generaliter. text. sing. in l. si creditor. §. fi. ff. de distract. pignor. vbi hoc etiam tenent Bart. & Bald. in l. si ita quis. §. ea lege. de verb. obl. & ibi Ias. & in l. filiusfamiliâs. §. diui. in 3. q. de lega. 1. quia postquam exorbitat à iure communi, ideo non debet extendi ad generalem hypothecam, licet multi contrarium teneant.

9 Sextò, prælatus non potest res ecclesiæ specialiter obligare, secus in obligatione generali. c. 1. nulli. & ibi doct. de rebus eccles. non alienand. Panor. in c. 3. de precar. glo. in §. nos igitur. in verbo specialis. in auth. de non alien. reb. eccles. colla. 2. Alex. consi. 118. col. pen. versi. insuper. in 5. vol. & ista est magis communis, teste Negusan. in tract. de pig. in 2. parte. & in princi. quamuis hodie mala pars prælatorũ non solùm obliget, sed & alienet, consumat, & deglutiat, [Non dico bonam partem, quia boni non sunt ista facientes, quamuis sciam bonam partem pro maiore accipi.] *Prælatus bona ecclesiæ non obliget specialiter.*

10 Septimò, si dominus locauerit domum ad triennium, & eam specialiter pro illa locatione obligauerit, si interim vendat domum, emptor tenebitur stare locationi, secus si generaliter essent obligata omnia bona. Bart. in l. emptorem. C. loca. & in l. si filiofam. vbi Alex. ff. sol. mat. sic censuit Senatus Parisan. 1543. die quanto Pascha, in solita pronunciatione arestorum, aliæ sunt multæ differentiæ quæ hîc poterunt addi. *Emptor quãdo locationi factæ stare teneatur.* *Arestum.*

11 Notandi sunt tamen casus, in quibus tacita hypotheca contrahitur iure ipso, sine expressa obligatione. *Casus in quibus tacita cõtrahitur hypotheca.*

Primus ergo casus in quo à iure tacitè contrahitur pignus, est in inuectis, & illatis. vt l. certi iuris.

iuris.C.loca.§.item Seruiana.Inst.de actio.de quibus abundè scripsi in tracta.de liter.obligat.artic.4.in 1.Tomo consti.Regiar.in commenta.

Res empta pecunia pupilli, ipsi est tacitè obligata.

12 Secundò, hypotheca tacitè cōtrahitur in re refecta, vel constructa ex pecunia mutua, & creditori datur in hoc priuilegium exigendi.l.1.ff.in quibus caus.pign. & l.creditor.2.si cer.pet.l.1.de ceff.bono.idem in naui.l.interdum.ff.qui potior.in pig.habean.Alex.cons.217.viso.6.vol.

13 Tertiò res empta pecunia pupilli est tacitè hypothecata pupillo, etiam cum priuilegio prælationis pro restitutione pecuniæ.l.idemque. ff.qui potior.in pigno.habean.& ibi Bar.& alij:quod est verum, vt in actione personali tantùm præferatur in dictis rebus aliis creditoribus non priuilegiaris, solam actionem personalem prætendentibus.l.quod quis.& ibi gloss.ff. de priuileg.credit. Bald.in l.quamuis.C.de pignor.& in l.licet, qui potior.in pignot.habean.Saly.in authent.quo iure. q.2.ibidem.reprobando glo.contrarium tenentem.& Alex.in l.si cum dotem.§.si.col.pen.ff.solu. matrim.quod intelligite quando res fuit empta per alium, quàm per tutorem, quia si per tutorem, tunc est in pupilli electione, an velit rem, vel pecuniam sibi restitui.Bal.in l.si tutor.C.de seruo.pigno.dato manumi.gloss.in l.2.C. quando ex facto tutor.l.si vt proponis.de rei vendi.vbi doct.distinguunt.dixi superiùs in glo.8.

14 Quartò, res empta pecunia militis, est ei tacitè hypothecata pro illius restitutione.gloss.in l. quamuis.C.de pig & ibi Bart & alij.Saly.in l.licet.in 1.& 2.opposit.C qui potior.in pig.habean.

15 Quintò, militia empta pecunia mutua, est tacitè hypothecata mutuanti cum priuilegio prælationis.l.si.C.de pignor.& præfertur iste creditor etiam vxori repetenti dotem, vel filiis, quando dos esset posterior:aliàs habebit locum regula, qui prior.vt in authen.posita in d.l.si.& Bal.nouel. in trac.de dote in 10.parte, 13.limita.& ille qui specialiter mutuauit ad emendam domum, habet in illa priuilegium.l.quod quis.vbi Bart.ff.de priuileg.credit.secus si pecunia sit in genere credita. l.procuratoris.§.planè.ff.de tributo.actio. Bart.in l.interdum.qui potior.in pign.habean.De Ripa in l.Sabinus.§ si quis cùm tutor.num.15.de priuileg.creditor.dixi superiùs in glo.octaua, quando esset specialiter obligata.

Bona tutorū sunt tacitè obligata pupillis.

16 Sextò, bona tutorum & curatorum, nec non eorum, qui se gerunt pro tutoribus, vel curatoribus sunt tacitè obligata pupillo pro mala administratione, & negligentia, ab eo die, quo incipit esse tutor, vel gerere negocia.l.pro officio.C.de administ.tut.& ibi gloss.Bart.& alij in d.l.Sabinus. §.si.cum l.seq.vbi de Ripa ff. de priuil.credit.idem in curatoribus ad lites.l.properandum.§ si.C. de iudic.& in actoribus datis, & curatoribus, vel tutoribus.Bart.in l.actor.col.2.ff.rem ratam habe. Fallit in actore dato à iudice loco tutoris, vel curatoris.Bart. vbi suprà.& Ias.in d.§.si.l.properandum.vbi etiam non procedere in bonis hæredum tutorum asserit.& Cuma.consil. 58.quæritur. Negusantius in 4 membro 2.partis.tract. de pigno. Etiam in tacita hypotheca erunt bona protutoris.gl.in l.dabimus.in ver.priuilegio.ff.de priuilc.credit.non enim debet esse melioris conditionis hic protutor, qui nulliter administrat, & qui non est tutor, quàm ille qui verè est.vt in capit. cum qui.de præb.in 6.Areti.cons.29.diligenter.col.1.& cap.in decis.129.num.3.

Bona patris male administrantis bona filij sunt et tacitè obligata.

17 Septimò, inducitur tacita hypotheca in bonis patris administrantis bona filij fraudulenter, vel male alienantis, in casu quo est legitimus administrator.l.cùm oportet.§.fin.C.de bonis quæ liber. quod secus est, si bona filij malè sua culpa, non tamen dolo administrauerit, quia tunc non tenetur.§ non autem.ibidem.De his verò quæ gessit non tanquam legitimus administrator, tenetur reddere rationem administrationis filio, & reliqua. Bald.in l.filiæ cuius. C.famil.ercis.Socin. consil.34.prosequendo.col.vltim.in primo volu. & tunc sunt bona tacitè obligata.Bald.nouel.in tract.de dote.in 1.parte.8.priuileg.& incipit hæc tacita hypotheca à die inchoatæ administrationis.gloss.Bart.& alij.in d.§ fina.

18 Nec refragatur quòd hypotheca non possit nasci ante principalem obligationem.l.si debitor.C.de priuile.fisci.quia duplex potest considerari obligatio:vna generalis, ac primæua, qua pater simulatque incipit administrare, tenetur & obligatur res filij saluas facere, & absque dolo, & fraude administrare, & ista præcedit hypothecam. Altera est obligatio specialis & secundaria, quæ nascitur ex mala administratione patris.l.1.§. est autem.& §. si apud.& l.si duo.ff.depositi.& licet ante istam secundam oriatur hypotheca, tamen satis est quòd non oriatur ante primam generalem.Bal.& Salic.in dicto § fin.d.l.pro officio.

Vitrici bona sunt tacitè obligata pro vxoris administratione.

19 Octauò, in bonis vitrici, quando non reddita ratione mater & pupillorum tutrix illi secundo nupsit, tunc pro tutelæ redditione, & restitutione reliquorum, bona secundi mariti sunt tacitè obligata filiis primi matrimonij suis priuignis.l.pen.C.in quibus caus.pignus vel hypothec.& hoc dicit Soci.in consi.180.diligenter.col.2.vol.2.

Bona transeuntis ad secundas nuptias quando sunt specialiter obligata.

20 Nonò, inducitur tacita hypotheca in bonis paternis, quando pater transiuit ad secunda vota, tunc pro lucris, & aliis bonis peruentis ad patrem ex primo matrimonio, & dolosa administratione illorum bonorum, filij habent in bonis patris tacitam hypothecam.l.si quis prioris.§.in illo. C.de secund.nup.& ibi doct.& Soci.d.consi.34.in 1.vol.

21 Idem in matre transeunte ad secundas nuptias, vt bona eius sint filiis primi matrimonij obligata tacitè pro conseruandis lucris, & aliis bonis, quæ ad eam à primo marito deuenerant.l.hac edictali.§.omnibus.C.de secund.nupt.

Fiscus quando tacitè habeat bona obligata.

22 Decimò, in fisco:nam maior emens rem à fisco, tacitè obligat bona sua fisco pro precio rei. l.2.C.de priuileg. fisci:nam fiscus semper habet ius pignoris.l.aufertur.§.fiscus.ff de iure fisci.secus

eus in minore contra maiorem:quia tunc sola res empta minori obligatur.l.1.in fin.iuncta gloss. in verb.emerit.ff.de rebus cor.Ias.in repeti.l.si constante.in 2.quæst.3.partis princip.ff.soluto matri.& præfertur fiscus priuato habenti expressam,etiam anteriorem,in bonis quæsitis post obligationem contractam.text.& ibi Bar.in l.si is qui.ff.de iure fisci.vt superiùs scripsi in gloss.octaua.

23 In delictis verò communis est opinio,quòd ante inchoatum iudicium criminale fiscus nullam habet hypothecam in bonis delinquentis:nec etiam post iudicium inchoatum ante sententiam.l.ex iudiciorum.ff.de accusa.post sententiam.sic Bal.& Alex.in l.rescripto.in princ.ff.de pact. sed Ang.Fulg.& Paul. tenēt quòd à die litis contestationis incipit ista hypotheca,quia ab illo die quasi contrahitur.l.3.§.idem scribit.ff.de pecul.& pro quasi contractu fiscus habet tacitam hypothecam.dicta l.aufertur.§.fiscus.ff.de iure fisci. & hæc hypotheca in delictis non nocet creditoribus ex alia causa,sed solùm operatur contra delinquentes,vel tertios possessores sine titulo.Alex. in dict.l.3.§. idem scribit. Hodie diceremus esse tacitam hypothecam à die manus iniectionis:id est, ab eo tempore,quo res saisitæ sunt:vt solet in Francia fieri,si postea delictum probatum fuerit,etiam si lis contestata non sit.& in quibus casibus res delinquentis non saisiuntur ante sententiam, tenemus opinionem Angel.& Fulg.vt à die litis contestatæ incipiat ista tacita hypotheca.

In delictis bona quando sint fisco tacitè obligata.

24 Item contrahens cum Regina etiam tacitè videtur obligare illi res suas pro contractu, sicut fisco.l.2.C.in quibus causis pignus tacitè contrah.quę licet loquatur tantùm in fisco,tamen etiam in Augusta locum habebit,quia princeps dat ei, quæ habet priuilegia.l.princeps.ff.de legib.l.1.in fin.ff.de iure fisci.& hoc probat Capit.in deci.Neapo.q.129.& anno 1549.hoc Rex Henricus cauit suo edicto:vt eisdem priuilegiis Regina vteretur quibus Rex.

Regina eisdem priuilegiis quibus Rex vtitur.

25 Vndecimò tacitè inducitur hypotheca in decimis:nam prædia,pro quibus debent solui sunt tacitè obligata pro illis:vt docet Ioan.And.& Panorm.in c.cum homines.& c.pastoralis.de decis. arg.l.Imperatores.ff.de publica. Federi.cons.81.latius sumendo.argum.decimarum ad collectas, de quibus statim dicetur,& ego scripsi in tract.de decim.

Bona pro decimis & collectis sunt tacitè obligata.

26 Duodecimò, pro collectis soluendis bona sunt tacitè hypothecata.gloss.in l.1.C.in quibus causis.& ibi Bartol.& in l.fin.C.sine censu vel reliquis:& nisi soluantur collectæ,possunt illa bona vendi.gloss.in verbo,distrahatur in l.1.C.de vendend.rebus ciuita.libr.11.etiam poterunt vendi pro pœnis impositis contra non soluentes. Alexand.in additio.ad Bart.in l.creditor.in princ.ff.de actio.empt.Alexander,& Ias.in l.apud Iulianum.§.hæres ff.de leg.1.Socin.in consi.243.col.2.in 2.

27 vol.& perfecta venditio non retractabitur postea.Bal.in l.1.C.si propter publ.pensita.† Pro canone tamen debito non sunt obligata bona emphyteotica,teste Bart.in l.fin.C.de iure emphyt. Tum quia hoc non reperitur cautum,etiam si esset emphyteosis ecclesiastica:tum quia etiam pro canone alio prouidetur modo,vt per amissionem rei,in d.l.2.& c.potuit.de locato.Ergo non erant bona tacitè hypothecata & ita tenet Ang.in l.vniuersas.C.ne rei domini.vel templo.post Ant.& Imo.in d.c potuit.Alex.in l.quod dicimus.col.8.vers.& sic ex prædictis patet,ff.de verb.oblig.licet Bal.teneat contra in authent.si quas.C.de sacrosan.eccle.& in l.certi iuris.locati.quæ opinio fortè posset procedere,quando res essent inuectæ in prædium emphyteoticarium, aliàs obligatæ tacitè non censentur.

Bona emphyteotę nō sunt pro canone tacitè obligata.

28 Decimotertiò,bona delinquentis, vtpote furis,sunt tacitè hypothecata pro restitutione rerum ablatarum,etiam contra hæredes delinquentis,vel contra quemcunque alium bona rei possidentem. Et hoc ex æquitate iuris canonici tenet Bald.& Sali.in l.furti.C.de furtis.arg.ca. parochiano.de sepulturis. licet de iure ciuili non inueniatur hæc obligatio.vt scribit Negusan.in tract. de pigno.in 4.membro.2.partis, in 9.casu.num.124.sed hoc parum prodest,quia regulariter nihil vel parum habentes furantur,& sic nihil obligare possunt,cùm nihil habeant.

Furis bona sunt tacitè obligata pro restitutione.

29 Decimoquartò,consulum bona,scabinorum,& aliorum administratorum ciuitatis sunt pro mala administratione tacitè ciuitati hypothecata.l.fi.C.quo quis ord.conuenia.lib.11.& l.2.de debitor.ciuit.Ibidem.Alex.& Ias.in l.1.§.si hæres.ff.ad Trebell.licet ciuitas non habeat tacitam hypothecam in bonis suis debitoris,qui bona ciuitatis non administrauit.l.2.C.de iure reipu.eo.lib.

Scabinorum & consulum bona sunt tacitè obligata.

30 Decimoquintò bona prælati pro mala administratione bonorum ecclesiæ,sunt tacitè ecclesiæ obligata instar tutoris.gloss.in cap.ex literis.de pigno.Panorm.in c. episcopus.de præb.Panor. & Fel.in c.cùm deputati.de iudic.Alex.consi.104.plura.in fin.vol.6.& l.si filiofamil.§.fin.col.3.ff. soluto matrimo.quod hodie nobis vsui esse potest contra nostros protonotarios destructores episcopatuum,abbatiarum,& prioratuum,& alios prælatos:quod est dolendum,quòd ad destructionem mala pars tendat:bonam enim partem illam nisi pro maiori non audeo appellare,nec isti prelati habent hæredes,quia in vita bona sua & aliena consumpserunt:& vix inuenitur qui eos sepulturæ tradere velit,tanta est in prælatis hodiernis infelicitas.

Prælati bona sunt ecclesiæ tacitè obligata.

31 Decimosextò,bona hospitalarij, seu orphanotrophi sunt tacitè obligata pro mala administratione,quia tutoribus æquiparantur.l.orphanotrophos.C.de episc.& cleric.Bal.in l.si quis presbyter.in princ.ibidem.

32 Decimoseptimò,bona vsurarij pro vsurarum restitutione.Bald.in l.pen.C.de seruo pig.dato manum.& in l.executorem.col.3.de execut.rei iudic. per c.cum tu.de vsuris.& c.quamquam.illo tit.in 6.contrarium tamen tenent communiter doct.in d.ca.quamquam.& Anto.in c.tua nos.de vsuris.Panorm.& alij in d.c.cum tu.Ambros.de vignat.in repet.c.salubriter.nu.231.de vsur.

33 Decimooctauò in clerico coniugato obligato ecclesiæ.Nam bona eius sunt ipsi ecclesiæ tacitè

citè hypothecata.l.fi.C.de sacrosanct.eccles. Vital. de Camba.in tract.clausula.Clausul.& specialiter obligauit.in fi.videte Panorm.in conf.89.in 2.volum.

Bona testatoris pro legatis soluendis sunt tacitè obligata.

34 Decimononò, in bonis testatoris,quæ ad hæredem perueniunt,inducitur tacita hypotheca pro legatis soluendis,etiam quando solùm competit iudicis officium.l.1.C.commu.de lega.etiam si testator obligauerit expresse vnam rem.Bald.in d.l.1.col.3.vers.quæro si testator.etiam in rebus, quæ non erant testatoris,sed ad hæredem peruenerunt:quia hypotheca legalis bene contrahitur in alienis rebus.l.satis notum. C. in quibus caus.pignus tacitè contrahat.Bald.in l.cum res.in fi.si res aliena data sit pig. & hæc hypotheca in rebus testatoris procedit,non in rebus legatis, cùm legatorum dominium transeat in legatarium à morte testatoris. l. à Titio. ff. de furtis. & res sua non potest esse hypothecata.l.neque pignus.ff.de reg.iur.gl.in d.l.1.& ibi Bar.& gl.in §.nostra.in verb. hypothecaria.Inst.de lega.& sic hypotheca competit contra quemlibet hæredem.Bar.in d.l.1.licet aliæ hypothecæ contra quemlibet in solidum dentur.l.1.C.si vnus ex pluribus creditor.& pro minima pecunia tota res remaneat obligata.l.si residuum.& l.quamdiu.C.de distract.pign.

35 Tamen res hæredum non sunt tacitè obligatæ,teste Ange.in §.1.in 3.nota.Institut.de legat. sed si post sex menses hæres non soluerit legatum à die aditæ hæreditatis,tunc fieri potest immissio ad instantiam legatarij in bonis etiam hæredis pro tali legato,& per talem immissionem constituitur pignus prętorium.l.certa.C.vt in possess.leg.doctores in d.l.quod non vidi seruati.

36 Et hanc tacitam hypothecam testator remittere potest.glo.in l.2.ff. vt in possess.legat.Bart. & Alex.in l.nemo potest.de leg.1.nec ista hypotheca habebit locum pro rebus donatis etiam causa mortis,cùm non repetiatur expressum.Alex.& alij in d.l.2.Angel.in §.1.Instit.de dona.in prin. licet regulariter æquiparentur.in l.2.ff.de lega.1.sed hoc in casibus à iure expressis.

Transigentis bona quando sint tacitè obligata.

37 Vigesimò bona transigentis,& non seruantis transactionem,quando non erat inducta nouatio,remanent tacitè hypothecata pro illa veteri & primæua actione.l.fi. & ibi Bar.ff. in quib.caus. pignus.licet glo. & malè contrarium teneat ibidem quando transactio fuit facta animo nouandi, sed transigens dolo non seruat transactionem, tunc agetur prima actione in odium committentis dolum.l.actione.C. de transact.& bona illius dolosi erunt tacitè obligata.teste Bart.in d.l.fi. & Negusant.in tract.de pig.in 4.membro.2.partis.tract.de pignor.

38 Vigesimoprimò quando res aliqua designatur pro alimentis præstandis, vel pro alia annua præstatione.tunc illa res specialiter designata censetur ad illud onus specialiter, & tacitè obligata.Bar.in l.Lucius.ff.de alimen.& cibar.lega.l.2.illo tit.Bar.in l.fundus.de annuis lega.& l.codicillis.§.instituto.ff.de legà.2.Guido Papæ q.32.in fi.Cornel.conf.296.in 1.vol.licet Ludouic.Roma. conf.388.in casu dicat speciale esse in alimentis.

Bona patris pro legitima sunt tacitè obligata.

39 Vigesimosecundò bona testatoris, qui reliquit minus legitima filio,sunt tacitè ei hypothecata pro legitimæ supplemento iuxta terminos l.omnimodo.C.de inoffi.testam.quia quod debet suppleri,censetur relictum,Bartol.in l.hac edictali.col.3.vers.& primò quæro.C.de secun. nupt.& pro relictis inest tacita hypotheca.l.1.C.commu.de lega.ergo & pro isto supplemento.sic concludit Dec.conf.235.in casu.in vlti.col.Licet secus quando nulla legitima fuisset relicta:vt docet Alex.in l.in quartam.ff.ad leg.Falc.& in conf.78.clarissime.in 3.vol.col.2.& conf.117.viso.num.18. in 6.vol.& conf.154.in 7.vol.sed fortè idem erit vtroque casu,vt alibi ostendam.

Pro dote mulier habet tacitam hypothecam.

40 Vltimò istam tacitam hypothecam habet mulier pro dote data,siue sit aduentitia,siue profecticia.l.vna.§.& vt plenius. C. de rei vxor.actio.Etiam si res dotalis sit euicta.d.§.& vt plenius. & ista hypotheca transit ad quemcunque actio de dote.Bart.in l.1.in 1.priuilegio.ff.sol.mat.per tex. in §.fuerat.in fi.Instit.de actio.etiam in extraneum hæredem,vel in cessionarium.per l.ex pluribus. ff.de administr.tutor. quia quicquid est transmissibile,est cessibile.Alexander in l.si verò.ff.soluto matri. Etiam competit tacita hypotheca pro alienatione rerum alienatarum per maritum. & pro precio illarum:in quibus casibus permissa erat alienatio, puta in vtilitatem vxoris.l. si constante. §.fi.ff.de iure dot.Areti.in l.1.col.3.ff.soluto matrimo.Bartol.conf.124.videre etiam de tacito pignore.text.in l.2.C.de captiuis.

Effectus tacitę hypothecæ qui.

41 Notandum est,quòd effectus tacitæ hypothecę non est minor quàm expressæ.Dy.in reg.qui prior..de regulis iuris in sexto. Bar.in l.si qui.ff.de iure fisci.& in l.vna.C.rem alienam geren.facit glo.in l.item quia.in fi.ff.de pact.& in l.2.in fi.de rebus credi.

Emptor quando precium soluere non teneatur.

42 Item quando quis emit rem hypothecam alteri, non tenetur emptor soluere precium venditori,etiam si res fuerit sibi tradita,nisi res prius obligatione liberetur.text.& ibi Bar.Bald.& alij in l.ex prædiis.C. de euictio.Imò poterit agere quantum sua interest alteri non fuisse obligatam. l.si rem meam.& ibi Bart.ff.de solutiq.Ange.& Alex.in l.1.§.si hæres.ad Trebel.

Vxor quando executionem in bonis mariti impedire possit.

43 Item poterit vxor impedire executionem factam in bonis mariti, probando virum vergere ad inopiam.l.si constante.ff.sol.mat.Bal.pouet.in tracta.de dote.in 7.p.priuil.48.in fi.& priuil.24. etiam antequam egerint,& discusserint bona mariti debitores,non obstante auth. hoc si debitor. C.de pignor.quæ loquitur quando quis vellet agere contra tertium possessorem,secus si vellet se opponere.Imol.in l.à Diuo Pio.§.sed illud.ff.de re iud.

44 Nec possent creditores hoc casu offerre dotem in pecunia,& relaxationem bonorum petere.Bar.in d.l.si constante.7.q.3.partis.& in l.cum tibi. C.qui potior.in pign.habeant.Soci.consil. 111 visa.in 3.vol.sed poterit vxor vnum prædium ex melioribus eligere vsque ad dot.currentem æstimationem dotis.l.creditoris.ff.de distract.pignor.Bar.& Alex.in d.l.si constante.

45 Item

45 Item licet creditor succedat debitori, tamen hypotheca non cõfunditur.l.debitor.& ibi, Bar. & Alex.ff.ad Trebel.l.cùm quis.§. fi.iuncta ratione. glos. de solut. quia hypothecaria durat donec debitum sit solutum.l.grege.§.etiam.ff.de pignor.facit l.ex sextante §. Latinus.de except.rei iudi. & l.Vranius.ff.de fideiussor.[Item hypotheca non diuiditur, sed in solidum datur, contra singulos detentores, vel hæredes.l.si rem.§.omnis.ff.de pigno.actio. l. solutum. §.per liberam. vbi Bart. ibidem.l.1.C.si vnus ex pluribus hæred.authen.de fauo.in tract.de pign.& hypothecis.in 1.membro 8.partis circa finem & per arrestum fuit reprobata consuetudo in contrarium, anno 1386.die 8.Iunij.inter do.Catherinã de Machetex, & do.de Taillebourg tutorẽ Bartholomæi de la Haye.] *Hypotheca per successionem an cõfundatur.*

46 Item sicut is, qui expressam habet hypothecam, habet ius persequendi rem sibi hypothecatam expressè: ita & qui habet tacitam.d.§.item Seruiana.

47 Præterea sicut in expressa hypotheca, qui prior est tempore, est in iure potior.reg.qui prior. de reg.iur.in 6.ita in tacita prior præfertur posteriori. l. hac edictali.§.his illud.C.de secund.nupt. & ibi Bal.col.vlt.etiam in rebus post tacitam obligationem quæsitis. vt ibi dicit Bald.& præfertur habẽs tacitam hypothecam anteriorem, etiam fisco posteriori. vt l.1.C.rem alienam geren.Dyn. in d.reg.qui prior.Negusan.in 2.memb.5.partis.n.9.intelligite in quæsitis ante hypothecam fisci, secus si post.Bar.in l.is qui.& l.fi.ff.de iure fisci, prout superiùs scripsi in glo.8.& in hac tacita concludi debet, sicut in expressa. *In tacita hypotheca habet locũ regula, qui prior.*

48 Vltimò notandum est, quod post arestum latum, vel sententiam non inducitur hypotheca ante executionem, ad hoc vt obtinens arestum possit dicere bona debitoris sibi à tempore sententiæ obligata, & hypothecata, ideo executio facienda est. l. non est mirum.ff.de pignor.actio. doct.in l.à diuo Pio.de re iudica.vide Anto. Negusan. in tract. de pigno. in 2.membro.3.partis.& doct. in c.cum aliquibus. de re iudica. & de his hactenus, ne vltra morem solitum sim prolixior, postquam dixero, quòd exterus tenetur in Regno respondere super hypothecaria, licet non super actione personali. vt censuit Senatus contra Marchio. Salutiarum: vt refert Aufrer. in stilo parla.aresto.67.item dictum fuit. *Tacita hypotheca non inducitur per arestum ante executionem.*

Ne pourront demander que les arrerages.

GLOSSA XV.

Reliqua quæ nos *arrerages* vocamus: nempe reliquum dicitur debitum restans, siue ex censu, vt in rub.fine cẽsu vel reliq.fundum compar.non posse.vbi in l. 2.maximè prohibetur, ne quis emat fundum ea conuentione, ne censum & reliqua præstet, quia sine censu fundus comparari non potest, quando fundus est censualis, secus si alaudialis est, & francus, tunc potest emi fundus sine censu.De hoc verbo reliqua & reliquatores scripsi abundè in l.potest reliquorum.ff.de verb.signif *Rub.fine cẽsu,&c. hic elucidatur.*

An redditus per modum prouisionis solui debeant pendente processu? Respond. sic, si erant consueti solui, & de his erat obligatorium instrumentum, alioqui non: vt fuit decisum anno 1513. die 19.Iulij in hoc supremo senatu Paris.etiam probat Aufre. in stylo parla.arresto 368. *Redditus pẽdẽte processu per prouisionẽ sunt soluendi. Arestum.*

Et sic is cui redditus debetur, debet eum petere singulis annis, alioqui non poterit petere, nisi redditus quinque annorum, etiamsi plures anni fuerint debiti, per istum text. & per rationes positas superiùs in princip. huius ordinatio. Ideo si solutio petatur pro quinque annis, debet Reus probare soluisse, alioqui ad istos quinque annos condemnabitur, per l. 1. ff. de exceptio. & l. 1.C. de probatio.nec sufficeret probare se exoluisse pro tribus annis, quia adhuc alij duo anni possent peti nouissimi.non obstante l.quicunque.C.de apoch.public.lib.10.vbi qui docet soluisse pro tribus annis proximis præsumitur soluisse pro anteriore tẽpore triũ annorum, sed non postea: vnde qui probaret soluisse tribus annis proximè præteritis, præsumitur quod soluit etiam pro aliis annis lapsis ante tres annos, quia non est verisimile quòd creditor acceptilationem nouissimorum annorum dedisset si non fuisset antea pro illis annis solutum: vt etiam docet Ias.in l.2.n.135.Cod. de iure emphy. quod est verum si probaret se soluisse tribus separatis annis, secus si acceptilatio facta esset simul pro tribus annis: vt docet Bald.in l.1.C.de dotis promiss.refert Francis.Cremen. singul.78.tu scis.& Ioan.Francis.Balb.in tract.de præscrip.in 3.parte, quæst.10.col.11. *Redditus quinque annorum petendus. L. quicũque. declaratur.*

Et si outre iceux cinq ans, aucune année des arrerages estoit escheüe, dont n'eussent fait question ne demande en iugement: ne seront receuz à la demander, ains en seront deboutez par fin de non receuoir.

GLOSSA XVI.

Ergo à contrario si quis probet in iudicio se petiisse illos redditus, debebit etiam in pluribus annis obtinere, alioqui etiamsi extra iudicium petiisset, non recipitur, vt hic: licet interdum extraiudicialis petitio prosit: vt scripsi in tract. de mercato. minuta. vend.in fi.super eo li.sed non prodest sic.Quid in conscientia, scripsi in tract.de famu.salar.gl.10. *Casus in quibus vltra quinquẽniũ redditus peti possunt.*

Secundò, non procedit, si pendente iudicio super solutione vnius anni debita aliorum annorum cedant, & veniant, tunc peti poterunt, etiamsi per decem annos non sint petita, quia sufficit interpellatio iudicialis illius anni. per hunc text. & tunc semper tenetur vsque ad diem supremi iudicij, quia dicitur esse in mora.vt in l.cum fundus.vbi Ias.ff.de rebus credit.etiamsi fuisset conuentum quòd solutiones cumulari non possint, vt scripsi suprà.

Quid si duo erant rei debendi, qui eosdem redditus promiserãt, ab vno creditor petiit, vtrum ab alio, si hic soluendo non sit, vel alias, petere possit? tex.in l.fin.C.de duob.reis.respondet posse, cum ex vno fonte vnus effluxit cõtractus, vel debiti causa ex eadem actione apparuit.facit quod *Petens ab vno ex duobus reis debendi an ab altero petere possit.*

scribit Iaſ.in l.2.quæſt.17.nu.57.& ſeq.C.de iure emphyteo.

De exceptione ad fines non recipiendi,& quid differat ab exceptione peremptoria,plenè ſcripſi in tract.de exceptio.

Et en ce ſont comprinſes les rentes foncieres portans directe,ou cenſiue.

GLOSSA XVII.

Redditus ſũt in duplici differentia.

1 Notandum eſt quòd redditus in duplici conſtituuntur differentia,quidam ſunt redditus fundiarij,quos vulgus *Rentes foncieres* vocat,à fundo dicti.Olim enim domini locorum videbant fundos ſteriles,& incitabant ſubditos, vt eos colerent, & paruo cenſu dominos recognoſcerent, & in ſignum protectionis illis aliquid ſoluerent. vt in c. recipimus. de priuil.Boër.in §.17.de conſuet.in feu. in conſuet. Biturig.& hi domini communiter cenſum percipiunt minutum:non magnam penſitationem,ſeu redditum, vt decem vel duodecim librarum ſingulis annis, ſed Capones vel alias res paruas, vtpote denarios aut ſolidos pro annuo cenſu.Ex quantitate ergo precij cognoſcitur. vt docet gloſſ. in verb.agendo,in l.1.ff.de ſuperficieb.Bartol. in l.cotem ferro.§.qui maximos.de publica.& Soci.conſil.266. in cauſa.col.4.verſicul.nec videtur obſtare.in 2.vol.

2 Alij ſunt magni redditus,& hi cauſa neceſſitatis inuenti ſunt:cum enim multi olim pecuniis, vt nunc,indigerent,& neminem inuenirent, qui eis mutuaret,nec bona ſua vendere erat in animo,hypothecæ dare ſuas domos, & fundos,ac alia bona coacti ſunt,& ſuper illis redditus conſtituere, vtpote quindecim libris receptis vnam: & ſuper triginta duas conſtituunt ſingulis annis ſoluendas,donec pecunia ſortis reſtituta fuerit.Et inter iſtos redditus multæ ſunt differentiæ.

Differentia inter reddit⁹ fundiarios & alios.

3 Prima eſt,quia fundiarius redditus eſt paruus, hîc verò emptitius magnus,pro quantitate pecuniæ receptæ.vt in extrauag.Regimini.de emptio.vt in princ.ſuperius dixi.

4 Secunda,æſtimatur vnus ſolidus redditus fundiarij triginta, alter verò emptitius,quindecim per d extrauag.Regimini.& Moline.plenè docet in tract.ſuo commerc.& vſutarum.

5 Tertia differentia hunc cenſum minutum imponit regulariter dominus loci, iuſtitiam obtinens:alium verò quilibet habens bona,& illorum adminiſtrationem, cum quilibet de re ſua diſponere poſſit.l.in re mandata.C.manda.

6 Quarta ex non ſolutione cenſus fundiarij debetur emenda domino, idque variè ſecundum conſuetudines locorum,ſed non ex altero:vt ſcribit Pyrrhus in conſuetud.Aurel.rub.de cenſib.c. 2.& c.5. Chaſſa.in §.2.& 3.in gl.1.tit. *des cenſes,* in conſuetud.Burg.

Non ſoluens cenſum non priuatur iure.

7 Quinta ſi is,qui debet cenſum, illum non ſoluerit per triennium, non cadit iure ſuo gloſſ.in c.conſtitutus.de religio.domib.Alexand. conſi.14.col.3.in ſecundo vol Do. Capit.in deciſ.Neapol.quæſtio.196.Soci.d.conſi.266.col.4. ſed de conſuetudine eſt, quod priuetur ſicut in emphyteoſi,vt aſſerit Ioan.Fabr.in §.adeo.col.vltim.de locato.in Inſti. vt refert Boër.in §.24.de conſuet. feud.Ego tamen vidi contrariam conſuetudinem,vt non priuetur ſaltem in multis locis,& maximè in Montepeſſulano propter ſtatutum hoc diſponens, de quo ſcribit patruus meus magnus, in l.fundi.C.de fund.patrimonial.lib.11.

8 Sexta,dominus fundiarius poteſt apparitorem habere, qui colligat hos cenſus, & compellet ſua authoritate ſoluere,alius non:niſi per iudicem,vt docet Chaſſa.vbi ſupra. §.3. in gl.1.quia eſt contra ius,vt quis ſua authoritate ius ſibi dicat.l.extat. ff. quod metus cauſa.

Laudimia dominus fundiarius habet.

9 Septima,Laudimia habet hîc dominus cenſus,non alius.l.fi.C.de iure emphyt. l. 1. de fund. patrim.lib.11.Boër.in §.22.de conſuet.feud.in conſuet.Bitur.recipit etiam *ſaiſines & deſſaiſines,* vt vulgus dicit,niſi in fiſco, qui pro alienatione rei cenſualis recipit duplum cenſus, & non alia laudimia, vt ſi quis debeat quinque denarios fiſco ſingulis annis pro domo ſua, ſi illam alienet,duplum cenſus dabit emptor pro laudimio, id eſt decem denarios primo anno. vt teſtatur Boër. in § 17.de conſue. feu. non vult enim princeps ex ſubditorum præiudicio ditari, quod vtinam bene obſeruarent eius miniſtri.

Habens minutũ cenſum mulctas capit.

10 Octaua differentia,dominus,qui habet minutum cenſum,recipit mulctas & emendas,licet alter dominus habeat magnos redditus:quia paruus cenſus dicitur capitalis, & reſpicit fundum, & non ædificium.l.3.cum ſeq.ff.de cenſib.no.in §.illud.de prohib.feudi.alien.per Feder.

Dominus fundiarius non perdit ius, etiamſi venditioni rei nõ ſe oppoſuerit.

11 Nona,dominus fundiarius non perdit cenſum ſuum, licet ſe non oppoſuerit venditioni rei per præconia factæ. Secus in alio habente redditus emptitios quia paruus cẽſus eſt onus paruum, & ab ipſa rei reſtitutione impoſitum,ideo ſic tranſit ad alium, ſed magnus non: quia eſt magni præiudicij. Ideo oportet quod is opponat, & declaret ſuum magnum cenſum, vt hîc & ſuperius dictum fuit,& abundè in tract.de præco.

Admortire rẽ quis poſſit.

12 Decima,dominus fundiarius rem liberam facere poteſt,& (vt dicunt) *admortir,* etiam ſine conſenſu alti iuſticiarij, & hoc quantum ad ſuum redditum, quod non facit is, qui habet hos magnos redditus emptos, & poſt iſtam liberationem & admortiſationem eccleſia illum fundum poſſidere poterit perpetuò, alias extra manum teneretur intra annum ponere. c.vno.de relig.domib.in 6.dicam in rub. *des admortiſſemens.* vide Aufr.in ſtylo. parlamen.areſto 299. ordinatum & ſeruatur quod dominus compellit intra annum extra manum ponere,poſtea non, niſi à Rege qui ſemper compellit.

Fundiarius nõ prohibet dominũ vti lẽ ſi domum demoliri affectet.

13 Vndecima,fundiarius non poteſt prohibere dominum,ſi domum demoliri velit,& ibi hortum facere,ſecus eſt in eo qui habet magnos redditus ſuper domo, nam ſua magis intereſt: quia fortè

fortè sibi postea non posset exolui redditus ex illo viridario, vt doct.in c.commissum. de decim. dicunt de eo,qui habet vineam, an possit eam in prædium mutare sine curati consensu, scripsi in tracta.de decimis,quæstio.6.in fin.

14 Duodecimò, differunt si res in annuum censum concedatur, dominus non debet aliquid exigere pro ingressu,vt scribit Boër.in §.17.in fi.de consuet. feu.in consue.Biturig.& allegat multa sed corruptè, secus in emptitio censu. In cuius constitutione & ingressu præcipuum interuenit precium. hodie tamen etiam pro illo minuto censu imponendo solent aliquid domini recipere,saltem Capones,& id quod possunt extorquere à subditis. Dominus quando pro ingressu aliquid exigere possit.

15 Decimotertiò,dominus fundiarius habet ius prælationis pro eodem precio.l.fi.Cod.de iure emphy.etiamsi inferior dominus venderet redditum, quem dominus superior poterit pro eodem precio retinere, vt fuit dictum pro do. *de Montmorency* contra viduam *Amaudi deffriches*, anno 1528.die 7. Septembr. Ius prælationis do.habet. Arestum.

16 Decimoquartò, censuarius vendens rem irrequisito domino non priuatur illa re: quia postquam translatum est etiam directum dominium in eum, liberè potest de re sua disponere. l. in re mandata.C.manda.Bar.in l.1.§.1.ff.de publica.capit.quæstio.130.& Carol. Ruin. consil.42. promitur.col.3.in primo volum. Dec. consi.l 144.non fuisset.quicquid dicat Aret.in §.adeò.loca. in Instit. & Bart. in l.1.§.quid autem.ff.de superficieb. qui intelligi debent in superficiario,qui habet vtile tantum dominium,secus hîc in censuario,qui etiam directum habet dominium. Irrequisito domino res vendita quando amittatur.

[Decimoquintò, si res censualis ad licitationem vendatur pro debitis soluendis, præferetur dominus censualis pro reliquis censibus sibi debitis, quia ius in re habet quod alij non habent,vt censuit Senatus anno 1367.

Decimosextò, duo domini censuales esse non possunt, nec census super censum imponi:sed redditus super redditum sic,vt alibi dixi.]

17 Præterea non omittendum,si quis vendat rem censualem pro libera,ad id quod interest tenetur.l.1.in fi. ff.de actio.empt.vide quæ habentur in consti.Reg.tub.de nota.art.13.vbi statuitur vt contrahens vendens rem,hoc habeat exprimere sub pœna perditionis rei.ibi dicam.

18 Interdum hic dominus fundiarius habet cēsum cū iurisdictione & mero imperio,interdum non habet.Sed alius habet merum imperium, id est altam iurisdictionem,& tunc ad altum iustitiarium pertinet manus iniectio, vnde si non solutus fuerit cēsus,non potest fundiarius capere rē, & eam ob non solutum censum proclamare,sed iustitiarium altum in hoc requirere debet. Manus iniectio & saisimentum ad quē do. spectet.

19 Item non potest conuenire censitos ad soluendum reliqua, & dimittendum fundos,vt vulgò dicitur, *à fin de garnir ou quitter.* Actus iustitiarius requiri debet.

20 Præterea in alijs casibus ad se non pertinentibus debet requiri dominus altus iustitiarius, & hoc vidi seruari ex consuetudine.

21 Doctores constituunt differentiam inter contractum censualem, & emphyteoticum,& feudalem.Nam censualem dicunt, quando translatum est vtrumque dominium & directum & vtile in accipientem, & quicquid iuris habebat concedens, retento sibi tantùm censu.In emphyteosi autem & feudo concedens retinet sibi directum dominium.text.& ibi gl.in c.constitutus.de religio.domib.l.1.& 2.ff.si ager vectigal.vel emphyteo.peta.Batt.in l.1.§.1.ff.de publica.Imol.in c.ad audientiam.de reb.eccle.non alienan.Alex.consi.14.col.3.in 2.vol.Ias.in l.1.col.7.& seq.C.de iure emphyteo.num.48.& seq.& consi.63.vidi motiua.col.1.& 2.in primo volum. Differentia inter contractū emphyteoticum & censualem.

22 Ideo si dominus dicat concedendo rem. Quicquid iuris in tali re habeo,concedo, etiamsi dicat in emphyteosim do:tamen erit contractus censualis,non emphyteoticus.per text.sing.in dicto c.constitutus.Barb.in c.ad audientiam. not.3.de reb. ecclesi.non alienand.& Ias.in dicta l.1.in Francia tamen dominus fundiarius & censualis retinet de consuetudine directum dominium,& dominus directus vocatur,vt docet Ioan.Fab.in §. adeò. in fi.de locato.in Insti.& Boër.in dicto §. 24.de consuet.feud.in consuet.Bitur.& Chassa.in §.1.gl.*Seigneurie*,tit. *des censes*.in consuet.Burg.& in §.3.in glo.1.ibidem.Et in dubio præsumitur potiùs contractus censualis,quam emphyteoticus. gloss.& doct.in dicto c.constitutus.Soci.consil. 266. in causa. col.3.versic.sed in contrarium.in 2. vol.Chassa.in consuet. Burg. in rubr. *des censes.* Et vide differentias inter contractum censualem, emphyteoticum,libellarium,precarium,& alios per Ias. in l. 1. C.de iure emphyt. post Ioan.Raynaud.in §.1.de prohibit.feud.alienat.per Feder.& Feli.in cap.cæterum.de iudic. Ex cōsuetudine fundiarius habet directū dominium.

23 Item omnes redditus constituti pecunia,possunt hodie redimi ea pecunia,qua fuere constituti per ordinat.Reg.Francisci positam in rub. *des rachapts des rentes.* in ordina. Paris.Et si non appareat de pecunia, pro qua fuerunt constituti, redimentur habita ratione vnius ad quindecim, iuxta.dict.extrauag.regimini.facit l.si quis argentum.§.sin autem donator.C. de dona.

Imò plus censuit Senatus anno 1549. die 2. Aprilis ante Pascha in publica pronunciatione,redditus non fundiarios posse redimi,etiamsi partes in constitutione dixerint,non posse redimi: quia nemo potest facere quin leges habeant locum in sua dispositione. l. nemo. ff. de leg. 1. quod non procedit in ecclesia,vel in pia causa:quia mens donantis est,vt perpetuò illius ecclesiæ sint.vt docet Ioan.Pyrrhus in consuetud. Aurelia.tit.de retrahen.vendi.c.si.dict.vt in edicto Regio Francis. quod hic duxi transcribendum.est enim in ordinat.Reg.Paris.in rubr.*des rachapts des rentes.* Redimi possunt omnes redditus pecunia cōstituta etiamsi aliud à partibus cōuentum fuerit. Arestum.

EDIT DV ROY FRANCOIS, SVR le rachapt des rentes.

François par la grace de Dieu Roy de France, à tous presens & aduenir, salut. Comme nous soyons bien & deüement informez & aduertis, qu'en plusieurs bonnes & grosses villes de nostre Royaume & fauxbourgs d'icelles, y a plusieurs maisons, manoirs & edifices lesquels sont demeurez & demeurent inhabitez & en ruyne, places vuides & vacans, à cause des rentes, dont elles sont chargées, & qui de long temps ont esté constituées sur icelles, & que à ceste cause, tant pour les arrerages qui en sont deuz, que pour lesdites rentes, qui excedent, & pourroyent exceder sur les aucunes les loüages d'icelles, ne se trouuent aucuns qui les veulent acquerir, bastir n'edifier, à la grande ruyne, diminution desdites villes & deterioration d'icelles, interest, preiudice & dommage de nous, & de la chose publique de nostre Royaume. Sçauoir faisons, que nous voulans à ce pourueoir, & obuier à la decadẽce & euersion desdites villes, desirans singulierement la conuersation, entretenement & accroissement d'icelles: Pour ces causes & autres bonnes & grandes considerations à ce nous mouuans, auons, par l'aduis & deliberation des gens de nostre conseil priué, par Edit, statut & ordonnance irreuocable, dit, statué & ordonné, & par ces presentes disons, statuons & ordonnons, que toutes rentes constituées sur les maisons & places des Citez, villes & fauxbourgs de nostredit Royaume, pays, terres, & Seigneuries, quels qu'ils soyent, soit à gens d'Eglise ou autres, soyẽt racheptables à toutes personnes, pour le prix qu'elles aurõt esté constituées, s'il en appert, & s'il n'en appert, au prix du denier quinze: auquel cas serõt lesdites rentes esteinctes & amorties, en remboursant pour le r'achapt d'icelles au feur, & ainsi que dessus est dit, sauf & excepté toutesfois és villes & lieux qui ont priuilege ou coustume: cõtenant la forme, maniere & le prix, pour lequel se deuroit faire ledit r'achapt autrement que par ce present edit: par lequel nous n'entendons aucunement deroger à leursdits priuileges ou coustumes.

Si donnõs en mandemẽt par ces mesmes presentes, à noz amez & feaux les gẽstenãs noz Cours de Parlemẽs, & à tous noz autres iusticiers & officiers qu'il appartiendra, ou à leurs Lieutenans, que nos presens Edit, statut & ordonnance, ils facent lire, publier, & enregistrer, en leurs greffes & iurisdictions, & icelles entretenir, garder & obseruer inuiolablement & sans enfraindre: en contraignant & faisant contraindre à ce faire & souffrir tous ceux qu'il appartiendra, & que pource seront à cõtraindre, par toutes voyes & manieres deües & raisonnables: car tel est nostre plaisir. Et à fin que ce soit chose ferme & stable à tousiours, nous auons à cesdites presentes fait mettre & appeser nostre seel, sauf en autres choses nostre droit, & l'autruy en toutes. Donné à Compiegne au mois d'Octobre, l'an de grace mil cinq cens trenteneuf, Et de nostre regne, le 25.

Sic signatum supra plicam. Par le Roy en son conseil. Bochetel.

Visa, lecta, publicata & registrata, audito procuratore generali Regis hoc requirẽte, sub limitationibus tamen, restrictionibus, modificationibus & declarationibus contẽtis in registro publicationis harum præsentium literarum, Parisiis in Parlamento, quinta die Februarij, anno domini millesimo quingentesimo trigesimonono.

Sic signatum, Du Tillet.

MODIFICATIONS DE LA COVR, SVR LE rachapt des susdites rentes constituées, pub. 5. c. 39.

Ce sont les modifications, restrictions & limitations que la Cour a ordõné estre enregistrées au greffe d'icelle, faites sur la verification de l'Edit du Roy, touchant les rentes constituées sur les maisons assises és villes & fauxbourgs de ce Royaume conformement en la plus part, aux limitatiõs & modifications contenues aux anciens registres de ladite Cour, sur le priuilege du rachapt desdites rentes, octroyé par les Roys predecesseurs, à la ville de Paris.

Premierement qu'és rachapts desdites rentes, ne seront comprinses les rentes deüement admorties.

Item si aucun proprietaire veut rachepter rentes appartenans à Eglises, Colleges, hospitaux, Hostels-Dieu, maladeries, marguilleries, cõmunautez ou autres personnes qui ne seroyent admorties, le proprietaire fera appeller pardeuant les Iuges desdites Eglises, Colleges & autres dessusdits (si la rente appartient à benefice intitulé) le detenteur de ladite rente, auec le patron ou collateur, & (si ledit benefice n'est intitulé) le donateur, ou ceux qui de luy auront cause: si commodément, & sans trop grands frais (eu regard à la rente racheptable) ne peuuent estre conuenus & adiournez: sinon par Edit fait en l'auditoire de Iuge, par quatre iours, & signifié au lieu dudit benefice, pour aduiser en quoy l'argent desdites rentes pourra estre conuerty & employé: & s'ils ne comparent, ledit proprietaire cõsignera en main de iustice, & en ce faisant demeurera deschargé de ladite rente: & aussi si aucun proprietaire veut r'achepter rentes appartenans à Colleges, hospitaux, Hostels-Dieu, maladeries, marguilleries, confrairies, ou autres communautez, qui ne seroyent admorties, ledit proprietaire fera semblablement appeller pardeuant ledit Iuge les gardiens, gouuerneurs ou maistres desdits Colleges, hospitaux, Hostels-Dieu, maladeries, confrairies ou autres communautez, & aussi le donateur de ladite rente, ou ses ayans cause, si commodemẽt, & sans trop grands frais, eu regard à la valeur de ladite rente racheptable, y peuuent estre conuenus & adiournez: sinon par Edit general fait comme dessus, & signifié au lieu desdits Colleges, hospitaux, Hostels-Dieu, maladeries, marguilleries, confrairies & communautez, pour estre aduisé, en quoy l'argent desdites rentes racheptables

bles pourra estre conuerty. Et si iceux appellez ne comparent pardeuant lesdits Iuges, ledit proprietaire consignera son argent en main de iustice: & demeurera en ce faisant deschargé de ladite rente: & lesquels deniers procedãs du rachapt desdites rentes seront employez (appellez lesdits fondateur, donateur, patron, collateur, gardiens, gouuerneurs, & maistres dessus nommez, si aucuns y comparent, & en leur defaut seront par les Iuges ordinaires des lieux, appellez le Procureur du Roy, & deux notables personnages Ecclesiastiques) en autres rentes, au profit desdites Eglises, Colleges, hospitaux, Hostels-Dieu, maladeries, marguilleries, confrairies & communautez dessusdites, le plus commodément que faire se pourra, sans ce que lesdits deniers prouenans du rachapt desdites rẽtes, puissent estre deliurez, ny baillez aux titulaires desdits benefices. Et à fin que lesdits deniers puissent estre bien employez, & qu'ils ne soyent perdus, ny esgarez, seront mis par ledit Iuge ordinaire entre les mains de quelque bon & notable bourgeois, bien reseant, ayant immeubles suffisans, pour la seureté desdits deniers qui s'obligera, comme depositaire de iustice, & obligera pareillement, specialement & generalement tous & chacuns ses biens immeubles & meubles, pour lesdites sommes, lesquelles seront employez en la maniere deuant dite, & le plustost qu'il sera possible. Et où on ne les pourroit employer promptement en fonds d'heritage, ou en rente fonciere, seront employez (à fin que les deniers ne demeurent oyseux, & que les seruices des fondations puissent estre entretenus) en rentes constituées r'acheptables, ou non r'acheptables; ainsi que plus commodement faire se pourra, & le semblable que dessus, sera gardé, pour le regard des rentes, qui appartiendront aux enfans mineurs d'ans, ou autres personnes, ou qui doiuent estre sous la charge de tuteurs & curateurs. Et seront les deniers prouenãs du rachapt d'icelles baillez ausdits tuteurs & curateurs, pour les employer, en la maniere deuant dite: ce qu'ils seront tenus faire. Pareillement les rentes qui appartiendront aux femmes mariées, si elles estoyent racheptables de leur nature, & qu'elles fussent propres ausdites femmes, les deniers prouenans du rachapt d'icelles, seront baillez & deliurez au mary, pour les employer, le plustost que faire se pourra, en acquisition d'heritages de semblable qualité & nature. Fait en Parlement le cinquiesme iour de Feurier, 1539. Ainsi signé: Du Tillet.

1 ADuertendum est, quòd omnis solutio census est præscriptibilis. l. plures. C. de fide instru. gl. in cap. tua. 2. de decimis. nisi quæ datur in signum subiectionis, quando subiectio non est præscriptibilis. Panor. in cap. cùm contingat. col. 3. de foro compet. & in cap. ad audientiam. vbi Feli. nume. 20. de præscript. & Panorm. in cap. significauit. de censib. per text. in dicto cap. constitutus. de religio. domib. vbi census in signum subiectionis debitus non præscribitur. Boër. in §. 4. de præscrip. in consuetud. Bitur. Cuma. consil. 149. in quodam. & Fulgosi. consil. 146. in quæst. col. 2. Ioan. Francisc. in secunda parte quintæ partis, quæst. 1. tracta. de præscript. ac Paulus Paris. consi. 13. circa. col. vlt. in quarto vol. Chassa. in tit. *des censes*. §. 2. in consuetud. Burgund. Cẽsus omnis præscriptibilis nisi in certis casibus.

2 Hodie census qui datur principi supremo, c. magnum. 11. quæst. 1. non præscribitur, per l. comperit. C. de præscrip. 30. anno. Nempe apud Romanos census erat æstimatio facultatum cuiuslibet ciuis Romani, quantum quisque bonorum haberet, vt inde pro modo facultatum viritim tributum penderetur: huic rei præerat censor, de quo per Fenestellam in tract. de magistra. Roma. & in titu. de censib. ff. ac etiam per Budæ. & sic accipiendo censum, non differt à tributo, & publica pensitatione. vt in l. ætatem. ff. de censib. glo. & Bar. in l. 1. de publica. l. 2. C. de censib. lib. 11. & hoc datur principi in signum subiectionis, & recognitionis, & in locum huius t[illegible] lectæ, quas taleas dicimus successerunt. Multiplex census, & qui non præscribatur.

3 Interdum verò census est pensio, quæ debetur etiam priuato annuæ præstationis titulo, ob fundos in censum ab eo acceptos, aut ecclesiæ, aut ciuitati: est enim reale onus rei causa debitum. Non recognoscentibus superiorem, præscribi potest: vt superiùs scripsi.

4 Quæro an si aliquis semel recognouerit tenere fundum à tali domino, an illa recognitio sola probet illum dominum? Respon. duas ex hoc facto pendere quæstiones. Prima, an ista recognitio prosit domino adeò vt sola probet eum dominum directum, & non prodesse solam ad dominij translationem, scribunt iuris interpretes per illum tex. in c. peruenir. de censib. Berber. in viator. iuris, titu. de loca. §. quia solet. Sed agendo possessorio manutenebitur in possessione percipiendi prouentus, si aliquos antea percepisset. c. querelam. de elect. & Aufre. in decis. Tholo. quæst. 59. & si concurrat præscriptio, tunc probabitur dominium directum. arg. l. litibus. C. de agri. & censib. lib. 11. alioqui non. Recognitio sola an probet.

5 Etiamsi venditor dixerit rem teneri sub tali censu annuo à tali domino, non tamen ex hoc instrumento probabit dominus directum dominium. l. fin. in fi. ff. de contrah. emp. quia nudis conuentionibus dominia rerum non transferuntur in aliquem. l. traditionibus. C. de pact. Et sic iste emptor non tenebitur recognoscere, nisi dominus probet: quia alteri per alterum non quæritur obligatio. l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verb. obli. l. 1. C. per quas personas. Berber. vbi suprà. §. quæritur. etiam nisi aliis adminiculis probetur dominium. Benedic. in repeti. c. Raynutius. in ver. & si

6 vxorem. n. 444. de testamen. cum sequen. † Sed quamuis etiam Guido Papæ in decisio. 272. vtrum dominium. dicat ex tali recognitione non transferri dominium per prædicta, tamen ex ea inducitur probatio dominij. l. censualis. C. de donat. Sicut in confessione extraiudiciali, quæ probationem inducit. per l. publia. in fi. ff. depositi. & gl. in l. 1. de interrog. actio. vide eundem Guido. quæst. 315. sed iuxta. & seq. & consi. 147. consilium. col. 2. & consi. 177. nobilis. ac singu. 876.

7 Tamen ista assertio venditoris sola non sufficiet, imò si is qui recognouit, se errasse in illa confessione, impetret literas, vt talis recognitio erronea ei non noceat, non poterit se iuuare dominus

illa recognitione facta per censuarium: sed aliis debet probare modis dominium. l. cùm res.C.de proba.& hoc solet exerceri in Francia.

Recognitio an noceat recognoscenti.

8 Secunda quæstio est, an vna recognitio noceat recognoscenti, & non nocere concluditur, si non sint duæ, vel alia concurrant adminicula, vt solutio census longæua. l.cùm scimus.C.de agricol.& censit.lib.11.& docto.supra adducti.

9 Etiam recognitio facta aliter, quam solitum esset, non valet, nec nocet ipsi, nec quidem posteris: quia per errorem, & impressionem extorta censetur, nisi esset ex certa scientia. teste Bal.in cap.1.in fin.titul.de feudo Gardiæ. refert Iacob. in tracta. de feudis.in verbo, dictique vassalli.2.col.5. versi.item in materia recognitionis.

Recognitio vni facta nõ nocet domino.

10 Item recognitio facta vni, non nocet vero domino. allegatur l.in concedendo. in prin. ff.de aqua pluuia arcen.Pan.& alij in c. verum. de foro compet. & in c.cæterum.de iudic.Bartol.& alij in l.1.§.& post operis.ff.de noui oper.nuncia.Chassa.in §.3.rub.*des censes*.

11 Si tamen emphyteota vel vassallus possit illis duobus dominis, quos recognouit, satisfacere, tenetur: & illa nouissima recognitio valebit quantum ad obligationem personalem, sed non quantum ad realem: quia cum hic sit homo vnius, non potest esse alterius, sed soluet pensionem quam recognouit secundo. teste Iacob.vbi suprà, versi.dubitatur etiam: quia duo nõ possunt esse domini in solidum.per l.si vt certo.§.si duobus.ff.commod.

Probare quis debeat dominus an emphyteota.

12 Quid si dominus agat contra emphyteotam, & is negat se emphyteotam, vel censuarium, dicens se nullum alicui debere censum, an dominus probare debeat, & ostendere ex qua causa? Respon.tenetur, non verò emphyteota, qui est possessor, & nemò tenetur ostendere titulum suæ possessionis.l.cogi.C.de petit.hæred.Boër.in §.12.de consuet.feud.& §.14.ibidem.diuersum esset si is confiteretur se vassallum, vel emphyteotam, vt doct.probant in c.cæterùm.de iudic.

13 Sed si dominus erat in possessione exigendi, & censuarius neget debere, interim dominus in possessione remanebit, & cogetur censuarius ad soluendum per modum prouisionis: quia ista quæstio, vt ostendatur, ex qua causa census debetur, est magis petitoria quàm possessoria, ideo in fine reseruatur.

Præceptum domini vt omnes recognoscant nõ valet.

14 Item non valeret præceptum Baronis, vel alterius domini, præcipientis singulis subiectis, vt recognoscerent terras omnes, quas in territorio habent: quia fortè sunt francæ, & alaudiales, vt per totũ tit.de alaud. & omnis res præsumitur libera.l.altius. C.de seruitu.& aqua.probat c.nimis. de iureiur. vbi Panor. & alij dicunt Reges non habere fundatam intentionem de iure communi super rebus sitis in eorum iurisdictione, quod plenè probat Iacob. in tract.de feud.in verb.dictiq; vassalli.2.col.3.versic.subsequenter.Boër.in §.24.de consue.feud.in consue. Bitur. in fi.& ego hoc plenius tradidi in tract.de congr.portio.in fi.vbi etiam hoc iure diuino probaui, ibi quilibet videre poterit, ne plura.

[Notandum est, quòd annui redditus inter immobilia computantur. cle. exiui. §.cumque annui redditus.de verb.signifi.

Hoc verum, quando sunt constituti ad longum tempus, secus si ad tempus modicum.cle.1.de reb.eccles.non alien.Geminia.in c.2.illo titul. lib.6.

Et maximè quando ex publico debetur, vt sunt impræstita Venetiarum, vt docet Ias.in l.sciendum.n.23.ff. qui satisd.cogant. vt etiam sunt redditus, qui hîc debentur Paris.in domo ciuitatis, quia fiscus & respubl.semper soluendo præsumuntur. l. 2. ff. de fundo dotal. cuius tamen onerata domus cadit, & omnia onera reiicit.

Item dicit ibidem Ias. quòd si redditus percipiantur ex fundo specialiter obligato, tunc inter immobilia computantur, & releuant ab onere satisdandi. allegat l.iubemus nulli.in princ.vbi glo. & doct.C.de sacrosanct.eccles.l.hac edictali.§.his illud. C. de secun. nupt. alioqui contra per l.fin. in fi.ff.de contrah.emp.c.querelam.de elect.

Item si non appareat an census vel redditus sit fundiarius, vel constitutus in dubio, debet ex quantitate redditus iudicari, vtpote si magnus est, & excedat redditum solitum fundiarium, qui paruus esse solet, inspecta pecunia, quæ à principio do.data fuit gl.in l.1. ff.de superfi.

Et quando non appareret de do.à quo habitus est fundus debens redditum, præsumitur constitutus & non fundiarius: quia fundiarius non potest esse sine do.à quo dependet. Ideo si mercator non habens castrum petat redditum super castrò, præsumitur constitutus non fundiarius. Si verò alter do.à quo dependet castrum, redditum petat, illum præsumerem fundiarium, & sic redimi non posse.]

Alia multa essent hîc de redditibus prosequenda, verùm quia ista materia diffusè est tradita per Chassa.in tit.*des censes*. & per Moline. in suo tracta. commerciorum & vsurarum: ideo ad eos te reiicio, ista ratus nunc sufficere, gratias Deo optimo maximo agens.

TRACT

TRACTATVS

DE PRÆCONIIS, LICITATIONIBVS, ET SVBHASTATIONIBVS.

Rubr. *Des criées, & subhastations.*

1 Sciendum est in hac materia plures esse terminos, quos Budæ. in Foren. tradit. Primò præconium est inclamatio, Galli *criées* vel *encant*, vocant. Præconium quid, & præconis officium.

2 Et præco est, qui hæc programmata inclamat: cuius etiam officium est, leges, edicta, Regis præcepta, & magistratuum, publicare: & maximè citare ad tres (vt dicunt) breues dies, per l. inter. ff. de publi. iudi. l. fi. C. de feriis. scripsi in tracta. de citatio. in præfa. nu. 67. & sequen.

3 Proscriptio idem est, quod præconium. in l. creditor. 2. C. de distract. pign. licet alibi accipiatur aliter. vt in tit. de bonis proscripto. Proscriptio.

4 Secundò, programma dicitur edictum publicum. vt in rub. comminatio, epistolas, programmata, subscriptiones authori. rei iudi. non habere. & l. programma. ibidem. vbi gl. dicit programma est præcedens scriptura, quæ per plures prouincias, & loca destinatur: vel quoniam idem diuersis traditur libellis: vel scriptura publicè in albo posita, seu inscriptio alicuius rei venalis. l. pe. ibidem etiam programmata vocant ea, quæ per compita publicantur: *attachez par les carrefours, & lieux publiques* Gallicè vocamus. Programma quid.

5 Ita habemus auctionem quæ ab augendo deducitur, & est venditio in publico, ac celebri loco facta. Interdum idem penè significat quod licitatio. l. licitatio. ff. de public. & vectig. & dicitur propriè *l'enchere*, & licitari, *encherir*. Auctio vnde, & quæ.

6 Subhastatio etiam vocatur illa venditio in publico loco facta, quia olim ea quæ publicè vendebantur, veteres hastæ supponebant: & hasta in auctionibus ponebatur, ob id vocata est subhastatio, & forte eo poni solebat ad terrorem debitorum, quorum bona vendebantur, ne vendere ea impedirent: & idem fiebat, quoniam illa ad fisci vtilitatem venundabantur, vel forte præscripta vel bona debitorum fisci. vt in tit. C. de fi. instr. & iure hastæ fis. ac Cicero lib. 15. epistolarum ad Cassium, & de offic. ac in 2. Philipp. & 4. Subhastatio quæ.

7 Licitator, qui precium in licitatione auget, & offert, vulgò *encherisseur*, vocamus. l. licitatio. §. 1. ff. de publ. in antiq. exemplaribus, licet in nouis aliter legatur. Licitator quis.

8 Auctionem vincere, superare, est maius pretium in licitatione offerre. Bud. in Foren. Auctionem vincere.

9 Promulgare auctionem, est publicare, vulgare, & moribus proscribere, *crier & publier par attaches, selon les vz & coustumes du pays.* Promulgare auctionem.

10 Auctionis caput, seu institor dicitur is, qui præconia prosequitur, *le poursuiuant en criées.* Auctionis caput seu institor.

11 Auctionem facere, est vendere plus offerenti.

12 Auctionarij intercessores, qui se præconiis opponunt, *les opposans en criées.* Auctionarij.

13 Quartò trinundino auctio inclamata, & iustos dies proscripta. *Criées à iour de marché deüemẽt faites & publiées.* Trinundino auctio inclamata.

Ego quantum potero insequar communes terminos pragmaticorum Galliæ, & passim istis terminis vtar, ne verbis obscurioribus vtendo, materiam ipsam obscuram, & confusam reddam, si lubet, lector beneuole, boni consules.

14 Notandum est, quòd in subhastationibus, & licitationibus, consuetudines & statuta locorum sunt ad vnguem seruandæ, tam in tempore, quàm in forma. Bal. in l. ordo. C. de exec. rei iudi. Et primò, in hac materia ad stylum curiarum recurritur. Secundò, ad consuetudines. Tertiò, ad iuris dispositionem. Berber. in viato. iuris. rub. de iudi. versi. quicquid tamen fit. & quia sic vendere res non est leuis solennitas. glo. in l. 1. C. de fide instru. lib. 10. Quippe auctiones factæ non seruato ordine, & forma inducta à lege, consuetudine, statuto, seu stylo sunt ipso iure nullæ. Nec improba alienatio ius proprietatis auferet. l. si residuum. C. de distract. pign. auth. hoc ius porrectum. C. de sacrosan. eccles. Ludou. Roman. consil. 203. quoad primum. col. 1. Nec etiam mala fides creditoris vendentis rem nocebit emptori, si ipse non fuerit fraudis conscius. l. creditor. 2. & l. si cessante. C. de distract. pign. & l. 1. si vendi. pign. aga. Seruandæ consuetudines in subhastatione.

15 Imò ordo propriè non est ordo, si possit prætermitti. Nam ordo est propriè ductio alicuius rei ad substantiam suam secundum prius & posterius: quia nihil constat sine ordinis compositione. Et est duplex, ordo scilicet permanens, & ordo coniunctionis formæ, & materiæ: & ordo transiens. vtor verbis Bal. in l. ordo. C. de execu. rei iudice. Ordo quid & quotuplex.

16 Itaque factum contra ordinem & formam dicitur per iniuriam fieri. l. ait prætor. §. permittitur. ff. de mino. & præsumitur dolus in iudice, qui authoritatem suam interponit contra legis authoritatem. l. 1. C. de fide instr. lib. 10. Bal. in c. cum dilecta. in prin. de rescrip. & propter nullitatem condemnabitur creditor, qui in actionibus ordinem non seruauit, quanti ea res erit, vt dicit Imber. Factum contra ordinem est nullum.

ber.in Insti.Foren.§.cùm autem.lib.1.& ista est praxis Regni, quam præscribere hic oportet postquam dixero vobis,quid antiqui super his statuerant.

Quid antiqui seruabãt in auctionibus.

17 Theophrastus sic ait, Sunt qui per præconem rem vendi iubeant, & plures antea dies pronunciari. Alij apud magistratum aliquem, vt Pittacus apud Reges,& principem, alij prius venditionem futuram describi apud magistratum curant, ante dies non pauciores quam sexaginta,vt Athenis:& qui emit,centesimam precij partem deponere solet,vt ei qui voluerit causam agere,& protestari liceat,& is qui iustè rem emit, ex impensis manifestè cognoscatur. Quibusdam in locis antequam confirmetur contractus quinque dies continuos per præconium diuulgari iubent,si quis fortè obsistat, aut possessionem, domúmve sibi vendicet. Similiter in pignoribus accidit,vt apud Cyzicenos,Thuriaci verò ista omnia negligunt, neque in foro sicut alia fieri præcipiunt, sed tribus proximis vicinis paruum aliquod numisma vna dari iubent memoriæ testimoniique causa. Itaque necessarium fit his vicinos, illis magistratum incusare, si rem non acceperint, aut bis ab eodem acceperint, aut habentes non esse de rebus emptis dicant: alia licet videre per Stobæum in titu.de legib.& consue. sermo. 42. Et ex istis sumpta est praxis Galliæ vt inferius apparebit.

Solẽnitas in auctione remitti non potest, nec in matrimoniis.

18 Nec possunt hæ solennitates præconiorum à partibus remitti: tum quia publici iuris sunt, quæ à partibus remitti non possunt.l.nemo. ff. de leg. 1. & l. ius publicum. de pact. Tum quia ista solẽnitas est introducta in fauorem & vtilitatem omnium & singulorum creditorum. l.si eo tempore.C.de distract.pig.quibus non potest etiam vtraque pars præiudicare.l.debitorum.C.de pact. sic nec episcopo matrimoniorum præconia tradita in c.cum inhibitio.de clandest.despon.vt alibi abundantius dicam.

Apparitoris in auctionibus officiũ.

19 Hodie apparitor debet in præconiis declarare,ad cuius petitionem bona capta sint,& cuius bona,& pro qua summa, & vbi bona sita sint, cum duobus vicinis confinibus,iuxta l.forma.ff.de censib.& is nunciare debet, quod si fuerit aliquis volens offerre, vel opponere, veniat ad eum,& ipse eos recipiet:& in fine hoc esse pro primo præconio & nunciabit diem secundi, tertij & quarti. Ista est praxis quam viator seruare debet,si sapit, alioqui programmata,seu inclamationes non valebunt.alia dicuntur in sequen.

François Article 76. des publiées, 1539.

Articulus vltimus.

Que par faute de payement des moissons de grain,ou autres especes deües par obligation,ou iugement executoire l'on pourra saisir,& faire criées.

GLOSSA PRIMA.

Instrumentum signatũ Regio sigillo est executorium.

1 SCiendum est,quòd instrumentum sigillo Regis signatum,executionem habet,vt dixi att.1.& 2.in tract.de liter.obligato.in primo Tomo commenta.suprà.Idem si quis sit condemnatus,& non appellauit. Nam in quibus casibus executio fieri potest,tũc executor præcipit parti,vt soluat, quæ si recuset, tum bona mobilia capit. De quorum forma venditionis dixi in d.tract.de lite. obligat. & de senten. executo.Verùm quia interim, dum bona vendebantur mobilia, debitor repetita die, id est cum antidata vendebat,seu alio modo distrahebat immobilia,ob id statuitur hic, vt capi etiam immobilia possint, quæ tunc debent subhastari,& per commissarios regi,vt dicit gl.in l. 1. C. de fide instr.& iure hastæ fisca.lib. 10.vbi dicit in harum venditione rerum primò requiri, quod debitum subsit. Secundò,quod sit à solutione cessatum,facta prius coram præside interpellatione.l. 2.& seq.C.si propter publ.pensita.alia dicentur inferius.& venditionem non potest impedire debitor, vt patet in rub.debitorem venditionem pignoris impedire non posse. Etiam quia interdum res mobiles non sunt,vel non sufficiunt debito, & tunc apparitor capere, & manum iniicere in res immobiles, & saisire poterit,& proclamata facere:sed antè debet denunciare debitori, quo die,quóve loco præconia incepturus sit,& quod alia octauo, vel alio quoque die celebraturus sit, vsque ad quartam inclamationem, si tot requirantur,& illis factis licitator vltimo offerenti plus se rem addicturum.l.creditor.2.Cod. de distract.pign.vt debitor vel soluat interim,vel cum creditore conueniat. debet etiam seruiens denunciare debitori singula præconia,& precium pro re licitata oblatum. vt probatur in l.1.C.de fide instr.lib.11.

Proclamata debitori nũcianda.

Quis hæc præconia exequatur.

2 Et si hæc præconia facienda sint ex curiæ supremæ mandato, vel executione, tunc fient per curiæ apparitorem,quem *huissier* vocamus,vel per alium apparitorem Regium.Idem si executio fiat in vim literarum de debitis,vel ex sententia iudicis Regij,sed si fiat ratione sententiæ latæ per iudicem Baronis,vel alterius domini, fiet executio per seruientem eiusdem domini,& loci,& incepta per vnum debent perfici per illum,& non est alius quærendus,si ille hoc facere possit.tex.in l.1.C.de sportul.& ibi doct.

Solutio facta ex pluribus causis est in electione soluentis.

3 Item si quis debebat ex pluribus summis,& soluerit simpliciter, potest eligere in quam velit summam cedere.l.1.ff.de solutio.Ideo si æstimatio vnius rei creuerit,poterit in illa computare.l.3. & seq.ibidem. Si tamen debitor tradiderit fundum creditori pignori, si creditore fructibus debitum consecutus est,fundus distrahi non poterit,l.1.C.de distract.pign.& in dubio res præsumitur potius data in pignus, quam in solutum: quia non videtur quis iactare suum.l. cum de indebito. ff.de probationibus.Sic concludit Matth.de Afflictis in decis.Neapolit. 373. fuit determinatum: quia in obscuris quod minimum est,sequimur. l. semper in obscuris. ff. de regu. iuris. facit l. aqui.

In dubio res videtur pignori data.

C.de

C.de distract.pigno.vbi si creditor per interpositam personam semper possederit rem captam per executorem:tamen nisi emptio probetur,res vindicari poterit:quod est bene notandum:quia vidi aliàs hanc quæstionem in foro, in patre debitore,qui conuenerat vt creditor possideret talem fundum,quem post quadraginta annos filij vendicabant,& fuerunt admissi,impetratis literis Regiis,& non obstante aliqua præscriptione.

4 Etiã clericus fructus sui beneficij licitare potest, si ex re sua esse videat,vel ecclesiæ:tum quia ibi multoties vitatur fraus,cum publicè fiat.arg.l.fi.ff.de ritu nuptiar.hoc probat glo.in extrauag. 1.in verbo,nulla subhastatione.de elect.in extrauag.Ioan.22.vbi in illo casu prohibetur,ergo in aliis permittitur.arg.l.ius singulare.ff. de legib.& quod non prohibetur,permittitur.l.statuas.C. de religios.l.præcipimus.C.de appell.

Clericus potest fructus sui beneficij licitare.

Encores qu'il n'y aye point en appreciation precedente,laquelle se pourra faire aussi bien apres lesdites saisies & criées comme deuant.

GLOSSA SECVNDA.

1 ET sic res potest capi antequam sit æstimata, & vt dicunt,appreciata,quæ æstimatio & appreciatio fieri poterit,etiam postquam res capta erit,& saisita. Nam si quis debebat decem sextaria frumenti per instrumentum Regio signatum sigillo , si non soluat,fieri poterit executio,licet non appareat de valore frumenti,quia postea apparere poterit.

2 Ex quo infertur quòd executor potest manum iniicere in res debitoris immobiles, & eas viris probis publicè possidendas tradere , tempore quo præconia fient , ne debitor eas alienare, vel fructus dissipare interim possit.argu.l. Imperator.ff. ad Trebell.& vt ex fructibus debitum exolui possit,quos deuoraret debitor.

Executor res saisitas tradit custodiẽdas.

3 Secundò,si dominus sit absens,debet ei hæc manus iniectio,seu saysimentum intimari, & significari.Nam omnis actus in absentia partis factus illi debet intimari,cuius interest.ca.si tibi absenti.vbi Perus.de præben. in 6.Bart.in l.pe.ff.de iureiur.Bal.in l.eos.§.apostolos.C.de appel scripsi in tracta.nominatio.q.14 num.2.si tamen ista denunciatio non interuenerit,venditio non erit nulla,sed venditor ad id quod interest tenetur.l.creditor.C.de distract.pignor.Bart. in l.si col.1.ff. illo tit.ego verò putarem saltem de iure Galliæ nullam esse venditionem:quia forma data est, vt domino venditio nuncietur,ergo omissio formæ reddet actum nullum.l.cum hi.§.si prætor.ff.de transactio.

Domino absenti saisimẽtum denunciandum.

4 Tertiò , appatitor debet partibus diem dicere coram iudice,ad conueniendum de appreciatoribus, qui iudex , si absque partium consensu appreciatores dederit,non valebit appreciatio:vt censuit Senatus anno 1534.die 12.Maij.vbi etiã eodem aresto appreciatio fuit reprobata de bonis mobilibus , quæ fuit de duobus annis facta pro simili precio. Nam precia rerum variantur ex tempore.l.precia rerum.ff.ad l.Falcid.

Appatitor diẽ dicit partibus vt conueniãt de appreciatoribus.
Arestum.

5 Et anno 1523.die 19.Nouembris cùm quidam post rei suæ interpositum decretum appellasset offerens precium soluere : Senatus ex gratia eum appellantem recepit : & fuit ei data facultas intra certum tempus rehabendi suam rem ex decreto iam venditam , si tamen restitueret vltimo licitanti precium rei,& expensas in præconiis factas. Quamuis regulariter post venditionem factam si pars offerat precium,non audiretur,etiam si duplum offerret.l.non est probabilis.C.de rescindenda vend.secus si ante venditionem oblatum fuerit precium, & nihilominus res fuerit vẽdita,venditio erit nulla.per text.in l.si priusquam.Cod.de distract.pignor.si tamen vnus hæres rei proclamatæ partem precij soluerit , venditio tamen totius rei non impeditur.per text.in l.vnus. ex multis.C.de distract.pigno.

Oblatũ precium ab vno non prodest.

6 Et sic istæ inclamationes debent fieri eo loci,vbi res sitæ sunt,nam verisimile est,quòd ibi facilius inuenient emptorem,quàm alibi,propter affectiones vicinorum,quia sępe confines fundos, etiam supra iustam æstimationem interest nostra acquirere.l. si cui.ff.de lega.2.l.1.§.sed si alij.ff.si quid in fraud.patro.

Inclamationes vbi fieri debeant.

7 Non tamen intelligo quod super fundo,vel re inclamata debeat præconium fieri:sed in ciuitate & loco proximo,ac consueto.l.vna,in fi.ibi,edictis ex more propositis.C.de Iustin.Cod.confir.& in locis frequentioribus ciuitatis.per text.in l.iubemus.ibi,in frequentioribus ciuitatum locis proponendi.C.de defensorib.ciuita.Angel.in §.hoc etiam. in auth. de alienatio.& emphyteo. colla.2.Barb.in cle.causam.col.63.de elect.Feli.in c 2.col.vlt.de const.vt in populi noticiam venire possit.c.vlt.de elect.in 6.sed si locus ciuitatis publicus esset peste impeditus,in alio proximo loco fieri debet præconium,& multiplicari,vt doc.no.in l.1.§.si iusserim.ff.de acquir.poss.quæ enim proxima sunt,inesse videntur.l.lecta.ff.si certum peta.

Inclamatio super fundo fieri debet in ciuitate.

8 Quartò , requiritur quòd isti æstimatores iurent,quòd bene & fideliter æstimabunt, & referent,aliàs non valebit æstimatio,vel relatio eorum:vt censuit Senatus anno 1534.die 16.Iulij:quod probatur in l.hac edictali.§. his illud.C.de secund.nupt.vbi doct.vnde si res mobilis sit,quæ vendi debeat,dicitur dies debitori ad vendendum illas res in foro publico, & in loco cõsueto.l.septem. C.de erogat.militar.anno.lib.12.l.& si fine.§.quæsitum.ff.de minoribus.Baldus in l.1.C.si propter public.pensita.scripsi in interpretatio.l.vnicæ.Cod.de sentent.quæ pro eo quod interest profer.in gloss.subtilitatem.

Inclamatores iurare debent.
Arestum.

9 Quintò,dubitari potest,qui commissarij eligi debeant? Respond.non ministri Regis:quia ab illis vix recepta extorqueri possent, etiam si aliàs idonei sint,sed alij probi viri,vt conscripsit Au-

Qui cõmissarij eligi debeant.

 frer.

fret.in stilo Parla.tub.de sequestr.per ordinario.2.quæ est Philippi 6.edita anno 1438 in hæc verba:Cùm bona vel res aliquas ad manum nostram, ad instantiam procuratoris nostri,vel alterius cuiuscunque aut propter partium debatum poni contigerit,ordinamus & præcipimus,ea non officiariis,ministris, aut seruientib. nostris,vel eorum alteri,sed alicui probo viro priuato tradi custodienda, & regenda, competenti salario mediante,qui de eisdem debeat loco,& tempore reddere rationem,deductis rationabilibus expensis:& si quis officiarius,minister,seu seruiens noster, ea recipere præsumpserit,etiam partium accedente consensu, recipientem compelli iubemus ad restituendum leuata absque salario,& expensis.

Commissarij non debent alteram partem re capta fruere vti. Arestum.

10 Sextò,non possunt permittere hi commissarij,vt altera pars illa re capta fruatur,vel vt apud alteram partem sit res saisita, alioqui fieret fraus præcepto, & executioni:& ita fuit iudicatum à Senatu,& præceptum factum commissariis sub pœna arbitraria,vt hoc seruarent,anno 1536. die 9.Ianuarij.In magna camera.etiam filij debitoris nepotes,& conductores solent reiici de consuetudine,vt ista his non tradantur.& an vendens ex necessitate decreti vnam domum,possit sibi reseruare ius hauriendi aquam ex fonte,vel aquam vt fluat in alias domos.Plura scribit Ant.Capit. nil concludens in decis.Neapolit.q.187. Sed videtur posse cum authoritate iudicis,& quando sic fuit à iudice decretum per l.binas.ff.de serui.vrba.prædio.& l.1.de serui.lega.

Commissarij quot dari debeant.

11 Septimò, quot eligi debeant sequestri seu commissarij,non aperit text.hic. Sed ad vitandos sumptus sufficiet vnus cle.vna.de sequestra.pos.& fruct.scripsi plenè in l.sequester.ff.de verb.sign. nisi bona in diuersis essent locis,tunc duo dari poterunt.vt ibi dixi,sed quanta locorum debeat esse distantia,antequam plures dentur?Respon. in consue.Bitur.nouis dicitur,quòd per sex leucas. Ego verò relinquo arbitrio iudicis,qui hanc distantiam æstimabit,& an vnus possit regere hęc bona in diuersis sita locis, & in hoc exquiret consensum sequestri.arg.l.1.ff.de iure deliber.

Sequester excusari potest.

12 Octauò,si commissarius datus alleget iustam excusationis causam, quod non solent in recipiendo facere,executor alium dare debet.Sed si apparitor nullum alium inuenerit,diem dicet isti coram iudice ad dicendum excusationis causas: qui si iustas allegauerit & probauerit,excusabitur:& alius dabitur, sicut dicitur in tutore se excusante,per totum tit.de excusatio.tutor. alioqui si non compareat,defectus concedetur contra eum,& remanebit in officio:vt in consue.no.Bitur. scribitur artic.78.eo.tit.

Apparitor pro cōmissariis à se datis tenetur. Certificatores quando teneantur. Arestum.

13 Nonò, iste seruiens,qui sequestros præfecit ad bonorum regimen tenetur,si soluendo non
14 sint.per l.1.ff.de magistratib.conue. † Testes verò qui dixerint commissarios sufficientes.nō tanquam certificatores tutorum,sed tantùm in subsidium tenentur.l. cùm ostendimus.ff.de fideiuss.tutor.& sic censuit Senatus anno 1534. die 11.Augusti,in magna camera.vide quæ scripsi in trac.de sent.execu.art.1.gl.16.in primo Tomo commenta.in consti.Reg.De his certificatoribus, seu affirmatoribus vt vocat eos iureconsult.in d.l.cùm ostendimus.in fine,& primò hi certificatores tenentur,quàm apparitor vel magistratus,vt dixi.

Pecuniā non debet soluere debitor apparitori,sed cōmissario.

15 Decimò,quamuis de iure vt Ioan.Fab.firmat in l.si eo tempore.C.de remiss.pigno. precium possit debitor tradere apparitori executori. per l. à diuo Pio.§ sed si emptor.ff.de re iudic.& si ipse illud acceperit,liberatus est debitor.per l.quæsitum.ff.de distract.pig.sed apparitor creditori tenetur.l.si pignora.de euict. Tamen per hunc tex.seruiens potestatem habet eligendi commissarios, qui recipiant pecuniam,non ipse:& ideo non liberaretur pars illi soluens:quia ad hoc non est prępositus: nam de manibus illorum non posset quispiam aliquid eripere: habent enim manus χαμψύλας, & aduncas.[Et an debitores bannitorum,si soluant fisco,liberentur,scribit Bald.consi. 128.factum tale.in 2.vol.quod videtur si de iudicis mandato hoc fiat.vide ibi.]

Præconiis pendentibus an res subhastata vendi possit.

16 Vndecimò si dominus velit præconiis pendentibus rem inclamatam vendere, hoc ex permissu curiæ debet agere,non aliàs,nec dicitur res esse litigiosa.l.2.C.de dist.pig.& rei venditæ debet precium tradere commissariis,vel apud actuarium deponere,seu Grapherium,prout aliàs decreuit Senatus in quodam debitore qui volebat vendere ligna nemorum pendentibus proclamatibus:& curia eidem permisit:ita tamen vt pecuniam traderet commissariis, & interim pręconia cessabunt,& adiudicatio rerum proclamatarum: vt censuit idem Senatus pro domino Antonio de Mailli, contra Robertum de Mailli proclamata prosequentem anno 1518. die 3.Martij. quia nullum fit creditoribus præiudicium,cùm pecuniam rei subhastatæ habeant,imò expensæ vitantur,& finis litibus imponitur:vt habetur in stilo Parla.aresto 424.

Arestum.

Præconia debitor facit cessare offerendo debitum. Locari res saisita potest.

17 Etiam si dominus rei proclamatæ soluere velit debitum, cessabunt præconia,quamuis non soluat expensas, quas poterit postea creditor per viam actionis petere: & tenebitur reus soluere eas expensas factas in præconiorum prosecutione, sed non tenebitur soluere expensas quas contra opponētes creditor fecit hoc casu. Secus si res fuerit per decretum adiudicata,vt inferiùs scri-
18 psi.Et hoc vidi in quibusdam curiis seruari,quamuis regulariter tota res vendi possit,quamdiu nondum integra soluta est pecunia.l. quandiu.& l.quæ specialiter.Cod.de distract.pign.Soci. conf.224.in 2.vol.Sed ipsi commissarij recipere fructus poterunt,vel aliis,si expedierit,locare.per l.in venditione.§.si quis fructus.ff.de bonis authorita.iudi.possiden.quia per alium recipiens perinde est ac si ipse reciperet.l.1.§.videor.ff.de vi & vi arma.debet tamen ista locatio iudicis authoritate fieri,& vocatis domino, & licitatore,& quorum interest:atque plus offerenti tradi,& adiudicari non suspecto, nec fauorabili alteri parti:vt censuit Senatus:de quo in stilo Parlamenti aresto 427.

Arestum.

19 Item

19 Item si commissarij sint à Senatu deputati, in curia possunt conueniri finita lite. Barto. in l. si oleum. ff. de dolo. tam pro rei restitutione, quàm pro reddendis rationibus, & reliquis. Et in illa curia respondere tenentur, à qua habent rem, & cuius authoritate administrationem receperunt. Et si condemnati fuerint ad restituendum reliqua, non obstante appellatione exequetur per personæ præhensionem. Et si nolit commissarius rationem reddere trino edicto monitus, si contumax existat, nullis sumptibus deductis, & nulla etiam recepta mercede, rationem reddere compelletur, vt curia suprema statuit, prout refert Imber. in institut. foren. §. atque venundatis: vbi plus affirmat, teneri iurare, à libro rationum, fraudem, dolum, malumque abesse, & ita inualuit vsus secundum eum: sed de expensis minutis, stabitur iuramento commissarij. per l. si quis. §. vl. C. de dona. vbi docto. plenè scripsi in l. boues. §. inter. ff. de verb. sign. potest tamen probari contrarium per aduersam partem, quicquid dicat Imbertus: vt plenè scribo in art. 3. trac. de fruct. in 3. Tomo commenta. in consti. reg. & hoc seruatur in curiis Franciæ: sed si sequester dilationem petierit ad probandum, & probare non poterit, poterit tamen ex æquitate petere vt iuramentum eidem deferatur. arg. l. si quis iusiurandum. C. de rebus creditis. Fel. in rub. de proba. in fin.

Sequester coram quo rationem reddere cogatur. Iuramento commissarij an standum sit.

20 Præterea si commissarij sint deputati à iudice laico super beneficio litigioso, si postea archidiaconus dicens se habere fructus primi anni, alios commissarios dederit: fuit iudicatum à Senatu abusiuè processum, anno 1534. die 11. Februarij contra Archidiaco. Blesen. quia impedit iurisdictionem secularem, sed debet Archidiaconus vel alius appellare, vel opponere contra dationem illorum commissariorum.

Datis semel commissariis alij an dari possint. Arrestum.

21 Item si plures sint sequestri seu commissarij, quilibet in solidum tenetur, nam sic solent obligari in prima receptione, & si simpliciter essent obligati, adhuc tenerentur in solidum, cùm ex munere publico teneantur: alioqui contra text. in l. 1. §. final. ff. de exercit. actio. & Bart. in §. si plures. ibidem.

Commissarij in solidum tenentur.

Idem article 77.

Que toutes choses criées seront mises en main de Iustice, & regies par commissaires, qui seront commis par le sergent executeur desdites criées, lors, qu'il commencera à faire lesdites criées, non obstant les coustumes contraires.

Articulus 1.

GLOSSA VNICA.

1 IN superiore articulo dictum fuit, res debitoris capi, & saisiri posse, pro executione etiam ante appreciationem, sed non dixit, quid postea faciendum sit. Ideo hîc statuit, quòd illa bona in manu iustitiæ ponantur, & per commissarios regantur, qui ab apparitore committi debent: & hoc fieri ab initio præconiorum debet, non obstantibus consuetudinibus contrariis.

2 Vnde ex hoc text. sequentia eliciuntur, primum quòd statim vbi res debitoris capta & saisita est per executorem, debet poni in manibus iustitiæ, & sequester seu curator bonorum captorum dari, quem hîc commissarium vocat: & hoc iustè introductum est: quia debitor postquam res erat capta, interim recipiebat fructus, & differebat quantum poterat, & interdum repetita die vendebat, & multos qui his præconiis obsistebant inducebat, vt artic. 1. dictum fuit. Præterea fuit statutum, vt res sequestretur, & apud commissarios deponatur, licet regulariter sequestratio sit de iure prohibita. l. vna. C. de prohib. sequest. pecu. scripsi abundè in l. sequester. ff. de verb. signi. & in tract. de seque. in ordinationibus Regiis, & in tertio Tomo commenta.

Saisita res ab apparitore debet poni in manibus iustitiæ.

3 Et sic, quamuis de iure sequestratio fieri non debeat, si detur idonea cautio, l. senatusconsult. in fi. ff. de offi. præsi. & l. final. de ordina. cog. C. ac in l. litibus. C. de agri. & censit. lib. 11. tamen hîc non obstante quacunque idonea cautione oblata, fiet sequestratio: quia lex seruanda est. l. leges. C. de leg. Etiam post sententiam satisdatio non releuat. gloss. in l. final. C. qui. ad liber. proc. non licet. Bartol. & alij in l. si cum dotem. §. si verò. ff. sol. matrim. & hîc fit executio post sententiam, vel post obligatorium instrumentum, quod vim sententiæ habet: vt plenè scripsi in tract. de lite. obligat. in primo Tomo commenta. in constitu. Regia. ne obligationes ex obligationibus fiant. l. 4. §. ait prætor. ff. de re iud.

Sequestro locus est, licet offeratur idonea cautio.

4 Secundò decidit hic text. à quo debeat commissarius dari, videlicet per apparitorem executorem præconiorum, ibi, *qui seront commis par le sergent executeur desdites criées*, & ideo cum ab ipso committatur, si soluendo non sint commissarij dati, tenetur hîc seruiens: vt superiùs ar. 1 diximus. quia interdum pecuniam ob hoc multi recipere solent, quæ eis in perniciem esse debet.

Apparitor dat commissarium.

5 Tertiò quando debeat hi commissarij eligi? Respond. hic text. simulatque apparitor inchoabit programmata, & præconia, ibi, *Lors qu'il commencera à faire lesdites criées*, & hoc propter rationes quas superiùs adduxi.

Commissarij quando dentur post rem saisitam.

6 Quartò, reprobat text. consuetudines contrarias, ibi, *non obstant coustumes contraires.* Et sic non videtur tolli consuetudo, nisi de ea fiat mentio: quia est facti: & princeps ea quæ facti sunt, ignorare censetur. cap. 1. de consti. in 6. nisi consuetudo esset inserta in iure, vt consuetudines feudorum, tunc censetur sublata, etiam non facta illarum mentione, sicut ius, quia eas scit princeps. Bald. in c. cum ordinem col. 5. n. 18. de rescri. Perus. & alij in d. c. 1. & Ias. in l. 2. col. 2. C. si contra ius.

Consuetudines an princeps censeatur tollere.

idem

idem dicunt doct. in consuetudine notoria, vt mortuus saisit viuum, cum eam princeps scire præsumatur. c. scribam. & c. quanto. de præsumpt. Bald. in l. 2. in fi. C. quæ sit long. consue. Ias. in l. 2. col. 4. C. si contra ius. Fel. in c. super literis. col. 4. de rescri. & in c. fi. col. 1. de iudi. & in c. à nobis. in prin. de excep. facit quod no. Io. Faber, in §. 1. de offi. iudi. vbi non valet sententia lata contra consuetudinem notoriam, quia iudex eam ignorare non præsumitur: alias limitationes vide per doct. in ca. 1. de consti. in 6. & quæ scripsi in tract. de consue. in 3. Tomo commenta. in consti. reg. Gallic.

7 Et ideo dicit hîc text. *contraires*: quia si consuetudines sint conuenientes, eas non vult tollere, sed seruare. c. fi. de consue. in 6. clem. dudum. §. pen. de sepul. scripsi in forma mand. in ver. contrariis. in concord. Franciæ.

Idem article 78.

Articulus 3.

Et defendons aux proprietaires & possesseurs sur lesquels se feront lesdites criées, & tous autres, de non troubler n'empescher lesdits commissaires, sur peine de priuation de droit, & autre amende arbitraire, à l'arbitration de Iustice.

Vis sequestro fieri non debet.

1 HIc prohibetur ne sequestro vis fiat, sub pœna priuationis iuris, quod probatur in clem. vna, de sequest. pos. & fruct. & facit rub. ff. ne vis fiat ei. Sed ista verba text. *sur peine*, magis denotant quandam comminationem, quàm iuris priuationem. glo. in c. vno, de sagittar. vnde appatitor cum denunciat condemnato bona in executione capta: præcipere debet vt ab earum rerũ possessione abstineat, & commissariis vim non faciat, quominus his rebus fruatur: qui si opponat, vel appellet, eo non obstante, administrationem sequestri recipiẽr: quia viator non habet causæ cognitionem, vt dicit Imber. fuisse in Senatu iudicatum. libr. 1. §. atque venundatis. Ideo isti commissarij, si eis vis inferatur, debent denunciare creditori in iudicio: & ipse creditor debet à iudice petere, vt super hoc inquiratur, & factis informationibus citabuntur, vel præhendentur pro qualitate personarum impedientes. Si verò fuerit pars inobediens, ad id quod partis interest, & ad mulctam condemnabitur: & si magnam iudex inueniat in parte proteruiam, & inobedientiam, iure eam priuabit, vt hîc: & in l. 1. & per totum ff. ne vis fiat ei.

Conductor re conducta saisita an possit expelli, & ad quid teneatur.

2 Si tamen dominus antea locasset rem captam ad tres annos, executor non poterit ab illo cõductore remouere, dummodo soluendo sit, & non sit facta vltra triennium, nec in fraudem: sed is conductor tenebitur reparationes necessarias facere, & pecunias dare commissario per iudicem

Laudimium non soluitur ex emptione necessaria.

3 dato, vt est in consuet. no. Bitur. art. 72. † Item si domus sit indiuidua, est licitanda, vel vni adiudicanda. §. eadem. de offi. iudic. in Instit. ideo si is qui habet partem alteram ex licitatione emat, non tenetur laudimium soluere ex illa parte, quia ex necessitate res vendita fuit. arg. l. Cæsar. ff. de publica. & l. nauigia. C. de furt. & ita censuit Senatus, & hoc publicè protulit die Mercurij hebdomadæ sanctæ Domi. à sancto Andræa præses excellens Paris. anno 1538. ante Pascha, contra pro-

Aresta.

4 curatorem Regium in camera Thesauri. † Imò quando domus est plurium, & non possunt simul inibi commode morari, debet locari domus per præconium, & plus offerenti tradi, & illa pecunia singulis dominis pro rata dari: vt fuit in Senatu iudicatum anno 1542. die 26. Septembris.

Idem article 79.

Articulus 4.

Que le poursuiuant criées sera tenu incontinent apres icelles faites, les faire certifier bien & deüement, selon noz anciennes ordonnances, & faire attacher la lettre de la certification à l'exploit des criées, sous le seel du Iuge, qui l'aura faite auparauant que s'en pouuoir ayder, ne faire aucune poursuitte desdites criées, & sur peine de nullité d'icelle.

GLOSSA VNICA.

Principalis pars prosequens præconia quomodo debeat procedere.

1 EX hoc text. sequentia habemus. Primò, quòd auctionis caput factis præconiis, & proclamationibus, ea denunciat iudici pro tribunali sedenti, dicitque se compleuisse omnes auctiones: *& toutes les criées & autres solennitez requises*, quæ inclamationes non debent communiter die dominico fieri. l. fina. C. de feriis.

2 Secundò, debet pars requirere, vt hæc præconia certificentur debitè facta esse, & secundum iuris & consuetudinis scita, & debet iudici tradere vel Grapherio ea videnda, & iudex præcipit, vt legantur in iudicio coram eo, & pragmaticis, vt ipsi dignoscere possint, an rite facta sint.

Iudex præconia rite facta declarat.

3 Tertiò, facta auctionum lectione, is qui ea prosequitur præconia, vel eius aduocatus debet postulare à iudice, vt declaret præconia rite concepta, & solennitates assuetas interuenisse: qui iudex sigillatim pragmaticos interrogabit an rite absoluta, & facta sint: qui si rite facta respondeant, & secundum consuetudinem, & stilum in illa curia seruari solitum, & secundum ordin. Regias: tunc iudex confirmabit has auctiones, & declarabit eas esse debitè & ritè factas: & hæc sententia facit ius. l. ingenuum. ff. de statu homi.

Probari an possit contra sententiam certificationis iudicis. Arestum.

4 Quartò, oportet illis præconiis certificationem iudicis adiungere, sub iudicis sigillo certificatis ea debitè facta, alioqui sunt nulla, nec illis poterit creditor iuuari: vt in hoc text. patet. Et si semel fuerint certificatæ istæ inclamationes, non potest contrarium probari, videlicet quòd non ritè conceptæ sint, nisi pars aduersa appellaret ab illa sententia certificationis. ita Senatus censuit anno 1520. die 19. Iulij.

5 Quintò,

5 Quintò, quòd si plures sint prosequentes, primus præfertur, & quamdiu primus prosequitur, secundus non potest. Sed si primus cesset à prosecutione, secundus persequi eas auctiones poterit: debet tamen facere se subrogari in locum primi, alioqui non recipietur, nisi negligentia adsit, vel nisi soluat expensas factas à primo. Sic censuit Senatus pro magistro Martio fulet: contra magistrum Ioannem Ragueneau, anno 1540. die 11. Decembris, & si secundus desistat, poterit tertius sic prosequi, & is, qui desistit, tenetur dare processum verbalem, & omnia quæ seruiũt ad prædictam executionem, aliàs *criées sur criées ne valent rien.* Nempe si quilibet creditor vellet præconia rei facere, plus exponeretur, quàm res esset, ob id postquam res semel inclamata est ad instantiam vnius, alter creditor se opponere poterit, & non facere nouum præconium: nisi, vt dixi, primus cesset, quia tunc secundus prosequi poterit, & cessante secundo, tertius, & deinceps: hoc fieri solet impetrando literas Regias subrogationis, vt vidi in curia.

Primus prosequens auctiones præfertur. Arestum.

6 † Item si prosequens præconia negligens, vel tardus sit ad prosequendum: opponentes, vel aliquis ipsorum poterit petere, vt assignetur ei terminus ad prosequendum & finiendum dicta præconia: & iudex illi assignabit terminum competentem, & idem secundo subrogato, vel tertio, ac præcipietur ne colludant cum proprietario: imò dicetur, quòd si perfecta intra tale tempus non fuerint præconia, quòd secundus subrogabitur: & ista seruari solent in iudicio forensi, quæ sunt notanda. pro his facit l. mancipiorum. ff. de opti. leg & c. si tibi absenti. de præbend. in 6.

Primo negligente prosequi præconia, quid agendũ.

7 Sextò, auctionis caput, qui prosecutus est auctiones, in primis debet auctionum expensas recuperare, & postea ad contributionem cum aliis venire. l. fi. versicul. quid enim. C. de bo. auth. iud. possid. Io. Fab. in l. si eo tempore. C. de remis. pig. & si prior tempore fuerit in hypotheca, omnibus præfertur. per regul. iur. qui prior est tempore. in 6. quam ampliaui & limitaui in tractat. de consti. redditũum.

Auctionis primũ omniũ recuperantur expensæ.

8 Verùm quia super his solennitatibus, & certificationibus quotidie noua oriebantur dubia, ob id curia suprema Paris. ita super his decreuit.

9 *La cour a ordonné, & ordonne, que des-hormais, quand aucunes criées seront presentées pour certifier à aucuns Iuges, ils seront tenus les faire lire en iugement, en iour de plaidz, & durant iceux, & icelles ainsi leües, par l'aduis, & deliberation des practiciens estans esditz plaidz certifient si elles sont bien & deüemẽt faites selon les uz & coustumes des lieux, ou les choses criées sont situées, & assises, ou non: & de tout en sera faicte mention en l'acte de ladite certification, sans ce que pour faire ladite certification, lesdits Iuges & practiciens prennent aucune chose des parties poursuiuans lesdites criées si n'est le Greffier, raisonnablement, pour son salaire: & à ce que cy apres aucuns n'en puissent pretendre cause d'ignorance, la Cour ordonne que ceste presente ordonnance sera enuoyée, & publiée és sieges des Baillifs, Seneschaux, Preuosts, & autres Iuges de ce Royaume. Fait en parlement le 4. iour de Ianuier l'an 1512.*

Ordinatio curiæ vtilissima, solennitates omnes auctionum breuiter perstringens.

10 Primum Senatusconsultum describens requisita ad certificandum præconia, an sint ritè concepta, nec ne. Primò requiritur, quòd antea facta sint præconia, aliàs quomodo posset ea iudex ritè concepta declarare? art. c. ad dissoluendum. de despon. impu.

Requisita ad præconia ritè peragenda.

11 Sed quot requirantur: pro consuetudine & stilo locorum hoc sciri potest, videlicet tria, vel quatuor: nec debent singula certificari præconia, sed omnia simul facta, ne impediatur, audiatur auditorium super his.

Inclamationes tres vel quatuor pro locorum diuersitate.

12 Secundò, requiritur quòd illa præconia sint scripta: saltem apparitor debet scribere se fecisse, nec sufficeret solo verbo referre curiæ: licet aliàs actus tantum valeat sine scriptura, quantum cum scriptura. l. pactum quod bona fide. Cod. de pact. verùm quia apparitor, vel pars posset postea contradicere, ob id scribenda sunt: vt dicitur de contractu emphyteotico, in l. 1. C. de iure emphy. alioqui præsentari, & in iudicio legi non possent, si non essent scripta. l. 1. ff. de his quæ in testa. delent & tamen iste text. vult vt in curia legantur.

13 Tertiò, requiritur, quòd præsententur iudici, & offerantur dicta præconia approbanda, ibi, *presentées pour certifier*, ergo pars præsentando debet ea offerre ad certificandum. & ista est causa finalis propter quam præsentantur. de qua in l. fi. ff. de hæred. insti.

14 Quartò, requiritur, quòd iudici præsententur, nec sufficeret, quòd scribæ, vel Graphario præsentarentur, quia non est iudex & hîc text. dicit *à aucuns Iuges.* ergo sufficit præsentare iudici illius curiæ, à qua emanat executio. l. à Diuo Pio. ff. de re iudi. vbi doct. siue sit iudex primarius, vel eius locumtenens, seu aduocatus antiquior, dummodo pro tribunali sedeat: vt inferiùs dicetur: & id temporis quo præconia præsentantur.

15 Quintò, quòd in iudicio legantur, ibi, *en iugement.* multa enim valent in iudicio facta, quæ aliàs non valerent. l. siue apud acta. C. de transactio. vbi Iason adducit sex casus: & probatio nobilitatis in iudicio fieri debet, quoad gradus & nominationes. §. cum vero. de collatio. in concord. vbi scripsi.

16 Sextò, requiritur, quòd legantur eo die, quo causæ agitantur, ibi, *en iour de plaids*, & eis durantibus, ibi, *& durant iceux*, quia possent legi tempore quo nullus adesset: vnde hoc tollit text. ipsius placiti Senatus. quare si deleta essent, vel superinducta, non probarent. l. prima, ff. de his quæ in testam. delent.

Quo tempore præconia in iudicio legi debeant.

17 Septimò, quòd in iudicio ista proclamata legantur tota, quia indefinita æquipollet vniuersali. l. si pluribus. ff. de leg. 2. sufficit tamen verba substantialia lecta fuisse, licet alia verba parum ad rem pertinentia omissa fuerint.

18 Octauò,

18 Octauò,requiritur,quòd ea quæ leguntur intelligantur.l.1.vbi doct.ff.de verb.oblig. & hoc solet iudex testari sic. *Auons fait lire de mot à haute voix en iugement,durant les plaids de ladite preuosté & en expediant les causes d'icelle,par tel Greffier iuré d'icelle preuosté, en la presence des maistres tels & tels.* &c. *aduocats & practiciens audit siege.*&c.

19 Nonò,lectis præconiis iudex debet petere sententiam aduocatorum,& pragmaticorum,qui audierunt dicta programmata, & eos interrogare, an ritè facta sunt,vel non,& secundum vsum, stilum,& consuetudinem patriæ & regionis,in qua facta fuerunt,& vbi res sitæ sunt,ibi.*par l'aduis & deliberation des practiciens:* & coguntur aduocati & practicantes dicere, & consulere iudici. per text.iuncta gloss. vbi etiam Rebuf.& alij in l.2.C.de proximis sacror.scrinior.lib.12.Panorm.in c. in veteri.num.13.de elect.& dicit *estans esdits plaids:*ergo si non sint ibi, eos ad hoc non conuocabit,nec ad hoc expresse tenerentur venire,cùm nihil lucri habeant.

20 Decimò,debent aduocati & practici dicere præconia esse ritè & debitè facta, & secundum vsum & consuetudinem patriæ & locorum, vbi bona sita sunt, nec ne,ibi,*certifient si elles sont bien & deüement faites selon les vz & coustumes des lieux,où les choses sont situées & assises,ou non.*

21 Vndecimò,quòd in instrumento certificationis ista contineri debent.ibi,*& de tout ce sera faite mention,en l'acte de ladite certification.* Ideo de præmissis iudex debet facere mentionem,videlicet quòd dicti curiæ practicantes postquam audiuerunt lecta in iudicio præconia,dicunt esse debitè facta, secundum vsum & consuetudinem patriæ, in qua bona sita sunt, imò etiam ipsi certificant bona esse sita in iurisdictione iudicis:quod dicunt patere ex nominatione locorum,& ex viciniis. l.forma.ff.de censib.

Vbi certificatio fieri debeat.

22 Duodecimò, iudex debet declarare illa bona licitata esse sita in sua iurisdictione, & quòd ideo ad eum spectet hoc certificare,& decretum interponere:sed si in diuersis iurisdictionibus sita sint, in vtraque iurisdictione certificari debent.Et sic solet iudex dicere, *nous au rapport desdits practiciens, certifions lesdites criées estre bien & deüement faites selon les vz & coustumes des pays, & telles que sur icelles,on peut interposer le decret & adiudication, dont ledit tel comparant nous à requis ces presentes que luy auons octroyé,signées de nostredit Greffier,& sellées du seel de nostre preuosté,pour luy seruir,* &c. *donné*, &c.

[Et hæc forma parlamenti debet seruari donec aliter à Rege fuerit prouisum.l.2.C.de offi.præfect.prætor.Orient.& Illyric.]

Iudex quãdo nihil accipere debeat. Arestum.

23 Decimotertiò,quòd iudices & pragmatici nihil debẽt pro his certificatoriis accipere à parte prosequente dictas inclamationes certificari,vt hic:& sic etiam censuit Senatus anno 1521.die 12.Aprilis ante Pascha.facit gl.sing.in l.sacris.3.in verbo,ex dispositione.C.de prox.sacro.scrinio. vbi dicit quòd iudex nihil debet accipere,quando extraordinariè agitur.probat Corset.in singul. incipien.libellus.in 2. quod est bene notandum, licet non sit gratum iudicibus,nec pragmaticis, qui ad lucrum non claudicant.

24 Quamuis iudex,& pragmatici nihil pro certificationibus recipere debeãt,actuarius tamen siue grapharius poterit iustum salarium recipere:quia nemo suis stipendiis militare debet. c. precariæ.10.q.2.& rationabile ob id dicit: quia hi solent excedere metas rationis in exigendo.vt Papa testatur,in c.statutum.§.notarium.de rescrip.in sexto.

25 Decimoquartò, si præconia fiebant ex aresto curiæ supremæ, his præmissis factis pars prosequens inclamationes,impetrabit literas Regias,ad citandum dominum rei proclamatæ,ad videndum interponi decretum super re licitata.

26 Item opponentes citabuntur ad dicendum causas oppositionum,& ad fines distrahendi.

Impediri potest interpositio decreti.

27 Ad hæc auctionarius etiam in ius vocabitur ad tradendum precium oblatum, & vt dicunt, *faut adiourner l'encherisseur pour vuyder ses mains des deniers de l'enchere.*

28 Decimoquintò,parti solent dari duæ dilationes ad impediendum decretum,& ad dicẽdum causas,ob quas decretum impediri debet. idem in opponentibus ad dicendum causas oppositionis,tradendum literas & titulos quibus iuuari volunt.

29 Decimosextò: si parlamentum vel alius iudex videat partem opponentem non posse iure impedire,quin res ista vendatur,dicet præconia rectè & ritè facta, & non obstantibus in contrarium allegatis, quæ reiicit,pronunciabit decretum ad iudicandum plus offerenti,& condemnabit illam partem contradicentem in expensis.Si verò iustam habeat causam pars rea dicetur quòd iustè se opposuit,& decreti adiudicationem impediuit,& quod iniustè actor illam requisiuit, ob id illum actorem condemnabit ad impensas,damna,& interesse:ratione executionis præcedentis sic setuant iusti pragmatici.Bar.in l.si oleum.ff.de dolo.

Error in solẽnitate quo modo purgetur.

30 Decimoseptimò, si error, vel omissio inueniatur in his auctionibus,qui non interueniat ex persona debitoris,sed executoris, vel alterius;poterit pars per literas Regias releuari:solet tamen adiici in literis Regiis, *En faisant pour le poursuiuant vne criée d'abondant.* Si verò ex persona actoris prosequentis hæc præconia, defectus euenerit,pronunciabuntur nulla cum expensis, & dicetur denuo præconia facienda.

Tria requisita in rebus fiscalibus.

31 Decimooctauò,de iure requiritur quòd res viginti diebus,publicè venalis sit.gloss.in l.1.C. de fide inst.quod obseruari in rebus ecclesiæ & fisci debet,& ciuitatum,& minoris.Bar.in l.licitatio.ff.de publica.nec potest minui, nec augeri hoc tempus.Bald.in auth.hoc ius porrectum.C.de sacrosan.eccles.col.3.Ego tamen vidi augeri & minui secundum consuetudinem curiarum. Et in his

his rebus fiscalibus tria præcipuè requiruntur. Primò, quòd constet de debito. Secundò, quòd in solutione fuerit cessatum. Tertiò, quòd venditio fiat solenniter, & iusto precio l.quicunque.vbi Ioan.de Platea.C.de fide instr.lib.10.glo.in l.fi.si aduersus fiscum.& in §.pen.de vsucap.in Insti.in rebus verò priuatorum tempus subhastationis est in arbitrio iudicis. teste Luca de Penna in rubr. C.de decret.decurio.lib.10. quod est verum si per consuetudines, statuta vel stilos curiarum non sit expressè statutum. Et hodie tam in rebus publicis quàm priuatis est certum ex stilo præstitutũ tempus,& illud seruandum est,& aliæ solennitates statutæ in illis curiis, in quibus hæc fiunt præconia.Ludo.Roma.consi.203.quoad primum.

32 Decimonono in locationibus non requiritur subhastatio.glos.in l.quamuis.in verbo prædij. C.de vend.rer. ciuita.lib.11.& l.3. in verb. licitatio.C.de fund.patrimo.lib.11.quod est verum in rebus priuatorum, secus si locentur res publicæ:teste Bertach.in tract.de gabell.in 2.parte.q.6.& sequ.per l.penes.Cod.de vectigal.& commis.quod patet in rub.*des eaux & forests*,in his ordinatio. Etiam in rebus priuatorum commissarius quando fructus locat, plus offerenti debet tradere. vt suprà dictum fuit.

33 Vigesimò. Etiam quolibet tempore recipitur quis ad plus offerendum,donec decretũ fuerit interpositum,& sigillatum.l.fi.C.de fide instru.lib.10.& sic censuit Senatus Paris.vt citat Ioan. Gallus in q.2.postea non, nisi à decreti interpositione fuerit appellatum,quia appellatio extinguit iudicatum.l.1.in fi.ff.ad Turpil.ideq interim recipitur pars offerens debitum cum expẽsis. Capit. in decis.Neapol.q.202.vbi plenè disputat,eum vide,si lubet. Decreto interposito nullus recipitur ad licitandũ. Arestum.

34 Tamen postquam aliquis pecuniam certam obtulerit etiam præconi, obligatur, teste Bar.in l.licitatio.ff.de publica.& Bertach.in tract.de gabell.in 2.p.q.10.[Nec poterit postea suæ oblationi renunciare. vt censuit classis, seu camera inquisitionum anno 1495. etiam anno 1514.die 14. Decembris pro vidua Philippi Remundi,contra Philippum de Bus.] Arestum.

35 Vigesimoprimò, is qui opposuit,non recipitur ad licitationem,nec ad augendum precium rei captæ & saisitæ. per l.2.C. si in caus.iudic.& sic iudicauit Senatus anno 1537.die 29.Nouembris.hodie tamen permittitur.vt inferiùs dicetur.

36 Vigesimosecundò,postquam vna res capta & saisita est pro vno debito,debitor offerendo aliam rem pro eodem debito non liberat istam rem captam,nisi pecuniam offerat.probatur in l.4. §.ait prætor.ibi,pecuniam soluat.ff.de re iud.l.si rem.in fi.cum l.seq.de pigno.actio.Petr.Ferrar.in practica sua in forma.Respon.libelli.in actio.hypotheca.in gl.satisfacere.alia dicentur arti.seq.solennitates in rebus minorum docet curiæ placitum, quod transcripsi in tract.de liter.obliga.artic. 11.glo.4.Ibidem videre licet,ne plura.

Idem article 80.

Tous opposans calõnieusement à criées deboutez de leurs oppositions, seront condamnez en l'amende ordinaire telle que du fol appel en noz Cours souueraines, & de vingt liures Parisis, és autres iurisdictions inferieures, & plus grandes à la discretion de Iustice, si la matiere y est trouuée & disposée: & autant enuers les parties. Articulus 5.

GLOSSA VNICA.

1 QVIA nullus debet iniustè opponere præconiis, ne retardentur, sed citò fiant,& ne ex litibus lites oriantur.l.4.§. ait prætor.ff.de re iudic.& quia id quotidie exercebatur, ideo statuit mulctam opponẽtibus per calumniam. Et nota requisita in hoc tex. vt scilicet per calumniam opponens mulctetur. Requisita vt per calumniã opponẽs mulctetur.

2 Primò, requiritur quòd quis se opponat, & potest se opponere per se, aut per procuratorem habentem ad hoc speciale mandatum. Et in hanc incidet mulctam etiam opponendo se per aliũ. facit l.& habet.§.1.ff. de precar.& per regul.iur. sed si aliquis opponeret sine mandato, is esset ad mulctam condemnandus nomine proprio, non alius cuius nomine se opposuit, si ratam oppositionem ille non haberet.c.cùm quis.& ibi doct.de senten.excom.in 6.

3 Secundò, quòd se opponat auctionibus, seu subhastationibus, ibi, *à criées*, secus si opponeret se alteri actui, cum in aliis oppositionibus non sit statuta mulcta, ideo imponi non debet.l.si quis sepulchrum.§.funus.ff.de religios. ibi nullam esse huius rei pœnam, & quia pœnæ sunt restringendæ, non extendendæ.l. interpretatione. ff. de pœnis. [Idem si opponeret se venditioni bonorum mobilium:eo enim casu non incideret in mulctam:tum quod iste tex. loquatur in præconiis *criées* quæ dicuntur & fiunt pro rebus mobilibus, venditio vero in immobilibus,& sic non habebit locum iste textus.]

4 Tertiò, quòd per calumniam se opposuerit, ibi, *calomnieusement*, præsumitur calumniæ causa hoc fecisse, si de iure suo non ostendat,& succumbat.argu.l.eum quem temere.ff.de iudic.nisi iudex videret eum fuisse deceptum,& iustam habuisse causam, vtpote quia testes, qui promiserant deponere, sunt mortui: vt dicit glo.in cap.1.in gloss.vlt.de elect.in 6.vel quia ostenderet publicum instrumentum.Sed acceptilatio fuit producta, quam pars ignorabat, quia erat hæres, qui ignorare præsumitur facta defuncti.l.eius.ff.de rebus credit.in alieno enim facto tolerabilis est error.l.fina. ff.pro suo. Calumniosè se opposuisse præconiis quis dicatur.

5 Quartò, requiritur quòd repulsus sit ab oppositione per sententiam, vel arestum, ibi, *deboutez de leur opposition*. Si ergo desisteret ante sententiam, non condemnaretur per hunc text. idem si in

parte

parte repelleretur, fortè quia opposuit pro centum aureis,& postea probatum fuit quinquaginta tantùm debitos: tunc non censetur calumnia,maximè si successit in locum alterius,& postea ostensa est eidem acceptilatio partis,quam nesciebat.l.qui in alterius.ff.de reg.iur.

Appellantiũ perperam emenda ordinaria in curiis supremis.

6 Quintò, condemnabitur in curiis supremis ad mulctam ordinariam temere appellantiũ quæ est sexaginta librarum in parlamentis, & in magno consilio,& ideo in illis condemnabitur ad illam summam:quia illa est emenda ordinaria temere appellantium in illa curia,& in dimidia summa quoad partem, quam suis molestauit oppositionibus. Nam clausula in fine posita refertur ad præcedentia,l.talis scriptura.in fi.ff.de leg.1.c.secundò requiris.de appel.

7 Sextò, in curiis inferiorum opponens per calumniam, qui à sua oppositione repulsus fuerit, condemnatur ad viginti libras Paris. Regi applicandas, & viginti parti,& ad plus secundum discretionem iustitiæ:ideo quia discretioni relictum est,ab ista condemnatione poterit appellari,nõ si dixisset conscientiæ eius relinquitur.gl.in c.statutum.§.notarium.de rescr.in 6.vbi addidi.

Iudex an possit minorem mulctam imponere.

8 Si tamen iudex videat leuiorem culpam, ad minus condemnabit, licet hîc non dicatur:quia tantum operatur propositum in proposito,quantum oppositum in opposito.l.fi.ff.de leg.3.& bonum est argumentum de augmento ad diminutionem,& quia discretioni iudicis relinquitur, & hoc seruatur.[Nam quod statuitur in vno correlatiuorum,habet locum & in altero.l.penul.C.de iudic.vide quæ scripsi in l.si qua pœna.ff.de verb.signifi.]

Procurator an debeat citari,an dominus.

9 Septimò debet citari debitor ad videndum interponi decretum, & rem adiudicari licitatori, nisi procurator opposuerit nomine domini. Tunc sufficiet procuratorem citari: vt est in stilo Bituric. pro quo facit text.in l. seruum. §. æquum prætori visum est, eum qui alicuius nomine vt procurator experitur,eundem etiam defensionem suscipere.& §.prætor ait.ff.de procura.& l. qui procuratorem.ibidem.& qui habet mandatum ad excipiendum & opponendum contra electionem,potest litem contestari, & omnia facere quæ tangunt electionem, teste Specul. in titul. de procurator. §. ratione autem formæ. in princip. hîc. & qui potest opponere, tenebitur super his defendere.

Opponens nõ recipitur post sententiam discussionis.

10 Octauò, omnes admitti debent ad oppositionem ante iudicium,& sententiam discussionis, postea non,vt fuit ordinatum per curiam anno 1492.die 7.Ianuarij,in hæc verba,*la cour a ordonné, que nul ne sera receu à soy opposer à aucunes criées faites par l'ordonnance d'icelle Cour, ou en executant les arrests d'icelle,apres ce qu'elle aura cogneu:& discuté des oppositions mises en icelles criées,& de la priorité & posteriorité. Mais sera l'on receu seulement à encherir iusques à ce, que le decret des criées soit seellé.* Et postea

Arestum.

aresto fuit confirmata hæc ordinatio anno 1521.die 6.Iunij pro Ioan. *de la Roche* contra Renatum *Souleau*.facit text.in l.si priusquam. C.de distract.pig.vbi etiam doct.

Discussionis sentẽtia quomodo feratur.

11 Nonò,iudex procedit ad iudicium discussionis sic:disquiret priùs an præconia & incantus, rite facti sint,quòd si iustè omnia facta inuenerit,statuet hæreditatem,vel rem captam vendendã per decretum, & adiudicandam amplius offerenti, & tunc disquiretur de singulis creditoribus: qui locabuntur pro antiquitate temporis,& secundum illorum ordinem:nam qui prior erit tempore,priorem & potissimam obtinebit prerogatiuam,per regulam qui prior:de qua scripsi in trac. de consti.redditũum in hoc Tomo.

Decretum sigillatum impedit opponentem.

Arestum.

12 Et si semel fuerit sigillatum decretum, non recipietur aliquis opponens, etiam augere volens precium, nec quidem prætextu consuetudinis per Regem non approbatæ:vt censuit Senatus, anno 1533. die 1.Februarij inter Ioannem Burgalet, & Petrum Charuerie, ac Benedictum Martinet, idem censuit anno 1457.die 7.Iunij. Facit l.si priusquam. C. de distract. pignor.& ibi doctores.

Augendi pecuniam in licitatione modus.

13 Decimò,si quis augere pecuniam velit,debet dicere Actuario seu Grapherio causæ, in qua augetur precium,& postea illa auctio describetur, & in auditorio promulgabitur, ac debitori executor nunciare debet, atque affigitur curiæ illius iudicis, cuius authoritate res venduntur, & per quindecim dies debet sic remanere, vt dictum fuit, & postea obtinebitur decretum,sed non antequam is,qui maius obtulerit precium,deposuerit pecuniam apud Grapherium.l.vltim.C.de bonis author.iudic.possid.quam si differat, vel nolit deponere intra tempus præstitutum, potest compelli per suæ prehensionem personæ, & si adhuc differat tradere, recipietur secundus, qui

Qui maius obtulit precium quãdo excusetur.

precium obtulerat,& pro precio oblato à se si velit,alioqui alius. Et iste primus stolidus & temerarius licitator condemnabitur,tam parti ad reliquum precium,quàm ad emendam ratione abusus commissi,nisi repentina successisset illi causa,vt videlicet ignis,si combusta fuerit eius domus præcipua, vbi erant vtensilia preciosa, argentum, & alia mobilia,vel si alia iusta causa subsit,per quam excusationem mereatur:vt censuit Senatus anno 1517.die 13.Iulij.condemnauitque eum, qui maius obtulerat precium,ad illud dandum,& tradendum intra mensem,alioqui ad mulctam centum librarum Regi applicandam, & ad expensas, damna & interesse partis, vt patet in stilo Parla.aresto 397.

Procuratoriũ ad offerendũ precium quæ continere debeat.

14 Ideo notandum est non recipiendum licitatorem offerentem precium per alium, nisi procuratorium speciale miserit: in quo continebuntur sequentia. Primùm annus & dies constituti procuratorij,sicut in aliis instrumentis.l.generali.C.de tabula.lib.10.

15 Secundò,debet licitator,siue auctionarius declarare locum suæ habitationis, vt alibi dicam in rubric.*des nota*. Nam plerunque natio prouocat, aut deterret.l. quod si nolit.§.qui mancipia.ff. de ædili.edicto.

16 Tertiò,

16 Tertiò, statum & qualitatem suæ personæ: quia sunt quidam prohiberi, ob id oportet habitationem inserere, vt id sciamus, an is offerre prohibitus sit, & an frugi vir sit, nec ne. l. 1. ff. de seruis fugit. — *Auctionari' quæ debeat declarare ad augendum precium.*

17 Quartò, iudex interrogabit vltimum auctionarium, si fraude vel malitia fuit instigatus per proprietarium, vel alium ad offerendum hoc precium: quia dolus & fraus non debet alicui patrocinari. c. sedes. & seq. de rescrip. — *Proprietari' fraudulenter instigãs aliquos ad licitandum.*

18 Quintò, si pecuniam præsentem habeat ad satisfaciendum precio iam oblato: quia executor non potest habere fidem de precio, vt artic. vlti. inferiùs dicetur. [Ideo tenetur oblatum precium statim offerre, alias non offerens fuit condemnatus ad tradẽdum pecuniam in auctione oblatam intra mensem: quod si hoc non præstiterit eo tempore, ad centum libras erga regem, & ad expen. damna & interesse partis, anno 1518. die 6. Iulij.]

19 Sextò, non tenetur pecuniam, quam in præconiis obtulit deponere integram, sed potest retinere sibi debitam, & reliquum tradere, vt in consuetud. Bituricen. §. 69. rubric. *des executions.* & compensare sibi debitum potest. vt patet in tit. de compensatio. — *Auctionarius an integram pecuniam deponere teneatur.*

20 Vltimò, res sic per decretum adiudicata, libera tradi solet ab omni ære alieno, hypotheca, & alio iure: quia res libera præsumitur, nisi probetur seruitus constituta. l. altius. C. de seruit. & aqua. quod non fuit in præconiis probatum, ob id libera res remanebit, vel nisi fuerit per sententiam adiudicationis reseruatum aliquod ius, vel si fuerit reale, & ius directi dominij reseruatum censetur, etiamsi dominus non opposuerit: quia est rei affixum, & res transit cum sua causa: l. alienatio. ff. de contrahen. emptio. Sed redditus ex nummis prouenientes, solet iudex decernere redimendos, ex pecunia rei subhastatæ, si sufficiat. — *Libera res in præconiis quando per decretũ dari censeatur.*

21 Vndecimò, hæc adiudicatio per decretum ita firma existit, vt nullus post decretum recipi possit, quia pignus remittere videtur, quando non se opponit. l. si eo tempore. C. de distract. pign. alias ista forma, & solennis conuocatio esset superflua, & inutilis. vt etiam no. Paul. in l. vlti. Cod. si aduer. fiscum. doct. in authen. si omnes. C. si minor se ab hæredi. abstineat. — *Opponens nullus recipitur post decretũ interpositum.*

[Duodecimò, non est licitum impedire nec turbare conductorem, vel alium ex iudicis decreto datum, vt per totum titulum ff. ne vis fiat ei qui in possessio. missus est, vnde fuit condemnatus abbas de Lagni, ad expensas, damna & interesse, eo quòd turbauerat præpositum, post adiudicationem factam per iudicem ex auctione, anno 1515. die 2. Iulij: & fuit eidem factum præceptum vt à turbatione cessaret.]

Idem Article 81. Ibidem. — *Articulus sextus.*

Que pour les oppositions à fin de distraire, ne sera retardé l'adiudication par decret s'ils ont esté six ans auparauant que d'intenter leurs actions, sur lesquelles ils fondent leurs distractions: à commencer depuis le temps, que prescription aura peu courir, & neantmoins en verifiant leurs droits seront payez de leursdits droits sur le prix de l'enchere, selon leur ordre de priorité, & posteriorité.

GLOSSA VNICA.

1 Dvobus modis opponi præconiis potest, primò, vt res non vendatur: quia prætenditur esse vel tota, vel pars opponentis. Et tunc is debet probare rem suam esse, si eam non possideat. l. fi. C. de rei vendi. dicenti enim incumbit onus probandi. l. 2. ff. de probatio. & huic opponenti debet exemplum auctionum dari, & inclamationum, vt possit præcidere & notare, quam rem, quámve partem vult separare à licitatione. — *Opponere præconiis quis multis modis potest.*

2 Et hæc oppositio dicitur ad fines distrahendi, id est separandi. Verum quia iudices olim ad oppositionem istius differebant rem adiudicare, & interponere decretum, ob id statuitur, ne retardetur, nec differatur decreti adiudicatio, si steterit sex annis ad petendum: qui anni computantur à die quo præscriptio currere potuit, ergo si stetit per decem annos, & nouem annis fuit minor, illo tempore non est inchoata præscriptio, nec currit. l. 1. & per totum C. de tempo. in integr. resti. peren. — *In oppositione ad fines distrahendi quomodo procedatur.*

3 Secundò, si quis opponit, eo quòd res est sibi hypothecata, vt debitum sibi exoluatur, hísque opponentibus non datur exemplum, sed dilatio datur pro distantia locorum ad tradendum causas oppositionis: quia eorum non interest, vt res vendatur, imò ad hoc tantùm tendunt, vt ipsis soluatur, quibus potest prosequens subhastationes respondere, & opponentes replicare, & prosequens duplicare intra octo dies ex curiæ ordinatione, postea datur dies ad producendum, & ad dicendum ius, sed in hoc consuetudinem fori serues. — *Opponentibus vti debitũ eis exoluatur, non datur exemplũ auctionum, sed dilatio.*

4 Tamen his opponentibus, si ostendant ius se habuisse opponendi, soluetur illis ex pretio auctionis pro ordine suo, vt qui prior erit tempore, iure sit potior, per regul. iuris, vt superiùs dictum fuit.

5 Item si plures sint opponentes, non tamen ob hoc iudex cessabit à rei licitatæ venditione, & adiudicatione. per l. fi. C. de iure domi. impetrando. quando res venditur ex causa iudicati. vt in l. à diuo Pio. §. quod si res. in fi. ff. de re iudica. alias erit supersedendum, & res tradenda primo creditori, nisi secundus offerat. l. diuersis. C. qui pot. in pig. hab. Io. Fabri in l. si eo tempore. C. de remis. pigno. alia poteris hîc addere, bone lector, quæ tibi grata erunt. [Item si princeps hæreditatem alicuius pro debito capiat, tenetur etiam vendere, vt aliis solui possit, vel ipse soluere debet, ita alias fuit statutum, vt in lib. de Obin sic nuncupato, inuenitur fol. 96. in regest. curiæ.]

Articulus septimus.

Idem article 85. Ibidem.

Que és arrests ou sentences de adiudication de decret, ne seront d'oresnauant inserez les exploits des criées, ny autres pieces, qu'on a accoustumé par cy deuant d'y estre inserées: mais seulement fait vn recit sommaire, des pieces necessaires comme il se doit faire és arrests, & sentences données és autres matieres.

GLOSSA VNICA.

Sūmaria recitatio in decreto fieri debet, & quo modo.

1 Olim solebant notarij omnia præconia, executiones, oppositiones, & alia in decreti sententia inscribere, sed hîc prohibetur, sed solùm deber fieri quædam recitatio summaria, vt in sententia, vel aresto fieri solet, sic, viso instrumento obligatorio talis, & oppositione sua, & chirographo Titij, & eius oppositione, ac deinceps præconiis quadriuundinis siue quatuor, & certificatione, ac aliis, &c. & multis auctionibus: & quia nobis constitit, talem alios in licitatione vicisse: per nostram sententiam illi adiudicamus talem rem, &c.

Minori nec ecclesiæ succurritur post decretum.

2 Item post interpositum decretum nulli succurritur, etiam minori. l. quæcunque. C. de fide instru. & iur. hastæ fisca. &c. lib. 10. vel ecclesiæ, quæ ius suum non deduxit, nec quidem per literas Regias: quia amissum non potest restitui. l. qui res. §. aream. ff. de solutio. & quia ex cōsensu pignus remisisse videntur. d. l. si eo tempore. C. de distract. pign.

Minor aliquando restituitur ob decretū de re sua vendēda interpositū. Arestum.

3 Si verò bona minoris sic vendita fuerint, restitui à principe aliquando vidi, quod probatur. per l. 1. C. de prædiis mino. & hoc literis impetratis à Rege, quando authoritate Senatus, sed si à iudice inferiore decretum interpositum fuerit, tunc liberum est ab illa decreti interpositione appellare, & curia probata re sua, vel precij exiguitate, sine aliis literis restituendum eum pronunciabit, & rem ei reddendam soluto precio, quod receperat cum expensis legitimis: non tamen solet curia condemnare minorem ad expensas huius causæ appellationis. & anno 1525. die 2. Maij post venditionem per decretum factum curia certum tempus minori ex gratia concessit, [vt rem decreto venditam rehabere posset, restituto tamen precio.]

Decretum à quo iudice interponatur.

4 Item decretum solet is iudex interponere, in cuius iurisdictione res sita est. l. cùm vnus. §. is qui possidet. ff. de bonis autho. iudi. possid. Io. Gallus in quæstio. per aresta. quæst. 132. Item per arestum. Quod est verum si vendatur ex obligatione instrumenti Regio sigillo signati: secus est si ex sententia iudicis fiat distractio, tunc is qui sententiam dixit rem licitare potest, & decretum interponere, licet non sit in eius territorio, ad eum enim pertinet suam exequi sententiam. l. 2. Cod. si in causa iudic. pignus captum sit. Ioan. Fab. in l. 1. ibidem. & superiùs dictum fuit.

Locorum diuersitas in præconiis quomodo attendenda.

5 Debent tamen præconia fieri in eo loco, vbi res sitæ sunt, vel in proximo, & si in pluribus locis sitæ sunt, in quolibet loco, & in ecclesia parochiali dictorum locorum die dominico, vel festo post exitum missæ secundum locorum consuetudines, & stylum curiarum, quando in pago fiunt: quia alias ignorarentur præconia, cum rustici non soleant conuenire: nisi diebus dominicis, & festis: sed in ciuitatibus, & oppidis hæ inclamationes die dominico fieri non solent, nec debent. per l. fin. C. de feriis.

Decretū non debet interponi cū onere impēsarū. Arestum. Indiuidua res inducit licitationē.

6 Præterea decretum non debet interponi super aliqua re cum onere impensarum, *à la charge des despens*. Sed potest dici, *à la charge des droits Seigneuriaux*, vt in consuet. Bituri. nō. statutum fuit rubr. *des executeurs*, artic. 70. Imò purè debet decretum adiici, si possit, & non cum pacto de retro vendendo, vt iudicauit Senatus, prout refert Aufrer. in stylo Parlamen. aresto 369.

7 Insuper, quando res non recipit commodam diuisionem, vt molendinum, tunc deueniendum est ad licitationem, & is in licitando obtinebit, qui maiorem habet partem, si æquale offerat precium. l. sancimus. §. sin autem. vbi gloss. C. de dona. l. 2. quādo & quib. quarta pars debea. lib. 10. l. 2. de metalla. lib. 11. Petr. de Vbal. in tract. societa. in 12. parte, quæstio. 12. Et si creditores hinc inde sint æquales, præualebit numerus personarum. l. maiorem. ff. de pactis. Areti. consil. 157. col. 3. ac Anto. Capit. in decis. Neapol. quæst. 36. Hîc tamen obtinere debet, qui plus offert, & qui licitatione vicerit, vt dicit l. licitatio. in prin. ff. de publica. & vectigal. nisi fuerit Leno vel meretrix, qui non sunt recipiendi, vt ex decreto Senatus anno 1544. die 10. Februarij contra *Marion du Tron*: quia expelli possunt, quando inhabitant. l. si qua. C. de specta. lib. 11. vbi Rebuffi, multò minus recipiendi sunt ad inhabitandum: quia turpiùs eiicitur, quam non admittitur hospes. l. quemadmodum. de iureiuran. quod est verum in domibus, secus in pratis & fundis, [vt scripsi in l. massurius. ff. de verb. significatione.]

Qui repellēdi sūt ab auctione. Arestum.

Requisita antequā præconia fieri possint.

8 Colligere ex hoc titulo possumus sequentia. Primò, quòd antequam perueniamus ad hæc præconia, & subhastationes, requiritur esse debitum. gl. in l. 1. C. de fide instr. lib. 10.

9 Secundò requiritur, quod illud debitum sit executorium, vtpote ex instrumento obligatorio, vel ex iudicato. Nam si quis esset debitor chirographarius, ante recognitionem cedulæ, & condemnationem à iudice factam non posset executio fieri: vt scripsi in tract. de chirograph. recogni. in primo Tomo ordin.

Apparitor quomodo debeat habere potestatem capiēdi rē debitoris.

10 Tertiò, opus est, vt apparitor à iudice potestatem capiendi rem debitoris, & iniiciendi manus habeat, alioqui ad solam partis requisitionem rem debitoris capere, & saisire non potest. l. non est singulis. ff. de reg. iur. l. 2. C. si in causa iudic. & ibi Cy. & alij. & in l. iustè. ff. de acquir. possess. & l. meminerint. C. vnde vi. Et tunc habet potestatem, quando debitum est executorium, & sententia in forma, vel instrumentum obligatorium sigillatum præcedit.

11 Quartò, hæc res capta debet commissariis tradi, qui eligentur ab ipso apparitore & executore, vt artic. 2. superiùs dictum extitit.

12 Quintò

12 Quintò, præcipitur parti, vt hos sequestros non impediat, nec turbet, sub pœna amissionis causæ, vt ibidem scripsi.

13 Sextò, si pars ab hac manus iniectione appellet, vel opponat, nō cessabit viator ab executione, quominus tradat rem curatoribus bonorum, seu commissariis, vt docet Imber. in Insti. foren. lib. 1. §. atque venundatis. vbi adducit arestum.

14 Septimò, hæc facta manus iniectio rei debitoris debet denunciari ipsi debitori, & quo die, quóve loco præconia incepturus sit, & quòd illa octauo quoque trinundino, vel alio tempore celebraturus illa sit, vsque ad quartam inclamationem, & illis factis apparitor referet se victori in his præconiis, qui maius precium offeret, se rem addicturum, vt dictum fuit. Denunciāda quomodo sint præconia debitori.

15 Octauò, factum primum præconium debet denunciari debitori, illíque se profiteri, ad secundum venturum tali die, & sequentibus, & in locis solitis, vt debitor curet interim habere pecuniam, ex qua creditoribus soluat. Debet etiam eidem debitori nunciari, quantum precij pro re licitata oblatum sit, vt super eo deliberet. probat l. creditor. C. de distract. pign. & idem docet Guido Papæ in decis. Delphin. quæst. 329. de iure creditor. & superiùs dictum etiam fuit. Facit l. necesse. ff. de in diem adiectio.

16 Idem in executore vltimę voluntatis, vt debeat denunciare hæredi, quando vult rem vendere hæreditariam, alias in mala fide diceretur. & clàm faceret. l. clàm possidere. ff. de acquir. possess. l. prohibere. §. clàm. quod vi aut clàm. etiamsi eidem tributa esset libera vendendi facultas. l. 1. §. cum dicitur. ff. si cui plus quam per legem Falcid. tum quod hæredis præsentia poterit executores trahere ad vendendum aliam rem. arg. l. si in tres. ff. de arbitris. Bart. in dicta l. creditor. & in l. alio. col. 5. versi. quarto an hæres. ff. de alimentis. Soci. in tracta. de dilatio. art. 5. quæst. 8. vide Decium in l. qui potest inuitis. ff. de regu. iur. quicquid dicat Bal. in l. id quod. quæst. 18. C. de episco. & cler. & Alexand. consi. 215. ponderatis. vol. 6. col. pen. vbi dicunt nullam venditionem, quibus acquiescerem, nisi ex stylo contrarium dicatur, vt hîc. Executor testamēti rem vendēdā hæredi denunciare debet.

17 Si aliquis opponat, dies ei dicenda est, ad allegandum suæ oppositionis causas, quo die si compareat, audietur, & dabitur ei modica dilatio ad tradendum eas, quas si non tradiderit, nisi iudex alteram ei det dilationem, excludetur à iudice, & iudex pronunciabit eum reiiciendū, & non obstante sua oppositione ad adiudicationem rei licitatæ procedendum. Si verò non compareat, ab oppositione repelletur. vide quæ Imber. scribit in lib. inst. Foren. 1. §. sed quia sæpius. Opponenti datur dies ad allegandum causas oppositionis.

18 Item plus offerenti dari res licitata debet per tex. in authen. hoc ius porrectum. C. de sacrosanct. eccl. l. si tempora. C. de fide instr. lib. 10. vbi Bar. dicit illa verba inducere obligationem præcisam, adeò quòd in hoc non sit gratificationi locus. Idem docet Bertach. in dicto tract. de gabel. in 2. parte, quæst. 9. facit gl. in verbo fauere. c. venerabilem. de elect. Offerēti plus res licitata adiudicatur.

19 Ecclesia tamen poterit ei gratificare, qui iustum precium dat, licet alius plus offerat: quia plus iusto vendere non debet, glo. in c. ea enim. §. hoc iùs. 10. quæst. 2. quam no. Roma. sing. 755. tu scis quòd res ecclesiæ. & Barba. in c. Raynaldus. col. 113. de testa. ac Calder. in repet. l. 2. col. 38. C. de rescind. vendit. Domi. Tiraquel. in tracta. de legib. connubial. fol. 90. Ecclesia an possit gratificare iustū preciū offerenti.

20 Ego tamen putarem, quòd administrator ecclesiæ malè faceret, si non daret plus offerenti: quia illud censetur esse iustum precium, quod liberaliter offertur à sciente rei conditionem. l. mortis causa capimus. vbi glo. ff. de dona. causa mort. doct. in c. dilecti. de empt. & vendit.

21 Item primus offerens est liberatus, si secundus amplius obtulerit. per textum in l. Valerianus. ff. de præto. stipul. & l. stipulatus es. de fideiussor. & l. cùm plures. §. lege dicta. locati. & hoc valde singulare dicit esse Francisc. Cremen. singul. 40. tu scis quòd forma. vbi refert Bald. eo fuisse centum lucratum ducatos: quia per secundum actum ante rem perfectam à primo videtur recessum. §. posteriore. quibus modis testa. infirmen. & nouissimè factum præualet. l. pacta nouissima. C. de pactis. sed Bart. in l. licitatio. ff. de publica. tenet contrarium per tex. in l. Sabinus. ff. de in diem adiectio. alia etiam adduci possent. Sed ego conciliando dicerem, quòd si secundus plus offerens fuerit acceptatus, tunc primus est liberatus, si verò simpliciter obtulerit, & nulla fuerit partis acceptatio, tunc primus non est liberatus. Nam quod est parti à primo acquisitum sine facto suo, ab ipsa non potuit diuelli, ergo requiritur acceptatio eius. l. id quod nostrum. ff. de reg. iuris. etiam antequam quis dicatur plus offerre, non solum requiritur maius precium, sed quod offerens sit idoneus, vtilis, & facilè possit conueniri. l. eum qui emit. §. si. ff. de in diem adiectio. Bal. consi. 317. modus. in 2. volu. facit quod scribit Bart. in l. 2. ff. qui satisd. cogan. alioqui fraus fieri posset. Nam is qui plus iusto licitasset, supponeret pauperem, qui eum liberaret, quod est absurdum, in l. cum hi. §. si cum lis. ff. de transactio. sic consuluit Bal. consil. 191. factum super quo. in tertio vol. & Alex. in additio. ad Bart. in d. l. licitatio. [Imputabitur parti si illum vltimum approbauerit, quia & melior intelligitur quam venditor comprobauit. l. si venditor ff. de in diem adiectio.] Offerēs primus an liberetur per oblationē secundi.

22 Nec potest fides haberi de precio, sed precium offerri & consignari, & in iudicio ad impediendum pignorum distractionē debet, gl. in l. si post. C. de distract. pign. & in l. si in rem. in fi. ff. de distract. pign. §. propterea. ibi, vt qui plus præbet. in authent. de alien. & emphyt. collat. 9. l. res quæ. ff. de iure fisci. l. cuicunque. §. si institor. ibi, pecunia præsenti. de institor. Bart. in l. fin. C. de fide instru. Petrus de Ferrar. in sua practica in forma executio. senten. in verb. publico nuncio. versic. post hæc. doct. in dicta l. singularia. ff. si cert. petat. & in cap. de precar. & supra dixi. [Imò anno 1536. in hebdomada passionis, Marilhaco pro parte postulante, aduocato regio requirente, fuit statutum, Fides de precio nō sufficit ad impediendum pignorū distractionem.

vt qui consignare pecuniam apud commissarium debet, quod non audiatur, nisi de factó consignauerit, nec potest commissarius, seu depositarius confiteri habuisse, nisi præsentem pecuniam sub pœna falsi, & hoc contra commissarios Castelleti, qui receptis literis contrariis hoc confitebantur.

Solennitates in re vendita per licitationem, an præsumantur, & quis probare teneatur.

23 Quarto, quia vendere rem cum subhastatione non est leuis solennitas. gl. in l. 1. C. de fide instru. lib. 10. & gl. in auth. de fideiuss. in prin. in verbo, sumar. colla. 1. Bal. in l. ordo. col. 3. C. de execu. rei iudic. Alexand. in dicta l. licitatio. quis debeat probare solennitates interuenisse? Resp. Si instrumentum dicat solennitates interuenisse, & alius dicat contrarium: tum, pro instrumento præsumetur. l. cum precibus. C. de probationibus. Ideo is qui dicit solennitates non interuenisse, probare debet. Si vero instrumentum nil diceret de solennitatibus, & emptor eas allegaret, probare teneretur. l. ei qui. ff. de probat. Bart. Ioan. de Platea. & Rebuffi in dicta l. 1. vbi est gloss. sing. quod vbi est decretū in aliquo actu interpositum, solennitates præsumuntur interuenisse, & mala fides censetur abesse. Tho. Ferrar. caute. 60. Rebuffus, & alij in l. 1. C. de decret. decur. lib. 10. Cæpol. caut. 180. semper. Alex. consi. 53. visis. nu. 18. in 3. vol. & consi. 80. visis. & consi. 92. viso. in 5. vol. & consi. 175. visis ac ponderatis. in 7. lib. Aret. consi. 69. Barba. consil. 18. clementissimi. col. 6. in 1. volum. & consi. 1. col. 5. & consi. 41. immortalitatem. col. 5. & consil. vlti. col. 4. in 4. lib. Decius consi. 341. viso puncto. col. 5. plenè Ias. in §. item si quis in fraudem. numer. 45. Instit. de action. plenissimè per Alber. Brun. in tracta. de forma & solennit. actus. rubr. de potentia & effectu formæ. versic. septimus effectus.

24 Igitur instrumenta debent testari de quolibet actu, scilicet quando, & qua die actus factus est, & quo in loco, coram quibus testibus, dispositiuè, non enunciatiuè: & sic solennitates non probantur per instrumentum venditionis, sed requiritur aliud instrumentum. Alex. & Moder. in l. sciendum. ff. de verb. oblig. [Ioan. Fab. in §. fi. de fideiuss. in Instit. quod in duobus casibus limitatem, primò propter diuturnitatem temporis. l. si filiusfam. Cod. de petit. hæredit. secundò in curia suprema, propter auctoritatem ipsius, cum quia non præsumitur quod illa recitasset, nisi vidisset, quod est intelligendum, quando singula recitaret instrumenta, & acta, & quo die concepta fuerint, alias non, vt per Feli. in c. quoniam contra. in 7. conclusio. n. 37. de proba. & per Bart. & alios in auth. si quis in aliquo. in fi. Cod. de edendo.]

Summaria recitatio in rei adiudicatæ decreto probat.

25 Ista tamen summaria recitatio facta in decreto præsentibus partibus & non contradicentibus, probat acta sic facta, saltem donec fuerit contrarium probatum, vt docet Bart. & alij in auth. si quis in aliquo. in fi. C. de edendo. & doct. in clem. vna. de probatio. Cassador. in decis. vlt. de procurato. & decis. 1. de præsumptio.

Pars quando possit impedire decretū in præconiis.

26 Nota tamen, quod si post duas vel tres proscriptiones, vel incantus offerat debitor precium cum expensis, poterit impedire ne amplius subhastetur, text. not. in l. 2. C. debito. vend. pigno. impedi. posse. l. si rem. §. fi. ff. de pignor. actio. Masuer. in rub. de executio. & subhasta. §. item si debitor. l. si priusquam. C. de distract. pign. superius dictum fuit.

Relatio apparitoris quo modo debeat concipi.

27 Item relatio apparitoris sic fieri solet, is enim referre debet se de mandato iudicis talis N, Præpositi aut alterius, ad petitionem talis N, creditoris, præconia voce alta, & intelligibili: & ad sonum tubæ, si habebat tubam, clamasse, per loca & quadriuia consueta ciuitatis Bituricen. & in vico talis debitoris, aut alterius, qualiter talis domus Titij, intra tales confines (quos ponat) debet distrahi, & vendi precio 10. aureorum: quare si quis velit dictam domum emere, & plus offerre, compareat hinc ad talem diem, & plus offerenti dabitur. Specul. docet in titul. de citatio. §. sequitur. versi. cæterùm. & Ioan. Andr. ibidem. Bald. dicto consi. 191. vol. 3. ac Soci. in tract. de dilatio. artic. 13. in fin.

Lex 2. C. de rescind. vēd. an habeat locū in decreto.

28 Postremò, si res fuerit vendita per subhastationem, adhuc competet remedium l. 2. & l. si quos. C. de rescindend. venditio. Bart. in l. 1. C. de præscript. 30. anno. vide gl. in l. 1. in verbo, magni precij. ff. de iure fisci. & in l. si minori pretio. C. illo titu. lib. 10. vbi Bart. & ibi Platea. ac Bald. consi. 375. casus. in 1. volu. & Barba. consi. 6. col. 14. in 5. volu. Soci. in tracta. Fallent. reg. 236. & reg. 436. Vincen. & alij in l. pretia rerum. ff. ad leg. Falcid. Anton. de Burgos in c. cum causa. col. 9. de empt. & ven. Calder. in repet. l. 2. col. 26. in 8. limit. C. de rescin. vend. Bal. consi. 513. iudex. vol. 5. vide quæ scripsi in tractat. de rescis. contract. glos. 15. & in tracta. de sequestr. & commissa. in 3. Tomo. alia multa essent hic dicenda, quæ nunc missa facio, ista ratus sufficere: gratias Deo optimo maximo ago perpetuas. Amen.

TRACT

TRACTATVS

DE CESSIONIBVS ACTIONVM, ET TRANSPORTIBVS, IN IVDICIIS QVOTIDIE agitatus.

Des cessions, ou transports.

Charles V. Aricl. 4.

Item pource qu'il est venu à nostre cognoissance, que plusieurs de noz subiets de ce Royaume ont esté moult greuez, & endommagez, par transports & cessions faictes.

GLOSSA PRIMA.

1 Transferre actiones & cedere, idem penè significant, vt probat text. in l. penult. & fi. C. mand. vbi tex. vtraque dictione vtitur. & quia Gallicus vsus vocat has cessiones actionum, *transports*, ob id conscripsi in rub. de cessio. actionum, & transportibus. Cedere & transferre actiones idẽ.

2 Transferre autem ius in alium, est de vna persona in alteram commutare. dicit l. non solùm. 2. ff. de noxal. ibi, sed huic necesse est ius suum ad actorem transferre, perinde ac si damnatus fuisset.

3 Transferre litem. in l. item. in fi. cum l. seq. ff. de alienatio. iud. mutan. caus. fact. & alia multa de hoc scripsi in l. vinaria vasa. ff. de verb. signif. itaque cessio seu transportus hîc vocatus Gallicè se nobis offert pertractandus. Et in primis legislator recitat subiectos suos grauatos admodum fuisse, multaque damna ex his cessionibus pertulisse.

4 Primò, grauantur subditi ob cessiones in expensis, quas maiores oportet fundere extra prouinciam, quàm si in prouincia litigarent. Nam procuratores & aduocati incogniti maiora accipiunt stipendia, & quandoque litem redimunt. l. litem. C. de procurat. Grauamina ex cessionib' proueniẽtia.

5 Item labores sunt maiores ad accedendum extra prouinciam, & ad locum remotum, quàm ad proximum, vt probat text. in c. dispendia litium. de rescrip. in sexto. iuncta clem. pastoralis. §. vt illud. de re iudica. Longiores sunt lites, & dilationes. l. 1. C. de dilatio.

6 Item litigantem extra prouinciam in loco remoto oportet sua deserere negocia, & bona inculta, vt lites prosequatur, adeo quod ob id multi pauperes fiunt. text. in auth. vt fratr. filij succedant. colla. 9. alia damna, & inconuenientia scripsi in procem. concordat. in verb. sumptibus. & in procem. cõstit. Regiar. circa finem. Et plures propter lites miserè mortuos scio, mortuos dico alios ciuiliter, alios naturaliter, qui superstites fortè essent, si in quiete vitam duxissent, & lites non amassent. Maledictus ergo qui lites quærit, & eas amat, ac suscitat, nisi coactus fuerit propter aduersarij malitiam. Qui se defendit si componere non possit, prudens est, & amandus.

7 Itaque prohibetur hîc alienatio causa mutandi iudicij. Nam si velis à me petere centum, & cedas Scholastico, procuratori, vel alteri personæ, de quibus inferius dicetur, hæc cessio prohibetur in isto text. & in tit. de alienatio. iudic.

8 Notandum est, quod in illo edicto de alienatio. iudi. sequentia sunt necessaria. Primò, quod quis dolo malo alienet, vel in fraudem. l. 1. ff. de aliena. iudic. & l. item. ac l. non solùm. §. 1. ibidem. vbi si quis ob valetudinem litem in aliũ transtulerit, non habet locum edictum illud, vel propter occupationes: quia non dolo facit. Præsumitur autem dolus & fraus ex scientia, si suspicabatur conueniendum habito colloquio ab aduersa parte, de conueniendo eum. l. in summa. ff. de pecul. l. Fulcinius. §. 2. quib. ex cau. in posses. eatur. Bal. in rubr. de re iudic. in decretal. col. 1. Et quando fit in potentiorem præsumitur fraus. & in 7. casibus conscriptis per Aret. in l. fi. C. ne liceat potentio. Alioqui regulariter contra, & qui eam allegat, probet. l. quoties §. qui dolo. ff. de probatio. Requisita in tit. de alienat. iudi.

9 Secundò, in hoc edicto de alienatio. &c. requiritur, quod iudicium moueri debeat, & lis super illa re. l. non solùm. §. 1. & §. ad iura. ff. eod.

10 Tertiò, quod alienans illam rem non obstante cessione habere eam velit, sed litis prosecutionem tantum in alium transfert, vt molestum & durum aduersarium pro se subiiciat. l. item. in fi. eod. de alienat. iudi. iuncta l. fin. ibi. Et per hoc iterum ipse recipiat, &c.

11 Quartò, quod intersit aduersarij, & deterior fiat eius causa. dicta l. 1. & l. non solùm. §. hæc actio. ibidem. & hoc interesse attenditur circa quatuor quæ trado in gloss. seq.

12 Quintò, quod iudicium sit futurum, nondum tamen cœptum, alioqui res litigiosa ex alio capite alienari prohiberetur, vt per totum tit. C. de litigio. probatur. & in l. ex hoc edicto. §. ait prętor. de alienatio. iudi.

13 Sextò, requiritur, quod alienatio ista non sit reuocata: alias si fuerit reuocata, non tenetur hoc edicto alienans. dicta l. ex hoc. §. si quis alienauerit. Sicut de emphyteota dicimus alienante absque domini permissu, & postea reuocante, vt non priuetur re alienata. teste Ias. in l. fin. quæst. 20. C. de iure emphyt. quia redhibita re omnia retrorrahuntur. l. quia. ff. de alienat. iudic.

14 Vltimò, requiritur, quod res alienata superstit: cæterum si sine culpa alienantis defecerit, non tenebitur alienans. dicta l. non solum. §. hæc actio. Alia vide per Rofre. in tracta. libel. in hoc titu.

A personne plus puissante.

GLOSSA SECVNDA.

Potentior quis dicatur.

POtentior persona dicitur ratione fori:vt clericus, vel Scholasticus,vt hîc. Et de clerico exprimit Collecta.in c.1.in fin.de aliena.iudi.dicens Cancellariam eos potentiores reputare: quamuis contrarium teneat Host.in summa tub.de cess.acti.§.1.dicens laicum potentiorem clerico.per c.fi.de reb. eccl. non alie.ibi,laicæ potestatis,& laici sunt magis terribiles.c.laici.2.quæstio.7.nisi clericus esset potens ratione suæ domus, & nobilitatis,vt docet Gomes.in reg.de subroga.collitigan.quæstio.1.quod non approbo:imò dico potentiorem clericum,etiam pauperem,laico diuite,ratione fori:quia clericus conueniet laicum coram suo Episcopo.Et sic mutabit forum laicorum. Sed hodie in Francia quia laici vsurparunt totam penè iurisdictionem ecclesiasticam, ac deuorarunt,quod eis malè vertet, non dicitur clericus potentior laico. Imò laicus de facto est clerico potentior, licet de iure contrarium sit, & qui fuere iurisdictionis ecclesiasticæ peruersores, in fine videmus eos suis perire artibus. ne plura.Et quis dicatur aliis modis potentior,inferius scribam in gl.5.

Interesse potest considerari multis modis.

Notandum est, quòd interesse attenditur circa personam in quam res est alienata, vt hîc, vtpote quia est potentior, aut quia est malitiosus aduocatus fortè, aut procurator tanquam vulpes annosa.de quibus Bart.in l.omnes populi.ff.de iusti. & iure.& in l.2.qui satisda.cogan.

Secundò, ratione loci, vt si quis alienauerit homini alterius iurisdictionis,& prouinciæ, vt in gloss.proxima scripsi l.3.ff.de aliena.Spec.eod.tit.versic.vt autem.§.1.

Tertiò,causa attenditur,vt si hominem,quem petere volebam manumiseris,deterior mea causa facta fuit.Ideo agam ad id,quod interest: d.l.3.§.1.

Quartò,inspicitur locus,vt si fortè alienaueris locum in quo opus feceras,propter quod volebam agere interdicto quod vi aut clam,aut de noui oper.nuncia. quia post nunciationem erat ædificatum,& sic demoliendum.l.1.ff.de noui ope.nunc.vnde si tu possideres, tuis expensis tollere: nunc alio possidente meis tollam impensis,ob id mea interest.dicta l.3.§.item.& seq.ibid.Rofred. in tract.libello.in tertia parte in hoc tit.

De l'accord & consentement des trois estats auons ordonné,& ordonnons, qu'aucuns ne facent transport ou cession.

GLOSSA TERTIA.

Leges ex cõsensu trium statuũ factæ.

VIdes hîc,quod iste bonus Rex promulgabat,& ferebat leges ex consensu trium statuum, & bonum esset,quod hodie sic fieret. Nam tres status vicem populi repræsentant,qui dũ non potest simul conuenire,saltẽ vice populi consulendus esset senatus,vt dicit text.in §. senatusconsultum.de iure natural.in Instit.vide quæ scripsi in procem.primi tomi in gl.1.in cõstit. Reg.Tres status sunt,ecclesiasticus,nobilium,& plebis:& in Prouincia Narbonen. adhuc singulis annis congregantur,sed an vtilitatem populi hi status hodie faciant, ipsi sciunt, aliquando reddituri rationem Deo altissimo, si id non exerceant. bene enim nos cognoscimus, quod cum vestro consilio fuerit ordinatum,id ad beatitudinem nostri Imperij,& ad nostram gloriam redundare.l. humanum.in fi.de legib.C.& bonum esset, quod princeps in lege condenda seruaret illa, quæ ibi statuta sunt:vt scripsi in procem.ordinatio.in primo Tomo, & regnum floreret.

Tres status qui.

Rescriptum cõtra legem consilio procerum editã non valet.

Cedere quilibet potest nisi potẽtiori.

Nota,non valere rescriptum contra legem consilio procerum factam: etiam cum clausula non obstante,nisi specialis illius legis fieret mentio. teste Baldo in l.humanum. C.de legibus.facit cap. eam te.vbi glos.& doctor.de ætate & quali.& in c.pen.de capel.monachorum. Claud. Seycel.in l. 1.col.3.ff.de legibus.Et sic nullus in potentiorem cedere potest, alioqui quilibet,qui obligari potest,cedere poterit.l.si nomen.& l.nomina.ff.de hęreditatibus vel actio.venditi.& postquam prohibetur cedere potentiori,ergo alteri non prohibetur. argumento l.cùm prætor.ff.de iudiciis.Sed his qui obligari non potest, nec poterit cedere,quia est alienare.quæ alienatio prohibita est minori, quia rem suam deteriorem facere non potest. §.1. Institutis de auctoritate tutorum. l. 1.ff.de verb. oblig. idem dici potest in furioso, demente, & prodigo.l.is cui bonis.ff.de verb.oblig.& ibi doctores l. 1. C. ad senatusconsultum Trebell. l.in contrahendis.ff.de reg.iur.Ioann.de Grassis in tractatu de cessionib §.viso.

De debte.

GLOSSA QVARTA.

Cessio debiti nõ rei prohibetur. Arestum.

STatuit hîc legislator, quod aliquis non faciat debiti cessionem. Et sic non prohibetur cessio rei, vt censuit Senatus anno 1543. die 18. Februarij. vbi declarauit cessionem à consanguineo factam procuratori Regis *Dabeuille* bonam, contra bailliuum dicti loci: quia hîc tantum cessio debiti prohibetur.Ideo si domus cedatur,non dicitur debitum, quod est tertia bonorum species.vt in l.à diuo Pio.§. in venditione.ff.de re iudic.Et iura loquentia in debito non extenduntur ad rem.§.1.de actio.in Insti.& scripsi in l.creditores.cũ l.sequ.ac in l.mobilium.ff de verb. signi.& rubric. C.ne liceat poten.non loquitur de cessione rei,licet titulus de alienatio.iud.etiam in rei alienatione intelligatur.vt Azo in summa,& alij ibidem scribunt.

Cessio facta à Cliẽte procuratori non valet,nec ad uocato seu iudici.

Cessio tamen facta procuratori à sua parte,quam defendebat, fuit nulla declarata à Senatu,anno 1542.die 4.Decembris per l.litem.C.de procur.siue de debito,siue de re:quid de beneficio,dixi in praxi benefic.& idem in aduocato & iudice alibi scripsi.

Et quamuis in masculino loquatur, aliqui, *aucuns*, tamen etiam habebit locũ in fœminis:quia verbum

verbum aliquis, tam masculos, quam fœminas complectitur. l. 1. vbi plenè scripsi, ff. de verb. signi.

Item non potest cessio fieri post litem contestatam. Et si fiat, condemnabitur cedens ad mulctam: & remittitur causa ad iudicem, coram quo lis fuit contestata. Ita censuit Senatus Paris. anno 1529. die 3. Iunij pro do. *Artus de Vesge* contra Magistrum Claudiũ *de Ligni* Scholasticum, & Ioan. *de Ligni* fratrem, dixi in tract. de effectib. litis contesta. Post litẽ cõtestatã cessio fieri non potest.

En plus puissante personne.

GLOSSA QVINTA.

Ergo minori, vel personæ æquali à contrario hic non prohibetur cedere, sed potentiori sic. nam potentioribus pares esse non possumus, l. 3. ff. de alienatio. iud. vbi glos. etiam scribit: contra maiorem nemo præsumat honorem, nempe quilibet de re sua liberè disponere potest. l. in re mandata C. manda. Potentior multis dicitur modis.

Potentior quis vocatur ratione priuilegij, vt sunt Scholastici, de quibus dicetur inferius in glo. *ne semblablement.* gl. 9. Dicitur etiam quis potentior ratione fori, vt clericus, de quo superius dictũ fuit in glossa 2. itidem etiam omnes, qui causas suas commissas habent in aliqua curia præter ordinariam, vt aduocati, & procuratores consiliarij ac magistri libellorum.

Item ratione diuitiarum. §. 1. & §. si verò neque. in authen. vt omnes obediant iudic. prouinc. colla. 5. Albericus in rub. C. ne liceat potent. facit l. 1. ibi, quam potentiorum dominorum opibus. ibidem. Nobilium enim instar sunt patrimonio ditiores. l. nobiliores. C. de commer. & mercator. & ecclesiast. 8. c. non contendas cum viro locuplete, ne fortè contra te constituat litem.

Item gratia officij potentior dicitur quis, vt Iudex, Consul, Senator, Præses, aut alius: de quo infra in gloss. *ne en aucun des officiers*, &c. gloss. 8.

Etiam nobilitatis & sublimitatis ratione. l. 1. C. de dignita. vbi docto. ecclesiastic. cap. 8. non litiges cum homine potente, ne forte incidas in manus illius.

Potentior etiam dici potest, qui est alium vexaturus: vt imprudens apparitor, hi enim apparitores & Deum, & homines vexant. l. 2. ff. de alienat. iudic. l. defensiones. & l. prohibitum. C. de iure fisci. lib. 10. & ecclesiastic. vbi supra. non litiges cum homine linguato, & non strues in ignem illius ligna. Ratio est, quia potentiores opprimere solent inferiores, & publicè interest, ne hoc fiat. l. 1. C. ne liceat potent. & l. 1. de censib. lib. 11. Et potentes regulariter sunt voraces. l. fi. C. ne liceat potentior. Solent enim deuorare tenuiores: & Xenophon ait, si diuites, & potentes in ciuitate præualuerint, breuissimum tempus populi Imperium durabit, quapropter bonos ignominiis afficiunt, pecuniis exuunt, expellunt, & occidunt: malos autem promouent. Item sunt crudeles inferioribus. l. tertia, ibi, potentis crudelitate. ff. de dona. cau. mort. quem text. ad hoc adducit Albert. in l. 3. ff. de alienat. iudic. Potẽtes minores opprimunt.

Item putant omnes inferiores sibi subditos esse, & ab eis exigere seruitia, & dona iure suo posse, vt patet Lucæ 16. de diuite malo. Ideo non coëas cum homine potẽte, dicit sapiens, ne te conculcet: vnde cum in vniuersum omnium & præcipuè tenuiorum intersit. dicta l. prima, C. ne liceat potent.

Etiam prohibentur hæ cessiones: quia ex fonte cupiditatis videntur procedere, & prædam quis ex huiusmodi commercio consequi vult. c. 2. de alienat. iudic. & quamuis gl. & doct. intelligant illum tit. de alienatio. in potentiorem ratione officij, tamen hic text. intelligi potest, etiam de alia potentia, vt inferius dicetur: *priuilegié ne autrement.* Ergo nec alias fieri potest cessio in potentiorem: ergo & de quacumque potentia intelligetur, vt superiùs dixi.

Imò Bald. & Areti. scribunt etiam procedere in familiaribus, & cohabitantibus in domo Regia, vel cum illustri, & excelso viro: vt hi quoad hoc potentes dicantur ratione domini. Et pro hoc facit l. pen. in fin. C. quod metus caus.

Par donation.

GLOSSA SEXTA.

Exprimit donationem: quia cessio interdum fit donationis gratia, vt in l. pen. ff. eo. & l. fin. C. manda. glos. in verb. opprimere. in tit. de cau. in pragma. siue sit donatio inter viuos, siue causa mortis: quia donationis nomine omnis donatio continetur. l. alienatũ. §. donationis. ff. de verbo. signific. Et sic patet cessionem non valere, nisi fiat ex causa, vt hic, videlicet donationis, venditionis, vel alia, per tex. in l. per diuersas. & seq. C. manda. Nam sicut in corporalibus nuda traditio regulariter non transfert dominium. l. nunquam nuda. ff. de acquir. rer. domi. l. traditionibus. C. de pact. ita nuda traditio debiti in incorporalibus non transfert actionem. Bart. in l. in causæ. §. ex parte. ff. de procur. Ange. in §. prætereà. 2. col. 23. versic. contra ergo de except. in Instit. quia difficilius incorporalia acquiruntur. l. 1. & seq. ff. pro socio. nisi debitor tempore cessionis esset præsens, qui si tunc non contradiceret, nõ posset postea. teste Bal. in l. cum esset. §. fin. ff. de seruit. rustic. præd. Hippol. sing. 46. tu scis quod cessio. Cessio donationis vel alia ex causa fit.

Vendition que autrement.

GLOSSA SEPTIMA.

Ergo si quis vendiderit scholastico debitum, vel alteri potentiori ratione iudicij mutandi, non valet illa venditio, nec alia alienatio. l. 1. ac l. ex hoc edicto. iuncta l. fi. ff. de aliena. iudi. & hos duos exprimit tit. text. in c. 2. de alienat. iudic. Siue quis alienauerit per se, siue per alium: vt per tutorem, aut procuratorem. l. nam & si obligatus. ff. de alienatio. iudi. Venditionis causa & ex pacto cessio fit.

Item hæc cessio fit interdum ex pacto, vt docet Specul. in titu. de ces. actio. §. 1. versic. cæterum. & an præsumatur simulata. Spec. ibid. versic. si verò dubitatur. & per doct. in l. penult. & vlti. Cod. manda. & formas istarum cessionum conscribit idem Specu. eo. tit. §. consequenter.

Precium requiritur in cessione per venditionem facta.

Notandum est, quòd in cessione facta per venditionem requiritur, quod precium interueniat, numeretur, & tradatur: nec sufficit confessio de precio. l. ab Anastasio. & sequ. vbi doct. C. manda. Nam non sufficit tunc confessio, vbi requiritur vera precij numeratio, & traditio. gl. in verb. date. in l. fin. C. qui pot. in pig. habean. Guido Papæ in decis. Delphi. quæstio 567. an compensatio. etiam dicens cedentem posse fidem habere de precio, sicut in alia venditione. §. venditæ. de rerum. diui. in Insti. Communis tamē practica hoc obseruat, vt sufficiat confessio precij recepti, vt docet Bal. in l. 2. col. 2. C. ne liceat poten. & Fulgo. consi. 205. Raynaldus. col. 1. & consi. 217. viso exemplo. in vlt. quæstio. & Iacob. in l. singularia. in fin. ff. si cert. peta.

Vassallus an sine domini consensu cedere possit. Cessio omnis prohibetur.

Sed an vassallus possit sine consensu domini cedere, vide in cap. Imperialem. de prohibi. feud. aliena. per Federi. & plenè per Anto. Capit. in decis. Neapolita. quæstio. 156. vbi concluditur non valere cessionem iuris, cum sit alienatio, quæ de iure prohibita censetur, diuersum est in cessione litis. Etiam prohibetur omnis alia cessio per hoc verbum *autrement*, siue titulo solutionis vel dationis in solutum, vt dicit Ioan. de Grassis in tit. de cessio. §. 1. siue causa permutationis, vt per totum tit. de rerum permu. vel transactionis, aut societatis, seu alia ex causa, prohibetur hîc, si in potentiorem fiat.

N'en aucuns de noz officiers de nostre tres-cher Seigneur, & pere, & des officiers de nostre mere ou d'autres.

GLOSSA OCTAVA.

Officiales Regis patris & matris potentiores, ideo illis cessiones fieri non possunt.

HIc declarat personas potētiores, videlicet officiales patris, & matris Regis, sed nō prohibet hîc suos expresè, sed tacitè: dum dicit *ou d'autres*. Nam maior est ratio: quia potentia maior est in officialibus Regiis: ergo & dispositio etiam in illis locum habebit, § porrò. quæ fuit prima cau. benefi. amit. Et in quibusdā ordinationibus inueni *de noz officiers, de nostre tres-cher seigneur*, &c. Et quod prohibeatur cessio ratione officij, probatur in l. 1. C. ne lice. poten. & in l. si per impressionem. & l. fin. C. quod metus causa. quia impressio fieri potest à magistratu. vt l. vna. C. si quacunque prædit. potesta. & l. vna. C. si rector prouin. & superiùs dictum fuit. Et cùm Regina gaudeat eisdem priuilegiis quibus Rex. l. princeps. ff. de legib. & hoc edicto sanxit Rex Henric. anno 1549. Ideo officiales Reginæ etiam potentiores dicuntur, ideo cessio illis facta non valet, cùm supradictæ rationes in illis locum habeant.

Requisita ad cessionis prohibitionem.

Nota autem quod antequam iste text. locum habeat, requiruntur sequentia. Primò, quod cessio facta fuerit.

Secundò, quod potentiori fuerit facta, non ergo haberet locum, si inferiori, vel æquali facta cessio fuerit, cessante ratione: quia inferioribus, & æqualibus pares esse possumus: sed superioribus non. l. 3. ff. de alienatio. & supra dixi. Et ista potentia debet considerari respectu rei conuenti, vt non cedatur in aliquem, qui reo sit potentior, quia per hoc vexaturus est illum. l. 1. & 2. ff. de alienatione iudic. mutand. non ergo noceret cessio debiti facta ab agricola doctori contra Episcopū, qui est maior doctore. Et ita vidi ego iudicari de cessione facta procuratori Regio *ville Abbeuille* contra locumtenentem, qui erat procuratore Regio potentior. Et hoc allegauit aduocatus Regius insignis do. Marilliacus, quamuis Spec. in tit. de cessio. dicat inspici personam cedentis. in titu. de cess. actio. §. 1. versi. quid si aliquis.

Potētia quomodo sit cōsideranda.

Tertiò requiritur, quod de debito fiat cessio. Secus ergo si de re, vel iure reali, vt superiùs scripsi in gloss. 4. licet de iure secus. l. non solùm. §. ad iura. & l. 1. & l. ex hoc. §. ait prætor. ibidem. Tamen si facta fuerit consanguineo potentiori, non facilè reprobari solet: quia facta dolo non præsumitur, sed ratione sanguinis. l. si fortè. vbi Bart. ff. de castren. pecul. l. merito. pro socio. doct. in l. si donatione. C. de colla. hoc tamen dicetur artic. seq. de quibus intelligatur.

Ne semblablement à personne priuilegiée à cause de scholarité, ou autrement.

GLOSSA NONA.

Priuilegiatio militi vel alteri cessio fieri non potest.

ETiam elucidat quæ superius dixerat in personam potentiorem cessionem non esse faciendam, si persona sit priuilegiata, aut officij, aut priuilegij ratione: vt scholasticus, de quo in artic. sequen. Sed non exprimit de clerico, sed idem dicerem, cùm ratione fori potentior dicatur, vt superius dictum extitit. Idem in alio priuilegiario, [vtpote in presbytero sacræ regis ædiculæ vel alio] qui causas suas trahere ad curiam aliquam potest, vt etiam hîc comprehendatur, ibi, *ou autrement* Idem si fuerit miles. l. cùm miles. ff. de alienatio. iud. Nam hi sunt priuilegiati. l. 1. & per totum de re milita. ff. & in titu. de priuileg. cor. C. qui in sacro pala. milit. lib. 12.

Mais generallement defendons tous tels transports ou cessions. Et iceux decernons & reputons nuls, & de nulle valeur.

GLOSSA DECIMA.

Cessio in potētiorē nulla, limitatur inferius.

REgula generalis ponitur, quòd cessio in potentiorem facta est nulla. Idem disponitur in stylo Parlamen. rub. de alienatio. iudic. mutan. cau. facta. in ord. Reg. probatur in toto titu. C. ne liceat poten. & aliis iuribus superius adductis. Etiam quoad translationem possessionis. vt in l. ex hoc edicto. ff. de alienat. iudic. Ideo cessionarius causam possessionis nouitatis vel aliam mouere non posset. Item locum habet tam in actore quam in reo, & tam ante litem contestatam quam post. vt dicit Alberic. & alij in l. 1. C. ne liceat potentior.

Imò

Imò etiam haberet locum iste text.si quis cederet post sententiam durante appellatione,vel executione:quia hîc generaliter cessionem prohibet in potentiorem, & sic omnem. Et quia rationes superiores saltem aliquæ locum habent in hoc casu. Et quia integer debet esse status appellantis. l.1.ff.nil noui appella.penden. Alberi.in d.l.col.3.ne liceat potentiot.Licet titulus de litigiosis habeat locum quando quis cedit in non potentiorem,hîc verò in potentiorem,vt docet Spe. in eo. tit.§.1.versicul.ex præmissis.&c.Ego dicerem tunc demum habere locum,quando res litigiosa,& in iudicium deducta ceditur,& in alium transfertur,siue in potentiorem,siue in alium,vt vult l.1. & totus titulus ff.& Cod.de litigio.Sed titulus ne liceat potentior.habeat tantùm locum,quando quis rem in potentiorem transfert, siue ante litem contestatam, siue post : cùm hîc generaliter constituatur. Intellectus ad titulū de litigio. & ne liceat potentio.

Limita quando quis solueret quod debet.l.nam & si obligatus soluero, quòd à me petere velles,huic edicto locus non erit.ff.de alienatio.iudi.mutan.vnde si cùm velles à me petere domum, eam legatario soluero,non incido in edictum de alienatio.iud.nec in pœnam istius artic.

Secundò,non procedit iste text.quando quis alienaret rem:quia hic arti.loquitur in debito,vt superiùs scripsi in gloss. *de debte.*

Tertiò,quando rehabuisset rem alienatam.l.ex hoc edicto.in fin.cum l.seq.ff.eo.& hoc respicit titulum de alienati.iudi.non istum.§.

Quartò,quando hæredem instituendo, vel legando rem alienaret.d.l.ex hoc edicto.versic.sed hæredem.quia alienatio est necessaria, quæ non prohibetur,quando alienatio est prohibita.l.1.ff. de fundo dotal.non alienan. & hoc quoad tit.de aliena.iudi.

Quintò,si res alienata perierit, non habet locum text.in l.non solùm.§.hæc actio ff.eo.

Sextò,contra alienantem datur actio,sed contra hæredem, vel bonorum possessorem non datur.d.l.non solùm in fi.cum l.seq. Sed nec post annum datur.l.vel post annum.ibidem:quia pertinet ad rei persecutionem. vt ibi.

Septimò,quando quis rem suam non posset recuperare, tunc permitteretur eam etiam potentiori cedere,vt docet Barba.in rub.de rescrip.col.19.& seq.vers.idem dicendum erit:quia tunc licet rem alienam furari æquiualentem, quando rem meam recipere non possum, vt plenè docet Hippol.sing.177.malitiis.&c.de quo alibi scripsi in tract.de famulo.sala.

Octauò, idem si quis omittat rem, ne sæpius super ea re litiget:quia verecunda cogitatio eius qui execratur lites,non est vituperanda.l.item in fine.ff.eodem.

Vltimò,si paratus est reus suscipere iudicium.l.3.§.fi.ff.eo.Spec.eo.tit.de cessio.actio.§.1.versic. cessat autem.Et plures limitationes respiciunt ad titul.ff.de aliena.iudic.& non ad istum artic.qui de debito tantùm loquitur : & quando valet alienatio lite pendente, donatarius debet petere se subrogari in locum donantis,& non agere ad reassumendum processum,vt quidam dicunt,vt vidi obseruari. Subrogari potest cessionarius in locū donantis.

Et voulons & ordonnons,que ceux qui feront lesdites cessions,ou transports,perdent leur action.

GLOSSA VNDECIMA.

Prima pœna superiùs descripta fuit, quòd cessio est nulla, si nullitas pœna dici possit,de quo scripsi in §. monemus.de colla.in concor.

Secunda pœna est hîc, videlicet vt cedens amittat actionem, scilicet per sententiam,non ipso iure.in l 1.& 2.C.ne liceat potentior.c.2.illo ti.Et sic non habet locum,quando quis donaret rem, quia text. diceret amittat rem:sed dicit perdat actionem. Et sic loquitur in cedente actionem, & debitum, non autem rem : quia actionis verbo non venit res. l. actionis.ff. de actio. & obliga.scripsi in l.pecuniæ.2.§ actionis.de verb.sign.Vnde cùm non valeat cessio,cessionarius agere non poterit:nec etiam cedens:quia amisit actionem cedendo. Cui ergo applicabitur? respon.Fisco,si iudex hoc illi adiudicauerit,quod non vidi fieri. Sed solet annullari cessio,& conuentus remitti ad suum iudicem,si pars opponat cessionem non valere,& hæc est praxis regni. Cedens actionem amittit.

Quæro nunquid postea potest petere minor restitutionem? Respond. doctor.non posse : quia hoc videtur delictum,& aduersus delictum minor non restituitur.l.auxilium.ff.de minor. & C. si aduer.delict. Minor cedēs an sit restituendus.

Idem in ecclesia concludit Spe.in tit.de cess.act.in §.1.versic.quid si minor si prælatus & capitulum id fecerint. Alioqui si consensus omnium non interuenisset,posset ecclesia restitui.ca.cùm venerabilis.de exceptio.c.si Episcopus.16.q.6.

Ego verò tenerem minorem, & ecclesiam restituendos hoc casu:quia delictum personæ non debet nocere ecclesiæ,per reg.iur.& d.c.si episcopum.& quamuis minores non restituantur in delictis,quę sunt contra ius diuinum,vel naturale,seu gentium,tamen bene restituuntur in delictis, quæ sunt à iure ciuili:vt est in ista cessione contra ius facta. Et hoc probat iurisconf.in l.si ex causa.§ nunc videndum.& d.l.auxilium.ff.de mino.hoc docet expressè Iaf.in l.1.§.nunciatio.1.n.10. ff.de noui oper.nunciat.Franc.Marc.deci.74.& Maurit.in tracta.de restit.c.153.Sed hoc casu minor debet petere restitutionem ex capite ignorantiæ,nec debet narrare se de industria hoc fecisse:aliàs non restitueretur,vt no.doct.in authen.sacramenta puberum.C.si aduer.venditio.[scripsi in l.latæ culpæ.ff.de verb.signifi.] Minor in delictis restituitur.

Et ideo licet regulariter statuta, & hæ ordinationes ligent etiam minores.l. si fine.§. Lucius.ff. de administr.tuto.c constitutus.de in integ.resti.Bart.in prima consti.C.idem Bart.& Bal.in l.fi.in Ordinationes & consuetudines ligāt minores.

quibus caus.in integ. resti. non est neces. Alex.consi. 36.in 4.vol.vnde statuta super gabellis edita ligant d.minores.Barto.in l.Imperatores.ff.de public.Ias.in l.2.ff.de off.eius.

Idem in consuetudine dicit Innoc.in c.grauem.de sent.excom.& Cardina.in cle.1.in 3.oppositio.de in integ.restit. Tamen hoc non procedit, quando dispositio esset odiosa,vt docet Bart.in l.1.C.quando Imperator inter pupillos.

Idem si ordinatio esset specialis,tunc non ligat minorem,si non sit fundata super lege speciali. c.2.de delict.puero.Bal.in l.si ex causa.§.si in commissum.ff.de mino.Alber.in tract.statuto.in ver. minor.quæst.50.

Item constitutio loquens de maioribus, non ligat minores. Bald.in l.si quis maior.C.de transact.& l.pen.ex quib.cau.infa.irrog.vide quæ scripsi in procem.ordinatio.in primo Tomo.

Et les receuans de tels dons, & transports punis d'amende arbitraire.

GLOSSA DVODECIMA.

Cessionarius ad mulctam condẽnatur.

ALia pœna adiicitur cessionatio recipienti cessionẽ: videlicet vt multa arbitraria puniatur. probatur in l.1.C.ne liceat potentio.vbi etiam doct.& c.2.de alienatio.iud.Specul.in tit.de cess.actio.§.1.versic.cæterum.

Et à rendre tous coustz,fraiz, & despens à partie aduerse que pource aura encouru ou soustenu.

GLOSSA DECIMATERTIA.

Expensas cessionarius restituit.

ET sic cessionarius debet condemnari ad omnes expensas, quas passus est conuentus, & ad damna,probatur in l.3.§.ex quibus.de alienatio.iudic.ibi,fortà si quas impensas fecerit,aut si quam aliam incommoditatem passus erit,alio aduersario substituto.intellige siue sint impensę in iudicio factæ, siue extra iudicium,vt in eundo ad iudicium,stando & redeundo:vt in cap.statutum.§.pro ferendo. de rescript. in sexto.& in cap.quia diuersitatem.de concess.præb.l.properandum.§.sin autem alterutra. C.de iud. hîc materiam impensarum iudicialium non tractabo,sed in tertio Tomo in tracta.de impen.dam. & interesse.Expensas autem extraiudiciales pertracto in l. impensæ.ff.de verb.signific.

Condemnati ad expensas pro parte tenentur. Arestum.

Sed quid si pater & filius fuerint simul condemnati ad expensas, an pater teneatur ad omnes expensas?Respond.non:quia expensæ sunt personales, & intelliguntur pro dimidia. Ideo is qui in executione petebat,vt executio in solidũ fieret contra patrem,fuit reiectus à Senatu anno 1534. die 15. Iulij, in magna inquisit.camera.nisi pater esset in mala fide:tunc esset ad omnes expensas condemnandus, si tamen in condemnatione non esset expressum in solidum,in executione hoc fieri non posset,quod bene notandum.

Et s'aucuns transports,ou cessions sont ja faictes, desquels la question ne soit encores faicte,ou determinée:nous la cassons,& rappellons,& mettons du tout au neant,& les decernons estre nuls,& de nulle valeur,en quelque estat que le procez soit.

GLOSSA VLTIMA.

Annullat hic cessiones.

HIc annullat omnes futuras cessiones post istam ordinationem, etiam antea factas,super quibus processus non est inceptus,vel nondum est finitus tempore huius articuli, quomodocũque causa sit,& in quo statu: siue in causa principali,siue in causa appellationis Et quia hoc dictũ fuit,ideo ad præterita pendentia per appellationem extenditur, alioqui non regulariter.cle.2. de iudic.doct.in c.fi.de rescript.Alia hîc non scribam,his nunc contentus.

Loys 12. artic. 3. *des priuileges des escholiers.*

Articulus 2.

Item pource que souuentesfoys se font plusieurs transports à aucuns vrays escholiers lesquels sont feints & fraudulens,dont aduiennent plusieurs inconuenients.

GLOSSA PRIMA.

MVltæ fiunt cesiones veris scholasticis,sed illę sunt fictę,id est simulatæ vel fraudulentæ:quia scholasticus debitum tantùm persequitur, non ad suam vtilitatem,sed cedentis:ob id statuitur,vt quis non posit cedere nisi in his casibus.

Nous voulons & ordonnons que d'oresnauant lesdits escholiers ne puissent sous couleur de leurdict priuilege tirer aucun hors des mettes de sa iurisdiction,par vertu d'aucun transport à luy faict.

GLOSSA SECVNDA.

Regula de cession.scholasticis prohibita.

REgula ergo est, quòd cesio facta scholasticis non valet, quod ad hoc, vt scholasticus posit coram suo iudice conuenire debitorem, quia legitimæ & canonicæ sanctiones has litium cesiones prohibent, & iactura causæ afficiunt illos, qui sibi potentiorum patrocinium aduocare præsumunt.l.1.& per totum C.ne liceat poten.l.penul. & fi.C.manda.& odiosæ iudicantur,quòd ex fonte cupiditatis procedere videantur.c.vlt. de alienatio.iud.mutand.cau.facta.Bald.in rub.de re iud.in decretal. Et quia potentior quis dicitur ratione priuilegij,vt scripsi superiùs art.1.tamen in hoc artic.non annullantur cesiones scholasticis factæ,sed prohibet scholasticis,ne in vim illius cesionis trahant debitores ad suos iudices.

Si non qu'il se fist de pere à fils.

GLOSSA TERTIA.

Pater filio suo scholastico cedere potest. Rationes cessionis permissæ.

1 PRima limitatio est, vt pater posit cedere filio suo scholastico debitum, vel debita. Et is filius poterit debitores paternos coram conseruatoribus conuenire. Et ita describit Angelus in l.prima,ff. soluto matrimonio. & Ioannes de Grassis in tractatu de cesion.

2 facien.§.hoc loco. † Ratio est fauor studij,vt facilius studere posit,& emere sibi libros,& alia studio

studio necessaria, sine quibus studere non posset. Nam dicitur, Haud facilè emergunt, quorum virtutibus obstat Res angusta dom. de quibus plura scripsi in Scholastic. priuile. Etiam in his personis videtur cessare fraus, tum quia filius sine cessione est bonorum paternorum quasi dominus. l. in suis. ff. de libe. & posth. Et sic propria bona videtur persequi: ob. id fraus cessare videtur. Et pater & filius censentur vna persona. l. fi. C. de impube.

3 Sed quando fit cessio extraneo, fraudulēter fieri præsumitur: quia nemo videtur iactare suum. l. cùm de indebito. ff. de proba. Et stultus videtur, qui donat, vt perdat. l. filiusfami. ff. de dona. Ideo hic reprobantur cessiones, nisi de patre in filium.

4 Amplia siue pater fuerit naturalis & legitimus, siue naturalis tantùm: quia filius & pater sunt nomina naturalia. l. tutelas. ff. de capitis diminut. l. parentes. de in ius vocan. Bar. in l. pronunciatio. de verb. signi. Nam sicut naturalis filius admittitur ad accusandum, & vindicandum mortem patris naturalis occisi. Bar. in l. 2. per illum text. de accus. ff. & in l. hos accusare. §. fi. eodem. Bal. in c. de cætero. de testib. ita cessio naturali tantùm filio fieri poterit. Pater naturalis nō prohibetur cedere.

5 Imo etiam locum habebit in spuriis. Ideo sacerdos pater poterit suo spurio cedere: quia naturali vocabulo est pater & filius. Et in vocabulis naturalibus non debet attendi rigor iuris ciuilis. Nam hos etiam ius canonicum recipit, & alere disponit, postquam in lucem emissi sunt. cap. cùm haberet. in fin. de eo qui dux. in matr. Nam si filij non teneantur soluere Gabellas, naturales etiam non soluent, vt consuluit Bar. cons. 229. cauetur. Quia filiorum appellatione veniunt à nobis progeniti, etiam sine nuptiis. l. 1. §. ius naturale. ff. de iusti. & iure. §. 1. de iure natu. in Instit. Spuriis à patre cessio fieri potest.

6 Hodie valet donatio facta filio, vel filiæ naturali, etiam in vtroque foro. Et fuit legatum factū à Domi. de Presli confirmatum à Senatu anno 1528. in mense Decembri. quamuis fuisset allegatum ius ciuile disponens nihil posse Spurio donari. auth. ex complexu. & auth. licet. C. de natural. liber. Nam quando agitur de filij fauore & commodo, vt hîc filij nomine comprehenditur etiam naturalis. l. Lucius. §. fi. ff. de legatis, 2. Alex. in l. ex facto. §. si quis rogatus. n. 16. ff. ad Trebellianum. Et quia fauor studij hoc iuuat, qui potest esse etiam in naturali, & spurio. Spurio donari potest. Arestum.

Et reipublicæ vtile est, vt & ipsi naturales studeant, ne vitia parentum sectentur, ca. vndecunque. & c. nasci. 56. dist. Et sic fuit vt fertur, sæpius in Senatu iudicatum pro bastardis. Fauor studij bastardis prodest.

7 Secundò, procedit tam in patre & eius filio in potestate adhuc constituto, quàm emancipato. Quia vterque filius & pater est. Et naturalia iura immutari non possunt §. sed & naturalia. de iure natur. in Instit. Nam donatio facta filio studenti, valet, siue sit in potestate, siue emancipatus, ergo cùm donatio valeat, cessio etiam illi facta valebit, teste Angel. & Ias. in l. 1. ff. soluto matrimo. Iacob. in l. 1. col. pe. C ne liceat potentio. scripsi etiam in Scholastic. priuileg. sexagesimo. & seq. vbi dixi patrem eam reuocare non posse. Cessio filio in potestate facta valet.

8 Tertiò, extendo etiam ad auum, iusta enim interpretatione patris appellatione auus continetur. l. iusta. ff. de verb. sig. vbi scripsi. & in fauorabilibus. Bar. in l. liberorum. in fi. ibidem. Sed hoc est fauorabile respectu nepotum, ergo valebit, secus in odiosis. l. lege Iulia. §. hoc capite. ff. de ritu nuptiar. l. patri. de adulter. more enim scripturæ auos & deinceps patres appellamus. c. 2. de ver. sig. Alberic. in tract. statutorum. in 2. p. q. 107. item an statutum. Auus scholastico cedere non prohibetur.

9 Quartò, idem in auia, cùm sit idem iudicium, & aui nomine auia continetur. l. 1. ff. de ver. sig. Bal. in l. Nesennius. col. 1. ff. de neg. gest. Bar. in l. 2. §. videndum. ff. ad Terrul. Alex. cons. 198. perspectis. nu. 4. vol. 6. & Dec. cons. 556. iuridicam. in princip. In auia quid.

10 Quintò, etiam ad matrem extenditur, vt filio studenti cedere possit: tum quòd sit eadem ratio in matre, quæ in patre. Et vbi est eadem ratio, dispositio loquens in patre, etiam procedit in matre. l. 1. C. de rescin. vendi. l. si pater. de curat. furio. Et sicut fratris nomine venit soror. l. tres fratres. ff. de pactis. Sic & patris nomine mater, etiam si de hoc Rex fuisset interrogatus, ita, vt arbitror, respondisset, sic & nos respondere debemus. l. Titius. §. Lucius. ff. de libe. & posthu. quod procedit in fauorabilibus, vt hîc: secus in odiosis. Albertus Brunus in tract. statut. in verbo pater. q. 32. versi. in statuto. glo. & ibi Bald. in l. quisquis. C. ad legem Iul. maiesta. Ang. in §. interdum. in fi. de hæred. quæ ab intesta. defer. Mater filio studēti cedere potest.

11 Sextò, extende etiam procedere econtrario, quippe si filius vellet cedere patri scholastico, vt hoc posset, tum quia bonum est argumentum à correlatiuis. l. fi. C. de indicta viduita. Et quod est statutum in vno correlatiuorum, etiam in alio locum habet. l. 1 & 2. C. de cupres. lib. 11. vnde iurisconsultus: Nam & si parentibus non debeatur filiorum hæreditas propter votum parentum, & naturalem erga filios charitatem, turbato tamen ordine mortalitatis, non minus parentibus, quā liberis piè relinqui debet. l. nam & si. ff. de inoffi. testam. Sic vidi de quodam notario, qui vsque ad quadragesimum ferè annum artem notariatus exercuerat. Postea Tholosæ, dum ibi iura profitebar, studuit, & à suo filio facta fuit eidem patri cessio ratione studij. Et dixi valere per prædicta, & alia quæ id temporis scripsi. Nam quando aliquid statuitur ratione frequentioris vsus in vno, tamen habet locum in alio, non tam frequenti, vt in authent. Cassa. C. de sacrosanct. eccles. scripsi in q. 5. tract. nominatio. Filius patri scholastico cedit.

12 Septimò, abbas & conuentus possunt cedere religioso Scholastico illius conuentus: quia tunc pater dicitur cedere filio. Et talis cessio fuit probata à Senatu anno 1520. die 7. si bene recordor, Iulij, quamuis non exprimatur in hac ordinatione. Abbas & cōuētus au suo religioso cedere possint.

13 Primò limita non procedere in patre spirituali, quem patrinum vulgus vocat: is enim susceptor

ptor & patrinus non cedet filio studenti,quem de sacro fonte leuauit. Quia istud verbum pater, intelligi debet de patre naturali,& non de spirituali.l.patre furioso.ff.de his qui sunt sui vel alieni iuris.doct.in rub.de cognatio.spiritual.& iura inducentia successionem, retractum,& alia in filiis,non habent locum in filiis spiritualibus. teste Bened.in repet.c.Raynutius.in verb.& vxorem. num.761.de restamen.

Patrinus, præceptor & adoptiuus vitricus non cedunt scholasticis.

14 Secundò, in patre scientiæ, præceptor enim non potest cedere suo discipulo, licet pater & filius inuicem vocentur.l.1.C.de excusat.artifi.lib. 10. quia hîc intelligitur in patre naturali,tum quia est quasi dominus bonorum paternorum,vt superiùs dixi,tum quia vna persona. l. fin. C.de impuber.quod non est in præceptore.Bauer.in §.pater.col.2.de testamen.in Insti.

15 Tertiò,fallit in patre adoptiuo,filij enim adoptiui non sunt sui nec inter suos computantur. §.cùm autem.§.at ij.& seq.de hæredita.quę ab intesta.defer.in Insti.l.adoptiuum.vbi doct.ff.de in ius vocan.& iura loquentia in patribus & filiis non extendũtur ad adoptiuos, vt alibi plenè probaui.[Et dom.Tiraq.in interpre.l.si vnquam.in verb.susceperit liberos.C.de reuoc.dona.]

Vitricus & nouerca plus priuigno obsunt quam prosunt. Nouercale odium.

16 Quartò, non procedit in vitrico, id est, in marito matris,nec in nouerca,tũ quòd nec vnus est pater, nec altera mater, de quibus loquitur hæc ordinatio. Nec patris nomine venit vitricus.

17 Et istæ personæ plus solent priuigno obesse,quàm prodesse,& plus auferre quàm dare,& sic nec comprehenduntur. per text.in l.1.in fin.ff.de postul. vbi sub generali parentum nomine non comprehenduntur:quia potius inimici sunt quàm amici,vt dicebat Euripi.hostis nouerca est ante natis liberis nihiloq; mitior nocēte vipera. Inde inoleuit adagium,Odium nouercale:propterea quod nouercis ferè omnibus innatum sit fatale quoddam,& irrecōciliabile odium in priuigno, vt docet Erasm. in Chiliad. Et statim contracto matrimonio solent istæ nouercæ corrumpere patrem delinimentis nouercalibus,vt filium pater exhæredet.l.non est.ff. de inoffic. testam.& bona priuigni substrahere.l.1.C.in quib.caus.cessat long.tempo.præscr.Imò etiam ipsa pupilli mater solet dare vitrico res pupilli.l.si vineæ.C.de præscript.long. tempo.

Pater nō cedit filio priuilegiato. Arestum.

18 Quintò non procedit iste text.in patre,qui vult filio cedere priuilegiato, non tamen studēti:quia iste text.loquitur in scholastico,ergo secus in alio.arg.l.cùm prætor vnum dicit, aliud prohibet.ff.de re iud. Vnde fuit decisum pro do.Bulliol.Senatore huius Parlamen.contra patrem,qui cesserat filio suo Regis protectori,vulgò,*Archer de la garde*,quorum causę sunt conseruatori sanctæ Genouefæ,commissæ,quòd cessio fuit nulla pronunciata,& causa remissa ad ordinarium,anno 1538.die 7.Ianuarij in magna camera.

De frere à frere.

GLOSSA QVARTA.

Frater cedit fratri scholastico & eius limitationes.

1 PErmittit autem hæc ordinatio cessionem, quæ fit à fratre fratri suo scholastico, tam fauore studij,quàm necessitudinis:siue sit frater vtrinque coniunctus,siue ex vna parte tantùm, qui consanguineus dicitur,vel vterinus : quia isti omnes fratres sunt,& sic vocantur.in rub.de consan.& vteri.fratrib.in auth.colla.6.& in l.iurisconsultus.§. secundo gradu.& §.cognationis.ff.de gradib.affini.Bar.& alij in l.ex facto.ff.de vulg.l.pe.C.de impub.Bal.conf.218.statuto.col.1.in 2.vol.Roma.conf.411.quatuor col.2.& Soc.conf.1.vol.1.

Soror cedere potest fratri scholastico.

2 Secundò, procedit etiam in sorore, cùm fratris nomine soror contineatur.l.tres fratres.ff.de pact.l.Lucius. famil.ercisc. Et hoc etiam ex communi vsu loquendi. teste Ancha.consil.187. apud me.refert Fely.in proœm.decreta.numer.8.tamen ego putarem, quòd ex communi vsu Franciæ loquendi fratris nomine non veniret soror:quia alio nomine vocamus,*freres*,alio,*sœurs*,nec vulgus vocat,*les sœurs freres*,sed si Rex fuisset interrogatus,idem dixisset:ideo ex verisimili intentione hoc dico.

3 Tertiò etiam in fratre naturali,& bastardo,vt in proxima glo.scripsi.

4 Limitatur in fratre adoptiuo : quia naturaliter frater non est,sed iuris fictione.l.1.& l.si arrogator.& per totum ff.de adop.scripsi superiùs in glo.prox.

Religioso nō fit cessio.

5 Secundò limita : vt cessio non possit fieri religioso mendicanti etiam à fratre naturali : quia tolli posset sic mendicitas. Item hi in studio sunt ratione studij,non litium,& illis dicitur in Euāgelio,si quis petierit in iudicio à te pallium, da ei & tunicam.clemen.exiui.de verbor.signific.

Arestum.

6 Vnde anno 1541. die 10. Maij censuit Senatus cessionem factam mendicanti Dominicano à fratre suo naturali & legitimo non valere quoad illum , licet esset doctor Theologus:sed fuit actio monasterio reseruata,vt coram iudice ordinario debitoris agere posset:quia nihil est,quod alienet tantum spiritum à scientia,quàm processus,& à contemplatione.

Processus alienat ab studio & contemplatione.

7 Tertiò, non procedit in fratre ratione militiæ tantùm , qui licet frater vocetur, & multa ob hoc habeat priuilegia:tamen debitum cedere non poterit alteri.l.licet.C.de pact.l.cùm allegas.vbi Lucas. C. de Castren.pecul.libr. 12. quia secundum naturam hîc intelligimus,& communem loquendi modum.

A religioso cessio quādo fieri possit.

Quartò,in fratre religioso,qui si non sit naturali coniunctione iunctus, non poterit alteri religioso cedere,licet omnes religiosi fratres vocentur in Christo.c.ad mensam.12.q.3.si tamen vnus monachus habens beneficium vellet cedere suo fratri naturali & legitimo sibi debitum, hoc poterit,nec impugnabitur hæc cessio , quòd sine abbatis vel superioris licentia facta fuerit:quia de consuetudine regni,religiosi possidentes beneficia quasi emancipati habentur:ideo administrant fructus beneficiorum,de hisque disponunt inter viuos, etiam sine abbatis,& superioris consensu.

Quia

Quia abbas præbendo consensum ad antecedens, id est ad acceptandum beneficium, videtur eis dedisse ad consequens & secundum patriæ consuetudinem. text. in l. ad legatum. & l. ad rem. ff. de procura. Sic iudicauit Senatus Paris. anno 1527. die septima Martij. Arestum.

9 Quintò, canonici regulares, siue vt nunc multi sunt, irregulares, vel seculares, licet inter se vocentur fratres. c. nouit. & seq. de his quæ fiunt à præla. Non poterunt tamen sibi inuicem cedere. vt Matth. de Afflict. docet in constit. Neapol. rub. de fratrib. oblig. patr. feud.

10 Sextò, non procedit in vxore fratris, nec in marito sororis: tum quòd non sit frater, & soror, de quibus iste text. loquitur: tum etiam quòd non sint mihi consanguinei, sed affines. §. affinitatis. de nupt. in Institut. l. non facilè. §. affines. ff. de gradib. affinit. Ad hæc quòd nec ex verbis, nec ex mente comprehenduntur hic. Etiam de communi vsu nomine fratris non venit sororis maritus, nisi cum adiuncto. Et quod cum adiuncto profertur, non est propriè. l. 1. ff. de donat. Ias. in l. 1. col. vltim. ff. si ex noxal. causa agat. & in rubric. de re iudic. Et omnes vxoris consanguineos solemus non simpliciter, sed cum adiuncto vocare pulchros: quia dum maritus pulchram inuenit vxorem, aliàs eam non accepisset, & eius consanguineos: ideo consanguinei mariti vocant consanguineos vxoris, *beau filz, beau frere, belle sœur, belle mere, beau pere.* Et quod talibus cessio non possit fieri, censuit Senatus anno 1528. die 14. Decembris. Contra Sarde. Bituricen. qui cessionem à marito sororis Bicart vocato, receperat. Et idem iudicauit pro Renaut Museau Andegaue. Contra Ioan. Conte. Vxor fratris non cedit fratri mariti. Vxoris cõsanguinei pulchri vocãtur, & quare. Arestum.

11 Permitteretur tamen si vterque cederet, tam frater naturalis quàm eius vxor, vel maritus & eius vxor, & soror scholastici, tunc de rebus communibus hoc sustineri posset. arg. l. si partem. ff. quemadmo. serui amit.

12 Septimò, non procedit in fratre patrueli, cui frater simpliciter non dicitur, vt plenè scripsi in verb. fratri, in forma mand. in princip. per text. in §. quarto gradu. de gradib. in Institut. & Barba. in cap. in præsentia. de probatio. & quia vulgò, *le cousin*, non vocatur frater, de hoc hæc ordinatio loquitur. Et si conditor voluisset de hoc fratre patrueli intelligere, expressisset. ca. ad audientiam. de decim. Frater patruelis cedere de bitum scholastico non potest.

Et d'oncle à nepueu.

GLOSSA QVINTA.

INtellige patruum posse nepoti scholastico, nec non auunculum: cùm vno nomine *oncles*, vulgò vocentur. Et hic text. loquitur, *d'oncles*, ergo de vtroque: quia Gallicus loquendi vsus nullam facit discrepantiam inter vnum, & alterum: nec diuidit, nec separat: nec ego. Patruus, auũculus, amita, & matertera cedere possunt.

Idem dicerem econtrario: quia hoc permittitur tam ratione cognationis, quàm studij fauore: quæ omnia concurrunt, etiam si nepos cedat patruo, vel auunculo: vt superiùs scripsi de filio cedente patri.

Idem dicendum est in amita, & matertera, cùm masculinum comprehendat fœmineum. l. 1. ff. de verb. signifi. & eadem est in istis ratio, quæ in masculis patruis. facit l. iurisconsultus. §. auunculus. ff. de gradib. & amita ac matertera vocant nepotem *nepueu vulgò*: ergo hîc comprehenduntur, etiam si vno gradu nepos, vel patruus iunctus esset: vtpote vterinus, vel consanguineus. Bald. consi. 218. statuto. in 2. vol. vt superiùs de fratre dixi in glo. 1.

Idem putarem in patruo magno ex consuetudine loquendi: quamuis de iure aliquid sit dubij. Nam patrui nomine non venit patruus magnus. §. quarto gradu. de gradib. affinit. in Instit. tamen quia ex cõmuni loquendi vsu Galliæ, patruus magnus vocatur *oncle*, & nepos vocatur *nepueu*, ideo verba legis conueniunt istis: sic & dispositio l. 4. §. prætor. & §. toties. ff. de dam. infect. ca. indemnitatibus. §. supradicta. de elect. in 6. & quia in dubiis respondendum est pro studio. doct. in l. 1. ff. sol. matri. & l. in ambiguis. de reg. iur.

Et quamuis de communi vsu loquendi nepotis appellatione veniat filius fratris, etiam de iure. §. quarto gradu. de gradib. affinit. in Institut. & in §. similiter. quib. mod. feud. amitta. & hoc probat Barba. in repet. l. cum acutissimi. col. 16. C. de fideicomm. tamen idem est in aliis, quos prædixi. & vide Bar. & ibi. in additio. ad eum, in l. si instituta. §. si de inofficioso. ff. de inoffic. testam. & Alexan. consil. 49. in 1. vol.

Auquel cas celuy qui cedera, & l'escholier, à qui ladicte cession sera faicte, seront tenus de iurer solennellement deuant le Iuge.

GLOSSA SEXTA.

1 NOtare debemus hîc præcipua requisita in cessione facienda scholastico. Requisita ad validam cessionem.

Primò requiritur, quòd cedens sit pater, frater, aut patruus, vel de personis superiùs enumeratis in prox. gloss.

2 Secundò requiritur, quòd is cui fit cessio, sit scholasticus: ergo si sit aliter priui-

3 legiarius, illi non fit cessio, vt superiùs dictum fuit. † Et sufficit quòd sit scholasticus, cuius-

4 cunque sit facultatis, etiam si in grammatica: vt declarauit senatus Paris. † Intelligere tamen debemus scholasticos largè, vt etiam comprehendantur doctores, quibus potest fieri cessio: tum quòd scholastici sunt, id est, libro matriculæ adscripti: tum etiam quia propter quod vnumquodque tale & illud magis. l. multo magis. C. de sacrosanct. eccles. ca. causam. & ibi doct. de rescript. & idem in baccalaureis, & licentiatis studentibus, vel legentibus, cùm scholasticorum priuilegiis Doctoribus, licen. & baccalaureis fit cessio.

gaudere

gaudere debeant.auth.habita. vbi plenè scripsi.C.ne filius pro patre.& in tract.nomina.q.11.n.15.

Scholasticis veris & non fictis cedi potest.

5 Tertiò requiritur,quòd hic cui fit cessio,sit verus scholaris,non fictus, & pseudoscholasticus: alioqui non gauderet priuilegiis:vt in proœ.6.Decretal.patet. Et ego plenè scripsi in Scholastic. priuile.& dicitur fictus, quando propter istam cessionem fuit descriptus in libro,non quòd velit studere,sed fingit se velle,vt conueniat debitores coram conseruatore.

6 Quartò,requiritur quòd hæc cessio facta sit,antequam scholasticus conueniat debitores coram conseruatore,aliàs postea facta non valeret:quia qualitas iuncta verbo debet intelligi secundum tempus verbi.l.in delictis.§.si detracta.ff.de noxal.ideo noua citatione,& nouo iudicio opus esset post cessionem.l.non quemadmodum.ff.de iud.l.1.de vsur.

Cessio debiti ante citationem fieri debet.

Arestum.

7 Quintò,requiritur,quòd cedens faciat cessionem antequam ipse conuenerit debitorem,alias postea non valeret cessio: vt iudicauit Senatus Paris.anno 1521.die 18.Martij, de cessione facta post citationem factam coram Præposito Paris.& anno 1529. die 4.Iunij,cessio sic facta fuit annullata,& cedens ad mulctam & expensas condemnatus,quia res per citationem est facta litigiosa,ideo non debet in alium transferri.c.quia res.11.q.1.& l.vlt.C.de litigio.gl.in c.tenor.de re iud. Et quando quis post causam inceptam cedit, non obstante cessione scholastico, vel alij priuilegiario facta, primus iudex, qui cœperat cognoscere,cognoscet ratione litis pendentis:vt iudicauit Senatus anno 1521. die 15. Aprilis post Pascha. & sic quoad hoc lis dicitur pendere per citationem.cle.vlt.vt lite penden.

Arestum.

Solenniter iurari quãdo dicatur.

8 Sextò requiritur,quòd tam cedens,quàm scholasticus,cui fit cessio,iurent,vt hîc:& hoc iuramentum purgat fraudem,quam posset fortè debitor allegare.per l.per diuersas. C.man.& quamuis iste text. adstringat tantum ad iurandum, quando cessio fit à patruo nepoti,non tamen in aliis,videlicet quando fit à patre,vel à fratre,nam hic dicit:*auquel cas*,postquam tres enumerauit,ergo in hoc casu tantùm iuramentum præstari vult:verùm quia praxis recepit etiam in aliis casibus iuramentum,ob id consuetudo fori est sequenda.l.minimè.ff.de legib.

9 Septimò,requiritur,quòd partes solenniter iurent.Et sic non valeret si clàm iurarent:& solenniter hîc dicuntur iurare quando iurant coram iudice pro tribunali sedente,ibi,*deuant le iuge*.facit text.in l.2.C.de decurio.lib.1.c.quia propter.in fi.de elect.ibi,solenniter publicentur.ca.ex tenore.de testib.Sed coram quo iudice præstari debeat hoc iuramentum? Respon. cedentes coram iudicibus ordinariis eorum:cessionatij verò scholastici coram suis conseruatoribus:vt patet in declaratione curiæ,in fi.illarum ordina.*des priuileges des escholiers.*

10 Octauò,requiritur quòd si minor cedat actionem ad rem immobilem competentem,quòd decretum iudicis interueniat, sicut regulariter in tali alienatione requiritur.Bart.in l.potest.ff.de author.tutor.& in l.1.& per totum C. de præd.minor.quia cessio actionis,species est alienationis, vt docet Socy.cons.37.quidam Nicolaus.col.vlt.in 4.vol.

Que ladicte cession est vraye, & reale sans fiction.

GLOSSA SEPTIMA.

Iurari debet cessionem veram non simulatam, & quæ dicatur vera.

Quòd debent iurare cessionem esse veram,nõ simulatam,nec fictam.Et sic indefinita hîc excludit omnem fictionem.ca.vt circa.de elect.in 6.& in simili dicit iurisconsul.in l.1.§.fi.ff.de iusti.& iure.dicens ius nostrum veram esse non fictam,vel simulatam Philosophiam,veram intelligere possumus, quòd debitum sit verum,non autem solutum,vel non contractum per vsuram, vel aliàs iniustum:aliàs cedi non posset.arg.l.quod seruus.ff.de acquiren.possess.

Vel fideicommissarius ante restitutam hæreditatem cedere non posset:quia adhuc non debetur ei.l.si mulier.§.ex affe.ff.de iure dotium.Bal.in l.sancimus.C.ad Trebe.sed in hoc Regno cùm mortuus saisiat viuum:& consuetudo ponat eum in possessione etiam ante restitutionem,valeret cessio,quantum ad effectum:sed cessionarius agere non posset, antequam fideicommissarius bona cum effectu haberet.

Cõtra cessionem compẽsatio opponi potest.

Item dictam cessionem veram oportet esse adeò, quòd si debitor opponat compensationem contra cedentem,admitti debet:teste Ioan.Fab.in l.procurator.in fi.ff.rem ratam haber.Bal.in l.& hære.§.nos autem.in fi.ff.de pact.& sic iudicauit Senatus Delphi.vt refert Guido Papæ q.567. an compensatio:quia cessionarius tunc est imago cedentis.dicit Bald.in c.ad nostram.2.col.2.de iureiur.ideo si cedens tantum debebat,non poterat exigere,& sic nec cedere:quia compensatio loco solutionis habetur.l.si constat.C.de compensat.Bar.in l.procurator.§.fi.ff.rem ratam haber.

Vera etiam dicitur de tota summa, vt inferiùs dicetur:vera etiam dici potest,quando constat de debito. Iacob. in l.1.col.5.nu 30.C.ne liceat potentior.Nàm id quod non est,cedi non potest, nec dari.l.vniuersæ.vbi Barto.C.de lega.& de his quæ non sunt,& non apparent,idem est iudicium.l.duo sunt Titij.ff.de testa.tutel.

Decimò,requiritur,quòd cessio sit realis:id est facta de illa re,quæ debetur.Vnde si quis debeat mihi decem,& ego cedam scholastico domum illius debitoris,aut aliam rem mihi pro dictis decem affectam,non valebit cessio:quia vera oportet quòd sit,& realis,de re debita,ac sine aliqua simulatione.Alioqui plus debet valere quod agitur,quàm quod simulatè concipitur.l.1.C.plus valer.quod agitur.&c. Et multas species simulationis conscribit Cepol.in tracta.simula.per totum. Alia vide in gloss.seq.

Et pour tourner du tout au proffit dudit escholier.

GLOSSA OCTAVA.

Vndecimò

VNdecimò requiritur, quòd illa cessio ad vtilitatem scholastici rendat, alioqui non valeret, ibi, *& pour tourner au proffit*, &c. quia aliàs facta esset causa iudicij mutandi, quæ reprobatur in rub. ff. & C. de alienatio. iudic. mutand. cauſ. facta. Et dicitur conuerti in vtilitatem scholastici, etiam si per eum ad alterum peruenerit. l. peruenisse. ff. de verb. signi. ideo si monachus in vtilitatem monasterij prosequatur, valebit: vt quia abbas, & conuentus illi religioso cesserunt: vt superiùs dixi.

Cessio in scholastici vtilitatẽ tendere debet, & quando vtilitas dicatur.

Duodecimò oportet, quòd vtilitas tota perueniat ad scholasticum, ibi, *pour tourner du tout*, &c. vnde si conuentio fuerit facta inter cedẽtem & cessionarium, quòd dimidia pars debiti pertineat ad cedentem, & dimidia ad cessionarium, non valebit illa cessio: quia non tendit ad vtilitatem totam scholastici. vnde cedens non oportet quòd ex hac cessione consequatur vtilitatem, intellige pecuniariam. vt in l. si fideiussor. in fi. ff. de leg. 1. l. ab eo. vbi doct. C. de fideicom. & quamuis cedens satis lucretur, si voluntatem suam expleat. gl. in l. fi. ff. de condict. cauſ. data. & sic dum cessionarius obtinuerit: tamen hoc lucrum non attenditur: imò totum censetur conuerti in vtilitatem scholastici, si cedens nullum aliud habeat lucrum.

Et aussi que ledit transport se fait de la totalité de la somme, & chose deüe, & pretendue par le cedant.

GLOSSA NONA.

DEcimotertiò, quòd cessio fuerit facta de tota summa, vel de tota re debita: ne pro vna re debitor coram diuersis iudicibus conueniatur: vt in rub. ff. de quib. reb. ad eundem iudi. eatur. cap. ex tenore. de resc. c. dispendia. illo tit. in 6. & ne causæ continentia diuidatur. l. nulli. de iud. C. ideo fuit cessio declarata nulla à Senatu, quæ fuerat facta de dimidia parte census, anno 1537. die 7. Februarij. Et quando pro parte venditur res, & pro parte donatur, cessio simulata præsumitur. l. fi. C. manda. Ioan. de Grassis in tract. de cessio. col. 2.

Cessio de tota re debita fieri debet.

Arestum.

Decimoquartò requiritur, quòd res vel summa sit cedenti debita, aliàs non valeret cessio: vnde si receptor Regius, vel alterius cedat debitum Regis scholastico, non valebit cessio: vt fuit pronunciatum in magna camera Pariſ. anno 1538. die 23. Maij. nisi receptor omnia emisset debita, tunc illi deberentur: & ea cedere posset: vel nisi ob negligentiã imputatum eidem fuisset aliquod debitum. l. periculum. ff. si cer. pet. & sic iste articulus explicat præcedentem, qui in debito generaliter loquebatur, quòd scilicet secundum hunc articulum nedum intelligatur de debito pecuniario, sed & in quacunque re debita: vt in domo, prato, vinea & alia re, quæ cedi potest scholastico: dummodo fiat secundum huius text. decisionem: vt dicit iste text. *Et chose deüe, & pretendue.*

Receptor Regis vel alius debitum ea causa cedere non potest. Arestum.

Quęro, an cessio fieri possit de eo quod in diem debitum est? Respon. posse: quia in diem debitor, debitor est. Ideo solutum ante diem non repetitur. arg. l. in diem. ff. de cond. indeb. & creditor dicitur ante diem. l. creditores. ff. de ver. sig. debebit tamen scholasticus expectare diem, antequam agat: alioqui si ante experiretur, duplicarentur induciæ temporis restantis. per §. sed hodie. de exceptio. in Institu. licet hodie non soleat illud tempus restans duplicari. Sed actor ad expensas solet condemnari, & reus ab obseruatione iudicij absolui: quia temerè litigauit actor. §. fi. Insti. de pœna temer. litigant. l. eum quem temerè. ff. de iud. scripsi in procem. ordin. in 1. Tomo.

Debitum in diem cedi potest.

Potest cedi debitum, etiam si debitor impetrauerit literas annales, vel quinquennales: sed scholasticus ante tempus agere non poterit. iuxta l. quotiens. C. de precib. Imper. offer. abundè scripsi in tract. de liter. dilator. annal. & quinquennal suprà in hoc tomo. sed solet hæc cessio parui esse emolumenti. itidem potest cedi, si per litis contestationem deberi possit: vt in popularibus. l. 1. & per totum ff. de popular. actio. l. creditorum. de verb. sign. vel in l. si Titius. ff. de verb. oblig.

Post literas annales etiã debitum cedi potest.

Sed debitum conditionale cedi non potest: quia ante conditionem existentem non dicitur propriè debitum. l. creditores. ff. de verb. sig. l. creditores conditionales. Ibidem. vbi docui. Notandum est quòd post istam cessionem nõ potest debitor soluere cedenti. Et si soluat, non est liberatus: quia nihil apud eum remansit. Et quamuis directæ actiones regulariter apud cedentem remaneant. l. 3. C. de nouat. Tamen in ista cessione solenniter facta directè remanent inefficaces apud cedentem: cum omnino remiserit quicquid iuris haberet. Ideo exigere summam, quam cessit, non potest. Et ita vidi sæpius iudicari: ideo conuentus à cedẽte poterit exceptionem opponere aduersus cedentem, quòd ipse cessit: vt dicit Bartol. in l. facta. §. si hæres. ff. ad Trebell. refert, & sequitur Guido Papæ in decis. Delph. q. 530. qualiter. & Cepol. cautel. 189. tu habes.

Conditionale debitum cedi non potest. Solui an possit cedenti.

Etiam ne solutio fiat cedenti post cessionem, praxis est, vt instrumentum cessionis insinuetur debitori, & ei præcipiatur ne soluat cedenti. arg. l. si fundum. C. de rei ven. vel potest dari supplicatio iuncta cessionis instrumento iudici: in qua cessionarius petat inhiberi debitori, ne soluat cedẽti, & iudex hoc concedet: postea apparitor prohibebit illi iudicis mandatum insequens: & si postea debitor cedenti soluat, non erit liberatus: teste Masuer. in pract. sua, rub. de solutio. §. item cessionarius. & hæc vltima est magis tuta. vide quando transactio, vel confessio cedentis noceat cessionario, per Alex. consi. 46. in 5. vol. & Aufrer. in q. 119. Bal. consi. 37. in 5. vol.

Praxis ne cedẽti soluatur.

Sans en rien reseruer, ne retenir.

GLOSSA DECIMA.

DEcimoquintò requiritur hîc, quòd cedens nil sibi de re cessa reseruauerit, vel retinuerit. Nam reseruare sibi dicitur, si partem aliquam in cedendo, vel aliquid iuris sibi reseruet, quando partem cedit, & partem sibi habere vult: quia tunc cessio non est facta de tota summa: ideo non valet: vt superiùs dictum fuit, & probatur in l. per diuersas. vbi not. C. manda. vel

Reseruare nil sibi debet cedens de re cessa.

si cessio

si cessionarius habita causæ victoria debeat ei cedenti aliquid præstare: tunc hæc reseruatio annullat cessionem, vt hîc: facit de hoc verbo reseruare. l. filium. ff. de auro & argen. lega.

Alia necessaria in cessione ex constitutio. Hispa.

Alia etiam inueni in consti. Hispa. necessaria: videlicet, quòd pater & filius iurent debitum cessum esse verum, & quòd cessio non est facta in fraudem, nec causa molestandi debitores: sed pro filij sustentatione. Et quòd pater nihil de hoc debito consequetur directè, nec indirectè, nec fratres scholaris. Et quòd scholasticus recepta solutione nihil fratribus dabit, vel restituet, nec illi computabitur in sua parte: iurabit etiam pater, quòd non misit principaliter filium suum ad studium huius cessionis gratia: vt inueni in dictis constit. Hispan. & scripsi in scholasticor. priuileg. 177. Alia ibi videre licet.

Auquel cas ledit escholier iouira dudit priuilege tout ainsi comme les droicts, & actions qui luy competent, & appartiennent de son chef.

GLOSSA VLTIMA.

Cessio an sit nulla nõ seruatis requisitis.

HIc ergo patet cessionem valere, quando seruata sunt superiùs expressa, alioqui in §. præceden. annullatur, sed quia hic § eam non annullat, ideo seruant curiæ Franciæ, vt istas cessiones non pronuncient nullas: sed remittant debitores coram conseruatoribus, & alijs iudicibus priuilegiatis conuentos, ad suos iudices ordinarios cum expensis, ad quas condemnant scholasticos actores. doct. in c. fi. de aliena. iud. dicunt alienationem in potentiorem bona fide factam valere. per l. qui stipendia. C. de procu. Spec. in tit. de cessio. §. 1. vers. quod autem. quia ille titulus requirit dolum. l. non solum. §. 1. ff. de aliena. iud. mut. & superiùs dictum fuit. vnde ex coniecturis de bona fide apparere potest, test. Iacob. in l. 1. col. 3. C. ne liceat potent. Tamen in Francia putarem eam nullam, per §. præceden. idem si non sint seruata ea, quæ hic statuta sunt, vt in §. 1. dictum fuit. licet non soleat pronunciari nulla, vt proximè dixi.

Delegatio debiti an sine solennitate fieri possit.

Delegare quid.

Vltimò, non licet cedere nisi requisitis his de quibus suprà: nunc quæro, an fieri possit delegatio debiti hac solennitate, etiam in potentiorem: quod non videbatur: quia cessio generaliter prohibita est, tam hîc, quàm à iure, vt superiùs dictum fuit. Resp. contrarium existimarem: quia aliud est cessio, aliud delegatio: delegare est vice sua alium dare reum creditori, vel cui iusserit. l. delegare. ff. de nouatio. Nam cessio fit non debitori, id est ei cui nihil debetur: delegatio verò fit creditori, cui debetur: vt d. l. delegare.

Item fit hæc delegatio debiti vel per stipulationem, vel per litis contestationem. d. l. delegare. Alex. consi. 10. in 2. vol. & cons. 173. in 7. vol. ac Dec. cons. 421. in fin. & ista delegatio non præsumitur fraudulenta, quia videtur necessaria: & alienatio necessaria permittitur, licet aliàs alienatio prohibeatur. l. 1. ff. de fund. dotal. non alien.

Delegatio quomodo fieri possit.

Vnde si scholastico quis debeat decem, illum scholasticus conueniet coram conseruatore. Et ille dicet se in manu non habere pecunias, & verè debere illam pecuniam, vt patet per tale instrumentum: sed rogat illum vt velit accipere talem debitorem, qui in pari summa est dicto debitori obligatus: tunc scholasticus cum authoritate iudicis poterit accipere istum debitorem, & debitum: & postea conueniet illum debitorem sibi delegatum coram conseruatore. Sed requiritur quòd debitor consenserit huic delegationi. l. 1. Cod. de nouatio. Sed nec habebit iurare, vt hîc: nec requiritur quòd is qui delegauit sit consanguineus: quod est notandum. Alia vide per Specul. in tract. de cessio. & Petr. Iacob. in rub. de actio. in rem, quæ competit ex cessione. Et per doct. in l. pen. & vlt. C. mand.

Opponi quæ possint contra cessionem.

Vltimò quæro, quid possit opponi contra cessionem? Respon. primò quòd cedens non potuit cedere: quia furiosus, infans, aut minor, qui non possunt alienare, nec cedere, vt superiùs scripsi: & sic impugnari cessio potest ratione personæ cedentis. glo. & Bart. in l. potest. ff. de author. tutor.

Impugnari etiam cessio potest ratione potestatis, vtpote quia in potentiorem facta fuit. vt in ti. C. ne liceat potentio. & superiùs dixi art. 1.

Solet etiam impugnari cessio, si titulus donationis vel alius in instrumento cessionis non sit descriptus. glo. & doct. in l. 1. C. ne liceat potentior. & Panorm. in c. fi. de alienatio. iud.

Adhæc impugnari cessio potest ratione iuris, vtpote quia fideicommissarius cessit ante restitutam hæreditatem, quod non potest. l. si mulier. §. ex asse. ff. de iure doti. vbi Iacob. post Bal. in l. sancimus. C. ad Trebel. dixi suprà in glo. sexta.

Item ratione fraudis & simulationis impugnari potest, vt si minori pretio sit vendita. l. ab Anastasio. C. manda. debet tamen haberi ratio expensarum litis. gloss. in l. per diuersas. ibidem. Bart. in l. 1. ff. de impen. in reb. dotal. fact. refert Iaco. in d. l. 1. C. ne liceat potentior. superiùs etiam de fraude & simulatione dixi, maximè in gloss. 7. quia res litigiosa, vel quæ esse debet, non tantum valet, sicut alia. arg. cap. cùm Ioannes. de fide instrum.

Etiam ratione cessionarij impugnatur cessio. auth. minoris. C. qui dari tutor. possunt. Nam tutor non potuit cessionem à pupillo accipere: nec pater potest acceptare cessionem contra filium, nec filius contra patrem, nisi in casibus, in quibus inter eos obligatio contrahi potest. per tex. iuncta gl. in l. si pater. §. quæ debitorem. ff. de iure doti. l. omnes. de actio. & obligatio. Iaco. in d. l. 1. [Et cessionarius non gaudet priuilegio cedentis, vt dixi supra. vnde cedens literas vocatas de cõmittimus, impetrare & eis vti potest, tamen cessionarius non, vt censuit Senatus anno 1537. die martis post Quasimodo.] alia poterunt colligi ex ibi not. & in l. pe. & fi. C. mand. & cum his finem faciam, gratias Deo optimo maximo semper (vt opus est) agens. Amen.